

CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

11

2009

ISSN: 1698-7861

Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

Edita Xunta de Galicia
Secretaría Xeral de Política Lingüística
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Secretario Xeral de Política Lingüística

ANXO M. LORENZO SUÁREZ

Coordinador científico do CIRP

MANUEL GONZÁLEZ GONZÁLEZ

Director Técnico de Lingüística

GUILLERMO ROJO SÁNCHEZ

Estrada Santiago-Noia, Km.3. A Barcia. 15896 Santiago de Compostela.

Tfno. +34 981 542 684   **Fax.** +34 981 542 553

Enderezo electrónico paremias@cirp.es

<http://www.cirp.es>

© Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, 2009

Autor Varios

Título *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 11, 2009

Periodicidade Anual.

ISSN: 1698-7861 (Cadernos de Fraseoloxía Galega)

ISSN: 1698-787X (Biblioteca fraseolóxica do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

D.L.

Imprime: Ofireyco

Cadernos de Fraseoloxía Galega aparece nos seguintes repertorios bibliográficos: CIRBIRC, DICE, DIALNET, ISOC, LATINDEX, LINGUISTIC BIBLIOGRAPHY ONLINE, REBIUN e SUDOC-ABES e pode lerse en tódalas bibliotecas das Facultades de Letras, Humanísticas e de Tradución de España e Portugal. Aparece, ademais, no elenco bibliográfico da revista *Proverbium* (The University of Vermont). Pasados seis meses da edición en papel tódolos números poden baixarse en formato PDF de <http://www.cirp.es> e tamén na Biblioteca Letras Galegas do Instituto Cervantes (<http://www.cervantesvirtual.com/>).

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

11

2009

ISSN: 1698-7861

Santiago de Compostela

XUNTA DE GALICIA

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Director: Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Secretaria: María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)

CONSELLO CIENTÍFICO

Margarita Alonso Ramos (Universidade da Coruña)
María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)
Javier Calzacorta Elorza (Euskaltzaindia. Real Academia de la Lengua Vasca)
Maria Conca i Martínez (Universitat de València)
Xermán Conde Tarrío (Universidade de Santiago de Compostela)
Gloria Corpas Pastor (Universidad de Málaga)
Stefan Ettinger (Universität Augsburg)
Xosé María Gómez Clemente (Universidade de Vigo)
Luís González García (Universidade da Coruña)
Mª Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela)
Ángel Iglesias Ovejero (Université d'Orléans)
Joan Martí i Castell (Institut d'Estudis Catalans)
Carmen Mellado Blanco (Universidade de Santiago de Compostela)
Valerii Mokienco (Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet)
Károly Morvay (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)
António Nogueira Santos (Portugal)
Fernando Varela Iglesias (Universität Wien)
Gerd Wotjak (Universität Leipzig)
Alberto Zuluaga Ospina (Universität Tübingen)

CONSELLO DE REDACCIÓN

Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
María Álvarez de la Granja (Universidade de Santiago de Compostela)
Fernando Groba Bouza (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
Carme López Taboada (IES Eusebio da Guarda da Coruña)
Ramón Anxo Martíns Seixo (Escola Oficial de Idiomas de Vigo)
Cristina Rodríguez Nieto (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
María do Rosario Soto Arias (IES Eusebio da Guarda da Coruña)
Emma Mª Salgueiro Veiga (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
Xacinta Varela Martínez (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)
Cristina Veiga Novoa (Santiago de Compostela)
Alba Vidal Fernández (Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades)

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua galega porque, en primeiro lugar, pretende estimular a recolla e investigación da fraseoloxía galega e da fraseoloxía universal en Galicia; pero tamén porque forma parte dun proxecto social de normalización da lingua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa e de América colaboran xenerosamente neste proxecto de ecoloxía lingüística publicando en galego traballos inéditos nesta revista, que chega xa gratuitamente a noventa e cinco dos máis importantes fraseólogos do mundo e, en intercambio, a tódalas bibliotecas universitarias de España e Portugal. Chegará tamén a tódalas outras bibliotecas universitarias que o soliciten en intercambio. Os números anteriores, xa esgotados, poden baixarse íntegramente en formato PDF da Rede en <http://www.cirp.es>.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revista de investigación fraseolóxica, está redactada en lingua gallega porque, en primer lugar, pretende estimular la recogida e investigación de la fraseología gallega y universal en Galicia; pero también porque forma parte de un proyecto social de normalización de la lengua propia de Galicia. Importantes fraseólogos de Europa y de América colaboran generosamente en este proyecto de ecología lingüística publicando en gallego trabajos inéditos en esta revista, que ya llega gratuitamente a noventa y cinco de los más importantes fraseólogos del mundo y, en intercambio, a todas las bibliotecas universitarias de España y Portugal. Llegará también a las demás bibliotecas universitarias que lo soliciten en intercambio. Los números anteriores, ya agotados, pueden descargarse íntegramente en formato PDF de Internet en <http://www.cirp.es>.

Cadernos de fraseoloxía Galega, annual review of phraseological research, is edited in Galician language, firstly because it aims at promoting the collection and research of both Galician and universal phraseology in Galicia, but also because it is part of a social project of normalization of the autochthonous language of Galicia. Important European and American phraseologists generously contribute to this project of linguistic ecology by publishing unpublished works in Galician in this review, which is already received at no cost by ninety-five of the most important phraseologists in the world and, as an exchange, by all Spanish and Portuguese university libraries. It will also be received by those university libraries which apply for it in exchange. The previous numbers, already sold out, can be entirely downloaded on PDF format from the Internet at <http://www.cirp.es>.

Cadernos de fraseoloxía Galega, revue spécialisée en Phraséologie, est rédigée en galicien car non seulement elle prétend stimuler la collecte et la recherche de la Phraséologie galicienne et de la Phraséologie universelle présente en Galice, mais aussi parce qu'elle fait partie d'un projet social de normalisation de la propre langue galicienne. D'importants phraséologues d'Europe et d'Amérique prêtent généreusement leur collaboration à ce projet d'écologie linguistique en publiant des travaux inédits en galicien dans cette revue, qui est envoyée gratuitement à 95 des plus éminents phraséologues du monde entier, et à toutes les bibliothèques universitaires d'Espagne et du Portugal, en modalité d'échange. Elle sera également remise à toutes les autres bibliothèques universitaires qui veuillent bien la solliciter en échange. Les numéros antérieurs, déjà épuisés, peuvent être téléchargés intégralement en format PDF sur la Toile au site: <http://www.cirp.es>.

Cadernos de fraseoloxía Galega, ist eine phraseologische Zeitschrift, die auf galicischer Sprache verfasst wird. Sie hat als erstes Ziel, die Zusammenstellung und Analyse des phraseologischen Bestandes des Galicischen aber auch anderer europäischer Sprachen zu fördern. Als Bestandteil eines weiteren gesellschaftlichen Projekts in Galicien leistet diese galicische Publikation dem Standardisierungsprozess der eigenen Landessprache eine wichtige Unterstützung. Wichtige Phraseologen aus Europa und Amerika tragen mit ihren Artikeln auf galicischer Sprache zu diesem sprachnormativen Projekt großzügig bei. Unsere Zeitschrift wird kostenlos mittlerweile von fünfundneunzig der renomiertesten Phraseologen aus aller Welt und -im Austausch-von allen spanischen und portugiesischen Universitätsbibliotheken erhalten. Weitere Universitätsbibliotheken können die Zeitschrift auf Antrag im Austausch bekommen. Die früheren und vergriffenen Zeitschriftennummern können vollständig im Internet im PDF-Format unter <http://www.cirp.es> heruntergeladen werden.

Cadernos de fraseoloxía Galega, посвящённый фразеологическим исследованиям, выходит на галисийском языке, так как он издаётся в первую очередь с целью стимулировать сбор материала и проведение исследований по галисийской фразеологии и по универсальной фразеологии в Галисии, а также потому что он является составной частью социального проекта нормализации собственного языка Галисии. Видные фразеологи Европы и Америки щедро сотрудничают в рамках этого проекта по лингвистической экологии, публикуя свои неизданные труды на галисийском языке в этом журнале, который распространяется бесплатно среди девяноста пяти наиболее выдающихся фразеологов мира, а также высылается по межбиблиотечному обмену во все университетские библиотеки Испании и Португалии. Журнал будет также отсылааться во все те университетские библиотеки, которые запросят его по межбиблиотечному обмену. Предыдущие номера, тираж которых уже исчерпан, можно скачать полностью из сети в формате PDF с адреса <http://www.cirp.es>.

Presentación

A sección de ESTUDOS do undécimo volume de *Cadernos de fraseoloxía Galega* ofrece once traballos que se reparten así: sete estudos taxonómicos ou fraseográficos entre os que se inclúen: *A fraseoloxía moncadiana*, de Mercè Biosca Postius e Károly Morvay; *Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa*, de Iovka Bojilova Tchobánova; *Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica*, de Marek Laskowski; *Habla, soy todo oídos. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español*, de Inés Olza Moreno; *Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas*, de María do Rosario Soto Arias e Luís González García; *Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía*, de Michel Quitout; *BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía*, de Mª Pilar Río Corbacho; e *Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano*, de Mª Antonella Sardelli.

A comparación plurilingüe está presente cos traballos de Vilmos Bárdosi (*Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán*); de Xesús Ferro Ruibal e Wiktoria Grygierzec (*Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués*); e de Aina Torrent-Lenzen (*Lema, categoría e definiens na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán*).

Na sección de RECADÁDIVAS, Xesús Ferro Ruibal e Fernando Groba Bouza editan o manuscrito *Dichos y refranes en dialecto vianés* de Laureano Prieto (1951), onde se recompilan 385 expresións (colocacións, locucións, frases proverbiais, wellerismos e dialoxismos). Segue a publicación da *Fraseoloxía de Matamá (Vigo)* recollida por Anxo Hermida Alonso, onde se ofrecen 254 expresións cos correspondentes exemplos de uso. Pecha esta sección o *Refraneiro escolar galego do cambio de milenio* de Estefanía Prieto Donate, que artella o traballo de campo dun 300 escolares de diferentes lugares de Galicia, que espella variacións dialectais e que permite albiscar frecuencias de uso das paremias

Na sección de RECENSIÓNS, Carmen Mellado Blanco analiza *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*, de Mario García-Page Sánchez; *Claudia Herrero Kaczmarek Discurso, Lengua y metalenguaje – Balance y perspectivas*, de Ramón González Ruíz, Manuel Casado Velarde e Miguel Ángel Esparza Torres; e *Vanessa Fernández Pampín Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007*, de Mª Carmen Lafuente Niño, Manuel Sevilla Muñoz, Fermín de los Reyes Gómez e Julia Sevilla Muñoz. Patricia Buján Otero dá conta da obra de Carmen Mellado Blanco *Theorie und Praxis der*

idiomatischen Wörterbücher e Mª Isabel González Rey de *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán*, de Julia Sevilla Muñoz e Jesús Cantera Ortiz De Urbina. Por último, Germán Conde Tarrío analiza a obra *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*, de Julia Sevilla Muñoz e Jesús Cantera Ortiz De Urbina.

Esta sección complétase coa de NOVAS na que se informa da publicación do libro *Aspectos teóricos da fraseoloxía* de Anatolij Baránov e Dmitrij Dobrovol'skij, que contén unha reflexión verbo dos problemas fundamentais da fraseoloxía. É tradución galega do libro ruso publicado o ano pasado en Moscova. Neste apartado tamén se inclúe información sobre o *Coloquio Internacional de Fraseografía* celebrado durante os días 22 e 23 de maio de 2009 na Universidade de Santiago de Compostela. Pecha esta sección a referencia de tódolos libros e artigos remitidos a esta redacción.

Neste número están representadas as Universidades da Coruña, Santiago de Compostela e Vigo; a Escola Oficial de Idiomas de Vigo; o Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; a Universitat de Lleida; a Universidad de Navarra; a Universidad Complutense de Madrid; o IES Eusebio da Guarda; a Universidade de Lisboa; a Fachhochschule Köln (Universidade de Ciencias aplicadas de Colonia); a Universität Wien (Universidade de Viena); a Eötvös Loránd Tudományegyetem (Universidade Eötvös Loránd de Budapest); Universität Zielona Góra (Universidade Zielona Góra de Polonia) e o CPST-Toulouse.

Cadernos de fraseoloxía Galega agradece as colaboracións recibidas e mailas que xa se anuncian, así como a atención con que a reciben diferentes investigadores e Universidades de Europa, África e América. E, como algúns dos números anteriores xa están esgotados, informa que se poden baixar íntegros en formato PDF da nosa páxina na Rede <http://www.cirp.es>.

As colaboracións para o vindeiro número deberán estar na Redacción antes do 1 de marzo do 2010 e a data de aceptación é o 15 de maio de 2010. Como a conversión de formatos entre diferentes procesadores de texto non sempre é doada, CFG solicítalles ós futuros colaboradores que se atean estritamente ás normas de publicación que se inclúen ó final deste número e á folla de estilo que se pode consultar na nosa páxina web <http://www.cirp.es>.

O Consello de Redacción

Índice

ESTUDOS	15
BÁRDOSI, Vilmos. <i>Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán</i>	17
BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly. <i>A fraseoloxía moncadiana</i>	49
BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka. <i>Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa</i>	65
FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoría. <i>Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués</i>	81
LASKOWSKI, Marek. <i>Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica</i>	113
OLZA MORENO, Inés. <i>“Habla, soy todo oídos”. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español</i>	139
QUITOUT, Michel. <i>Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía</i>	163
RÍO CORBACHO, M ^a Pilar. <i>BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía</i>	173
SARDELLI, M ^a Antonella. <i>Aproximación á elaboración do “mínimo paremiolóxico” italiano</i>	191
SOTO ARIAS, M ^a Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luís. <i>Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas</i>	211
TORRENT-LENZEN, Aina. <i>Lema, categoría e “definiens” na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán</i>	229

RECADÁDIVAS	257
FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando. “ <i>Dichos y refranes en dialecto vianés</i> ” de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5).....	259
HERMIDA ALONSO, Anxos. <i>Fraseoloxía de Matamá (Vigo)</i>	283
PRIETO DONATE, Estefanía. <i>Refraneiro escolar galego do cambio de milenio</i>	305
 RECENSIÓNS.....	 371
GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): <i>Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones</i> . Por Carmen Mellado Blanco ...	373
GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): <i>Discurso, Lengua y metalenguaje – Balance y perspectivas</i> . Por Claudia Herrero Kaczmarek	378
LAFUENTE NIÑO, M ^a Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): <i>Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007</i> . Por Vanessa Fernández Pampín.....	381
MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): <i>Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher</i> . Por Patricia Buján Otero.....	384
SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): <i>Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán</i> . Por M. ^a Isabel González Rey.....	388
SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.) (2001 / 2008): <i>1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso</i> . Por Germán Conde Tarrío.....	391

NOVAS	393
<i>Aspectos teóricos da fraseoloxía</i> (Anatolij Baránov; Dmitrij Dobrovol'skij). Santiago de Compostela: CIRP, 2009.....	395
<i>Coloquio Internacional de Fraseografía</i> . Santiago de Compostela, 2009.	398
Unha novidosa páxina web fraseolóxica < http://www.ettinger-phraseologie.de >	399
Libros, revistas ou artigos recibidos	402
 BALANCE	 417
Índice por autores dos once primeiros números de <i>Cadernos de Fraseoloxía Galega</i> 1,2000 – 11,2009.....	419
Índice global dos once primeiros números de <i>Cadernos de Fraseoloxía Galega</i> 1,2000 – 11,2009	433
Notas para a presentación de colaboracións	439
Publicacións do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades 1994-2009.....	441

Contents

ARTICLES.....	15
BÁRDOSI, Vilmos. <i>Linguistic profiles of the band in French, in contrast with Hungarian, Spanish, Galician and German.....</i>	17
BIOSCA POSTIUS, Mercè and MORVAY, Károly. <i>The phraseology of Moncada.....</i>	49
BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka. <i>The most common somatic phraseologisms in Portuguese.....</i>	65
FERRO RUIBAL, Xesús and GRYGIERZEC, Wiktoria. <i>Stereotypes in phraseology: the Galician-Portuguese case.....</i>	81
LASKOWSKI, Marek. <i>Routine Formulae in theory and practice.....</i>	113
OLZA MORENO, Inés. <i>Habla, soy todo oídos. Reflection of actions and attitudes of the receiver in Spanish somatic metalinguistic phraseology.....</i>	139
QUITOUT, Michel. <i>Translation of proverbs. Elements of traductology..</i>	163
RÍO CORBACHO, M ^a Pilar. <i>BADARE: a tool for meteorological and calendar paremiology in Romania.....</i>	173
SARDELLI, M ^a Antonella. <i>Approximation to the creation of an Italian “paremiological minimum”.....</i>	191
SOTO ARIAS, M ^a Rosario and GONZÁLEZ GARCÍA, Luís. <i>Folklore in tales, phraseology and paremiology. Genesis relationships.....</i>	211
TORRENT-LENZEN, Aina. <i>Lemma, category and “definiens” in Spanish monolingual phraseology and in Spanish-German bilingual phraseology.....</i>	229

COMPILATIONS	257
FERRO RUIBAL, Xesús and GROBA BOUZA, Fernando. <i>Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)</i>	259
HERMIDA ALONSO, Anxos. <i>Phraseology of Matamá (Vigo)</i>	283
PRIETO DONATE, Estefanía. <i>Compilation of Galician School proverbs in use during the change of millenium</i>	305
REVIEWS.....	371
GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): <i>Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones</i> . By Carmen Mellado Blanco	373
GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel and ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): <i>Discurso, Lengua y metalenguaje – Balance y perspectivas</i> . By Claudia Herrero Kaczmarek	378
LAFUENTE NIÑO, M ^a Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): <i>Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007</i> . By Vanessa Fernández Pampín	381
MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): <i>Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher</i> . By Patricia Buján Otero.....	384
SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): <i>Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán</i> . By M. ^a Isabel González Rey	388
SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.) (20001/2008): <i>1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso</i> . By Germán Conde Tarrío	391

NEWS	393
<i>Aspectos teóricos da fraseoloxía</i> (Anatolij Baránov; Dmitrij Dobrovol'skij). Santiago de Compostela: CIRP, 2009	395
<i>International Phraseography Colloquiu</i> . Santiago de Compostela, 2009	398
A novel phraseological website < http://www.ettinger-phraseologie.de >	399
Books, journals or papers received	402
 OUTCOME	 417
Index of authors of the first eleven numbers of <i>Cadernos de Fraseoloxía Galega</i> 1,2000 – 11,2009	419
Global index of the first eleven numbers of <i>Cadernos de Fraseoloxía Galega</i> 1,2000 – 11,2009	433
Notes for the presentation of papers	439
Publications of the Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades 1994-2009	441

Estudos

Os perfís lingüísticos da *man* en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán

Vilmos Bárdosi¹

Eötvös Loránd Tudományegyetem

O artigo pretende demostrar, por medio dun exame contrastivo de cinco linguas, a complexidade dos perfís lingüísticos, sobre todo fraseolóxicos, do formante *man* fixados no francés e comparados co húngaro, co español, co galego e co alemán. Estes perfís resumen e reflicten as diferentes concepcións, representacións ou dominios cognitivos que temos nas cinco linguas con respecto a esta parte fundamental do corpo.

Palabras clave: lingüística cognitiva, lingüística contrastiva, perfilado, onomasioloxía, fixación.

By means of a contrastive research, this paper intends to prove the complexity of linguistic profiles, specially phraseological profiles, containing the word hand in French compared with Hungarian, Spanish, Galician and German. These profiles sum up and reflect the different conceptions, representations or cognitive domains related to this important body part existing in those five languages.

Keywords: cognitive linguistics, contrastive linguistics, profiles, onomasiology, fixation.

1. A man: xeneralidades

A man é unha das partes máis importantes e máis expresivas do corpo humano. Xa o filósofo grego Aristóteles, n' *As partes dos animais* (IV, 10, 687, a 19, a 24), salientara con precisión a importancia da man:

[a man] é capaz de collelo e sostelo todo. [...] De feito, o ser máis intelixente é aquel que dá utilizado correctamente o maior número de ferramentas: agora ben, a man non parece ser unha ferramenta, senón varias, porque, en certa medida, é unha ferramenta que serve no lugar doutras.

Data de recepción 12/05/2009 Data de aceptación 17/09/2009

¹ Tradución de Minia Ferro Fernández.

E Focillon fala disto nestes termos (Focillon 1947:102):

Des que foi constituída, a parella [as dúas mans] non só cumpriu os desexos do ser humano senón que os axudou a nacer, concretounos, deu-lles forma e figura. O home fixo a man, é dicir, foina extraendo ós poucos do mundo animal, foina liberando dunha antiga e natural servidume; pero foi a man quen fixo o home.

A man pode servir tanto para a realización de diferentes tarefas manuais, coma para facer signos, debuxar, contar, aloumiñar, calmar, curar, invitar, bendicir, prometer, face-la burla, ameazar, rexeitar, rifar, rabuñar, pegar, cometer crimes, expresa-la alegría, a tristeza, a dúbida, a morriña etc. (Bańcerowski 2009:229-236; Röhrich 1994²:638-654). Hai ritos relixiosos e moitas supersticións (quiromancia, quiroloxía) que están igualmente relacionados coa man (Decreuse 2003; Struthers 2006). Son moitos os xestos expresados coa man e todos teñen un papel importante na comunicación verbal e non verbal (linguaxe corporal) do home (Pease 1988). Hans Schemann cre incluso ter atopado a orixe da lingua nas expresións imáxicas que se basean nas funcións primordiais da man. Pensa que, contrariamente ó axioma filosófico-lingüístico da arbitrariedade do signo, trátase nestes casos (nas máis de 300 expresións que analizou) dunha motivación de grande eficacia que incluso podería se-la base dunha intercomprensión universal entre os seres humanos (Schemann 2000).

O lexema *man* (F. *main*, H. *kéz*, E. *mano*, G. *man*, A. *Hand*)² pertence ó vocabulario básico das linguas. Aparece moi cedo nos textos (por exemplo en francés cara ó 980, en húngaro e en galego arredor do 1220). Cos seus moitos derivados (F. *manuel*, *manucure*, *manufacture*, *manuscrit*, *maintenir*, *manutention*, *manipuler*, *manchot*, *manette*, *mander*, *commander*, *mandat*, *manière*, *manivelle*, *manœuvre*, *main d'œuvre*, *bimane*, *émanciper*... | H. *kéz-*, *kézi-*, *kezes-*, *kézzel-*, *-kezü*, *-kezüség*, *kezel*, *kezelés*, *kezelő*, *kezes*, *kezeség*, *kezez*, *kezezés*... | E. *manual*, *manicuro*, *manufactura*, *manuscrito*, *mantener*, *manutención*, *manipular*, *manco*, *manecilla*, *mandar*, *comandar*, *mandato*, *manera*, *manivela*, *maniobra*, *mano de obra*, *bimano*, *emancipar*... | G. *manual*, *manicuro*, *manufactura*, *manuscrito*, *manter*, *manutención*, *manipular*, *manco*, [...], *mandar*, *comandar*, *mandato*, *maneira*, *manivela*, *manobra*, *man de obra*, *bimano*, *emancipar*... | A. *handgearbeitet*, *handgreiflich*, *handhabbar*, *handgroß*, *händisch* (Austria), *handlich*, *handsam* (dialectal), *handwerklich*, *Handschrift*, *Handbuch*, *Handschuh*, *Handspiel*, *Handball*, *Handwerk*, *Händler*, *Vorhand*...) é un dos elementos constituíntes máis frecuentes do vocabulario xeral, das expresións fixas (locucións, proverbios, refráns) e dos diferentes tipos de textos (contos, cancións, textos literarios etc.).

O noso estudo tenta amosar por medio dun exame contrastivo a complexidade dos **perfis lingüísticos**, maiormente fraseolóxicos, da *man* fixados en cinco linguas europeas. O exame baséase esencialmente no francés e no húngaro, pero complementábase co español, o galego e mailo alemán. Estes perfís resumen e espellan as diferentes concepcións e representacións que temos nas diferentes linguas respecto a esta parte fundamental do corpo. A **base cognitiva** destes perfís componse de moitos

---

² As linguas analizadas identifícanse coas seguintes siglas: A. = alemán, E. = español, F. = francés, G. = galego, H. = húngaro.

dominios cognitivos que representan a inmensa riqueza semántica asociada á *man*. Os dominios cognitivos son as fontes do contido conceptual das expresións lingüísticas. Así cada expresión lingüística pode mobilizar un ou varios dominios cognitivos. As marcas semánticas centrais (arquetípicas) do lexema *man*, é dicir, os elementos constantes e fundamentais do seu significado, activan tres categorías naturais na nosa análise:

os diversos aspectos característicos da man, órgano do tacto e da prensión na súa aparencia exterior (forma, constitución, cor);

a posición da man sobre o corpo humano;

as funcións da man que, na estrutura conceptual máis xeral, se categorizan como unha actividade humana concreta ou simbólica. A partir da especificación destas actividades extráense moitos sub-dominios: a “posesión”, os “contactos cos seres humanos”, os “actos coordinados do traballo”, o “castigo” e “o home como tal”.

2. Dominios cognitivos do lexema *man*

2.1. Diferentes aspectos característicos da man, órgano do tacto e da prensión na súa aparencia exterior (forma, constitución e cor)

Se prescindimos da análise anatómica detallada da man (que implicaría unha perspectiva científica e restrinxiríanos á aproximación lingüística global), a súa estrutura poderíase describir sobre a base dunha relación partitiva. No senso amplo do termo, a man é unha parte do membro superior do ser humano que comprende á súa vez as partes seguintes: brazo, antebrazo, puño, cóbado, pulso ou colo da man, cunca ou palma e costas da man. Pero a análise que segue concéntrase, evidentemente, sobre todo no lexema *man*³.

O número de lexemas e colocacións que describen os diversos aspectos da man é relativamente elevado (para os exemplos franceses cf. Beauchesne 2001:216; Le Fur 2007:531). Velaí algúns exemplos (1):

- (1) **F.** *grosses/petites mains, mains longues/courtes, mains fines, mains osseuses, mains grasses/grassouillettes, mains ridées, mains velues/poilues, mains moites/humides/poisseuses, mains soignées, mains desséchées, mains calleuses, mains veinées, mains tremblantes/tremblotantes, mains gantées/nues...* | **H.** *nagy/kicsi kéz, hosszú/rövid kéz, vékony/finom kéz, csontos kéz, hájas kéz, ráncos kéz, szőrös kéz, nyirkos/nedves kéz, ápolt kéz, száraz/aszott kéz, érdes/kérges kéz, eres/erezett kéz, reszkető/remegő kéz, kesztyűs/pusztá kéz...* | **E.** *manos gruesas/pequeñas, manos largas/cortas, manos finas, manos huesudas, manos gordas/regordetas, manos arrugadas, manos velludas/peludas/vellosas, manos sudorosas/húmedas/pegajosas, manos cuidadas, manos resacas, manos callosas, manos venosas, manos temblorosas/vacilantes, manos enguantadas/desnudas...* | **G.** *mans grosas/pequenas, mans longas/curtas, mans finas, mans osudas, mans gordas,*

³ A nosa análise non se estenderá ás formas sinónimas da *main* no rexistro familiar (*patoche, patte*), popular e argótico (*cuiller, louche, paluche, pince, pogne*), nin tampouco ós diferentes usos nas linguas técnicas (equitación, deporte, construción etc.).

mans engurradas, mans peludas, mans sudorentas/húmidas/pegacentas, mans coidadas, mans resecas, mans calosas, mans venosas, mans trementes/vacilantes, mans enguantadas/núas... | A. große/kleine Hand, lange/kurze Hand, feingliedrige/schmale Hand, knöcherne Hand, fleischige Hand, runzelige Hand, behaarte Hand, klebrige/feuchte/schwitzige Hand, gepflegte Hand, trockene/dürre Hand, schwielige Hand, geaderte/geäderte Hand, zitternde Hand, behandschuhte/nackte Hand...

Na escala de cores, a man combínase, por exemplo, cos matices seguintes (2):

- (2) **F.** *mains blanches, mains rouges, mains basanées, mains pâles... | H. fehér kéz, vörös kéz, napbarnított kéz, sápadt kéz... | E.* *manos blancas, manos rojas, manos morenas/bronceadas/tostadas, manos pálidas/transparentes... | G.* *mans brancas, mans encarnadas, mans morenas/bronceadas/torradas, mans pálidas/transparentes... | A.* *weiße Hände, rote Hände, sonnengebräunte Hände, blasse Hände...*

Desde o punto de vista táctil, a pel da man ou da palma pode estar caracterizada polos adxectivos seguintes (3):

- (3) **F.** *mains chaudes/froides, mains ridées, mains rêches/crevassées/rugueuses/calleuses, mains tannées, mains moïtes/humides/poisseuses, mains sèches, mains molles, mains dures/fermes, mains musclées, mains poilues/velues... | H.* *meleg/hideg⁴ kéz, ráncos kéz, reszelős/durva/érdes/kérges kéz, cserzett kéz, izzadt/nyirkos/nedves kéz, száraz kéz, puha/petyhüdt kéz, kemény kéz, izmos kéz, szőrös kéz, szörtelen/csupasz/sima kéz... | E.* *manos calientes/frías, manos arrugadas, manos ásperas/agrietadas/rugosas/callosas, manos curtidas, manos sudorosas/húmedas/pegajosas, manos secas, manos blandas, manos duras/firmes, manos musculosas, manos velludas/vellosas/peludas... | G.* *mans quentes/frías, mans engurradas, mans bravas/degretadas/rugosas/calosas, mans curtidas, mans sudorentas/húmidas/pegacentas, mans secas⁵, mans brandas, mans duras/firmes, mans musculosas, mans peludas... | A.* *warme/kalte Hand, runzelige Hand, rauhe/spröde/schwielige Hand, gegerbte Hand, schwitzige/schweißige/feuchte/ Hand, trockene Hand, weiche/schlaffe Hand, kräftige Hand, muskulöse Hand, behaarte Hand, nackte/unbehaarte/glatte Hand...*

A forma da man (ou da palma) está tamén frecuentemente caracterizada por adxectivos (4):

- (4) **F.** *mains larges, mains épaisses/potelées/grasses/grassouillettes, mains minces/maigres/frêles, mains fuselées, petites mains, mains courtes, mains fortes... | H.* *széles kéz, tömzsi/dundi/hájjas/húsos kéz, keskeny/vékony kéz, hosszú kéz, kicsi kéz, rövid kéz, erős kéz, hájas kéz... | E.* *manos anchas, manos rollizas/gordas/regordetas, manos delgadas/delicadas, manos finas, manos pequeñas, manos cortas, manos fuertes... | G.* *mans anchas, mans gordas/regordetas, mans delgadas/delicadas/de*

⁴ O húngaro ten unha comparación idiomática que describe as mans frías e lixeiramente suorentas de alguén comparándoas ás patas da ra. (*hideg a keze, mint a béka lába*).

⁵ Debe observarse que en galego *mans secas* é unha locución que significa tamén ‘baleiras’: *vir coas mans secas* significa ‘vir sen traer nada para dar ou regalar’.

araña, mans finas, mans pequenas, mans curtas, mans fortes... | A. breite Hand, dicke/gedrungene/rundliche/fleischige Hand, schmale/magere Hand, lange Hand, kleine Hand, kurze Hand, kräftige Hand...

Sinalemos que o tamaño da man ou da palma, da cunca da man –como *tertium comparationis*– serve para expresar unha dimensión, un volume pouco importante nas linguas estudadas (5a, 5b):

(5a) **F.** *grand comme la main* | **H.** *tenyéryni, maroknyi* | **E.** *algo que cabe en la palma de la mano* | **G.** *que cabe na palma da man / nunha man cerrada / na cunca da man / nun puño* | **A.** *handbreit; nicht größer als meine Hand.*

(5b) **F.** *un livre qui tient dans le creux de la main* | **H.** *az ember tenyerében elférő könyv* | **E.** *un libro que cabe en el hueco / en la palma de la mano* | **G.** *un libro que cabe na cunca da man* | **A.** *ein Buch in der Größe der Hand; ein Buch, das in die Hand passt.*

2.2. Posición da man no corpo humano

O lexema *man* perfila (Bańczerowski 2009:113-121) de maneira natural, como órgano do corpo humano, tanto a dualidade da man (6a, 6b, 6c, 6d) coma a disposición das mans en cada un dos dous lados do corpo (7a, 7b). Estas dúas últimas secuencias reflicten o papel xogado pola man na orientación e nas construcións da noción do espazo:

(6a) **F.** *des deux mains*⁶ | **H.** *két kézzel; két kézre* | **E.** *a dos manos; con las dos manos* | **G.** *ás dúas mans; coas dúas mans*⁷ | **A.** *mit beiden Händen*

(6b) **F.** *prendre/saisir/tenir qqch. des deux mains* | **H.** *két kézzel fog vmit* | **E.** *coger/agarrar/mantener algo con ambas manos / con las dos manos* | **G.** *coller/agarrar/termar de algo coas dúas mans* | **A.** *etw. mit beiden Händen fassen/ergreifen/halten*

(6c) **F.** *se servir des deux mains (dans un travail)* | **H.** *mindkét kezét használja (munka közben)* | **E.** *servirse de las dos manos (en el trabajo)* | **G.** *utiliza-las dúas mans (no traballo)* | **A.** *beide Hände benutzen (während der Arbeit)*

(6d) **F.** *La main droite ignore / ne sait pas ce que fait la main gauche.* | **H.** *Nem tudja a jobb kéz, mit csinál a bal.* | **E.** *La mano derecha no sabe qué hace la izquierda.* | **G.** *A man dereita non sabe o que fai a esquerda.* | **A.** *Die linke Hand weiß nicht, was die rechte tut.*

(7a) **F.** *main gauche/droite* | **H.** *bal/jobb kéz* | **E.** *mano izquierda/derecha* | **G.** *man esquerda/dereita* | **A.** *linke/rechte Hand*

⁶ En sentido figurado, as dúas mans poden significar ‘completamente, totalmente, sen restrición’, como tal, na expresión francesa *souscrire à deux mains à qqch* ou na húngara *két kézzel*.

⁷ En galego di o refrán: *Non fere Deus ás dúas mans.*

(7b) F. *à main gauche/droite* | H. *bal/jobb kéz felől* | E. *a mano izquierda/derecha* | G. *á man esquerda/dereita* | A. *zur linken/rechten Hand*

2.3. Funcións simbolizadas pola man

O contido do dominio cognitivo que fixa as diferentes funcións da man amosa unha gran variedade. Neste nivel de conceptualización a característica básica da man é o movemento que está intimamente ligado ás **actividades humanas**. As expresións (8a, 8b)

(8a) F. *ne bouger ni mains ni pieds* | H. *kezét lábát nem mozgatja* | E. *no mover ni pie ni mano* | G. *non dar (nin) a pé nin a man* | A. *keine Hand rühren*

(8b) F. *les mains jointes; les mains dans les poches* | H. *összetett kézzel/kezekkel; zsebre tett kézzel; ölbe tett kézzel* | E. *(quedarse) con las manos cruzadas; (estar) mano sobre mano; venir con las manos en el seno* | G. *(quedar) coas mans cruzadas; (estar) man sobre man; vir coas mans nos petos* | A. *die Hände in den Schoß legen*

significan, por exemplo, con frecuencia cun matiz pexorativo, que a persoa en cuestión se mantén pasiva, despreocupada, relaxada, sen facer nada, xeralmente por preguiza⁸. A falta de toda posibilidade de acción, a indecisión, a dúbida (9a, 9b, 9c) ou, pola contra, a total liberdade de acción (10a, 10b) poden igualmente ser simbolizadas polo movemento das mans. A liberdade de acción ten sempre unha cualificación positiva, mentres que a súa ausencia provoca un sentimento de malestar, unha situación desagradable:

(9a) F. *avoir les mains liées* | H. *meg van kötve vkinek a keze* | E. *tener las manos atadas* | G. *te-las mans atadas* | A. *jmdm. sind die Hände / Hände und Füße gebunden*

(9b) F. *lier les mains à/de qqn* | H. *megkötö vkinek a kezét* | E. *atar las manos a alguien* | G. *atarlle as mans a alguén* | A. *jmdm. sind durch jmd./etw. die Hände gebunden*

(9c) F. *La main droite ignore / ne sait pas ce que fait la main gauche.* | H. *Nem tudja a jobb kéz, mit csinál a bal.* | E. *La mano derecha no sabe qué hace la izquierda.* | G. *A man dereita non sabe o que fai a esquerda.* | A. *Die linke Hand weiß nicht, was die rechte tut.*

(10a) F. *avoir les mains libres* | H. *szabad keze van* | E. *tener las manos libres* | G. *te-las mans libres* | A. *freie Hand haben*

---

⁸ Cómpre advertir que para expresa-la pasividade, francés, húngaro, español e galego poden tamén botar man do lexema *bras*: (*rester*) *les bras croisés*; (*keresztbe font karral (áll)*); *cruzarse de brazos/manos*; *cruza-los brazos*. O feito de obter un resultado ou un éxito sen esforzo, sen traballo, exprésase en español e galego co frasema *man* (*venirle a alguien una cosa a la(s) mano(s)*; *virrle a alguien unha cousa á man*), mentres que húngaro e alemán perfilano co lexema *giron* (seo) (*ölébe hull vkinek vmi*; *etw. fällt jmdm. in den Schoß* {literalmente: algo cáelle no seo}), e o francés co lexema *ciel* (*qqch. lui tombe du ciel* {literalmente: algo cáelle do ceo}).

(10b) **F.** *laisser les mains libres à qqn* | **H.** *szabad kezét ad vkinek* | **E.** *dejar a alguien las manos libres* | **G.** *deixarlle a alguén as mans libres* | **A.** *jmdm. freie Hand lassen*

2.3.1. A man, símbolo da posesión

Examinemos máis de preto o compoñente do dominio funcional no que se perfila a posesión como unha das funcións principais simbolizadas pola *man*. No modelo cultural europeo, moitas colocacións e expresións simbolizan e ilustran a particularidade natural da man como órgano da prensión e, por extensión, da utilización, da posesión (11a, 11b, 11c, 11d, 11e, 11f) ou do cambio de propiedade (12a, 12b, 12c) e, con máis razón, do roubo e da apropiación ilícita (12d, 12e):

(11a) **F.** *prendre qqch. en main; prendre qqch. des deux mains; bagage à main* | **H.** *kézbe/kezébe vesz vmit; két kézzel fog meg vmit; kézipoggyász* | **E.** *coger con la mano algo; poner la mano en algo; echar la mano a algo; maletín/equipaje de mano* | **G.** *coller coa man algo; poñe-la man en algo; botarlle a man a algo; maletín/equipaxe de man* | **A.** *etwas in die Hand / zur Hand nehmen; etw. mit beiden Händen fassen; Handgepäck*

(11b) **F.** *tenir qqch. à la main* | **H.** *kezében tart vmit* | **E.** *tener algo en la mano / en su mano* | **G.** *ter algo na man* | **A.** *etw. in der Hand halten*

(11c) **F.** *tomber entre les mains de qqn* – « *Un supertanker saoudien, battant pavillon libérien, est tombé entre les mains de pirates.* » | **H.** *vkinek a kezére kerül* – „Egy libériai zászló alatt hajózó szaúd-arábiai óriás tankhajó a kalózok kezére került.” | **E.** *caer en (las) manos de alguien; llegar a manos de alguien* – “Un superpetrolero saudita con bandera de Liberia, cayó en manos de los piratas.” | **G.** *caer nas mans de alguén; chegar ás mans de alguén* – “Un superpetrolero saudita con bandeira de Liberia, caeu nas mans dos piratas.” | **A.** *jmdm. in die Hände fallen/kommen* – „Ein saudischer Supertanker, der unter der Flagge Liberias fuhr, fiel in die Hände von Piraten.“

(11d) **F.** *être aux mains de qqn* – « *Avec la nationalisation de Renault, c’est un tiers de la production automobile qui est aux mains de l’État.* » | **H.** *vkinek a kezében van vmi* – „A Renault államosításával a gépkocsigyártás harmada az állam kezében van.” | **E.** *estar algo en la mano de alguien / en manos de alguien; tener algo en su(s) mano(s)* – “Con la nacionalización de Renault, es un tercio de la producción automovil que está en manos del Estado.” | **G.** *estar algo na man de alguén / nas mans de alguén; ter algo na man* – “Coa nacionalización de Renault, un terzo da produción automobilística está nas mans do Estado.” | **A.** *in jmds. Hand/Händen sein; die/seine Hand auf etw. haben/halten; etw. in Händen halten* – „Durch die Nationalisierung von Renault, ist nun ein Drittel der Automobilproduktion in den Händen des Staates.“

(11e) **F.** *passer aux mains de qqn* – « *En 1833, le monastère passe aux mains de l’État et se transforme en école.* » | **H.** *vkinek a kezébe kerül vmi* – „1833-ban a monostor az állam kezébe kerül és iskolává alakul át.” | **E.** *llegar algo a manos de alguien* – “En 1833, el monasterio llega/pasa a manos del Estado y se transforma en

una escuela.” | **G.** *chegar algo ás mans de alguén* – “En 1833, o mosteiro chega/pasa ás mans do Estado e transfórmase nunha escola.” | **A.** *in jmds. Hand/Hände übergehen* – „Im Jahre 1833 ist das Kloster in die Hände des Staates übergangen und ist in eine Schule umgewandelt worden.“

(11f) **F.** *mettre la main sur qqch.* | **H.** *rát teszi a kezét vmire; kézre kerít vmit* | **E.** *echar/meter mano a una cosa* | **G.** *botarlle a man a unha cousa*⁹ | **A.** *seine/die Hand auf etw. legen*

(12a) **F.** *de première/seconde main* | **H.** *első kézből / másodkézből* | **E.** *de primera/segunda mano* | **G.** *de primeira/segunda man* | **A.** *aus erster/zweiter Hand*

(12b) **F.** *de la main à la main* | **H.** *{zsebből-zsebbe; közvetítő nélkül}*¹⁰ | **E.** *de mano a/en mano* | **G.** *de man en man* | **A.** *von Hand zu Hand*

(12c) **F.** *changer de main; circuler de mains en mains* | **H.** *gazdát/tulajdonost cserél; kézről kézre jár* | **E.** *ir/pasar de mano a/en mano; cambiar/mudar de mano(s)* | **G.** *ir/pasar de man en man; cambiar/mudar de mans* | **A.** *etw. geht von Hand zu Hand; durch viele Hände gehen; in andere Hände übergehen*

(12d) **F.** *tomber entre de mauvaises mains* | **H.** *rossz kezekbe kerül* | **E.** *caer en manos equivocadas* | **G.** *caer en malas mans* | **A.** *in falsche Hände geraten*

(12e) **F.** *faire main basse sur qqch.* | **H.** *rát teszi a kezét vmire* | **E.** *echar mano a algo; meter la mano en algo* | **G.** *botarlle a man a algo; mete-la man en algo* | **A.** *{sich etw. aneignen; etw. an sich bringen; sich etw. unter den Nagel reißen}*

Polo tanto, ter ou soster algo na man simboliza, tamén por extensión e metafóricamente, que se ten algo ou alguén baixo o propio poder, baixo o propio dominio. As nocións pertencentes ó campo do dominio, da autoridade, da empresa, do ascendente, da influencia provocan automaticamente metáforas e frases feitas nas que o núcleo é a man (13a, 13b, 13c, 13d, 13e, 13f, 13g, 13h, 13i, 13l). Este campo cognitivo parece ampliarse por asociacións que se relacionan coa corrupción a través do diñeiro.

(13a) **F.** *avoir la haute main sur qqch. /dans une affaire; avoir la situation en main* | **H.** *kezében tart vmit / egy ügyet; kézben tartja a helyzetet* | **E.** *tener mano en algo; llevar/tener/traer algo entre manos; {tener la situación bajo control}* | **G.** *ter man en algo; levar/ter/traer algo entre mans; meterlle man a algo/alguén* | **A.** *das Heft in der Hand haben/behalten; seine Hände im Spiel haben; alle Fäden laufen in jmds. Hand zusammen; die Zügel fest in der Hand haben/halten*

⁹ Na Galicia tradicional *a man* era tamén a propiedade pecuaria e o coidado dela. Os nosos avós crían que cando morre un labrego, cabeza de familia, hai que botar todo o gando ó campo antes de que saquen o cadáver para enterrar e a iso chamábanlle *leva-la man dela*, porque leva o coidado dela e non hai despois quen a atenda: se non se fixer, expoñeríanse a que morrese a facenda.

¹⁰ As chaves { } sinalan unha tradución literal, non idiomática ou un equivalente idiomático (en itálica) no que o lexema *man* non figura.

(13b) **F.** *prendre le pouvoir en main* | **H.** *kezébe veszi a hatalmat* | **E.** *tomar el poder en sus manos* | **G.** *colle-lo poder na man* | **A.** *das Heft in die Hand nehmen*

(13c) **F.** *avoir un atout dans la main* | **H.** *adu van vkinek a kezében* | **E.** *tener un triunfo en la mano* | **G.** *ter un triunfo na man* | **A.** *einen Trumpf in der Hand haben*

(13d) **F.** *avoir une main de fer* | **H.** *vaskező, erőskező, keménykező* | **E.** *tener mano de hierro; tener mano dura/fuerte* | **G.** *ter man de ferro; ter man dura/forte* | **A.** *eine eiserne/harte/feste/starke Hand haben; mit eiserner/harter/fester/starker Hand handeln*

(13e) **F.** *avoir les mains longues; avoir les bras longs*¹¹ | **H.** *hosszú vkinek a keze; messzire (el)ér vkinek a keze* | **E.** {*tener el brazo largo*} | **G.** {*te-lo brazo longo*} | **A.** {*einen langen Arm haben*}

(13f) **F.** *remettre les rênes du pouvoir entre les mains de qqn* | **H.** *vkinek a kezére (át)játssza a hatalmat* | **E.** *poner las riendas del poder en manos de alguien* | **G.** *poñe-las rendas do poder na man de alguén* | **A.** *die Macht in jmds. Hand/Hände legen/geben; jmdm. die Macht in die Hand/Hände spielen*

(13g) **F.** *la main de Washington/Moscou* | **H.** *Washington/Moszkva keze* | **E.** *la mano de Washington/Moscú* | **G.** *a man de Washington/Moscova* | **A.** *die Hand von Washington/Moskau hat seine Hand/Hände im Spiel*

(13h) **F.** *se remettre entre les mains de qqn; déposer son sort entre les mains de qqn* | **H.** *vkinek a kezébe teszi le a sorsát* | **E.** *ponerse/encomendarse en manos de alguien* | **G.** *poñerse nas mans de alguén* | **A.** *sein Schicksal in jmds. Hand legen*

(13i) **F.** *La décision est entre ses mains.* | **H.** *A kezében van a döntés.* | **E.** *La decisión está en sus manos.* | **G.** *A decisión está nas mans del/dela.* | **A.** *Die Entscheidung liegt in seiner Hand.*

(13l) **F.** *tomber aux mains / dans les mains /entre les mains de ses ennemis* | **H.** *ellenségei kezébe/kezére kerül* | **E.** *caer en (las) manos de sus enemigos* | **G.** *caer nas mans dos seus inimigos* | **A.** *seinen Feinden in die Hände fallen/comen*

(14) **F.** *graisser la patte*¹² *à qqn ; glisser un billet dans la main de qqn* | **H.** *megkeni vkinek a kezét*¹³; *pénzt csúsztat vkinek a kezébe* | **E.** *untar la(s) mano(s) a alguien* | **G.** *untarlle a(s) man(s) a alguén* | **A.** *jmdm. die Hände schmieren/versilbern; jmdm. Geld in die Hand drücken*

¹¹ A man e mailo brazo compiten moito nos frasemas franceses, españois, galegos e alemáns.

¹² A locución *graisser la main à qqn* ('untarlle a man a alguén') non está documentada nos dicionarios franceses pero encóntrase na Internet e sábese que na lingua familiar a palabra *patte*, igual que o son equivalente húngaro *mancs*, é sinónima de *main*. Engadamos tamén a locución hoxe arcaica *bonne main* que significaba 'propina'.

¹³ En húngaro a *man* é facilmente intercambiable na locución polas palabras *marok* 'cunca da man' ou *tenyér* 'palma'.

Sinalemos que en húngaro a man como símbolo de posesión padece a competencia, case sempre a título exclusivo, da cunca da man (*marok*), cousa que non parece darse nas outras linguas analizadas.

(15a) **H.** *a markában szorongat vmit* | **F.** {tenir/serrer qqch. dans le creux de la main} | **E.** {tener/apretar algo en la palma de la mano} | **G.** {ter algo nun puño} | **A.** {etw. fest in der hohlen Hand halten}

(15b) **H.** *marokra fog vmit* | **F.** {prendre qqch. dans le creux de la main, empoigner qqch.} | **E.** {coger/tomar algo en la palma de la mano} | **G.** {coller algo na (súa) man} | **A.** {etw. mit der hohlen Hand fassen}

A cunca da man (*marok*) activa en húngaro varias connotacións positivas e negativas. Así a aceptación dun acordo, dun trato pechado (16), o monllo de cereais (17), a obtención de algo a base manobras hábiles a pesar das dificultades (18), a influencia dominante que unha persoa exerce sobre outra (19a, 19b), a abundancia, a xenerosidade (20a) ou, pola contra, a penuria, a mesquindade ou a falta de xenerosidade, a avaricia (20b, 20c, 20d). Nos exemplos en (20), a *man* tamén pode servir de soporte só ou en competencia coa cunca da man. Por outra banda, a xenerosidade, o agasallo está máis frecuentemente simbolizado polo lexema *man* nas expresións húngaras.

(16) **H.** *belecsap/beleüt vkinek a markába; a markába csap/üt vkinek; kezet ad vkinek vmire; Kezet rá!* | **F.** *toucher/taper dans la main à qqn; Tope-là!* | **E.** *estrechar la mano a alguien; ¡Chócala!* | **G.** *darlle/chocarlle a man a alguén; ¡Choca eses cinco!* | **A.** *jmdm. auf etw. die Hand geben; jmdm. etw. in die Hand versprechen; Hand darauf!*

(17) **H.** *markot szed* | **F.** {javeler} | **E.** {agavillar} | **G.** {amonllar}¹⁴ | **A.** {Garben binden}

(18) **H.** *markába kaparint vmit* | **F.** {dénicher / se procurer habilement qqch.} | **E.** {agarrar algo hábilmente} | **G.** *darse man / ter man para (conseguir algo)* | **A.** {etw. geschickt erwerben}

(19a) **H.** *vkinek a markába / a keze közé kerül vki* | **F.** *tomber aux mains de qqn; {tomber sous la coupe de qqn}* | **E.** *caer en las manos de alguien* | **G.** *caer nas mans de alguén* | **A.** *jmdm. in die Hände fallen/comen*

(19b) **H.** *vkinek a markában van vki; a markában tart vkít* | **F.** {être / se trouver sous la coupe de qqn; avoir qqn sous sa coupe} | **E.** *tener a alguien en su mano* | **G.** *estar nas mans de alguén; ter na man alguén* | **A.** *jmdn. in der Hand haben*

(20a) **H.** *tele marokkal/kézzel* | **F.** *à pleines mains* | **E.** *a manos llenas* | **G.** *a mancheas* | **A.** *mit vollen Händen*

¹⁴ Nótese que o galego *monllo* procede do latín *manuculu* (< *manus*) e que o verbo *amonllar* deriva do substantivo *monllo*.

(20b) **H.** *üres marokkal/kézzel* | **F.** *les mains vides* | **E.** *con las manos vacías; con mano escasa* | **G.** *coas mans secas / coa man manca / coas mans baleiras*¹⁵ | **A.** *mit leeren Händen*

(20c) **H.** *amit egyik kezével ad, a másikkal visszaveszi* | **F.** *donner d'une main et retenir/repandre de l'autre* | **E.** *dar con una mano y quitar con la otra* | **G.** *dar cunha man e quitar coa outra* | **A.** *mit einer Hand geben und mit der anderen nehmen / und die andere zum Nehmen ausstrecken*

(20d) **H.** *szűkmarkú, szűkkeblű* {littéralement: étroit de la paume/poitrine} | **F.** *avoir les mains crochues* | **E.** *tener la mano manca* | **G.** *te-la man (moi) agarrada; aperta-la man* | **A.** *die Hand auf der Tasche halten*

(21a) **H.** *két kézzel szórja a pénzt; kifolyik a pénz a keze közül* | **F.** *dépenser l'argent à pleines mains; avoir toujours l'argent à la main; l'argent lui fond dans les mains* | **E.** *el dinero se le deshace / se le quema entre las manos; se le va el dinero de entre las manos; el dinero se le escapa/escurre de la manos; gastar/tirar el dinero a manos llenas* | **G.** *ter buratos na man / irselle o diñeiro por entre os dedos* | **A.** *mit vollen Händen das Geld zum Fenster rauswerfen; jmdm. zerrinnt/zerfließt/schmilzt das Geld/Vermögen unter den Händen*

(21b) **H.** *bőkezűen ad/oszt* | **F.** *donner à pleines mains; donner d'une main généreuse; avoir la main lourde; avoir la main donnante (vieilli)* | **E.** *dar a manos llenas; dar con franca/larga mano; cargar la mano en algo; irsele a alguien la mano en algo* | **G.** *abri-la man*¹⁶ / *ser aberto de man / ser largo de man* | **A.** *eine milde/offene Hand haben; mit vollen Händen geben*

A cunca da man (*marok*) ou o adxectivo derivado (*maroknyi*) simboliza tamén a cantidade dunha cousa que pode conter unha man pechada (22a) ou, no sentido figurado un pequeno grupo de persoas (22b):

(22a) **H.** *egy marok(nyi) só* | **F.** *une poignée de sel* | **E.** *un puñado de sal* | **G.** *unha manchea/man / un puñado de sal* | **A.** *eine Hand voll Salz*

(22b) **H.** *egy maroknyi elégedetlen* | **F.** *une poignée de mécontents* | **E.** *un puñado de descontentos* | **G.** *un puñado de descontentos* | **A.** *eine Hand voll Unzufriedener*

2.3.2. A man, símbolo dos contactos cos seres humanos

A man conceptualízase tamén como medio de contacto cos seres humanos. Coa man entramos en contacto co mundo circundante, cos nosos interlocutores. Esta conceptualización supón, en xeral, un contacto directo ou, polo menos, a proximidade do obxecto en cuestión (23). As expresións dadas abaixo (24) amósannos que a man

¹⁵ En galego dise *ser así* (facendo o xesto de cerra-lo puño) ou *ser coma a Virxe do puño*.

¹⁶ En galego, para a xenerosidade, dise máis ben *abri-lo puño*. Nos Blancos, se a un lle din *Abre o puño* estanlle dicindo ‘dáme algo’ e el pode responder: *Unta por fóra*, é dicir ‘¿E ti que das?’: é o *do ut des*. E *ser un puño de aire* é ‘ser insensato’. *Un puñado de* significa ‘moita cantidade’ (*un puñado de pelos*).

sinala algo para o receptor, transmite unha información, polo tanto, é o testemuño dunha función semántica concreta. Desde este punto de vista, a man conceptualízase como ‘transmisor de signos’ e vólvese un elemento importante da ‘linguaxe das mans’

(23) **F.** *remettre qqch. en main(s) propre(s)* | **H.** *saját kezébe ad vkinek vmit; kézhez visz vkinek vmit* | **E.** *entregar algo en propia mano a alguien* | **G.** *entregarlle algo na man a alguén* | **A.** *jmdm. etw. zu eigenen Händen geben; {jmdm. etw. aushändigen / persönlich überreichen}*

(24) **F.** *montrer/désigner qqch. de la main; faire un signe de la main; saluer qqn de la main*¹⁷; *gesticuler de la main; parler avec les mains; lever la main (pour demander la parole / pour prêter serment); vote à main levée; manuscrit; écrit à la main* | **H.** *kézzel megmutat vmit; kezével jelez; kezével integet vkinek; kézzel gesztikulál; felemeli a kezét (, hogy szót kérjen / hogy esküt tegyen); kézfelemeléses szavazás; kézzel írott* | **E.** *señalar/enseñar algo con la mano; alargar/extendir la mano (para saludar); hablar con la(s) mano(s); hablar por la mano; levantar la mano (para pedir la palabra / para prestar juramento); votación a mano alzada; manuscrito; escrito a la mano* | **G.** *sinalar/ensinar algo coa man; acenar coa man; falar coas mans; falar pola man*¹⁸; *ergue-la man (para pedi-la palabra / para prestar xuramento); votación a man alzada; manuscrito; escrito á man* | **A.** *etw. mit der Hand zeigen; mit der Hand ein Zeichen geben; jmdm. mit der Hand (zu)winken; mit (den) Händen (und Füßen) reden; die/seine Hand erheben (zur Wortmeldung / zum Eid/Schwur); Abstimmung/Wahl durch Handerheben/Handaufheben; handgeschrieben*

Os contactos cotiáns entre os humanos fanse moi frecuentemente coa axuda das mans (25a, 25b, 25c, 25d, 25e). Estes xestos convencionais cumpren na interacción unha función fática que se manifesta no establecemento, no mantemento ou no peche do contacto.

(25a) **F.** *donner/tendre la main à qqn* | **H.** *kezet ad/nyújt vkinek* | **E.** *alargar/dar/ofrecer/tender la mano a alguien* | **G.** *darlle/botarlle a man a alguén / dar unha man a alguén*¹⁹; *alarga-la man* | **A.** *jmdm. die Hand geben/reichen*

(25b) **F.** *prendre qqn par la main* | **H.** *kézen fog vkit* | **E.** *coger de la mano a alguien* | **G.** *coller pola man alguén* | **A.** *jmdn. bei der Hand nehmen*

(25c) **F.** *donner une poignée de main à qqn* | **H.** *kezet fog/szorít/ráz vkivel* | **E.** *estrechar la mano a alguien; dar un apretón de manos a alguien* | **G.** *chocarlle/darlle a man a alguén; chocarlle os cinco a alguén* | **A.** *jmdm. die Hand schütteln/drücken*

(25d) **F.** *donner/serrer la main à qqn* | **H.** *kezet ad vkinek; megszorítja vkinek a kezét* | **E.** *dar/estrechar/apretar la mano a alguien* | **G.** *chocarlle/darlle a man a alguén; chocarlle os cinco a alguén* | **A.** *jmdm. die Hand drücken*

¹⁷ No Canadá: *envoyer la main*.

¹⁸ *Falar pola man* en galego significa ‘facer letras cos dedos para entenderse’.

¹⁹ Esta locución galega significa ‘axudar’: *¿Tes quen che dea unha man?*

(25e) **F.** *poser la main sur l'épaule de qqn* | **H.** *vkinek a vállára teszi a kezét* | **E.** *poner la mano en la espalda de alguien* | **G.** *poñerlle a man no lombo a alguén*²⁰ | **A.** *jmdm. die Hand auf die Schulter legen*

Algunhas locucións representan situacións nas que a man simboliza, habitualmente acompañada dunha función performativa, unha relación humana ben definida, no caso do matrimonio (26a, 26b, 26c), do amor, da axuda mutua (26d, 26e), da bendición (26f), do parecido dos caracteres, da complicidade (26g), da harmonía ou das adulacións (26i)

(26a) **F.** *demander la main à qqn; aspirer à la main de qqn* | **H.** *megkéri vkinek a kezét; vkinek a kezére pályázik* | **E.** *pedir la mano de alguien; aspirar a la mano de alguien* | **G.** *pedi-la man dunha muller; aspirar á man de alguén* | **A.** *um jmds. Hand anhalten; jmdn. um die Hand bitten*

(26b) **F.** *promettre la main de qqn à qqn* | **H.** *(oda)ígéri vkinek a kezét vkinek* | **E.** *prometer la mano de alguien a alguien* | **G.** *Promete-la man de alguén a alguén* | **A.** *jmdm. jmds. Hand versprechen*

(26c) **F.** *obtenir la main de qqn; accorder sa main à qqn* | **H.** *elnyeri/megkapja vkinek a kezét; odanyújtja a kezét vkinek* | **E.** *obtenir la mano de alguien; conceder su mano a alguien* | **G.** *obte-la man de alguén; concederlle a man a alguén* | **A.** *jmds. Hand bekommen/erhalten; jmdm. die Hand fürs Leben reichen*

(26d) **F.** *se tenir par la main* | **H.** *egymás kezét fogják* | **E.** *estar cogidos de la mano* | **G.** *estar collidos pola man* | **A.** *Händchen halten*

(26e) **F.** *la main dans la main* | **H.** *kéz a kézben* | **E.** *(con las) manos unidas; asidos/cogidos de la mano* | **G.** *pola man; collidos pola man* | **A.** *Hand in Hand*

(26f) **F.** *bénir qqn de la main* | **H.** *megáld a kezével vkit* | **E.** *bendecir con la mano* | **G.** *bendicir coa man* | **A.** *jmdm. mit der Hand segnen*

(26g) **F.** *(pouvoir) se donner la main* | **H.** *kezet foghatnak* | **E.** *darse la mano* | **G.** *darlle a man un a outro* | **A.** *sich/einander die Hand reichen (können)*

(26h) **F.** *manger dans la main de qqn* | **H.** *vkinek a kezéből/tenyeréből eszik* | **E.** *comer en la mano de alguien* | **G.** *comer pola man de alguén* | **A.** *jmdm. aus der Hand fressen*

(26i) **F.** *passer la main dans le dos de qqn* | **H.** *kezét-lábát tőri vkiért* | **E.** *pasar/traer la mano por el cerro/lomo a alguien* | **G.** *pasarlle/levarlle a man polo lombo a alguén* | **A.** *{jmdm. um den Bart streichen; jmdm. schmeicheln}*

Sinalemos que a *l'imposition de la main* (**H.** 'kézrátétel', **E.** 'imposición de manos', **G.** *imposición de mans*, **A.** *Handauflegung*) sempre xogou un papel importante na vida

²⁰ En galego esta frase pode significar 'golpear, agredir'.

humana. Moitas pasaxes da Biblia evocan a súa forza milagrosa, especialmente cando Xesús cura o gafo (Mateo 8,1-4; Marcos 1,40-45; Lucas 5,12-15), a sogra de Pedro que tiña febre (Mateo 8,14-15), un hidrópico (Lucas 14,1-4), cando resucita a filla de Xairo (Mateo 9,18-26; Marcos 5,21-43; Lucas 8,40-56), un mozo de Naín (Lucas 7,11-17), cando fai que os xordos oian e os mudos falen (Marcos, 7,32-37). A imposición da man é un contacto físico que, na cultura xudeo-cristiá europea, considérase que exerce un efecto máxico sobre os humanos e os animais. O meniño que chora acouga en canto a súa nai o aloumiña coa man, as parellas de mozos pasean *la main dans la main*²¹ etc. O contacto da man dá un sentimento de seguranza que fai desaparecer-la anguria, a crispación e introduce a calma, a harmonía interior.

Tamén é interesante analiza-los xestos da man que transmiten diferentes informacións na comunicación: desesperación, excitación, medo (27a, 27b), indiferenza, resignación (28), alegría, satisfacción (29), impotencia, perplexidade (30), ameaza, orde imperiosa, acto violento (31a, 31b, 31c), asombro (32), respecto, saúde respectuoso a mulleres (33), prohibición de tocar alguén ou algo (34), súplica (35), acto (36a) ou afirmación enérxica (36b). O lexema *main* pode ser substituído a miúdo polo seu sinónimo coloquial *patte*.

(27a) **F.** *se tordre les mains de désespoir; se prendre la tête entre les mains* | **H.** *kétségbeesetten tördeli a kezét; kezébe fogja a fejét* | **E.** *retorcerse las manos de desesperación; llevarse las manos a la cabeza* | **G.** *retorce-las mans de desesperación; leva-las mans á cabeza* | **A.** *(verzweifelt) die Hände ringen; die Hände über dem Kopf zusammenschlagen*

(27b) **F.** *trembler des mains* | **H.** *reszket a keze* | **E.** *temblarle las manos* | **G.** *tremarlle as mans* | **A.** *seine Hände zittern*

(28) **F.** *faire un geste de résignation de la main* | **H.** *(lemondóan) legyint a kezével vmire* | **E.** *hacer un gesto de resignación con la mano* | **G.** *facer un xesto de resignación coa man* | **A.** *resigniert mit der Hand abwinken*

(29) **F.** *se froter les mains (de contentement)* | **H.** *(elégedetten) dörzsöli a kezét* | **E.** *frotarse las manos (de satisfacción)* | **G.** *frega-las mans (de satisfacción)* | **A.** *sich die Hände reiben*

(30) **F.** *écarter les mains (en signe d'impuissance)* | **H.** *(tehetetlenül) szétárja a kezét* | **E.** *abrir las manos (en señal de impotencia)* | **G.** *abri-las mans (en sinal de impotencia)* | **A.** *seine Hände zum Zeichen der Hilflosigkeit/Ohnmacht ausbreiten*

(31a) **F.** *menacer qqn de la main* | **H.** *kézzeel megfenyeget vkit* | **E.** *amenazar a alguien con la mano* | **G.** *ameazar alguén coa man* | **A.** *jmdn. mit der Hand (be)doren*

(31b) **F.** *Haut les mains! Les mains en l'air!* | **H.** *Fel a kezekkel!* | **E.** *¡Manos arriba!* | **G.** *¡Mans arriba!* | **A.** *Hände hoch!*

²¹ En húngaro e en alemán os namorados levan o namorado na palma (*tenyerén hord vkit*) ou sobre a man (*jmdn. aufHänden tragen*).

(31c) **F.** *lever la main sur qqn* | **H.** *kezet emel vkire*²² | **E.** *alzar/asentar/levantar/meter/sentar la mano a alguien; descargar la mano sobre alguien; poner la mano encima a/de alguien* | **G.** *levantarlle/poñerlle a man (enriba)*²³ / *sentarlle/asentarlle a man a alguén* | **A.** *Hand an jmdn. legen; die Hand gegen jmdn. Erheben*

(32) **F.** *joindre les mains (d'étonnement)* | **H.** *összecsapja a kezét (a meglepetéstől)* | **E.** *juntar las manos (de asombro)* | **G.** *xunta-las mans (de asombro)*²⁴ | **A.** *die Hände zusammenschlagen (vor Entsetzung); die Hände überm / über dem Kopf zusammenschlagen*

(33) **F.** *baiser la main / les mains à qqn (vieilli)* | **H.** *kezet csókol vkinek*²⁵ | **E.** *besar la mano a alguien* | **G.** *bicarlle a man a alguén* | **A.** *jmdm. die Hand küssen / einen Handkuss geben*

(34) **F.** *Bas les pattes!* | **H.** *El a kezét/kezeket/kezekkel!* | **E.** *¡Manos quietas!* | **G.** *¡A man estea queda!*²⁶ | **A.** *Hände weg!*

(35) **F.** *joindre les mains pour prier* | **H.** *kezét imára kulcsolja* | **E.** *juntar las manos para rezar* | **G.** *xunta-las mans para rezar* | **A.** *die Hände zum Gebet falten*

(36a) **F.** *faire des pieds et des mains pour obtenir qqch.* | **H.** *kezét-lábát töri vmiért* | **E.** *{hacer grandes esfuerzos; hacer todo lo posible; no dejar piedra sin remover; remover Roma con Santiago}* | **G.** *dar unha man por unha cousa* | **A.** *{alle Hebel in Bewegung setzen; alle Register ziehen}*

(36b) **F.** *J'en mettrais ma main au feu.; J'en donnerais ma main à couper.; Je me couperais la main plutôt que de...* | **H.** *Tűzbe tenném érte a kezem.; Inkább levágatnám a kezem, minthogy...* | **E.** *Pondría la(s) mano(s) en el fuego por algo/alguien...; Me cortaría las manos por algo/alguien... | G.* *Porta a(s) man(s) no lume por algo/alguén...; Cortaría as mans por algo/alguén... | A.* *Dafür lege ich meine Hand ins Feuer.; Ich würde mir (lieber) dafür die Hand abhacken/abschlagen lassen als...*

O emprego conxunto de mans e pés pode presentar casos de falsos amigos idiomáticos interesantes entre o francés e o húngaro. A locución (36a) *faire des pieds e des mains* significa en francés ‘axitarse, empregar tódolos medios, mover ceo e terra’, a expresión húngara, formalmente moi semellante, *kézzel-lábbal* {‘coas mans e cos pés’} utilízase exclusivamente cos verbos *magyaráz* ‘explicar’, *tiltakozik* ‘protestar’ no sentido de ‘con vehemencia, enerxicamente, ardentemente’. Por outra parte, a protesta enérxica

²² As formas reflexivas que existen en húngaro e en alemán expresan o suicidio: **H.** *kezet emel magára, önkézével vet véget életének* | **A.** *Hand an sich legen*.

²³ *Poñerlle a man a alguén* en galego significa tamén ‘tocalo ou tocala sexualmente’: *Antoniño, meu Antón, / falar e rir está ben, / poñerm 'a man, eso non*.

²⁴ Para o asombro en galego dise *ficar leilán sen dar nin ó pé nin á man*.

²⁵ En húngaro, a locución significa no sentido figurado ‘estar agradecido a alguén’.

²⁶ *¡A man estea queda, anque a lingua vaia e veña! ¡A lingua vaia e veña, as mans secas e quedas!*

tamén se expresa en alemán con mans e pés (*sich mit Händen und Füßen gegen etw. sträuben/wehren*).

Coas mans tamén podemos expresar diferentes sentimentos. Nestes casos, segundo unha premisa natural, a man forma parte de verbos como *aloumiñar*, *abrazar*, *abrazarse* etc. As boas intencións da acción, o desexo de axudar, a reconciliación, a falta de severidade e a sorte son simbolizadas polas secuencias (37a, 37b, 37c, 37d), mentres que un grupo léxico concreto vehicula connotacións pexorativas como a violencia, a agresividade, a forza, a disimulación e a mala sorte (38a, 38b, 38c, 38d, 38e, 38f, 38g, 38h, 38i):

(37a) **F.** *se serrer la main* | **H.** *kezet fognak* | **E.** *estrecharse la mano* | **G.** *darlle a man un a outro* | **A.** *sich die Hand geben*

(37b) **F.** *tendre la main à qqn; la politique de la main tendue; avoir la main légère* | **H.** *kezet nyújt vkinek; kinyújtja a kezét vki felé; a kinyújtott kéz / a megbékélés politikája; gyenge kezű* | **E.** *alargar/dar/ofrecer/tender la mano a alguien; la política de la mano extendida; tener mano blanda; llevar la mano blanda/ligera* | **G.** *darlle a man; a política da man estendida; actuar coa man branda*²⁷ | **A.** *jmdm. die Hand reichen/bieten; jmdm. die Hand zur Versöhnung reichen; Politik der sanften Hand; {Versöhnungspolitik}; eine schwache/sanfte Hand haben*

(37c) **F.** *prêter/tendre une main secourable à qqn; prêter la main à qqn; prêter main-forte à qqn; donner un coup de main à qqn* | **H.** *segítő kezét nyújt vkinek; segédkezet nyújt vkinek; fogja/vezeti vkinek a kezét* | **E.** *echar/dar/prestar una mano a alguien* | **G.** *botarlle unha man a alguén* | **A.** *jmdm. hilfreiche Hand bieten; seine/die helfende Hand über jmdn halten; jmdm. an die Hand gehen*

(37d) **F.** *avoir la main heureuse* | **H.** *szerencsés keze van* | **E.** *tener buena mano* | **G.** *ter boa man*²⁸ | **A.** *eine glückliche Hand haben (bei/mit etw.)*

(38a) **F.** *main de fer* | **H.** *vaskéz; kemény kéz* | **E.** *mano de hierro; mano dura/fuerte* | **G.** *man de ferro; man dura* | **A.** *eine eiserne/harte/feste/starke Hand haben; mit eiserner/harter/fester/starker Hand*

(38b) **F.** *avoir la main lourde* | **H.** *vaskezű, keménykezű* | **E.** *tener mano de hierro; tener mano dura/fuerte* | **G.** *ter man de ferro; ter man dura* | **A.** *eine eiserne/harte/feste/starke Hand haben; mit eiserner/harter/fester/starker Hand zuschlagen/bestrafen*

(38c) **F.** *lever la main sur qqn* | **H.** *kezet emel vkire* | **E.** *alzar/asentar/levantar/meter/sentar la mano a alguien; descargar la mano sobre*

²⁷ En galego a *man lixeira* denomina a habilidade: *O amor que ha de ser meu / ten que te-la mau lixeira: / ha de colle-la rosiña / sen abala-la roseira. O que mate a labrandeira ten que te-la mau lixeira*. Pero tamén expresa a agresividade: *te-la man lixeira* significa ‘agredir con facilidade e por motivos de escasa importancia’.

²⁸ En galego significa tamén ‘transmitir boa sorte ós demais’.

alguien; poner la mano encima a/de alguien | **G.** *erguer/levantarlle a man a alguén; poñerlle a man enriba a alguén* | **A.** *Hand an jmdn. legen; die Hand gegen jmdn. erheben*

(38d) **F.** *à main armée*²⁹ | **H.** *fegyveres kézzel/erővel* | **E.** *a/con/de mano armada* | **G.** *a/de man armada* | **A.** *mit bewaffneter Hand*

(38e) **F.** *avoir la main leste/prompte* | **H.** *hirtelen kezű; hamar eljár vkinek a keze* | **E.** *ser suelto de manos; tener la mano larga* | **G.** *te-la man lixeira* | **A.** *eine lose/lockere Hand haben*

(38f) **F.** *étrangler qqn de/avec ses mains* | **H.** *kézzel megfojt vkit* | **E.** *estrangular/ahogar con la mano* | **G.** *aganar alguén coas mans* | **A.** *jmdn. mit der Hand erwürgen*

(38g) **F.** *rougir ses mains de sang; tremper ses mains dans le sang* | **H.** *vérrel szennyezi be a kezét* | **E.** *ensangrentarse las manos* | **G.** *manchar de sangue as mans* | **A.** *seine Hände mit Blut beflecken/besudeln*

(38h) **F.** *en sous main* | **H.** *kéz alatt; titokban* | **E.** *bajo mano; (por) debajo de mano* | **G.** *baixomán; por debaixo da man (adv) / baixamán (subst)* | **A.** *hinter vorgehaltener Hand*

(38i) **F.** *avoir la main malheureuse* | **H.** *nincs szerencsés keze* | **E.** *tener mala mano* | **G.** *ter mala man* | **A.** *eine unglückliche Hand haben*

A man pechada, é dicir, o puño evoca, sobre todo, connotacións negativas como a ameaza, a agresividade, a loita, os golpes, a represalia, a vinganza (39a, 39b, 39c, 39d, 39e, 39f, 39g)³⁰:

(39a) **F.** *échange de coups de poings* | **H.** *ökölharc* | **E.** *intercambio de puñetazos* | **G.** *unha man de sopapos*³¹ | **A.** *Faustkampf*

(39b) **F.** *droit du poing (vieilli)* | **H.** *ököljog* | **E.** *ley del puño* | **G.**³² | **A.** *Faustrecht*

(39c) **F.** *donner/asséner un coup de poing à qqn* | **H.** *ökölcsapást mér vkire* | **E.** *dar un puñetazo a alguien* | **G.** *dar un sopapo* | **A.** *jmdm. einen Faustschlag versetzen*

²⁹ Cf. a locución latina *manu militari* ‘con forza armada’.

³⁰ En galego, en cambio, designa tamaño grande aplicado a cereixas, mazás, pesares, verdades e mentiras *coma puños*. En cambio, *meter a alguén nun puño* é dominialo.

³¹ En galego non hai esa loc. subst.; dise *levar/dar/haber unha man de sopapos/paus*. Aínda que o *sopapo* é o que se dá coa man e a *puñada* a que se dá co puño, dise *dar un sopapo* ou *dar un pau*. Non se fala dos puños: parece que no séc. XVIII se dicía *andar a puñadas*; pero hoxe dise *andar a paus/sopapos* sen especificar cal é a posición da man no momento de golpear.

³² En galego non se di *lei do puño senón *lei do máis forte* ou *lei do funil*.

(39d) **F.** *montrer le poing à qqn* | **H.** *öklét rázza vki felé; öklével fenyeget vkit* | **E.** *amenazar a alguien a puño cerrado* | **G.** *ameazar alguén co puño* | **A.** *jmdn. mit der Faust drohen; jmdm. die Faust zeigen*

(39e) **F.** *serrer les poings* | **H.** *ökölbe szorítja a kezét* | **E.** *apretarse los puños* | **G.** *aperta-los puños* | **A.** *die Fäuste ballen; die Hand zur Faust ballen; die Faust/Hand ballen*

(39f) **F.** *en venir aux mains³³ avec qqn* | **H.** *öltre/ökölre megy vkivel* | **E.** *venir/llegar a las manos; irse a las manos* | **G.** *chegar ás mans con alguén* | **A.** *(miteinander) handgemein werden; gegen jmdn. handgreiflich werden*

(39g) **F.** *la main démange à qqn* | **H.** *viszket a tenyere³⁴ vkinek* | **E.** *las manos se le calientan; se le va la mano* | **G.** *írselle a man a alguén / te-la man moi levantada/lixeira* | **A.** *jmdm. rutscht die Hand aus; jmds. Hand rutscht aus; jmdm. zuckt es in der Hand*

O contacto do home co mundo exterior tamén se espella nas secuencias nas que a man se fixa como medio importante do proceso do coñecemento, da cognición (40a, 40b, 40c, 40d):

(40a) **F.** *toucher/tâter qqch. de la main* | **H.** *kézzel megérint/megtapogat vmit* | **E.** *tocar con la mano algo* | **G.** *tocar coa man algo; coñecer algo coma os dedos da man* | **A.** *etw. mit der Hand berühren/betasten*

(40b) **F.** *prendre qqch. en main(s)* | **H.** *kézbe/kezébe vesz vmit* | **E.** *coger algo en la mano* | **G.** *coller algo na man* | **A.** *etw. in die Hand nehmen*

(40c) **F.** *être bien en main* [instrument] | **H.** *[tárgy] jól kézre áll* | **E.** {literalmente: se adapta a la mano [instrumento]} | **G.** {literalmente: cantarlle na man algo a alguén [instrumento]} | **A.** *etw. liegt gut in der Hand; handgerecht/handlich sein* [Gegenstand]

(40d) **F.** *avoir des mains baladeuses* (fam.) | **H.** {szeret tapizni (fam.)} | **E.** *tener las manos largas; ser largo de manos; meter mano* (vulg.) | **G.** *poñerlle a man a alguén* | **A.** [von Männern gesagt] *Hände haben, die sich ab und zu verirren; {gerne fummeln}*

Naturalmente podemos partir do feito de que a función cognitiva da man humana está intimamente ligada ó tacto. A expresión *toucher/palper/tâter de la main* (**H.** *kézzel megfog/megtapint* | **E.** *tocar/palpar/tentar con la mano* | **G.** *tocar/apalpar/tentear coa man³⁵* | **A.** *mit der Hand berühren/betasten/befühlen*) significa, literalmente, ‘sentir, examinar tocando, tenteando coa man’ cousa que equivale a dicir ‘facer un acto de

³³ Nas outras linguas, agás no húngaro, o *puño* reemprázase coa *man*.

³⁴ O húngaro utiliza aquí a cunca da man (*tenyér*).

³⁵ En galego *pór man en algo / no conto* é ‘intervir nun asunto’; *poñerlle a man a alguén* é ‘agredilo’ ou ‘tocalo sexualmente’.

cognición'. Os lexemas *palpable*, *tangible* (**H.** *tapintható*, *kézzelfogható* | **E.** *palpable*, *tangible* | **G.** *palpable*, *tanxible* | **A.** *mit Händen zu greifen sein*; *handgreiflich*) tamén fan referencia a este acto de cognición³⁶. Tocar, unha das funcións básicas da man, fai o mundo máis seguro, máis verdadeiro, máis próximo ó home, e isto explica as expresións seguintes (41a, 41b, 41c):

(41a) **F.** *tenir une information de première main* | **H.** *első kézből tud egy információt* | **E.** *obtener una información de primera mano* | **G.** *conseguir unha información de primeira man*³⁷ | **A.** *eine Nachricht aus erster Hand haben*

(41b) **F.** *être en de bonnes mains* | **H.** *jó kezekben van vki/vmi* | **E.** *estar en buenas manos* | **G.** *estar en boas mans* | **A.** *in guten Händen sein*

(41c) **F.** *jurer qqch. la main sur le cœur* | **H.** *szívére teszi a kezét*; *szívére tett kézzel esküszik* | **E.** *jurar algo con la mano en el pecho* | **G.** *poñe-la man no lume por algo*³⁸ | **A.** *Hand aufs Herz!*³⁹

A connotación 'seguro', 'evidente' → 'franco, sincero' actívase coa cunca da man, a palma na locución húngara *tenyerén hordja a szívét* {literalmente: leva-lo corazón na cunca da man} 'ser franco, falar con franqueza'⁴⁰ (cf. español *con la mano en el corazón*). Poida que unha antiga pegada lingüística ou cultural se atope detrás desta connotación pola que a cunca da man vehicula a idea da conxición, da previsión, da explicación dos misterios e dos enigmas. Este tipo de connotacións atópase nos lexemas e frasemas seguintes: **H.** *tenyerjósolás*; *tenyerjós*; *tenyerből jósol*; *tenyerünkben a jövő*; *ismer vmit, mint a tenyerét* | **F.** *chiromancie*; *chiromancien*; *faire de la chiromancie*, *lire dans les lignes de la main*; *l'avenir est entre nos mains*; {*connaître qqch. comme sa poche*} | **E.** *quiromancia*; *quiromántico*; *hacer quiromancia*, *leer en la mano*; *el futuro está en nuestras manos*; *conocer algo como a sus manos / como a la palma de la mano* | **G.** *quiromancia*; *quiromántico*; *facen quiromancia*, *le-la man*; *o futuro está nas nosas mans*; *coñecer algo coma os dedos da man / coma a palma da man* | **A.** *Handlesekunst*; *Handleser*; *jmdm. aus der Hand lesen*; *die Zukunft ist in unserer Hand*; {*etw. kennen wie seine Westentasche*}⁴¹.

A función cognitiva da man tamén se expresa na categorización espacial. A distancia (pequena ou grande), a categorización dos obxectos segundo a distancia que os separa (preto ou lonxe, aquí ou alá) amosa de xeito evidente un enfoque antropológico

³⁶ Cf. tamén o fraseama alemán *klar auf der Hand liegen* 'ser evidente'.

³⁷ En galego *primeira man* é tamén o primeiro reparto de cartas no xogo da baralla.

³⁸ En galego non se usa *poñe-la man no peito* como xesto de reafirmación. En Galicia, cando se canta o himno galego, a ninguén lle pasa pola cabeza *poñe-la man no peito*.

³⁹ Utilizada en alemán maiormente en forma de inxunción no sentido de 'di/dicida a verdade'.

⁴⁰ Contrariamente ó francés no que a expresión formalmente parecida *avoir le cœur sur la main* significa 'ser xeneroso'.

⁴¹ Obsérvese que en francés e en alemán as comparacións equivalentes mobilizan o lexema *poche* en vez do lexema *main*.

determinado polo radio de acción da man (42a, 42b). A man tamén nos axuda na orientación espacial (43).

(42a) **F.** *être à portée de la main* | **H.** *kéznel/kéznyújtásra van vmi* | **E.** *haber/tener algo a mano / al alcance (de la mano)* | **G.** *haber/ter algo á man* | **A.** *etw. bei der / zur Hand haben; zur Hand sein; {griffbereit sein; in Reichweite sein}*

(42b) **F.** *avoir qqch. sous la main; avoir qqch. à portée de main* | **H.** *vkinek a keze ügyében van vmi* | **E.** *tener a mano algo* | **G.** *ter á man algo* | **A.** *etw. bei der Hand haben; {etw. griffbereit haben}*

(43) **F.** *à main droite/gauche* | **H.** *jobb/bal kéz felől* | **E.** *a mano derecha/izquierda* | **G.** *á man dereita/esquerda* | **A.** *zur rechten/linken Hand*

2.3.3. A man, símbolo dos actos coordinados do traballo.

A partir de agora imos pasar revista ó dominio cognitivo relativo á conceptualización da man como ferramenta de traballo. Como símbolo do traballo, a man evoca en xeral connotacións positivas. Estas connotacións mobilizan o valor semántico do traballo que pon o acento na utilidade, na profesionalidade, na habilidade manual ou no estilo e na maneira persoal de actuar no traballo (44a, 44b, 44c, 44d, 44e, 44f, 44g, 44h, 44i). O húngaro tamén emprega o lexema *man* para cualificar alguén que vive honestamente do seu traballo manual (45), que traballa con rapidez e eficacia (46) ou alguén que fai o seu traballo sempre ben e de maneira rendible (47):

(44a) **F.** *des mains agiles/diligentes/travaillleuses* | **H.** *dolgos/serény/munkás kezek* | **E.** *manos trabadoras/laboriosas* | **G.** *mans áxiles/dilixentes/traballadoras* | **A.** *geschickte/flinke/fleißige Hände*

(44b) **F.** *une belle main* ‘une belle écriture’ | **H.** *szép kézírás* | **E.** *{tener buena letra}* | **G.** *con boa man* ‘con esmero, perfección, habilidade’ | **A.** *{eine schöne Handschrift haben}*

(44c) **F.** *travail manuel; travailler de ses mains* | **H.** *kétkezi munka; kétkezi munkát végez* | **E.** *mano de obra; ser trabajador manual* | **G.** *traballo manual; ser traballador manual* | **A.** *{körperliche Arbeit; körperliche Arbeit leisten}*

(44d) **F.** *être agile/adroit de ses mains; avoir la main* | **H.** *vkinek ügyes keze van; vkinek jó a kezügyessége* | **E.** *tener buena(s) mano(s); darse buena mano en algo; tener muchas manos* | **G.** *ter boa(s) man(s); darse boa mano en algo; a man, de man* {primeira entrega do xogo de cartas} | **A.** *ein Händchen haben für etw.; geschickt mit den Händen sein; {fingerfertig sein}*

(44e) **F.** *avoir des mains en or* | **H.** *arany keze van; meg kellene aranyozni vkinek a kezét* | **E.** *tener manos de oro; tener buena mano* | **G.** *dárselle na man algo a alguén; darse boa man para algo* | **A.** *{sehr geschickte Hände haben}*

(44f) **F.** *travail fait de main de maître / travail fait du cousu main* | **H.** *mesteri kézzel végzett munka* | **E.** *con/de mano maestra; trabajo cosido a mano* | **G.** *con boa man; cosido á man* | **A.** *eine Arbeit / ein Kunstwerk von Meisterhand*

(44g) **F.** *travail fait à la main* | **H.** *kézi munka* | **E.** *trabajo hecho a mano* | **G.** *trabalho feito á man* | **A.** {Handarbeit; handgemacht}

(44h) **F.** *reconnaître/retrouver la main/patte de qqn dans qqch. (fam.)* | **H.** *vkinek a keze nyomára ismer vmiben; megismeri vkinek a keze vonását; vkinek a kezét látja vmiben* | **E.** *se nota la mano de alguien en algo* | **G.** *verse a man de alguén en algo* | **A.** *die Handschrift von jmdm. bei etw. erkennen*

(44i) **F.** *mettre la main à la pâte; préparer qqch. de sa blanche main* | **H.** *saját kezűleg végez el vmit* | **E.** *hacer algo de su(s) propia(s) mano(s); poner las manos en la masa; meter las manos en algo; meter mano a algo; poner mano en algo*⁴² | **G.** *ter/meter man en algo; poñer man no conto; andar coa man na masa; mete-la man na masa* | **A.** *selbst mit Hand anlegen; Hand ans Werk legen*

(45) **H.** *két keze munkájából él* | **F.** {vivre du travail de ses deux mains}; *travailler de ses mains* | **E.** *trabajar con las manos; vivir de sus manos* | **G.** *traballar coas mans; vivir das súas mans* | **A.** *von seiner Hände Arbeit leben*

(46) **H.** *ég a keze alatt a munka* | **F.** {aller vite en besogne} | **E.** *menear las manos; {trabajar pronta y ligeramente}* | **G.** {traballar con rapidez} | **A.** *die Hände regen/rühren; Die Arbeit geht ihm flott von der Hand*⁴³

(47) **H.** *minden arannyá válik a kezében* | **F.** {tout se transforme en or dans sa main} | **E.** {todo se convierte en oro en su mano} | **G.** {na man del todo se volve ouro} | **A.** {alles wird zu Gold in seiner Hand}

2.3.4. A man, símbolo do castigo

A man tamén se conceptualiza como símbolo do castigo divino ou humano (48a, 48b, 48c, 48d):

(48a) **F.** *lever/porter la main sur qqn* | **H.** *kezet emel vkire* | **E.** *alzar/asentar/levantar/meter/sentar la mano a alguien; descargar la mano sobre alguien; poner la mano encima a/de alguien* | **G.** *erguerlle a man / poñerlle a man enriba /cargarlle a man a alguén* | **A.** *Hand an jmdn. legen; die Hand gegen jmdn. erheben; Hand an jmdn. legen*

⁴² Cf. tamén as expresións españolas ¡Manos a la labor!, ¡Manos a la obra! ‘expresións que se usan para animar a emprender ou continuar un traballo’.

⁴³ O húngaro e o alemán posúen tamén proverbios co lexema *man* para dicir que varias persoas deben acabar un traballo con máis rapidez (**H.** *Sok kéz hamar kész.* | **A.** *Viele Hände machen der Arbeit schnell ein Ende.*). Para indicar que se comenza un traballo con enerxía e sen dúbidas, cúspese en alemán nas mans (*in die Hände spucken*) e en húngaro na palma (*megköpi a tenyerét; tenyerébe köp*). O xesto é propio do inicio de todo traballo agrícola, porque impide que a man escorregue no mango do sacho, da machada, da serra ou na corda.

(48b) **F.** *la main de la justice s'abat sur qqn* | **H.** *utolér az igazságszolgáltatás keze vkit; a törvény keze lesújt vkire* | **E.** *la mano / el brazo de la justicia cae sobre alguien; {hacer caer sobre alguien el peso de la justicia}* | **G.** *caer nas mans da xustiza; librarse da man da xustiza* | **A.** *vom Arm des Gesetzes erfasst werden; dem Arm des Gesetzes unterliegen/unterworfen sein.*

(48c) **F.** *la main de la vengeance* | **H.** *bosszúálló kéz* | **E.** *mano vengadora/vengativa* | **G.** *tomalas pola man (vingarse un mesmo sen acudir ás instancias legais)* | **A.** *die rächende Hand*

(48d) **H.** *kesztyűs kézzel bánik vkivel* {littéralement: traiter qqn avec des mains gantées} | **F.** {prendre des gants avec qqn} | **E.** *tratar a alguien con mano blanda* | **G.** *tratar alguén con man branda* | **A.** *jmdn. wie mit Handschuhen anfassen*

2.3.5. A man, símbolo do home como tal

A man pódese conceptualizar por metonimia como símbolo do ser humano propiamente dito e funciona desta maneira, en moitos casos, como sinónimo do lexema 'home'. A man significa, nese caso, o axente, o ser que actúa e que é responsable dos seus actos e pode simbolizar, por exemplo, o verdugo (49), os malfeitores que fan actua-los outros (50) ou unha persoa moi autoritaria (51):

(49) **F.** *la main du bourreau* | **H.** *hóhérkéz* | **E.** *la mano del verdugo* | **G.** *a man do verdugo* | **A.** *die Hand des Henkers*

(50) **F.** *des mains invisibles* | **H.** *láthatatlan kezek* | **E.** *manos invisibles* | **G.** *man negra/escondida* | **A.** *die unsichtbare Hand*

(51) **F.** *une main de fer*⁴⁴ | **H.** *vaskezü/keménykezű (személy)* | **E.** *mano de hierro; mano dura/fuerte* | **G.** *man de ferro; man dura* | **A.** *eine harte Hand; eine eiserne/feste/starke Hand haben; mit eiserner/fester/starker Hand*

A métafora da man moitas veces expresa trazos do carácter humano. A influencia, o poder (13e), a xenerosidade (21b), a habelencia manual, o xeito no traballo, o tacto ou o estilo, a maneira persoal de actuar no traballo de alguén (44a, 44b, 44d, 44e, 44f, 44h) xa se evocaron arriba. Pero engadimos agora o carácter de ladrón (52) e a torpeza (53a, 53b):

(52) **H.** *enyves keze van vkinek; enyveskezű* {literalmente: te-las mans pegacentas} | **F.** *avoir la main chapeardeuse* | **E.** *ser largo/listo de manos; tener mano larga/lista* | **G.** *botarlle a man a algo; meterlle a man a algo* | **A.** *klebrige Hände haben; {ein Langfinger sein}*

---

⁴⁴ Lembrémo-la locución proverbial francesa *Une main de fer dans un gant de velours* (**E.** *mano de hierro en guante de seda*): o equivalente semántico húngaro *Báránybőrbe bújt farkas* non contén o lexema *man* e mobiliza nomes de animais {literalmente: un lobo vestido con pel de año}. A imaxe húngara procede do evanxeo de Mateo 7,15: *Gardádevos dos falsos profetas que veñen onda vós vestidos de ovelas pero no fondo non son máis ca lobos rapineiros.*

(53a) **F.** *avoir deux mains gauches; être maladroit de ses mains* | **H.** *két bal keze van; kétbalkezes* | **E.** *tener mala mano; ser mano de cazo* | **G.** *ter unha man que ben a podía comer un porco* | **A.** *zwei linke Hände haben*

(53b) **F.** *avoir des mains de beurre* (vieilli) ‘laisser tout échapper et tomber’⁴⁵; *qqch. glisse des mains à qqn* | **H.** *lyukas vkinek a keze; kicsúszik vkinek a kezéből vmi* | **E.** *tener manos de mantequilla; irse algo a alguien de la manos* | **G.** *irselle da man unha cousa a alguén* | **A.** {*ungeschickte Hände haben; alles aus den Händen fallen lassen*}

A man dereita e a man esquerda teñen, tamén, fortes connotacións en moitas sociedades. A man dereita –*la belle main* (**H.** *a szebbik kéz* | **A.** *die schöne Hand*) na lingua coloquial–, coa variante *bras* en francés e *brazo* en español, moi valorada, simboliza algo positivo (54) mentres que a man esquerda se colma de connotacións negativas⁴⁶, como a torpeza, a incapacidade (53a) ou o matrimonio ilegal, morganático (55):

[...] *à la main droite vont les honneurs, les désignations flatteuses, les prérogatives; elle agit, elle ordonne, elle prend. La main gauche est méprisée et réduite au rôle d’humble auxiliaire... Notre expression ‘Un enfant de la main gauche’ est significative à cet égard!* (Poirier: 1968: 827).

(54) **F.** *être le bras droit de qqn* | **H.** *vkinek a jobb keze* | **E.** *ser la mano derecha/diestra de alguien; ser el brazo derecho de alguien* | **G.** *se-la man dereita de alguén; se-lo brazo dereito de alguén* | **A.** *jmds. rechte Hand (sein)*

(55) **F.** *mariage de la main gauche* (vieilli) | **H.** *bal kézről kötött házasság* | **E.** {*matrimonio fuera de la iglesia*} | **G.** {*casamento por tras da silveira/porta*} | **A.** *eine Ehe zur linken Hand*

A metáfora da man tamén pode caracteriza-lo home positivamente ou negativamente desde o punto de vista ético ou moral. Pódese tratar de alguén que ten un comportamento irreprochable (56a, 56b) ou, pola contra, unha actitude, un acto condenable (57a, 57b, 57c) ou incluso de alguén que intenta botar fóra toda a responsabilidade e presentarse como inocente (58a, 58b):

(56a) **F.** *avoir les mains propres* | **H.** *tiszta a keze; tisztakezű* | **E.** *ser/estar limpio de manos; tener manos limpias* | **G.** *te-las mans limpas* | **A.** *reine/saubere Hände haben; {eine reine Weste haben}*

⁴⁵ No Canadá: *avoir des mains de laine* (ter mans de la).

⁴⁶ Repárese en que, contra o que acontece en francés e en húngaro, segundo a *Real Academia Española. Diccionario de la lengua española* o frasema *mano izquierda* pode ter en español unha significación positiva (‘habilidad o astucia para manejarse o resolver situaciones difíciles’) exactamente igual que na locución alemá *mit der linken Hand* ‘nebenher, ohne große Mühe’ = ‘facilmente, sen gran dificultade’ [Duden 1992:305].

(56b) **F.** *opération/politique des mains propres* | **H.** *tiszta kéz politikája* | **E.** *operación/política de manos limpias* | **G.** *operación/política de mans limpas* | **A.** *Operation/Politik der sauberen Hände*

(57a) **F.** *se salir les mains* | **H.** *bemocskolja/bepiszkítja/beszennyezi a kezét* | **E.** *ensuciar(se) las manos* | **G.** *emporca-las mans* | **A.** *sich die Hände schmutzig machen*

(57b) **F.** *avoir les mains sales*⁴⁷ | **H.** *piszkos/szennyes a keze* | **E.** *tener las manos manchadas/sucias* | **G.** *te-las mans porcas* | **A.** *schmutzige Hände haben*

(57c) **F.** *avoir du sang sur les mains* (litt.) | **H.** *vér tapad a kezéhez; véreskezű; kezét vérrel mocskolja/szennyezi be* | **E.** *tener las manos manchadas de sangre* | **G.** *te-las mans manchadas de sangue* | **A.** *an jmds. Händen klebt Blut*

(58a) **F.** *se laver les mains (de qqch.)* | **H.** *mossa kezeit (vmi miatt)* | **E.** *lavarse las manos (como Pilatos)* | **G.** *lava-las mans (como Pilatos)* | **A.** *seine Hände in Unschuld waschen*

(58b) **F.** *Une main lave l'autre.* | **H.** *Kéz kezét mos.* | **E.** *Una mano lava la otra.* | **G.** *Unha man lava a outra.* | **A.** *Eine Hand wäscht die andere.*

Cómpre salientar que en húngaro a responsabilidade moral exprésase con palabras e sintagmas que conteñen o lexema *man* que, sendo primordial, indispensable na vida do home, simboliza a garantía, o aval (59):

(59) **H.** *kezeskedik vkiért; kezességet vállal vkiért* | **F.** {*se porter garant pour qqn; cautionner qqn*} | **E.** {*dar un aval por alguien; avalar/caucionar a alguien*} | **G.** *botarlle unha man a alguén* {*avalara alguén*} | **A.** {*für jmdn. Bürgschaft leisten/übernehmen; für jmdn. bürgen*}

A man tamén pode simboliza-la obra, o destino, a sorte (60a, 60b):

(60a) **F.** *la main de Dieu*⁴⁸ | **H.** *Isten keze* | **E.** *mano divina; mano de Dios* | **G.** *man de Deus* | **A.** *die Hand Gotees*

(60b) **F.** *la main du destin; reconnaître en un événement la main du destin* | **H.** *a sors keze; a sors kezét fedezi fel egy eseményben* | **E.** *la mano del destino; reconocer en un evento la mano del destino* | **G.** *a man do destino; recoñecer nun evento a man do destino* | **A.** *die Hand des Schicksals; bei einem Ereignis die Hand des Schicksals erkennen*

A *main de Dieu* asóciase tamén a nocións como bondade, seguranza, confianza (61a, 61b):

⁴⁷ Cf. tamén a obra titulada *Les Mains sales* do escritor-filósofo francés J. P. Sartre.

⁴⁸ *La Main de Dieu* (en español: *Mano de Dios*) designa en fútbol o gol inválido marcado coa man por Maradona contra Inglaterra en cuartos de final da Copa do Mundo 1986. A validación dese gol afortunado permitiulles ós arxentinos pasar á ronda seguinte e despois á final e conquistar deste xeito a súa segunda copa do mundo.

(61a) **F.** *être entre les mains de Dieu* | **H.** *Isten kezében van* | **E.** *estar en las manos de Dios / de la divina Providencia* | **G.** *estar nas mans de Deus / da divina Providencia* | **A.** *in Gottes Hand sein*

(61b) **F.** *(re)mettre qqch. entre les mains de Dieu* | **H.** *Isten kezébe ajánl vmit* | **E.** *poner algo en las manos de Dios / de la divina Providencia* | **G.** *poñer algo nas mans de Deus / da divina Providencia* | **A.** *etw. in Gottes Hand legen/geben*

Como o demostran os exemplos que citamos arriba, a *man* posúe un valor extraordinario no noso modelo lingüístico e comportamental. A consecuencia, polo tanto, é que a perda da man identifícase coa mala sorte, séntese comaun castigo severo que se traduce, evidentemente, tamén nas expresións e nos enunciados (62a, 62b, 62c):

(62a) **F.** *Pauvre homme! Il a perdu ses mains dans un accident.* | **H.** *Szerencsétlen ember! Mindkét kezét elveszítette egy balesetben.* | **E.** *¡Pobre hombre! Perdió sus manos en un accidente.* | **G.** *¡Coitado! Perdeu as mans nun accidente.* | **A.** *Armer Kerl! Er hat beide Hände bei einem Unfall verloren.*

(62b) **F.** *être handicapé de la main droite* | **H.** *jobb kezére nyomorék* | **E.** *estar imposibilitado de la mano derecha* | **G.** *estar eivado da man dereita* | **A.** *an der rechten Hand behindert sein*

(62c) **H.** *Száradjon le a keze!* {literalmente: Que lle quede seca a man!} | **F.** {*Qu'il soit maudit!*} | **E.** {*¡Maldito sea! ¡Mal haya!*} | **G.**⁴⁹ | **A.** {*Verflucht soll er sein!*}

2.3.6. A man, constituínte de símbolo específico da lingua francesa

Máis aló das marcas semánticas centrais, arquetípicas do lexema francés *main* que activan as tres categorías naturais e fundamentais presentadas arriba, aínda existen algúns dominios cognitivos un pouco máis particulares. Están conceptualizados nas vinte e tres secuencias lingüísticas francesas (63-65) nas que o emprego do lexema *main* é moi representativo.

(63a) **F.** *mettre la dernière main à un travail* | **H.** {*elvégti az utolsó simításokat egy munkán* [literalmente: darlle os últimos retoques a un traballo]} | **E.** *dar la última mano a algo* | **G.** *darlle a última man a algo* | **A.** *die letzte Hand an etw. legen*

(63b) **F.** *prendre son courage à deux mains* | **H.** {*összeszedi minden bátorságát* [literalmente: recoller toda a súa valentía]} | **E.** {*sacar fuerzas de flaqueza; hacer de tripas corazón; tomar ánimo*} | **G.** {*facer de tripas corazón; tomar ánimo*} | **A.** *sein Herz in die Hand / in beide Hände nehmen*

⁴⁹ En galego hai maldicións que se refiren a partes do corpo como *¡Así seque a túa lingua!*, *¡Así lle caian/rebenten os ollos!*, *¡Así che saquen os ollos cun compás!*, *¡Aínda che partan as pernas!*, *¡Aínda permita *Dios que veña unha centella e te divida!*; pero que usen a *man*, non.

(63c) **F.** *tendre la main* ‘mendier’ | **H.** {koldul, kéreget [literalmente: mendigar]} | **E.** *alargar/extender/tender la mano* | **G.** *estende-la man á caridade* | **A.** {vom Betteln leben}

(63d) **F.** *avoir/faire la main; être à la main* | **H.** {kártyában oszt [literalmente: distribuír/dar cartas]} | **E.** *estar de mano; ser mano* | **G.** *te-la man; ser man*⁵⁰ | **A.** {die Karten geben}

(64a) **F.** *avoir un poil dans la main* | **H.** {*nem fűlik a foga a munkához* [literalmente: os dentes non os ten quentes de traballar]} | **E.** {*no mover ni un dedo*} | **G.** {*ser gando da perna rachada*⁵¹; *face-la mancospia*⁵²} | **A.** {träge bei der Arbeit sein; stinkfaul sein; *keinen Finger krumm machen*}

(64b) **F.** *en un tour de main* | **H.** {*egy szempillantás alatt* [literalmente: nun chiscar de ellos]} | **E.** {*en un abrir y cerrar de ojos; en un periquete*}; [en las compras y ventas] *de una mano a otra* | **G.** *nun virar da man; na volta dunha man; nunha volta de man; da man para o pé; do pé para a man* | **A.** *im Handumdrehen; ehe man die Hand umdreht*

(64c) **F.** *ne pas y aller de main morte* | **H.** {*nem szívbajos* [literalmente: non estar mal do corazón]} | **E.** {*no andarse con chiquitas; no ponerse guantes*}; *irsele a alguien la mano en algo* | **G.** *te-la man lixeira* | **A.** {*sich tüchtig ins Zeug legen*}

(64d) **F.** *être nu comme la main* | **H.** {*csupasz, mint a tenyerem* [literalmente: nu coma palma da man]} | **E.** {*estar en cueros (vivos); estar como vino al mundo*} | **G.** {*estar en coiro; estar como súa nai o pariu* (fam.)} | **A.** {*barfuß bis zum Hals sein* (fam.)}

(64e) **F.** *mettre la main au collet de qqn* | **H.** {*nyakon/fülön csíp vkit* [literalmente: pillar alguén polo pescozo / pola orella]} | **E.** {*agarrar a alguien del/por el cuello*} | **G.** *botarlle a man ó pescozo a alguén* | **A.** *Hand an jmdn. legen*

(65a) **F.** *de longue main* | **H.** {*ősidők óta* [literalmente: desde os tempos antigos]} | **E.** {*desde tiempos inmemoriales*} | **G.** *desde hai unha man de anos; desde hai unha mancha de anos* [littéralement: depuis beaucoup d’années] | **A.** *von langer Hand (vorbereiten)*

(65b) **F.** *clés en main* | **H.** {*kulcsrakész* [literalmente: listo para a chave]} | **E.** *llave en mano* | **G.** *chave na man* | **A.** {*schlüsselfertig*}

⁵⁰ *Data de man* é a primeira ronda do xogo. *Levar/ter/vir de man* no xogo de cartas é recibir unha determinada carta na primeira entrega.

⁵¹ As vacas, animais biungulados, son denominados *gando da perna rachada* e esa metáfora designa tamén a xente preguiceira, que en todo avanza con extrema lentitude. Naturalmente, nestes animais, o pelo cobre a man enteira con excepción das uñas.

⁵² *Face-la mancospia* era ‘cuspir na man antes de empezar un traballo ou durante o traballo, como fan os labregos para que non lles escorregue da man o mango da sacha ou machada’. Esta locución evolucionou semanticamente ata significar ‘facer unha reverencia a xeito de saúdo ó entrar nun local no que hai xente’ e finalmente ‘ter pouca dilixencia no traballo’.

(65c) **F.** *homme de main* | **H.** {*fogdmeg* [literalmente: cólleo]} | **E.** {alguacil, agarrador} | **G.** {*home que (alguén) ten de man; ter de man alguén para todo*⁵³} | **A.** {*Handlanger*}

(65d) **F.** *homme à toutes mains* | **H.** {faktótum; minden munkára kapható ember [literalmente: home capaz de calquera cousa]} | **E.** {*chico para todo*} | **G.** {*milmañas {ter man para todo*⁵⁴; *dárselle todo na man a alguén*} | **A.** {*ein Faktotum; ein Hansdampf in allen Gassen*}

(65e) **F.** *prendre qqn la main dans le sac* | **H.** {*tetten ér vkit* [literalmente: coller alguén no feito, na acción]} | **E.** {*coger a alguien con las manos en la masa*} | **G.** {*coller alguén coas mans na masa*} | **A.** {*jmdn. auffrischer Tat ertappen*}

(65f) **F.** *perdre la main* | **H.** {*kijön a gyakorlatból* [literalmente: saír do exercicio]} | **E.** {*perder la práctica / el punto*} | **G.** {*perde-la man*⁵⁵} | **A.** {*aus der Übung kommen*}

(65g) **F.** *se faire la main* | **H.** {*belejön a gyakorlatba* [literalmente: entrar no exercicio]} | **E.** {*soltar la mano en algo*} | **G.** {*adestrarse*⁵⁶} | **A.** {*sich in etw. einüben*}

(65h) **F.** *forcer la main à qqn* | **H.** {*kényszerít vkit vmire* [literalmente: forzar alguén a algo]} | **E.** {*forzar la mano a alguien*} | **G.** {*ter na man alguén*⁵⁷} | **A.** {*jmdm. seinen Willen aufzwingen*}

(65i) **F.** *avoir la main verte* | **H.** {*nagyon ért a növényekhez* [literalmente: coñecerse en plantas]} | **E.** {*entender de plantas*} | **G.** {*ter man coas plantas*} | **A.** {*eine grüne Hand haben*}

(65l) **F.** *passer la main* | **H.** {*átengedi az osztás jogát; → eláll vmitől* [literalmente: cede-lo dereito da muller nun xogo de cartas; → (fig.) renunciar a algo]} | **E.** {*pasar el testigo/relevo a alguien*} | **G.** {*pasa-la man a alguén*} | **A.** {*das Kartengeben einem anderen überlassen; → auf seinen Platz verzichten*}

(65m) **F.** *être chauve comme la main* | **H.** {*kopasz, mint a tök* [literalmente: calvo coma un calacú / cabaza]} | **E.** {*estar calvo como bola de billar*} | **G.** {*te-la cabeza coma un unto*} | **A.** {*glatzköpfig/kahlköpfig sein*}

(65n) **F.** *Le livre est en main.* | **H.** {*A könyv ki van kölcsönözve.* [literalmente: O libro está emprestado]} | **E.** {*El libro está prestado.*} | **G.** {*O libro está emprestado.*} | **A.** {*Das Buch ist ausgeliehen.*}

⁵³ Dispoñer dunha persoa especialmente capacitada para resolver un problema técnico.

⁵⁴ Do habilidoso dise que *para todo ten man*.

⁵⁵ En galego significa 'perde-los poderes (máxicos)' (*Se che di as palabras da espiñela despois ela perde a man*) ou 'perde-la iniciativa no xogo'.

⁵⁶ *Adestrarse* significa 'exercitarse, adquirir práctica e habilidade' e todo isto na tradición occidental vincúlase á man dereita (*dextra*).

⁵⁷ Expresa o resultado da acción de forzar a alguén.

(65ñ) F. *Rien dans les mains, rien dans les poches*. ‘formule du prestidigitateur par laquelle il attire l’attention sur l’absence d’accessoires qui seraient cachés dans le creux de la main ou de la poche’ | H. {*Nem csalás, nem ámitás!*} [littéralement: Il n’y a pas tromperie.]} | E. {*No hay engaño/chanchullo*.} | G. {*Nada na man, nada nos petos*. / *Nada por aquí, nada por aquí*.} | A. {*Nichts in den Händen, nichts in den Taschen*.}

(65o) F. *Aux innocents les mains pleines*. | H. {*Bolondnak kedvez a szerencse*. [littéralement: A sorte sorrille ós tolos]} | E. {*Los inocentes tienen las manos cargadas de fortuna*.} | G. {*Cada meniño ó nacer trae un pan baixo do brazo*.} | A. {*Die Unschuldigen haben die Hände voller Glück*.}

Os exemplos (63–65) perfilan diversos dominios cognitivos como: traballo (63a, 64a, 65b, 65d), detención, captura de alguén (64e, 65c, 65e), aprendizaxe, adestramento, práctica (65f, 65g), afouteza (63b, 64c), xogo de cartas (63d, 65l), brutalidade, violencia (64c), calvicie (65m), sorte (65o), competencia (65i), coacción (65h), duración (65a), préstamo de libros, de documentos (65n), franqueza (65ñ), mendicidade (63c), nudez (64d), rapidez (64b), renuncia (65l).

Nos equivalentes húngaros, o lexema *kéz* pode estar sobreentendido (5 casos: 63a, 63b, 63c, 63d, 65c), substituído por outro lexema somático (5 casos: 64a, 64b, 64c, 64d, 64e) ou – na maioría dos casos – totalmente ausente (13 casos: 65a, 65b, 65d, 65e, 65f, 65g, 65h, 65i, 65l, 65m, 65n, 65ñ, 65o). Nos equivalentes españois, o lexema *mano* pode estar explícito (10 casos: 63a, 63c, 63d, 64b, 64c, 65b, 65e, 65g, 65h, 65o), substituído por outro lexema somático (4 casos: 63b, 64a, 64d, 64e) ou totalmente ausente (9 casos: 65a, 65c, 65d, 65f, 65i, 65l, 65m, 65n, 65ñ). Nos equivalentes galegos, o lexema *man* pode estar explícito (7 casos: 63a, 63c, 64b, 64e, 65b, 65e, 65f), substituído por outro lexema somático (11 casos: 63b, 64c, 65a, 65c, 65d, 65g, 65f, 65i, 65l, 65n, 65o) ou totalmente ausente (4 casos: 64a, 64d, 65m, 65ñ). Nos equivalentes alemáns, o lexema *hand* pode estar explícito (10 casos: 63a, 63b, 64b, 64e, 65a, 65c, 65g, 65i, 65ñ, 65o), substituído por outro lexema somático (2 casos: 64d, 65m) ou totalmente ausente (9 casos: 63c, 63d, 64a, 65b, 64c, 65d, 65e, 65f, 65n). Os vínculos xenéticos entre francés, español, galego e alemán poden explica-la existencia en relación co húngaro –cun número de casos relativamente elevado– da categoría ‘lexema *man* explicitada nos equivalentes’. A categoría ‘lexema *man* ausente de equivalencias’ dáse, evidentemente, na maioría dos exemplos do húngaro (13 casos), pero a idiosincrasia dunha lingua queda ben patente polo feito de que, mesmo nas linguas xenética e tipoloxicamente próximas ó francés, atopamos 9 casos de 23.

3. Conclusións

Como conclusión, podiamos dicir que o lexema *man*, un dos constituíntes básicos do fondo léxico de cada lingua, presenta unha gran riqueza de combinacións sintagmáticas e fixadas, así como perfís cognitivos onomasiolóxicos variados nas linguas analizadas. O noso exame despexou tres grandes categorías cognitivas naturais, universais, que se agochan, organizadas parcialmente e doutro xeito, nas entradas dos dicionarios

monolingües analóxicos e que foron completadas e enriquecidas neste traballo con numerosos exemplos atopados na lingua falada e na Internet.

Nas linguas analizadas, que pertencen a grupos e tipos de linguas diferentes (tres románicas: francés, español e galego; unha xermánica: alemán; e unha ugro-finesa: húngaro), a *man* fixa fundamentalmente os mesmos perfís lingüísticos. Na maioría dos casos, estes perfís son explicitados por formas lingüísticas, esencialmente fraseolóxicas, idénticas ou moi semellantes. Isto demostra o importante papel lingüístico e onomasioloxicamente formador da *man*, pero tamén a existencia dun fondo cultural e fraseolóxico europeo común debido ás influencias mutuas das culturas e das linguas que cohabitan.

4. Referencias bibliográficas

- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. (ed.) (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología. Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation*. Band 41, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- ARISTOTE (2002): *Les parties des animaux*. Édition bilingue français-grec. Paris: Les Belles Lettres.
- BAÑCZEROWSKI, J. (2009): *A világ nyelvi képe. A világgép mint a valóság metaképe a nyelvben és a nyelvhasználatban*. (A imaxe lingüística do mundo. A imaxe lingüística como metaimaxe da realidade na lingua e na fala). Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- BÁRDOSI, V. (1997): *Francia–magyar szólásszótár. Tematikus gyűjtemény és gyakorlókönyv*. (1000 locucións francesas e os seus equivalentes húngaros. Selección temática e libro de exercicios). Budapest: Corvina Kiadó.
- (1999): “Entre fil d’Ariane et tonneau des Danaïdes. Problèmes de classification des phrasèmes français”, en *Revue d’Études Françaises (Budapest)* 4; 23-33.
- (2003): *Magyar szólástár*. (Tesouro fraseolóxico do húngaro) Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- BÁRDOSI, V.; ETTINGER, S.; STÖLTING, C. (2003³): *Redewendungen Französisch/Deutsch. Thematisches Wörter- und Übungsbuch*. Tübingen / Basel: Francke Verlag (UTB Romanistik).
- BÁRDOSI, V.; HESSKY, R. (2007): “Phraseographie des Ungarischen”, en BURGER, Harald; DOBROVOL’SKIJ, Dmitrij; KÜHN, Peter; NORRICK, Neal R. (eds.): *Phraseologie/Phraseology. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung / An International Handbook of Contemporary Research*. Halbband / Volume 2, Berlin / New York: Walter de Gruyter, 1017-1026.
- BEAUCHESNE, J. (2001): *Dictionnaire des cooccurrences*. Montréal: Guérin.
- BURGER, H.; BUHOFER, A.; SIALM, A. (1982): *Handbuch der Phraseologie*. Berlin / New York: Walter de Gruyter.
- BURGER, H. (2003/2007): *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag (3ª nova ed. revisada).

- BURGER, Harald; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; KÜHN, Peter; NORRICK, Neal R.(eds.) (2007): *Phraseologie/Phraseology. Ein internationales Handbuch der zeitgenössischen Forschung / An International Handbook of Contemporary Research*. Halbband / Volume 28,1; 28,2, Berlin / New York: Walter de Gruyter.
- CASARES, J. (1950): “La locución, la frase proverbial, el refrán y el modismo.”, en *Introducción a la lexicografía moderna*. Madrid: Aguirre.
- Clave. *Diccionario de uso del español actual* (1999): Madrid: Ediciones SM / Clave SME: <http://clave.librosvivos.net> [Data de consulta: 19/06/2009].
- DECREUSE, M. (2003): *ABC de la chiromancie*. Paris: Grancher, coll. ABC Étotérisme.
- DOBROVOL'SKIJ, D. (1995): *Kognitive Aspekte der Idiom-Semantik. Studien zum Thesaurus deutscher Idiome*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- Duden – Deutsches Universalwörterbuch A–Z* (1989): Mannheim / Wien / Zürich: Dudenverlag.
- Duden – Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Wörterbuch der deutschen Idiomatik* (2008³) [1992]: Mannheim / Leipzig / Wien / Zürich: Dudenverlag. Band 11 (3ª ed. revisada e actualizada)
- Duden – Das große Buch der Zitate und Redewendungen* (2002): Mannheim / Leipzig / Wien / Zürich: Dudenverlag.
- ETTINGER, S. (1989): “Einige Probleme der lexikographischen Darstellung idiomatischer Einheiten (Französisch-Deutsch)”, en GRÉCIANO, G. (ed.): *Europhras 88. Phraséologie Contrastive. Actes du Colloque International, Klingenthal-Strasbourg (France), 12–16 mai 1988*. Strasbourg: Université des Sciences Humaines, Département d'Études Allemandes. Collection Recherches Germaniques 2, 95-115.
- (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual de investigación”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 10, 95-127.
- HESSKY, R.; ETTINGER, S. (1997): *Deutsche Redewendungen. Ein Wörter- und Übungsbuch für Fortgeschrittene*. Tübingen: Gunter Narr Verlag (Narr Studienbücher).
- FERRO RUIBAL, X. (2008): “A comparación fraseolóxica galega como radiografía lingüística”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. (ed.): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología. Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation*. Band 41, Frankfurt am Main: Peter Lang, 129-189.
- FOCILLON, H. (1947): “Éloge de la main”, en *Vie des formes*. Paris: P.U.F.
- GONZÁLEZ REY, I. (2002): *La phraséologie du français*. Toulouse: Presses Universitaires du Mirail.
- LE FUR, D. (dir.) (2007): *Dictionnaire des combinaisons de mots*. Paris: Le Robert.
- Le Nouveau Petit Robert de la langue française* (2007, version électronique sur CD-ROM): Paris: Dictionnaires Le Robert.
- MARTÍN SÁNCHEZ, M. (1997): *Diccionario del español coloquial (dichos, modismos, y locuciones populares)*. Madrid: Tellus.

- MELLADO BLANCO, C. (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán. Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation*. Band 13, Frankfurt am Main: Peter Lang.
- MOLINER, M (1983): *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos.
<http://www.elcastellano.org/diccio.html/> [Data de consulta: 11/05/2009].
- O. NAGY GÁBOR (1976²): *Magyar szólások és közmondások*. Budapest: Gondolat.
- PEASE, A. (1988): *Body Language. How to read others' Thoughts by their Gestures*. London: Sheldon Press.
- PIIRAINEN, E. (2005): “Europeanism, internationalism or something else? Proposal for a cross-linguistic and cross-cultural research project on widespread idioms in Europe and beyond”, en *Hermes. Journal of Linguistics* 35, 45-75.
- POIRIER, J. (dir.) (1968): *Ethnologie générale*. Paris: Gallimard (Encyclopédie de la Pléiade, 24), XVII.
- Real Academia Española. Diccionario de la lengua española*. (Vigésima segunda edición, versión electrónica) <http://www.rae.es/rae.html/> [Data de consulta: 19/06/2009].
- REY, A.; CHANTREAU, S. (1997): *Dictionnaire des expressions et locutions*. Paris: Dictionnaires le Robert.
- RÖHRICH, L. (1994²): *Lexikon der sprichwörtlichen Redensarten*. Band 1-5, Freiburg, Basel, Wien: Herder / Spektrum.
- SARDELLI, Mª Antonella (2008): “Las manos en los fraseologismos italianos y españoles”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross-Linguistic Perspective. A Multilingual and Multidisciplinary Approach*. Hamburg: Verlag Dr. Kovac, 303-321.
- SCHEMANN, H. (2000): *Idiomatik und Anthropologie. ‚Bild‘ und ‚Bedeutung‘ in linguistischer, sprachgenetischer und philosophischer Perspektive*. Hildesheim: Georg Olms Verlag.
- SEVILLA MUÑOZ, J.; CANTERA ORTIZ DE URBINA, J. (2004): *Diccionario temático de locuciones francesas con su correspondencia española*. Madrid: Gredos.
- STRUTHERS, J. (2006): *La Bible de la Chiromancie: Un guide pratique pour la lecture des lignes de la main*. Paris: Éditeur Guy Trédaniel.
- TLFi. *Le Trésor de la Langue Française informatisé*. <http://atilf.atilf.fr/tlf.htm/> [Data de consulta: 09/05/2009].
- WERNY, P.; SNYCKERS, A. (1982): *Dictionnaire des locutions français-allemand*. Paris: Larousse.

Agradecementos

O autor agradécelle á Dra. Isabel González Rey (Universidade de Santiago de Compostela) a iniciativa para a publicación deste estudo e a Xesús Ferro Ruibal (Centro Ramón Piñero para a Investigación en Humanidades) por ofrece-los equivalentes fraseolóxicos galegos do corpus e engadir notas explicativas dos frasemas galegos. O autor tamén quere dálle-las grazas ós profesores Stefan Ettinger (Universidade de Augsburgo), Erzsébet Knipf (Universidade Eötvös Loránd de

Budapest, Hungría, Departamento de Estudos Alemáns), Janusz Bańczerowski (Universidade de Eötvös Loránd de Budapest, Hungría, Departamento de Estudos Polacos), M. Emilio Francisco Pérez Sevilla (Universidade Eötvös Loránd de Budapest, Departamento de Estudos Españois), Regina Hessky (Universidade Károli Gáspár de Budapest, Departamento de Estudos Alemáns), Ildikó Szijj (Universidade Eötvös Loránd de Budapest, Departamento de Estudos Portugueses) polos seus marabillosos comentarios e suxestións.

A fraseoloxía moncadiana

Mercè Biosca Postius

Universitat de Lleida

Károly Morvay¹

Eötvös Loránd Tudományegyetem

A obra de Jesús Moncada (Mequinensa, Baix Cinca 1941 - Barcelona 2005) caracterízase por unha gran riqueza léxica e fraseolóxica. Actualmente os autores deste artigo coa colaboración de M. Pau Cornadó (Universitat de Lleida) están compilando unha base de datos que contén a fraseoloxía de tódolos libros de J. Moncada. Con este material redactan un dicionario fraseolóxico completo e outro menos extenso co título provisional de *Aportacions fraseològiques de Jesús Moncada*. Este último reunirá as expresións utilizadas polo autor que non foron documentadas por outros dicionarios cataláns. O presente artigo ilustra as solucións fraseográficas máis importantes dos dous proxectos con exemplos citados do lema *ull* (ollo).

Palabras clave: fraseoloxía, fraseoloxía catalá, dicionario fraseolóxico, fraseografía (lexicografía fraseolóxica), Jesús Moncada.

The work of Jesús Moncada (Mequinensa, Baix Cinca, 1941 - Barcelona, 2005) is characterized by a great lexical and phraseological wealth. Nowadays the authors of this paper, together with M. Pau Cornadó (Universitat de Lleida) are compiling a database containing the phraseology of all Moncada's books. With this material, they are writing a complete phraseological dictionary and a less extensive dictionary, whose provisional title is Aportacions fraseològiques de Jesús Moncada. This book will gather the expressions used by the author which have not been documented by other Catalan dictionaries. This paper illustrates the most important phraseographical solutions of these two projects by means of examples of the lemma ull (eye).

Keywords: phraseology, Catalan phraseology, phraseological dictionary, phraseography (phraseological lexicography), Jesús Moncada.

Data de recepción 03/06/2009 Data de aceptación 29/07/2009

¹ Tradución de Xesús Ferro Ruibal.

0. Introducción

Case tódolos críticos que se debruzaron sobre a obra de Jesús Moncada (Mequinensa, Baix Cinca 1941 - Barcelona 2005) salientaron a gran riqueza léxica que presenta a súa narrativa. Un dos aspectos no que máis incidiron foi na abundante fraseoloxía empregada. O escritor deixou claro a súa paixón polas unidades fraseolóxicas (UFs) nas entrevistas nas que afirmaba que as utilizaba porque estaba convencido de que adoitaban expresar mellor que ningunha palabra o que el quería, ó mesmo tempo que o facían cunha grande expresividade. El mesmo explicaba que cando escoitaba algún fraseoloxismo que descoñecía (normalmente na boca da súa nai) non dubidaba en apuntalo para pode-lo utilizar algún día no seu labor literario. Moitas destas unidades non foran documentadas polos dicionarios cataláns e tivémo-la sorte de poderlle consultar persoalmente o significado das que descoñeciamos.

Actualmente con M. Pau Cornadó estamos redactando unha base de datos que contén a fraseoloxía de tódolos libros de J. Moncada. A partir deste material organizaremos un dicionario fraseolóxico moi completo e unha recadística máis pequena, co título provisional de *Aportacions fraseològiques de Jesús Moncada*, que reunirá as expresións utilizadas polo autor que non documentaron outros dicionarios cataláns. Para o tratamento do material fraseolóxico estamos adoptando algunhas das propostas fraseográficas empregadas por K. Morvay en *Petit diccionari fraseològic cerdanià*, presentadas en diferentes artigos e tamén no XIVè Col·loqui d'AILLC en Budapest (Morvay 2006/2009). Ó mesmo tempo intentamos conserva-lo equilibrio entre a innovación e as solucións tradicionais na lexicografía catalá.

A continuación resumímo-las solucións fraseográficas máis importantes empregadas nos proxectos con exemplos tirados do lema **ull**.

1. Estrutura do dicionario

1.1. Ordenación do material

Os fraseoloxismos están recollidos en artigos encabezados por entradas (lemas) ordenadas alfabeticamente. As entradas imprímense con versal en negra.

Cando os artigos conteñen máis dun fraseoloxismo, enuméranse por orde alfabética segundo a primeira letra da primeira palabra.

Entre os artigos intercálanse remisións a UFs que figuren baixo outro lema. As remisións pódense referir tamén a variantes que aparecen posteriormente no mesmo artigo. (Cf. o punto 4.)

1.2. Forma das unidades

As expresións recollidas escríbense con letras minúsculas en negra: **no aclucar l'ull**.

As variantes sepáranse con punto e coma: **mirar de bon ull; veure amb bons ulls**.

As combinacións utilizadas con diversos verbos sinónimos –cando é posible– documéntanse do seguinte xeito:

de cua d'ull dissimuladamente DISSIMULADAMENT.

S'usa amb diversos verbs de sentit sinonímico: **veure de cua d'ull** (**mirar / observar / fitar / guipar** etc.) **de cua d'ull** amb la significació d'observar dissimuladamente i amb altres verbs d'un sentit similar: adonar-se **de cua d'ull**. Adonar-se de quelcom observant dissimuladamente.

Os elementos intercambiabes sepáranse cunha barra oblicua: MIRADA / IMPRESSIÓ que se le como MIRADA ou IMPRESSIÓ. A forma **veure de cua d'ull** (**mirar / observar / fitar / guipar** etc.) **de cua d'ull** interprétase como **veure de cua d'ull, mirar de cua d'ull, observar de cua d'ull, fitar de cua d'ull, guipar de cua d'ull**.

1.3. Informacóns que matizan o uso das UFs

1.3.1. Sempre que cómpre faise constar entre parénteses o réxime das combinacións e as eventuais restricións de uso. Para referirse ó suxeito (actante) das combinacións empréganse entre parénteses as palabras *algú* e *quelcom*, abreviadas como ALG. e QCOM. O obxecto (os complementos) sinálase coas mesmas palabras, pero escritas enteiras: (algú, quelcom):

caure a l'ull (ALG., QCOM a algú) Agradar. AGRADAR

clavar l'ull; clavar els ulls (ALG. en algú, en / a quelcom) Mirar fixament. Fixar-hi intensament la vista. MIRAR <fixament>

1.3.2. Estas palabras e abreviaturas poden aparecer tamén ó lado das definicións:

de cua d'ull dissimuladamente DISSIMULADAMENT. S'usa amb diversos verbs de sentit sinonímico: **veure de cua d'ull** (**mirar / observar / fitar / guipar** etc.) **de cua d'ull** (ALG. algú, quelcom) amb la significació d'observar dissimuladamente i amb outros verbs amb un sentit moito similar: **adonar-se de cua d'ull** (ALG. de quelcom) Adonar-se de quelcom observant dissimuladamente.

1.3.3. Entre parénteses angulares (< >) ofrécese informacóns complementarias sobre certas restricións gramaticais e doutro tipo:

tenir ull (ALG. per <fer quelcom>) Tenir l'aptitud, el talent necessaris per fer una cosa. APTITUD; **clavar l'ull; clavar els ulls** (ALG. en algú, en / a quelcom) Mirar fixament. Fixar-hi intensament la vista. MIRAR <fixament>; **tenir pega als ulls** (ALG.) No saber veure una cosa que es té davant els ulls, no veure una cosa evident. <no> VEURE / IGNORAR.

1.3.4. Valor estilístico e/ou cronolóxico do fraseoloxismo:

A definición pode ser precedida polas abreviaturas en cursiva de uso universal en lexicografía, como *culte, lit, period, admin, col-loq, infant, arg, rur, vulg, hum, iròn, pej, euf., desp, obs, poc ús* e por outras, coma tal, referencias dialectais etc .

1.4. Remisións

Para facilita-la busca de unidades utilízase o seguinte sistema de remisións.

1.4.1. A abreviatura *Veg.* remite a unha unidade que se encontra definida noutro artigo:
amb cara i ulls Veg. **CARA**

1.4.2. Co signo de igualdade remítese a unha variante formal que aparece definida anteriormente pero dentro do mesmo artigo:

veure amb bons ulls = mirar de bon ull

1.4.3. A abreviatura *Cf.* utilízase para facer referencia a formas relacionadas dalgún xeito:

a ulls clucs Sense necesidade de mirar, reflexionar. <sense> MIRAR / <sense> REFLEXIONAR

Cf. creure a ulls clucs

aclucar l'ull. Cf. No aclucar l'ull.

1.5. Definicións

1.5.1 As definicións corresponden ás acepcións que se poden deducir do contexto no que Moncada emprega os fraseoloxismos en cuestión:

CARA

amb cara i ulls (Qcom) Adequat, ben fet; presentable, aceptable. PRESENTABLE

“Villar”, es digué mentre s’esprenia debades el cervell per endinyar-li alguna cosa amb cara i ulls. *La galeria de les estàtues*, 448.

(No es documenta una segunda acepción de la unidade que l’escritor non utiliza, registrada al DIEC2. sota **Cara 1 5 [LC] tenir cara i ulls a)** Una cosa, estar moito bé, éser bona de veure. **1 5 [LC] tenir cara i ulls b)** Una persoa, éser seriosa, formal).

1.5.2. O significado dunhas formas que se poden considerar homonímicas sinálase con cifras:

cop d’ull (1) Mirada rápida. MIRADA

cop d’ull (2) Capacidade en l’apreciación. APRECIACIÓ

1.6. A documentación

1.6.1. Para ofrece-las usos especiais de Moncada, revisámolas definicións das unidades fraseolóxicas recollidas da segunda edición do dicionario do Institut d’Estudis Catalans (DIEC2) e no *Diccionari de sinònims de frases fetes* de M. Teresa Espinal (DSFF). As que non encontramos documentadas nestes dicionarios buscámolas tamén noutros dicionarios citados na bibliografía.

1.6.2. A falta de documentación nos dicionarios devanditos sinálase coa abreviatura [NO DOC]:

només tenir ulls (ALG. per a algú, per a quelcom) Interesar-s’hi vivamente; mirar amb admiración INTERESSAR-S’HI / ADMIRACIÓ

[NO DOC pels DIEC2, DSFF]

Només tenia ulls per a la figura que, dempeus a la vorera, el mirava a través de l'obertura de la porteta. *Històries de la mà esquerra*, 38.

1.6.3. Hai moitos fraseoloxismos que Moncada emprega dunha forma máis ou menos diverxente da que aparece nos dicionarios. Coma tal, a expresión **menjar-se amb els ulls** o autor utilízaa da seguinte maneira: **devorar amb els ulls**. Noutros casos o fragmento citado faínos ver que amais dun uso coñecido hai tamén outras posibilidades de combinar esa unidade. Por exemplo, ademais da forma **fer els ulls grossos** (ALG. davant quelcom), que aparece seis veces nas obras do noso autor, temos un exemplo que documenta a existencia da forma **fer els ulls grossos** (ALG. amb algú):

Amb a vitoria de Franco, les aigües van tornar a mare: vam separar un altre cop el cementiri relixión del civil. Ara, vam haver de fer els ulls grossos amb els descreguts que s'havien esmunyit on no els corresponia durante aqueles anys de confusión i desgavell. *Calaveres atònites*, 48.

1.6.4. Os artigos só se documentan nas variantes usadas por Moncada e non nas formas que constan nos dicionarios.

1.7. Concepto clave semántica e/ou de función

1.7.1. Detrás da definición aparece unha palabra (eventualmente dúas) escrita(s) con maiúscula que se pode relacionar co significado. Este concepto permitíranos ordenalo material nun *Apèndix* segundo a significación das unidades.

Creure a ulls clucs (ALG. quelcom) Creure absolutamente, sense reserves ni discusión. IRREFLEXIVAMENT / CONFIADAMENT

1.7.2. Co signo # sinalamo-los conceptos que se refiren non ó significado do fraseoloxismo senón á función que pode cumprir esa unidade:

ull viu! Fes / féu atención. #ATENCIÓ

1.8. Fragmentos orixinais

1.8.1. Ó final do artigo –en parágrafo sangrado– figuran as citas que ilustran o uso das expresións recollidas, e a continuación a indicación impresa en cursiva da obra e da páxina na que aparecen:

a ulls clucs Sense necesidade de mirar, reflexionar. <sense> MIRAR / IRREFLEXIVAMENT

Cf. **creure a ulls clucs**.

creure a ulls clucs (ALG. quelcom)

Els visitantes expressaren en tots els tons la indignación per l'atemptat, atribuible a ulls clucs als anarquistas, catèrvola de bojós assassins dispostos a destruir la societat. *Camí de sirga*, 47.

1.8.2. As citas inicianse con maiúscula e acaban con punto independentemente do feito de que isto conste no orixinal. As omisións sinalanse con puntos suspensivos entre parénteses:

Parlarà amb l'Eugeni, li dirà que, quan la vegi molt malalta, a punt d'aclucar els ulls (...), que se l'emporti a morir a Casp. *Estremida memòria*, 250-251.

1.8.3. Moitos dos fraseoloxismos recollidos figuran en diferentes escritos do autor. Na epígrafe 3, que vén a continuación, non se documentan tódalas aparicións.

1.8.4. As citas aparecen en función do ano de publicación de cada libro. Se hai máis dunha cita dun mesmo libro, séguese a orde de paxinación.

1.9. Observacións

Excepcionalmente diante das citas pode aparecer algunha observación e, neste caso, vai precedida da abreviatura *Obs.*:

llegir amb quatre ulls (Alg. quelcom) Llegir molt atentament. ATENTAMENT
[NO DOC pel DIEC2]

Obs.: Al DIEC2 trobem només: **quatre 3** adj. [LC] Un petit nombre indeterminat. *Li he de dir quatre paraules. T'hi pots arribar en quatre salts.*

Tot i que ja sap ventar-se les mosques, no badi, faci'm el favor de llegir amb quatre ulls aquesta carta. *Calaveres atònites*, 216.

2. Fraseoloxismos formados coa palabra *ull* na obra de Jesús Moncada. Mostra de exemplos.

CARA

amb cara i ulls (Qcom) Adequat, ben fet; presentable, acceptable.
PRESENTABLE

“Villar”, es digué mentre s'esprenia debades el cervell per endinyar-li alguna cosa amb cara i ulls. *La galeria de les estàtues*, 448.

ULL

a cop d'ull Segons la primeira impressió. A primeira mirada, vista. MIRADA / INSTANTANIAMENT

Cf. **a primer cop d'ull**

Aquest últim extrem l'aclarí, amb suficiència irritant, l'Eduard Planelles – sastre a cop d'ull i saxo tenor de la Melodia Club – a la tertúlia de l'endemà del Cafè de la Granota. *El Cafè de la Granota*, 62-63.

És un cognom tan il·lustre que el lector el reconeixerà a cop d'ull si li vaga d'aviar-se llibre endins. *Estremida memòria*, 5.

a primer cop d'ull Segons la primeira impressió. A primeira mirada, vista. MIRADA / INSTANTANIAMENT

Cf. **a cop d'ull**

Has de saber, però, que la seva actitud no era, ni de bon tros, tan desinteressada com sembla a primer cop d'ull. *Calaveres atònites*, 126.

La Congressista clissa la gent a primer cop d'ull i, a més de diplomàcia, té una corpenta considerable, capaç de dissuadir a les bones o per força el corcò més tossut. *Calaveres atònites, 152.*

amb un cop d'ull Amb una mirada ràpida. MIRADA

Ja em poden venir amb el pregó que vulguin, per difícil que sigui: amb un cop d'ull al paper en tinc prou. *El Cafè de la Granota, 12.*

a ull Sense mesurar, pensar o comptar. APROXIMADAMENT

– Vols dir que li vas prendre bé les mides?

– Mides, dius, carallot? A ull, i gràcies. Au, vinga, acabeu de carregar i foteu el camp. *Estremida memòria, 319-320.*

a ulls clucs Sense necessitat de mirar, reflexionar. <sense> MIRAR / <sense> REFLEXIONAR

Cf. **creure a ulls clucs**

Els visitants expressaren en tots els tons la indignació per l'atemptat, atribuïble a ulls clucs als anarquistes, catèrvola de bojós assassins disposats a destruir la societat. *Camí de sirga, 47.*

a ulls veients De manera visible. Palesament. PALESAMENT / VISIBLEMENT

La menció de la seva dona irrità el patró a ulls veients. *El Cafè de la Granota, 86.*

Gairebé no menjava, s'aflaquia a ulls veients. *La galeria de les estàtues, 435.*

a vegades, et penses que et senyes i el que fas es treure't els ulls Volent arreglar una cosa,

empitjorar-la. EMPITJORAR

Em sap greu, amic Guillem- repeteix al peu de l'escalinata de l'església-. A vegades, et penses que et senyes i el que fas és treure't els ulls. *Estremida memòria, 282*

aclucar els ulls (ALG.) Morir. MORIR

Parlarà amb l'Eugeni, li dirà que, quan la vegi molt malalta, a punt d'aclucar els ulls (...), que se l'porti a morir a Casp. *Estremida memòria, 250-251.*

aclucar l'ull. Cf. **no aclucar l'ull**

Adornar-se de cua d'ull. Cf. **De cua d'ull**

als ulls (QCOM d'algú) Segons com algú veu o considera les coses. Segons com opina. OPINIÓ / INTERPRETACIÓ

Dues mines, terres i valors en accions segures (...) van justificar als ulls de la Carlota el casament pactat feia molts anys entre els Torres i els Móra. *Camí de sirga, 118.*

amb cara i ulls. Veg. **CARA.**

amb els ulls fora del cap (ALG.) Molt espantat, horroritzat. **HORRORITZAT**

Quan passen pel costat de la dona del secretari consistorial, sorda com una campana, la dama, amb els ulls fora del cap, deixa anar un exclamació d'horror. *Estremida memòria, 266.*

amb un cop d'ull. Cf. **a cop d'ull**

caure a l'ull (ALG., QCOM a algú) Agradar. **AGRADAR**

L'oncle Eduard, amb la seva enorme panxa i una veu escardalenca, no li queia a l'ull, no s'assemblava gens ni mica a la imatge que es feia del pare. *La galeria de les estàtues, 59.*

caure la bena dels ulls (a algú) Adonar-se d'una cosa. Descobrir la veritat. Desenganyar-se.

ADONAR-SE / DESENGANYAR-SE

I jo vaig continuar posant-hi el coll, sacrificant-me en cos i ànima pel bé del regne de Déu. Fins que, fa cosa d'un any, va caure'm la bena dels ulls. *Calaveres atònites, 182.*

clavar l'ull; clavar els ulls (ALG. en algú, en/a quelcom) Mirar fixament. Fixar-hi intensament la vista. **MIRAR <fixament>**

Va romandre ajagut, amb els ulls clavats al sostre, sense cap gana de llevar-se. *Camí de sirga, 256.*

cop d'ull (1) Mirada ràpida. **MIRADA**

Es fa servir amb diversos verbs i complements: *Donar, fer, llançar un cop d'ull* (ALG. A algú, a quelcom); *Donar un cop d'ull* (ALG. al voltant).

S'acostà a la finestra, donà un cop d'ull als embarcadors. *Camí de sirga, 155.*

Mentre l'automòbil frenava, Carlota de Torres donà un cop d'ull als qui els esperaven des de mig matí, quan el Graells va rebre el telegrama enviat de Saragossa pel senyor Jaume anunciant l'arribada. *Camí de sirga, 210.*

El Ramon no es pogué estar de donar un cop d'ull al voltant. *Camí de sirga, 246.*

Va esmunyir-se entre làpides i creus sense donar ni un cop d'ull a les obres del panteó que l'Eladi de Torres feia construir a la banda de llevant i que provocava el menyspreu del senyor Maties de la Picarda. *Estremida memòria, 147.*

cop d'ull (2) Capacitat en l'apreciació. **APRECIACIÓ**

Estic fet un tros de quòniam, senyor Jeroni. La Plaga de la Ribera! Qui em va posar aquest àlias tenia un cop d'ull... *El Cafè de la Granota, 15.*

costar un ull de la cara (QCOM a algú) Costar molt. Ser caríssim. CARÍSSIM, -A

Encara que gairebé no puc ni moure el llapis i em veuré obligada, ja ho veig, a interrompre aquesta carta fins demà (tinc altres coses al pap i, si el franqueig ha de costar-me un ull de la cara, val la pena aprofitar-ho), faré un últim esforç. *Calaveres atònites, 38.*

creure a ulls clucs (ALG. quelcom) Creure absolutament, sense reserves ni discussió.

IRREFLEXIVAMENT / CONFIADAMENT

De fet, l'oncle creia a ulls clucs (...) que la mort de l'Honorat del Cafè sota els unglots de les cavalleries desbocades el dia de l'evacuació de la vila, el 1938, havia estat obra de la providència. *Camí de sirga, 277-278.*

de cua d'ull dissimuladament DISSIMULADAMENT

S'usa amb diversos verbs de sentit sinonímic: **veure de cua d'ull** (**mirar/observar/ fitar/ guipar** etc.) **de cua d'ull** (ALG. Algú, quelcom) amb la significació d'observar disimuladament i amb altres verbs amb un sentit molt similar: **adonar-se de cua d'ull** (ALG. De quelcom) Adonar-se de quelcom observant disimuladament.

veure

Sent passes, veu de cua d'ull el foraster. *Estremida memòria, 259.*

observar

Els altres el saludaven amb afecte i alhora l'observaven de cua d'ull, temerosos de la influència que l'oncle carca hagués pogut exercir sobre el jove. *Camí de sirga, 279.*

guipar

No va comprendre què passava fins que, en entrar al despatx, guipà de cua d'ull la capsa de cartró custodiada pel caporal de la guarnició. *Camí de sirga, 328.*

fitar

Vaig fitar el gat de cua d'ull; a continuació el cap de l'aparador. *Històries de la mà esquerra, 106.*

adonar-se

S'adonà de cua d'ull de la presència de dues noies en un extrem de la sala. *La galeria deles estàtues, 185.*

devorar amb els ulls. (ALG. algú, quelcom) Mirar àvidament. MIRAR <àvidament>

Ho devorava tot amb els ulls mentre seguia l'altre, “Vingui, Ulisses, els llibres són aquí”, al recambró de la troballa. *Estremida memòria*, 58.

en un batre d'ulls En un instant. INSTANT / INSTANTÀNIAMENT

No tardarà gaire a fosquejar, la nit passarà en un batre d'ulls. *Estremida memòria*, 299.

en un girar d'ulls En un instant. INSTANT / INSTANTÀNIAMENT

Jo havia patit en un girar d'ulls un enfilall d'experiències traumàtiques i n'estaven al corrent. *Calaveres atònites*, 7.

ésser de l'ull del vent (ALG.) Ésser molt llest, molt viu. LLEST, -A

Sense ser de l'ull del vent, el sogre tampoc no era un babau. Va captar de seguida el maneig i va comprendre que calia mantenir les formes. *Calaveres atònites*, 156.

fer els ulls grossos (ALG. davant quelcom; ALG. amb algú) Tolerar, deixar passar, una cosa aparentab no veure-la. TOLERAR/CONSENTIR

El senyor Jaume feia els ulls grossos davant les irregularitats, en bona part perquè l'administrador sabia massa d'ell i del negoci, i el temia. *Camí de sirga*, 261.

Amb la victòria de Franco, les aigües van tornar a mare: vam separar un altre cop el cementiri religiós del civil. Ara, vam haver de fer els ulls grossos amb els descreguts que s'havien esmunyit on no els corresponia durant aquells anys de confusió i desgavell. *Calaveres atònites*, 48.

fer l'ullet (ALG. a algú) Fer senyal a algú tancant i obrint ràpidament un ull tenint obert l'altre; SENYAL

Jo no m'explicava aquell interès, perquè ni tan sols els havia fet l'ullet, a fi d'evitar interpretacions malicioses. *Històries de la mà esquerra*, 107.

fer uns ulls com coves (ALG.) Obrir molt els ulls de sorpresa. Mostrar sorpresa. SORPRESA

De sobte, en arribar-hi, el vell Atanasi va fer uns ulls com coves, alhora que una immensa sensació de pau li aquietava la sang. *Històries de la mà esquerra*, 37.

fer uns ulls com unes taronges (ALG.) Obrir molt els ulls de sorpresa. Mostrar sorpresa. SORPRESA

Va fer uns ulls com unes taronges quan ella va proposar-li que es tornessin a veure. *La galeria de les estàtues*, 186.

ficar el dit a l'ull (ALG. a algú) Acusar una persona. ACUSAR

Cf. **tenir el dit a l'ull**

Altres, com els Torres, també haurien pogut fer molt i no van fer res. Més ben dit, sí: a vegades acabar de fotre els perdedors. Però, en fi, ja ha baixat molta aigua pel riu i no he vingut aquí a ficar el dit a l'ull de ningú. *Calaveres atònites*, 68-69.

Certes vilatanes se sulfuren quan les fan despullar de pèl a pèl per un dolor al turmell; d'altres, i no vull ficar el dit a l'ull a ningú, s'enrabien encara més si no poden lluir popes o cul... *Calaveres atònites*, 138.

fitar de cua d'ull Cf. **De cua d'ull**

guipar de cua d'ull Cf. **De cua d'ull**

la nineta dels ulls (ALG. d'algú) La persona preferida, la més estimada. ESTIMAT, -ADA / PREFERIT, -IDA

Què pensaria la nineta dels seus ulls si arribava a assabentar-se que el seu pare era un ... *El Cafè de la Granota*, 78.

llegir amb quatre ulls (ALG. quelcom) Llegir molt atentament. ATENTAMENT

[NO DOC pel DIEC2]

Obs.: Al DIEC2 trobem només: **quatre 3** adj. [LC] Un petit nombre indeterminat. *Li he de dir quatre paraules. T'hi pots arribar en quatre salts.*

Tot i que ja sap ventar-se les mosques, no badi, faci'm el favor de llegir amb quatre ulls aquesta carta. *Calaveres atònites*, 216.

mal d'ull Malefici que hom creu exercit mitjançant l'esguard. MALEFICI

Davant tanta malesa, declamava la segona actriu (...), qui podia descartar el mal d'ull? *Estremida memòria*, 35.

Ja et vaig dir que algú ens vol donar mal d'ull i ens deixa roba penjada al picaporta. *Estremida memòria*, 314.

menjar més amb els ulls que amb la boca (ALG.) Ésser molt remirat en la netedat i puresa del menjar. MENJAR / LLEPAFILS

M'han dit que ets molt llaminer però vés amb compte amb la golafreria; sovint mengem més amb els ulls que amb la boca". *Calaveres atònites*, 32.

mirar de bon ull; veure amb bons ulls (ALG. algú, quelcom) Mirar-ho, veure-ho amb aprovació, favorablement; acceptar-ho. APROVACIÓ/ ACCEPTACIÓ

La minyona que ha obert la porta no la mirava precisament de bon ull, la tensió era perceptible. *Estremida memòria*, 215.

El disgust del pare es manifestà quan ja tothom donava el festeig per fet, i es traduí en un capteniment sorrut, atiat per les insídies de la Dolors, casada ja amb l'Eduard, que no veia l'Alexandre amb bons ulls. *La galeria de les estàtues*, 86.

mirar de cua d'ull. Cf. de cua d'ull

no aclucar l'ull (ALG.) No dormir. DORMIR

–Vés a estirar-te una estona, Cinta (...), aquesta nit no has aclucat l'ull, estàs rebentada. *Estremida memòria*, 331.

no deixar d'ull (ALG. algú, quelcom) Vigilar, mirar fixament. MIRAR <fixament> / VIGILAR

Se li acostà a poc a poc, sota la mirada suspicax de la venedora, que no el deixava d'ull mentre posava uns carxofes al plat de les balances. *La galeria de les estàtues*, 268.

no treure l'ull; no treure els ulls; sense treure l'ull (ALG. d'algú, de quelcom) Mirar fixament. Fixar-hi intensament la vista. Vigilar. MIRAR <fixament> / VIGILAR

No podia treure els ulls de la porta; l'obsedia. *La galeria de les estàtues*, 99.

D'ençà que la vaig veure a l'estació, era incapaç de treure els ulls de sobre de l'Agnès, d'aquella dona esplèndida. *La galeria de les estàtues*, 313.

no veure-hi de cap ull (ALG.) Estar molt satisfet, content. SATISFET, -A / CONTENT, -A

Se t'acosta i se t'asseu a la falda. Més que seure-hi, s'hi escarxofa. El públic brama més fort. T'envegen, “¿Com l'has engarjolada, Faustinià?”, i tu no hi veus de cap ull. *Calaveres atònites*, 206.

només tenir ulls (ALG. per a algú, per a quelcom) Interessar-s'hi vivament INTERESSAR-S'HI

Només tenia ulls per a la figura que, dempeus a la vorera, el mirava a través de l'obertura de la porteta. *Històries de la mà esquerra*, 38.

No, no vaig plorar tot el que devia la teva mare, la sensació de l'abraçada als molls no em deixava pensar en la morta (...) Jo només tenia ulls per a l'Agnès. *La galeria de les estàtues*, 315.

obrir els ulls (ALG.) Adonar-se d'una cosa. Descobrir la veritat. Desenganyar-se. ADONAR-SE / DESENGANYAR-SE

A força de rumiar, vaig obrir els ulls; dolorosament, sí, però vaig fer-ho. *Calaveres atònites*, 186.

obrir els ulls (ALG. a quelcom) Fer adonar-se algú d'una cosa. Fer-li descobrir la veritat. Fer que es desenganyi. <fer> ADONAR-SE / DESENGANYAR-SE

Vaig entendre-ho tot plegat quan la vida va obrir-me els ulls i vaig copsar que la semblança entre el Robert i jo, constatada estiu rere estiu, no tenia res a veure amb l'atzar. *Calaveres atònites*, 93-94.

observar de cua d'ull Cf. de cua d'ull

portar escrit als ulls (Alg. quelcom) Notar-se-li en la mirada. VISIBLE / PALÈS

–No diguis rucades. Què vols? ¿Que ajoqui el cap o que em giri d'esquena quan el trobi? ¿O és que porto escrit als ulls: “Tomàs, aquesta nit, mentre tu treballaves, he dormit amb la teva dona”? *Històries de la mà esquerra, 18.*

posar els ulls en blanc (ALG.) Dirigir la vista cap al damunt sense alçar el cap. Fer-ho pel gran espant que té. ESPANTAR-SE

Amb els seus crits d'atac espantava Rebeca, una gata romàntica que posava els ulls en blanc quan veia Caius. *Històries de la mà esquerra, 110.*

seguir amb els ulls (ALG. algú, quelcom) Acompanyar amb la mirada. MIRAR / OBSERVAR

Pensarós, el seguí amb els ulls a través dels finestrals fins que una polseguera difuminà la imatge a punt de perdre's en una cantonada. *Camí de sirga, 290.*

sense treure l'ull Cf. no treure l'ull

tancar els ulls Cf. aclucar els ulls

tancar els ulls (ALG. davant quelcom) No voler saber o veure una cosa. Tolerar una cosa. TOLERAR / CONSENTIR

Comprenc perfectament que vostè, senyora, acabés per accedir tancant els ulls davant certes incongruències. *Històries de la mà esquerra, 86.*

tenir el dit a l'ull (ALG. a algú) Tenir-li antipatia, aversió. AVERSIÓ

Però el Florenci mai no piulava i l' altre, cada cop més envalentit, li fumia uns julis que me'l baldava. Al poble, ho sabien fins i tot els gossos (...).

–Tot aquest sabó necessites per rentar-te; Florenci?

–Tan rubinoses duus les orelles?

–El Pere Camps et té el dit a l'ull! *El Cafè de la Granota, 6-7.*

La Dorotea ho sentí – encara que es passa la vida dient que sordeja–, va eixir igual que un llamp a defensar el seu germà de l'ànima, i tinguérem gresca: “Damià, que tu, li tens el dit a l'ull, al pobret del teu cunyat!” *El Cafè de la Granota, 73.*

tenir els ulls al clatell (ALG.) No saber veure una cosa que es té davant els ulls, no veure quelcom evident. <no> VEURE / IGNORAR

Algú t'ho havia de dir: la teva xarxa d'espies a Mequinensa se'n va en suc per moments. Al fet que els membres de la plantilla tenen els ulls al clatell (...), cal afegir-hi una pila de problemes més inquietants. *Calaveres atònites, 123.*

tenir pa a l'ull (ALG.) No saber veure una cosa que es té davant els ulls, no veure una cosa evident. <no> VEURE / IGNORAR

Em coneixeu prou bé, senyor Crònides, sabeu que no sóc ni més llest ni més enze que els altres, posem del munt. Ara bé, no em mamo el dit. Ho dic perquè s'equivocarà de mig a mig qui pensí que he tingut pa a l'ull a propòsit de l'assumpte que vinc a exposar. *Calaveres atònites*, 87.

tenir pega als ulls (ALG.) No saber veure una cosa que es té davant els ulls, no veure una cosa evident. <no> VEURE / IGNORAR

Sempre havia pensat que la relació de l'inspector amb el periodista era superficial: un café de tant en tant; quatre banalitats sobre el temps i prou. “De vegades, Maximilià –reconegué–, tens pega als ulls”. Realment; ¿què sabia del Melquíades al cap d'una pila d'anys? *La galeria de les estàtues*, 443.

tenir ull (ALG. per <fer quelcom>) Tenir l'aptitud, el talent necessaris per fer una cosa. APTITUD

Ara bé, el barquer ha de tenir ull per calibrar amb qui tracta i no fer un nyap. *Estremida memòria*, 68.

treure els ulls (ALG. a algú) Amenaça de fer tornar cec (Alg. algú). Amenaça de fer un mal terrible (ALG. a algú) # AMENAÇA

Si jo fos de tu, baixaria a treure els ulls amb les ungles a aquests fills de puta. *Estremida memòria*, 53.

ull de vellut Un ull morat a conseqüència d'un cop. MORAT, -ADA

La circumstància que feia infinitament greu aquell ull de vellut era la cara en la qual es trobava. *La galeria de les estàtues*, 32.

Ja sabia que hi veuria l'ull de vellut de la germana de l'arquebisbe. *La galeria de les estàtues*, 308.

ull viu! Fes / feu atenció. # ATENCIÓ

Sóc un tros de pa, però hi ha coses que em fan pujar a les més altes! I quan estic així ... Ull viu! *Històries de la mà esquerra*, 32.

veure amb bons ulls (ALG. algú, quelcom) = **Mirar de bon ull**

veure de cua d'ull (mirar/observar/fitar/guipar etc.) de cua d'ull. Cf. de cua d'ull

3. Referencias bibliográficas

- BIOSCA, Mercè (1989): *La fraseologia en l'obra de Jesús Moncada*. Treball d'investigació dirigit pel Dr. Ramon Sistac i presentat dins del programa de doctorat *L'anàlisi lingüística de textos orals*. Lleida: Estudi General de Lleida (Universitat de Barcelona) (Inèdito).
- (2009): "Fraseologismes d'àmbit fluvial en l'obra de Jesús Moncada", en MORET, Héctor (coord.): *Llengües i Fets, Actituds i Franges*. Miscel·lània de treballs etnològics, filològics i lingüístics oferts a Artur Quintana i Font. Institut d'Estudis del Baix Cinca-IAE. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya, 43-55.
- BIOSCA, Mercè; CORNADÓ, Maria Pau (2006): "Les locucions adverbials quantitatives en l'obra de Jesús Moncada", en MORET, Héctor (coord.): *Batec a Batec*. Miscel·lània de treballs oferts en honor de Josep Galan i Castany. Institut d'Estudis del Baix Cinca-IAE. Calaceit: Associació Cultural del Matarranya, 159-174.
- (2009): "Fraseïdes i fraseologismes en l'obra de Jesús Moncada", en BOURRET, Michel (coord.): *Mélanges offerts au Professeur Christian Camps*. Association Française des Catalanistes. Péronnas: Editions de la Tour Gile, 65-82.
- DCVB = ALCOVER, Antoni M.; MOLL, Francesc de B. (1988): *Diccionari Català-Valencià-Balear*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 10 vols.
- DGLC = FABRA, Pompeu (1981): *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Edhasa.
- DIEC = Institut d'Estudis Catalans (1995): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona / Palma de Mallorca / València: Edicions 3i4 / Edicions 62 / Editorial Moll / Enciclopèdia Catalana / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- DIEC2 = Institut d'Estudis Catalans (2007): *Diccionari de la llengua catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans / Enciclopèdia Catalana, SAU / Edicions 62, SA. <http://dlc.iec.cat/> [Data de consulta: 01/06/2009].
- DLFF = MARTÍ, Joan; RASPALL, Joana (1986): *Diccionari de locucions i de frases fetes*. Barcelona: Edicions 62.
- DFF = MARTÍ, Joan; RASPALL, Joana (1996): *Diccionari de frases fetes*. Barcelona: Edicions 62. "El cangur", núm. 196.
- DSFF = ESPINAL, M. Teresa (2004): *Diccionari de sinònims de frases fetes*. Barcelona / València: Universitat Autònoma de Barcelona. Servei de Publicacions./ Publicacions de la Universitat de València / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MFF = GALÁN, Josep (2003): *Modismes i frases fetes de la parla de Fraga*. Osca: Institut d'Estudis del Baix Cinca.
- MONCADA, Jesús (1988): *Històries de la mà esquerra*. Barcelona: Edicions de la Magrana. "Els llibres de Butxaca", núm. 5.
- (1988): *El Cafè de la Granota*. Barcelona: Edicions de la Magrana. "Els llibres de Butxaca", núm. 1.

- (1988): *Camí de sirga*. Barcelona: Edicions de la Magrana. “Les ales esteses”, núm. 39.
- (1992): *La galeria de les estàtues*. Barcelona: Edicions de la Magrana. “Les ales esteses”, núm. 49.
- (1997): *Estremida memòria*. Barcelona: Edicions de la Magrana. “Les ales esteses”, núm. 76.
- (1999): *Calaveres atònites*. Barcelona: Edicions de la Magrana. “Les ales esteses”, núm. 87.
- (2003): *Cabòries estivals i altres proses volanderes*. Fraga-Calaceit: Institut d’Estudis del Baix Cinca / Associació Cultural del Matarranya. “Quaderns de les Cadolles”, núm.3.
- MORVAY, Károly (2002): “Atent com un gos caçaire”. Mostra d’un petit diccionari fraseològic. *Miscel·lània Joan Veny* 1. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 99-146.
- (2003): “El Diccionari Català-Valencià-Balear i la fraseologia rossellonesa” (Notes fraseogràfiques sobre el projecte d’un Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià), en *Actes del Congrés Internacional Antoni M. Alcover*. Barcelona: Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 343-370.
- (2006): *Els bons usos es perden. Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*. Budapest: Nyitott könyv. (Premi Catalunya del Nord de l’Institut d’Estudis Catalans, 2008).
- (2007): “‘Els bons usos es perden’. El material fraseològic de les ‘Contalles de Cerdanya’ 2”, en *Az irodalom önismeret. Tanulmányok Kulin Katalin születésnapjára*. Budapest: Palimzeszt könyvek, 205-217.
- (2009): “‘Els bons usos es perden’ 3. – Comparances en el material fraseològic de les ‘Contalles de Cerdanya’”, en BOURRET, Michel (coord.): *Mélanges offerts au Professeur Christian Camps*. Association Française des Catalanistes. Péronnas: Editions de la Tour Gile, 355-364.
- (no prelo): “‘Els bons usos es perden’ (Sobre el *Petit Diccionari Fraseològic Cerdanià*)”, en *Actes del XIVè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes* (Budapest, 4-9 de Setembre de 2006).

Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa

Iovka Bojílova Tchobánova¹

Universidade de Lisboa

O obxecto de estudo deste traballo son os somatismos na lingua portuguesa. Este tema non foi moi estudado aínda que constitúe unha parte importante da fraseoloxía portuguesa. O artigo inclúe unha análise estatística e semántica dos somatismos.

Palabras clave: fraseoloxía, somatismos, portugués, frecuencia.

not been studied so far although it is a significant part of the Portuguese Phraseology. The study includes a statistical and semantic analysis of the somatic phraseologisms.

Keywords: phraseology, somatic phraseological units, Portuguese language, frequency.

1. Introducción

O obxecto de estudo son os fraseoloxismos somáticos na lingua portuguesa, isto é, aquelas unidades fraseolóxicas que conteñen entre os seus compoñentes denominacións para o corpo humano ou animal (*dar uma mão, ter cabelos no coração, levar alguém pelo nariz* etc.). Elixiuse este tema polo feito de que este grupo de unidades fraseolóxicas (UFs) non se estudou na lingüística portuguesa, malia representaren unha parte moi considerable da fraseoloxía desta lingua. O noso obxectivo é presentar unha visión panorámica dos elementos constitutivos somáticos máis frecuentes dos fraseoloxismos portugueses. O traballo consiste nunha análise estatística e semántica dos fraseoloxismos somáticos, isto é, non só se estuda a frecuencia de aparición de somatismos como *man, pé, cabeza, ollo, boca, brazo, perna, corazón, lingua, sangue*, etc. mais tamén se fai unha análise dende unha perspectiva cognitiva, do significado dos fraseoloxismos que conteñen os somatismos máis habituais.

Data de recepción 19/03/2009 Data de aceptación 30/03/2009

¹ Tradución de Xavier Valverde Alonso, Rebeca Iglesias Pintos e María Xesús Barrios.

2. Corpus

Para levarmos a termo este estudo, emprégase un vasto corpus de UFs, extraídas de 8 dicionarios portugueses, xerais e fraseolóxicos que corresponden a estas siglas que desenvolvemos na bibliografía final: *DLPC, DLP, DPB, GDLP, NDEI, DI P-P, DI P-A e EI R-P*.

Recolléronse soamente as expresións idiomáticas, as comparacións fixas e as colocacións; quedaron fóra do alcance do estudo os proverbios, as frases proverbiais e as fórmulas rutineiras, consonte a clasificación de G. Corpas Pastor (1996).

3. Análise estatística dos fraseoloxismos somáticos

Dos 8 dicionarios citados, recolleuse un total de 13.000 fraseoloxismos, dos cales 3.650 son fraseoloxismos somáticos que conteñen 70 somatismos diferentes. Estes 3.650 fraseoloxismos representan unha cuarta parte de todos os fraseoloxismos portugueses recollidos.

Este feito confirmou a tese de que as denominacións dos órganos do corpo humano e animal en todas as linguas serven como base para creamos máis fraseoloxismos. A explicación deste fenómeno reside nos factores extralingüísticos, isto é, no enorme papel das partes do corpo humano na vida das persoas.

Os 70 somatismos ordenáronse en varios grupos segundo a súa produtividade na formación de unidades fraseolóxicas.

I grupo

No primeiro grupo entran os somatismos *man (mão), pé (pé), ollo (olho), cabeza (cabeça) e boca (boca)* que son os compoñentes máis frecuentes na composición das UFs portuguesas. Estes son os únicos compoñentes que forman máis de 200 ou 300 fraseoloxismos.

	Lexema	No	Exemplos
1.	<i>mão</i>	382	<i>meter os pés pelas mãos; abraçar o céu com as mãos; de mão beijada</i>
2.	<i>pé</i>	274	<i>de pé atrás; com pés e cabeça; tirar o pé do lodo; abrir o pé</i>
3.	<i>olho</i>	227	<i>ter olhos de lince; deitar cinza para os olhos; fazer olhinhos a alg.</i>
4.	<i>cabeça</i>	222	<i>ter cabeça; perder a cabeça; bicho de sete cabeças; cabeça de burro</i>
5.	<i>boca</i>	202	<i>fazer cruces na boca; bater boca; com o credo na boca; cair da boca</i>

É interesante observar que os primeiros 5 lugares na lista de somatismos máis frecuentes na lingua búlgara e na francesa son case os mesmos ca na lingua portuguesa.

Para a lingua búlgara (K. Nitcheva 1987:212) temos: *Глава* (cabeza) (483); *Око* (ollo); *Ръка* (man) (264); *Уста* (boca); *Сърце* (corazón) (234); *Крак* (pé/perna) (205).

Para a lingua francesa (A. G. Nazarijan 1968) son os seguintes: *Main* (man) (369); *Tête* (cabeza) (333); *Oeil* (ollo) (282); *Coeur* (corazón) (255); *Nez* (nariz) (139).

II grupo

Despois, seguen os lexemas cara (*cara*), lingua (*língua*), alma (*alma*), dedo (*dedo*) e dente (*dente*).

No	Lexema	No	Exemplos
6.	<i>cara</i>	126	<i>salvar a cara; não ir com a cara de alg.; custar os dentes da cara</i>
7.	<i>língua</i>	116	<i>soltar a língua; morder a língua; estar debaixo da língua; língua de trapos</i>
8.	<i>alma</i>	102	<i>tirar a alma a alg.; partir a alma; vender a alma ao diabo</i>
9.	<i>dedo</i>	82	<i>ter dedo para alg. coisa; não levantar um dedo; pôr o dedo na chaga; contar-se pelos dedos</i>
10.	<i>dente</i>	75	<i>ter bom dente; aguçar o dente; dar ao dente; mentir com quantos dentes tem na boca</i>

III grupo

Este grupo inclúe os somatismos que aparecen entre 60 e 75 fraseoloxismos diferentes:

No	Lexema	No	Exemplos
11.	<i>coração</i>	75	<i>ter cabelos no coração; ter um coração mole; coração de pedra</i>
12.	<i>sangue</i>	73	<i>ter o sangue quente; ficar sem pinga de sangue; ter sangue de barata</i>
13.	<i>nariz</i>	71	<i>levar alg. pelo nariz; chegar a mostarda ao nariz; bater com o nariz na porta</i>
14.	<i>rabo</i>	65	<i>de rabo alçado; dar com os calcanhares no rabo</i>
15.	<i>costas</i>	64	<i>mostrar as costas; ter as costas largas; pôr as costas num molho a alguém</i>

IV grupo

O cadro que segue presenta os 5 somatismos que forman entre 40 e 50 unidades fraseolóxicas:

No	Lexema	No	Exemplos
16.	<i>braço</i>	49	<i>dar o braço a torcer; baixar os braços; cruzar os braços</i>
17.	<i>barriga</i>	43	<i>trazer o rei na barriga; ter a barriga a dar horas; chorar de barriga cheia</i>
18.	<i>cabelo</i>	44	<i>estar pelas pontas do cabelo; não faltar um cabelo</i>
19.	<i>barba</i>	40	<i>pôr as barbas de molho; empenhar as barbas; ter a barba rija</i>
20.	<i>pele</i>	40	<i>levar a pele; morder na pele de alg.; arriscar a pele/o pelego</i>

Os restantes 50 somatismos forman entre 2 e 40 fraseoloxismos. Son poucos os somatismos que non forman ningún fraseoloxismo: *umbigo, polegar, antebraço, barriga da perna, tornozelo, planta*.

Ó observarmos os primeiros dous cadros, constatamos que o número total de fraseoloxismos portugueses que inclúen na súa composición os 10 somatismos máis frecuentes ascende a 1808. En realidade, este número é maior, se temos en conta que algúns lexemas que designan somatismos teñen sinónimos e diminutivos. Temos o exemplo do lexema *cabeza (cabeça)* que ten como sinónimos expresivos as seguintes palabras:

No	Sinónimos de <i>cabeça</i>	No	Exemplos
1.	<i>bola</i>	40	<i>baixar a bola; não regular bem da bola; ter pancada na bola</i>
2.	<i>grimpa</i>	2	<i>baixar a grimpa; levantar a grimpa</i>
3.	<i>crista</i>	9	<i>erguer a crista</i>
4.	<i>mona</i>	2	<i>dar na mona a alguém; ter pancada na mona</i>
5.	<i>cachola</i>	7	<i>não regular bem da cachola</i>
6.	<i>pinha</i>	17	<i>estar/ficar/andar com uma grande pinha; sofrer da pinha</i>
7.	<i>mioleira</i>	3	<i>pôr o sal na mioleira; ser duro da mioleira</i>
8.	<i>tola</i>	1	<i>ter pancada na tola</i>
9.	<i>cachimônia</i>	2	<i>puxar da/pela cachimônia</i>

Como sinónimos de perna aparecen *pata* (*ir à pata*), *butes* (*dar aos butes*), *canela* (*dar às canelas*), *canelo* (*dar aos canelos*), *pernil* (*esticar o pernil*), *caneta* (*nao se aguentar nas canetas*), *trancas*, *gâmbia* (*dar às gambias*) etc. (cf. A. S. V. d'Alvarenga 1952).

Son bastante numerosos os exemplos con diminutivos:

Fazer olhinhos a alguém (EI R-P) ‘facer ollos bonitos a alguén’;

Dar uma maozinha (DLPC) ‘axudar a alguén’.

Tamén se utilizan para formar fraseoloxismos lexemas que designan partes do corpo de animais e de aves: *cola* (*caula*), *corno* (*cornol/chifre*), *á* (*asa*), *pata* (*pata*), *bico* (*bico*) etc.

4. Análise nunha perspectiva cognitiva

Nesta parte do traballo propoñémonos analiza-lo significado dos fraseoloxismos en onde entran os 5 somatismos máis produtivos: *man* (*mão*), *pé* (*pé*), *ollo* (*olho*), *cabeza* (*cabeça*), *boca* (*boca*), e algúns somatismos como *corazón* (*coração*), *lingua* (*língua*), *sangue* (*sangue*), que son representantes dos outros grupos.

Como xa mencionamos, os somatismos constrúen a imaxe metafórica de todos os fraseoloxismos en estudo. Sabemos que a metáfora pasou a se-la figura coa que se representa a figuralidade na linguaxe. Baixo o concepto de metáfora agrúpanse diferentes tropos que reflicten unha relación entre o sentido propio das palabras e o sentido figurado. A metáfora supón un uso non literal da palabra e concíbese como a transformación dun sentido concreto noutro abstracto. A metáfora, a metonimia ou a simple comparación son algúns dos principais recursos que empregan os falantes para unha maior expresividade e un maior enriquecemento da lingua de seu. Tradicionalmente considerouse que a metáfora e a metonimia eran figuras retóricas mais, cara a finais da década de 1970, a lingüística cognitiva mudou a perspectiva tradicional ó considerar que estes dous recursos eran mecanismos cognitivos esenciais presentes de xeito universal en toda lingua natural. A esencia da metáfora é entender e experimentar un tipo de cousa en termos doutra; non é unha expresión lingüística illada, senón unha relación sistemática entre un dominio de Orixe e un dominio Meta, unidos polo procedemento do *mapping* ou proxección. Normalmente concíbese un dominio abstracto en termos dun dominio máis concreto. Deste xeito, a metáfora fai cognoscitivamente accesibles ou dispoñibles dominios conceptuais abstractos. A metáfora é esencial e necesaria para entender e explicar moitos fenómenos que doutro xeito non daríamos entendido. A relación entre o dominio Orixe e o dominio Meta é unidireccional.

Dominio Orixe → Dominio Meta

Proxección

Unha discusión é unha guerra

A vida é unha viaxe

A continuación imos ve-las estruturas metafóricas nas que un concepto queda estruturado en termos doutro, permitíndonos conceptuar un elemento acudindo a outro que comprendemos de xeito máis directo (J. Lakoff, 1983). Nesta parte do traballo tivemos en conta a análise feita por P. Larreta Zulategui (2001) sobre os somatismos en alemán e en español.

Daquela **MÃO** é conceptuada como instrumento de traballo (1), ás veces un traballo moi delicado (3). Tamén é conceptuada como instrumento de acción violenta, é dicir, *man* entra na composición de expresións que designan a acción de *golpear* (2).

1. Instrumento de acción/traballo

meter mãos à obra – ‘Comezar un traballo, encetar unha tarefa’

ter alguma coisa em/entre mãos – ‘Estar a traballar; estar ocupado con determinado asunto ou tarefa’

estar com a(s) mão(s) na massa – ‘Estar a traballar naquilo que se trata’

dar uma mão/mãozinha – ‘Auxiliar alguén’

estender a mão a alguém – (...) 2. ‘Auxiliar, socorrer alguén.’

2. Instrumento de acción violenta

assentar a mão em alguém (Fam.) – ‘Baterlle a alguén’

pôr a(s) mão(s) em cima de alguém – ‘Bater en alguén’

levantar a mão contra alguém – ‘Ameazar, bater en alguén’

3. Instrumento de acción para a cal se está especialmente dotado

mãos de fada – 1. ‘As que executan habilmente traballos delicados.’ 2. ‘Persoa habilidosa, que executa primorosamente traballos manuais.’

Teñen sentido oposto expresións como:

mãos de aranha (Deprec.) – ‘Persoa inhábil, que non apreixa as cousas con firmeza’

ter mãos de manteiga (Fam.) – ‘Ser descoidado, pouco firme no manexo ou apreixo de obxectos’

4. Instrumento de poder, control

ter alguém nas mãos – ‘Ter baixo control; dominar’

ter mão em alguma coisa, alguém – ‘Conter, controlar’

vir comer à mão – ‘Estar baixo o control de alguén; estar completamente submisos’

mão de ferro – ‘Poder tiránico e represivo’

5. Símbolo da xenerosidade ou de mesquindade

mãos largas – ‘O mesmo que *mãos rotas*’

mãos atadas – ‘Persoa avara’

6. Símbolo da honradez

mãos limpas – ‘Que non é corrupto, que non acepta suborno’

Nos últimos catro casos (3, 4, 5 y 6) (cf. *mãos de fada*, *mão de ferro*, *mãos largas*, *mãos limpas*) observamos metonimias nas que se utiliza o órgano da acción pola persoa que realiza a acción.

PÉ

O *pé* representa a persoa (no tocante ó suxeito de movemento, de ir dun lado a outro, de entrar e saír dun lugar). Por esta razón, *pé* entra con frecuencia na composición de fraseoloxismos que designan a acción de *entrar* ou *saír*:

1. Instrumento de deslocaión

meter o pé – ‘Entrar’

pôr os pés em algum lugar – ‘Entrar alí; ir alí’

não arredar pé – ‘Non saír de onde está’

não meter/pôr pé em algum lugar –1. ‘Non ser recibido; non entrar. (...)’

atar de pés e mãos –1. ‘Impedir a iniciativa ou os movementos a alguén; impedir actuar. 2. ‘Contrariar.’

pé forma parte de locucións, que expresan as diferentes formas de desprazarse:

apertar o pé – ‘Andar máis de présa’

arrastar os pés – ‘Andar con dificultade’

ir num pé e vir no outro – ‘Bulir’

levar os pés nas mãos –1. ‘Andar con dificultade.’ 2. ‘Ir contrariado.’

a pés de cavalo – ‘Con rapidez; a correr’

a sete pés – ‘Moi rapidamente; a présa’

pé ante pé –1. ‘Moi devagar; paso a paso.’ 2. ‘Cautelosamente.’

com/em pés de lã –1. ‘Sen barullo; cautelosamente.’ 2. ‘Sen alarde; discretamente.’

em bicos de pés –1. ‘Apoiado nas dedas dos pés.’ 2. ‘Solermiñamente.’

Os membros inferiores non son só o órgano de locomoción do ser humano, senón que tamén lle permiten o apoio:

2. Apoio, seguridade, firmeza

de pé –1. ‘En posición erecta.’ 2. ‘Firmemente; sen abalo.’

tomar pé –1. ‘Ter pé; poder apoiar os pés no fondo dun río, mar... ficando coa cabeza de fóra.’ 2. ‘Asegurarse alguén dalgunha cousa ou informarse sobre ela.’ 3. ‘Consolidarse.’

não se poder pôr de pé – ‘Non conseguir manterse en pé; sentir fraqueza debido á fame ou doenza’

não se ter de pé – ‘Non conseguir manterse en pé; sentir fraqueza debido á fame ou a unha doenza’

perder o pé –1. ‘Non poder apoiar os pés no fondo dun río, mar..., ficando coa cabeza de fóra.’ 2. ‘Perder o control da situación’

ter os pés bem assentes na terra/no chão – ‘Ser obxectivo e realista’

ter pés de barro – ‘Ser pouco sólido; ser fráxil, vulnerable, a pesar da aparencia de grandeza, forza ou poder’

OLHO

Tradicionalmente o *ollo* é considerado como o espello da alma e conceptúase como o instrumento de percepción física e intelectual. É frecuente a metáfora *comprender é ver*. A visión, xunto co oído, ten sobre os outros sentidos a vantaxe de proporcionar datos a distancia, sen esixi-lo contacto directo que requiren o tacto e o gusto. Quizais sexa máis facilmente asociable á esfera do intelectual, ó considerarse a obxectividade como unha maior distancia física. Así, o *ollo* é conceptualizado como:

1. Instrumento de percepción física, emocional, intelectual

abrir os olhos de alguém – ‘Mostrarlle a verdade’

arregalar o olho – ‘Abrir os ollos, mostrando desexo ou sorpresa’

comer com os olhos – ‘Cobizar, desexar’

encher o olho – ‘Agradar á vista, satisfacer’

irem-se os olhos em alguma coisa – ‘Desexar intensamente’

2. Instrumento de precaución

ser todo olhos; andar com cem olhos – ‘Estar moi atento’

abrir os olhos – 1. ‘Estar atento, vixilante.’ 2. ‘Darse conta da realidade’

ter debaixo do olho – ‘Non desviar a atención de alguén ou dalgunha cousa; vixiar’

andar/estar/ficar de olho em alguém – 1. ‘Vixiar, observar.’ 2. (...)

3. Instrumento de coñecemento considerado evidente

saltar aos olhos – ‘Ser evidente; ser de fácil comprensión’

entrar pelos olhos – ‘Ser evidente; ser fácil de comprender’

meter pelos olhos dentro – ‘Ser evidente, simple de comprender’

4. Órgano que permite advertir e comprender

ter lume no olho – ‘Ser moi aleuto’

ter olho vivo – ‘Ser moi aleuto, perspicaz’

ter (bom) olho – 1. ‘Ser bo observador.’ 2. ‘Ser esperto.’

Teñen significado oposto as seguintes locucións:

ter os olhos fechados – ‘Ter pouca experiencia da vida; deixarse enganar’

ter poeiras/peneiras nos olhos – ‘Non ver as cousas como realmente son’

olhos de carneiro mal morto; olhos de peixe morto – 1. ‘Ollar apagado, inexpresivo.’ 2. ‘Ollar amoroso, lânguido, baboso, que chega a ser ridículo.’

Os exemplos de (4) amosan que coa metáfora principal *comprender é ver* están relacionadas outras metáforas como por exemplo *as ideas son fontes de luz* e *a intelixencia é claridade da mente*. É intelixente o que ten unha mente chea de luz, o que ten os ollos abertos. En cambio, o que non ve, o cego, non se considera intelixente (cf. *ter lume no olho; ter olho vivo ≠ ter poeiras/peneiras no ollos; deitar cinza/pó aos ollos de alguén*). A falta de intelixencia descríbese mediante imaxes da escuridade, da imposibilidade de ver e da cegueira.

Son moitos os fraseoloxismos con *ollo* que aluden ó mundo animal:

ter ollos de linxe/águia – 1. ‘Ter unha vista penetrante.’ 2. ‘Ser perspicaz.’

ollos de rato – ‘Ollos pequenos’

ollos de gato – ‘Ollos que ven no escuro; os que teñen unha cor esverdeada’

5. Instrumento para medir de forma aproximada

a olho – ‘Recorrendo apenas á vista, sen pesar nen medir’

6. O *ollo* é a representación de algo moi valioso

custar os ollos da cara – ‘Custar moito’

dever os ollos da cara – ‘Deber moito’

estar pelos ollos da cara – ‘Custar moito’

7. Expresa saciedade, exceso

estar até aos ollos – ‘Estar farto’.

CABEÇA

A *cabeza* é considerada como un recipiente, un continente (por exemplo de ideas); é un obxecto importante (e fráxil!); ademais, representa o raciocinio e a memoria; pode representala persoa como parte máis importante.

A *cabeza* identifícase como a sede das facultades intelectuais. *Ter algo na cabeza* significa ‘sabelo, enténdelo, pensalo’. Cando unha persoa non entende algo dise que *não lhe cabe na cabeça; não lhe entra na cabeça*. Por metonimia, a expresión *cabeza dura* utilízase para designar unha persoa pouco intelixente ou unha persoa teimuda. Ser estúpido é ter un contedor baleiro: *cabeza de vento, cabeza de alho chocho* etc. De novo observamos a metonimia do tipo “o órgano pensante pola persoa pensante”.

Así, podemos resumir que a *cabeza* é concibida como:

1. Representación do ser vivo, da vida

ter a cabeza a prêmio – ‘Ser procurado polas autoridades’

querer/exigir a cabeça de alguén – ‘Esixir a exoneración de alguén dun posto ou función’

2. Lugar do entendemento, da memoria, do pensamento

(não) saber onde tem a cabeça – ‘(Non) ter xuízo; (non) ser sensato’

cabeça oca (Fam.) (Deprec.) – ‘Persoa sen xuízo, insensata, desmiolada, parva’

não lhe entrar na cabeça – 1. ‘Non conseguir entender algunha cousa.’ 2. ‘(...)’

não lhe sair da cabeça – ‘Non conseguir esquecer, estar obcecado’

passar pela cabeça – ‘Vir ó pensamento’

A *cabeza grande* indica intelixencia (*ser uma grande cabeça*) ou teimosía (*ser cabeçudo, ser duro de cabeça*) e a pequena ou pouco pesada indica falta de xuízo: *cabeça leve, cabeça de alvéola, cabeça de abrótea, cabeça de avelã, cabeça de alho chocho, cabeça de vento, cabeça no ar*.

Son moitas as locucións con *cabeza* que fan alusión á insensatez ou a loucura, ou sexa, cando o contedor está danado: *não estar bom da cabeça, faltar-lhe um parafuso na cabeça, não regular bem a cabeça de alguém* etc.

3. Lugar das emocións, a vontade, a conciencia, o ánimo

ter/ser cabeça fria – ‘Razoar obxectivamente sen influencia dos sentimentos’

ser duro de cabeça – 1. ‘Ser persoa pouco intelixente.’ 2. ‘Ser persoa teimosa, obstinada.’

levantar a cabeça – 1. ‘Gañar confianza en si.’ 2. ‘Prosperar nos negocios.’

4. A parte máis importante: o poder e a vitoria

á cabeça – ‘Á fronte; a liderar’

BOCA

A *boca* é un obxecto que se abre e se pecha; representa a fala (e a persoa que fala); representa tamén o acto de beber e comer (e a persoa que necesita alimentarse). A boca conceptúase como:

1. Transmisor de información

abrir a boca – (...) 2. ‘Falar, dicir algunha cousa.’ 3. ‘Responder, replicar ou retrucar’

Bater boca (Bras.) – ‘Discutir animadamente; altercar’

andar de boca em boca – 1. ‘Ser transmitido oralmente de persoa a persoa.’ 2. ‘Ser moi falado ou divulgado.’

correr de boca em boca – ‘O mesmo que *andar de boca em boca*’

andar nas bocas do mundo – ‘Ser obxecto da maledicencia e da censura pública’

boca azul (Angol.) (Xir.) – ‘Persoa que fala moito sobre a vida dos outros e que tenta se entremeter nelas’

boca mole (Bras.) – ‘Que fala demais; falangueiro’

Os últimos dous exemplos (cf. *boca azul* e *boca mole*) ilustran dous casos de metonimia cando o órgano de falar se emprega no canto da persoa falante.

Ter boca é facer uso dela para falar. *Abrir a boca* é falar; *cerrar a boca* é calar. Tamén hai moitas locucións que aluden ás diferentes formas de falar:

dizer à boca cheia – ‘Falar dalgunha cousa ou de alguén sem reservas, abertamente’

à boca pequena – ‘En voz baixa, con sordina; en segredo’

à boca miúda – ‘O mesmo que *à boca pequena*’

dizer alguma coisa da boca para fora – ‘Dicir por dicir; dicir sen seriedade ou convicción’.

Son moitas as locucións con *boca* que fan referencia ó acto de calar:

dar um ponto na boca – ‘Gardar un segredo, non o revelar a ninguén’

calar/fechar a boca a alguém – (...) 2. ‘Dicirlle a alguén algunha cousa, deixándoo sen argumentos ou sen a posibilidade de replicar.’

2. Representa o acto de beber e comer

ter boa boca – 1. ‘Ser fácil de contentar no que toca á alimentación.’ (...)

ter má boca – 1. ‘Ser esixente no que se refire ó padal.’ (...)

fazer a boca – ‘Tomar un aperitivo ou comer algunha cousa, para que o viño saiba mellor’

tirar à boca – ‘Privarse de comer o necesario, pasar mal, sacrificarse en proveito de alguén ou dalgunha cousa’

crescer água na boca – 1. ‘Espertar o apetito, a necesidade de comer.’ (...)

LÍNGUA

A *lingua* e a *boca* fan competencia como órgano principal da fala. A *lingua* considérase como ferramenta principal da actividade de falar. *Ter lingua* é poder falar, algunhas veces inadecuadamente. Falar é activa-la *lingua*. A *lingua* pódese comparar cunha arma (cf. *ter a lingua afiada*) ou un animal salvaxe (cf. *soltar a lingua*). Así, a *lingua* conceptúase como:

1. Transmisor de información

língua de palmo (Fam.) – ‘Persoa que fala máis do que debe, que é indiscreta, linguareira’

língua de trapos – ‘Persoa maldicente’

língua de serpente – ‘Persoa que fala mal da vida allea, que fala mal doutra’

língua viperina – ‘Persoa que profire maledicencias, que é má nas súas apreciacións sobre os outros’

dar à língua (Fam.) – 1. ‘Falar, falar moito, lingoretear.’ 2. ‘Dicir o que non convén que se saiba, ser indiscreto.’

desatar a língua (Fam.) – ‘Falar moito, demasiado, dicir o que non convén’

soltar a língua – ‘O mesmo que *desatar a língua*’

estar com a língua coçando (Bras.) – ‘Estar con vontade de dicir o que non debe’

desenferrujar a língua – ‘Falar moito despois dun tempo longo de silencio’

não ter papas na língua (Fam.) – ‘Dicir o que se pensa sen asombro, sen receo, sen calquera reserva, sen rodeos’

As expresións con *língua* poden ter tamén o significado de ‘calar’:

≠ dar um nó na língua – ‘Calar’

dobrar a língua (Fam.) – 1. ‘Corrixir o que se acabou de dicir, reconsiderar, calar.’
(...)

engolir a língua (Fam.) – ‘Non dicir nada, calar, imporse silencio absoluto’

meter a língua no saco (Fam.) – ‘Frase usada para advertir a alguén que debe calar’

pôr um boi sobre a língua – ‘Calar obstinadamente, non revelar algunha cousa’

Nas locucións con *língua*, de novo observamos diferentes casos de metonimia. Nalgunhas locucións o órgano falante utilízase no lugar da persoa falante (cf. *as más línguas dizem*).

CORAÇÃO

O *corazón* é considerado como o lugar da afectividade, dos sentimentos, do amor, da coraxe, do medo, da tristeza, da bondade, da intelixencia etc.

1. Lugar dos sentimentos

ler no coração de alguém – ‘Adiviñar os sentimentos dunha persoa’

ter pêlo(s) no coração (Fam.) – 1. ‘Ter maos instintos; ser cruel, insensible.’ (...)

Son moitos os fraseoloxismos que remiten ó sentimento de bondade ou xenerosidade:

coração de ouro – ‘1. Carácter dunha persoa que é bondadosa, xenerosa. 2. Persoa con ese carácter.’

coração de pomba/bom coração/grande coração – 1. ‘Carácter dunha persoa bondadosa.’ 2. ‘Persoa con ese carácter.’

coração lavado – ‘Persoa leal’

coração de pedra/mau coração/coração duro/coração de bronze/coração de pedra – 1. ‘Carácter dunha persoa que é insensíbel, cruel, inhumana, que non se commove coa desgraza alhea’

sem coração – ‘Persoa insensíbel, destituída de afecto, de bondade’.

com o coração nas mãos – 1. ‘Con total franqueza, sinceridade.’ 2. ‘En continuo sobresalto; en constante temor’

de coração aberto – ‘Con sinceridade; con franqueza’

de todo o corazón – 1. ‘Con toda a boa vontade; con todo o pracer.’ 2. ‘Con toda a sinceridade’

do corazón – ‘O mesmo que *de todo o corazón*’

meter alguén no corazón – ‘Manifestar o seu aprezo por alguén para captar a súa simpatía’

entregarse de alma e corazón – ‘Dedicarse totalmente, co maior empeño e afecto’

apertar-se o corazón – ‘Aflixirse ou angustiarse’

cortar(-se) o corazón a alguén – ‘Causar gran tristeza, gran mágoa; conmoverse’

ser de cortar o corazón – ‘Causar gran tristeza ou compaixón’.

cair o corazón aos pés a alguén – 1. ‘Ser desagradablemente sorprendido.’ 2. ‘Apañar un grande susto.’

bater o corazón – ‘Estar axitado, con medo, con emoción’

de corazón ao alto – ‘Con coraxe, ánimo ou esperanza’

ter pêlo(s) no corazón – (...) 2. ‘Ser especialmente audaz.’

2. Lugar dos presentimentos

dar un baque o corazón – ‘Ter un presentimento’

dar uma pancada o corazón – ‘Ter un presentimento’

dizer-lhe o corazón a alguén que algo vai acontecer – ‘Ter un presentimento’

SANGUE

1. Centro emocional

acender o sangue a alguén – ‘Provocalo, irritalo’

alterar o sangue a alguén – ‘O mesmo que *acender o sangue a alguén*’

ferver o sangue a alguén – 1. ‘Irritarse, enfurecerse.’ 2. ‘Estar impaciente, non estar quieto.’

ter o sangue quente – ‘Irritarse facilmente’

gelar a alguén o sangue nas veias – ‘Ficar asustado, aterrado’

subir o sangue à cabeza – ‘Enfurecerse, irritarse’

ficar sem pinga de sangue – ‘Levar un gran susto’

2. Vida, esencia, ser

fazer correr muito sangue – ‘Matar moita xente’

banhar as mãos no sangue de alguén – ‘Asasinar unha persoa’

5. Conclusións

Para a elaboración deste traballo recolléronse máis de 70 somatismos diferentes que forman parte de 3650 fraseoloxismos portugueses, ou sexa, pódese considerar que unha cuarta parte de tódalas unidades fraseolóxicas portuguesas conteñen algún somatismo. Os somatismos foron clasificados en 4 grupos en función da cantidade de fraseoloxismos que forman, é dicir, en función da súa produtividade. Analizáronse dende unha perspectiva cognitiva os significados dos fraseoloxismos somáticos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa: *man* (*mão*), *pé* (*pé*), *ollo* (*olho*), *cabeza* (*cabeça*), *boca* (*boca*), *corazón* (*coração*), *lingua* (*língua*) e *sangue* (*sangue*).

Espérase que os resultados desta investigación teñan unha importancia tanto teórica como práctica. Poden servir de base para estudar os fraseoloxismos portugueses con determinado elemento somático, para realizar análises comparativas coas UFs somáticas doutras linguas, así como tamén para analizar aspectos culturais e da forma de vida dos pobos que crearon a respectiva fraseoloxía. De igual maneira, poden ser utilizados na didáctica da fraseoloxía portuguesa e na tradutoloxía.

6. Referencias bibliográficas

- ALONSO, Julio Lago (1970): “La forme ‘coeur’ et ses entourages: essai de délimitation sémantique et rapports avec l’espagnol”, en *Actas do XII Congreso Internacional de Linguística e Filología Românica*. Volume I, 835-839.
- ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka (2008): “La comparación, la metáfora y la metonimia: recursos principales para la creación de las unidades fraseológicas”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.) (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Studien zur romanischen Sprachwissenschaft und interkulturellen Kommunikation*. Band 41, Frankfurt am Main: Peter Lang, 19-28.
- BLANCO, Carmen Mellado (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán. Un estudio léxico-semántico*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- CORPAS PASTOR, Gloria (1996): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- D’ALVARENGA, Aida Sá V. (1952): *Algumas designações da cabeça humana na linguagem popular e no calão*. Lisboa: Centro de Estudos Filológicos.
- DI P-A – SCHEMANN, Hans; SCHEMANN-DIAS, Luiza (1981): *Dicionário Idiomático Português – Alemão. As expressões idiomáticas portuguesas, o seu uso no Brasil e os seus equivalentes alemães*. Braga: Livraria Cruz / Max Hueber Verlag.
- DI P-P – PLECINSKI, Jacek (1998): *Dicionário Idiomático Português – Polaco*. Poznan: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- DLP – *Dicionário da Língua Portuguesa* (1998). Porto: Porto Editora, 8ª edição.
- DLPC – MALACA CASTELEIRO, João (dir.) (2001): *Dicionário da língua portuguesa contemporânea da Academia das Ciências de Lisboa*. Lisboa: Edit. Verbo.
- DPB – VILELA, Mário (coord.) (1992): *Dicionário do Português Básico*. Porto: Edições ASA, 2ª edição.

- EI R-P* – ZDITOVETSKY, Alexandre (1987): *Equivalentes Idiomáticos (Russo-Português)*. Moscovo: Escola Superior.
- GDLP* – DE FIGUEIREDO, Cândido (1996): *Grande Dicionário da Língua Portuguesa*. Lisboa: Bertrand Editora / Venda Nova.
- LARRETA ZULATEGUI, J. Pablo (2001): *Fraseología contrastiva del alemán y el español. Teoría y práctica a partir de un corpus bilingüe de somatismos*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (1998): *Léxico y fraseología*. Granada: Método Ediciones.
- MAÇÃS, Delmira (1948): “As Relações entre o Corpo e o Carácter na linguagem popular portuguesa”, en *Boletim de Filologia*. Tomo IX – fascículo 1, 1948, 229-250.
- NDEI* – NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2000): *Português. Novos Dicionários de Expressões Idiomáticas*. Lisboa: João Sá da Costa.
- NAZARIJAN, A. G. (1968): *Potchemu tak govorit po frantzuski*. Moscú.
- NITCHEVA, Keti (1973): “Nabliudenjja varhu leksikalnija sastav na fraseologizmite v balgarskija ezik” (Observacións sobre a composición léxica dos fraseoloxismos na lingua búlgara), en *Balgarski ezik* XXIII, 6, 489-497.
- (1987): *Bylgarska frazeologija*. Sofía: Nauka i izkustvo.
- VILELA, Mário (2002): “As expressões idiomáticas na língua e no discurso”, en *Actas do Encontro Comemorativo dos 25 anos do Centro de Linguística da Universidade do Porto*. Volume 1 e 2, Porto: Centro de Linguística da Universidade do Porto, 159-189.

Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués

Wiktoria Grygierzec

Uniwersytet Jagiellónski w Krakowie

Xesús Ferro Ruibal

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Este artigo trata a cuestión dos estereotipos nacionais presentes nas unidades fraseolóxicas galegas e portuguesas. Analízanse aquí os refráns e as locucións galegas que fagan referencia a Portugal, ós portugueses e ás súas características nacionais e, por outro lado, as unidades fraseolóxicas portuguesas que mencionen os galegos. Preténdese describilas, ver en qué medida espellan relacións de poder e cal é a crise actual deste conxunto fraseolóxico.

Palabras clave: fraseoloxía, estereotipo, galego, portugués.

This paper deals with national stereotypes in Galician and Portuguese phraseological units. Galician proverbs and phrases that refer to Portugal, the Portuguese people and their national character are analysed. On the other hand, Portuguese phraseological units that mention the Galicians are also studied. It intends to describe this group of idioms, to check to what extent it reflects power relationships and its current crisis.

Keywords: phraseology, stereotype, Galician, Portuguese.

1. Introducción

Entendemos como *estereotipo* “a opinión corrente e convencional asociada a unha palabra concreta dentro dunha cultura determinada”:

Los estereotipos pertenecen al repertorio de fórmulas, imáxenes, tópicos y representaciones que comparten los hablantes de una lengua determinada o de una misma comunidad social o cultural. Como son esquemas fijos y preconstruidos, no hace falta elaborarlos personalmente, sino haberlos asimilado del contexto cultural o a través del conocimiento y del uso para

---

Data de recepción 26/02/2009 Data de aceptación 27/04/2009

poderlos aplicar a nuestra percepción de la sociedad y del mundo (Herrero Cecilia 2006:1).

Os estereotipos teñen en común coa fraseoloxía, por unha parte, o seren herdados, consabidos e de orixe anónima e, por outra parte, o se formularen, moitas veces, en unidades fraseolóxicas. As linguas nas que hai unha imaxe estereotipada dos galegos son as limítrofes, basicamente o español¹ e o portugués. Neste traballo pretendemos presenta-lo repertorio de estereotipos que a fraseoloxía galega e maila portuguesa foron almacenando reciprocamente sobre galegos e portugueses, sobre o carácter que os define e mesmo sobre pautas atávicas para se relacionar entre eles.

Tanto o material galego coma o portugués son de recolleita oral, maiormente na segunda metade do século XX e chegan a nós de forma indirecta, a través dos fondos do Tesouro Fraseolóxico Galego do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades e dos repertorios fraseolóxicos portugueses que se citan na bibliografía. Con todo, as primeiras sondaxes feitas na rúa, tanto en Galicia coma en Portugal durante a elaboración deste traballo, puxéronnos á vista unha rápida obsolescencia deste material fraseolóxico debida non só ó *apagón fraseolóxico* que parece producirse en toda sociedade que se desruraliza e se urbaniza, senón tamén a que nos últimos decenios cambiou substancialmente a correlación de forzas económicas entre Galicia e Portugal. Isto dálle a este estudo un certo carácter histórico e demanda un novo estudo de actualidade feito na rúa, como diremos nas conclusións.

2. Nota para unha delimitación dos conceptos de *galego* na fraseoloxía portuguesa e de *portugués* na fraseoloxía galega

2.1. Portugal nace da *Gallaecia*

Cómpre que o lector non galego nin portugués saiba que Portugal e Galicia son pobos estremeros (situación que en todas partes estimula de seu a creación de estereotipos) e que, ademais, Portugal nace no século XII (entre 1128 e 1143) como unha secesión do Reino de Galicia.

A *Gallaecia* tardorromana comprendía todo o Norte de Portugal ata o río Douro e polo oriente chegaba ata Numancia en Soria, segundo se deduce das palabras de Orosio (*Numantia ... in capite Galleciae sita*): é dicir, no século V d. C. a *Gallaecia* comprendía o cadrante noroccidental da península ibérica. Perdida a metade oriental no decurso da Idade Media, o Reino de Galicia acabou perdendo tamén no século XII a metade meridional coa separación de Portugal e quedou reducida practicamente ás dimensións da Galicia actual. O territorio da Galicia medieval acaba sendo un cuarto do que era a *Gallaecia* tardorromana e queda vinculada primeiro ó Reino de León e posteriormente ó Reino de España.

A nova fronteira política entre esta Galicia e Portugal reforzou a deriva independente das dúas zonas e, consecuentemente, a deriva da lingua que se falaba a cada lado.

---

¹ Para o estereotipo do galego no castelán véxase Caramés (1993), Filgueira (1970) e para a catalana Ribera (1999).

Aínda que axiña a corte real galega se situou lonxe de Galicia, primeiro en León e despois en Toledo, a lingua seguiu sendo vehículo de intensa actividade cultural en toda a península, como demostra a procedencia non galega de moitos dos poetas galegos medievais e a composición en galego na corte real de Toledo dos riquísimos códices das Cantigas de Santa María de Afonso X. Pero novas orientacións políticas acabarían convertendo o galego nunha lingua sometida dende fins do século XV ata fins do século XX (actualmente en proceso de emerxencia e normalización). En cambio, a independencia portuguesa, con traslado case inmediato da corte a Lisboa, converteu a fala meridional nunha lingua de Estado (o portugués) e, trala colonización portuguesa de diferentes territorios de América, África e Asia, en lingua internacional. O contacto do portugués con substratos americanos, africanos e asiáticos e o contacto do galego co superestrato castelán acentuaron a continua diverxencia do galego e do portugués.

A fronteira entre Galicia e Portugal é unha das máis antigas de Europa e, como tal fronteira, tivo a función de dificulta-lo fluxo natural de persoas dun lado a outro e de estimular que a cada lado houbera unha dinámica social diferente. Portugal tivo experiencias bélicas, comerciais e sociais que Galicia non viviu; e viceversa. Todo iso, como dixemos, espéllase na lingua que a cada lado se fala. Con todo, os historiadores constatan en moitas épocas a existencia dun fluxo comercial e humano de Galicia a Portugal e tamén, aínda que quizais en menor medida, de Portugal a Galicia.

2.2. Fluxos migratorios entre Galicia e Portugal

A independencia portuguesa e as conquistas de ultramar fixeron chegar ó Portugal escindido enormes recursos económicos. Pola contra, Galicia quedou cada vez máis excéntrica no Reino ó que pertencía e pasou a ter lonxe o seu centro político e lingüístico. Unha das consecuencias é que se inicia un fluxo migratorio incontrolado de Galicia a Portugal.

Sabemos, coma tal, que dende o século XV Inglaterra controlou a exportación de viño do Ribeiro a toda Europa e que isto se interrompeu contra a fin do século XVI por imperativo da política española, facendo que os ingleses desprazasen a extracción do produto ó Norte de Portugal (*vinho do Porto*). Ben, pois moitos galegos desprazáronse á rexión do Porto para axudaren na vendima, na construción de socalcos coma os que había en Galicia e nos primeiros coidados das cepas. En 1774 o viaxeiro inglés Witheford Dalrymple calcula esta migración-andoriña en 30.000 galegos (González 1973:77). Pero esta emigración galega tivo dende sempre un segundo destino: a capital, Lisboa. Houbo dúas ocasións en que solicitaron moita man de obra galega e, polo tanto, son a orixe galega de moitas familias lisboetas: a construción do Acueduto, a partir do 1731 e, sobre todo, a reconstrución da cidade despois do terremoto do 1755; nos dous casos foi moi importante a colaboración dos canteiros e albanes pontevedreses. O P. Sarmiento conta en 1748 que ese ano en Lisboa cumpriron coa Pascua 45.000 galegos e que, de 80 galegos que había nun curral, 75 eran vasallos do Duque de Soutomaior (Ferro 1995:333). Este dato confírmao en 1765 o autor anónimo do *Estado político, histórico y moral del Reino de España* (González 1973:73). Se temos en conta que nesa

época a poboación de Lisboa roldaba os 150.000 habitantes, dámonos conta da importancia porcentual da presenza galega en Lisboa.

Os galegos que se asentaban na corte lisboeta adicábanse a traballos socialmente non moi estimados, como criados, lacaios, mozos de fretes, cargadores portuarios, empregados dos transportes, mariñeiros, resaltando o oficio de augadoiro ata o punto de chegaren a ser sinónimos os vocábulos *galego* e *aguadeiro* na linguaxe da capital lusa e dando orixe ó refrán galego *Os portugueses teñen a auga, mais nós vendémoslla*. Na primeira metade do século XX, unha das profesións características dos galegos era a de carboeiros, pero tamén a de restauradores: lémbrese que foi un galego, Francisco Espiñeira, o que creou contra 1840 a sonada *Ginginha* que hoxe é un dos humildes, pero máis característicos lugares de encontro en Lisboa.²

A emigración galega a Portugal tivo unha característica que a diferenza da emigración galega a Castela. O trato recibido polos segadores galegos en Castela tivo moitos episodios de abuso e crueldade que desembocaron naquel xa popular poema de Rosalía:

*Castellanos de Castilla,
tratade ben os galegos.
Cando van, van coma rosas;
cando vén, vén coma negros.*³

En cambio, a emigración a Lisboa deu estoutra cantiga popular antitética:

*Lisboanos de Lisboa
¿que vindes facer ó eido?
Vindes engana-las mozas
coa sona do diñeiro.*

Esta cantiga aínda hoxe se canta en Caritel, unha das moitas parroquias do sur de Pontevedra nas que sempre houbo emigración a Lisboa e onde se lles chama *lisboanos* ou *portugueses* a eses veciños emigrados que polas festas do verán volven pasar unhas semanas na aldea nativa. Estes galegos que emigraban e volvían ricos e prepotentes de Lisboa contrastan frontalmente cos que volvían desfeitos de traballar en Castela. En Portugal, o trato non era inhumano e mesmo hai constancia documental de que na Corte española preocupaba o feito de que a Portugal ían os galegos de bo grado, deixando importantes plusvalías á coroa de Portugal, ata o punto de que se estudou a proposta de prohibir esa emigración. Isto sabémolo polo informe do conde de Campomanes, feito en 1764, no que di que é imposible atallar esa emigración galega a Portugal que vén estimulada polo *mal trato en Castilla tasándoles el jornal e*

---

² En tempos, quen ía ó Teatro, despois ía toma-lo seu *copinho de ginginha*. O costume esmoreceu entre a alta sociedade pero segue sendo ritual *da malta nova* e as manifestacións do 25 de abril aínda hoxe rematan tomando o *copinho de ginja*. E a este ritual apuntáronse como hábito moitos inmigrantes africanos.

³ Witheford Dalrymple escribe que *as xentes deste pobos [galegos] que atraveséi alónxanse das suas casas con moitos sofrimentos e espóndose ás bulras dos folgazáis aos que sirven, e todo esto pra traer un pouco de diñeiro [...] Pódese en verdade, decir que os pobos de Castela atópanse ausolutamente avencellados aos de Galicia pra os seus traballos manuáis, e, apesares delo, trátanos de vagamundos e miranos co meirande desprecio* (González 1973:76).

incluyéndoles en las quintas a que no están obligados (Pensado 1973:422) ... *la injusticia de incluir en las quintas a los gallegos en todas las provincias de Castilla, y con tal arte que siempre hacen recaiga en ellos la suerte. Esta es una de las principales causas de pasarse a Portugal, donde no les hacen tal extorsión* (Pensado 1973:424). *Los gallegos que van a Portugal no todos se quedan en aquel reino; los que vuelven traen su peculio, y los que allí se establecen, no nos gravan* (Pensado 1973:425).

Non foron a rexión do Porto e a cidade de Lisboa os únicos destinos da emigración galega, pero chegan eses dous exemplos para comprendermos que a fronteira non foi absolutamente impermeable. Non obstante, no que debemos reparar é en que a maior parte do fluxo migratorio é de Galicia a Portugal, non tanto en dirección contraria. Só nos últimos vinte anos veñen a Galicia obreiros portugueses e van a Portugal médicos galegos.⁴

2.3. Galego en portugués e portugués en galego

Todo o dito contribuíu a crea-la imaxe social do *galego* en Portugal como inmigrante e a marcalo tamén con tódalas connotacións negativas que os inmigrantes adoitan levar ás costas probablemente en tódalas linguas do mundo.

Con todo, non debemos esquecer que a capital portuguesa está, case dende o nacemento do Estado portugués, en Lisboa e que adoitan se-las capitais as que xestionan o estándar. En consecuencia, a lingua portuguesa de hoxe está moi marcada polas características meridionais, a tal punto que as peculiaridades económicas e dialectais do Norte fan que en Lisboa se lles chame *galegos* ós portugueses do norte, denominación que, sendo xustificada historicamente, non o é no sentido político.⁵ Isto quere dicir que non podemos excluír que algúns fraseoloxismos portugueses sobre os *galegos* non se refiran realmente ós galegos de Galicia, senón ós portugueses do norte. O *Dicionário da Língua Portuguesa Contemporânea* da Academia das Ciências de Lisboa ten esta acepción da palabra *galego*:

Region. (Alent.) *Pessoa natural ou oriunda do Norte do país, sobretudo da região das Beiras.*

Acerca aínda do adxectivo *galego* atopámo-la seguinte explicación do pleno século XVIII:

Sem fundamento algum chamam gallêgos aos mesmos povos transdurienses, e transmontanos por motivo do dialecto. As nações de Hespanha, sujeitas ao Rei

⁴ Non sempre houbo sincronía entre os ritmos económicos de Galicia e de Portugal, de xeito que, se moitas veces emigraron a Portugal galegos do sur de Galicia, tamén é certo que houbo crises portuguesas que trouxeron a Galicia portugueses que se asentaron como xornaleiros nas zonas rurais do sur de Galicia ou que traballaron nun oficio moi portugués, a pavimentación de rúas con lastros: aínda hoxe as rúas principais de Caldas de Reis ou de Vilagarcía, entre outras, teñen baixo a capa visible de asfalto un substrato de lastros asentado na primeira metade do século XX por *calceteiros* portugueses. No inicio do terceiro milenio, milleiros de traballadores da construción veñen semanalmente a Galicia e centos de médicos galegos van traballar a Portugal. A todo isto haille que suma-las fugas en ámbolos sentidos en épocas de crise política.

⁵ É ben sabido que os portugueses do Norte retrucan denominando *Mouros* os lisboetas.

Catholico nam guardam regra determinada na pronuncia do B e V, como a todo he notorio. (...) Mas de aqui se infere, que pela mesma indifferença os interamnenses, e transmontanos poden ser arguidos de gallégos, tambem se devem chamar castelhanos, aragonezes, asturianos, navarros, andaluzes, leonezes, etc. (Monte Carmelo 1767:422-423; en Pensado 1985:58).

e no Brasil actualmente *galego* pode designar un portugués e mesmo calquera persoa loira de pel branca:

Regionalismo: Brasil. Uso: peyorativo. Indivíduo nascido em Portugal, esp. os de mais baixo nível de cultura (Houaiss 2001 s.v. *galego*).

do mesmo xeito que, na Sudamérica de fala española, *gallego* significa secundariamente calquera español.

Viceversa, o concepto de portugués na fraseoloxía galega debe ter tamén algúns matices.

Os emigrantes galegos tiveron experiencia directa en Portugal do carácter dos seus amos e clientes portugueses (en menor medida de xornaleiros portugueses en Galicia) e de aí debe de procedela maior parte dos fraseoloxismos galegos nos que aparece a palabra *portugués*. Pero en Galicia é tradicional darlles ós emigrantes o xentilicio do país no que traballan: *suízos* ós que están asentados en Suíza, *alemáns* ós que están en Alemaña etc.⁶ Xa lles chamaba *portugueses*, no século XVIII o P. Sarmiento, ós emigrantes que retornaban de Portugal aportuguesados e hoxe mesmo en Galicia aínda se lles chama *portugueses* ós veciños que están asentados en Portugal e veñen pasar á súa Galicia orixinal uns días de vacación no verán.

Non se debe perder de vista esta dualidade na correcta interpretación dos fraseoloxismos que imos examinar.

3. A imaxe do portugués na fraseoloxía galega

3.1. Referencia meteorolóxica negativa

Como é natural en todo refraneiro, o veciño constitúe, primeiro de todo, unha referencia xeográfica. Portugal está ó sur de Galicia e, en consecuencia, Portugal e portugués son indicativos do aire do sur e das súas consecuencias na nosa meteoroloxía.

Se o aire vén do sur chámase *aire de Portugal* ou *vento de Portugal*. Este aire trae choiva (en Verín tamén se di que *O vendaval trae o vaso na man* e en Dodro din *Aire suán, auga na man* ou *chuvia na man*). Así se recollen nos concellos do sur de Galicia os seguintes:

Aire de Portugal, vellas ó xestal. (Verín).

---

⁶ En lugares de Galicia (coma Melide) nos que foi intensa a emigración ó País Vasco é frecuente chamarlles *Jolines*, pola frecuencia con que usan a expresión eufémica *¡Jolines!* (*¿Xa viñeron os Jolines ou aínda non?*).

Hoxe existe o vendaval porque vén de Portugal. (Cualedro)

Vento de Portugal, auga no val. (Ourense)

Aire burganés, se empreña portugués, ós tres días paire. (A Mezquita). Quere dicir que chove.

Home sanabrés, aire burganés e viño portugués, Dios nos libre dos tres (A Mezquita).

En Oia, na costa pontevedresa, xa case na fronteira con Portugal, recolleu Manuel González González este refrán: *Vento bragués* (supoñemos que de Braga, Portugal), *chuvia todo o mes*. E tamén estoutro: *Andrés, o vento é bragués, tu ben o ves, nin te quito nin te mando, pero polo camiño vai andando*. O comentario que ofrecen os informantes é que se refire á xente que emigraba a Sevilla forzada por un ano de mala colleita (Fernández Rei 2003:161).

En cambio, o aire do norte sopra de Galicia cara a Portugal e por iso se di *vento pra Portugal* ou *corren as néboas pra Portugal*. Este é un vento seco e agradable (*tempo real*) que convida a poñerse ó sol e a poñe-la roupa a secar (*ó soallal*):

Vento pra Portugal, o vrau está no umbral. (Verín).

¿Corren as néboas pra Portugal? Camisas ó soallal. (Verín).

Ó camiñar as néboas cara a Gudiña, vellas á cocina; ó camiñar as néboas cara a Portugal, vellas ó solar. (Verín).

Se corren as néboas para Ourense, meniños ó quente. Se corren cara a Portugal, tempo real. (Salvaterra de Miño).

Para os mariñeiros galegos, Portugal e Galicia son tamén referencias xeográficas que axudan a predici-lo tempo:

Norte claro, Portugal escuro. (Fisterra).

Portugal claro e Galicia escura, vendaval sin *duda. (Cambados).

Portugal claro, vendaval declarado; norte escuro, vendaval seguro. (Cambados).

Portugal claro, vendaval declarado. (Fisterra).

Portugal escuro, vendaval seguro. (Fisterra).

Como se ve, para Galicia o vento de Portugal é vento sur que trae sempre choiva e a súa persistencia pódoo converter nun mal vento. Isto é importante porque nos explicará outro refrán que veremos máis tarde: *De Portugal nin bo vento nin bo casamento* (3.3.).

É moi sabido que os portugueses teñen como refrán de moito uso este recíproco: *De Espanha nem bom vento nem bom casamento*.⁷ Machado Pais fixo un completo estudo

---

⁷ E mesmo outros similares: *Com vento leste não há nada que preste. Do nordeste nem o vento presta.*

deste refrán e afirma que, segundo o Instituto Nacional de Meteorología e Geofísica de Portugal, o vento español é responsable de calores extremas e de xeadas, por ser continental e seco (quente no verán e frío no inverno) pero que, aínda así, non é tan nocivo como o refrán parece querer indicar. E, por parte, o mesmo refrán corre en Portugal entre localidades portuguesas veciñas.⁸ A cuestión do mal casamento parece referirse a experiencias infaustas coma o casamento de Inés de Castro con D. Pedro ou ó acontecido nos sesenta anos de dominio español sobre Portugal no tempo dos Filipes no que a alta política *para tudo se servia de mulheres* (Machado 1985:230).

3.2. Referencia xeográfica

Dous refráns ofrecen unha caracterización de Portugal como un Estado, pero máis pequeno ca España e Francia: as referencias de tamaño son un ovo, unha peneira e unha eira:

España é unha eira e Portugal unha peneira.

Portugal é un ovo, España unha peneira e Francia unha eira.

A segunda referencia xeográfica é a distancia: Portugal é esoutro mundo no que, por ser de infrecuente visita, se converte en paradigma da lonxanía. A locución *ir en Portugal* significa “pasar a outro asunto” e úsase nos relatos discursivos para indicar cambio de tema: *Déixame falar que ti xa vas en Portugal*. Velaí, logo, outra fraseoloxismo de fronteira, puramente xeográfico, sen máis connotacións.

3.3. O portugués, persoa non fiable

Amigo do val, compadre portugués e aire sanabrés, fódome nos tres. (Verín).

Amigo portugués, compadre montañés e vento bergancés, cágame nos tres. (Verín, A Mezquita).

Home sanabrés, aire burganés e amigo portugués, *Dios nos libre dos tres. (A Mezquita).

Muller asturiana, e home portugués e gato montés pódense fode-los tres. (Carballedo).

Muller asturiana, home portugués i-aire santiagués, pódense foder os tres. (Carballedo).

Nestes refráns o portugués xa aparece cunha caracterización moral negativa, formando un trío de realidades limítrofes das que un non se pode fiar.

Coidamos que o que estes refráns recomendan é estar sempre de pé atrás ante os veciños: por iso para os de Carballedo (en Lugo) o home portugués é tan pouco de fiar coma as mulleres asturianas (Lugo estrema con Asturias); e en Verín (val rodeado de

---

⁸ En Sarzedas, situada a 24 km ó Oeste de Castelo Branco din: *O vento de Castelo Branco é tão mau que até os cães faz danar*. Pero reciprocamente en Castelo Branco din que *De Sarzedas nem bom vento nem bom casamento*. E en Mação (situado a só 5 km a NE de Penhascoso) din *De Penhascoso nem bom vento nem bom casamento, nem bom porco para o tempo* (Machado 1985:230).

montes) a reciprocidade na desconfianza é total, porque para un non é de fiar o *amigo do val* e para outro non é de fiar o *compadre montañés*: velaí a eterna antítese entre os da montaña e os do val:

Cos canteiros e portugueses, tratos poucas veces.

Este refrán emparella os portugueses cos canteiros e dános así unha pista para entender a razón desa desconfianza. A razón pola que non debemos entrar en tratos cos portugueses debe se-la mesma cá que nos recomenda non facelo cos canteiros: e esa faina explícita non o refraneiro pero si o cantigueiro popular:⁹

*En palabras de canteiros,
rapazas, non vos fiedes;
collen os picos e marchan,
rapazas, ¿qué lles queredes?*

*Canteiros e carpinteiros,
canteiriños polo menos,
pola terra de onde andades
deixás a criar os nenos.*¹⁰

Situémonos no tempo histórico no que estas cantigas se compuxeron e lembremos que nesa época ningún traballador ten coche particular para desprazarse ó seu traballo. O canteiro traballa onde se fai unha casa pero, como isto case nunca acontece en lugar ó que el poida desprazarse a pé diariamente dende a súa casa, acaba asentándose no lugar de traballo ata o remate da obra (que son meses e meses). O oficio de canteiro é, logo, ambulante: vive entre nós, coma un veciño máis, mentres se está construíndo unha casa; pero, en rematando a obra, necesariamente ten que marchar a outro lugar no que botará outra tempada; e así seguido. Non é, polo tanto, un traballador fixado a un lugar de maneira estable senón un paxaro migratorio. Cando marcha, abandona persoas coas que tivo trato diario (se cadra, mesmo íntimo) e pode fuxir das propias responsabilidades. Ben, pois que unha das calidades que a fraseoloxía galega adheriu ó concepto de *portugués* é a súa exaltada afectividade, a súa intensa forma de namorarse, ata o punto de convertela en paradigma:

namorado como un portugués ‘profundamente namorado’.

⁹ *Amor canteiro non quero /porque traballa no alto: /pode caer e morrer /e despois dinme que o mato.*

¹⁰ Cantigas que expresan o mesmo concepto serían as seguintes: *Canteiros e carpinteiros / son un feixe de ladrós, / carpinteiros rouban puntas / e canteiros corazóns. // Canteiro pica na pedra / pica na pedra miúda; / pica na muller allea, / qu'outros che pican na tía. // Canteiros de Pontevedra, / ¡malos días para eles! / por unha nena bonita / furaron sete paredes. // Canteiros de Pontevedra, / onde estades ben vos vedes, / por unha nena bonita / furastes sete paredes. // Criados e carpinteiros, / e canteiros, cantos menos; / collen os picos e vanse, / meniñas ¡que lles facemos! // Non te fies en * los hombres / e en canteiros moito menos: / collen os picos e a marra / e deixan a criar os nenos. // Os canteiros xuran, xuran, / que non marchan desta terra / sin que engañen ónha nena / ó son do picar na pedra. // Rapaciñas do Portazgo, / se queredes ser honradas / botáde os canteiros fóra, / non seredes marmuradas. // Xura, canteiro, xura, / que non te vas desta terra / sen enganar unha nena / ó son de picala pedra.*

É esta intensidade afectiva do portugués e a facilidade que se lle atribúe para realizar todo tipo de promesas de amor a que lles quita fiabilidade: lembremos que na fraseoloxía galega hai unha locución que converte a palabra dun portugués en paradigma dubidoso:

certo como verba de portugués ‘dubidoso’.

Esta intensidade afectiva e escasa fiabilidade, sumada á fugacidade da súa presenza (ben porque nós non estamos sempre en Portugal, ben porque o portugués non está sempre en Galicia), converte o portugués en persoa non fiable e perigosa para unha muller galega¹¹ que, polo que parece, é para quen a lingua e a tradición oral consideran perigoso o portugués. Comprobamos en Lisboa que, polo visto, as mulleres portuguesas usan tamén esta locución. Véxase esta cantiga:

*Se vas a Portugal,
non fales cos portugueses,
que che prometen e danche
semente pra nove meses.*

O cantigueiro popular complementa e clarifica o que a fraseoloxía deixa un pouco no enigma. Sabemos ben que fraseoloxía e cantigueiro son realidades estruturalmente heteroxéneas; pero é indiscutible que forman parte dun único e complexo sistema de pensamento e sentimento popular e por esa razón, neste caso concreto, resulta inevitable observar como unha estrutura ilumina a outra.

O cancionero popular tamén recomenda cautela ante a cortesía e labia portuguesa:

*Portugués, non me ronqués
nin gastés tanta parola,
que xa fun a Portugal
e Portugal non m'enamora.*

*Portugués non me ronqués,
no me tóque-la viola:
eu xa fun a Portugal,
Portugal non me namora.*

Equiparando o portugués co canteiro, o refrán que comentamos estanos dicindo que o portugués é un veciño de presenza fugaz e provisoria, tanto se quen se vai é o portugués coma se quen se vai é a galega. Esta compañía fugaz do portugués é a que desaconsella casar con el. E aí nacen os refráns:

De Portugal nin bo vento nin bo casamento.

No casamento, nen portugués nen vento.

---

¹¹ Con todo, temos confirmación de que esta locución tamén a usan as mulleres portuguesas.

Lembremos que o *aire de Portugal* é o que trae o mal tempo, como vimos en 3.1. Posiblemente sexa esta posibilidade de abandono das obrigas adquiridas na estada temporal do portugués en Galicia a que explique eses amargos refráns.

Como dixemos, por portugués tamén se entenden os galegos emigrados en Portugal. E así en Caritel, referida a eles, está moi viva esta cantiga:

*Lisboanos de Lisboa
¿que vindes facer ó eido?
Vindes engana-las mozas
coa sona do diñeiro.*

3.4. O portugués traidor

Vexamos outros dous refráns:

O portugués, se non dá a patada de vivo, dáa de morto.

O portugués, se non che caga na cima da escaleira, cágache no fondo.

Os dous refráns indican, para os galegos, a imprevisibilidade dos comportamentos dos portugueses que, en calquera momento, poden faltar á palabra, incumprir un compromiso ou actuar conforme a un código diferente do pactado. Estes refráns expresan unha verdade de valor universal pero, enténdasenos ben, unicamente no sentido de que tódolos pobos do mundo acumulan algunha experiencia negativa no contacto cos seus veciños; é dicir, estes refráns son de valor universal na medida en que a palabra *portugués* poida ser substituída en calquera lingua polo xentilicio do pobo que vive do outro lado da fronteira. As fronteiras son as cicatrices da historia dos pobos e quen vive do outro lado da fronteira é sempre unha persoa na que non nos podemos fiar plenamente.

A proba de que esta interpretación é correcta é que no refraneiro castelán dise exactamente o mesmo dos galegos: *El gallego o te da patada de vivo o de muerto. El gallego, si no caga arriba de la escalera, caga en el fondo*. E todos lembramos que mesmo se chegou a facer teoría na literatura española sobre *la coz galiciana*.¹²

3.5. O portugués esaxerado e finchado

esborrelarse en cumpridos, como un portugués

Esborrelarse significa ‘derreterse’ e esta locución, que significa ‘usar unha cortesía moi afectada’, expresa a sensación, aínda común entre galegos, de que os portugueses usan un repertorio de fórmulas de cortesía moito máis elaborado e áulico có que usa o galego nas mesmas situacións.

ser un porén

---

¹² Consiste en devolver mal e ingratidade por ben: “... y negándole el tener padre ni ser medio romano me vendí por gallego; y se echó de ver muy bien en la coz que le di” (*La vida y hechos de Estebanillo González*).

significa ‘ser presumido’ en lugares próximos a Portugal (coma Viana do Bolo) ou nos que aínda hoxe hai naturais emigrados en Portugal (coma Caritel). Neste último lugar os que usan esa locución téñennos explicado que o din porque lles resulta afectado que os emigrantes regresen falando o galego con palabras portuguesas entre as que chama a atención, pola súa frecuencia, a palabra *porén*; e nesa palabra simbolizan a presunción do que regresa querendo dar sempre a sensación de triunfo económico sobre a aldea orixinal.

o portugués do conto

Nalgúns contos galegos os portugueses aparecen como persoas que se botan de valentes, mesmo cando están mortos de medo. *O do portugués do conto, que dixo: ‘Não tremes terra’ e tremáballe a el o corpo*. Lamas Carvajal cita así varias veces¹³ pero non chega a conta-lo conto, aínda que, polo contexto, o tal portugués personifica a persoa que finxe serenidade e audacia cando está morta de medo. Ten algunha importancia o feito de que Lamas Carvajal escriba nun caso antes da cita que *os gallegos, que como vivimos preto d’os portugueses, algo temos de fanfarrós e finchados*. Tamén no ámbito do castelán corre este estereotipo. O conto presenta variantes diversas coma esta que encontramos no ámbito do castelán, relatada por Juan Valera en *Cuentos y chascarrillos andaluces*:

El portugués que llegó a Cádiz

Venía por mar este portugués, y estaba tan mareado, que ni aun después de desembarcar se le pasó el mareo. Iba dando traspies e imaginaba que brincaban las casas en torno suyo y que el suelo se movía. Entonces exclamó: - ¡No tremas terra, que eu não te fazo mal!

(http://es.wikisource.org/wiki/El_portugués_que_llegó_a_Cádiz) [Data de consulta: 25/02/2009]

Non demos sabido a motivación e significado desta locución anotada en Carballado A *empresa dos tres: o burro, o amiguiño e o portugués*. Probablemente, latexa aí un conto do que se perdeu a memoria.

3.6. Outras connotacións de portugués

saír por viño portugués

Significa ‘saír mal unha cousa sen esperalo’.

¹³ *A meiciña non pode ser millor pr’os gallegos, que como vivimos preto d’os portugueses, algo temos de fanfarrós e finchados, e si ó portugués do conto que tremaba c’o medo non lle faltaron anemos pra decir ‘nao tremes terra’, sin ser milagre poderemoslle decir ó cólera cando se nos meta n-o corpo como si fose un meigallo e se nos poña n-a mucosa intestinal, que co-a licencia de vo’tés, é onde vay a pousarse si non minten os médecos: ‘¡bótate fóra microbio, mira que sinon... retórzoche o pescozo!’ (Lamas 1884a). // ¡Por fantasía non queda! / O do portugués do conto, / que dixo: «Não tremes terra» / e tremáballe a el o corpo (Lamas 1884). // Un ciruxao de Mondoñedo achacou os tremores á que o mundo sintia escalofríos. Pol-o sí ou pol-o non, non estaria por demais que viñese á Galicia o portugués d’conto a decirlle outra vez ‘¡Nao tremes terra!’ sempre e cando se sirvise Dios oubilo y-o mundo lle dese tino. E xa que falo dos tremores da terra, vou a botar a miña sentencia. Xuncras leve si non tremou ó deprocatar-se de que co tempo e cando se lle dea dirección ós grobos deixará-na a ermo os homes (Lamas 1885).*

Xa vímo-lo refrán *Home sanabrés, aire burganés e viño portugués, Dios nos libre dos tres*. Esta locución *saír por viño portugués* debe de proceder dos tempos xa recuados (séculos XV e XVI) nos que o viño do Ribeiro non só era de mellor calidade có viño portugués senón que mesmo era un dos máis cotizados de Europa. Isto aconteceu, en boa parte, por obra dos comerciantes ingleses que o seleccionaban no Ribeiro, casa por casa, e que o levaban a diferentes Cortes europeas e naturalmente antes de que a sucesión de pragas (filoxera, oidium e mildeu) destruíran aquelas cepas tan prezadas. Foron os mesmos ingleses os que, trala prohibición española de comerciar con Inglaterra, lanzaron o *vinho do Porto*, como xa dixemos, e hoxe viño portugués e viño galego gozan da parecida calidade, polo que pode resultar anacrónico o emprego desta locución:

ser máis agudo que un allo portugués ‘ser moi listo’

Hai aquí unha transposición semántica. O allo portugués pica máis có galego. O que pica é agudo pero *agudo* significa tamén “listo”: así nace a locución comparativa.

Os portugueses teñen a auga, mais nós vendémoslla.

Este podería se-lo máis moderno refrán galego nesta materia, probablemente creado en Lisboa ou no Porto polos galegos que exerceron o oficio de augadeiros: cando aínda a auga non chegaba máis que ás fontes públicas e de aí había que subila a tódolos andares de tódalas vivendas, o mercado demandou esta profesión, semellante á que ata hai moi pouco exercían ós que ás mesmas vivendas subían as bombonas de butano. Aínda que, obviamente, os portugueses se podían permitir non facer ese traballo duro e limitarse a pagar a quen llelo fixese, na boca dos galegos este é un refrán de combate, porque quere expresar que os inmigrantes servidores son máis intelixentes cóos nativos servidos.

Quédanos un último refrán:

Cando mexa un portugués, mexan dous ou tres.

Del diremos que é un refrán baleiro de contido e que se limita a aproveita-la rima (*portugués ~ tres*) para crear unha invectiva puramente humorística contra os veciños. De feito, tamén corre en español: *Cuando mea un aragonés, mean dos o tres*; e mesmo existe un paralelo *Picha española nunca mea sola*. Estes refráns foron creados por autor anónimo para encher eses incómodos momentos de silencio (e cumprir así a función fática da linguaxe) nos que dous homes cadran nun urinario ou en calquera outro lugar realizando simultaneamente esa necesaria función orgánica. Non cremos que teña ningunha connotación negativa o feito de que os italianos digan *Dove piscia un cane, ci pisciano due o tre*.

Tralo 25 de abril, milleiros de portugueses intensificaron as súas excursións por Galicia, primeiramente en autocares e recentemente xa en automóviles particulares. Nas estradas do sur de Pontevedra que conectan directamente coas fronteiras portuguesas nos anos 80 era moi frecuente encontrar bandos de portugueses que montaban a súa fartureta mesa no chan dunha carballeira e era igualmente frecuente

ver portugueses atendendo outras necesidades. En Salvaterra de Miño recollemos este dito en 1985:

O portugués que non mexa á entrada, mexa á saída.

Correu esta observación coma a pólvora durante estes vinte anos adquirindo así condición de paremia e supoñemos que é unha das máis modernas creacións fraseolóxicas do noso tema.

3.7. Resumo do concepto de *portugués* na fraseoloxía galega

A conclusión é que na análise da fraseoloxía galega sobre o concepto de *portugués* pouco máis hai cás habituais desconfianzas entre pobos estremeiros, simbolizadas no caso galego no carácter nocivo do aire que sopra dende Portugal e que sempre trae choiva a un país xa húmido polos constantes ventos que lle entran polo oeste do Atlántico. Obsérvase tamén unha forma de expresión máis barroca e cerimoniosa por parte dos portugueses e unha certa fogosidade afectiva. Esta última característica portuguesa provoca a necesidade de suma cautela que se debe observar (maiormente no caso das mulleres) con quen ten connosco un trato continuado e intenso, pero fugaz: é dicir, o perigo dos amores sen compromiso de continuidade. Dende logo, sería moi útil poder descifrar se o autor dos refráns era home ou muller.

Percíbese a conciencia da desigualdade social (galego inmigrante – portugués nativo), pero non parece crear por parte galega un malestar superlativo: no corpus que demos reunido, certamente pouco extenso, non encontramos nada radicalmente hostil, nada que permita ver cicatrices de vellas feridas, como poden percibirse se nos referimos á emigración a Castela e, en menor medida, a Andalucía. Non procede que ampliémo-la pescuda ó cantigueiro popular pero, se o fixermos, veríamos que Portugal para o galego que fala na fraseoloxía non é unha referencia excesivamente negativa, como adoitan se-las recíprocas referencias de pobos separados por unha fronteira.

¿É proporcionalmente tan positiva a referencia que o portugués ten do galego? Coidamos que non.

4. A imaxe do *galego* na fraseoloxía portuguesa

Lembramos aquí o xa dito: por *galego* en portugués hai que entender, como é natural, o inmigrante procedente de Galicia, unha inmigración que é constante na historia de Portugal e que, na súa etapa máis recente, aínda agora empeza a ser estudada (Leira 2008). Secundariamente, tal como dixemos en 2.3., en Lisboa e aínda máis ó sur, por *galego* pódese entender o habitante do Norte de Portugal, das rexións do Minho e Trás-os-Montes; e no Brasil pódese referir mesmo a calquera portugués. Con todo iso, coidamos que o material fraseolóxico que imos analizar se refire basicamente ós galegos de Galicia.

4.1. O *galego* traballador

trabalhar como um galego

trabalhar, que nem um galego

Galego é escravo de traballo

Traballar como un galego é locución tan común en portugués coma en español *trabajar como un negro* e é ben posible que en portugués o referente estea tan fosilizado, que xa ninguén, ó usalo, pense realmente nun galego ou nun negro: é dicir, poden ser simples referencias superlativas.

Esta laboriosidade galega parece un elemento claramente positivo atribuído polos lusos ós inmigrantes da outra marxe do río Miño. Pero, como todo o que leva a marca de exceso, úsase para marcar un desvío do que debe ser normal; e a locución ten algo de denigratoria, porque a sinónima é *traballar como un burro de carga*.

Xa mencionamos anteriormente algunhas das profesións “típicamente galegas” en Portugal. Encontrábanse entre elas: o augadeiro, o mozo de fretes, o canteiro, o albanel, os encargados de transportes e servizos portuarios, algúns mariñeiros e, no caso do traballo rural, traballadores temporais na sega e no sector vinícola.

4.2. O galego pode ser perigoso pola súa fidelidade a quen lle dá traballo

Guarda-te de cão preso e de moço galego

A primeira vista este refrán recomenda estar de pé atrás ante un traballador galego, do mesmo xeito que tamén hai que andar con tino para achegarse a un can preso que, se está preso, é porque traba. Parece unha recomendación dirixida ós amos, patróns ou *empreiteiros* portugueses que teñan asalariados galegos.

Non obstante, a nós parécenos que a advertencia é de signo contrario. Vexamos. O can defende os intereses do amo e a súa identificación co labor de protexelos é tan entusiasta que hai que prendelo para que non ataque os que non son da casa. É dicir, o can non se ata porque sexa perigoso para o seu amo; átese para que non lles faga mal ós que veñan de fóra. A comparanza, neste caso, do *moço galego* –é dicir, do empregado galego– co can, o que parece resaltar é que a identificación do traballador galego cos intereses de quen lle ofreceu traballo é tanta que pode atacar a quen queira defraudalo. Non nos parece que sexa verosímil a interpretación asimétrica de que o can sexa perigoso para “os de fóra” e o *moço galego* sexa perigoso para “os de dentro”, para o seu patrón. O normal nun refrán bimembre é que as realidades se prediquen de maneira simétrica: *cão preso* e *moço galego* deben ser protección para o mesmo (o patrón) e perigosos para o mesmo (o presunto invasor, o de fóra da casa). A advertencia diríxese ós que proxecten atentar contra os intereses dun patrón portugués, que conte cun *moço galego*. Polo tanto, tampouco este refrán parece conter unha valoración negativa do asalariado galego.

En español existe o mesmo refrán *Guárdate de can preso y de mozo gallego* (Martínez Kleiser 1989:293) e, dende logo, esta característica da fidelidade do traballador galego á súa empresa parece confirmarse polo que, en xeral, se dicía dos galegos en países como Suíza, Alemaña ou Francia no cambio de milenio.

Nem cão negro, nem moço galego

Explicado xa o anterior, estoutro refrán parece algo máis transparente: podería ser sinónimo do anterior, pero podería expresa-la natural desconfianza que o amo ten do criado e que o empresario ten do seu empregado.

4.3. O galego, traballador maltratado

tratar alguém como um galego

Esta locución manifesta a excesiva esixencia de produtividade a un traballador por parte do seu patrón. Aínda se poden escoitar na fala en Portugal comparacións do mesmo xeito: *um galego de trabalho*; *Pensas que eu sou algum galego?* como resposta para cando alguén esixe un traballo moi arduo. En calquera caso, esta locución ten algo de autocrítica nacional, posto que aínda que o galego teña evidentes imperfeccións, a opinión común dos veciños do sur non parece negarlle ó galego a vontade de traballar. E tan característica sería, para a fraseoloxía, a laboriosidade do galego coma o abuso do patrón portugués. As comparacións estereotipadas que existen en tódalas linguas teñen unha feitura hiperbólica e nunca poden ser tomadas ó pé da letra pero, atendida esta observación, *tratar [alguem O.D.] como um galego* sería equivalente de *tratalo coma un can*. Outro exemplo deste trato desconsiderado podería se-lo refrán:

Quem faz festas a galego, mais galego é.

A fome e o frio fazem o gado galego

Non temos información de cal é o uso real deste refrán, aínda que supoñemos que aquí *galego* designa un gando pequeno e de moito pelo. Pensamos que se pode referir ás vacas cachenas, moi propias do Xurés, na raia con Portugal, que son probablemente as vacas máis pequenas, pero as de cornos máis grandes de Europa e que teñen un pelo abundante porque se crían ceibas na serra. A súa carne é de moi alta calidade pero o animal morfoloxicamente está lonxe dos parámetros anatómicos do que se entende por bo gando.

Tamén é posible que se refira ó gando importado dende Galicia. Está ben documentada a exportación de gando galego a Portugal en diferentes épocas, sobre todo as 332.127 reses que chegaron nos vintecinco anos que van de 1862 a 1887, en boa parte para unha posterior reexportación a Inglaterra (Carmona 2000:310-315). É sabido que, non habendo daquela medios de transporte para o gando, tiña que desprazarse a pé e, naturalmente, o gando chegaba ó destino nun estado lamentable. Posiblemente este aspecto lastimoso explique a mala impresión asociada nese refrán ó *gado galego*.

4.4. O galego, derradeiro chanzo na escada social

Debaixo de galego, só um burro.

A humildade do traballador galego ten, con todo, aspectos negativos. A súa decisión de fuxir da miseria familiar traballando sen límite onde lle dean traballo convérteo en paradigma do servilismo, da máquina de traballar. E iso, para unha persoa máis meridional e máis gozadora da vida, é redondamente bestial. Por iso di que *Debaixo de galego, só um burro*. O burro traballa sen preguntar nunca e o galego está un poucoño

por riba do burro; pero só un pouquiño. Este refrán implicitamente está suxerindo que a humildade do traballador galego roza xa a indignidade.

Cinquenta galegos não fazem um homem.

Duzentos galegos não fazem um homem.

Duzentos galegos não fazem um homem, senão quando comem.

Ese refrán (que na súa forma extensa forma parte de romances e doutras composicións en verso), si que xa manifesta a baixeza superlativa do galego en Portugal, na concepción do portugués que fala na fraseoloxía portuguesa.

*Duzentos gallegos
Não fazem um homem
Senão quando comem
Meu dinheiro, teu dinheiro (Braga 1846)*

O refrán é moi despectivo e achaca ós galegos a condición de persoas covardes. Cadra co arraigado en Castela: *Gallego, si no lo haces*.

Non é un artigo fraseolóxico o lugar para responder dende Galicia ós estereotipos portugueses sobre os galegos pero, para comprender en qué medida é un estereotipo, e non unha fotografía, cómpre lembrar que o heroísmo, mesmo o heroísmo en grao extremo, é a resposta normal de calquera pobo do mundo que se vexa enfrontado a unha situación extrema; e con frecuencia son os pobos considerados covardes os que máis sorprenden os analistas históricos, ata o punto de que un refrán galego di *Gárdate da ira dos pacíficos*.¹⁴ E precisamente o pobo aldeán galego, aquel que soubera vencer un exército regular de 40.000 soldados franceses, é o mesmo que, acurrallado pola fame e as débedas que o sistema fiscal español lle impoñía, saltou a Portugal na procura individual dun traballo. Deste é do que fala o refrán portugués *Duzentos galegos não fazem um homem*. Non parece, logo, verosímil que esa submisión laboral deba entenderse como pouquidade de ánimo, como covardía. A extrema pobreza de calquera inmigrante de calquera pobo do mundo é a que o forza a ser submisivo, a disimular as ofensas, mesmo as ofensas desapiadadas. O obxectivo del é sobrevivir; e calquera

---

¹⁴ Dende o suicidio colectivo no Monte Medulio, que narra Orosio (Orosius 6,21,7), ata a forma en que un pobo, desprotexido polo exército nacional, soubo converter de xeito autoxestionario os apeiros de labranza en armas e facer fuxir de Galicia, en nove meses, o poderoso exército de Napoleón, sendo a primeira parte liberada de España e merecendo o eloxio de quen venceu ó corso en Waterloo, o Duque de Wellington, que dende o Cuartel General de Lesaca comentou no 4.9.1813 a heroica valentía do “Cuarto Ejército” composto por galegos: *Guerreros del mundo civilizado: Aprended a serlo de los individuos del Cuarto Ejército que tengo la dicha de mandar. Cada soldado de él merece con más justo motivo el bastón que empuño. Todos somos testigos de un valor desconocido hasta ahora; del terror, la muerte. La arrogancia y serenidad, de todo disponen a su antojo. Dos divisiones fueron testigos de este combate original sin ayudarles en cosa alguna y esto por disposición mía para que se llevaran una gloria que no tiene compañera. Españoles: Dedicados a imitar a los inimitables gallegos, distinguidos sean hasta el fin de los siglos por haber llegado en su denuedo hasta donde nunca nadie llegó. Nación española premia la sangre vertida por tantos cides. Diez y ocho mil enemigos con una numerosa artillería desaparecieron como el humo para que no os ofendieran jamás.*

sacrificio, calquera humillación son necesarios. Pero iso non é covardía, senón estratexia.

Como contrapunto está o feito de que nunca vimos que en Portugal se aplicase a covardía a un galego rico (que os houbo en Portugal), nin que se refira ás entidades que en Galicia posúen inmensas catedrais e suntuosos pazos. Acusar de covardía é provocar a quen sabemos que está en desvantaxe e non se pode defender.

Volvamos ó refrán *Duzentos galegos não fazem um homem*. Se a cousa é coherente co que dos galegos din en Castela (*¡Gallego, si no lo haces!*), tamén o é co que escribiu Camões cando n'Os *Lusíadas* (IV,10,5-8) incluíu uns versos nos que apostrofa os galegos co epíteto de *sórdidos*:

*A vós outros também não tolhe o medo
ó sórdidos Galegos, duro bando
que pera resistirdes, vos armastes
àqueles cujos golpes já provastes.*

Leite de Vasconcellos, coa súa autoridade de máximo etnólogo portugués e aínda coa característica grafía etimolóxica de fins do XIX, certifica a vixencia deste estereotipo en Portugal, precisamente porque é unha idea tan popular como abominable e que expresa desprezo, non odio:

A ideia popular, posto que abominável, de desprêso contra os gallegos acha-se no mesmo cant., est. 11.[refírese ós versos de Camões]. Este desprêso, não ódio, tem raízes muito antigas, como se vê. Ha mesmo uma lenga-lenga, que principia:

Duzentos gallegos / Não fazem um homem.

e um adagio refere-se também ao caracter obediente e humilde d'esse povo nosso irmão, que tantos serviços nos presta no paiz. (Vasconcellos 1883:57)

O *lenga-lenga* ó que se refire Leite de Vasconcellos empeza así:

Duzentos gallegos / Não fazem um homem, / Porque quando comem / Seu dinheiro, meu dinheiro, / Homem trapaceiro / Arriscado anda, / Porque na demanda / Não fez o que rei mandou ; / Já se lhe pagou / A'quelle tonante; / Se elle é estudante, / Alfinete seu amor. / Tenho grande dor / De te ver ausente; / Se tu estás doente, / Meio mundo patarata, / Ai que se arremata / A real fragata! / Anda agora em moda / Quem tem boca vae a Roma ; / Haja bem que se coma, / Não se passa fome, / Quem comer, ó homem, / Regala a sua barriga; / Tenho uma bexiga / Para migalheiro. / ... Recollida no Norte. (Vasconcellos 1911:265-266)

Hoxe na época dos eufemismos, a expresión desta idea sería politicamente incorrecta, por moi inmigrantes que fosen os galegos. Pero un xornal portugués de 1894 daba aínda unha proba manifesta de ata que punto a insignificancia dos galegos non era unha hipérbole de valor retórico, senón algo sentido como real. Nese ano houbo en Lisboa unha folga de panadeiros, contra a norma que acababa de impoñe-lo Goberno de que

tódolos manipuladores de pan tiñan que ter consigo un Documento de Identidade, porque disque había fraude no peso. Polo que parece, a folga facíana os traballadores, pero impulsábana os patróns, beneficiarios da tal fraude. Axiña correu o rumor de que estaban en folga 2000 panadeiros e pensaron en forza-lo ministro a negociar. Non obstante, o ministro mandounos primeiro a face-lo pan. Entón eles, en vez de iren traballar, marcharon para Monsanto e axiña circulou pola cidade o rumor de que alí, en Monsanto, xa se xuntaran 6000 persoas en folga. Nese momento, o Goberno mandou un xeneral comproba-lo alcance real da folga e viu –di o cronista– que eran *mil e tantos grevistas dos quães 287 eram gallegos. Ora, nós, –continua– sempre ouvimos dizer ao povo que duzentos gallegos não valem um homem... e d’este modo verifica-se que o numero ainda era mais pequeno* (Verdades 1894:152). Aínda que poidamos concederlles, como eximente, algunha intención humorística ás palabras do cronista, o seu uso é inequivocamente recto, non metafórico; e vixente nesa altura, non arcaico (Verdades 1894:151-152).

Hoxe as cousas son algo diferentes. Con todo, en 1938 o escritor norteño João de Araújo Correia (1899-1985), médico e escritor da Régua, terra de rampas e socalcos, amigo de Galicia e dos galegos, especialmente de Anxel Fole, na súa obra (*Sem método*) condena este hábito portugués de mal mira-los galegos, o que é unha proba da vixencia do estereotipo:

o tempo em que me criei vinham ainda saibrar ao Douro ranchadas de galegos. Não os distinguia dos cavadores indígenas o meu olhar pouco habituado a ver mundo. Apenas me sabe bem, ainda hoje, o chocolate que traziam de presente a meus pais no regresso da Galiza...[...]

O galego, cá no Douro, foi sempre mal visto dos naturais, como sucede a todo o colono em qualquer parte do mundo... Isto não deve continuar. Façamos penitência, forçando o galego, de mãos nas mãos, a orgulhar-se da sua forte e doce Galiza.

A Régua deve o ser povoada e rica principalmente a galegos. Lá diz a cantiga:

*A Régua era bonita
Se não tivesse dois erros:
Ladrilhada de vareiros,
Passeada de galegos*

4.5. O galego lorpa e o coice galego

A necesidade imponlle ó galego a procura obsesiva do traballo e do diñeiro e iso faino ser submisivo. Pero, como inmigrante que é, non coñece a totalidade das pautas locais de comportamento. Por iso, ós ollos da xente urbana, o galego resulta rudo, falto de formas. Os dicionarios portugueses manteñen no lema *galego* estas acepcións:

*Pop. Deprec. Pessoa rude, grosseira = Labrego; (ACL 2001)
pop. Homem grosseiro, incivil. (Figueiredo 1989)*

A falta de formas e estilo urbano fai que a maneira de comportarse dun galego lles resulte chocante ós nativos, maiormente ós metropolitanos, e que as súas intervencións fagan rir. É natural que figure en diversos entremeses teatrais como un personaxe aparvado, tosco, inurbano (*o galego lorpa*); os que son do país, os metropolitanos considéranse no dereito de rir e de facer rir á conta del.¹⁵ Unha das máis expresivas descrições deste *galego lorpa*, groseiro, inelegante e por veces descortés, non a ofrece un entremés senón o dicionario decimonónico de João Fernandes que define o xentilicio *galego* do seguinte xeito [conservámo-la ortografía orixinal]:

GALLEGO – segundo certos auctores, o gallego deve ser incluído na classe dos animaes nocivos, e como tal póde ser destruído. - Machina de fazer immundicie e brutalidade, segundo outros. – Pseudonymo de bruto, acrescentam terceiros. – Homem de ganhar. A peor especie não é a que importâmos de Galliza, nem a que faz fretes; é a que se aluga em quanto pobre e que dá coices depois de rica. Entre nós abunda esse producto das sociedades corrompidas e mal educadas. Aos que nos veem de Hespanha caracteriza-os o seguinte facto: Indo uma vez o general Leone de Monsão para o Porto, encontrou um galleguito, de dez ou doze annos, que seguia a mesma direcção. Tendo saído dois dias antes de Tuy, o rapaz perdêra-se no caminho, ia estafado, com os pés feridos e chorando. Compadeceu-se d'elle o general, e, depois de interrogar e saber que vinha para o Porto ganhar a vida, ordenou generosamente que o montassem n'uma das cavalgadas que vinha com as suas bagagens. O joven ganhador, a quem o pae déra, provavelmente, como unica lição o conselho de não fazer nada sem que lhe pagassem, poz a mão na anca do cavallo salvador, e, voltando-se para o general, perguntou-lhe: - Canto me dá bossê? (Fernandes 1878:115-117).

No conto que cerra a peculiar definición anterior parece ecoa-lo tópico antigalego da literatura castelá, *la coz gallega*, ó que xa aludimos en 3.4. O conto que quere sustenta-la definición (*homem de ganhar*) non o di porque o rapaz non chega a subir ó cabalo, senón que pide diñeiro a cambio de permitir que lle fagan o favor de levalo no cabalo; pero o complemento da definición é moi explícito: *A peor especie não é a que importâmos de Galliza, nem a que faz fretes; é a que se aluga em quanto pobre e que dá coices depois de rica.*

4.6. falar espanhol como uma vaca galega

Falar mal o portugués calquera persoa setentrional que non diferencia o be do uve (bilabial de labiodental) crendo, en cambio, que está a falar ben. A locución rexístrase no territorio mirandés.

A propósito da expressão 'falar francês como uma vaca espanhola', com o sentido de "falar mal" e "de calinada", informou-me o senhor Artur Carlos Alves que na sua região, isto é, no concelho de Miranda do Douro, distrito de Bragança, empregam em vez daquela, esta 'falar espanhol como uma vaca

¹⁵ *Gallego Lorpa e os Tolineiros: novo entremez*. Lisboa: Typ. Lacerdina, 1808; A. P. (18--): Conselhos sérios e joviaes dados em quintilhas a hum gallego lorpa, novamente estabelecido n'esta Côrte. Lisboa: Off. Nunesiana.

galega', referindo à pessoa que julga falar bem o português, mas troca as letras, como por exemplo dizer 'baca' e 'voi', em vez de 'vaca' e 'boi'.

Mais me elucida que, embora a terra de Miranda do Douro não tenha fronteira com a Galiza, o mirandês compreende bem o galego, alem de falar o seu dialecto, o português e o espanhol, e para ele o galego é o símbolo da tolice e da asneira, e atribui-se àquela gente, aos galegos, as seguintes quadras que aprendera há tantos e tantos anos: 'Quando vi a mulher morta, / O esquite à porta, / E a testa fria / Logo disse que morria. / Quando vi a vaca esfolada / E a pele estendida na figueira, / Logo dise: meu amor, / a vaca não faz a sementeira'.

O que não pensamos dos Galegos, pensam eles de nós. (Carvalho:I, II, 68-69).

En portugués é máis común dicir que *fala francês como uma vaca espanhola* aquel a quen non se lle entende ben (Maças 1950:232). A locución é calco do que din os franceses: *parler français comme une vache espagnole* para a que hai diferentes explicacións, que poñen o acento na *vache*, na *espagnole* e nun posible *basque espagnole* (Rey 1991:908-909; s.v. *vache*).

Como se ve, a locución que introduce a vaca galega é tamén un calco da francesa, trocando a lingua francesa pola española e a vaca española pola galega. O sorprendente é que isto designe aquelas persoas do Norte (galegas ou non) que, afectadas polo betacismo setentrional, acaban hipercorrixíndose e pronuncian erradamente tanto as bilabiais coma as labiodentais, características do estándar portugués.

4.7. Abundancia de fillos

Pariu a galega! (Diz-se quando se vêem muitas crianças juntas)

http://cvc.instituto-camoes.pt/bdc/etnologia/revistalusitana/22/lusitana22_pag_35.pdf [Data de consulta: 25/02/2009] –

parecer ter parido uma galega– “diz-se quando há muita gente aglomerada num mesmo local” (Nogueira 1988).

Parir a galega. Diz-se quando se junta muita gente movida pela curiosidade ou bisbilhotice. Bº Alent. A frase é “Pariu aqui a galega?” (Simões 1993:498).

A expresión vive e evolúe semanticamente e dela débátese na Internet:

*Em frente ao armazém de mobílias parece que pariu a galega[...]**Diz-se parece que pariu a galega* *quando se chega a algum sítio e se vê imensa gente. Por exemplo: vamos à repartição das finanças pagar o imposto automóvel, no último dia de prazo, e dizemos: “ui, com tanta gente estou que não me escapo tão cedo: parece que pariu aqui a galega”.*

<http://casa-de-cacela.blogspot.com/2008/03/captulo-xlii-lusa-continua-maria-teresa.html> [Data de consulta: 25/02/2009]

[...] pronto, pariu a galega - quando uma coisa não pára de acontecer. Havia uma senhora que morava na Galiza, que pariu nada mais nada menos, que 20 meninos.

http://bangbuspt.blogspot.com/2005_10_01_archive.html [Data de consulta: 25/02/2009]
Porque mais que as mães quer mesmo dizer 'muitas pessoas' ou 'imensa gente' [...] Por isso continuem a dizer são mais que as mães, posso garantir que em vez de parecerem umas bestas, dizer isso vos faz parecer gente de elevado nível intelectual. E para descrever um grupo grande de pessoas, usar a expressão pariu a galega? é demasiado beirão, por isso não fica bem.

<http://achavedoeuromilhoes.blogspot.com/2007/06/gente-idiota-so-mais-que-as-mes.html>
[Data de consulta: 25/02/2009]
Na bomba de gasolina do Intermarche, onde os preços mais baratos dão origem a filas maiores do que no dia em que pariu a galega...

<http://diadecao19.blogspot.com/2009/02/coisas-de-gaija-ao-volante.html> [Data de consulta: 23/02/2009]

A frase debeu de ter algunha vida tamén en Galicia, porque Noriega Varela recolleuna en 1928 na fala dos brañegos lugueses:

¡Seique pareu a gallega!: Suele decirse al ver mucha gente reunida (Noriega 1928:44).

Martínez Seixo tamén a recolle na Cañiza como fórmula: *¡pariu a galega!* – [dise cando se ve moita xente xunta] “¡Pariu a galega!, ¡que cantidade de xente!, seica tendes asemblea familiar” (Martínez Seixo 2000:83). Na Cañiza hai de sempre emigrantes en Portugal.

Ordinariamente, a abundancia de fillos é inversamente proporcional ó nivel económico, aínda que hoxe xa haxa algúns matices. Este estereotipo tradicional é coherente con tódolos anteriores: galego pobre.

4.8. *ver-se galego*

En tempos, parece que circulou a locución *ver-se galego*, como sinónima de *ver-se grego* que significa ‘verse confuso, atrapallado, perturbado, en grandes dificultades’; hoxe é máis común *ver-se grego* e houbo mesmo quen explicou no século XVIII este cambio do *grego* polo *galego* dicindo que había en tempos unha lenda que dicía que *aquela provincia (Entre Douro e Minho) foy habitada muitos anos pelos gregos*.¹⁶ En realidade esa lenda é a tradición constante entre os historiadores ata finais do XIX en que Galicia empeza a interesarse polo seu substrato céltico (Moralejo 2008:53-88). *Ver-se galego* pode aludir ás dificultades económicas, pero tamén ó embarazo de non saber expresarse ben no estándar lingüístico do país; nun país no que é común *ter labia* e no que o galego percibe sempre unha maneira máis barroca de expresarse cá que el usa.¹⁷

¹⁶ Morães Madureyra Feijó (1739:42) citado por Pensado (1985:58).

¹⁷ Do adxectivo galego atopámo-la seguinte explicación do pleno século XVIII: *Sem fundamento algum chamam gallêgos aos mesmos povos transdurienses, e transmontanos por motivo do dialecto. As nações de Hespanha, sujeitas ao Rei Catholico nam guardam regra determinada na pronuncia do B e V, como a todo he notorio. (...) Mas de aqui se infere, que pela mesma indifferença os interamnenses, e transmontanos poden ser arguidos de gallêgos, tambem se devem chamar castelhanos, aragonezes, asturianos, navarros, andaluzes, leonezes, etc.* (Monte Carmelo 1767:422-423, en Pensado 1985:58)

4.9. Resumo do concepto de *galego* na fraseoloxía portuguesa

O galego na fraseoloxía portuguesa ten unha parte positiva (traballador e fiel) pero ten tamén as características negativas que en todas partes se atribúen ós inmigrantes: groseiro, bruto, ineducado, covarde, pouca cousa, cargado de fillos e de problemas. Por veces atribúenselle as características dos animais de carga: os galegos fan esforzos importantes e útiles pero a importancia está na forza e non na intelixencia, no músculo e non no cerebro.

O galego ofrece a imaxe do inmigrante útil e fiable pero que simboliza ó mesmo tempo tódalas contrariedades da vida. Unha figura que globalmente non é apetecible.

5. Conclusións provisionais

A primeira sorpresa que produce este corpus é a súa pequena dimensión, habendo como hai detrás unha longa historia de relación entre galegos e portugueses. En vista do volume cuantitativo da presenza galega en Portugal, esperabamos encontrar máis material fraseolóxico pero as nosas fontes non ofrecen máis, polo menos de momento. Non obstante, esa pobreza de fraseoloxismos podería ser un dato revelador: por parte portuguesa, da escasa consideración que eles lles concederon ós galegos (como xente insignificante); e, por parte galega, de que só a parte máis meridional de Galicia fixo a experiencia portuguesa. Reciprocamente, a presenza de portugueses en Galicia tampouco foi tan significativa como para deixar unha profunda pegada na lingua.

Resumamos nun cadro o dito:

	positivo	neutro	negativo
o galego é	traballador		esfuerzo máis físico ca intelectual
			escravo do traballo
			agoniado polo traballo
	fiel ó amo ata a agresividade		obsesionado con reunir diñeiro
			famélico (gando)
			último da escada social
			covarde
			lorpa, groseiro, bruto
o portugués é		cargado de fillos	traidor
		vento chuvioso	
		Estado pequeno	
	falador de moita labia	namorador apaixonado	amante non fiable que abandona
			esaxerado, bótase de valente
			finchado, presumido
			viño de menor calidade
			traidor
	mexa en grupo		

Por baixo destes estereotipos está a opinión que uns e outros teñen de si mesmos comparados cos veciños. Así, por exemplo, o galego que vive na fraseoloxía sabe da súa inferioridade sociopolítica pero ten conciencia da súa superior intelixencia: *os portugueses teñen a auga e nós vendémoslla*.

5.1. Rivalidades de estremeiros

Galegos e portugueses míranse con ollos diferentes e dáse nisto unha asimetría, que, en certo sentido, xa advertiu Pilar Vázquez Cuesta (Vázquez 1995). Con todo, hai simetría nesa rivalidade con que se desprezan tódolos pobos estremeiros do mundo e que converten en caricatura nacional do veciño os defectos da xente de menor nivel que eles coñecen¹⁸. Os pobos estremeiros esfórzanse por ter unha relación pacífica, pero as fronteiras non deixan de ser vellas cicatrices e as rivalidades latentes poden estar operativas en calquera momento. Son notorias entre franceses e españois, entre franceses e alemáns, entre alemáns e polacos, entre polacos e ucraínos; hai mesmo unha rivalidade triangular polaco-ucraíno-rusa, semellante á que existe entre galegos, portugueses e casteláns. Din uns refráns polacos: *Jak świat światem, nie będzie Niemiec Polakowi bratem* (“Dende que o mundo é mundo, non será o alemán irmán do polaco”); *Z Ruskim gadaj, a w zanadrzu kamień trzymaj* (“Fala co ruso e garda preparada unha pedra”). É coma se, para que xurda simpatía entre os pobos, deba haber distancia xeográfica e non se deba compartir fronteira. A admiración española por Alemaña ou a simpatía galega por Bretaña e Irlanda é semellante á *irmandade* polaco-húngara que manifesta o refrán polaco: *Polak - Węgier dwa bratanki, i do szabli, i do szklanki* e tamén o seu equivalente húngaro: *Lengyel, magyar – két jó barát, együtt harcol, s issza borát* (“O polaco e mailo húngaro son dous irmáns, tanto da espada coma do vaso”) co cal debe entenderse que se apoian mutuamente tanto na batalla como despois celebrando xuntos as vitorias. Cúmprense nisto os refráns galegos de que *Santo do pé da porta non fai milagres* e o outro que di *Santo de lonxe é máis milagreiro*.

5.2. Galego inmigrante, *português patrão*

O galego, cá no Douro, foi sempre mal visto dos naturais, como sucede a todo o colono em qualquer parte do mundo... Estas palabras de João de Araújo Correia, que xa citamos en 4.4., parécennos certas, porque na súa globalidade tocan unha das raíces de tódolos estereotipos negativos. Estes poden nacer da rivalidade propia de toda veciñanza, pero críanse e desenvólvense nas relacións de poder entre os estremeiros: a correlación de forzas económicas perfila os estereotipos nacionais e tamén as excepcións persoais a eses mesmos estereotipos en función da fortuna persoal do individuo de quen se fale: a mesma prevención e desprezo que suscitan os negros ou os árabes pobres pode converterse para o mesmo nativo en respecto e admiración ante un negro ou un árabe millonario ou triunfador.

Hai neste punto un segundo aspecto, non menos universal. Na caricaturización negativa do inmigrante, moitas veces, agáchase un intento de borrala propia memoria que, examinada a fondo, impediría afirmarse como de familia nativa de sempre. A emigración galega a Portugal foi tan intensa e constante que moitos portugueses de hoxe dificilmente poderían demostrar que non levan algo de sangue galego e en tódolos

¹⁸ Xa no século XVIII o P. Feijoo reflexionaba sobre o desprezo que os franceses tiñan polos alemáns, os españois polos franceses (ós que xulgaban *por la gente inferior que viene de Francia a España*) e os casteláns polos galegos que ían á sega falando unha lingua que eles non entendían (Casas 2008:98-99).

procesos de colonización os descendentes dos primeiros en chegar acaban marcando diferenzas esaxeradas cos que chegan de últimos. É un fenómeno da psicoloxía social ben coñecido: marcamos distancias porque queremos borra-la memoria da parte negativa que nos pode afectar; e o cine norteamericano ten contado historias deste tipo. Que isto non é unha suposición no caso portugués, compróbase no feito de que nalgúns dos numerosos lugares de Portugal que levan no seu topónimo o elemento *Galego* ou *Galega* déronse intentos de borrar esa orixe e, así, *Aldeia Galega* culminou en 1930 a súa transformación oficial en *Montijo*; pero hai máis *aldeas que no quisieron ser gallegas* (Pensado 1991:287-289). Noutras palabras, para dicilo cun fraseoloxismo, *Non hai pior cuña cá do mesmo pau*.

5.3. Nivelación Galicia – Portugal e crise dos estereotipos

Hoxe as cousas van de modo diferente. Profundas alteracións modificaron a correlación de forzas entre galegos e portugueses. Portugal cedeu o seu imperio colonial e deixou de se-la meta máis doada para un galego a quen a miseria lanzaba á emigración. Por outra banda, aínda tendo Galicia unha economía que nalgúns aspectos é precaria, o nivel de vida comparado ó de Portugal xa non é tan claramente desfavorable: resulta significativo que a Portugal vaian médicos galegos e a Galicia veñan albaneis portugueses. Xa non temos acotío diante dos ollos a presenza do criado ou empregado galego e do amo ou *patrão* portugués. Ese esquema está roto na actual conxuntura económica e política.

Galicia ten hoxe unha autonomía política e mesmo forma parte co Norte de Portugal dunha Eurorrexión. Aínda que a entidade política de Galicia é de rango inferior á do Estado Portugués, os contactos hoxe prodúcense entre (case) iguais e nun nivel institucional: existe dende 1991 unha *Comunidade de Traballo Galicia-Norte de Portugal*¹⁹ con 51.000 km² e 6,4 millóns de habitantes e, dende 1992, existe tamén unha Asociación Internacional dos máis importantes concellos desa zona, o *Eixo Atlántico*.

As minorías intelectuais viñan facendo durante todo o século XX un camiño de recíproca aproximación baseada no respecto pola diferenza e no interese polas semellanzas: temos que lembrar nomes ilustres coma Leite de Vasconcellos e Carolina Micaelis, pero tamén Teóphilo Braga, Teixeira de Pascoães, Rodrigues Lapa e, en tempos máis recentes xa, moitos outros coma Araujo Correia, Hugo Rocha, Viale Moutinho, Assis Pacheco, Lobo Antunes, João Aguiar ou Firmino Mendes e Bento da Cruz entre moitos outros. Por parte galega tiveron xeiras de intensa relación con Portugal a Real Academia Galega e os intelectuais aglutinados arredor da Editorial Galaxia. Dende hai uns anos, xa son frecuentes as actividades comúns mesmo entre os Centros escolares galegos e portugueses próximos á raia.

E así como as elites intelectuais se van coñecendo e apreciando, as empresariais tamén van tecendo unha rede de intereses transfronteirizos que xeran un novo espazo

---

¹⁹ Constituíuse o 31.10.1991 dentro do Convenio Marco Europeo de 1980 sobre Cooperación Trasfronteiriça entre Comunidades e Autoridades Territoriais do Consello de Europa, con apoio das Administracións da Unión Europea, española e portuguesa.

económico que, en certa medida, volve facer visible o territorio do antigo Reino de Galicia.

O pobo común tamén intensifica a súa relación: a secular relación de patróns portugueses e asalariados galegos está dando lugar a un fluxo de turismo recíproco, de xeito que no ano 2005 visitaron Galicia máis de 250.000 portugueses e Galicia é para Portugal unha das fontes turísticas porcentualmente máis importantes.

Mudando as relacións, muda paseniñamente a percepción que galegos e portugueses teñen uns dos outros, mudan os estereotipos e empezan a oírse sintagmas que parecen embrións de fraseoloxismos novos, como *conducir á portuguesa, país das toallas, país do bacallau*; e para moitos portugueses Galicia é a *Galiza do El Corte Inglés*; hai mesmo algún síntoma de que se poden estar invertendo as actitudes que evocan relacións de poder.²⁰

Non obstante, por moi relativizada que estea hoxe a fronteira, seguimos sendo veciños, seguimos sendo O Outro e a desconfianza xera sempre novas formas de rivalidade. Pero di un refrán polaco *Kto się czubi, ten się lubi* ('Os que pelexan, quérense'). Se ha de ser certa esta afirmación, non só existiría moito escarnio e maldicir nas relacións galego-portuguesas, senón que deberían de estar escondidos atrás o amor e a amizade.

5.4. Obsolescencia do que aínda conserva a fraseoloxía

A conciencia da igualdade de dereitos para tódolos seres humanos avanzou nos últimos cincuenta anos sinuosa, pero substancialmente. Aínda que no fondo contraditorio do corazón humano sigan vivas as paixóns primitivas, hoxe estamos instalándonos todos nun respecto polo outro que lentamente vai facendo ver politicamente incorrectas moitas das formulacións do fondo fraseolóxico que son denigrantes para a muller, os veciños, os inmigrantes, os homosexuais e tódalas minorías. Na medida en que ese varrido corresponda efectivamente a un maior respecto polo diferente, representa un avance; na medida en que se limita a conte-la expresión dentro do politicamente correcto, ese borrado da memoria fraseolóxica sería un puro eufemismo, un ter medo a chamarlles ás cousas polo seu nome.

---

²⁰ Caída a fronteira e aproximados os respectivos niveis de vida, Portugal converteuse para moitos galegos, nos últimos vinte anos, nun lugar a onde ir pasear como señores nas fins de semana e adquirir algunhas cousas de calidade a bo prezo. Con certa vergoña, temos observado algunha vez o portugués servicial e o galego soberbio, inversión da psicoloxía social que neste artigo vimos emerxer da fraseoloxía; hoxe de cando en vez vense galegos e galegas pasear polas feiras do Norte de Portugal (Valença do Minho, Vilanova da Cerveira, Caminha, Monção, Chaves ou polas tendas de Viana do Castelo) cun aire de señorío que resulta novidoso historicamente e que non é usual en Galicia e que, por esa razón, ten algo de repugnante. Mesmo é posible que a desconsideración que algúns novos ricos galegos teñen da lingua galega a proxecten no seu falar galego precisamente cos portugueses. Isto achega esta minoría de galegos a un dos trazos tópicos (¡tamén tópicos!) da psicoloxía castelá, a arrogancia. E, se cadra por iso, o portugués xa non dá identificado Galicia como unha parcela de España ben definida e máis próxima a el, senón simplemente como España, sen matices. Posiblemente moitos portugueses xa non chegan a percibir en Galicia nada común consigo senón pura e simplemente España, e por iso confesan que lles agrada comprobar, cando nos oen fala-lo galego, que *eles percebem muito bem o espanhol*.

En calquera caso, boa parte dos fraseoloxismos que levamos comentado son xa, tanto no caso galego coma seguramente no caso portugués, cousa dos nosos avós, con certo sabor arcaico e obsolecente. Máis aínda, en Lisboa case todos son xa inusuais entre xente de mediana idade (a excepción de *traballar como um galego*) e os nosos informantes dinnos que lembran telos oído, pero que todo o demais quizais se diga no Norte que está máis próximo á fronteira e só no Norte.²¹ Por outra banda, a motivación doutros como *pari-la galega* hai moito tempo que deixou de ser visible e isto axudou a que desaparecese do uso, substituído, polo menos en Lisboa, por (*ser*) *mais que as mães*.

Alterada a correlación de forzas, altérase a psicoloxía social destes dous pobos en relación permanente. Todo isto está dando lugar a estereotipos novos que, aínda que fundados na observación de comportamentos individuais, acabarán condensándose en unidades fraseolóxicas novas no momento en que as dúas sociedades perciban que un tipo de comportamento se repite e define o correspondente colectivo veciño. Pero eses estereotipos emerxentes só se poden investigar cunha metodoloxía diferente á seguida neste traballo; gustaríanos poder afrontala nun futuro inmediato cun traballo de campo sobre relacións directas e en vivo entre galegos e portugueses. Cunha metodoloxía máis sociolingüística e de psicoloxía social, poderíamos establecer qué permanece e qué desapareceu de canto os séculos pasados foron acumulando no tesouro fraseolóxico portugués e no tesouro fraseolóxico galego. Este novo traballo evitará dar como moeda de curso legal a que xa está fóra de circulación.

6. Referencias bibliográficas

- ACADEMIA DAS CIÊNCIAS DE LISBOA (2001): *Dicionário da Língua Portuguesa Contemporânea*. Lisboa: Ed. Verbo.
- ALONSO MONTERO, Xesús (1974): *Galicia vista por los no gallegos*. Madrid: Ed. Júcar.
- BARTMIŃSKI, Jerzy (2007): *Stereotypy mieszkają w języku. Studia etnolingwistyczne*. Lublin: Ed. UMCS.
- BRAGA, Teófilo (1867): *Romanceiro Geral Colligido da Tradição*. Coimbra: Imprensa da Universidade.
- (1982): *Romanceiro Geral Português*. 3 vol. Lisboa: Vega. Edición facsimilar.
- CARAMÉS MARTÍNEZ, Xesús (1993): *A imaxe de Galicia e os galegos na literatura castelá*. Vigo: Galaxia.
- CARMONA BADÍA, Xan (2000): “Sobre as orixes da orientación exportadora na produción bovina galega: as exportacións a Inglaterra na segunda metade do século XIX”, en LOURENZO FERNÁNDEZ, Prieto (dir.): *Terra e progreso. Historia agraria da Galicia contemporánea*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, 305-352.

---

²¹ Que Galicia é algo máis vivo no Norte de Portugal é evidencia que non precisa argumentación e ten múltiples constatacións (Silva 1999).

- CARVALHO COSTA, A. de (1981-1982): *Gente de Portugal. Sua linguagem-seus costumes*. Volume I, tomos I e II, Portalegre: Assembleia Distrital de Portalegre.
- CASAS RIGALL, Juan (2008): “A defensa da cultura galega na Ilustración Apologética (1729) do Padre Feijoo, cunha nota sobre Sarmiento”, en CORRAL DÍAZ, Esther e outros (2008): *A mi dizen quantos amigos ey. Homenaxe ao profesor Xosé Luis Couceiro*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 95-102.
- CONDE TARRÍO, Germán (2001): *Diccionario de refráns*. Vigo: Galaxia.
- CORREAS, Gonzalo (1992): *Vocabulario de refranes y frases proverbiales*. Madrid: Visor Libros.
- COSTA, J. ALMEIDA; MELO, A. SAMPAIO E (1993): *Dicionário da Língua Portuguesa*. 6ª edição. Porto: Porto Editora.
- EIRAS ROEL, Antonio; GONZÁLEZ LOPO, Domingo (coord.) (2002): *Movilidad interna y migraciones intraeuropeas en la Península Ibérica / Mobilidade interna e migrações intraeuropeias na Península Ibérica. Actas del Coloquio Europe*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela, 8-9 noviembre de 2001.
- FERNANDES, João (1878): *Diccionario de João Fernandes. Lições de lingua portugueza pelos processos novos ao alcance de todas as classes de Portugal e Brazil*. Lisboa: Imprensa Nacional.
- FERNÁNDEZ REI, Francisco (coord.) (2003): *Atlas Lingüístico Galego. Volume IV. Tempo atmosférico e cronolóxico*. A Coruña: Instituto da Língua Galega. Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- FERREIRA, Aurélio BUARQUE DE HOLANDA (1986): *Novo Dicionário da Língua Portuguesa*. 2ª edição. Rio de Janeiro: Ed. Nova Fronteira.
- FERRO RUIBAL, Xesús (1995): “Sarmiento no espello escachado das súas cartas”, en *Encrucillada* 94,1995,331-362.
- FIGUEIREDO, Cândido de (1989): *Pequeno Dicionário da Língua Portuguesa*. Dicionários Bertrand. Lisboa: Bertrand Editora.
- GONZÁLEZ REBOREDO, Xosé Manuel (1973): “A emigración galega e outros temas nun viaxeiro inglés do século XVIII”, en *Grial* 39,1973,74-81.
- HERNÁNDEZ SANS, Pilar (1995): “A emigração galega para Portugal”, en *Galicia ó lonxe*. Lisboa: Xuventude de Galicia, Centro Galego de Lisboa. 4, xuño 1995,14-15.
- HERRERO CECILIA, Juan (2006): “La teoría del estereotipo aplicada a un campo de la fraseología: las locuciones expresivas francesas y españolas”, en *Espéculo. Revista electrónica de estudios literarios de la Universidad Complutense* 32,2006. <http://www.ucm.es/info/especulo/numero32/teoreste.html>/ [Data de consulta: 25/02/2009]
- HERRERO GARCÍA, Miguel (1966): *Ideas de los españoles del siglo XVII*. Madrid: Gredos.
- HOUAISS, Antônio (2001): *Dicionário Houaiss da Língua Portuguesa*. Rio de Janeiro: Ed. Objetiva.

- LAMAS CARVAJAL, Valentín ([1884] 1998): *Poesía galega. Edición crítica e Introducción de Maria Pilar García Negro*. Sada: O Castro.
- (1884a): “Os microbios”, en *O Tío Marcos da Portela*. 2ª época. Parrafeo 36; 20.7.1884; 2.
- (1885): “Casos e cousas”, n’*O Tío Marcos da Portela*. 2ª época. Parrafeo 60; 4.1.1885; 7.
- LEIRA, Xan (2008): *Historias dunha emigración difusa. Sobre a emigración galega a Lisboa*. Lisboa: Aquarela Comunicación sll. Xuventude de Galicia de Lisboa, Secretaría Xeral de Emigración e a Secretaría Xeral de Comunicación de Xunta de Galicia.
- MACHADO PAIS, José (1985): “‘De Espanha nem bom vento nem bom casamento’: sobre o enigma sociolóxico de um provérbio português”, en *Análise Social XXI* 86, 1985-2º, 229-243.
- MAÇAS, Delmira (1950): *Os animais na linguagem portuguesa*. Lisboa: Centro de Estudos Filolóxicos.
- MARQUES DA COSTA, José Ricardo (1999): *O livro dos provérbios portugueses*. Lisboa: Ed. Presença.
- MARTÍNEZ KLEISER, Luis (1989): *Refranero general ideolóxico español*. Madrid: Ed. Hernando (edición facsímil).
- MARTÍNEZ SEIXO, R. A. (dir.) (2000): *Dicionario fraseolóxico galego*. Vigo: A Nosa Terra.
- MONTAÑA, María (1999): *A tradición oral en Galicia (segunda entrega). Os refráns na fala popular galega, (selección e comentarios)*. Santiago de Compostela: Asociación Cultural Galega de Formación Permanente de Adultos.
- MONTE CARMELO, L. (1767): “Compendio de Orthografías”, en PENSADO, José Luis (1985): *El gallego, Galicia y los gallegos a través de los tiempos (Ensayos)*. A Coruña: La Voz de Galicia, col. Biblioteca Gallega – centenario 1885-1985 (serie Nova).
- MORAES MADUREYRA FEIJÓ DE, J. (1739): “Orthographia ou Arte de Escrever”, en PENSADO, José Luis (1985): *El gallego, Galicia y los gallegos a través de los tiempos (Ensayos)*. A Coruña: La Voz de Galicia, col. Biblioteca Gallega – centenario 1885-1985 (serie Nova).
- MORALEJO, Juan J. (2008): *Callaica Nomina. Estudios de onomástica gallega*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- NOGUEIRA SANTOS, A. (1988): *Novo dicionário de expressões idiomáticas*. Lisboa: Ed. Sá da Costa.
- NORIEGA VARELA, A. (1928): *Como falan os brañegos*. A Cruña: Ed. Nós.
- OROSIUS, P.: *Pauli Orosii historiae adversum paganos*.
- PENSADO, José Luis (1973): “Informe original del conde de Campomanes sobre la emigración a Portugal de los habitantes de Galicia y el papel que el marqués de Croix escribió en diciembre de 1764 con dicho motivo”, en “Emigración e promoción económica de Galicia no século XVIII”, en *Grial* 42, 1973, 422-429.

- (1985): *El gallego, Galicia y los gallegos a través de los tiempos (Ensayos)*. A Coruña: La Voz de Galicia, col. Biblioteca Gallega – centenario 1885-1985 (serie Nova).
- (1991): *Galicia en su lengua y sus gentes (Ensayos)*. A Coruña: La Voz de Galicia, col. Biblioteca Gallega – centenario 1885-1985 (serie Nova).
- REY, A.; CHANTREAU, S. (1991): *Dictionnaire des expressions et locutions*. Paris: Robert.
- RIBERA LLOPIS, Juan; RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Olivia (1999): “A imaxe e o concepto de ‘galego’ nas literaturas galega, castelá e catalana da fin do século XIX”, en *Actas do V Congreso Internacional de Estudos Galegos. Universidade de Tréveris, 8-11 outubro de 1997*. Sada: Ediciós do Castro, 73-83.
- SANTAMARINA, Antón (2003): *Diccionario de Dictionaries 3.0*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- SECO, M.; ANDRÉS, O.; RAMOS, G. (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar lexicografía.
- SILVA CORREIA DE MIRANDA MEREIS, Maria da Conceição da (1999): “A proxección de Galiza em Portugal: a historia, a cultura, a sociedade e a economía. Da separação á unión”, en *Actas do V Congreso Internacional de Estudos Galegos. Universidade de Tréveris, 8-11 outubro de 1997*. Sada: Ediciós do Castro, 101-109.
- SIMÕES, G. A. (1993): *Dicionário de expressões populares*. Lisboa: Publicações Dom Quixote.
- ŚWIERCZYŃSKA, Dobrosława (1996): *Narody w przysłowiaach*. Warszawa: Wiedza i Życie. arquivum www.wiz.pl [Data de consulta: 25/02/2009]
- SZTUBA, Anna (2007): “Los autorretratos y retratos lingüísticos en el refranero polaco. El hábito hace al monje. Habit czyni mnicha”, en CONDE TARRÍO, Germán (dir.): *El componente etnolingüístico de la paremiología*. Fernelmont: Sciences de langage. Proximités, E. M. E., 251-263.
- TERTÚLIA EDÍPICA (s.d): *Dicionário de sinónimos*. Porto: Porto Editora.
- VASCONCELLOS, José LEITE DE (1883): “Os Lusíadas de Camões e as tradições populares portuguesas” en *Anuario para o estudo das tradições populares portuguesas* 1,1883,57.
- (1911): “Poesias populares”, en *Revista Lusitana* 14, 1911,265-266.
- VÁZQUEZ CUESTA, Pilar (1995): “Portugal-Galicia, Galicia-Portugal: um diálogo asimétrico”, en *Revista Colóquio/Letras* 137-138, 1995, 5-21.
- VERDADES, João (1894): “Revista Política”, en *Occidente* 17,558, 21.6.1894; 151-152.
- WALAS, Teresa (ed.) (1995): *Stereotypes and Nations*. Kraków: International Cultural Centre.
- YAGO, T. R. (2000): “‘O que din os libros portugueses sobre os galegos’: de D.Luciano Vázquez Seselle ao prof. Rodrigues Lapa”, en *Revista de Neda* 3,2000,121-126.

Referencias electrónicas:

<http://www.rae.es/> [Data de consulta: 25/02/2009]

<http://www.priberam.pt/dlpo/> [Data de consulta: 25/02/2009]

<http://www4.usc.es/TILG/index.asp/> [Data de consulta: 25/02/2009]

Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica

Marek Laskowski¹

Uniwersytet Zielonogórski

Este artigo pretende ilustra-la situación teórica e práctica das fórmulas rutineiras en alemán. Nesta investigación, trátase de afondar nas relacións entre os aspectos teóricos e o uso real das expresións rutineiras. Este tipo específico de unidades fraseolóxicas vese reflectido tanto na lingua coma na comunicación en si mesma. Ademais, pódense detectar facilmente as relacións entre o falante e o oínte. Algúns exemplos de fórmulas rutineiras son: *ola, adeus, vémonos, é dicir, a dicir verdade, por así dicilo, que díaño?, mira*.

Palabras clave: fórmulas rutineiras, expresións rutineiras, unidade fraseolóxica, sintaxe, semántica, situación, interacción, fraseodidáctica.

This paper presents the position of routine formulaes in German as far as the theory and practice is concerned. In my research I aimed at finding more about the relationships between the theoretical aspects and practical use of the routine expressions. This specific type of phraseological units is reflected in both the language and practical communication itself. Moreover, the dependencies between the speaker and the listener can be easily detected. Here are some examples of the routine expressions: hello, bye, see you, let's say, to tell the truth, so to speak, what the hell for?, look at this.

Keywords: routine formulae, routine expressions, phraseological unit, syntactics, semantics, situation, interaction, phraseodidactics.

1. Introducción

En tódolos diálogos da vida cotiá escollidos *ad libitum* pódense determinar numerosas fórmulas fixas. Na presente contribución, que pretende servir tanto de explicación do termo das fórmulas rutineiras como tamén da fixación do obxecto deste tipo fraseolóxico, ocuparémonos dos seguintes temas:

Data de recepción 03/06/2009 Data de aceptación 28/07/2009

¹ Tradución de Martina Silva López.

- explicación e exemplificación aproximada das fórmulas rutineiras;
- intento de diferenciar entre fórmulas rutineiras e outros tipos fraseolóxicos;
- esencia e funcións das fórmulas rutineiras;
- dimensión glotodidáctica auténtica das fórmulas rutineiras.

Os problemas que imos abordar constitúen o eixe central das nosas reflexións, que pretendemos ir solucionando.

2. Explicación e exemplificación das fórmulas rutineiras

Comezarémo-la nosa discusión coa explicación e exemplificación das fórmulas rutineiras na bibliografía especializada. Mentres que uns lingüistas se guían polas situacións e os contextos, outros investigadores opinan que estas se inclúen nos diálogos de forma mecánica e inconsciente.

2.1 Sobre a terminoloxía

As combinacións de palabras que constitúen o noso obxecto de discusión (*Routineformeln*, ‘fórmulas rutineiras’ (Burger 1998, Kühn 1987, Coulmas 1981)) denominanse na bibliografía especializada *kommunikative Formeln*, ‘fórmulas comunicativas’ (Fleischer 1997); *Sprechaktformeln*, ‘fórmulas da fala’ (Palm 1995); *pragmatische Idiome*, ‘xiros pragmáticos’ (Burger 1973); *phraseologische Formeln*, ‘fórmulas fraseolóxicas’ (Pilz 1978); *Umgangsformeln*, ‘fórmulas de trato’ (Afonkin 1976); *Konversationsformeln*, ‘fórmulas conversacionais’ (Isabekov 1972); *Situationsmodelle*, ‘modelos de situación’ (Wenzel 1972); *Äußerungsformeln*, ‘fórmulas declarativas’ (Glöckner 1973); *dialogtypische Wortverbindungen*, ‘combinacións de palabras típicas do diálogo’ (Petschler, Zoch 1974); *pragmatische Phraseologismen*, ‘fraseoloxismos pragmáticos’ (Burger, Buhofer e Sialm 1982, Stein 1995, Laskowski 2003). Constatando que as expresións automatizadas serven para o dominio das situacións comunicativas, Coulmas (1981), Lüger (1993), Laskowski (2003) e Sosa Mayor (2006) reducen o discurso a un común denominador mediante as fórmulas rutineiras. Esta suposición explica Donalies (2009: 99) da seguinte maneira: “Desenvolvéronse a partir da rutina das nosas relacións sociais e son, no mellor sentido da palabra, produtos dunha man invisible. Quen emprega fórmulas rutineiras apóiase no experimentado, acreditado, no usual.”

Despois de expoñermos brevemente os problemas de denominación das combinacións de palabras analizadas, discutiremos sobre a súa esencia e clasificación.

2.2 Esencia e tipoloxía das fórmulas rutineiras

As fórmulas rutineiras son *in praxi* fórmulas fixas (*immer mit der Ruhe!*, ‘sempre con calma!’; *Nun mach aber einen Punkt!*, ‘Basta xa!’); *Abschiedsformeln*, ‘fórmulas de despedida’ (*Auf Wiedersehen!*, ‘Ata pronto!’); *Bemerkungen*, ‘observacións’ (*Der Ofen ist aus!*, ‘Acabouse’); *Ausrufe*, ‘exclamacións’ (*Sei kein Frosch!*, ‘Non sexas galiña!’); *Dankesformeln*, ‘fórmulas de agradecemento’ (*vielen Dank!*, ‘moitas grazas!’); *Fragen*,

‘preguntas’ (*Wie stehen die Aktien?*, ‘Como van os negocios?’); *Fluchformeln*, ‘fórmulas de maldición’ (*zum Donnerwetter noch mal!*, ‘díaños!’); *Grüßformeln*, ‘fórmulas de saúdo’ (*Hallo*, ‘Ola’); *Kommentare*, ‘comentarios’ (*Aha, daher weht der Wind!*, ‘Xa, por aí van os tiros’); *Konversationsformeln*, ‘fórmulas conversacionais’ (*bitte mal herhören*, ‘por favor escoiten/escoitade’); *Scheltformeln*, ‘fórmulas de reprimenda’ (*zum Henker!*, ‘Ó diaño!’); *Stimulierungsformeln*, ‘fórmulas de estimulación’ (*Na, wird’s bald?*, ‘Que, é para hoxe?’); *Tischformeln*, ‘fórmulas de mesa’ (*Bedienen Sie sich bitte!*, ‘Por favor, sírvanse’), que a linguaxe nos pon a disposición e listas para o uso en determinadas situacións (comp. Wotjak e Richter 1997). Nalgunhas situacións non temos que pensar moito e atopamos rapidamente expresións adecuadas que encaixan ben no contexto e que poden manifestar diferentes intencións, por exemplo, recoñecemento, eloxio (*Der war nicht von schlechten Eltern!*, ‘Non é moco de pavo’); rexeitamento, negativa, (*Da lachen ja die Hühner!*, ‘Isto é de risa’); confirmación, animación, aprobación (*Hand aufs Herz!*, ‘Coa man no peito’; *Na dann wollen wir mal!*, ‘Entón empecemos!’); ameaza, advertencia, aviso (*Wir sprechen uns noch!*, ‘Xa falaremos’); indignación (*Das ist doch der Gipfel!*, ‘Isto é o colmo’); abraio, sorpresa (*Da wird ja der Hund in der Pfanne verrückt!*, ‘Non o podo crer!’); resignación (*Dann gute Nacht!*, ‘Apaga e vámonos’); importancia (*Da liegt der Hund begraben*, ‘Velaí o quid da cuestión’); exhortación para ter paciencia (*Abwarten und Tee trinken*, ‘Paciencia e barallar’); exhortación para esquecer (*Schwamm drüber!*, ‘A outro choio, furacroio’).

A continuación, centrarémonos na clasificación das fórmulas comunicativas.

2.2.1 Aspectos sintáctico-semánticos e pragmáticos das fórmulas rutineiras

Desde un punto de vista sintáctico, as combinacións de palabras analizadas son moi heteroxéneas: cun único compoñente (*Abgemacht!*, ‘De acordo!’), con dous compoñentes (*Gute Fahrt!*, ‘Boa viaxe!’) e mesmo frases completas (*Das schlägt dem Fass den Boden aus!*, ‘É o colmo!’). Por esta razón, é evidente que a estabilidade estrutural destes modelos situacionais é, polo xeral, mínima e estes, ademais, son moi variables. Existen poucas combinacións de palabras típicas do diálogo que estean totalmente consolidadas ou limitadas a unhas poucas variantes (*meiner Ansicht nach/nach meiner Ansicht, meiner Meinung nach, nach meiner Meinung, und so weiter, und so weiter und so fort*, ‘na miña opinión, para a miña idea etc.’). A maioría das fórmulas rutineiras presentan, en caso favorable, un marco fixo que permite un cubrimento léxico variable (*wie oben/früher/vorstehend/nachstehend/untern/an manchen Stellen erwähnt/angegeben, das will ich ganz deutlich, genau, klar, unmissverständlich... sagen*, ‘como arriba/antes/máis arriba/a continuación/abaixo indícase/nalgunhas partes mencionado/indicado, queroo dicir claramente, exactamente, rotundamente...’)

A súa estabilidade determínase, en gran medida, grazas a que poden ser seleccionadas polos falantes como unidades accesibles para o dominio de exercicios comunicativos que se reproducen, principalmente, en fases expostas e críticas das relacións lingüísticas interpersoais (Laskowski 2003:123). O aspecto pragmático das fórmulas rutineiras foi considerado, entre outros, por Fleischer (1997:126).

As fórmulas declarativas son, preferentemente, “usadas como sinais que dividen o texto ou dirixen a comunicación, non como unidades de denominación”.

En relación ó mencionado, debemos falar de fórmulas comunicativas. Burger (1988:52) é da mesma opinión ca Fleischer e destaca que, dende un punto de vista pragmático, ás fórmulas rutineiras atribúenselles “funcións nos ámbitos da orientación da conversación (asunción, conservación e cambio de turno do rol do falante etc.), da división do texto e da relación dos interlocutores (protección da imaxe, chamadas de atención etc.)” Os seguintes exemplos ilustran o dito: I) A: *Wir haben uns aber lange nicht gesehen. Wie stehen die Aktien?*, ‘Hai xa tempo que non nos vemos. Como che van os negocios?’; B: *Danke, es geht alles seinen Gang. Und bei dir?*, ‘Grazas, todo segue o seu curso. E a ti como che vai?’; A: *Stell dir vor, ich muss noch mal die Schulbank drücken, das wird mit zwei Kindern ganz schön hart.* ‘Imaxínate, teño que volver á escola. Iso vai ser moi duro con dous rapaces’; B: *Das stimmt. Aber wie ich dich kenne, machst du das mit links. Da muss eben jetzt dein Mann tüchtig mit ran,* ‘Iso é certo. Pero coñecéndote faralo cos ollos pechados. O teu marido terá que arrima-lo ombro’; A: *Das sag ihm mal selber, da kommt er gerade,* ‘Iso díllo persoalmente, aí vén’. II) A: *Stimmt das, du willst dein Studium aufgeben?*, ‘É verdade que queres abandona-los teus estudos?’; B: *Wer hat dir denn den Bären aufgebunden?*, ‘Quen che foi con ese conto?’; A: *Ich habe das schon von verschiedenen Seiten gehört,* ‘Xa o teño escoitado en varios sitios’; B: *Mensch Heiner. Sehe ich so aus/ Wo denkst du hin! /Ich mach doch nicht fünf Minuten vor 12 schlapp./ Da siehst du mal wieder, was alles so geredet wird.* ‘Home, Heiner! Teño cara de/ Cres que! /Non tiro a toalla pouco antes da hora/cando case chegou o momento / Xa ves todo o que se fala’ (Wotjak e Richter 1997:101). No segundo diálogo, pódense observar diferentes formas aceptables que se poden utilizar alternativamente; algo que está moi relacionado co carácter comunicativo dos fraseoloxismos e que pode facilita-lo proceso de produción lingüística.

É destacable que, desde un punto de vista semántico, moitos deles compartan cos fraseoloxismos referenciais a perda do seu significado literal, pero, ó contrario ca eles, non desenvolveron un novo significado que poida ser descrito semanticamente.

As características das fórmulas rutineiras debatidas neste parágrafo influíron esencialmente na súa clasificación.

2.2.2 Sobre a tipoloxía das fórmulas rutineiras

En xeral, distínguense dous grandes grupos de fórmulas rutineiras: as ligadas funcionalmente a un determinado tipo de situación (Coulmas 1981:83 e ss.) e as que teñen funcións independentes da situación en textos escritos e orais (Stein 1995:240 e ss.)

Pilz (1978:63 e ss.) subliña que os grupos máis importantes de fórmulas comunicativas son as fórmulas de cortesía (fórmulas de contacto), entre elas a) fórmulas de saúdo (*guten Tag*, ‘Bos días’; *Wie geht’s*, ‘Que tal?’; *meine Damen und Herren*, ‘señoras e señores’; *Hals- und Beinbruch*, ‘Boa sorte’; *herzlichen Glückwunsch*, ‘Parabéns’); b) fórmulas conversacionais (*wenn ich fragen darf*, ‘Se me permite a pregunta’; *nicht für ungut*, ‘Non o tomes/ non o tome vostede a mal!’; *bitte mal herhören*, ‘Por favor, escoitade todos!’); c) fórmulas de mesa (*wohl bekomm’s!*, ‘Á vosa saúde!; *guten Appetit*, ‘Bo proveito!’; *bedienen Sie sich bitte*, ‘Sírvasse vostede!’); d) fórmulas de

agradecemento (*danke schön, ich danke Ihnen*, ‘Agradézocho/llo’; *haben Sie Dank*; ‘Moitas grazas!’; e) fórmulas de reprimenda e maldición (*zum Kuckuck!*, ‘Ó diaño!’; *zum Henker, zum Teufel*, ‘Que diaño!’); f) fórmulas de comentario e fórmulas de apelación ó interlocutor, que teñen como finalidade a observación ou a reacción ó comportamento do interlocutor ou demais circunstancias das formas de expresión de carácter estereotipado e da conduta comunicativa, entre elas fórmulas que expresan distintos sentimentos.

Stein (1995:137 e ss.) elaborou, mediante textos do corpus de lingua falada de Freiburg, unha tipoloxía da forma para o campo oral que estruturalmente contén elementos tan diferentes como os seguintes: *nicht wahr*, ‘verdade?’; *meines Erachtens*, ‘na miña opinión’; *ich meine*, ‘eu opino’; *hör mal*, ‘escoita’; *siehst du?*, ‘ves?’; *ehrlich gesagt*, ‘a dicir verdade’; *Wenn Sie (so) wollen*, ‘se vostede (así) quere’; *Darf ich dazu was sagen?*, ‘podo dicir algo ó respecto?’; *Wie ich schon sagte*, ‘como xa dixen’; *Wir sind der Auffassung*, ‘ó noso modo de ver’.

Fleischer (1997:130) achéganos ideas suxerentes sobre as fórmulas rutineiras e, como resultado das súas investigacións, chega a establece-la seguinte diferenciación deste grupo fraseolóxico:

- fórmulas de contacto, sobre todo fórmulas de saúdo como *Guten Morgen*, ‘Bos días’;
- fórmulas de reprimenda e maldición como *verflucht noch eins!*, ‘Maldita sexa!’;
- fórmulas de comentario como *Wer’s glaubt, wird selig*, ‘Máis parvo o que o crea!’;
- fórmulas de estimulación como *Na, dann wollen wir mal!*, ‘Empezamos entón!’

A este respecto, estou de acordo con Fleischer e opino que, coa axuda das fórmulas rutineiras, se garante a reciprocidade entre o falante e o oínte. A rutina lingüística é, desde logo, un fenómeno no que a función práctica non é, en efecto, unidimensional para a comunicación diaria da sociedade humana, senón moi complexa.

Burger (1998:29 e ss.) divide as fórmulas rutineiras en dúas clases. A primeira abrangue os saúdos, os parabéns e outros tipos de modelos de situacións comunicativas “que están fixadas en tipos de situacións que se poden definir de maneira moi xeral”. A estas fórmulas pertencen, sobre todo, os medios lingüísticos que marcan o principio e a fin dun intercambio de ideas, como por exemplo *Hallo*, ‘ola’; *Guten Abend*, ‘boas noites’; *Grüß dich*, ‘ola’; *Tschüss*, ‘adeus’. As interaccións típicas requiren fórmulas expresivas características do diálogo, por exemplo *Nehmen Sie hiermit meine tiefe Verachtung entgegen*, ‘reciba o meu profundo desprezo’; *Ich fordere Sie hiermit erneut auf...*, ‘pidolle de novo...’; *Ich wollte hiermit nur aufzeigen*, ‘con iso só quería demostrar’. Os modelos situacionais *Ich eröffne die Verhandlung, den Filmwettbewerb, diese neue Baustelle, den Wahlkampf, die Sitzung, die heutige Diskussion*, ‘Dou comezo ó debate, concurso de cine, a esta nova obra (de construción), campaña electoral, á reunión, á discusión de hoxe’ empréganse unicamente en ámbitos concretos e en circunstancias determinadas e a súa enunciación compéttelle habitualmente ó presidente, ó xefe dunha empresa ou a unha personaxe cun alto cargo. Estas combinacións de palabras son estables xa que determinados tipos de situacións se

manifestan en partes determinadas e funcionalmente definidas para lograr un efecto intencionado. O segundo tipo engloba fórmulas como *nach meinem Ermessen*, ‘ó meu xuízo’; *nicht wahr*, ‘verdade?’; *ich finde*, ‘eu creo’; *sieh mal*, ‘mira’ que son significativas principalmente na comunicación oral, na orientación da produción e na percepción da intención.

En palabras deste autor, “A estabilidade estrutural destas fórmulas é, polo xeral, escasa, polo que presentan unha gran variabilidade. A súa estabilidade pódese determinar, en primeiro lugar, porque están a disposición dos falantes como unidades accesibles para o dominio de tarefas comunicativas repetitivas, en particular en fases arriscadas e críticas da comunicación”.

Segundo Fleischer (1997:127), dende un punto de vista semántico, as fórmulas comunicativas divídense en tres grupos:

- fórmulas rutineiras totalmente idiomáticas, por exemplo *koste es was es wolle*, ‘custe o que custe’;
- fórmulas comunicativas parcialmente idiomáticas, por exemplo *abwarten und Tee trinken!*, ‘paciencia e barallar’;
- combinacións de palabras típicas do diálogo non idiomáticas, por exemplo *Ich bin dabei*, ‘participo’.

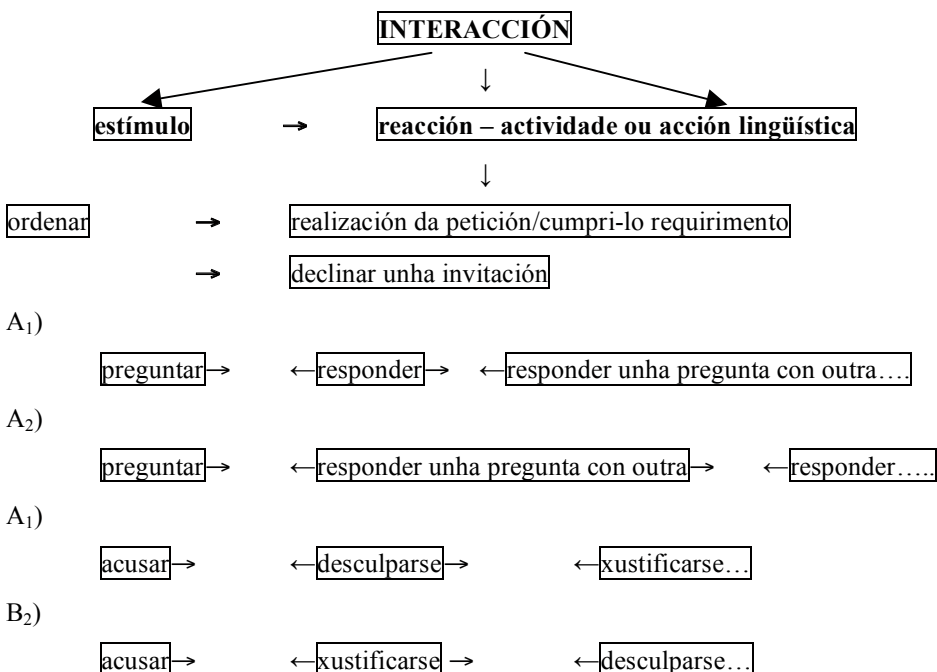
Tódalas clasificacións das fórmulas rutineiras descritas teñen en común que son utilizadas como sinais que dividen o texto e dirixen a comunicación e que como modelos situacionais acabados están previstos para contextos pragmáticos moi determinados. Na clasificación das fórmulas rutineiras tense en conta, sobre todo, a práctica das actividades que subxacen a estas: anotar á marxe, blasfemar, saudar, contactar, corrixir, reprender, estimular, guiar etc. Nese caso, a estereotipia da interacción ten un papel importante, na que os interlocutores (emisor – receptor) intercambian os seus papeis.

2.2.3 Criterios para a caracterización das fórmulas rutineiras segundo o tipo de secuencia conversacional

Do antes citado dedúcese que as fórmulas rutineiras exercen as súas funcións tipicamente comunicativas e forman un modo de secuencias da conversación convencionalizadas que se usan dependendo da situación (saúdos, despedidas, comentarios, rituais de cortesía etc).

A secuencia conversacional é unha unidade de conversación formada a partir dos pasos que se seguen na conversación e que se condicionan mutuamente. Estes pasos pódense realizar de distintas maneiras.

Co termo *secuencia da conversación* désígnanse normalmente parellas de secuencias nas que a primeira parte da conversación actúa de inicio e a seguinte corresponde ás convencións, como era de esperar. Isto ilústrase mediante algúns exemplos da seguinte maneira:

Na secuencia construída organízase, polo tanto, a consolidación da comunicación. Despois de ser iniciada a interacción interindividual e integrativa, o seguinte falante debe acopla-la súa contribución ó discurso á implicación do *turn* (cambio lingüístico) anterior. O receptor oriéntase cara ás manifestacións do emisor e viceversa. Deste xeito, xorde unha correlación interdependente entre os interlocutores. As persoas que se comunican centran a súa dedicación lingüística en logra-lo efecto pretendido no marco da interacción. Isto obsérvase, por exemplo, nas secuencias de pregunta-resposta esbozadas anteriormente. Observemos, en primeiro lugar, a integración dun requirimento en forma de fórmula rutineira nun contexto concreto: *Ich darf dich so nicht herauslassen. – Nur für zwei Minuten. Ernst, sei kein Frosch!*, ‘Non te podo deixar saír así. –Só dous minutos. Ernst, non sexas galiña!’ (Duden 11 2002:244). Ernst pode reaccionar naturalmente de dúas maneiras: ou pode acceder á petición e quedar uns minutos máis como invitado ou non cumpri-lo requirimento e, se é así, ignora-lo anfitrión, desculparse ou simplemente despedirse e marchar para a casa. A reacción depende de factores profesionais, temporais, convencionais e de saúde ou semellantes.

Se alguén nos fai unha pregunta como: *Haben Sie gut geschlafen?*, ‘Durmiu ben?’, se durmimos ben, podemos responder: *Danke, ich habe geschlafen wie ein Murmeltier*, ‘Grazas, durmín coma unha pedra’. Ante a fórmula interrogativa *was gibt es Neues?*, ‘que hai de novo?’, podemos esperar reaccións do tipo: *Danke, nichts Besonderes*, ‘Nada de particular, grazas’ ou *Danke alles beim Alten*, ‘Sen novidades, grazas’. Segundo a situación, naturalmente, existen outras moitas posibilidades para unha resposta verídica.

No seguinte diálogo, atopamos unha secuencia conversacional interesante: comprobación – requirimento – pregunta – explicación, que estrutura o diálogo: A: *Du machst ein Gesicht wie sieben Tage Regenwetter*, ‘Pos cara de acelga’; B: *Ach, lass mich in Frieden!*, ‘Ai, déixame en paz’; A: *Nanu, wo brennt’s denn?* ‘Oí, pero que pasa!’; B: *Da muss ich allein durch, mir kann keiner helfen*, ‘Por aí teño que pasar eu só, ninguén me pode axudar’ (Wotjak e Richter 1997:101).

Ó saudármonos, reaccionamos segundo as convencións, é dicir, hoxe coma onte é válido, en principio, que os rapaces saúden primeiro os maiores. Tamén nos podemos saudar varias veces ó día, por exemplo, cando nos encontramos no traballo ou no camiño cara ó colexio. En ocasións, dentro da empresa, un simple *Hallo*, ‘Ola’ é suficiente como tratamento. Ante unha fórmula de saúdo, reaccionamos moitas veces da mesma maneira: *Guten Tag - Guten Tag*, ‘Bos días’ – ‘Bos días’. Non obstante, hai situacións nas que nos comportamos de distinto xeito, por exemplo *küss die Hand/die Hände*, ‘bicolle a man/as mans’; *herzlich willkommen, sehr geehrte Damen und Herren*, ‘benvidos, señoras e señores’.

As fórmulas de saúdo mencionadas só se manifestan mediante un interlocutor, isto é, o que inicia a conversación; o(s) outro(s) participantes(s) na interacción non di(n) nada ou utiliza(n) outras fórmulas rutineiras adecuadas á situación. O modelo situacional *küss die Hand/die Hände*, ‘bicolle a man/as mans’ emprégase para persoas dun alto status, normalmente mulleres e excepcionalmente homes: *Küss die Hand, gnädige Frau, Empfehlungen an den verehrten Herrn Gemahl!*, ‘Bicolle a man señora, saúdos ó seu esposo!’ (Duden 11 2002: 318). A combinación de palabras *herzlich willkommen*, ‘sexa benvido!’, típica do diálogo, é utilizada, por exemplo, cando chegan invitados, para saudalos participantes dunha conferencia, dun programa de televisión ou dunha asemblea.

Nalgunhas situacións, tamén se poden combinar varias fórmulas rutineiras, por exemplo, *Guten Abend liebe Gäste und herzlich willkommen beim tagesschau.de-Chat: Zu Gast ist der Berliner Pastor Bernd Siggelkow, Gründer des Kinder- und Jugendhilfswerks “Arche”*. (tagesschau.de vom 14.03.2005). ‘Boas noites queridos invitados e benvidos ó chat tagesschau.de: Temos como invitado o pastor berlinés Bernd Siggelkow, fundador da obra benéfica para nenos e mozos “Arche”. (tagesschau.de do 14.03.2005).’ A fórmula comunicativa *meine Damen und Herren*, ‘señoras e señores’ require un engadido lóxico na sucesión comunicativa, por exemplo *ich bitte um Ihre Aufmerksamkeit*, ‘prégolle-la súa atención’; *Ich freue mich, heute zu Ihnen sprechen zu dürfen*, ‘Estou feliz de poder falar hoxe con vostedes’; *Ich möchte das Glas erheben*, ‘quero levanta-lo vaso’. Despois da fórmula *sehr geehrte Damen und Herren*, ‘señoras e señores’, a secuencia comunicativa tampouco transcorre por quendas, é dicir, sen a transmisión do rol do falante. Inicialmente, o falante que provoca a interacción lingüística ten a posición dirixente, como se poderá comprobar nos seguintes exemplos. A continuación da fórmula de saúdo non segue a intervención do interlocutor, senón a exposición da intención: *Sehr geehrte Damen und Herren, liebe Landsleute*, ‘Señoras e señores, queridos compatriotas’ –comeza o embaixador Sergej Farenik–, *dieser Abend ist Ergebnis der Willensäußerung des ukrainischen Volkes*, ‘esta noite é o resultado da manifestación da vontade do pobo ucraíno’

(spiegel.de do 19.02.2005). *Sehr geehrte Damen und Herren, hiermit möchte ich als Mitglied des Norderstedter SV meine Meinung zum Leserbrief des Herrn Gerd Leiteritz äußern*, ‘Señoras e señores, con isto quero expresa-la miña opinión como membro do SV de Norderstedt respecto á carta do lector, o Señor Gerd Leiteritz’ (abendblatt.de do 26.02.2005).

Sehr geehrte Damen und Herren, liebe Gäste: Bitte schnallen Sie sich an und machen sich fertig, ‘Señoras e señores, queridos invitados, por favor, póñanse o cinto e prepárense’ (gea.de do 13.06.2005). *Sehr geehrte Damen und Herren, hiermit bewerbe ich mich um...*, ‘Señoras e señores, pola presente solicito...’ (spiegel.de do 06.08.2006).

“Polo termo *secuencia conversacional* entendémo-los pasos da conversa de varios interlocutores en forma de unidades funcionais, que posúen a facultade de presupoñerse de forma condicionada” (Henne; Rehbock 1979:24).

“O termo *secuencia conversacional* non se refire nin a unha conexión gramatical nin temática dentro do tramo da conversación, senón que está máis ben definido dunha maneira exclusivamente comunicativo-funcional: unha sucesión de, polo menos, dous tramos conversacionais de distintos falantes constitúe unha relación específica na acción” (Brinker e Sager 1989:78).

O feito de que as fórmulas aparezan de forma autónoma ou en compañía doutros compoñentes lingüísticos ten unha grande importancia. Só as fórmulas rutineiras independentes son consideradas como intervencións completas no discurso. As non-independentes, en cambio, son modelos que requiren un engadido, que se inclúen noutras estruturas ou noutros elementos. A causa do gran número de fórmulas rutineiras, estas clasifícanse en fórmulas con constituíntes “rutinizados” e en fórmulas con secuencias “non rutinizadas”. Este trazo está en certa correlación recíproca co trazo da autonomía, xa que, se unha fórmula é un elemento dunha secuencia, tamén pode constituír unha intervención completa. Á inversa, en cambio, non é posible que tódalas fórmulas que aparecen de maneira independente pertencen a unha secuencia rutinizada. A pertenza dunha fórmula a unha secuencia especificase tendo en conta tres trazos:

- o número de membros da secuencia;
- sempre que se trate de parellas, a relación dos membros da secuencia, a súa simetría e complementariedade respectivamente;
- en relación a súa posición na secuencia, dependendo de se se utilizan para inicia-lo discurso ou para iniciar e contestar.

De feito, as fórmulas rutineiras serven como unha ocasión comunicativa nun uso normal e eficaz. Son libres, dependentes ou non é posible a súa repetición. Iso aféctalles ás fórmulas que aparecen de maneira independente ou non-independente. A excesiva utilización dun fraseoloxismo pragmático na produción lingüística tamén pode ser destacada en expresións que se poden repetir libremente. “Pero isto non é o mesmo cá utilización repetida de fórmulas que, en por si, non son iterativas por mor das consecuencias que se derivan do seu uso normal; a dita utilización repetida contradi, por unha parte, a lóxica do transcurso do suceso comunicativo. A iteración das

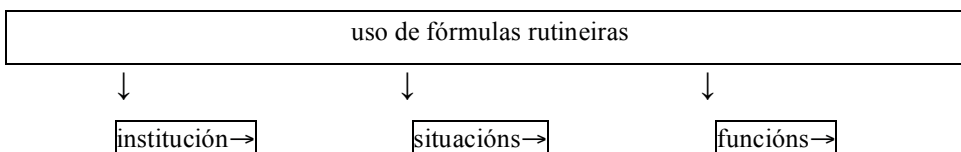

fórmulas está, polo tanto, en correlación co seu potencial funcional comunicativo: canto máis fixa estea a relación convencional cunha determinada consecuencia, máis restrinxida será a iteración” (Coulmas 1981:118).

A caracterización de tódalas fórmulas rutineiras pode realizarse segundo os tres criterios arriba mencionados. Por exemplo, a fórmula *danke gleichfalls*, ‘grazas igualmente’ pode valer como compoñente que aparece independente, complementariamente e como reacción dunha secuencia na que o constituínte con iniciativa habitualmente é un desexo ou un saúdo e que, como expresión completa, é repetible de maneira moi limitada. O mesmo sucede coas fórmulas comunicativas: *keine Ursache*, ‘non hai de que!’; *nichts zu danken, gern geschehen* ‘de nada!, non hai de que!’; *Ich habe nur meine Pflicht getan*, ‘non fixen máis que cumprir co meu deber’; *es ist nicht der Rede wert*, ‘non ten importancia’; *herzlichen Dank*, ‘moitas grazas’; *Ich fühle mich geehrt*, ‘é unha honra para min’; *mit dem größten Vergnügen*, ‘con moitísimo gusto’ e *Schwamm drüber!*, ‘a outro choio, furacroio!’. Os fraseoloxismos pragmáticos *sehr geehrte Damen und Herren*, ‘señoras e señores’; *soweit/soviel ich weiß...*, ‘polo que eu sei’; *soweit ich es beurteilen kann*, ‘polo que eu podo xulgar’; *wie mir scheint* ‘segundo parece’ son, en cambio, fórmulas que aparecen de maneira independente e que non pertencen a fórmulas repetibles dunha secuencia rutinizada. Tamén existen fórmulas independentes que, non obstante, requiren unha reacción concreta por parte do interlocutor, por exemplo *Womit kann ich Ihnen dienen?*, ‘en que podo servilo?’; *Viel Vergnügen!*, ‘que se/te divirta(s)!’; *Gesundheit! (beim Niesen)*, ‘saúde!’ (cando se esbirra); *Fröhliche Feiertage*, ‘felices festas!’; *Die Damen haben den Vorzug!*, ‘as damas primeiro’; *Herzliche Anteilnahme!*, ‘acompañoo no sentimento!’.

2.2.4 Caracterización das fórmulas rutineiras segundo os criterios de uso

Coulmas (1981:118) demostra, non obstante, que o perfil funcional de cada fórmula rutineira é moi abstracto, cando meramente se identifica e se constitúe segundo os tres trazos anteriormente mencionados. Por esta razón, recoméndase explica-las fórmulas rutineiras mediante criterios de uso. Neste caso, trátase de saber se teñen un uso institucional, situacional ou funcional. Estes tres atributos dan conta, no ciclo lingüístico, da rixidez decrecente das limitacións de aparición, de tal xeito que o primeiro engloba os dous seguintes e o segundo engloba o último.

Dito doutro xeito, existen fórmulas cunha presenza limitada á percepción dunha situación lingüística nun marco certamente institucional; outras que en situacións concretas serven para determinadas funcións e, finalmente, aquelas nas que a súa utilización se determina principalmente polas funcións e fins que teñen, mentres que as restricións de aparición nunha situación son moi inespecíficas. Estes tres criterios

teñen, por un lado, unha influencia sobre a diferenciación das clases de expresións e, polo outro, caracterizan clases parciais:

1. fórmulas que guían a conversación: fórmulas de apertura e introdución, fórmulas de interpelación, fórmulas de defensa do dereito a falar, fórmulas de readmisión, fórmulas de conclusión;
2. fórmulas de cortesía: fórmulas de dirección do comportamento convencional, fórmulas de tratamento, fórmulas de debilitación, marco de actos de fala indirectos (expresións modalizadas);
3. fórmulas metacomunicativas: fórmulas de aseguramento da comprensión, fórmulas de comentario, fórmulas de corrección;
4. fórmulas psico-ostensivas: fórmulas emocionalmente positivas ou negativas da opinión obxecto da conversa;
5. fórmulas de titubeo: preguntas de anexo, sinais do oínte, cubrimento de pausas, fórmulas ego-referenciais (comp. Coulmas 1981:119 e ss.).

Na miña opinión, é correcto pensar que a adhesión, que fixa actitudes e costumes pasados, é característica das fórmulas rutineiras que realizan as súas funcións nas situacións institucionais típicas en cada caso. As fórmulas a) *Die Stunde ist aus*, ‘Rematou a clase’; b) *Der Herr sei mit euch!*, ‘o Señor os acompañe!’; c) *Ich eröffne die Verhandlung*, ‘abro a negociación’; d) *Hiermit wird bescheinigt*, ‘pola presente, certifico que...’ unicamente teñen cabida nas institucións correspondentes: a) no colexio; b) na igrexa; c) nunha sesión de tribunal; d) en escritos oficiais. A primeira só pode ser expresada intencionalmente polo profesor; a segunda, polo cura; a terceira, polo presidente e a cuarta, polo solicitante (comp. Laskowski 2003:121).

Finalmente, chégase á conclusión de que, por un lado, a situación lingüística presupón o uso dunha determinada fórmula rutineira, na que a ocorrencia está fixada situacional e institucionalmente. Por outro lado, unha soa fórmula comunicativa está reservada para unha determinada situación comunicativa, que como construción lingüística prefabricada serve para obte-lo resultado desexado dunha acción ou dunha conduta comunicativa.

Mediante os criterios de clasificación e os modelos de división anteriormente mencionados e pola discusión ó redor da problemática da tipoloxía das fórmulas rutineiras, pódese propoñer unha división funcional, semántico-sintáctica cun catálogo complexo de criterios.

1. construcións comunicativas do día a día, institucionais ou orientadas cara ó interlocutor:

a) expresións intencionais referidas ó acto de fala, por exemplo, rexeitamento (*Danke für Obst und Südfrüchte*, ‘Grazas pola froita e froitas tropicais’, ‘non, grazas’); aprobación (*Das lass ich mir gefallen!*, ‘así me gusta’); requirimento (*Schwamm drüber!*, ‘a outro choio, furacroio!’; *Nun mach aber einen Punkt!*, ‘basta xa!’);

indignación (*Da hört sich doch alles auf!*, ‘isto é o colmo!’); resignación (*Dann gute Nacht!*, ‘apaga e vámonos!’); sorpresa (*Ach, du meine liebe Güte!*, ‘Deus santo!’);

b) fórmulas interaccionais e interdependentes, como por exemplo de saúdo; de despedida; de punto de contacto; fórmula de confirmación (*ganz meine Meinung*, ‘totalmente de acordo’); fórmulas de mesa; fórmulas de agradecemento; fórmulas de reprimenda e maldición; fórmulas de comentarios e estimulación;

c) secuencias da conversación estímulo–reacción convencionalizadas e integradas: *Begrüßen - Verabschiedung*, ‘saudar – despedir’; *Frage - Antwort*, ‘pregunta – resposta’; *Beschuldigen - sich Entschuldigen*, ‘acusar – desculpar’;

d) fórmulas rutineiras que guían a conversación e estruturan a comunicación: fórmulas de defensa (*lassen Sie mich doch ausreden*, ‘déixeme falar’; *darf ich die Frage nur schnell beantworten*, ‘podo contesta-la pregunta rapidamente’); fórmulas de aviso (*nun muss ich aber was fragen*, ‘teño que preguntar algo’; *ich wollte nur noch*, ‘só quería...’); fórmulas de aseguramento (*jetzt möchte ich aber doch mal wissen*, ‘agora si que quero saber’; *ja aber wir sollten das wirklich betonen*, ‘si pero teríamos que facer fincapé’); fórmulas de interrupción (*Entschuldigung Frau X nur eine Frage*, ‘desculpe Señora X, só unha pregunta’; *ja das haben wir schon gehört*, ‘se iso xa temos oído dicir’); fórmulas de entrega (*aber Frau X, vielleicht könnten Sie uns helfen*, ‘Pero Señora X ó mellor poderíanos axudar’; *bitte Herr Y*, ‘por favor, Señor I’); fórmulas para retoma-la quenda: (*ich würde sagen*, ‘eu diría que...’; *also ich wollte bloß mal erst was sagen*, ‘ben, só quería dicir algo’).

2. construcións estruturais:

a) fórmulas cunha estrutura oracional totalmente marcada: *Nun halt aber mal die Luft an!*, ‘Pecha a boca!’;

b) fórmulas cunha estrutura oracional reducida: *Nach mir die Sintflut!*, ‘Entón, caia quen caia!’;

c) expresións dunha soa palabra: *Abgemacht!*, ‘De acordo!’; *Mahlzeit!*, ‘Bo proveito!’;

d) fórmulas estables: *guten Tag*, ‘Bos días’; *Wir sprechen uns noch!*, ‘Xa falaremos’;

e) fórmulas variables: *und so weiter (und so fort)*, ‘Etcétera, etcétera’; *verflucht/verdammt (und zugenäht)*, ‘Maldita sexa!’.

3. fórmulas rutineiras semánticas:

a) fórmulas totalmente idiomáticas, por exemplo, *Bei mir ist Sense!*, ‘e listo!’;

b) fórmulas parcialmente idiomáticas, por exemplo, *Wie stehen die Aktien?*, ‘Como van os negocios?’;

c) fórmulas non idiomáticas, por exemplo, *Das ist lächerlich!*, ‘Iso é ridículo!’;

4. fórmulas autónomas e que dependen do contexto:

a) fórmulas facultativas: *Immer mit der Ruhe!*, ‘Ante todo, calma!’;

- b) fórmulas obrigatorias: *Auf Wiederhören!*, ‘Ata logo!’;
- c) fórmulas introdutorias: *Viel Spaß!*, ‘A divertirse!’;
- d) fórmulas provocadoras: *Du kannst mir mal im Mondschein begegnen!*, ‘Vai dar unha volta’;
- e) fórmulas de reacción: *Lass dir das gesagt sein!*, ‘Estás advertido!’; *Aha, daher weht der Wind!*, ‘Por aí van os tiros!’;
- f) fórmulas complementarias: *Da haben wir den Salat!*, ‘Fixemola boa!’;
- g) fórmulas interrogativas con distintas intencións: *Wie komme ich denn dazu?*, ‘Pero como se me ocorre?’; *Ich denke gar nicht daran*, ‘Non me dá a gana!’; *das kommt nicht in Frage*, ‘Nin falar!’; *Ist das denn die Möglichkeit!?*, ‘Pero será posible?’; *Welche Überraschung! Das hätte ich nicht für möglich gehalten!*, ‘Que sorpresa!, Parece mentira!’.

Con todo, é necesario advertir que os criterios tipolóxicos mencionados seguramente non estean completos e non sexan homoxéneos e que, por esa razón, requiran unha análise máis exacta e individual.

Dentro do marco dunha contribución sobre aspectos teóricos e prácticos dos fraseoloxismos comunicativos, non é fácil reducir tódolos esquemas con criterios para a clasificación das fórmulas rutineiras a un común denominador e, ó mesmo tempo, diferencialos desde distintas perspectivas. A este respecto, estou completamente de acordo con Fleischer (1997:111), quen opina o seguinte: “Os intentos de clasificación teñen, non obstante, un valor, porque coa súa axuda pode ser captada precisamente a dinámica e a flexibilidade do sistema’, o que eu tamén espero.

3. Funcións das fórmulas rutineiras

As reflexións deste traballo parten da observación de que, en principio, a comunicación oral e escrita se realiza baixo diferentes condicións e require compoñentes concretos, lingüisticamente adecuados á situación por parte dos participantes. Os elementos comunicativos teñen as súas funcións no intercambio de ideas. Na descrición das fórmulas rutineiras, tamén temos que ter en conta as súas funcións. En xeral, pódese comprobar que coincidindo co suposto enfoque teórico das funcións, trátase nestas de dúas cousas distintas: en primeiro lugar, de funcións discursivas e, en segundo, de funcións sociais. Mentres que as primeiras concernen ó rendemento das fórmulas rutineiras respecto á estruturación do discurso, nas últimas trátanse as funcións do comportamento verbal para a interacción social, sempre que as fórmulas rutineiras desempeñen aquí un papel. É necesario ter en conta que, obviamente, ámbalas dúas funcións están relacionadas. Hai que volver destacar que as fórmulas rutineiras teñen funcións específicas dentro da comunicación tanto escrita coma falada; coa súa axuda levamos a cabo accións comunicativas que sempre se volven repetir. Por este motivo, pódense describir, en primeiro lugar, con medios da pragmática lingüística.

En moitos casos, trátase, polo tanto, de combinacións de palabras desementizadas cunha función comunicativa determinada. Xeralmente, non se pode establecer cal

destas funcións aparece en cada caso. Desde un punto de vista pragmático, cabe salientarse expresamente que a estas fórmulas se lles poden adxudicarlas funcións correspondentes nos informes, na organización dunha conversa, na estruturación dun texto e na interacción entre interlocutores (comp. Burger 1988:52). Entre os tipos formais e determinadas funcións, non obstante, non existe unha equivalencia de un a un na relación interlingual e intercultural. En xeral, cada expresión pode realizar funcións heteroxéneas, pero de tódolos xeitos, móstrase que para cada expresión existe unha función dominante. Stein (1995:239 e ss.) exemplifica isto coa seguinte enumeración:

fórmulas rutineiras	función dominante
<i>ich denke</i> , ‘Eu penso’	sinal de división
<i>Oder nicht</i> , ‘Ou non?’	entrega do papel do falante
<i>Nicht wahr?</i> , ‘Verdade?’	aseguramento do contacto
<i>Was weiß ich</i> , ‘Que sei eu?’	marcación de expresións críticas
<i>Pass mal auf</i> , ‘Escoita!’	orientación da atención
<i>Soweit ich weiß</i> , ‘Polo que eu sei’	indicador do incerto, metacomunicación que comenta a expresión

En particular, a característica máis relevante para as fórmulas deste tipo, como xa se destacou previamente, é o alto grao de variabilidade. Existen poucas expresións que estean totalmente fixadas e limitadas a poucas variantes (*ich bin der Ansicht* ‘ó meu modo de ver’, *ich glaube* ‘eu creo’, *ich denke* ‘eu penso’, *ich bin Ihnen sehr zu Dank verpflichtet/verbunden* ‘estou obrigado/agradecido’). A maioría das fórmulas comunicativas, por un lado, ten unha estrutura fixa e, polo outro, nalgúns casos, é variable (por exemplo, *ich muss eingestehen / gestehen / bekennen / zugeben*, ‘teño que recoñecer / confesar / admitir / engadir’ = *man muss eingestehen / gestehen / bekennen / zugeben*, ‘hai que recoñecer / confesar / admitir / engadir’ = *es ist einzugestehen / zu gestehen / zu bekennen / zuzugeben*, ‘ten que ser recoñecido / confesado / admitido / engadido’).

O feito de que teñamos á nosa disposición un arsenal de medios lingüísticos cos que se facilitan determinadas tarefas comunicativas tamén ten unha base psicolingüística. As fórmulas rutineiras desempeñan un papel no proceso da expresión e pódense colocar alí para aliviar as dificultades de formulación.

Isto ilustra perfectamente un exemplo de Stein (1995:261): *also können nicht gleichzeitig auf Krankenschein äh äh beim bei beim praktischen Arzt we we wegen irgend äh – was sagen mer? – wegen einem chronischen Leiden sein (...)*, ‘entón non

poden ó mesmo tempo eh!, eh! e no médico de medicina xeral p, p, por algunha eh! – que dis? – por unha doenza crónica (...).

Burger (1998:53 e ss.) interpreta esta expresión e supón o seguinte: “Os ‘eh!’ cubertos e as pausas (–) sen cubrir, as interrupcións de palabras (p) e o cambio de construción *nach wegen irgend äh* (‘por algunha eh!’) indican que o falante está loitando contra dificultades de formulación. A fórmula *was sagen mer* (‘que di?’), en combinación con outros elementos dilatorios, sèrvelle ó falante para remata-la súa enunciación con éxito. As fórmulas comunicativas (*wie sagt man?*, ‘como se di?’; *Wie heißt das?*, ‘como se chama iso?’) son especialmente adecuadas para aliviar-las dificultades de formulación nas fases de formulación críticas, xa que con elas o falante chama as dificultades polo seu nome e ábreulle un ‘lugar de protección’ dentro do cal pode seguir buscando unha expresión adecuada.”

O típico carácter estereotipado non só afecta á fraseoloxía, senón tamén ós textos completos. Especialmente no ámbito escrito, encóntranse moitos textos modelo que seguen á estereotipia usual e convencional en situacións específicas como, por exemplo, solicitudes, agradecementos, desmentidos, queixas, contratos, noticias necrolóxicas, retractacións etc.

Burger (1973:59) reclama para a descrición das fórmulas rutineiras a consideración “dunha teoría do comportamento humano”, que tería “que abranguer tanto o comportamento verbal coma o averbal”. Con esta afirmación, aborda un aspecto psicolingüístico sumamente importante. Por esta razón, parece lóxico que Wiegand (1981:211 e ss.) diferencie exemplos idiomáticos “que poidan ser comentados exclusivamente de forma pragmática”. Isto exemplifícao por medio da fórmula rutineira *guten Appetit!* (‘Bo proveito!’). Segundo Wiegand (1981:211), esta expresión non “ten ningún significado neste sentido: o que o utiliza, ou se refire a algún X ou predí algo sobre algún X”. *Bo proveito!* só se pode describir, polo tanto, mediante un comentario pragmático “que, en primeiro lugar, indica o que alguén fai cando utiliza esta expresión e que, en segundo lugar, sinala baixo que condicións se utiliza esta expresión”.

Wimmer (1977:167) sinalou, en relación a unha formulación da descrición utilizada semanticamente –a cal foi buscada cunha lóxica determinada– que a diferenciación entre a descrición semántica e pragmática non é de carácter substancial: “A alguén que explica, en relación a descricións de significado, que as referencias a situacións de expresión en especial relevantes para o falante e o oínte e as condicións interactivas do acto da fala, teñan que ser consideradas como pragmáticas, pódesele obxectar, na maioría dos casos, que poida tamén consideralas como semánticas, sen que isto trascenda no seu traballo nada máis que a nivel terminolóxico.

O obxectivo de separación nun comentario semántico e pragmático, que sinalou Wiegand para o terceiro tipo de comentario *schönen Gruß vom Getriebe* (‘saúdos desde a caixa de cambios’, comentario que se fai cando alguén que está conducindo non mete ben as marchas), achega unha descrición das unidades fraseolóxicas utilizada semanticamente de maneira consecuente. Na fórmula rutineira *Guten Appetit* (‘Bo proveito!’), trátase dunha expresión predicativa complexa, que na súa función ten que

ser naturalmente descrita de distinto xeito ca por exemplo *kalter Kaffee* (‘café frío’, “non é nada novo”).

É difícil entende-la razón pola que a expresión *Guten Appetit* non debe mostrar unha explicación (Wunderlich 1979:281) e se debe describir “exclusivamente dunha maneira pragmática” (Wiegand 1981:211) no caso de disolverse a expresión compacta en: *Ich zeige dir an, dass ich mich dir gegenüber höflich verhalte und die gesellschaftlichen Tischgepflogenheiten und Normen achte, indem ich Guten Appetit äußere*, ‘indícoche que me comporto dunha maneira amable contigo e que respecto os costumes da mesa, dicindo *bo proveito*’ (Kühn 1983:189).

O uso de *Guten Appetit* pódese considerar unha mostra de amabilidade e a súa produción significa, sobre todo, o recoñecemento xeral da orde establecida. A situación na mesa implica unha forte obriga de cortesía que se manifesta en forma de accións da fala rituais. Deste xeito, é válido o principio utilizado: ningunhailocución sen proposición. A entrada do dicionario (*Duden-Wörterbuch Bd. 1, 1976:175*): *Guten Appetit* (fórmula de desexo antes da comida) trata da descrición abreviada da norma. Ademais coa utilización de *Guten Appetit* exprésase un desexo estereotipado: *Ich wünsche dir, dass dir das (Mittag- oder Abend-) Essen schmeckt*, ‘Desexo que che guste a comida (xantar ou cea)’ (Kühn 1983:189). Unha fórmula de desexo semellante tamén pode ser usada de maneira experimental, pero a función establecida de *Guten Appetit* non resulta disto. Esta fórmula é, a miúdo, a expresión comprimida dunha comunicación ritualizada; coa súa utilización exprésase un determinado tipo de relación entre o falante e o oínte e tamén indica a actitude do falante cara a determinadas formas de comportamento, neste caso modais na mesa. *Guten Appetit* é ante todo unha expresión que manifesta unha actitude. O carácter ritualizado desta expresión poderíase mostrar nunha entrada como a seguinte, a cal se pode considerar máis adecuada: *Guten Appetit*, fórmula rutineira que se pronuncia antes ou no momento en que se empeza a comer, especialmente no xantar e na cea e coa que o falante lle quere expresa-la súa cortesía ó seu interlocutor demostrándolle que segue os costumes na mesa (Kühn 1983:189).

Tamén Coulmas (1981:76) parte de que non ten sentido “unha descrición do significado das fórmulas rutineiras que non se refira á súa función situacional e á rutina”. Por esta razón, para el (1981:76) unha descrición de significado que só se refira ó lado denotativo neste tipo de unidades de expresión é, en comparación, pouco interesante.

Segundo este mesmo autor (1981:74), algunhas unidades de expresión como por exemplo *na gut* (‘bo’) “non se poden describir de forma adecuada sen facer referencia ós seus contextos de uso e a funcións moi específicas”. Na discusión sobre o concepto semántico *Bedeutung als Funktion* (‘o significado como función’), Coulmas (1981:74) parte das seguintes suposicións:

- “A lingua realiza diferentes funcións”;
- “Segundo Bühler (1934), Jakobson (1960) e Hymes (1970) pódense diferenciar, ademais, unha función estética, unha función contextual, unha

función situacional, unha función estilística, unha función fática e unha función metacomunicativa”;

- “En calquera caso, a función referencial interacciona con outras funcións, das que só se illa na análise”;
- “Non tódalas unidades de expresión son adecuadas da mesma maneira para a realización das diferentes funcións e estas, á súa vez, desempeñan, por este motivo, un papel distinto na descrición de tipos de unidades de expresión moi variados”.

O modelo de función de Coulmas para a descrición de expresións lingüísticas baséase, pois, en que “o esencial nalgunhas unidades de expresión é a especificación do significado denotativo”, o cal se pode describir mediante a función referencial. Noutros casos, en cambio, “só se capta un compoñente marxinal do significado global” (Coulmas 1981:73 e ss.). Nas fórmulas rutineiras pode darse o caso de que o significado denotativo ou “se enterrou ou se volveu obsoleto polo cambio histórico [...] ou está inactivo na rutina conversacional” (Coulmas 1981:76).

Nas fórmulas rutineiras, o significado denotativo, polo tanto, non pasa a un segundo plano de forma accidental, senón sistemática.

Aínda que Coulmas parta do postulado “significado é función”, nas súas propostas para a descrición do significado das fórmulas rutineiras é incapaz de desvencellarse da idea dun modelo do signo lingüístico bilateral, o cal ten varias consecuencias. As distintas funcións están fixadas, en certo modo, como etiquetas nas expresións fixas. Esta idea tamén se expresa na forma metafórica de escribir de Coulmas. Non obstante, desde este punto de vista, non se pode describi-la linguaxe como un medio para a acción lingüística. Os falantes, os autores, relatan, predín e executan diferentes accións. Utilizar fórmulas rutineiras significa, polo tanto, executar unha acción determinada e por regra xeral completa. A indicación do significado das fórmulas rutineiras significa, por este motivo, dispoñer e empregar pautas segundo as que o falante ou o autor leva a cabo estas accións. Unha concepción deste tipo aférrase á idea de que tamén se poderían enumerar significados denotativos no caso das fórmulas rutineiras, aínda que estes sexan concibidos como inoperantes. Con todo, baseándonos nesta idea, non se pode afirmar que un falante ou autor execute normalmente co uso dunha fórmula rutineira unha acción completa, o que vén a dicir no sentido dunha teoría da acción, que el executa simultaneamente un acto de referencia, un acto de predicación e un acto ilocutivo para conseguir determinados efectos perlocutivos. Non obstante, se partimos de que os compoñentes dos significados denotativos nas fórmulas rutineiras se volveron obsoletos, este feito implica que, en realidade, ás fórmulas rutineiras non se lles poderían adxudicar proposicións. Non parece razoable que na descrición dos significados das fórmulas rutineiras se parta do seu significado literal e que se lle denegue polo seu uso habitual e ritualizado un contido proposicional. É moi probable coincidir coa afirmación de Coulmas de que un falante cando utiliza a expresión *Griß Gott* (‘saúda a Deus’, “bos días, ola”) non se refire a un deus. Non obstante, pódese atribuír un significado a esta fórmula rutineira, cando se dissolve a expresión compacta e se ten que interpreta-la expresión da seguinte maneira: *Ich zeige dir an, dass ich mich*

dir gegenüber höflich verhalte und die gesellschaftlichen Grußgewohnheiten und -normen achte, indem ich Grüß Gott äußere, ‘Indícoche que me comporto de forma cortés contigo e que sigo os costumes e as normas de saúdo sociais pronunciando ‘*saúda a Deus*’ “bos días, ola” (Kühn 1983:191). A raíz da discusión da problemática sobre o significado das fórmulas rutineiras, Coulmas discute aspectos da dependencia situacional e da dimensión dunha situación antes de pasar ás funcións comunicativas das fórmulas rutineiras. Este autor distingue entre funcións discursivas e funcións sociais. Como funcións do comportamento verbal para a interacción social, Coulmas menciona as seguintes entidades (Coulmas 1981:94 e ss.):

1. función de contacto (obtención da atención, orientación da atención, control das relacións sociais, fórmulas de cortesía convencionais), por exemplo *Guten Tag* (‘bos días’);
2. aumento na seguridade do comportamento do falante: fórmulas de consentimento como *ganz deiner Meinung* (‘estou de acordo contigo’), *immerhin in einem Punkt muss ich zustimmen* (‘polo menos nun punto douche/lle a razón’), *in diesem Punkt stimme ich dir völlig zu* (‘nese punto douche/lle completamente a razón’), *das findet meine Zustimmung* (‘iso ten a miña aprobación’), *du hast Recht* (‘tes razón’); fórmulas de presentación como *sehr erfreut* (‘moito gusto’), *darf ich Ihnen Herrn Schmidt vorstellen* (‘pódolle presenta-lo Señor Schmidt’), *schön Sie kennen zu lernen* (‘encantado de coñecelo’), *es freut mich, Sie kennen zu lernen* (‘alégrome de coñecelo’); fórmulas de desculpa, por exemplo, *Tut mir Leid* (‘síntoo’), *Verzeihung* (‘perdón’), *es tut mir sehr Leid* (‘síntoo moito’), *so Leid es mir tut* (‘mal que me pese’), *es ist Pech, dass...* (‘que mala sorte que...’), *ich bitte um Entschuldigung/um Verzeihung* (‘pido desculpas/perdón’), *verzeihen Sie/entschuldigen Sie bitte* (‘por favor desculpe’), *ich bedauere, dass...* (‘lamento que ...’);
3. función de convencionalidade, por exemplo, *Frohe Ostern* (‘felices pascuas’).

No tocante ás fórmulas rutineiras coas que os falantes integran a súa intervención na conversación, estas poden te-las seguintes funcións (Coulmas 1981:100 e ss.):

4. función de guía-la conversación (as fórmulas de comentario e estimulación de Fleischer): *Dazu fällt mir gerade ein* (‘sobre isto vénme á cabeza’);
5. función avaliadora: *Ich muss dir leider sagen* (‘lamentablemente, téñoche que dicir’);
6. función metacomunicativa: *Und was heißt das auf Deutsch bitte* (‘como se di en alemán, por favor?’);
7. función de alivia-las dificultades de formulación:..., *nicht wahr* (‘..., a que si?’), *sag ich mal so* (‘dígoo así’).

Đurčo (1994:96 e ss.) completa esta lista coa función de garanti-la comprensión como por exemplo *Du sagst es!* (‘Ti acábalo de dicir!’). Coa axuda destas diferentes

funcións, Coulmas (1981:108) elabora unha tipoloxía coas fórmulas rutineiras descritas no capítulo anterior, para o que parte de que na utilización das fórmulas rutineiras “unha función probablemente pode dominar outra ou tódalas demais” pero unha expresión, non obstante, úsase “só de maneira esporádica” de maneira monofuncional.

Burger, Buhofer e Sialm (1982:117) tamén indican que os fraseoloxismos “[...] só teñen un significado dentro do tipo de situación correspondente” e para o campo “[...] de fraseoloxismos específicos do acto comunicativo” levan a cabo unha serie de análises detalladas e sinalan que o uso de fraseoloxismos específicos do acto comunicativo “depende moito do falante” (Burger, Buhofer e Sialm 1982:125). Estes autores comprobán que “fraseoloxismos específicos do acto comunicativo non chegan a ser *lapsus*, formulacións novas etc., produtos involuntarios do proceso de verbalización máis ou menos difícil, senón que teñen unha función con respecto ó tema que o falante quere ou debe expresar (Burger, Buhofer e Sialm 1982:126). Como característica común, destaca a función metalingüística xeral dos fraseoloxismos específicos do acto comunicativo: “[...] o falante, coa axuda dos fraseoloxismos específicos do acto comunicativo, fai referencia ó que di” (Burger, Buhofer e Sialm 1982:127).

Con respecto ás tipoloxías de funcións habituais para os fraseoloxismos específicos do acto comunicativo, distinguen as seguintes:

1. función apelativa, na que o falante se dirixe ó receptor, por exemplo, para asegurarse da súa atención ou aprobación;
2. función expresiva, na que o falante expresa a súa actitude cara ó que di;
3. función referencial, na que o falante desvía a atención de maneira indeterminada cara a algo pasado ou futuro;
4. función metalingüística, na que o falante fai referencia á formulación do que di.

Finalmente, Burger, Buhofer e Sialm (1982:117 e ss.), mediante unha serie de interpretacións individuais e interesantantes, demostran a utilización de fórmulas rutineiras típicas da situación: *Bitte einsteigen und die Türen schließen* (‘por favor, suban e pechen as portas’).

O significado desta expresión, por exemplo, só ten sentido tendo en conta o uso situacional. Se se “reliteraliza”, os pasaxeiros nas estacións serán informados de que teñen que subir ó tren e de que teñen que pecha-la porta. Estes pasaxeiros, non obstante, reaccionan ó primeiro requirimento. Esta fórmula rutineira dirixida ós pasaxeiros é, con todo, “só un signo de que lles espera inminentemente a saída do tren”, independentemente de se se atopan na plataforma ou xa subiron ó tren e dependendo de se seguiron a segunda chamada (Burger, Buhofer e Sialm 1982:117).

4. Fórmulas rutineiras nas clases de alemán

A adquisición dunha lingua estranxeira non se pode comparar coa adquisición da lingua materna. Esta última apréndese directamente no proceso de comunicación natural.

Isto sucede pola imitación e pola análise de expresións oídas e leva ó dominio práctico dos elementos lingüísticos e dos mecanismos que continuamente son examinados e corrixidos na práctica lingüística e, deste modo, vanse precisando pouco a pouco. Este proceso de aprendizaxe lingüística está estreitamente ligado ó desenvolvemento do pensamento mental do falante no lexicón.

A lingua estranxeira, pola contra, apréndese cando xa existe unha lingua dominante. A adquisición dunha lingua estranxeira realízase baixo o filtro da lingua materna (Bondzio 1984:202). Como o aprendiz xa dispón dos elementos e das normas do sistema da súa lingua materna, non constrúe totalmente de novo o sistema da lingua estranxeira, senón que elabora unha relación entre eses dous sistemas. A lingua estranxeira está, baixo as condicións das clases, polo menos ó principio, moi ligada ó pensamento a través da lingua materna. Nela ten lugar unha recodificación cos contidos do pensamento obtidos na lingua materna, é dicir, unha especie de tradución da lingua materna á lingua estranxeira.

Neste caso, un non se soe dar conta de que as diferenzas entre as dúas linguas non se reducen á selección doutras formas para os mesmos contidos, senón que entre elas – dentro de determinados límites – tamén existen outro tipo de diferenzas como por exemplo no que concirne á categorización ou á estruturación do *continuum* da realidade obxectiva. O aprendiz tende instintivamente a transmitir-lo habitual da lingua materna á lingua estranxeira, o cal pode repercutir favorablemente no proceso de aprendizaxe, onde as aparicións da lingua materna e da lingua estranxeira coinciden formal e semanticamente, aínda que de forma represiva distinguíndose unha da outra. Dependendo de se a lingua materna exerce unha influencia favorable ou represiva sobre o uso da lingua estranxeira, falamos de transferencia ou interferencia interlingual.

Por transferencia entendémo-la influencia positiva dunha lingua sobre o uso doutra, principalmente, a influencia positiva da lingua materna sobre o uso da lingua estranxeira (Bondzio 1984:203). Esta influencia ten lugar cando as regras formais e semánticas das dúas linguas non infrinxen as normas da lingua estranxeira.

Os seguintes exemplos alemáns e polacos ilustran o que se acaba de afirmar: *Verzeihen Sie mir bitte!* (*Proszę mi wybaczyć!*), ‘Por favor, perdóame!’; *Die Rechnung, bitte!* (*Rachunek proszę!*), ‘a factura, por favor!’; *Meinen Glückwunsch!* (*Moje gratulacje!*), ‘As miñas felicitacións!’; *Ich küsse die Hände* (*Całuję rączki*), ‘Bícolle as mans’.

Non obstante, a concordancia entre as frases citadas límitase, tanto a formas gramaticais ou construcións dadas coma a determinados significados. Tamén existen expresións que non presentan unha concordancia nin na forma gramatical nin no significado literal: *Guten Morgen* (*Dzień dobry*), ‘Bos días’; *Hals- und Beinbruch!* (*Skręć/złam kark!*), ‘Boa sorte!’.

No primeiro caso, a forma alemá utilízase en acusativo, pero a expresión polaca úsase en nominativo. Ademais, a forma *Guten Morgen* refírese ás horas da mañá, mentres que a fórmula polaca *dzień dobry* fai referencia ó día enteiro.

Polo tanto, os polacos que aprenden alemán utilizarán a expresión *Guten Tag* tamén para as horas da mañá porque en polaco non hai unha distinción entre as horas da mañá, do mediodía e da tarde ó saudarse.

O segundo exemplo non encontra concordancia nin no nivel léxico, nin no semántico, nin no pragmático. Un estudante polaco pode traduci-la expresión *Hals- und Beinbruch (viel Glück! Wunsch für jmdn., dem etw. Schwieriges oder Gefährliches bevorsteht)*, ‘Moita sorte’, (“desexo para alguén a quen lle espera algo difícil ou perigoso”) á súa lingua materna da seguinte maneira: *zlamania szyi i nogi*. Neste caso, encontrámonos cun falso amigo na correlación alemá-polaca porque a fórmula *skręć/złam kark* pódese utilizar en dúas situacións:

1) maldición/imprecación: *du solltest etwas Böses erfahren* (‘deberías experimentar algo malo’) e 2) lingua estudiantil/humorística: *du bestehst bestimmt die Prüfung* (‘seguramente apróbe-lo exame’). As dúas versións do xiro en polaco non coinciden co equivalente alemán. Tamén se pode observa-lo mesmo fenómeno na tradución ó alemán, o que quere dicir que o aprendiz pode traduci-la forma “*połamania*” *karku* como *Nackenbruch* (‘fractura de caluga’) ou *Brich dir den Nacken!* (‘rompe a caluga!’).

A molesta influencia da lingua materna no uso da lingua estranxeira está relacionada coas interferencias entre elas, porque a lingua materna exerce, polo menos ó principio, unha maior influencia na formulación das oracións.

Por *interferencia* enténdese unha influencia recíproca entre distintos idiomas (Wahrig 1996:846). Por *influencia* entendémo-la infracción de normas lingüísticas cando entra en contacto con outros elementos ou pautas lingüísticas.

Finalmente, é necesario ter en conta que a comparación da lingua materna e da lingua estranxeira, así como a análise do efecto dos erros debidos á interferencia resultan determinantes para a selección de material nas clases de lingua estranxeira e para a parte de exercicios do material lingüístico seleccionado. As fórmulas rutineiras reproducense principalmente coa axuda de diálogos, xa que estes textos conteñen situacións de comportamento cotiás. Os alumnos intentan imita-las situacións utilizando as fórmulas rutineiras. Trátase, ante todo, de distintos xogos de rol ou exercicios *Übt zu zwei* (‘práctica por parellas’), nos que os alumnos desempeñan o papel dun médico ou dun carteiro (comp. Reymont 2002:115).

Dependendo da fase e do nivel dos aprendices, os diálogos pódense introducir de moitas maneiras. É, evidentemente, un xogo de rol por parte dos alumnos, porque para o desenvolvemento da competencia comunicativa é de gran relevancia o carácter (re) produtivo do exercicio lingüístico é de gran relevancia. O ideal sería comezar cos textos auditivos máis fáciles e despois volver le-los diálogos cos roles repartidos, onde o profesor debería centra-la atención dos alumnos nas fórmulas comunicativas. É recomendable que antes dos diálogos autónomos máis longos se reproduzan conversacións curtas. A énfase debería poñer na relación recíproca dos interlocutores na utilización dos fraseoloxismos pragmáticos que se van aprendendo.

Canto máis avanzados estean os alumnos, máis fácil será introducir e practicalas outras variantes de combinacións de palabras típicas do diálogo xa coñecidas.

No médico

Señora Borg: *Guten Tag, Herr Doktor* ('Bos días, Señor doutor').

Médico: *Guten Tag, Frau Borg. Was fehlt Ihnen?* ('Bos días, Señora Borg. Que lle pasa?').

Señora Borg: *Mein Arm tut weh und ist ganz dick* ('Dóeme o brazo e está moi inchado').

Médico: *Was ist denn passiert? Zeigen Sie mal!* ('Pero que lle pasou? Déixemo ver!').

Señora Borg: *Ich muss ausgerutscht und hingefallen sein* ('Escorreguei e caín').

Médico: *Na ja, wir müssen doch mal röntgen* ('Ben; temos que facerlle unhas radiografías').

Señora Borg: *Ist der Arm gebrochen?* ('O brazo está roto?').

Médico: *Das ist möglich, aber ich muss zuerst das Bild sehen* ('Se cadra, si, pero primeiro teño que ve-la radiografía').

Médico: *Na ja, der Arm ist gebrochen. Sie brauchen einen Gips* ('Ben; o brazo está roto. Necesita unha escaiola').

Señora Borg: *Wie lange muss ich den Gips tragen?* ('Canto tempo teño que leva-la escaiola?').

Médico: *Sechs Wochen lang, aber nach einer Woche kommen Sie bitte zur Kontrolle* ('Durante seis semanas pero, por favor, veña a revisión nunha semana').

Na tenda

Dependenta: *Guten Tag!* ('Bos días!').

Cliente: *Guten Tag!* ('Bos días!').

Dependenta: *Darf ich Ihnen helfen?* ('Pódolle axudar en algo?').

Cliente: *Ich möchte eine Jeanshose. Was können Sie mir empfehlen?* ('Quería un pantalón vaqueiro. Que me recomenda?').

Dependenta: *Welche Größe tragen Sie?* ('Que talla leva?').

Cliente: 38 ('38').

Dependenta: *Einen Moment bitte! Ich zeige sie Ihnen gleich.* ('Un momento, por favor! Tráíollo deseguido').

Cliente: *Die Hose gefällt mir sehr gut. Ich nehme sie. Ich suche noch die zu dieser Hose passenden Schuhe.* (‘Este pantalón gústame moito. Busco ademais uns zapatos que vaian a xogo.’)

Dependenta: *Bitte schön, hier haben wir ein paar Schuhe! Wie gefallen sie Ihnen?* (‘Mire, aquí temos zapatos. Que lle parecen?’).

Cliente: *Diese hier sind schön. Was kosten Sie?* (‘Estes de aquí son moi bonitos. Canto custan?’).

Dependenta: *49 Euro* (‘49 Euros’).

Cliente: *Gut, die nehme ich* (‘Ben, lévoos’).

Dependenta: *Haben Sie sonst noch einen Wunsch?* (‘Quere algo máis?’).

Cliente: *Nein danke, das ist alles* (‘Non grazas, élle todo’).

Dependenta: *Auf Wiedersehen* (‘Abur’).

Cliente: *Auf Wiedersehen* (‘Abur’).

Coa axuda dos diálogos descritos anteriormente, os alumnos poden aprender a superar distintos problemas en diferentes situacións da vida cotiá. Nas clases de lingua estranxeira, o esencial é a comunicación, polo que as obras didácticas están concibidas de tal maneira que a poidan facilitar. As fórmulas rutineiras actúan como un compoñente fixo do léxico. Por esta razón, é útil practicar estas combinacións de palabras múltiples por escrito e oralmente. Cada obra didáctica xa inclúe nos primeiros capítulos ou leccións textos breves que conteñen moitas fórmulas rutineiras.

5. Conclusión

Mediante as reflexións realizadas nesta contribución, podemos comprobar que as fórmulas rutineiras desempeñan un papel moi importante na formulación de diferentes expresións na comunicación diaria. As fórmulas rutineiras son expresións de funcións específicas cun significado literal que, con frecuencia, causan dificultades na tradución. Ademais, serven para a realización de trazos comunicativos recorrentes e son consideradas como estereotipos verbais; polo tanto, están próximas ós refráns, ós tópicos e ás frases feitas.

As fórmulas rutineiras poden formar tanto frases sintacticamente completas coma partes de frases incompletas, o que significa que a súa estrutura pode ser diferente. Algunhas delas necesitan no uso que se cubran ocos; outras, en cambio, considéranse coma expresións rematadas. Por esta razón, os fraseoloxismos co valor sintagmático reproducense e os oracionais, en cambio, cítanse. Ás fórmulas rutineiras tamén se lles

chama fórmulas comunicativas e considéranse máximas convencionalizadas para saúdos, despedidas, comentarios, rituais de cortesía etc.

En resumo, volvemos observar que as fórmulas rutineiras son un fenómeno pragmático moi importante, xa que coa súa axuda un falante sempre leva a cabo accións comunicativas que se repiten continuamente. Neste caso, trátase de aspectos psicolingüísticos, nos que as fórmulas son consideradas como un recurso no proceso de formulación da expresión. Empréganse para aliviar as dificultades de formulación cando xorden dificultades de expresión.

O coñecemento de fraseoloxismos pragmáticos como parte do inventario fraseolóxico ten grande importancia, especialmente, para a comunicación da vida cotiá e para a ensinanza de linguas estranxeiras, posto que expresan diferentes aspectos e causan grandes dificultades na tradución á outra lingua.

Das reflexións desta contribución podemos deducir que as fórmulas rutineiras teñen que analizarse desde a perspectiva semántica, sintáctica e pragmática, porque se perciben en situacións concretas, elaboradas e (re)producidas.

Cando os alumnos utilizan combinacións de palabras dun idioma estranxeiro, xorden, a miúdo, alteracións na comunicación no momento da súa utilización nas clases de lingua estranxeira e fóra da escola, porque o nivel semántico non se adecúa, con frecuencia, ó pragmático.

Por esa razón, é necesario aplicar medios didáctico-metodolóxicos eficaces para sensibilizar os aprendices para o uso contextual adecuado en situacións lingüísticas auténticas. Como a competencia comunicativa se concreta no transcurso da socialización lingüística, esta débese adquirir tamén nas clases de lingua estranxeira en interaccións guiadas e autónomas. No proceso glotodidáctico, trátase principalmente da preferencia creativa e da automatización dos modelos de acción acabados e experimentados que son normalmente interiorizados polos aprendices na inmersión interlingual e intercultural.

6. Referencias bibliográficas:

- AFONKIN, Jurij N. (1976): *Konversationsformeln*. Leningrad: Nauka.
- BRINKER, Klaus; SAGER, Sven Frederic (1989): “Linguistische Gesprächsanalyse. Eine Einführung”, en *Grundlagen der Germanistik* 30. Berlin: Schmidt.
- BONDZIO, Wilhelm (ed.) (1980/1984): *Einführung in die Grundfragen der Sprachwissenschaft*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut.
- BÜHLER, Karl (1934/1965/1982): *Sprachtheorie. Die Darstellungsfunktion der Sprache*. Jena / Stuttgart: UTB Ullstein Taschenbuchverlag.
- BURGER, Harald (coa colaboración de Harald JAKSCHE) (1973): *Idiomatik des Deutschen*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- BURGER, Harald (1998/2003/2007): *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt.
- BURGER, Harald; BUHOFER Annelies; SIALM, Ambros (1982): *Handbuch der Phraseologie*. Berlin / New York: Walter de Gruyter.

- COULMAS, Florian (1981): *Routine im Gespräch. Zur pragmatischen Fundierung der Idiomatik*. Wiesbaden: Akademische Verlagsgesellschaft Athenaion.
- DONALIES, Elke (2009): *Basiswissen Deutsche Phraseologie*. Tübingen / Basel: A. France Verlag.
- DUDEN (1976): *Wörterbuch, Band 1. Rechtschreibung*. Mannheim / Leipzig / Wien / Zürich: Dudenverlag.
- (2002): *Wörterbuch 11. Redewendungen*. Mannheim / Leipzig / Wien / Zürich: Dudenverlag.
- ĎURČO, Peter (1994): *Probleme der allgemeinen und kontrastiven Phraseologie. Am Beispiel Deutsch und Slowakisch*. Heidelberg: Julius Groos Verlag.
- FLEISCHER, Wolfgang (1982/1997): *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*. Leipzig: VEB Bibliographisches Institut / Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- GLÖCKNER, H. (1973): "Die Äußerungsform – eine kommunikative Größe bei der Entwicklung der Gesprächsfähigkeit", en *Deutsch als Fremdsprache* 10, 339-344.
- HENNE, Helmut; REHBOCK, Helmut (1979/1982): *Einführung in die Gesprächsanalyse*. Berlin / New York: Walter de Gruyter.
- HYMES, Dell (1970/1979): *Soziolinguistik. Zur Ethnographie der Kommunikation*. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- ISABEKOV, Siergiej (1972): "O semantičeskoj strukture nemeckich pogovorok (voprosy formal'no-semantičeskoj členimosti)", en *MGPIIJ. Sbornik naučnych trudov*. Volume 71, Moskva, 59-72
- JAKOBSON, Roman (1960): "Linguistics and Poetics: Closing Statement", en SEBEOK, Thomas (ed.): *Style in Language*. Cambridge, MA: Massachusetts Institute of Technology, 350-77.
- KÜHN, Peter (1983): "Pragmatische und lexikographische Beschreibung phraseologischer Einheiten. Phraseologismen und Routineformeln", en WIEGAND, Herbert E. (ed.): *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie IV*. Hildesheim, 175-235.
- (1983): "Phraseologismen: Sprachhandlungstheoretische Einordnung und Beschreibung", en BURGER, Harald; ZETT, Robert (eds.): *Aktuelle Probleme der Phraseologie* (Simposio do 27-29.9.1984 en Zürich). Bern / Frankfurt am Main / New York / Paris: Peter Lang, 121-137.
- LASKOWSKI, Marek (2003): *Semantische und pragmatische Aspekte der deutschen und polnischen Phraseologie*. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego.
- LÜGER, Heinz-Helmut (1993): *Sprachliche Routinen und Rituale*. Colección *Aktuelle Probleme der Phraseologie*. Volume 36, Frankfurt / M.: Peter Lang.
- PALM, Christine (1995/1997): *Phraseologie. Eine Einführung*. Tübingen: Gunter Narr Verlag.
- PETZSCHLER, Hermann; ZOCH, Irene (1974): "Die Rolle dialogtypischer Wortverbindungen und Wendungen bei der Vervollkommnung sprachlichen Könnens auf dem Gebiet des dialogischen Sprechens", en *Deutsch als Fremdsprache* 11, 209-216.

- PILZ, Klaus D. (1978): *Phraseologie. Versuch einer interdisziplinären Abgrenzung, Begriffsbestimmung und Systematisierung unter besonderer Berücksichtigung der deutschen Gegenwartssprache*. Volume 2, Göppingen: Alfred Kümmerle.
- REYMONT, Elzbieta (2002): *DACHfenster*. Warszawa: Wydawnictwo Szkolne PWN.
- SOSA MAYOR, Igor (2006): *Routineformeln im Spanischen und im Deutschen. Eine pragmalinguistische kontrastive Analyse*. Wien: Praesens Verlag.
- STEIN, Stephan (1995): *Formelhafte Sprache. Untersuchungen zu ihren pragmatischen und kognitiven Funktionen im gegenwärtigen Deutsch*. Frankfurt am Main / Berlin / Bern / New York / Paris / Wien [*Sprache in der Gesellschaft. Beiträge zur Sprachwissenschaft* 22].
- WAHRIG (1986/1991/1996/1997/2000): *Deutsches Wörterbuch*. Gütersloh / München: Bertelsmann Lexikon Verlag.
- WENZEL, Angelika (1978): *Stereotype in gesprochener Sprache. Form, Vorkommen und Funktion im Deutschen*. München: Hueber [*Heutiges Deutsch*. Reihe 1, *Linguistische Grundlagen*. Band 13].
- WENZEL, Johannes (1972): “Gesprochene Sprache im Konversationsunterricht für Fortgeschrittene – Zur Entwicklung der Sprachfertigkeit mit Hilfe situationeller Strukturen”, en *Deutsch als Fremdsprache* 9, 104-110.
- WIEGAND, Herbert E. (ed.) (1981): *Studien zur neuhochdeutschen Lexikographie*. Hildesheim / New York: Georg Olms.
- WIMMER, Franz Martin (1977): *Verstehen, Beschreiben, Erklären zur Problematik geschichtlicher Ereignisse*. Breisgau / München: Alber.
- WOTJAK, Barbara; RICHTER, Manfred (1993/1988/1997): *Sage und schreibe. Deutsche Phraseologismen. Ein Übungsbuch für Ausländer. (Sage und schreibe. Deutsche Phraseologismen in Theorie und Praxis)*. Leipzig / Berlin / München / Wien / Zürich / New York: Langenscheidt Verlag Enzyklopädie.
- WUNDERLICH, Waldemar (1977): “Phraseologismen – Überkommens und Neugeprägtes in der Sprache unserer Gegenwart”, en *Sprachpflege* 26, 52 e ss.
- WUNDERLICH, Dieter (1979): “Was ist das für ein Sprechakt?”, en GREWENDORF, Günther (ed.): *Sprechakttheorie und Semantik*. Frankfurt: Suhrkamp, 275-324.

Referencias electrónicas:

<http://wortschatz.uni-leipzig.de> [Data de consulta: 30/05/2009]

Habla, soy todo oídos. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español¹

Inés Olza Moreno²

Universidad de Navarra

Neste artigo analízanse as unidades fraseolóxicas (UUFF) somáticas do español que reflicten as accións e as actitudes do receptor/oínte discursivo. O estudo que se presenta aquí revela que o corpus de UUFF metalingüísticas seleccionado conforma unha serie fraseolóxica na que a motivación figurativa descansa nun conxunto de patróns metafóricos e metonímicos recorrentes. Así mesmo, o valor metalingüístico deste grupo de unidades defínese e clasifícase con vistas a extraer conclusións acerca da concepción sobre a linguaxe –como parte da realidade– que subxace nesta esfera fraseolóxica do español.

Palabras clave: fraseoloxía somática, metalenguaxe, oínte, metáfora, metonimia.

This article analyzes a corpus of Spanish idioms based on terms for body parts that are related to the attitudes and the activity of the hearer as discursive recipient. This study reveals that this group of expressions constitute a phraseological series whose figurative motivation relies on a set of recurrent metaphorical and metonymical patterns. Besides this, the metalinguistic value of this corpus of idioms is defined and classified in order to determine which is the conception of language –as a part of reality– that underlies this sphere of Spanish phraseology.

Keywords: somatic phraseology, metalanguage, hearer, metaphor, metonymy.

Data de recepción 26/02/2009 Data de aceptación 27/04/2009

¹ A realización deste traballo contou co soporte económico dunha bolsa de posgrao do Programa Nacional de Formación de Profesorado Universitario (FPU) do Ministerio de Educación e Ciencia. Algúns aspectos deste artigo expuxéronse no *XXXVIII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística* (CSIC, Madrid, 2-5 febreiro 2009). Dóulle-las grazas ós dous avaliadores anónimos que vulgaron este estudo polas súas valiosas correccións e suxestións.

² Tradución de Ghizlane Baati e Natalia García Blanco.

1. Introducción: a fraseoloxía somática metalingüística do español

Este artigo inscríbese no marco dunha investigación máis ampla que se ocupa de analiza-la concepción figurativa da linguaxe –como actividade tanto de produción como de recepción de discursos– que subxace na *fraseoloxía somática española de contido metalingüístico* (cf. Olza Moreno 2006a e 2009a). Atopámonos, logo, no terreo dos fraseoloxismos baseados en lexemas denominadores das partes do corpo humano³ que ademais, no caso que nos ocupa, posúen ben un significado idiomático que describe algún aspecto da linguaxe ou da actividade lingüística, ben un valor de tipo metapragmático ou metadiscursivo (cf. *infra*).

En concreto, o conxunto de expresións que analizo polo miúdo extraéronse dun corpus máis extenso de 335 unidades fraseolóxicas (UUFF) somáticas metalingüísticas artelladas arredor dun total de 24 bases somáticas (cf. Olza Moreno 2009a). Aqueles lexemas somáticos que resultan máis produtivos na xeración de expresións de contido ou valor metalingüístico son, como cabía esperar, os referidos ós órganos e ás partes do corpo que interveñen no proceso de fonación ou articulación da linguaxe: por orde de importancia *boca*, *lengua*, *labio(s)*, *nariz*, *diente(s)* ou *garganta*, que abranguen máis dun 50% (172 UUFF) dos fraseoloxismos do mencionado corpus⁴ con exemplos como *punto en boca*, *morderse la lengua* (‘absterse de dici-lo que se quixese dicir’), [*decir*, *hablar*] *de labios afuera* (‘[falar] sen convicción ou con pouca sinceridade’), *hablar con/por la(s) nariz/narices* (‘falar narnexo’), [*decir*, *hablar*, *murmurar*] *entre dientes* (‘[falar] articulando de xeito pouco comprensible’) ou *garganta profunda* (‘informador secreto’).

As expresións que se acaban de citar constitúen unha mostra representativa das características da fraseoloxía metalingüística, en tanto que, por un lado, ofrecen un panorama dos múltiples aspectos e niveis da linguaxe que poden quedar descritos por este tipo de UUFF –modo físico ou fisiolóxico de articulación; actitudes e características do emisor; influencia das circunstancias comunicativas no falar etc.– e, polo outro, ilustran como certas unidades se especializan en funcións pragmáticas que implican unha reflexividade sobre a propia acción lingüística –en concreto, *Punto en boca* emprégase, na esfera de interacción entre os falantes, para ordenar silencio a un

³ Non se terán en conta aquí os somatismos artellados arredor dun “zoomorfismo” (Mellado Blanco 2004:39), o lexema referido a unha parte do corpo animal que non se corresponde con ningunha da anatomía humana. No campo concreto da fraseoloxía metalingüística (cf. *supra*), non examinamos, xa que logo, UUFF como *abrir el pico* (‘comezar a falar’), *meter la pata* (‘dicir algo inoportuno ou inconveniente’) ou *dar a alguien en el hocico* con algo (‘dicirillo para molesto ou humillalo’) (cf., por exemplo, o DFDEA, s. v. *pico*, *pata*, *hocico*). Con todo, no corpus de expresións baseadas nos lexemas *oido(s)* e *oreja(s)* que se examina neste artigo (cf. §§ 2-4) si se detectan UUFF que, baseándose en nomes de partes do corpo que comparten os animais e os seres humanos, codifican no seu nivel literal imaxes relacionadas con comportamentos animais, como *aguzar las orejas* (‘escoitar con atención’).

⁴ Tamén para outras linguas como o inglés (Goossens 1989, 1995; Radden 2001, 2004) ou o francés (Olza Moreno 2006b, 2006c) se comprobou que a descrición figurada da actividade lingüística en termos corporais se basea fundamentalmente nas UUFF xeradas polos lexemas somáticos referidos a órganos articuladores. Con todo, débese dicir que os somatónimos que realmente destacan neste campo son *boca* e *lengua* que, dentro do citado corpus de 335 expresións somáticas metalingüísticas do español, cobren nada menos que un 38,5% (129 UUFF).

interlocutor-. Enténdese, polo tanto, a utilidade que ofrece a análise destas pezas no empeño de desvelar e comprende-la *cultura lingüística implícita* –isto é, os saberes, ideas e crenzas respecto á linguaxe como obxecto ou parte da realidade– que desenvolveron os falantes da comunidade lingüística española (González Ruiz 2006)⁵. Ademais, dado que o conxunto de UUFF metalingüísticas dunha lingua se pode considerar a tódolos efectos como un tipo de *metalinguaxe* –se se quere, unha *metalinguaxe corrente*, empregada polos propios falantes, fronte á metalinguaxe científica dos lingüistas e á metalinguaxe da lóxica (Rey-Debove 1978:22-23)–, o seu estudo sistemático pódese considerar, por que non, como auxilio e estímulo para a propia ciencia lingüística (Casado Velarde 2006).

Os exemplos de UUFF somáticas metalingüísticas aducidos ata aquí centran o seu contido na articulación ou na *producción* de discursos, en consonancia coas bases somáticas que os xeran. Agora ben, na outra cara da actividade lingüística hai que ter en conta, así mesmo, o modo en que esta parcela da fraseoloxía do español conceptualiza figuradamente os procesos –máis ou menos activos– de *recepción* das mensaxes lingüísticas. Non en van, como tamén se explicará no § 2, os lexemas somáticos *oído(s)* e *oreja(s)* son tamén considerablemente produtivos no campo da metalinguaxe precisamente pola súa capacidade para articular UUFF que codifican aspectos diversos relacionados coa acción e as actitudes do *oínte* na súa calidade de *receptor* ou destinatario dos discursos⁶.

Os obxectivos concretos deste traballo perseguen, polo tanto:

- 1) identificar e describir preliminarmente as características do conxunto de somatismos metalingüísticos do español articulados ó redor do *oído(s)/oreja(s)* que fan referencia a calquera aspecto da actividade do oínte discursivo (cf. § 2);
- 2) analizar, baseándose nas ferramentas proporcionadas pola lingüística cognitiva, os patróns figurativos –esquemas de imaxes e metáforas e metonimias conceptuais– que motivan de modo coherente e analóxico o significado idiomático metalingüístico desta serie fraseolóxica e que corroboran a tese de que dentro do terreo da fraseoloxía (somática) das linguas é posible percibir máis regularidade que irregularidade ou anomalías lingüísticas (cf. § 3);

---

⁵ Este é un dos obxectivos que guiaron o desenvolvemento do proxecto de investigación “Lo metalingüístico en español. Estudio semántico, discursivo, fraseolóxico, sintáctico y sígnico. Aplicaciones en la enseñanza del español” (subvencionado entre 2002 e 2005 polo Ministerio de Ciencia e Tecnoloxía; ref. BFF2002-00801), no que o grupo investigador, que segue activo neste campo actualmente, dedicou varios traballos monográficos á análise da cultura lingüística implícita en varias parcelas do léxico e da fraseoloxía do español (cf. Fernández Bernárdez 2002; Loureda Lamas 2003; Manero Richard 2005; Aznárez Mauleón 2006).

⁶ A pesar de que os somatismos baseados en *oído(s)* e *oreja(s)* constitúen un conxunto nuclear dentro da fraseoloxía do español que describe os procesos de recepción da linguaxe, cabe sinalar, así e todo, que existe tamén unha nutrida nómina de UUFF que, sen seren somáticas, tamén se refiren á actitude e á actividade do oínte: [*estar, permanecer, quedar*] a la *escucha*, *estar teniente* ou *poner la antena*, entre outras moitas. Dados o marco e os límites desta investigación (cf. *supra*), o seu estudo quedará fóra dos obxectivos deste artigo, aínda que a antedita análise contribuiría, sen dúbida, a ofrecer un panorama verdadeiramente completo da conceptualización da actividade do receptor que subxace na fraseoloxía do español.

e 3) trazar un panorama dos distintos significados e valores metalingüísticos que presenta o corpus analizado e pór estes en relación coas acepcións que desenvolveron, pola súa parte, os verbos de percepción auditiva *oír* e *escuchar*, de maneira que queden patentes os paralelismos semánticos que presentan a este respecto as esferas léxica e fraseolóxica do español (§ 4).

2. O corpus de somatismos metalingüísticos baseados en *oído(s)/oreja(s)*

O corpus de somatismos metalingüísticos do español baseados en *oídos(s)* e *oreja(s)* que codifican ou se relacionan coas accións e actitudes que poden soste ou levar a cabo o receptor discursivo consta de 29 UUFF, entre as que cabe contar 26 expresións de contido descritivo e 3 unidades de valor pragmático-discursivo. Segundo se aprecia na Figura 1 de presentación do corpus (cf. *infra*):

a) os lexemas somáticos *oído(s)* e *oreja(s)* consideráronse a tódolos efectos como *bases variantes*, dado o alto número de pares de variantes fraseolóxicas que xeran en paralelo: *afinar el/los oído(s) / afinar la(s) orejas* ou *taparse los oídos / taparse las orejas*, entre outros exemplos;

b) as fontes das que se extraeu o corpus son cinco: tres repertorios fraseolóxicos –o *Diccionario fraseológico documentado del español actual* (Seco, Andrés y Ramos 2004; DFDEA), o *Diccionario fraseológico del español moderno* (Varela y Kubarth 1995; DFEM) e o *Diccionario de fraseología española* (Cantera Ortiz de Urbina y Gomis 2007; DFE)– e dous dicionarios xerais –o *Diccionario de la lengua española* da Real Academia Española (2001, 22ª edición; DRAE) e o *Diccionario de uso del español* (Moliner 1998; DUE)⁷–. Os repertorios que rexistran cada unidade –ou cada acepción distinta dunha mesma expresión– citáronse nesta mesma orde por medio das súas siglas⁸ nas entradas correspondentes da Figura 1;

c) unificáronse os distintos sistemas cos que aparecen marcados nas fontes o denominado *contorno* (Seco 1979; Martínez Marín 1996:65-66; Olímpio de Oliveira Silva 2007:§ 3.1.3) ou os *actantes* de cada expresión (Wotjak 1998:esp. §§ 1.4 e 1.6; Mellado Blanco 1996-1997:248-249), de xeito que este tipo de compoñentes das UUFF se sinalan en redonda: por exemplo, *dar/prestar oídos* a algo ou *pegársele* algo a alguen *al oído*. Así mesmo, en poucos casos –e seguindo, tamén, ás veces, as indicacións proporcionadas polos propios dicionarios– engadíronse entre corchetes os verbos cos que algunhas locucións acostuman coaparecer e conformar, polo tanto, o que se chamaron *colocacións complexas* (Koike 2005; García-Page 2005): [*ser de, tener*] *buen oído*, entre outros casos;

⁷ Deixouse de lado o despoxo do *Diccionario del español actual* (Seco, Andrés e Ramos 1999; DEA) porque se entende que o material fraseolóxico nel rexistrado se inclúe e subsume no DFDEA. Noutra orde de cousas, na recolección deste corpus excluíronse as expresións que aparecen marcadas explicitamente polas fontes como *antigas* ou *desusadas*, xa que o meu obxectivo é analiza-la fraseoloxía do español *actual*; así como tamén se rexeitaron, por lle escapar á miña competencia lingüística, aquelas unidades que non se adscriben diatopicamente á variedade do *español peninsular*.

⁸ Estas son as mesmas fontes empregadas na recolección do corpus máis amplo de fraseoloxismos somáticos metalingüísticos do español (cf. *supra* § 1).

d) no plano semántico, propúxose unha *definición* para cada fraseoloxismo ou unha *explicación* do valor pragmático-discursivo que posúen certas expresións. Ámbalas dúas constitúen unha reelaboración persoal realizada a partir das informacións ofrecidas polas fontes lexicográficas seleccionadas, con especial inspiración, non en poucos casos, nas definicións e glosas que achega o DFDEA, do que se pode dicir que é o repertorio fraseográfico máis completo e cientificamente máis rigoroso dos publicados ata agora para a lingua española;

e) algunhas UUFF do corpus son polisémicas e, en certas ocasións, ademais, as súas distintas acepcións sitúanse en esferas separadas da clasificación de significados metalingüísticos que propomos posteriormente. Por exemplo, *dar/prestar oídos* a algo pode facer referencia ó simple acto de ‘prestar atención a algo que se está oíndo’ ou a actitudes máis concretas cara a aquilo que se escoita (‘darlle unha acollida favorable’; ‘crelo’). En calquera caso, para o cómputo global das unidades do corpus, os fraseoloxismos como o que se acaba de citar considéranse, claro está, como expresións únicas. Non ocorre o mesmo nos casos nos que un mesmo contido figurativo se concreta, ó mesmo tempo, nunha UF descritiva e nunha expresión de valor pragmático-discursivo, que se computan como dúas unidades independentes: como únicos exemplos no corpus, isto obsérvase en *ser todo oídos*, que describe o ‘escoitar con moita atención’ e *Soy todo oídos*, que funciona como unha fórmula coa que un falante convida a outro a falar ou a dicir algo que está disposto a escoitar con moita atención (cf. *infra* a nota 7).

Doutra parte, hai que advertir que as UUFF da Figura 1, que se toman como obxecto particular de estudo neste traballo, non cobren todo o conxunto das expresións baseadas en *oído(s)/oreja(s)* que posúen un significado metalingüístico. Dito doutra maneira, a nómima de fraseoloxismos con *oído(s)/oreja(s)* incluída no corpus de somatismos metalingüísticos descrito no § 1 é máis ampla –contén un total de 39 UUFF– e nela englobábase non só as unidades que se relacionan coas accións e actitudes do propio receptor de mensaxes lingüísticas, senón tamén unha serie de expresións que reflicten, entre outros aspectos, o modo en que un suxeito pode altera-la actividade receptora dun oínte –*cerrar* a alguen *los oídos*, ‘facer que non oia o que lle convén’– ou algunhas accións e influencias que poden recibir figuradamente os oídos e as orellas como órganos asociados á recepción discursiva –*pitárlle/silbarle/sonarle/ zumbárlle los oídos* a alguen, ‘ser obxecto de comentarios que unha persoa non escoita por estar ausente’ ou *regalárlle el/los oído(s)* a alguen, ‘afagalo’– ou a outro tipo de valores simbólicos que tamén se lles atribúen –por exemplo, *agachar las orejas*, ‘ceder con humildade nunha discusión ou ante una repreensión’, onde a posición erguida das orellas (ou da cabeza, en xeral) se toma como representación dunha actitude de orgullo ou de reafirmación persoal–.

Por último, na presentación do corpus da Figura 1, as unidades aparecen ordenadas segundo o seu contido ou valor metalingüístico nunha clasificación que se explicará e se fundamentará con máis detalle no § 4 e que, ademais de articularse ó redor do criterio de distinción entre as UUFF descritivas e aquelas de valor pragmático-discursivo, se inspira tamén, en boa medida, na definición dos distintos niveis e planos

da linguaxe que formulou Coseriu (cf. esp. 1988:80-146) no marco da súa *teoría xeral do falar*.

UNIDADES DE CONTIDO DESCRITIVO	
NIVEL BIOLÓXICO DO FALAR	
[<i>ser de, tener</i>] <i>buen oído</i> (DFE)	[Ter] capacidade de escoitar moi ben.
<i>duro de oído / duro de oreja</i> (DFDEA; DFEM; DFE, s. v. <i>duro</i> ; DRAE; DUE) / <i>tener el oído duro</i> (DFEM; DFE)	[Ser] xordo.
<i>oído de tísico</i> (DFDEA; DFE)	Oído moi fino.
<i>tardo de oído</i> (DUE)	Xordo.
<i>torpe de oído</i> (DFDEA)	Xordo.
NIVEL CULTURAL DO FALAR	
1) Referencia á canle de transmisión da mensaxe	
[<i>tomar</i>] <i>al oído</i> (DFDEA; DRAE; DUE)	A través deste sentido, sen outra fonte de confirmación que a de ter oído falar de algo ou de alguén.
<i>de oído</i> (DFDEA; DRAE)	A través deste sentido, sen outra fonte de confirmación que a de ter oído falar de algo ou de alguén.
2) Descrición xeral do acto de recepción dun discurso	
<i>llegar algo a oídos</i> de alguen (DRAE; DUE)	Vir ó seu coñecemento.
<i>poner la oreja</i> (DFDEA; DFE)	Escoitar.
3) Descrición das actitudes mentais e emocionais do suxeito receptor	
3a) O oínte presta (moita) atención ó que se (lle) está dicindo	
<i>abrir los oídos</i> (DFDEA; DRAE) / <i>abrir tanto el/los oído(s)</i> (DRAE)	Escoitar con atención.
<i>afilar/afinar el/los oído(s)</i> (DFEM; DFE, s. v. <i>afinar</i>) / <i>afinar la(s) oreja(s)</i> (DFE, s. v. <i>afinar</i>)	Escoitar con atención.
<i>aguzar los oídos / aguzar la(s) oreja(s)</i> (DFDEA; DFEM; DFE, s. v. <i>afinar</i> ; DRAE; DUE)	Escoitar con atención.
<i>alargar el/los oído(s) / alargar las orejas</i> (DFEM; DUE) / <i>con las orejas tan largas</i> (DRAE)	Escoitar con atención.
<i>aplicar el oído</i> a algo (DFEM; DFE, s. v. <i>aplicar</i> ; DRAE; DUE)	Escoitar con atención.
<i>dar/prestar oído(s)</i> a algo (DFDEA; DFEM; DFE; DRAE; DUE)	Prestar atención a algo que se escoita.
<i>hacer oído</i> (DFDEA) / <i>hacer oreja</i> (DFE)	Prestar atención para oír algo.
<i>pegar la oreja</i> (DFE, s. v. <i>pegar</i>)	Escoitar con atención.

<i>ser todo oídos</i> (DFDEA; DFEM; DFE; DRAE; DUE) ⁹ / <i>ser todo orejas</i> (DFEM; DFE)	Escoitar con moita atención.
3b) O oínte non atende ó que se (lle) está dicindo	
<i>cerrar los oídos</i> a algo (DFDEA; DFE, s. v. <i>cerrar</i> ; DRAE; DUE)	Negarse a escoitalo ou a atendelo (especialmente no caso de razóns ou escusas).
<i>entrarle</i> a alguen algo <i>por un oído y salirle por el otro</i> (DFDEA; DFEM; DFE, s. v. <i>entrar</i> ; DRAE; DUE)	Non prestar alguén ningunha atención ou consideración ó que se lle está dicindo.
<i>hacer oídos de mercader</i> (a algo) (DFDEA; DFEM; DFE; DRAE; DUE) / <i>hacer(se) orejas de mercader</i> (DFEM; DFE; DRAE) / <i>tener oídos de mercader</i> (DRAE)	Non prestar alguén ningunha atención ou consideración ó que se lle está dicindo, ou non obrar segundo o que se lle está dicindo. Non se querer decatar do que se lle está dicindo.
<i>hacer oídos sordos</i> (a algo) (DFDEA; DFEM; DFE; DRAE)	Non prestar alguén ningunha atención ou consideración ó que se lle está dicindo, ou non obrar segundo o que se lle está dicindo.
3c) O oínte sente rexeitamento cara o que escoita	
<i>retñir algo las orejas</i> (DRAE)	Sentir rexeitamento cara ó que se escoita, por ser moi molesto ou prexudicial.
<i>taparse los oídos/las orejas</i> (DRAE)	Sentir rexeitamento cara ó que se escoita, porque anoxa ou porque resulta disonante ou desagradable.
3d) O oínte ten unha actitude positiva cara ó que escoita	
<i>dar/prestar oído(s)</i> a algo (DFDEA; DFEM; DFE; DRAE; DUE)	Darlle unha acollida favorable a algo que se escoita.
3e) O oínte cre algo que escoita	
<i>dar/prestar oído(s)</i> a algo (DFEM; DFE; DRAE; DUE)	Crer algo que se escoita.
3f) O oínte retén o que escoita	
<i>pegársele</i> algo a alguen <i>al oído</i> (DFEM; DFE, s. v. <i>pegar</i>)	Retelo fixamente na memoria despois de escoitalo.

⁹ Malia non aparecer rexistrada con este valor específico en ningún dos repertorios consultados, a expresión *ser todo oídos* –na súa actualización discursiva máis frecuente *Soy todo oídos*– pode funcionar tamén, segundo se sinalou máis arriba, como unha fórmula directiva coa que se invita a falar ou dicir algo que se está disposto a escoitar con atención, como se observa, por exemplo, no seguinte testemuño: – *Perfectamente –parecía ceder el visitante–. Veamos cuál es el secreto de tan rara decisión. O tal vez prefieres que me lo cuente Marina, en el supuesto de que lo comparta contigo. En cualquier caso soy todo oídos.* (Carlos Rojas: *El ingenioso hidalgo y poeta Federico García Lorca asciende a los infiernos* (España), 1980, CREA)

Incluimos, logo, esta expresión no corpus como unidade independente de valor metapragmático.

4) Descrición do modo de (non) recibir un oínte a mensaxe	
4a) Un suxeito recibe unha mensaxe indirectamente	
<i>llegar algo a oídos</i> de alguen (DFDEA; DFE)	Decatarse alguén de algo de modo indirecto.
4b) O oínte evita intencionalmente recibir unha mensaxe	
<i>negar los oídos / no dar oídos</i> (DRAE)	Non se expor alguén a que se lle fale sobre unha cousa que se lle propón ou que se lle solicita.
4c) Un suxeito escoita sen que os demais o advirtan	
<i>pegar la oreja</i> (DFEM)	Espiar unha conversa a través dunha parede.
<i>poner la oreja</i> (DFDEA)	Escoitar ás agachadas ou con disimulo.
5) Descrición da relación e a interacción entre os falantes	
5a) Un interlocutor escoita con atención a outro	
<i>dar/prestar oído(s)</i> a alguen (DFDEA; DFEM; DFE)	Prestar atención ó dito polo interlocutor.
5b) Un interlocutor ten unha actitude positiva cara ó dito por outro	
<i>dar/prestar oído(s)</i> a alguen (DFDEA; DFEM; DFE)	Dar una acollida favorable ó dito polo interlocutor.
5c) Un interlocutor cre a outro	
<i>dar/prestar oído(s)</i> a alguen (DFEM; DFE)	Cre-lo que di alguén.
UNIDADES DE VALOR PRAGMÁTICO-DISCURSIVO	
Expresións que regulan a interacción entre os falantes	
<i>Oído a la caja</i> (DRAE)	Fórmula directiva coa que un interlocutor recomenda atención a outro verbo de algo que se está dicindo ou se vai dicir.
<i>Oído al parche</i> (DFDEA; DFEM; DFE; DUE)	Fórmula directiva coa que un interlocutor recomenda atención a outro verbo de algo que se está dicindo ou se vai dicir.
<i>ser todo oídos</i> [<i>Soy todo oídos</i>] (DFDEA; DFEM; DFE; DRAE; DUE)	Fórmula directiva coa que un falante invita indirectamente a outro a falar ou dicir algo que está disposto a escoitar con suma atención.

Figura 1. Corpus de fraseoloxismos somáticos do español baseados en *oído(s)* e *oreja(s)* que se relacionan coas accións e actitudes do oínte. Clasificación do seu significado ou valor metalingüístico.

3. Estudo da motivación figurativa das unidades do corpus

Para cumprir co obxectivo xeral de desvelar desde un punto de vista cognitivo os patróns metafóricos e metonímicos que motivan de maneira *sistemática* o significado idiomático metalingüístico da *serie fraseolóxica* que se acaba de presentar, resulta oportuno partir, en primeiro lugar, do exame dalgúns aspectos relevantes do valor semántico e simbólico que se asocia ás propias bases *oído(s)* e *oreja(s)*. Ó fundamentar así o estudo da motivación figurativa das UUFF seleccionadas, o que se persegue é

corroborar como os significados idiomáticos codificados na serie fraseolóxica xerada por estes lexemas parten, efectivamente, das acepcións que desenvolveron ámbalas dúas bases xa como *unidades léxicas (ULS) independentes*. Desta maneira, pódese afirmar que o valor semántico e figurativo que posúen as bases *oído(s)* e *oreja(s)* fóra da esfera fraseolóxica é o que orienta e determina a dirección metafórica e metonímica en que cristalizan os significados idiomáticos das UUFF xeradas por elas¹⁰. Cabe sinalar que un estudo semántico-fraseolóxico deste calado pódese aplicar aquí de modo especialmente eficaz grazas á natureza das propias *bases somáticas*, dado que se trata de lexemas que, en virtude da súa referencia á partes do corpo humano e á experiencia corporal en xeral, se cargan facilmente de todo tipo de contidos connotativos e multiplican, ademais, as súas acepcións baseándose no principio antropocéntrico da linguaxe e do pensamento figurativo¹¹. Trátase, polo tanto, de bases fraseolóxicas que presentan un potencial figurativo particularmente accesible para os falantes e xeran, en consecuencia, de modo sistemático, coherente e analóxico series de expresións fraseolóxicas cun nivel xeralmente alto de transparencia no seu significado idiomático e na súa motivación¹² metafórica ou metonímica¹³.

Nas Figuras 2 e 3, destacamos algunhas das acepcións de *oído(s)* e *oreja(s)* que resultan máis pertinentes e aproveitables na liña de análise que se acaba de expor:

---

¹⁰ Diversos autores denominaron *trazos tipolóxicos* o conxunto de valores semánticos e figurativos, que se asocian á base xa desde o seu emprego como lexema independente e que activan a substancia significativa común dos fraseoloxismos de cada serie (cf. esp. Černyševa 1984, *apud* Mellado Blanco 2004:98; e Mellado Blanco 2004:§ 4.2 e 2005, § 2a). A caracterización destes trazos tipolóxicos é a que permite desenvolver –como tamén ocorre neste traballo– a descrición semántica sistemática das series fraseolóxicas somáticas (cf. Mellado Blanco 2004 y 2005; Olza Moreno 2007).

¹¹ En efecto, como é ben sabido, as propostas da lingüística cognitiva fundamentanse na idea de que o noso coñecemento e, xa que logo, o noso pensamento figurativo están “corporalizados” (*embodied*) ou se funden de modo inextricable coa propia experiencia corporal, que adquire unha prominencia cognitiva nuclear (Lakoff; Johnson 1980:cap. 12; Johnson 1987). Esta tese ten un reflexo claro, por exemplo, no xeito en que os falantes buscan nomear novas realidades “reutilizando”, entre outras cousas, os lexemas somáticos, que desenvolven así, segundo se verá tamén con *oído(s)* e *oreja(s)*, novas acepcións para designar realidades de distinta natureza (cf. *infra* las Figuras 2 e 3).

¹² Para un achegamento específico á complexa cuestión da *motivación lingüística* e, máis concretamente, á *motivación fraseolóxica*, cf. Penadés Martínez (2006) e Penadés Martínez; Díaz Hormigo (2008). No que atinxe á *motivación semántica* observable no terreo fraseolóxico, a postura xeral dos estudosos (cf. Penadés Martínez 2006:§ 3.1.3; Penadés Martínez; Díaz Hormigo 2008:§ 2) é a que relaciona inversamente o grao de *idiomaticidade* que presenta o significado dunha UF co seu nivel de *motivación*, de xeito que as expresións menos idiomáticas son aquelas con significado global –xeralmente figurado– que se percibe como máis motivado. Respecto a que é un *significado fraseolóxico motivado*, a miña proposta (Olza Moreno 2009a) poderíase formular como segue: o significado dunha UF pódese cualificar como *motivado* se se fai posible enxergar algún tipo de vínculo lóxico-semántico entre a lectura literal de partida dada pola suma do contido recto dos compoñentes da UF e o significado global –normalmente, de tipo figurado– que posúe a expresión en tanto que fraseoloxismo. Segundo se exemplificará na análise dos somatismos metalingüísticos con *oído(s)/oreja(s)*, ditos vínculos adoitan adquirir transparencia á luz de certos mecanismos figurativos (metáforas, metonimias, esquemas de imaxes etc.) que explican *por que* cada UF significa o que significa.

¹³ Con todo, os lexemas somáticos non son, por suposto, os únicos capaces de xerar polas súas características este tipo de series fraseolóxicas. A este respecto, cf. Olza Moreno;González Ruiz (2008) para un estudo de diversas series de UUFF nas que o significado idiomático metalingüístico xira ó redor do potencial figurativo dun conxunto de lexemas denominativos de elementos pertencentes ó código gráfico da linguaxe.

Oído	Acepcións primarias	1) <i>Sentido que permite percibir los sonidos.</i> (DRAE23; DUE; DEA) 2) <i>Cada uno de los órganos del sentido auditivo.</i> (DRAE23; DUE; DEA)
	Acepcións translaticias	3) <i>Atención.</i> (DEA) 4) <i>Agujero que en la recámara tienen algunas armas de fuego para comunicar este a la carga.</i> (DRAE23; DUE; DEA) 5) <i>Orificio que se deja en el taco de un barreno para colocar la mecha.</i> (DRAE23; DUE)

Figura 2. Acepcións de *oído(s)* activas no significado figurado dos somatismos do corpus.

Oreja	Acepción primaria	1) <i>Órgano externo de la audición.</i> (DRAE; DUE; DEA) / <i>Ternilla que en el hombre y en muchos animales forma la parte externa del órgano del oído.</i> (DRAE; DUE)
	Acepcións translaticias	2) <i>Sentido de la audición.</i> (DRAE; DEA) 3) <i>Atención.</i> (DEA) 4) <i>En los sillones, butacas, etc., cada uno de los dos salientes del respaldo que sirven para reclinar la cabeza.</i> (DRAE; DEA) / <i>Cualquier apéndice, flexible o no, en posición semejante a la de una oreja, en un objeto cualquiera; particularmente, si hay dos, uno a cada lado.</i> (DUE)

Figura 3. Acepcións de *oreja(s)* activas no significado figurado dos somatismos do corpus.

Primeiramente, respecto á relación semántica que se advirte entre *oído(s)* e *oreja(s)*, pode subliñarse a metonimia¹⁴, expresada na acepción 2 da Figura 3, pola que *oreja(s)* pasa de designar unha parte (a externa) do conxunto de órganos de percepción auditiva a poder referirse, por extensión, ó propio sentido do oído. En efecto, é esta confluencia semántica entre *oído(s)* e *oreja(s)* –ou entre a acepción 1 de *oído(s)*, Figura 2 e a acepción 2 de *oreja(s)*, Figura 3– a que propicia que ámbolos dous lexemas funcionen como bases xeradoras dos pares de variantes fraseolóxicas mencionadas anteriormente (cf. § 2): *hacer oído* / *hacer oreja* ou *alargar el/los oído(s)* / *alargar las orejas*, como exemplos adicionais.

No significado das expresións articuladas ó redor de ámbalas dúas partes do corpo – identifíquense estas ou non metonimicamente– pódese detectar, xa como primeiro gran

¹⁴ Tamén entre as acepcións 1 e 2 de *oído(s)*, ‘sentido auditivo’ / ‘órganos do sentido auditivo’, se observa a relación metonímica entre o INSTRUMENTO de que se serve un sentido e o SENTIDO mesmo.

patrón figurativo, a acción constante doutra metonimia, a que identifica ó INSTRUMENTO dunha acción coa ACCIÓN mesma, isto é, *LOS OÍDOS/LAS OREJAS* coa ACCIÓN (INTENCIONAL OU NON) DE OÍR UNHA MENSAXE LINGÜÍSTICA¹⁵. Esta metonimia xeral combínase e concrétese, así mesmo, con diversos esquemas metafóricos en patróns de xeración de UUFF metalingüísticas como os que seguen:

a) nun bo número de unidades, as *características* atribuídas no nivel literal ós órganos de recepción discursiva proxéctanse figuradamente sobre certos aspectos da propia capacidade receptora do individuo. O oínte pode, á súa vez, dominar ou non a existencia e a natureza de ditos aspectos, nunha distinción que, de novo nun plano translaticio, codifica a existencia ou non de intencionalidade e control voluntario no acto de oír ou escoitar unha mensaxe lingüística (cf. tamén *infra* § 4, esp. § 4.2). Así, os fraseoloxismos que seguen refírense a características da capacidade receptora que escapan ó control do suxeito: [*ser de, tener*] *buen oído* → '[ter] capacidade de escoitar moi ben'; *oído de tísico* → 'oído de quen está enfermo e desenvolve outras capacidades' → 'oído moi fino'; *tardo de oído* → 'de oído lento' → 'xordo'; *torpe de oído* → 'de oído pouco hábil' → 'xordo'; o *tener el oído duro* → 'ter unha capacidade auditiva pouco flexible' → 'ser xordo'. Noutros casos, o propio individuo receptor altera figuradamente eses aspectos dos seus órganos auditivos e modifica, logo, intencionalmente a súa actividade como oínte: *hacer oídos de mercader* → 'finxir que se posúen os oídos como un suxeito que prototipicamente lle fai pouco caso ó seu interlocutor (un mercador)' → 'non prestar atención a algo/non querer darse de conta de algo'; *hacer oídos sordos* → 'finxir que os órganos auditivos funcionan mal' → 'non prestar atención ou consideración a algo'; *ser todo oídos* → 'multiplica-los propios órganos auditivos/a capacidade receptora' → 'escoitar moi atentamente /convidar a alguén a dicir algo que se vai escoitar con moita atención';

b) nunha liña parecida á observada nestas últimas expresións, outro conxunto máis nutrido de unidades denota no nivel literal certas *accións* levadas a cabo polo oínte sobre os seus propios órganos receptores. Ditas accións fan, logo, referencia figurada ó xeito en que un individuo escoita ou non escoita *intencional* e *voluntariamente* unha mensaxe lingüística. Isto é o que se aprecia en: *abrir los oídos* → 'desbloquea-la capacidade auditiva' → 'escoitar con atención'; *afinar los oídos/afinar las orejas* → 'convertelos nun obxecto depurado' → 'escoitar con atención'; *alargar los oídos/alargar las orejas* → 'estende-lo seu alcance e/ou superficie' → 'escoitar con atención'; *cerrar los oídos* a algo → 'bloquea-la capacidade auditiva' → 'negarse a escoitar algo'; *dar/prestar oídos* a algo o a alguen → 'entregar voluntariamente a capacidade auditiva' → 'escoitar con atención/acoller favorablemente/crer algo ou o que di alguén'; *entrarle* a alguen algo *por un oído y salirle por el otro* → 'non ter

---

¹⁵ É esta (O INSTRUMENTO POLA ACCIÓN OU FUNCIÓN que desempeña) unha metonimia que opera de maneira constante no campo da fraseoloxía somática. En concreto, no que atinxe ás UUFF metalingüísticas, comprobouse tanto para o español (Olza Moreno 2006d, 2007) como para outras linguas –o inglés (Goossens 1989, 1995 ou Radden 2001, 2004); o francés (Olza Moreno 2006b, 2006c); o alemán (Geck 2000:esp. §§ 6.2.2 e 6.2.3); ou o portugués (Marques 2007:esp. § 5.4.4.1)– que é unha metonimia especialmente produtiva dentro do conxunto das expresións baseadas en nomes de órganos articuladores, sobre todo en *boca* e en *lengua* (A BOCA/A LINGUA POLO PROPIO FALAR).

vontade de retelo' → 'non prestar atención ou consideración ó que se lle está dicindo'¹⁶; *oído a la caja* e *oído al parche* → 'invitación a dirixir ou (re)coloca-los órganos auditivos cara ós obxectos que emiten sons (caixa e parche)¹⁷ → 'invitación a prestarlle atención a algo'; ou *poner la oreja* → '(re)colocar convenientemente o órgano auditivo' → 'escoitar/escoitar con disimulo', entre outros exemplos. En relación coa idea de 'escoitar intencionalmente' que queda codificada nesta serie, pode destacarse, de feito, como a acepción 3 de *oído(s)* e *oreja(s)* rexistrada polo DEA (cf. as Figuras 2 e 3) fixou, precisamente, o valor metonímico de 'atención' que ditas bases activan sistematicamente no significado idiomático deste grupo de unidades;

c) por fin, nun grupo tamén numeroso de UUFF do corpus reflíctense as variadas *accións* e *influencias* que poden *recibir* tamén os órganos da audición e que se relacionan con aspectos *involuntarios* ou *non intencionais* da recepción discursiva. En concreto, apréciase este tipo de conceptualización en fraseoloxismos como *retñir algo las orejas* → 'causar unha vibración molesta para os órganos auditivos' → 'sentir alguén rexeitamento por algo que escoita'; *llegar algo a oídos de alguien* → 'entrar en contacto cos órganos auditivos un obxecto que se despraza de modo independente' → 'vir algo ó coñecemento de alguén/saber alguén de algo de modo indirecto'; ou *pegársele algo a alguien al oído* → 'colocárselle insistentemente sobre os órganos da audición' → 'retelo fixamente tras escoitalo'.

Por outro lado, baseándose na concepción metafórica dos *oídos(s)* como 'buracos' ou 'orificios' (acepcións 4 e 5, Figura 2) e das *oreja(s)* como 'partes saíntes de calquera obxecto' (acepción 4, Figura 3)¹⁸, pódese chama-la atención, igualmente, sobre outra *rede de patróns figurativos* que tamén motiva de modo coherente e sistemático o significado idiomático do noso corpus de fraseoloxismos. Trátase, en particular, dun conxunto de *esquemas de imaxes* que, sendo compatibles coas metáforas e as metonimias xa ilustradas, fundamentan e completan a descrición figurada de calquera proceso de comunicación lingüística en xeral. Respecto á conceptualización en termos translaticios da actividade de *emisión* dun discurso, noutros traballos (Olza Moreno 2006a, 2007 e 2009a) puidemos ilustrar como os esquemas de imaxes COLECTOR, SUPERFICIE, OBXECTO, TRAXECTO ou CANLE e a relación DENTRO-FÓRA (Johnson 1987:126)¹⁹ se articulan nunha descrición metafórica metalingüística como a que

¹⁶ Se ben é certo que a imaxe en que se basea *entrarle a alguien algo por un oído y salirle por el otro* reflicte un tipo de influencia recibida polos órganos da audición –neste caso, a das palabras, que se introducen e saen por eles–, decidín incluír esta expresión dentro do grupo daquelas que denotan un 'oír intencional e controlado polo individuo' porque, de novo en termos figurados, é o suxeito receptor o que decide deixar que as palabras circulen pola súa cabeza (unha sorte de colector; cf. *infra*) e que non queden nela, onde as podería procesar e tomar en consideración, senón que saian polo órgano auditivo oposto a aquel polo que entraron (cf. tamén *infra* a Figura 4).

¹⁷ Tanto a *caja* como o *parche* remiten ós compoñentes dun tambor que, sobre todo no ámbito militar, ten a función de transmitir todo tipo de ordes ou avisos (DDFH, s. v. *oído al parche!*).

¹⁸ Compróbase, logo, nestas acepcións o potencial que posúen os lexemas somáticos como etiquetas denominadoras de realidades novas que, consonte ó principio antropocéntrico ou antropomórfico que se manifesta na linguaxe, se asimilan na súa forma ou na súa función ás partes do corpo designadas por eles (cf. *supra* a nota 9).

¹⁹ Os *esquemas de imaxes* ou *imaxes esquemáticas* (*image schemata* ou, incluso, *embodied schemata*) son definidos por Johnson (1987:23; a tradución é miña) como unha serie de "estruturas esquemáticas que

segue: a boca do emisor é un colector cunha superficie interior (a lingua) na que se depositan obxectos (as palabras); no momento en que o colector se abre e/ou a superficie se move, os obxectos logran saír ou separarse deles para seguir, despois, un traxecto marcado por unha canle ata o espazo físico do oínte²⁰. É neste punto da descrición figurativa da actividade lingüística onde cabe observar tamén, como perspectiva combinada e complementaria, os esquemas de imaxes que (re)constrúen os procesos de *recepción* discursiva. Máis en concreto, pódense mencionar nesta esfera os esquemas (cf. Johnson *ibidem*) do TRAXECTO/CANLE que seguen os OBXECTOS (palabras) ata chegar *ós oído(s)/oreja(s)*, que funcionan metaforicamente ben como ORIFICIOS²¹ DENTRO dos que se pode introducir dita CANLE, ben como ENTIDADES SAÍNTEs ou EMERXENTES²² que poden chegar a estenderse máis ou menos sobre esa CANLE. En calquera caso, os oídos ou as orellas funcionan como portas de entrada dos OBXECTOS (palabras) a unha sorte de CONTEADOR, a cabeza, onde ten lugar o procesamento das mensaxes lingüísticas contidas en ditos OBXECTOS. As expresións do noso corpus ilustran e especifican esta rica combinación de esquemas de imaxes en casos concretos como os que se mostran a continuación na Figura 4:

Combinación dos esquemas de imaxes TRAXECTO/CANLE, OBXECTO, DENTRO-FÓRA, ORIFICIO, ELEMENTO SAÍNTE, COLECTOR	
Patróns de combinación dos esquemas de imaxes	Expresións que ilustran esas combinacións
Os obxectos (palabras) chegan <i>ós orificios saíntes (oídos/orellas)</i> a través dun traxecto marcado por unha canle.	<i>entrarle a alguien algo por un oído y salirle por el otro; llegar algo a oídos de alguien</i>
Os orificios saíntes poden estar abertos ou pechados: un receptor pode estar ou non disposto a oír ou escoitar algo.	<i>abrir los oídos; cerrar los oídos a algo; taparse los oídos/taparse las orejas</i>
Os orificios saíntes (oídos/orellas) poden ser movidos ou ver recolocada/recoloca-la súa posición respecto do traxecto ou canle polo que se lles achegan os obxectos (palabras).	<i>aguzar los oídos/aguzar las orejas; alargar el/los oído(s)/alargar las orejas; aplicar el oído a algo; oído a la caja; oído al parche; pegar la oreja; poner la oreja</i>
Os obxectos (palabras) poden quedar parados nos orificios saíntes (oídos/orellas).	<i>pegársele algo a alguien al oído</i>

están operando constantemente na nosa percepción, no movemento corporal a través do espazo e na manipulación de obxectos”. En realidade, poderíase dicir que os esquemas de imaxes son conceptos figurativos máis primarios ou primitivos (cf. Lakoff; Turner 1989:97-100 e Gibbs; Costa Lima; Francozo 2004:§ 4) que se derivan directamente da nosa experiencia corporal e que interveñen, polo tanto, de maneira especialmente rechamante no xeito en que os somatismos de calquera lingua conceptualizan outras facetas da actividade humana, como a linguaxe, no caso que aquí nos ocupa.

²⁰ Tamén neses traballos se aludiu expresamente á débeda que posúe esta descrición coa chamada *metáfora do conduto* de Reddy (1979:166-171 e 189-201).

²¹ Cf. as acepcións 4 e 5 da Figura 2.

²² Cf. a acepción 4 da Figura 3.

Os obxectos (palabras) poden entrar por un orificio saínte (oído/orella), circular polo contedor (cabeza) e saír por outro orificio saínte (oído/orella).	<i>entrarle a alguien algo por un oído y salirle por el otro</i>
---	--

Figura 4. Patróns de articulación de esquemas de imaxes nos somatismos metalingüísticos con *oído(s)/oreja(s)* que se relacionan coas accións e coas actitudes do oínte.

A análise semántico-figurativa do corpus de expresións metalingüísticas con *oído(s)/oreja(s)* que se desenvolveu neste epígrafe confirma, en suma, que estamos ante unha verdadeira *serie fraseolóxica* que se articula ó redor dun conxunto de patróns metafóricos e metonímicos que actúan de xeito coherente, sistemático e analóxico sobre o seu significado idiomático. Ditos modelos figurativos están, ademais, estreitamente vinculados ó valor denotativo e connotativo que posúen de xeito independente as bases somáticas *oído(s)* e *oreja(s)*, xa que as diferentes acepcións extrafraseolóxicas destas encontran unha clara correspondencia coas metáforas e as metonimias que se comprobou que actúan sobre todo o conxunto ou sobre subesferas particulares do corpus analizado. As UUFF metalingüísticas ás que me aproximei presentan, logo, un grao máximo de *afinidade semántica* entre si, motivada polo seu asentamento nos mesmos esquemas figurativos e en dominios cognitivos comúns (dominio orixe: EXPERIENCIA CORPORAL; dominio destino: ACTIVIDADE LINGÜÍSTICA DO OÍNTE) e son expoñentes, en conclusión, da *regularidade semántica* –tamén formal– que se pode advertir en esferas certamente amplas e maioritarias do terreo fraseolóxico (Olza Moreno 2009a).

4. Contido e valor metalingüístico do corpus. Análise comparada cos significados de *oír* e *escuchar*

Unha vez estudado o significado idiomático do corpus de UUFF metalingüísticas baseadas en *oído(s)/oreja(s)* desde a perspectiva da súa motivación figurativa, cómpre completa-la análise semántica desta serie fraseolóxica atendendo, neste momento, ó exame do valor metalingüístico das unidades.

4.1. Clasificación do significado metalingüístico do corpus

Explicouse anteriormente (cf. §§ 1 e 2) que as expresións do corpus se dividen, primeiramente, en dúas categorías baseadas, en última instancia, en distincións como a formulada por Halliday (1978:45-46) entre a *linguaxe de función ideacional* e a *linguaxe de función interpersoal*. Por un lado, o grupo maioritario confórmano aquelas UUFF que posúen un contido idiomático ideativo ou *descriptivo* dalgún aspecto da linguaxe; e, polo outro, existen exemplos de expresións que presentan unha “*idiomaticidade pragmática*” (Náray-Szabó 2008), é dicir que, apoiándose nun substrato léxico-figurativo inicial, pasaron a desenvolver funcións de valor interpersoal e metapragmático. Máis en concreto, as tres UUFF do corpus que se inclúen neste último conxunto (*Oído a la caja; Oído al parche; Soy todo oídos*) funcionan como

fórmulas rutineiras directivas (Corpas Pastor 1996:§ 5.5.2.3) que se sitúan, en consecuencia, na esfera pragmática de *regulación da interacción entre os falantes*²³.

No que atinxe as expresións descritivas do corpus, a súa clasificación baseouse segundo a súa referencia ós distintos *niveis e planos da linguaxe* definidos por Coseriu (1988:80-146) na súa *teoría xeral do falar*. É este un tipo de clasificación que se aplicou de xeito certamente proveitoso no estudo monográfico doutras parcelas da fraseoloxía metalingüística do español (Fernández Bernárdez 2002; Manero Richard 2005; Aznárez Mauleón 2006), na medida en que permite ordenar e xerarquizar con nitidez os moi diversos aspectos e facetas da linguaxe que quedan consignados neste tipo de UUFF e ofrece, así mesmo, os datos necesarios para determinar que planos da actividade lingüística reciben máis “atención” por parte dos falantes, é dicir, resultan cognitivamente máis prominentes dentro da cultura lingüística implícita dunha comunidade idiomática –a española, neste caso–. Ó combinar no estudo semántico do corpus a referencia ó modelo de saber falar de Coseriu (1988) coa descrición dos patróns de correspondencias figurativas en que se fundamentan as análises de tipo cognitivista podería parecer que intento facer casar dous marcos metodolóxicos –o da semántica estrutural-funcional e o da semántica cognitiva– diverxentes ou incluso, se se quere, antagónicos. Verbo disto, considero oportuno, non obstante, aclarar que tomo como base a teoría xeral da fala formulada polo lingüista romanés en tanto que mero *modelo descritivo da linguaxe*, isto é, como punto de referencia que permite distingui-las moi distintas caras da actividade lingüística –actividade biolóxica e cultural, moldeada por principios constantes e xerais e actualizada nunha técnica ou lingua histórica concreta e en situacións comunicativas particulares (cf. *infra*)– e serve, por tanto, de guía para establecer en cales desas facetas se proxecta prioritariamente o significado –neste caso, figurado– das UUFF metalingüísticas.

En consecuencia, como primeira subdivisión dentro desta clasificación (cf. *supra* a Figura 1) cabe sinalar:

a) o escaso conxunto de unidades que fan referencia ó *nivel biolóxico da fala*, isto é, a linguaxe como “actividade psicofísica, i. e. neurofisioloxicamente condicionada” (Coseriu 1988:85). Trátase, logo, de expresións que aluden ás boas (*buen oído, oído de tísico* → ‘bo oído’) ou malas condicións (*duro de oreja, tardo de oído, torpe de oído* → ‘de mal oído’) do fundamento biolóxico da capacidade receptora dos individuos;

b) o grupo maioritario de fraseoloxismos que, por oposición ós que describen a linguaxe no seu nivel psicofísico, refírense á multiplicidade de aspectos polos que esta se pode considerar como *actividade cultural*, como acción *inscrita* dentro dunha cultura (xurdida da actividade e da interacción intencional dos individuos dunha comunidade) e *produtora* ela mesma de cultura (Coseriu 1988:86).

---

²³ Noutro traballo (Olza Moreno 2009b) defínin tres esferas de acción (meta)pragmáticas nas que se poden clasifica-las funcións discursivas desempeñadas por esta clase de UUFF metalingüísticas: unha primeira esfera de *organización discursiva*; unha segunda de *regulación da interacción entre os falantes* e unha terceira na que se engloban aspectos diversos relacionados coa *modalidade*.

Dentro xa do conxunto de expresións que se refiren á fala como actividade cultural, puidéronse definir, como se advirte na Figura 1, cinco esferas da dita actividade ó redor das que se agrupa o significado descritivo de cada UF: 1) referencia á *canle* de transmisión da mensaxe; 2) *descrición xeral* do acto de recepción dun discurso; 3) *descrición das actitudes mentais e emocionais* do suxeito receptor; 4) *descrición do modo de (non) recibir* un oínte a mensaxe e 5) *descrición da relación e a interacción entre os falantes*.

Os criterios de definición destas subesferas, así como a observación da contía de UUFF que se agrupan ó redor de cada unha delas, permiten extraer varias conclusións acerca do xeito en que os falantes de español conceptualizan a linguaxe como actividade cultural. Primeiramente, pódese sinalar que os fraseoloxismos que fan referencia a aspectos englobables no *plano universal* da linguaxe conforman un grupo moito menos numeroso có daqueles que describen a actividade lingüística no seu *plano individual*. Facemos, de novo, referencia aquí ás propostas de Coseriu (1988), quen definiu *tres planos* ou dimensións nos que toma forma ou se concreta a linguaxe no seu nivel cultural: o plano dos *aspectos universais e xerais* da fala (cf. Coseriu 1988:§ 2.2.4); o plano histórico da *fala nunha lingua* determinada (cf. Coseriu 1988:§ 2.2.5); e o plano do discurso *individual* (cf. Coseriu 1988:§ 2.2.6). En efecto, os subconxuntos referidos a aspectos do plano universal do falar son: o 1), que alude á *canle* de transmisión dunha mensaxe –oral, neste caso–, que constitúe unha dimensión ou elemento que “vai máis alá dunha lingua particular, i. e. daquilo que forma parte de todo o falar –non importa en que lingua” (Coseriu 1988:92) e o 2), que inclúe unidades que describen de modo *xeral* o *acto de recepción* dun discurso, isto é, aquelas expresións que significan, sen maior concreción semántica, ‘oír’ ou ‘escuchar’.

Este último tipo de expresións pódese opoñer, de feito, a aquelas contidas nos subgrupos 3), 4) e 5), que codifican a acción receptora como máis ou menos *determinada* ou *condicionada*, respectivamente, polas actitudes do propio suxeito oínte, polas circunstancias comunicativas ou pola relación entre o receptor e os seus interlocutores. En realidade, o contraste entre, por exemplo, as acepcións ‘*escuchar*’ de *poner la oreja* –subgrupo 2)– e ‘*espíar unha conversa a través dunha parede*’ de *pegar la oreja* –subgrupo 4)– baséase nunha evidente diferenza no seu grao de *especificación semántica*, de xeito que se podería dicir que, en virtude destas acepcións, *poner la oreja* resulta un hiperónimo de *pegar la oreja* (cf. Penadés Martínez 2000; García-Page 2008:§ 7.2.4)²⁴.

---

²⁴ Á súa vez, *pegar la oreja* pódese relacionar por *cohiponimia* con outras expresións dos subgrupos 3), 4) e 5) como *alargar las orejas* (‘escoitar con moita atención’) ou *entrarle a alguien algo por un oído y salirle por el otro* (‘non prestar atención ou consideración a aquilo que se escoita’) que, segundo se sinalou, fan referencia a un ‘(non) escoitar’ semanticamente máis específico, que reflicte o xeito en que os elementos que interveñen na comunicación (subxectividade do oínte, circunstancias comunicativas etc.) alteran e moldean a actividade de recepción dos discursos. A este respecto, pódese observar que incluso as dúas expresións incluídas no subgrupo 2) desenvolveron tamén a capacidade de denotar esta acción receptora máis concreta, de xeito que as súas respectivas segundas acepcións –*llegar algo a oídos* de alguen,

Sexa como for, resulta claro que é a linguaxe no seu plano de *realización individual* a que aparece representada maioritariamente polo corpus de fraseoloxismos con *oído(s)/oreja(s)*. En concreto, ó redor dun 70% deste conxunto de unidades –as clasificadas nos subgrupos 3), 4) e 5)– toman, segundo se ten sinalado, a actividade receptora de mensaxes lingüísticas na súa complexa interacción coa *subxectividade* (actitudes mentais e emocionais) do propio oínte, as *circunstancias* que rodean á comunicación (modo de recibir unha mensaxe lingüística) ou a relación e *interacción* que se dá entre os falantes. Pódese concluír, en suma, que, de acordo cos resultados obtidos, igualmente, noutras calas de análise da fraseoloxía metalingüística do español (Fernández Bernárdez 2002; Manero Richard 2005; Aznárez Mauleón 2006; Olza Moreno 2009a), a concepción da linguaxe que subxace primordialmente nesta esfera das linguas é eminentemente *pragmática*, no sentido de que, ademais de privilexia-la dimensión cultural –e non a biolóxica– da actividade lingüística, focaliza a súa atención non tanto no falar como conduta regrada por parámetros universais ou como a acción mediada por unha técnica histórica (falar nunha determinada lingua)²⁵, senón máis ben coma unha actividade levada a cabo por *suxeitos individuais* e concretos en *situacións particulares* (Coseriu 1988:102).

4.2. Paralelismos semánticos entre as unidades léxicas e as fraseolóxicas: *oír* e *escuchar* en relación cos somatismos metalingüísticos con *oído(s)* e *oreja(s)*

Faremos agora un breve estudo²⁶ do significado desenvolvido polos verbos de percepción auditiva *oír* e *escuchar* en relación cos significados codificados polo corpus de somatismos con *oído(s)* e *oreja(s)* que aluden á recepción discursiva. *Oír* e *escuchar* pódense considerar como os archilexemas ou lexemas máis representativos do campo léxico-semántico ‘oír’, definido externamente polo sema ‘percibir sons polo oído’. Presentaremos a continuación (Figura 5) un esquema comparativo das acepcións que rexistran para ámbolos dous verbos o DRAE, o DEA, o DUE e o DUE3:

‘decatarse alguén de algo de modo indirecto’; *poner la oreja*, ‘escoitar ás agachadas ou con disimulo’– inclúense na subesfera 4), onde se describe o xeito particular en que un oínte recibe unha mensaxe.

²⁵ UUFF metalingüísticas como *hablar en romance*, ‘falar en castelán’ (Aznárez Mauleón 2006:148), ou *Palabra que no ha comido gazpacho es del lenguaje gabacho* (Manero Richard 2005) relaciónanse, efectivamente, co plano histórico da linguaxe, dado que fan referencia ó ‘falar nun idioma concreto’, e conforman un conxunto sempre minoritario dentro da fraseoloxía metalingüística do español.

²⁶ Cf. Powell (1996) para un estudo similar ó que aquí propomos realizado para o inglés.

OÍR	ESCUCHAR
1. <i>Percibir con el oído los sonidos.</i> (DRAE; DEA)	--- [DUE; DUE3; DEA ²⁷]
---	1. <i>Prestar atención a lo que se oye.</i> (DRAE; DEA)
2. <i>Atender los ruegos, súplicas o avisos de alguien.</i> (DRAE; DEA)	2. <i>Atender los ruegos, súplicas o avisos de alguien.</i> (DRAE; DEA)
3. <i>Darse alguien por enterado de aquello de lo que se le habla.</i> (DRAE)	---
---	3. <i>Esforzarse por oír algo o a alguien.</i> (DRAE)

Figura 5. Correspondencias entre as acepcións dos verbos *oír* e *escuchar*

Esta análise comparada confirma que, a pesar da extensión que en ocasións adquiriu o verbo *escuchar* sobre o significado propio de *oír* (cf. a nota 25), a principal oposición semántica entre ámbolos dous verbos dáse pola presenza ou ausencia do sema ‘acto intencional’, de xeito que *oír* se converte no termo non marcado da oposición, xa que pode denotar unha actividade de percibi-los sons tanto intencional (acepcións 2 e 3 de *oír*) como non intencional (acepción 1 de *oír*) e *escuchar* constitúe, pola súa parte, o termo marcado, dado que tódalas súas acepcións (1, 2 e 3) implican un grao variable de intencionalidade na acción do oínte.

O que lles interesa ós nosos propósitos é comprobar como a presenza ou ausencia do sema ‘intencionalidade’, que é a que estrutura as relacións semánticas existentes entre os archilexemas *oír* e *escuchar*, tamén articula oposicións significativas relevantes no ámbito da fraseoloxía baseada en *oído(s)/oreja(s)*. Ó redor dela perfilanse, de feito, dous grupos separados de UUFF, representados na Figura 6:

²⁷ As fontes sinaladas aquí entre corchetes rexistran para *escuchar* a acepción de ‘percibir (voluntaria o involuntariamente) co oído os sons’ que, como se explicará máis abaixo, consideramos propia de *oír*. Trátase este dun desenvolvemento semántico do verbo *escuchar* que se pode vulgar como evitable ou incorrecto, en consonancia co que indica, por exemplo, o DUE3:

Se emplea con frecuencia escuchar con el significado de oír: ‘Habla más alto que no te escucho’. Aunque esta indistinción existió ya en el español clásico (Garcilaso, Cervantes) y hoy está extendida en el uso popular, en los de los medios de comunicación y se encuentra incluso en algunos autores cultos, es deseable mantener la diferencia de significado entre ambos verbos.

De feito, segundo se observa na Figura 5, no DRAE –tamén no DRAE23–, séguese propoñendo distinguir ámbolos dous verbos polo sema ‘intencionalidade’ co que *escuchar* queda marcado en tódalas súas acepcións.

- INTENCIONALIDADE	<i>llegar algo a oídos de alguien; pegársele algo a alguien al oído; retiñir algo las orejas</i>
+ INTENCIONALIDADE	<i>abrir los oídos; afinar/afilar el/los oído(s) / afinar las orejas; aguzar los oídos / aguzar las orejas; alargar el/los oído(s) / alargar las orejas; aplicar el oído a algo; hacer oído / hacer oreja; cerrar los oídos a algo; hacer oídos sordos; pegar la oreja; poner la oreja etc.</i>

Figura 6. Reflexo da oposición 'recepción discursiva non intencional'/recepción discursiva intencional' nalgúns fraseoloxismos do corpus

A oposición 'intencionalidade/non intencionalidade na recepción discursiva' posúe, ademais, un reflexo claro na motivación figurativa das expresións do corpus, en tanto que as UUFF que se opoñen na Figura 6 se corresponden con dous grupos xa descritos nel § 3: a) o daquelas expresións nas que se describen as influencias que poden recibir metaforicamente os órganos de percepción auditiva e nas que non media, polo tanto, necesariamente a vontade do oínte: por exemplo, *llegar algo a oídos de alguien* → 'vir algo ó seu coñecemento (búsqueda ou non)' e b) aquel no que se inclúen as unidades que expresan no seu nivel literal unha serie de operacións coas que o suxeito oínte altera as características e a actividade dos seus órganos receptores e que codifican, logo, un tipo de acción receptora –máis ou menos– suxeita ó control e á vontade do individuo: isto ocorre, como se sinalou xa no § 3, en *pegar la oreja* → 'esforzarse por escoitar algo/espiar unha conversa' ou *cerrar los oídos a algo* → 'negarse a escoitalo', entre outras mostras.

As correspondencias semánticas que se dan entre as esferas léxica e fraseolóxica do español na conceptualización da actividade do oínte pódense estender, ademais de á codificación paralela da oposición 'intencionalidade/non intencionalidade na recepción discursiva', á representación de certas distincións semánticas desenvolvidas a partir do significado xeral de 'percibir sons'. Deste xeito, tal e como se aprecia na Figura 7, as diferentes acepcións desenvolvidas polos verbos *oír* e *escuchar* (cf. *supra* a Figura 5) atopan, igualmente, a súa particular correspondencia co significado idiomático desenvolvido por algunhas UUFF do corpus:

Acepcións codificadas no ámbito léxico	Fraseoloxismos nos que o seu significado se corresponde coas acepcións
Percibir co oído os sons.	<i>[tomar] al oído; llegar algo a oídos de alguien</i>
(Non) prestar atención ó que se oe.	<i>abrir los oídos; dar/prestar oídos a algo;</i>

	<i>entrarle algo a alguien por un oído y salirle por el otro; ser todo oídos</i>
Esforzarse por oír algo ou alguén ²⁸ .	<i>aguzar los oídos / aguzar las orejas; alargar el/los oídos / alargar las orejas; pegar la oreja</i>
(Non) atender ós rogos, súplicas ou avisos (de alguén).	<i>dar/prestar oídos a algo o a alguien; cerrar los oídos a algo; negar los oídos / no dar oídos</i>
(Non) se querer apercibir alguén daquilo do que se lle fala.	<i>hacer oídos de mercader; hacer oídos sordos</i>

Figura 7. Paralelismos semánticos entre as esferas léxica e fraseoloxía na codificación do ámbito conceptual 'actividade receptora de mensaxes lingüísticas'

Este breve estudo de *oír/escuchar* en relación co corpus de UUFF baseadas en *oído(s)/oreja(s)* permite, así, pór de manifesto como as esferas léxica e fraseolóxica das linguas se poden examinar baixo unha mesma perspectiva de análise semántica que deixa patentes as relacións significativas que cabe establecer sistematicamente entre un e outro tipo de unidades. Aínda que este tipo de estudo non se vaia desenvolver aquí con máis extensión, trátase, en suma, de propor, no ronsel do suxerido xa por outros autores (Powell 1996; Penadés Martínez 2000, 2004 e 2007; García-Page 2008:§ 7.2), que ámbolos dous dominios, o das ULS e o das UUFF, poden ser tamén analizados desde a óptica das *relacións semánticas estruturais* (sinonimia, antonimia, hiperonimia, hiponimia etc.) que presentan por separado e que contraen tamén entre si.

5. Conclusión

O estudo do corpus de UUFF metalingüísticas do español con *oído(s)/oreja(s)* que reflicten as accións e as actitudes do oínte permitiú trazar un panorama completo da súa configuración semántica en dous niveis:

a) por un lado, mostrouse que este conxunto de expresións conforma unha serie fraseolóxica na que a *motivación figurativa* descansa en patróns metafóricos e metonímicos comúns –fundamentalmente, a metonimia OS ÓRGANOS DA AUDICIÓN POLA ACTIVIDADE AUDITIVA e a combinación dos esquemas de imaxes TRAXECTO/CANLE, OBXECTO, DENTRO-FÓRA, ORIFICIO, ELEMENTO SAÍNTE e COLECTOR– que actúan sobre o seu significado idiomático de xeito coherente e analóxico;

²⁸ Se ben a (sutil) distinción entre os significados 'prestar atención ó que se oe' e 'esforzarse por oír algo ou a alguén' non se reflectiu nas definicións achegadas para os fraseoloxismos do corpus no § 2 (Figura 1), si se pode ter en conta nunha análise máis afinada do contido das nosas expresións. Neste sentido, e como breve mostra desta distinción, pódese dicir que a motivación metafórica de *aguzar los oídos*, por exemplo, permite asociar a esta expresión un significado de 'esfuerzo receptivo' –ligado figuradamente a *aguzar*– que non está, talvez, presente en unidades como *dar oídos a algo*. En calquera caso, as acepcións de *oír* e *escuchar* rexistradas polos dicionarios, que na Figura 7 serven como punto de partida para establecer correspondencias co dominio fraseolóxico, tómanse máis ben como indicadores que orientan *grosso modo* acerca das moitas distincións que cabe observar no campo semántico da 'percepción auditiva' e que xa non se analizarán aquí máis polo miúdo.

b) por outra parte, púidose definir e clasifica-lo *valor metalingüístico* das expresións do corpus, obtendo como conclusión que a cultura lingüística implícita neste sector da fraseoloxía española perfila e focaliza a acción e as actitudes do oínte en tanto que *actividades pragmáticas* condicionadas pola subxectividade do suxeito receptor, pola súa relación e interacción cos seus interlocutores e polas propias circunstancias do acto de comunicación.

Este estudo corroborou, así mesmo, a utilidade que ofrecen as ferramentas de análise cognitiva para o exame e para a ordenación sistemática dos significados idiomáticos que compoñen *corpora* máis ou menos extensos de UUFF. A análise que propuxen exemplifica, en suma, que é posible *estructurar semanticamente* o dominio fraseolóxico e analízalo á luz das relacións que establece desde esta perspectiva coa esfera léxica das linguas.

6. Referencias bibliográficas

Estudios

- AZNÁREZ MAULEÓN, M. (2006): *La fraseología metalingüística con verbos de lengua en español actual*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- CASADO VELARDE, M. (2006): “El saber metalingüístico de los hablantes, base de la lingüística”, en GONZÁLEZ RUIZ, R.; CASADO VELARDE, M.; ESPARZA TORRES, M. Á. (eds.): *Discurso, lengua y metalenguaje*. Hamburg: Buske, 49-62.
- CORPAS PASTOR, G. (1996): *Manual de fraseología española*. Madrid: Gredos.
- COSERIU, E. ([1988] 1992): *Competencia lingüística. Elementos de la teoría del hablar*. Madrid: Gredos.
- FERNÁNDEZ BERNÁRDEZ, C. (2002): *Expresiones metalingüísticas con el verbo decir*. A Coruña: Universidade da Coruña.
- GARCÍA-PAGE, M. (2005): “Colocaciones simples y complejas: diferencias estructurales”, en ALMELA, R.; RAMÓN TRIVES, E.; WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva: con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Murcia: Universidad, 145-167.
- (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
- GECK, S. (2000): *Estudio contrastivo de los campos metafóricos en alemán español. Una aportación a la semántica cognitiva*. Tese de Doutoramento. Valladolid: Universidad. Disponible en Internet: <http://www.cervantesvirtual.com/FichaObra.html?Ref=8134&ext=pdf> [Data de consulta: 27/01/2009].
- GIBBS, R. W.; LENZ COSTA LIMA, P. L.; FRANCOZO, E. (2004): “Metaphor Is Grounded in Embodied Experience”, en *Journal of Pragmatics* 36, 1189-1210.
- GONZÁLEZ RUIZ, R. (2006): “De la lingüística intuitiva a la lingüística reflexiva: alcances y límites de la cultura lingüística implícita en la lengua española”, en GONZÁLEZ RUIZ, R.; CASADO VELARDE, M.; ESPARZA TORRES, M. Á. (eds.): *Discurso, lengua y metalenguaje*. Hamburg: Buske, 121-137.

- GOOSSENS, L. (1989): *Metonymy in Metaphorization: From Body Parts (and Other Donor Domains) to Linguistic Action*. Duisburg: Linguistic Agency University of Duisburg.
- (1995): “Metaphonymy: The Interaction of Metaphor and Metonymy in Figurative Expressions for Linguistic Action”, en GOOSSENS, L.; PAUWELS, P.; RUDZKA-OSTYN, B.; SIMON-VANDENBERGEN, A.-M.; VANPARYS, J.: *By Word of Mouth. Metaphor, Metonymy and Linguistic Action in a Cognitive Perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins, 159-174.
- HALLIDAY, M. A. K. (1978): *Language as Social Semiotic. The Social Interpretation of Language and Meaning*. London: Edward Arnold.
- JOHNSON, M. (1987): *The Body in the Mind. The Bodily Basis of Meaning, Imagination and Reason*. Chicago: The University of Chicago Press.
- KOIKE, K. (2005): “Colocaciones complejas en el español actual”, en ALMELA, R.; RAMÓN TRIVES, E.; WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva: con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Murcia: Universidad, 169-184.
- LAKOFF, G.; JOHNSON, M. ([1980] 2003): *Metaphors We Live By*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LAKOFF, G.; TURNER, M. (1989): *More than Cool Reason. A Field Guide to Poetic Metaphor*. Chicago: The University of Chicago Press.
- LOUREDA LAMAS, Ó. (2003): *Los nombres de los tipos de texto. El campo léxico ‘lo que se dice’ en el español actual*. Pamplona: Eunsa.
- MANERO RICHARD, E. (2005): *Aproximación a un estudio del refrán. El refranero español de contenido metalingüístico*. Tesis doctoral. Pamplona: Universidad de Navarra.
- MARQUES, E. A. (2007): *Análisis cognitivo-contrastivo de locuciones somáticas del español y del portugués*. Tesis doctoral. Alcalá de Henares: Universidad de Alcalá.
- MARTÍNEZ MARÍN, J. (1996): *Estudios de fraseología española*. Málaga: Ágora.
- MELLADO BLANCO, C. (1996-1997): “Revisión crítica de los diccionarios *Duden Redenwendungen und sprichwörtliche Redensarten* y *Moderne Deutsche Idiomatik* desde la perspectiva de un usuario no nativo”, en *Philologia Hispalensis* XI, 245-255.
- (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán. Un estudio léxico-semántico*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- (2005): “Convergencias idiomáticas en alemán y español desde una perspectiva cognitivista”, en LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada: Método, 73-96.
- NÁRAY-SZABÓ, M. (2008): “Figement, pragmatique et syntaxe”, en MELLADO BLANCO, Carmen (ed.): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 299-308.
- OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, M^a. E. (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Frankfurt am Main: Peter Lang.

- OLZA MORENO, I. (2006a): *Fraseología, idiomaticidad y metáfora. Aproximación a los somatismos metalingüísticos del español actual*. Trabajo de Investigación. Pamplona: Universidad de Navarra.
- (2006b): “Metáfora y conocimiento del lenguaje: fraseología somática metalingüística en español y francés actuales”, en GONZÁLEZ RUIZ, R.; CASADO VELARDE, M.; ESPARZA TORRES, M. Á. (eds.): *Discurso, lengua y metalenguaje*. Hamburg: Buske, 155-174.
- (2006c): “Fraseología metafórica metalingüística: ensayo de análisis contrastivo entre español y francés actuales”, en MORALEJO GÁRATE, T.; MOURÓN FIGUEROA, C. (eds.): *Studies in Contrastive Linguistics. Proceedings of the 4th International Contrastive Linguistics Conference*. Santiago de Compostela: Universidade, 129-740.
- (2006d): “Las partes del cuerpo humano como bases metonímicas en la fraseología metalingüística del español”, en *Actes del VII Congrés de Lingüística General*. Barcelona: Universitat, edición en CD-ROM, 1-18.
- (2007): “¿Cómo conceptualizan el lenguaje los hablantes de español? El caso de los somatismos metalingüísticos basados en boca”, en LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.): *Interculturalidad y lenguaje. I. El significado como corolario cultural*. Granada: Método, 235-251.
- (2009a): *Aspectos sobre la semántica de las unidades fraseológicas. La fraseología somática metalingüística del español*. Tesis doctoral. Pamplona: Universidad de Navarra.
- (2009b): “On the (Meta)Pragmatic Value of Some Spanish Idioms Based on Terms for Body Parts”, en *Journal of Pragmatics*, en proceso de evaluación.
- OLZA MORENO, I.; GONZÁLEZ RUIZ, R. (2008): “Fraseología metafórica de contenido metalingüístico en español: aproximación a las unidades basadas en el plano gráfico”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. (ed.): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 221-238.
- PENADÉS MARTÍNEZ, I. (2000): *La hiponimia en las unidades fraseológicas*. Cádiz: Universidad.
- (2004): “Les relations d’opposition dans les locutions espagnoles”, en *Cahiers de Lexicologie*. Paris: Centre national de la recherche scientifique, 85, 81-105.
- (2006): “La motivación lingüística y la motivación fraseológica”, en *Actes del VII Congrés de Lingüística General*. Barcelona: Universitat, edición en CD-ROM, 1-20.
- (2007): “Sinonimia y locuciones”, en CANO LÓPEZ, P. et al. (eds.): *Actas del VI Congreso de Lingüística General*. Volumen II B, Madrid: Arco/Libros., 2217-2227.
- PENADÉS MARTÍNEZ, I.; DÍAZ HORMIGO, M^a. T. (2008): “Hacia la noción lingüística de motivación”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, M. (ed.): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 51-68.
- POWELL, M. J. (1996): “English Verbal Idioms of Aural Perception”, en SACKMANN, R. (ed.): *Theoretical Linguistics and Grammatical Description*.

- Papers in Honour of Hans-Heinrich Lieb*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins, 219-231.
- RADDEN, G. (2001): “The Folk Model of Language”, en *Metaphorik.de* 01/2001, 55-86. Disponible en Internet: <http://www.metaphorik.de/01/radden.htm> [Data de consulta: 27/01/2009].
- (2004): “The Metonymic Folk Model of Language”, en LEWANDOWSKA-TOMASZCZYK, B.; KWIATKOWSKA, A. (eds.): *Imagery in Language. Festschrift in Honour of Profesor Ronald W. Langacker*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 543-565.
- REDDY, M. (1979): “The Conduit Metaphor: A Case of Frame Conflict in Our Language about Language”, en ORTONY, A. (ed.) (1993): *Metaphor and Thought*. Cambridge: Cambridge University Press, 164-201.
- REY-DEBOVE, J. ([1978] 1997): *Le métalangage. Etude linguistique du discours sur le langage*. Paris: Armand Colin.
- SECO, M. ([1979] 2003): “El contorno de la definición”, en *Estudios de lexicografía española*. Madrid: Gredos, 2ª edición aumentada, 47-58.
- WOTJAK, G. (1998): “¿Cómo tratar las unidades fraseológicas (UF) en el diccionario?”, en WOTJAK, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt am Main / Madrid: Vervuert / Iberoamericana, 307-321.

Dicionarios

- DFDEA = SECO, M.; ANDRÉS, O.; RAMOS, G. (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual*. Madrid: Aguilar.
- DFE = CANTERA ORTIZ DE URBINA, J.; GOMIS BLANCO, P. (2007): *Diccionario de fraseología española. Locuciones, idiotismos, modismos y frases hechas usuales en español. Su interpretación*. Madrid: Abada Editores.
- DFEM = VARELA, F.; KUBARTH, H. ([1994] 1996): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos.
- DRAE = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (2001): *Diccionario de la lengua española*. Madrid: Espasa, 22ª edición.
- DRAE23 = REAL ACADEMIA ESPAÑOLA (en preparación): *Diccionario de la lengua española*. Madrid: Espasa, 23ª edición. <http://www.rae.es/rae.html> [Data de consulta: 27/01/2009].
- DUE = MOLINER, M. ([1966] 1998): *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos, 2ª edición.
- DUE3 = MOLINER, M. ([1966] 2007): *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos, 3ª edición.

Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía

Michel QUITOUT¹

CPST-Toulouse²

Este texto alude ó nacemento da Tradutoloxía e amosa de xeito breve e conciso as etapas esenciais da súa traxectoria. Evoca algúns conceptos capitais que xeran debate entre os especialistas na materia, como o da equivalencia ou o da interpretación do sentido, e lígaos coa paremioloxía, xa que, o estudo dos refráns presenta dificultades importantes na tradución, tanto lingüísticas coma culturais. Este artigo salienta algunhas das máis importantes, como a metáfora, a equivalencia etc.

Palabras clave: tradución, tradutoloxía, refrán, paremioloxía, fraseoloxía, metáfora, paráfrase, equivalencia.

This text refers to the beginning of Traductology and it shows in a concise and brief way the essential stages of its trajectory. It evokes some main concepts such as equivalence or sense interpretation, which are object of discussion among specialists in this field. It links these concepts to paremiology, since the study of proverbs involves important problems, both linguistic and cultural. This paper remarks some of the most significant difficulties such as metaphor, equivalence, etc.

Keywords: translation, traductology, proverb, paremiology, phraseology, metaphor, paraphrase, equivalence.

A práctica da tradución é unha actividade que ten miles de anos. Polo contrario, a tradutoloxía é unha ciencia recente, aínda en construción. As premisas dunha ciencia da tradución comezan a mediados do século pasado con Darbelnet, J. P. Vinay (1958) e mesmo Nida (1964), quen desexaban ve-lo nacemento dunha “ciencia da tradución”. Logo continúan na década de 1970 con investigadores como J. Holmes (1972), nos

---

Data de recepción 09/12/2008 Data de aceptación 28/04/2009

¹ Tradución de Francisco Javier Trashorras García e Paula Feliz.

² O autor deste artigo é director de *La revue des deux rives*.

Estados Unidos, considerado o pai do que se deu en chamar en inglés *Translation Studies*, e tamén, entre outros, con Van den Broeck, nos Países Baixos, que fai do concepto de “equivalencia” o centro das súas inquedanzas. Máis tarde prólonganse con J.R. Ladmiral (1994), E. Coseriu, W. Benjamin e M. Ballard, V. Larbeau e tamén con H. Meschonic e moitos outros.

1. A tradutoloxía: algunhas etapas clave

Dende o comezo algúns optan pola elaboración dunha ciencia autónoma da tradución xa que ten uns problemas e unhas ferramentas conceptuais propias. Mais axiña xorde a controversia que enfronta os que defenden un achegamento hermenéutico cos que defenden un achegamento lingüístico. Os primeiros consagran o seu estudo da tradución ós problemas literarios, deixando á marxe calquera análise lingüística, e os segundos céntranse nas cuestións lingüísticas rexeitando toda especulación teórica.

Cara á fin da década de 1970 o debate evoluciona e deixa atrás as consideracións filosóficas sobre a natureza do sentido para preocuparse sobre todo da circulación do sentido dun texto a outro. Dese xeito, os tradutólogos descubriron as virtudes da interdisciplinabilidade e, en diante, centraron a súa atención noutras cuestións como as de autor/tradutor, a adecuación texto fonte/texto albo, función dos textos traducidos/sentido etc.

A década de 1990 foi un momento crucial para a tradución e para moitos outros campos. A chegada das tecnoloxías da información e o desenvolvemento das ferramentas informáticas déronlles pulo ás investigacións na tradutoloxía e abriron unha vía a novas aplicacións, ata entón descoñecidas, relativas ó tratamento automático da linguaxe natural. A introdución da informática na práctica da tradución consistiu daquela en analizar e desenvolver recursos lingüísticos e ferramentas informáticas co propósito de xera-la tradución da linguaxe humana nas súas versións bilingüe ou multilingüe, tanto nunha lingua xeral como na lingua dun campo específico.

Estes avances tecnolóxicos deron lugar, ó comezo, a unha euforia xeneralizada, por outra banda xustificada, no sentido de que todos nós nos aproveitamos da axuda que supuxeron as súas novas ferramentas: dicionarios electrónicos dirixidos á tradución automática, correctores ortográficos, analizadores morfolóxicos e sintácticos, software de indexación automática etc.

Porén, axiña se comprobou que estas ferramentas non ían se-la panacea, xa que as oracións obtidas deste xeito, se ben polo xeral cumpren cos criterios sintácticos e léxicos, resultan a miúdo insatisfactorias, mesmo incorrectas, nos seus aspectos semántico e pragmático. A tradución totalmente automática non era unha realidade completa. Pero as investigacións continúan e afinanse cada día máis. Namentres, hoxe en día segue a ser un apoio técnico e loxístico de gran valor para o tradutor.

2. Equivalencia e interpretación do sentido

Por outra banda, entre os conceptos que estaban na cerna das teorías da tradución dende o comezo, hai un que chamou a atención dos investigadores e monopolizou os seus debates e que paga a pena que reparemos nel: é o concepto de equivalencia.

Os estruturalistas cren que, por mor da falta de correspondencia nas estruturas das linguas, toda tradución é imposible. Os funcionalistas, pola súa parte, teimaron en demostra-lo contrario e chegaron mesmo a expoñer uns *Théorèmes pour la traduction*. (Ladmiral 1994)

De feito, este debate enfronta por un lado ós lingüistas e polo outro ós teóricos da tradución. Os primeiros, ó quererem liga-la tradución ó campo dos estudos sobre a lingua en xeral, asocian este concepto á lingua como sistema e estudan as súas diferentes manifestacións ó nivel das estruturas xerais. Os outros, ó quererem facer da práctica da tradución unha disciplina autónoma das ciencias da lingua, sitúan a equivalencia no plano do discurso, no marco dunha concepción dinámica que fai interactua-lo tradutor e o texto por traducir, sendo a equivalencia o resultado desta interacción. Así, a tradución xa non sería unha simple substitución dunhas estruturas lingüísticas por outras, senón un proceso dinámico de produción de sentido.

Vese tamén que o que está no miolo da controversia non é a equivalencia senón o seu contido. Para a lingüística contemporánea, a cuestión xa non é preguntarse se a tradución é posible ou non, senón recoñecer que é *une opération relative dans son succès, variable dans les niveaux de la communication qu'elle atteint* (Mounin 1963). Ademais, dende Jakobson (1958/ 1971) sábese que a equivalencia é un concepto parcial e que incluso no marco dunha mesma lingua, os sinónimos non son equivalentes perfectos.

Outro concepto no cal se sitúa o debate entre os tradutólogos é o da interpretación do sentido do que se traduce. Isto precisa da existencia dun mecanismo específico da tradución que interveña na interpretación dos textos bilingües. Estes mecanismos deben estar calibrados para explotar mellor os marcadores lingüísticos (tempos, modos, conectores etc) que contribúen á interpretación dos enunciados e ós discursos que se queren traducir. Así pois, fai falla buscar no texto o que o autor quería dicir e o que di, independentemente das súas intencións, ben sexa referíndose á coherencia textual ou ós sistemas de significado do destinatario. Umberto Eco, en *Les limites de l'interprétation* (1992), preconiza xusto iso, establecer unha especie de equilibrio inestable entre a *initiative de l'interprète et fidélité au texte*. O papel que xoga o destinatario na comprensión e interpretación dun texto e o xeito no que o texto prevé a participación do receptor son primordiais no seu funcionamento.

Pódese dicir ademais, segundo M. Guidère (2005) que

Tout acte de traduction est une transaction difficile entre la compétence du traducteur et le contenu effectif d'un texte donné. Entre l'inaccessible intention de l'auteur, son 'vouloir dire', et la discutible intention du lecteur-traducteur,

son 'interprétation', il y a la cohérence générale du texte qui réfute toute traduction inadéquate ou inacceptable.

No exemplo que el dá

Tous les traducteurs aiment les langues étrangères :

كل المترجمين يحبون اللغات الأجنبية
جميع المترجمين يحبون اللغات الأجنبية
يحب جميع المترجمين اللغات الأجنبية
غات الأجنبية يحب كل المترجمين الل
المترجمون كلهم يحبون اللغات الأجنبية
المترجمون جميعهم يحبون اللغات الأجنبية
اللغات الأجنبية يحبها كل/جميع المترجمين

semella, en efecto, que malia a proximidade semántica, é difícil deducir de xeito razoable, como el di, a identidade destas equivalencias, falando nun sentido estrutural, á marxe da percepción subxectiva dos individuos que as produciron. Estas formulacións son moi diferentes, xa que cada estrutura expresa, estilisticamente, un sentido diferente. A predicación xoga aquí un papel discriminatorio evidente. *Daquela, affirmer que deux traductions différentes structurellement sont équivalentes à une troisième structure d'origine, c'est ignorer la spécificité des structures linguistiques dans l'expression des nuances et des subtilités de sens.* (Idem, p. 16)

Para traduci-la frase anterior, o tradutor debe elixir entre as “equivalencias posibles”, o que quere reflectir na lingua albo. Dito doutro xeito, debe decidi-lo sentido que quere preservar e a mellor maneira de transmitilo. Neste caso, impoñenselle tres niveis: morfolóxico, semántico e sintáctico. Haberá entón tres traducións posibles:

- unha tradución *ineludible* que será aquela que dará conta de que eses tres niveis son lingüisticamente correctos e culturalmente pertinentes;
- unha tradución *inverosímil* que se afastará da corrección literal cara a unha especie de sobretradución do orixinal ou de efecto estilístico inapropiado no contexto, e
- por último, unha tradución *inacceptable* que estará semanticamente afastada do orixinal (contrasentido) aínda que sexa correcta dende o punto de vista lingüístico.

A sutileza estilística é, polo tanto, dunha importancia capital para a tradución, xa que toda formulación posúe un sentido e unha transcendencia que lle son específicas dentro do sistema lingüístico que a emprega.

3. Tradutoloxía e refráns

A tradución dos refráns (e das fórmulas breves en xeral) é unha tarefa apaixonante, pero chea de trabas. Ten esixencias suplementarias ademais das que xa son habituais na tradución de prosa ou de calquera outro texto deste xénero. Teñen relación, por unha banda, coas consideracións de sonoridade (rimas, musicalidade etc.) e, por outra banda, coas competencias probadas que entrañan toda unha simboloxía ligada ós universos culturais das dúas linguas implicadas no proceso da tradución. Facemos noso o que di Fourquet (1972:64) acerca do bo tradutor:

Le bon traducteur, dit-il, soumet la chaîne de la langue source à une exégèse aussi exhaustive que possible. Il fait entrer dans cette exégèse non seulement toutes les indications que lui donnent la chaîne, mais tout le texte au sens le plus large... Tout l'environnement dans lequel il a été créé le texte.

Sabemos, ademais, que a calidade dun refrán exprésase primeiro dentro da súa forma e da súa estética. Polo que respecta á substancia, só ten sentido no cadro dun universo cultural dado. Por iso nos invade un sentimento de decepción cando lemos un refrán traducido. Conscientes deste hándicap sempre tivemos tendencia a acompañar-las traducións dos millares de refráns feitas ata o día de hoxe cos seus correspondentes nas outras culturas.

A tradución de refráns require polo tanto o dominio real da competencia cultural tanto da lingua fonte coma da lingua albo. Por iso na tradución ó inglés dun refrán como *Une hirondelle ne fait pas le printemps* non se teñen en conta os elementos lingüísticos que levarían forzosamente a erro pola simple razón de que as estacións do ano en Inglaterra teñen un desfase en comparación con Francia. Unha boa tradución sería entón *One swallow does not make a summer*.

Por outro lado, a tradución dos refráns leva a unha simboloxía moi precisa integrada pola comunidade no seu conxunto. Este simboloxía non é obrigatoriamente común ás linguas implicadas no proceso de tradución. Se collémo-la palabra *chien* (can), como exemplo, atopamos outras connotacións que lle son asociadas: a mesquindade e a sucidade. Para un locutor árabe, no sentido relixioso do termo, é o símbolo da impureza. De feito, que un can entre nunha casa, convértea en impura e indigna do rezo. Mesmo parecería, segundo algunhas tradicións, que sería abandonada polos anxos durante 40 días. Do mesmo xeito, un utensilio lambido por un can vólvese inservible ata que non se lave 7 veces.

Así mesmo, no plano formal, a tradución non se pode dar se non lle supón algunha dificultade ó tradutor dos refráns. Moitas veces a tradución faille perder ó refrán o seu ritmo, que é unha das características esenciais dun refrán. A desaparición da rima vén ó primeiro plano como podemos comprobar neste refrán marroquí: *elli derqek b khit, derqu b hit*. Neste refrán as palabras *khit* e *hit* riman entre si. Unha boa tradución

francesa, *a priori*, sería *celui qui se protège de toi par un fil, protège-toi de lui par un mur*³. Na nosa opinión é difícil de atoparlle mellor sentido.

A oposición desaparece do mesmo xeito en: *duz el-wad el-harhar, ma tduz ch 3el wad el-saket*. Tradución literal: *Traverse la rivière qui gronde, ne traverse pas celle qui est silencieuse*⁴; tradución intelixible correspondente ó seu equivalente en francés: *Il n'est pire eau que l'eau qui dort*⁵.

O tradutor de refráns ten que coñece-los recursos da lingua albo e intentar atopar nela un enunciado proverbial que explique da forma máis exacta posible os matices do refrán que se traduce para, deste xeito, limita-las perdas de sentido e simbolismo que estes portan.

Lembremos tamén que os textos orais, como é o caso dos refráns, son aínda máis vulnerables á actividade da tradución en comparación con outros textos. Pasados á escrita non nos informan da mesma maneira. A enunciación dos refráns dentro do seu contexto está acompañada dun certo número importante de parámetros entre os cales o refrán se atopa amputado á hora de traducilo.

De todo o que acabamos de dicir resulta que o coñecemento do vocabulario e da gramática dunha lingua, teña a importancia que tiver, non é dabondo para comprenderlo refrán nin para traducilo. O coñecemento do contexto cultural xoga aquí un papel dos máis importantes. Na ausencia deste coñecemento cultural, o tradutor non pode facer fronte ás dificultades xeradas pola ignorancia das realidades extralingüísticas. A simboloxía, que non é de xeito obrigatorio de coñecemento internacional, constitúe un obstáculo capaz de minimiza-lo resultado da tradución.

A outra banda na que se sitúa algunhas veces a dificultade da tradución dos refráns e das fórmulas breves en xeral é a da inadecuación dos universos figurativos das dúas linguas. É frecuente que algúns desfases semánticos bloqueen a tradución. Os refráns ó lado doutras unidades fraseolóxicas, todas elas codificadas culturalmente (expresións fixadas, locucións idiomáticas etc.), ofrecen de feito, dende ese punto de vista, un exemplo da gran dificultade que existe na tradución.

A unidade fraseolóxica, que é unha *expression multilexémique ayant des propriétés imprévisibles à partir des propriétés de ses constituants*⁶, parece escapar ó principio da composicionalidade. É dicir, gobernado pola lexicalización, o sentido global dunha unidade fraseolóxica non se reduce só á suma dos sentidos dos seus compoñentes. Implica moitas veces metáforas lexicalizadas que abren unha vía a un achegamento pragmático que xa non é unha novidade dende hai moito tempo. A metáfora, lexicalizada ou non, atravesa a partir dos traballos de Grice (1979) e de Searle (1982) os límites dos acercamentos semánticos para adquirir un estado pragmático inédito.

---

³ “De quen se protexa de ti cun fio, protéxete ti cun muro”.

⁴ “Atravesa o río que rosma; non atrávese-lo que vai calado”.

⁵ “Non hai peor auga cá auga que dorme”.

⁶ Expresión multilexémica que ten propiedades que non son previsibles a partir das propiedades dos seus constituíntes.

Considerada tradicionalmente como unha violación das regras sintácticas e/ou pragmáticas, a metáfora é interpretada de diversos xeitos polos filósofos da lingua:

- Grice inclúea dentro da categoría das implicacións conversacionais ó lado doutros grupos (hipérbole, lítote, ironía).
- Searle trátaa como un feito de indirección, como aqueles actos de lingua indirecta e a ironía.
- Sperber e Wilson (1989) rexeitan a tese do rol marxinal dos grupos dentro da comunicación, asignándolles un papel central.
- Moeschler (1996) desenvolve as suxestións de Sperber e Wilson e adianta as dúas teses seguintes:
  - a. O enunciado metafórico é a mellor ou a única maneira que ten o autor a disposición para comunica-lo seu pensamento (noutros termos, non hai un equivalente literal do pensamento).
  - b. Segundo o grao de creatividade da metáfora, o autor é máis ou menos responsable das implicacións comunicadas polo enunciado metafórico.

Plus la métaphore est figée, plus ses implications sont fortement communiquées et moins l'auditeur en est responsable ; plus la métaphore est créative, plus ses implications sont faiblement communiquées et plus l'auditeur en est responsable. (Moeschler 1996:82)

As propostas de Sperber, Wilson e Moeschler implican que non habería unha paráfrase para unha metáfora e *a fortiori* para unha metáfora lexicalizada, sen a perda de pertinencia comunicativa.

Ó respecto das fraseoloxías (consideradas como segmentos de enunciados correspondentes a un sentido global) dentro do cadro dunha actividade de tradución que pon en equivalencia dous códigos lingüísticos diferentes, é imperativo delimita-las discordancias posibles e as interpretacións erróneas establecendo estratexias de transparencia que se presentan segundo tres posibilidades:

- 1- O equivalente na lingua albo é unha estrutura combinatoria libre literal, que borra a metáfora da lingua fonte.
- 2- O equivalente é unha metáfora lexicalizada que sobresa e do mesmo dominio semántico que aquela da lingua fonte.
- 3- O equivalente é unha metáfora lexicalizada pero os dominios semánticos na lingua fonte e na lingua albo difiren un do outro.

A transferencia de fraseoloxías que conteñen metáforas implican chanzos lingüísticos diferentes, a morfosintaxe (reorganizacións gramaticais), a estilística (diferenzas de rexistro da lingua), os aspectos socioculturais (metáforas lexicalizadas relevantes de recortes de realidades diferentes) etc. Moitas das metáforas lexicalizadas atopan como equivalentes as expresións metafóricas fixadas pertencentes ó mesmo dominio

semántico. Esta superposición é debida ou ben a un mesmo recorte da realidade, ou ben á utilización de expresións específicas do dominio da experiencia nas situacións cotiás, ou ben a traducións culturais comúns. Esta correspondencia a tódolos niveis facilita moito a posta en equivalencia de tales expresións, que xa non fan fronte ós problemas de diverxencia semántica xa sinalados, tendo en conta que non se trata dunha correspondencia directa termo a termo, senón dunha equivalencia global.

4. Conclusión

A fraseoloxía ofrece tamén unha excelente ocasión de observa-la amplitude de dificultades ás que fan fronte tanto a teoría como a práctica da tradución. Este dominio, que queda ignorado polos teóricos da tradución, gañará ó ser valorado polo que pode achegar a uns e outros como desafíos científicos, tanto ó nivel da tradución humana como ó da tradución asistida por ordenador, da cal a fraseoloxía foxe completamente hoxe en día.

5. Referencias bibliográficas

- BALLARD, M. (1995): “Objectif : traduire, ou traduire : objectif”, en *Les langues modernes* n° 1. Paris: APLV (Association des Professeurs de Langues Vivantes), 7-22.
- (2006): “La traductologie, science d’observation”, en BALLARD (éd.): *Qu’est-ce que la traductologie?* (Actes du colloque des 26-27-28 mars 2003 organisé dans le cadre des travaux du CERTA). Arras : Presses de l’Université d’Artois, novembre, 179-194.
- BENJAMIN, W. (1971): “La Tâche du traducteur”, en *Œuvres*, I, *Mythe et violence*. Paris: Denoël [trad. de Maurice de Gandillac]
- COMBET, L. (1971): *Recherches sur le ‘Refranero’ castillan*. Paris: Les Belles Lettres.
- COSERIU, E. (1997-98): “Portée et limites de la traduction”, en *Cahiers de l’Ecole de Traduction et d’Interprétation* 19, 19-34.
- ECO, U. (1992): *Les limites de l’interprétation*. Paris: Grasset.
- FOURQUET, J. (1972): “La traduction vive d’une théorie du langage”, en *Langages* 28.
- GRICE, P. H. (1979): “Logique et conversation”, en *Communications* 30. Paris.
- GUIDERE, M. (1995): *La traduction arabe. Méthodes et applications*. Paris: Ellipses.
- HOLMES, J. (1972): “The Name and the Nature of Translation”, en VENUTI L. (2000): *The Translation Studies Reader* (reed.). London: Routledge, 172-185.
- JAKOBSON, R. (1958/1971): “On Linguistic Aspects of Translation”, en *Jakobson Selected Writings: Word and Language*. The Hague / Paris: Mouton, 260-266.
- LADMIRAL, J.-R. (1994): *Traduire : théorèmes pour la traduction*. Paris: Gallimard.
- (1998): “Principes philosophiques de la traduction”, en *Le Discours philosophique*. Paris: PUF, 977-998.
- LARBAUD, V. (1984): *De la traduction*. Paris: Actes sud.
- MESCHONNIC, H. (1973): “Poétique de la traduction”, en *Pour la poésie II*. Paris : Gallimard- Le Chemin.

- MOESCHLER, J. (1996): *Théorie pragmatique et pragmatique conversationnelle*. Paris: A. Colin- Coll. U.
- MOUNIN, G. (1963): *Les problèmes théoriques de la traduction*. Paris: Gallimard.
- NIDA, E. A. (1964): *Toward a Science of Translating*. Leiden: E. H. Brill.
- SPERBER, D.; WILSON, D. (1989): *La pertinence*. Paris: Minuit
- VAN DEN BROECK, R. (1978): “‘The Concept of Equivalence’ Translation Theory : some Critical Reflexions”, en LAMBERT, J.; VAN DEN BROECK, R. (eds): *Litterature and translation: New perspective in Literary Studies*. Louvain: Acco.

BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romania

Mª Pilar Río Corbacho

Universidade de Santiago de Compostela

BADARE é unha base de datos na que se recollen refráns meteorolóxicos e do calendario na Romania pertencentes a 34 linguas. Cada forma que aparece nela, ademais de presentar a súa ficha, analízase dende catro puntos de vista: cronoloxía, meteoroloxía, ámbito temático xeral e fonte(s) da(s) que foi tomada.

Partindo do amplo caudal paremiolóxico de BADARE (8646 entradas) propoñémonos estudar o fenómeno do *arco da vella* no refraneiro da Romania coa finalidade de amosar algunha das utilidades desta base de datos.

Palabras clave: BADARE, Romania, paremioloxía meteorolóxica, paremioloxía do calendario, arco da vella.

BADARE is a database that compiles meteorological and calendar proverbs of Romania area in 34 languages. There, apart from presenting its own entry, is analyzed from four points of view: chronology, meteorology, general subject matter and source from which it was taken.

Taking as a basis the wide paremiological flow of BADARE (8646 entries), we will try to study the phenomenon of the rainbow in the proverbs of the Romania area. Our goal is some of the utilities of this database.

Keywords: BADARE, Romania area, Meteorological paremiology, Paremiology of the calendar, Rainbow.

1. Introducción

BADARE (BAse de DATos sobre REfráns do calendario e meteorolóxicos na Romania) xorde no 2005 como consecuencia do proxecto HUM2005-01330/FILO financiado

---

Data de recepción 03/03/2009 Data de aceptación 22/04/2009

polo Ministerio de Ciencia e Innovación, sendo ampliado a tres anos máis no 2008 (FFI2008-02998/FILO).

O investigador principal é José Enrique Gargallo Gil, da Universitat de Barcelona, co que traballan 11 investigadores de cinco universidades españolas (María Reina Bastardas Rufat, Joan Fontana Tous, Vicente Franco Anchelegues e Antonio Torres Torres, da Universitat de Barcelona; Mari Carmen Barrado Belmar, da Universidad Complutense de Madrid; Dan Munteanu Colán, da Universidad de Las Palmas de Gran Canaria, Aitor Carrera Baiget, da Universitat de Lleida; e María Pilar Río Corbacho, da Universidade de Santiago de Compostela) e europeas (a portuguesa Lucília Chacoto, da Universidade do Algarve e os italianos Temistocle Franceschi, do Centro Interuniversitario di Geoparemiologia, Università di Firenze e Gabriele Iannàccaro, da Università degli Studi Milano-Bicocca).

A lingua vehicular desta base de datos é o castelán e os nomes que aparecen no apartado de “categorías” e “subcategorías” móstranse ademais traducidos ao inglés.

BADARE pode ser consultado en internet na páxina <http://stel.uib.edu/badare>, aínda que polo de agora estanse a introducir novas fichas.

2. BADARE

Cando a sociedade era eminentemente rural, fíxose imprescindible coñecer non só a meteoroloxía do lugar, senón como esta actuaba sobre os seres vivos ou sobre as faenas agrícolas ou marítimas. A experiencia da vida outórgalle unha serie de coñecementos ao home do campo ou do mar que é necesario transmitir aos seus descendentes para poñelos en alerta contra determinadas situacións atmosféricas.

BADARE ten como finalidade recoller este tipo de formas na Romanía para presentarllelas tanto aos estudosos como aos interesados na paremioloxía meteorolóxica a través da seguinte ficha (<http://stel.uib.edu/badare/refranescons.php>):

UNIVERSITAT DE BARCELONA

BADARE: base de datos sobre refranes del calendario y meteorológicos en la Romanía

Inicio LIB

Sobre BADARE
Fichas de refranes : Consulta | Consulta múltiple
Administración

FICHAS DE REFRANES : Consulta

Realice una consulta de fichas de refranes indicando los criterios de búsqueda que desee.
En la lista de resultados seleccione una fila para ver el detalle de la ficha del refrán.

Ficha del refrán

Texto:

Lengua o variedade:

Glosa:

Comentario:

Traducción literal:

Categorías y subcategorías

Descripción en: español english

Cronología: (cat.) (subcat.)

Meteorología: (cat.) (subcat.)

Ámbito Temático General: (cat.) (subcat.)

Fuente

Autor: Título:

Buscar

BADARE considera como refrán meteorolóxico aquelas paremias nas que o seu enunciado contén referencias atmosféricas explícitas ou implícitas.

Enténdese por referencia explícita cando no texto da paremia aparece algún meteoro, non só os absolutamente concretos (chuvia, néboa, calor etc.), senón tamén os máis xerais (tempo estable, bo tempo, cambio de tempo etc.). No exemplo seguinte, o “sombreiro” ou o “capote” na cima dun monte prognostica mal tempo ou auga; polo tanto, na base de datos de BADARE ese refrán aparece con catro asignacións no apartado de meteoroloxía: “montañas con *capa*, *touca* ou similares”, “predición”, “chuvia” e “mal tempo”:

Cando a montaña pon o sombreiro,

Prepárate pró inverno,

E si pon capote,

Chove decote.

A referencia implícita dáse cando no enunciado do refrán non aparece expresado ningún meteoro, senón que se intúe por outras referencias: recomendacións para facer determinadas tarefas no campo, consellos de abrigo ou desabrigo etc. No exemplo que imos amosar fálasenos da chegada do cuco, ave que emigra en busca de lugares cálidos cando na nosa terra se aveciña mal tempo, o que implica que o bo tempo se está asentando na nosa terra:

Ao cuco san Xoán (San Xoán Climaco, 30 marzo) dálle a fala

E san Pedro (29 xuño) sácalla.

Os paremiólogos que nos agrupamos a carón de BADARE centramos a nosa pescuda paremiolóxica en formas meteorolóxicas da Romanía, non só das linguas oficiais (galego, castelán, catalán, francés, italiano, portugués e romanés), senón tamén das distintas variedades lingüísticas (asturiano, aragonés, occitano, friulano etc.):

Sunt semne că va ploua

Când cântă cocoșii ziua.

(Romanés = ‘Son sinais de que vai chover cando cantan os galos durante o día’).

Se 'l dulfìn in mar fa festa,

Sta per sciopar la tempesta.

(Istriano = ‘Se o golfinho no mar fai festa, vai a estalar a tempestade’).

Conforma esta base de datos un total de 34 linguas e variedades, a pesar de que, polo momento, non existen refráns en todas elas: BADARE está aínda enchéndose de

paremias. Non obstante, nestes intres contamos con 8646 entradas¹ e cada unha delas contén un refrán que presenta:

- unha ficha da paremia, clasificada segundo a súa procedencia lingüística;
- a súa tradución ao castelán, no caso de lingua oficial;
- unha glosa da fonte da que foi recollida, no caso de que se atope no documento orixinal
- e tamén, nalgúns casos, un ou varios comentarios do administrador, se considera que é necesario calquera tipo de explicación. Moitos refráns galegos, por exemplo, levan ese tipo de indicación, porque non todas as formas recollidas están normativizadas ortograficamente, polo que pensamos que o mellor era transcribir o refrán tal como aparece na fonte e especificar neses comentarios, chamados “adicionais”, a súa correcta escritura:

<p>Texto: Do un ó doce chuvia copiosa pra todos resulta peligrosa</p> <p>Lengua: gallego</p> <p>Traducción literal: Del uno al doce lluvia copiosa para todos resulta peligrosa</p> <p>Glosa de la fuente: Lo trae en el mes de setiembre.</p> <p>Comentarios adicionales: En gallego normativo, <i>para</i> y <i>perigosa</i>. Propone una variante para esta paremia, aparecida en <i>O Gaitero de Lugo</i>, 1960: <i>Do un ó doce pra ningún a chuvia é doce</i>. De acordo con la glosa, asignamos "1 de septiembre" y "12 de septiembre".</p>

Cada refrán clasifícase atendendo a catro grandes grupos de asignación: “cronoloxía”, “meteoroloxía”, “ámbito temático xeral” e “fontes”; só o segundo e o cuarto son obrigatorios, é dicir, tódolos refráns levan, cando menos, unha adscripción do grupo de meteoroloxía e unha da fonte na que foi recollido; os outros dous grupos adxudícanse se o refrán contén algún elemento que indique un espazo de tempo (“cronoloxía”) ou outras indicacións pertencentes á categoría de “ámbito temático xeral”.

Cando no refrán aparece algún espazo de tempo, este inclúese no apartado de “cronoloxía”, que contén 17 categorías:

---

¹ Como xa dixemos, BADARE aínda está a encherse de paremias, polo que tódolos datos que achegamos neste traballo son anteriores ao 16 de febreiro de 2009.

Categorías y subcategorías

Descripción en: español english

Cronoloxía: (cat.)

---

año

cuarenta días

día

días de la semana

días del mes

doce días para doce meses

estación

fecha fija

fecha movable

hora

hoy

mañana

mes

otros

partes de la jornada

período movable

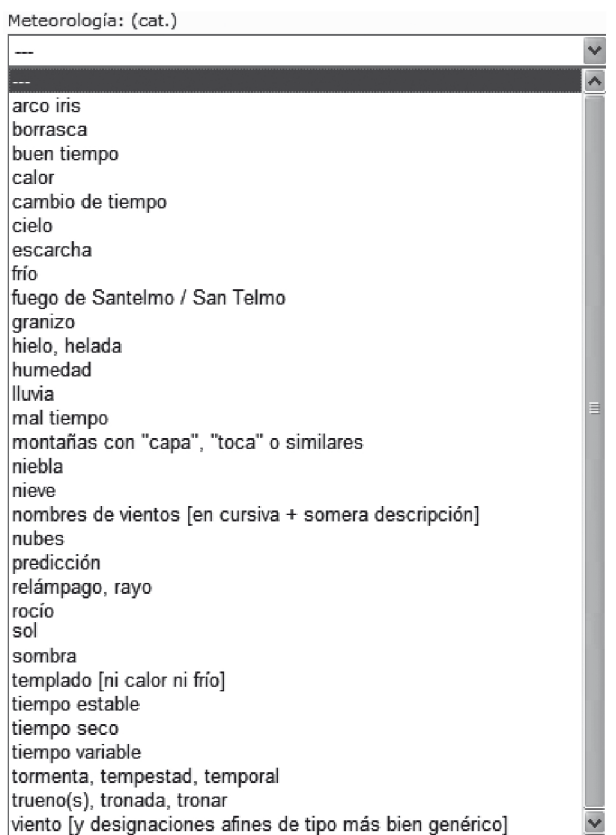
semana

Á súa vez, estas categorías poden subdividirse noutras subcategorías; así, a de “estación” contén os nomes das catro estacións, ademais de “inverno (inverno tardío)”, “veraniños”, “têmporas” e “estación (en xeral)”. Por exemplo, a paremia portuguesa *Para boas colheitas, pede bom tempo a Deus, pelas têmporas de S. Mateus* é clasificada do seguinte modo:

Cronoloxía :

Subcategoría	Categoría
Mateo (San ---)	fecha fija
<i>Saint Matthew</i>	<i>fixed date</i>
têmporas	estación
<i>period of fasting at the beginning of each season</i>	<i>season</i>

O grupo da “meteoroloxía”, o máis numeroso, divídese en 31 categorías que fan referencia ás condicións atmosféricas:

Estas categorías tamén abranguen, pola súa parte, outras divisións; en concreto, “nomes de ventos” contén 56 subcategorías (“aire de arriba”, “mistral e afíns”, “siroco” etc.). Á paremia catalana *Nuvolets pel Tossal senyalen el maestral*, ‘Pequenas nubes polo Tossal sinalan o mistral’, asígnaselle a seguinte clasificación en meteoroloxía:

Meteorología:

Subcategoría	Categoría
<i>mistral</i> y afines [viento del noroeste] [northwesterly]	nombres de vientos [en cursiva + somera descripción] <i>names of winds</i>
nubes <i>clouds</i>	nubes <i>clouds</i>
predicción <i>forecast</i>	predicción <i>forecast</i>

En canto ao grupo de “ámbito temático xeral”, que é unha especie de caixón de xastre, atopamos 18 categorías:

Ámbito Temático General: (cat.)

---

animales (menos los de pastoreo)
 animales de pastoreo, ganado, labores pecuarias
 augurio
 consejos de abrigo
 dialogismos sobre "los días prestados" por un mes al precedente
 elementos de la vida cotidiana
 estrellas
 facecias, bromas, perogrulladas
 faenas agrícolas
 luna
 mar
 mundo vegetal (indicios y aspectos varios)
 otros dialogismos
 personificación y afines
 prefiguración del tiempo (cronológico, meteorológico)
 puntos cardinales
 territorio
 topónimos [en cursiva]

Unha vez máis, estas categorías divídense noutras subcategorías; por exemplo, “elementos da vida cotiá” agrupa 52 subcategorías (“barril ou similares”, “leña”, “tipo léxico capa ou similares” etc.). A forma corsa *Acqua d'aostu: òliu e mostu*, ‘Auga de agosto: aceite e mosto’, presenta 4 asignacións deste grupo:

Ámbito Temático General :

Subcategoría	Categoría
aceite, aceituna, olivo <i>oil, olive, olive tree</i>	mundo vegetal (indicios y aspectos varios) <i>plant kingdom (signs and variable aspects)</i>
buen augurio <i>good omen</i>	augurio <i>omen</i>
cosecha <i>harvest</i>	faenas agrícolas <i>farmwork</i>
viña, vendimia y vino <i>vineyard, grape-harvesting and wine</i>	faenas agrícolas <i>farmwork</i>

O último grande apartado da ficha de cada refrán é “fontes”, tamén de carácter obrigatorio, polo que tódalas paremias deben levar, polo menos, unha asignación bibliográfica.

En galego recolleamos paremias de distintos refraneiros, nos que as paremias meteorolóxicas son unha pequena proporción. Do *Refraneiro Galego Básico* de Ferro Ruibal (1987) tomamos 261 formas; do *Refraneiro Galego* de Gippini Escoda (1991), 96; da obra *Refráns e ditos populares galegos* de Zamora Mosquera (1972), 93 etc. A paremia *A lúa que quixo entrar xeando, medrou mollando* atopouse no número 5 de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, obra da que tamén se tomaron outras 197 formas:

Fuentes:

Autor	Título	Editorial	Lugar Edición	Fecha	Página	Núm. refrán	Volumen
VÁZQUEZ SACO, Francisco	Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral [núm. 5 de <i>Cadernos de Fraseoloxía Galega</i>]	Xunta de Galicia / Consellería de Educación e Ordenación Universitaria / Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades	Santiago de Compostela	2003	153	3590	5

Cando a paremia se recolle dun atlas lingüístico, ademais das referencias anteriores, tamén se fai constar o número do mapa no que se atopa o refrán en cuestión. Así, a paremia *Ano de xeadas, ano de fornadas*, tomada xunto con outras 71 formas do *Atlas Lingüístico Galego*, fíchase da seguinte maneira:

Fuentes:

Autor	Título	Editorial	Lugar Edición	Fecha	Página	Volumen	Mapa
GARCÍA, Constantino / SANTAMARINA, Antón (directores)	Atlas lingüístico galego. Volume IV. Léxico. Tempo atmosférico e cronolóxico	Fundación Pedro Barrié de la Maza	A Coruña	2003	519	IV	99a

É de resaltar que nas formas tomadas dun Atlas Lingüístico anótase o punto de enquisa pertencente ao lugar no que a fonte afirma ter recollido unha paremia. O refrán aragonés *Sol royo, viento u ploro*, documentado no *Atlas lingüístico y etnográfico de Aragón, Navarra y Rioja (ALEANR)* (1979-1980), preséntase como segue:

<p>Texto: Sol royo, viento u ploro</p> <p>Lengua: aragonés</p> <p>Traducción literal:</p> <p>Glosa de la fuente:</p> <p>Comentarios adicionales: "Lloro" se referirá a la conocida metáfora del llover. ALEANR (mapa 1315: Significación atribuída a los arboles de la salida o puesta de sol), punto de encuesta Hu 600 (Santa Lecina).</p>
---

3. O arco da vella en BADARE

Un dos fins de BADARE é que a persoa que se achegue a esta base de datos teña elementos suficientes para afrontar o estudo dun tema referente á paremioloxía meteorolóxica na zona da Romania. Nós decantámonos por analizar como os distintos refraneiros abordan un dos prodixios meteorolóxicos máis sorprendente: o arco da vella, fenómeno óptico no que a luz en contacto con gotas de auga suspendidas na atmosfera acaba descompoñéndose, como consecuencia da refracción, nas súas cores básicas.

3.1 Denominacións

Na tradición popular, o arco da vella é o centro de cancións, de lendas e, como non, de refráns. En BADARE hai anotadas 127 paremias que falan deste fenómeno e só unha delas, catalana, fai referencia ao arco da vella sen nomealo:

Si surt al migdia,

Pluja tot el dia.

(Catalán = ‘Se sae ao mediodía, chuvia todo o día’).

Nesta base de datos pódense comprobar os diferentes nomes cos que se denomina o fenómeno nos distintos puntos da Romanía. Así, en galego, a forma que se documenta é *arco da vella*, estrutura irmá da portuguesa *arco da velha*²:

Arco da vella,

Arco da velha na serra,

Auga na terra.

Chuva na terra.

En Galicia, como nos amosa Besteiro (1987:498-499), a denominación *arco da vella* presenta numerosas variantes: *barco da(s) vella(s)*, *marco da(s) vella(s)*, *circo da vella* e *cinta da vella*, formas todas elas nas que a palabra *vella*, segundo a *Gran Enciclopedia Galega* (2003: s.v. *arco da vella*), “é aquí a *Vetula* da antigüidade, unha divindade mítica que, con frecuencia, encarna nas forzas da natureza”. Para Rohlfs (1979: 90) o emprego de “vella” no lugar da divindade clásica xustifícase por que:

Es de suponer que el cristianismo ha extirpado la antigua concepción o bien la ha cristianizado, como puede reconocerse en el italiano (Umbria, Abruzzos) arcovergine ‘arco de la virgen’, francés (Picardía, Normandía) arc de Saint Jean, cat. arc de San Martí.

O castelán denomina o arco da vella como *arco iris*, construción que tamén vemos na portuguesa *arco-íris*, na aragonesa *arcoiris* e na asturiana *arcu iris*, onde aparece a deusa Iris “la de los pies ligeros, que se encargaba del tráfico entre el cielo y la tierra. Su vestido resplandeciente señalaba el camino que seguía, al atravesar volando el cielo” (Rohlfs 1979:89):

Arco iris, o pronto llueve,

Arcu iris con güen tiempu,

O aclarará en breve

Siñal segura de ventu

(Castelán).

(Asturiano).

En galego tamén se emprega na fala a forma *arco iris*, que mesmo chega a ser máis utilizada que *arco da vella*, expresión que se garda nas paremias, estruturas lingüísticas creadas hai séculos nas que os nosos antergos incluíron as súas crenzas, os seus temores etc. Sinala a este propósito Besteiro (1987:501) que:

[Aqueles] formas que traslucen a alma dun pobo corren o risco de desaparecer, presionadas pola forma “oficial” arco iris que, paseniñamente, vai imponéndose en moitas zonas. Este avance da forma “oficial” sobre as marxinais habería que relacionalo coa desaparición das crenzas populares que latexaban baixo algunhas delas. Tamén as escolas, onde se aprenden os

---

² Rohlfs (1979:89) sinala que o termo “vella” tamén se pode atopar no asturiano (*arco da veyá*), no normando (*marque de la vieille*) etc.

fenómenos atmosféricos, tiveron que desempeñar un papel importante na normalización desta designación.

Outras denominacións compostas que atopamos en BADARE para nomear o arco da vella son a forma francesa *arc-en-ciel*, a italiana *arcobaleno* e a occitana *arc-de-sedo*:

L'arcobaleno la mattina

Bagna il becco alla gallina.

(Italiano = ‘Arco da vella pola mañá móllalle o pico á galiña’).

Arc-en-ciel du soir

Tu verras pleuvoir.

(Francés = ‘Arco da vella pola noite, verás chover’).

Coa denominación reducida de *arco* atopamos paremias no castelán, no corso, no italiano, no véneto e no portugués:

Sol que arco traz

E logo o desfaz,

Onde quer que vás

Não te molharás.

(Portugués = ‘Sol que arco trae e logo o desfai, onde queira que vaias non te mollarás’).

Arco di mane

Acqua a fontane,

Arco di sera

Scalda costiera.

(Corso = ‘Arco da vella de mañá, auga a xerros; arco da vella á tarde, seca na costa’),

e coa de *arcu*, no asturiano, corso e sardo, *arc*, *arcano*, *arquet* e *arcoulan*, no occitano, *arcolan*, no occitano aranés, *aclo* e *aclou*, occitano de Rouergue³ e *uàrche*, no pullés (variedade da rexión italiana da Pulla):

Arcolan deth maitin

Ploja sense fin.

(Occitano aranés = ‘Arco da vella pola mañá, chuvia sen fin’).

---

³ Rouergue foi unha antiga provincia occitana que na actualidade se atopa maioritariamente encadrada no departamento de Aveyron e unha pequena parte no de Tarn-et-Garonne (Francia).

U uàrche:

O viinde o iàcque.

(Pullés = ‘O arco da vella, ou vento ou auga’).

Segundo o que vimos de dicir, pódese afirmar que sobre a forma ‘arco’ atópanse numerosas paremias na Romanía. Alinei (1984:368) asegura que:

La motivazione dell'arco' occupa la maggior parte della carta europea. Abbiamo infatti arcus in area romanza, *bogam in area germanica, continentale e insulare, *doga in area slava [...], toxon in area greca, kaari in area finlandese, estone, livone, carela ecc. vemmél in area carela, daw'ge e juoska in area lappone.

Como formas simples tamén podemos atopar *bèl*, forma occitana, variante de *bèu* (“le beau, ce qui est beau”), como afirma Mistral (1878-1886/1979:s.v. *bèu*), quen a sitúa no Rouergue e *ricliano*, variante de *arcano*, palabra que o anterior autor (*ibid.*:s. v. *arcano*) asegura que pertence á rexión occitana do Limousin:

Lou bèl de mati

Plèjo al vesperti;

Lou bèl de la serado

Met lou bouiè à l'arado.

(Occitano do Rouergue = ‘O arco da vella de mañá, chuvia ao atardecer; o arco da vella pola tarde, mete o labrego ao arado’).

La ricliano de l'en-sei

Meno l'aigo jasei;

La ricliano de l'en-mati

Meno l'aigo à ple chami.

(Occitano do Limousin = ‘Arco da vella pola tarde leva a auga a durmir; o arco da vella pola mañá leva a auga ao medio do camiño’).

Aparecen tamén documentadas en *BADARE* formas compostas co termo ‘arco’ seguido dunha referencia a unha etnia (*arco del judío*, no castelán) ou a Deus (*arco del Señor*, no castelán e no asturiano):

Cuando llueve y hace frío,

Sale el arco del judío;

Cuando llueve y hace sol,

*Sale el arco del Senyor*⁴

(Castelán),

ou seguido dunha personificación, xeralmente o nome dun santo (*arco de San Juan*, no aragonés, castelán e catalán⁵; *arc de Sant Martí*, no catalán; *arc de (la) Saint Martin*, no francés; *arc-de-Sant-Marti*, no occitano e *arc di San Marc*, no friulano):

Arco de San Juan a la tardada,

Agua a la matinada.

(Castelán)

Arc di San Marc

O bontimp o ploe fuart.

(Friulano = ‘Arco de San Marcos, ou bo tempo ou chuvia forte’),

se ben ás veces o nome haxiográfico pode ir precedido dunha palabra diferente a ‘arco’, como é o caso do catalán *ratlla de Sant Martí*:

Ratlla de Sant Martí al matí,

L'aigua és aquí;

Ratlla de Sant Martí a la vesprada,

L'aigua és pasada.

(Catalán = ‘Raia de San Martiño pola mañá, a auga está aquí; raia de San Martiño ao atardecer, a auga xa pasou’).

3.2 Temática

En canto á temática das paremias que falan do arco da vella, diremos que 26 formas amosan características xerais da súa aparición, xeralmente informándonos do tempo que aparecerá despois da súa presenza:

Arquet al camp,

Lou tèms d'iuvei fara deman.

(Occitano = ‘Arco da vella no campo, o tempo de hoxe farao mañá’),

aínda que tamén se atopa unha forma que nos describe a maneira de producirse este fenómeno:

---

⁴ Dise nos “comentarios adicionais” que se fan a este refrán que “la grafía *Senyor* es errata evidente por *Señor*”.

⁵ Só hai unha paremia coa forma “arco de San Juan” (*arco de San Juan pel matí, / aigua de tarda pel camí*) e explícase que este refrán se documenta no lugar de Santa Liestra (Huesca), zona de predominio do aragonés (neste caso, do castelán-aragonés) sobre o catalán.

Cuando chueve ya fay sol,

Sal el arco del Señor.

(Asturiano = ‘Cando chove e vai sol, sae o arco do Señor’).

Os refraneiros teñen moi en conta o momento do día no que se deixa ver o arco da vella, xa que se considera de vital importancia para coñecer o tempo vindeiro. A súa presenza pola mañá é sinal de mal tempo e en BADARE documéntanse 29 formas que recollen este feito:

L’arc-en-ciel du matin

Fait mouvoir le moulin.

(Francés = ‘Arco da vella pola mañá fai mover o muíño’),

debendo terse en conta que 5 delas restrinxen aínda máis o momento da súa visualización ao indicarnos que ben pode aparecer pola mañanciña (2 paremias) ou ao mediodía (3 paremias):

Arco da vella á mañanciña

Arco iris al mediodía,

Prepara a capotiña.

Llueve todo el día

(Castelán).

En BADARE contabilízanse 17 refráns que recollen a aparición do arco da vella pola tarde e, como no caso anterior da mañá, tamén podemos atoparnos con paremias que concretan aínda máis o momento da súa visión, con formas que falan do anoitecer (2 refráns) ou da noite (1 refrán):

Arco da vella ó anoitecer,

Bo tempo ó amencer.

Arc-en-ciel vers la nuit,

Pluie et vent pour minuit.

(Francés = ‘Arco da vella cara a noite, chuvia e vento na media noite’).

Estas 20 formas recollidas na base de datos sobre a observación deste fenómeno na parte final do día fannos dubidar entre se habrá bo tempo (9 paremias) ou se este será cativo (9 paremias), dándose o caso de que no mesmo refraneiro se poden atopar solucións diferentes para o mesma situación, contradicións que, por outra banda, aparecen con certa frecuencia no refraneiro:

Arc-en-ciel du soir

Tu verras pleuvoir.

(Francés = ‘Arco da vella pola noite, verás chover’)

Arc-en-ciel du soir

Ne fait pas pleuvoir.

(Francés = ‘Arco da vella pola noite non fai chover’).

Estamos de acordo con Gargallo Gil (2006:311) en que o arco da vella vémolos na posición contraria á que se encontra o sol:

El Sol y el arco se intercambian de latitud: al principio del día levanta el Sol y el arco está a Poniente; hacia la tarde, el Sol descende hacia la puesta y el arco se ve al Este.

O que é unha realidade é que o arco matutino no ceo é sinal de que vai chover, posto que nos informa da aproximación dunha masa húmida, como nos asegura Toharia Cortés (1985:99):

Por la mañana, el Sol está al Este, y el arco iris aparece al Oeste, por donde vienen las nubes y las lluvias. Lo cual suele significar que en su habitual trayectoria de Oeste a Este, dichas nubes y lluvias no tardarán en llegar a nosotros, y con ellas la perturbación que las acompaña.

Non obstante, a presenza do arco da vella pola tarde, ao raiaite, é proba de que haberá bo tempo, xa que a fronte húmida xa nos abandonou. Di a este respecto Toharia Cortés (1985:98):

Suele decirse que «cuando aparece el arco iris por la tarde es señal de buen tiempo posterior». Cosa lógica, que nada tiene que ver, dicho sea de paso, con el arco iris, sino con el hecho de alejarse la posible perturbación hacia el Este (por la tarde, el Sol está por el Oeste y de allí viene el arco iris). En nuestras latitudes, en las que las lluvias se desplazan habitualmente de Oeste a Este, este alejamiento de perturbaciones indica, claro, una posterior mejoría del tiempo.

Un grupo numeroso de 34 paremias fan unha contraposición entre a presenza do arco da vella pola mañá ou pola tarde, inclinándose polo mal tempo se aparece pola mañá e por un tempo mellor, pola tarde:

Arc-de-sedo de vèspre

Rejouis soun mèstre;

Arc-de-sedo de matin

Afligis soun vesin.

(Occitano = ‘Arco da vella pola tarde alegra o seu amo; arco da vella pola mañá, aflixe o seu veciño’).

Esta correlación *mañá/tarde* leva maioritariamente solucións meteorolóxicas opostas, pero hai tres casos (dous casteláns e un aragonés) nos que, tanto se o arco da vella se presenta pola mañá como se o fai pola tarde, o tempo será malo:

Arco por la mañana, señal de agua;

Arco pola tarde, señal de aire.

(Castelán).

Arco de San Juan por mañana,

Agua a la tardada

Arco de San Juan a la tardada,

Agua a la maitinada.

(Aragonés).

Hai unha quenda de 17 paremias en BADARE que recollen a localización na que atopamos o arco da vella cando levantamos a vista ao ceo. Xeralmente, este tipo de formas son moi locais, xa que son empregadas por falantes que no momento de citalas deben ocupar unha posición xeográfica concreta. Este tipo de refráns podemos clasificalos en:

- Formas que sitúan o arco da vella en relación cun accidente xeográfico: mar, montaña, río etc. Hai 5 paremias:

Arco in mare

Buon tempo ha da fare;

Arco in tera

Piova e nevera.

(Véneto = ‘Arco no mar, bo tempo ha de facer; arco na terra, chuvia e neve’).

Arco-íris contra a serra,

Chuva na terra;

Arco-íris contra o mar,

Tira os bois e põe-te a lavrar.

(Portugués = ‘Arco da vella contra a serra, chuvia na terra; arco da vella contra o mar, saca os bois e ponte labrar’).

- Formas que nos describen a posición do arco da vella no ceo con relación á saída ou á posta do sol. Son un total de 13 paremias, 7 das cales o sitúan no leste:

Arco da vella ó raiante

¡Ei, boi! ¡ei, para adiante!,

e 6, no oeste:

Arco iris por poniente,

Recoge los bueyes y vente

(Castelán).

4. Conclusións

BADARE créase como un instrumento de traballo para que poidan acceder a el todas aquelas persoas interesadas na paremioloxía meteorolóxica da Romania. Os resultados que se presentan polo de agora reflicten que se poden atopar nesta base de datos unhas 8646 entradas, correspondentes a 34 linguas e variedades.

Este caudal paremiolóxico permite ver o tratamento dun tema referido á meteoroloxía nos diferentes territorios da Romania. Nós, como exemplo, analizamos as paremias que falan do arco da vella.

As 127 formas que tratan sobre o arco da vella en BADARE son tomadas de 15 falas diferentes: aragonés, asturiano, castelán, catalán, corso, francés, friulano, galego, italiano, occitano, occitano aranés, portugués, pullés, sardo e véneto. Despois da análise destas paremias, podemos concluir que:

1. O refraneiro galego mantén paremias coa denominación *arco da vella*, o que proba que nas sociedades anteriores o nome deste fenómeno aínda non estaba contaminado pola lingua castelá, como parece que sucede hoxe en día nalgúns núcleos urbanos.
2. O fenómeno óptico do arco da vella aparece recollido nos refraneiros dunha parte importante da Romania, presentando unha gran variedade de formas para denominalo.
3. A meirande parte destas paremias toman o arco da vella como punto de partida para facer prognósticos sobre o tempo que vai vir.
4. Maioritariamente, este conxunto de paremias relacionadas co arco da vella indicannos que a súa presenza implica mal tempo, a non ser que este fenómeno se produza pola tarde ou se o vemos polo nacente do sol.

5. Referencias bibliográficas⁶

ALINEI, Mario et alii (1983): *Atlas Linguarum Europae (ALE)*. Vol. 1, Assen: Van Gorcum.

ALINEI, Mario (1984): *Diacronía, Sincronía e Cultura. Saggi linguistici in onore di Luigi Heilmann*. Edición de Enrico Arcaini, Sergio Cigada e Eddo Rigotti. Brescia: Editrice La Scuola, 365-384.

---

⁶ Unha relación bibliográfica máis extensa pódese atopar no apartado “Resultados obtidos” que aparece na páxina web de BADARE (<http://stel.ub.edu/badare>).

- ALCOVER, Antoni M^a; ALCOVER, Francesc de Borja (1930-1962): *Diccionari català-valencià-balear*. Palma de Mallorca: Moll, 2 vols.
- ALVAR, Manuel; LLORENTE, Antonio; BUESA, Tomás; ALVAR, Elena (1979-1980): *Atlas lingüístico y etnográfico de Aragón, Navarra y Rioja (ALEANR)*. Zaragoza: Provincial de Zaragoza / Madrid: CSIC, 12 vols.
- AMADES, Joan (1933): *Calendari de refranys*. Barcelona: La Neotípiia.
- (1989): *Costumari Català*. Estella: Cercle de Lectors / Salvat, 16 vols.
- BESTEIRO, María Fe (1987): “Denominacións galegas do arco da vella”, en *Verba* 14, 497-501.
- CARRUSCA, María da Sousa (coord.) (1976): *Vozes da sabedoria*. Lisboa: Edição da Coordenadora, 3 vols.
- CASAL VILA, Benxamín (dir.) (2003): *Gran Enciclopedia Galega Silverio Cañada*. Lugo: El Progreso / Pontevedra: El Diario de Pontevedra.
- CASTAÑÓN, Luciano (1962): *Refranero Asturiano*. Oviedo: Diputación de Oviedo / Instituto de Estudios Asturianos (C.S.I.C.).
- CENTRE DE NORMALISACION LINGÜÍSTICA DERA VAL D’ARAN [CNLVA] (1992): *Arrepèrveris*. Lleida: Pagès Editors.
- CHASSANY, Jean-Philippe (1989): *Dictionnaire de Météorologie Populaire*. Paris: Maisonneuve et Larose.
- CORREAS MARTÍNEZ, Miguel; GARGALLO GIL, José Enrique (2003): *Calendario romance de refranes*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- FERRO RUIBAL, Xesús (1987): *Refraneiro Galego Básico*. Vigo: Galaxia.
- GARCÍA, Constantino; SANTAMARINA, Antón (dirs.) (2003): *Atlas Lingüístico Galego*. Vol. IV, A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2006): “*Quan surt la ratlla de Sant Martí... Refranes romances del arco iris, meteorología y cultura popular*”, en *Quaderni di Semantica* XXVII, 53-54, 301-319.
- GARGALLO, José Enrique; PRADILLA, Miquel Àngel (1997): *El joc ancestral de la paraula. Llengua, cultura popular i refranyer a Rossell (Baix Maestrat)*. Benicarló: Edicions Alambor.
- GARGALLO GIL, José Enrique; TORRES TORRES, Antonio; FRANCO ANCHELERGUES, Vicente (2008): “Líneas metodológicas de BADARE (Base de datos sobre refranes del calendario y meteorológicos en la Romanía)”, en *Actas del XXXVII Simposio Internacional de la Sociedad Española de Lingüística*. Edición de Inés Olza Moreno; Manuel Casado Velarde; Ramón González Ruiz. Pamplona: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Navarra, 207-215.
- GIPPINI ESCODA, E. (1991): *Refraneiro Galego*. A Coruña: Edicións do Castro.
- GOMIS I MESTRE, Cels (1891-1998): *Meteorología i agricultura populars. Recull d’aforismes, modismos, creences i supersticions referents a la meteorología i a l’agricultura a l’entorn dels anys 1864 a 1915*. Segunda edición notablemente aumentada cun gran número de confrontacións a cargo de Cels Gomis i Serdañons. Barcelona: Alta Fulla.
- GOMIS I SERDAÑONS, Cels (1998): véxase GOMIS I MESTRE.

- LAPUCCI, Carlo (1995³): *Cielo a pecorelle. I segni del tempo nella meteorología popolare*. Cernusco: Garzanti Editore.
- MISTRAL, Frederic (1878-1886/1979): *Lou Tresor dóu Felibrige ou Dictionnaire Provençal-Français*. Edición do centenario baixo a dirección de V. Tuby. Genève: Slaktine / Paris: Édition de l'Unicorne, 2 vols.
- MOREIRA, António (2003): *Provérbios portugueses*. Lisboa: Notícias.
- NAZZI, Gianni (1999): *Dizionario dai provierbs*. Udine: Ribis.
- OLTEANU, Antoaneta (2001): *Calendarele poporului român*. București: Editura Paideia.
- OSTERMANN, Valentino (1995): *Proverbi friulani raccolti dalla viva voce del popolo*. Vago di Lavagno (Verona): Del Bianco Editore.
- RIO CORBACHO, Mª Pilar (2007): “Refranes meteorolóxicos y del calendario en *Refranes o proverbios en romance de Hernán Núñez (1555)*”, en *Seminario Internacional: Colección Paremiológica Madrid 1922-2007*. Madrid: Biblioteca Histórica Municipal de Madrid, 113-127.
(no prelo): “Refranes del calendario: la paremia geotemática”.
- ROHLFS, Gerhard (1979): “El problema de la Vetula”, en *Estudios sobre el léxico románico. Reelaboración parcial y notas de Manuel Alvar*. Madrid: Gredos, 79-103.
- SAMPIERI, Martinu (1996): *Parlà di u Sartinesu*. Edición do propio autor, non consta lugar de edición.
- SCHWMENTHAL, Ricardo; STRANIERO Michele L. (1993): *Dizionario dei proverbi italiani*. Milano: Rizzoli.
- TOHARIA CORTÉS, Manuel (1985): *Meteorología popular*. Madrid: El Observatorio Ediciones.
- TOMÁS ARIAS, Chabier (1999): *El aragonés del Biello Sobrarbe*. Huesca: Instituto de Estudios Altoaragoneses.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): “Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega 5*, número monográfico.
- ZAMORA MOSQUERA, F. (1972): *Refráns e ditos populares galegos*. Vigo: Galaxia.

Referencias electrónicas:

<http://stel.ub.edu/badare/> [Data de consulta: 01/03/2009]

Aproximación á elaboración do *mínimo paremiolóxico* italiano¹

Mª Antonella Sardelli²

Universidad Complutense de Madrid

Este traballo é unha aproximación á elaboración do *mínimo paremiolóxico* italiano. Trala aclaración do concepto de mínimo paremiolóxico e a ilustración dalgunhas das achegas máis importantes sobre o tema, realizamos unha serie de consideracións que levarán á confección dun corpus de paremias de uso actual que é indispensable coñecer para o dominio do italiano. Para isto, baseámonos nos estudos realizados ó respecto polos membros do Grupo de Investigación UCM 930235 *Fraseoloxía y paremiología*, algún deles vinculados ó Proxecto de Investigación I+D *Ampliación del mínimo paremiológico: opciones metodológicas y su aplicación a la didáctica de lenguas* (2008-2011, FFI2008-02681/FILO, Ministerio de Ciencia e Innovación).

Palabras clave: paremioloxía, mínimo paremiolóxico, italiano.

This paper consists of an approximation to the creation of an Italian paremiological minimum. After making an explanation of the concept of "paremiological minimum" and the illustration of some of the most important contributions to this subject, we will make some remarks that lead to the creation of a corpus with idioms whose knowledge is essential to manage Italian language. In order to do so, we have based on studies undertaken by the members of the UCM 930235 Research Group "Fraseología y paremiología", some of them linked to the Reserch Project R+D "Ampliación del mínimo paremiológico: opciones metodológicas y su aplicación a la didáctica de lenguas" (2008-2011, FFI2008-02681/FILO, Ministerio de Ciencia e Innovación).

Keywords: Paremiology, paremiological minimum, Italian.

Data de recepción 18/05/2009 Data de aceptación 04/09/2009

¹ Este traballo inscríbese dentro do Proxecto de Investigación I+D *Ampliación del mínimo paremiológico: opciones metodológicas y su aplicación a la didáctica de lenguas* (2008-2011, FFI2008-02681/FILO, Ministerio de Ciencia e Innovación).

² Tradución de Emma Mª Salgueiro Veiga.

1. Introducción

Durante séculos o refraneiro italiano foise transmitindo de xeración en xeración, non só a través de códigos e coleccións dedicadas á recompilación do importante acervo paremiolóxico italiano, senón tamén pola tradición oral. Nunha época remota, os refráns³ constituían un caudal de cultura e de coñecementos imprescindibles para penetrar nas marabillas do universo e perpetua-las manifestacións da tradición popular a través dos séculos. Deste xeito, fóronse difundindo os refráns meteorolóxicos, por exemplo, froito da experiencia dos nosos devanceiros que nos deixaron o seu legado incrustado en pequenas pilulas de sabedoría. Un exemplo constitúeno os refráns, enunciados breves e sentenciosos nos que se integran varios tipos de recursos mnemotécnicos (rima, estrutura bímembre, figuras retóricas como a asonancia, o quiasmo, a anáfora etc.), o que facilitou a súa memorización e transmisión ó longo dos séculos ata chegar ós nosos días.

Na actualidade existen diferentes opinións respecto ó uso e á vixencia dos refráns. Por unha banda, algunhas persoas optan polo emprego sistemático destes enunciados, ó consideralos igualmente actuais e válidos. Por outra banda, dáse a postura contraria de quen se refire a eles como fósiles dunha cultura que non ten moito que compartir coa sociedade tecnolóxica na que vivimos⁴. Noutras palabras, trataríase de anacos dunha sabedoría popular que son pola súa propia natureza humildes e desprezables, heranzas dun pasado sosegado e reflexivo que desentoan no frenesí da vida moderna.

Nós compartímo-la teoría de Julia Sevilla Muñoz e Mª Teresa Barbadillo de la Fuente (2004:195) que, nun estudo recente sobre o *valor didáctico do refrán* reflexionan acerca do uso actual destes enunciados sentenciosos:

Si comparamos el conocimiento del refranero de generaciones anteriores con el de las jóvenes generaciones, no podemos negar que, en términos generales, se ha pasado de un empleo abundante a una muy considerable reducción en su uso. En el momento actual los refranes viven escondidos en la memoria de bastantes personas, entre las páginas de algunas obras literarias, en materiales lexicográficos, en estudios paremiológicos y en muestras conservadas del folclore, pero de vez en cuando se actualizan en mensajes publicitarios y en intervenciones periodísticas o brotan del habla de algunas personas.

Podemos afirmar que, polo xeral, as persoas maiores, que son as nosas fontes paremiolóxicas máis valiosas, empregan cada vez menos refráns. Iso non quere dicir necesariamente que os refráns perderan a súa eficacia ou a súa veracidade; simplemente, na gran maioría dos casos, déixanse de usar porque xa non se consideran indispensables no novo contexto social no que vivimos. Antes, os nosos devanceiros podían predici-lo tempo con só mira-la lúa ou as estrelas e tiñan un refrán que encaixaba para cada situación. Agora xa non fai falla almacenar tanta información, xa

---

³ Para a definición do refrán e das demais categorías paremiolóxicas, véxanse Sevilla Muñoz 1993; Sevilla e Cantera, 2008; Cantera, Sevilla e Sevilla 2005 e Sevilla 2008.

⁴ Véxase ó respecto o estudo “Presente del refrán: olvido y pervivencia” contido no ensaio *Pocas palabras bastan. Vida e interculturalidad del refrán* (Sevilla e Cantera 2008: 243-285).

que chega con acende-la televisión e escoita-las previsións do tempo, sexan acertadas ou non.

Respecto á xente nova, case non emprega refráns e, se o fai, non é consciente do tipo de unidade que está empregando. Os que din refráns fano porque os teñen escoitado no seu contorno familiar e reproducenos, á súa vez, nas súas conversas diarias, consciente ou inconscientemente. O que si é certo é que, máis cá competencia paremiolóxica activa, que atende o uso espontáneo dos refráns ou das paremias en xeral, hoxe en día está máis desenvolvida a competencia paremiolóxica pasiva⁵. É dicir, que tódolos nativos italianos, ou polo menos a gran maioría, son capaces de recoñecer un enunciado sentencioso cando o escoitan ou cando o ven citado nalgún xornal ou nalgunha obra literaria. Non obstante, a porcentaxe de persoas que saben emprega-lo enunciado sentencioso correcto no momento máis oportuno redúcese sensiblemente.

Ante a progresiva perda de competencia paremiolóxica, consideramos de suma importancia recolle-las paremias actualmente en uso en cada lingua, no noso caso, en italiano. Neste traballo pretendemos delinea-los criterios que se deben seguir para a selección do denominado *mínimo paremiolóxico*⁶. A confección deste mínimo paremiolóxico podería ser moi útil non só para a recuperación e conservación destas manifestacións da sabedoría popular, senón que podería converterse nunha ferramenta de fundamental importancia para a tradución, a elaboración de repertorios paremiolóxicos monolingües, bilingües ou plurilingües ou mesmo para o ensino de enunciados sentenciosos nas clases de lingua.

2. Estado da cuestión das investigacións sobre o *mínimo paremiolóxico*

A formulación do concepto de *mínimo paremiolóxico* débese ó lingüista e folclorista ruso Grigoriï Permiakov (1919-1983), que, a finais do século XX, realizou un labor investigador pioneiro neste campo. O seu estudo levouno á creación dun corpus de expresións fixas, proverbios e frases proverbiais indispensables para o bo coñecemento da lingua rusa. Para facelo, Permiakov realizou unhas enquisas entre 300 estudantes moscovitas ós que lles ofreceu unha relación de unidades fraseolóxicas entre as que tiñan que sinala-las que recoñecían como falantes. A súa investigación culminou en 1985 coa publicación póstuma dun libro coas 300 paremias que aparecen con máis frecuencia na lingua rusa.

No ámbito universitario español, cabe menciona-las investigacións que desde hai algúns anos están desenvolvendo os membros do Grupo de Investigación UCM 930235 *Fraseología y Paremiología* que están vinculados ó Proxecto de Investigación I+D *El mínimo paremiológico: opciones metodológicas y su aplicación a la didáctica de lenguas* (2005-2008, HUM2005-03899/FILO, Ministerio de Educación e Ciencia) e ó Proxecto de Investigación I+D *Ampliación del mínimo paremiológico: opciones*

⁵ Para a definición de ámbolos conceptos e a súa aplicación á realidade lingüística (aínda que sexa española), véxase Sevilla e Díaz 1997.

⁶ Para a definición do concepto de mínimo paremiolóxico véxanse Sevilla e Barbadillo 2005 e Tarnovska 2005b.

metodológicas y su aplicación a la didáctica de lenguas (2008-2011, FFI2008-02681/FILO, Ministerio de Ciencia e Innovación)⁷. A súa liña de traballo baséase na proposta do mínimo paremiolóxico español elaborada por unha hispanista ucraína, Olga Tarnovska, que en 2002 defendeu a súa tese titulada *Consideraciones acerca del mínimo paremiológico español* (Universidade de Granada). Para ela, o *mínimo paremiolóxico* comprende “el número de paremias que necesariamente entra en la competencia lingüística pasiva y activa del hablante nativo” (Tarnovska 2005b:199). Para a elaboración do seu corpus, Olga Tarnovska realizou unha investigación na que compaxinou a consulta de:

- repertorios paremiográficos en soporte papel como *El refranero clásico español* de F. Maldonado; o *Diccionario de refranes* de J. Campos e A. Barella; o *Diccionario de refranes* de L. Junceda; o *Refranero granadino de transmisión oral* de A. Romero López e R. Mariscal Muñoz;
- bancos de datos en liña, como o *Corpus diacrónico del español* (CORDE) e o *Corpus referencial del español actual* (CREA) da Real Academia Española (<http://www.rae.es>);
- motor de busca de google (<http://www.google.es>);
- informantes orais.

Deste xeito, logo de confeccionar unha primeira relación de refráns que ascendía a 10.000 entradas, plasmouse no corpus inicial mediante unha serie de enquisas realizadas entre case 200 estudantes granadinos e madrileños. As enquisas constaban esencialmente de dúas partes: un primeiro exercicio elaborado para medi-lo grao de competencia paremiolóxica activa, que consistía en pedir-lles ós estudantes que escribiran os refráns que lles viñan á mente nun tempo dado e un segundo exercicio no que os enquisados tiñan que limitarse a sinala-los refráns que coñecían de entre unha relación previamente elaborada. Este segundo exercicio servía para medi-lo grao de competencia pasiva, que resultou ser máis alto có grao de competencia activa. A cada enquisa seguíalle un cribado do listado confeccionado inicialmente ata a selección dunhas vinte paremias coñecidas pola gran maioría dos enquisados e que constituirían o “núcleo principal del mínimo paremiológico” (Tarnovska 2005b:200).

O seguinte paso foi compara-los resultados do seu traballo de campo con enquisas semellantes realizadas por outros investigadores: Shirley Arora e o seu grupo para o refraneiro hispánico de Los Ángeles; Julia Sevilla e Díaz Pérez para o refraneiro dos estudantes madrileños da mesma franxa de idades có da enquisa de Tarnovska; e, finalmente, Campo Martínez para o refraneiro de Madrid e Guadalajara con informantes de distintas idades. Este cotexo permitiulle observar que o seu corpus coincidía cos córpora confeccionados polos distintos investigadores mediante enquisas independentes e notou unha especial coincidencia de entradas e frecuencia de uso cos refráns propostos por Julia Sevilla e Díaz Pérez, probablemente por teren traballado

---

⁷ Véxanse, ó respecto, Sevilla Muñoz 2005; Sevilla Muñoz e Barbadillo 2005; Sevilla Muñoz e García Yelo (en prensa); Sevilla Muñoz et alii 2005; Conde Tarrío 2008.

ámbolos dous grupos con informantes da mesma idade e da mesma condición social (estudantes novos).

O cotexo dos córpora confeccionados a través dos dous exercicios que integraban as enquisas de Olga Tarnovska permitiu destacar unhas 200 entradas comúns, o que indicaría que se trata de paremias presentes na competencia activa e pasiva dos informantes. Este dato foi sometido posteriormente a unha segunda criba mediante a consulta do CREA e do CORDE.

Se a consulta do CREA pode servir para documentar a frecuencia de uso dunha paremia dada no español actual e as variacións e modificacións que pode sufrir no seu emprego en textos escritos, a consulta do CORDE permitiu destacar outro dato importante:

La mitad de las proverbs seleccionadas en el mínimo paremiológico son unidades que han tenido circulación a lo largo del tiempo, mientras que las proverbs excluidas por tener un índice de conocimiento pasivo inferior al 50%, sólo contienen un tercio de entradas “tradicionales”. Además, durante este experimento hemos observado que muchos refranes actuales han existido con formas diferentes en los siglos XVI-XVII, y han evolucionado tanto en su estructura como en su significado (Tarnovska 2005b:208).

Nun traballo posterior, *Sobre los refranes de El Quijote*, Olga Tarnovska (2005a:288) compara os refráns contidos nesta obra clásica da literatura española cos que constitúen o corpus do *mínimo paremiolóxico* por ela confeccionado (Tarnovska 2002) e chega a unha conclusión sorprendente:

Así que he podido constatar que entre las proverbs populares que aparecen en El Quijote, por lo menos cincuenta y una figuran en mi tesis sobre la supervivencia del refrán español y la mayoría de ellas pertenecen al aproximado “mínimo paremiológico español”.

No que se refire directamente ó Grupo de Investigación UCM 930235 *Fraseología y Paremiología*, os membros que actualmente se están dedicando á elaboración do mínimo paremiolóxico, cada un na súa lingua de traballo, coinciden na necesidade de aplicar uns criterios comúns á busca do corpus paremiolóxico de referencias. Estes criterios, ilustrados por Julia Sevilla Muñoz e María Teresa Barbadillo de la Fuente (2005) nunha das súas publicacións máis recentes, aluden especialmente ó perfil do enquisado, á natureza das fontes documentais escritas e á presentación das paremias que integrarían o corpus.

Polo xeral, pódese afirmar que a extensión do mínimo paremiolóxico pode variar en función do sistema lingüístico en cuestión e do tipo de informantes enquisados. Evidentemente, o número de paremias vixentes será maior en español ca en italiano por exemplo, xa que, desafortunadamente, en italiano empréganse cada vez menos enunciados sentenciosos. Así mesmo, en case tódalas linguas se poderá comprobar que a competencia paremiolóxica é máis ampla no caso de adultos e maiores e

considerablemente reducida no caso da xente nova, máis inclinada cara ó emprego de expresións e frases feitas.

O corpus que resulta da realización de enquisas entre un número bastante elevado de informantes de distintas idades e clases sociais debería ser cotexado con fontes documentais escritas, na súa maioría textos periodísticos e obras literarias contemporáneas; en resumidas contas, textos que reflectan a fala da comunidade lingüística actual (Sevilla Muñoz e Barbadillo 2005:7). A información resultante destas consultas debería acompañala paremia que, deste xeito, non aparecería como un enunciado nu, illado, senón que se complementaríase coa inclusión dos contextos de uso que achegarían toda unha serie de datos de índole semántica e pragmática fundamentais para a comprensión da unidade mesma e o seu sucesivo emprego na comunicación oral ou escrita. Así mesmo, á parte do significado e das indicacións de uso, por cada enunciado habería que incluí-los datos relativos

- ó tipo de paremia;
- á presenza de posibles variantes formais;
- ás relacións de sinonimia, antonimia e hiperonimia que poden existir entre as paremias recompiladas;
- á identificación de posibles modificacións formais das paremias, que poden aparecer truncadas ou manipuladas;
- á indicación das funcións que poden desempeñar no discurso (argumentativa, lúdica, humorística, caracterizadora etc.⁸) e
- ás fontes escritas e orais consultadas.

3. Criterios para a selección do *mínimo paremiolóxico italiano*

Respecto a calquera outra lingua romance, o italiano presenta unha dificultade engadida de cara á elaboración do mínimo paremiolóxico, dificultade que radica na vixencia dun número considerable de dialectos en Italia. É de sobra coñecida a peculiaridade da situación lingüística italiana, tema que abordamos noutro estudo (Sardelli 2007) ó que remitimos para máis detalles. Limitarémonos a dicir que, no que se refire ó acervo paremiolóxico italiano, a coexistencia dunha lingua estándar e moitas variedades rexionais implica ó mesmo tempo a existencia de paremias en lingua vernácula e paremias na lingua estándar que se poden considerar simples traducións das orixinais dialectais. O emprego dunha forma ou doutra depende, nalgúns casos, da idade e da clase social do falante. Un campesiño que pasou toda a súa vida na aldea seguirá empregando máis a miúdo o seu dialecto e terá moitas dificultades á hora de expresarse en italiano estándar. Por conseguinte, coñecerá e empregará moitas máis paremias na súa lingua vernácula e é lóxico pensar que ignore totalmente os seus equivalentes en italiano estándar.

---

⁸ Véxase, para as funcións das paremias no discurso, Cantera, Sevilla e Sevilla 2005:30-36.

Por outra banda, tamén se debe ter en conta que as novas xeracións viven preto dos seus avós, que comparten con eles os seus coñecementos e a súa fala ou dialecto. Por iso, é cada vez máis frecuente oí-la xente nova expresarse en lingua vernácula para comunicarse entre eles e na súa vila ou aldea natal. Por este motivo, as poucas paremias que recoñecen e empregan serán dialectais. Polo xeral, este fenómeno prodúcese con moita menos frecuencia nas grandes cidades, onde a lingua vehicular, ben sexa no rexistro formal, ben no rexistro informal, é o italiano estándar.

Tendo en conta o dito, xorden varias cuestións: ¿Que clase de paremias habrá que incluír no mínimo paremiolóxico italiano? ¿Deberíamos limitarnos a unha selección de paremias en italiano estándar ou poderíamos baralla-la posibilidade de incluír variantes dialectais? Este mesmo problema formulouno Temistocle Franceschi cando decidiu elabora-lo seu *Atlante Paremiológico Italiano*. A través dun meticuloso traballo de campo realizado en varias rexións italianas ó longo de case vinte anos, Temistocle Franceschi e o seu grupo conseguiron reunir un gran número de variantes rexionais e locais, ademais das paremias en italiano estándar que publicaron no *Questionario* que viu a luz no ano 2000. Con todo, lamentablemente, as dificultades que presentan os dialectos desde o punto de vista fonético e, en consecuencia, da transcripción gráfica así como a ausencia dunha colección paremiolóxica de corte nacional fronte ás numerosas coleccións en lingua vernácula que recollen as paremias na fala peculiar dunha cidade ou rexión, fixeron que se optara pola tradución literal das variantes dialectais ó italiano académico. Así naceu.

Pola nosa parte, botamos en falta un repertorio que recolla as paremias actualmente en uso en Italia respectando ás distintas variedades dialectais. Non obstante, recoñecemos-lo carácter pretensioso dun proxecto deste tipo e o dispendio de enerxía e tempo que iso supoñería. Por iso, inclinámonos cara á elaboración dun mínimo paremiolóxico italiano que comprenda as paremias actualmente en uso na lingua estándar. Iso non quita que, na medida do posible, se poidan relaciona-las paremias en lingua vernácula que se nos vaian facilitando, aínda que sexa en anexo ou en nota a pé de páxina para dar constancia do seu emprego en determinadas realidades da Península. Evidentemente, trataríase de achegas illadas e limitadas á nosa área xeográfica. Aínda que un dos nosos obxectivos é estende-la enquisa paremiolóxica ó maior número posible de informantes, é impensable poder alcanza-la totalidade da poboación residente no territorio italiano.

Outro aspecto bastante polémico é a presenza, en italiano, de moitas paremias en latín. Evidentemente, trátase de enunciados cultos empregados por falantes de certa cultura e con estudos secundarios ou universitarios. O problema xorde á hora de decidir se cabe a posibilidade de incluír estas paremias no mínimo paremiolóxico, xa que só as emprega unha determinada franxa da poboación. Na nosa opinión, aínda que non poidan integra-lo núcleo do mínimo paremiolóxico italiano, deberían quedar reflectidas como unidades periféricas vixentes en certos ámbitos da sociedade italiana. Os avogados e os médicos empréganas con moita frecuencia debido ós seus coñecementos do latín, disciplina fundamental nos estudos de dereito e medicina. Os estudantes de letras e doutras disciplinas humanísticas almacenan este tipo de unidades e adoitan usalas en conversacións de rexistro formal e culto. En resumidas contas, as paremias en latín, aínda que non se poidan considerar unidades de alcance xeral, son enunciados

familiares para un italiano medio e deberíamos deixar constancia delas, aínda que sexa en anexo.

Agora ben, tralas premisas necesarias para aborda-los problemas adicionais que presenta a elaboración do mínimo paremiolóxico italiano, pasamos a indica-la metodoloxía que imos seguir para un achegamento científico á confección do noso corpus. Polo xeral, basearémonos nos criterios de busca formulados por Julia Sevilla Muñoz e María Teresa Barbadillo de la Fuente (2005) que presentamos anteriormente. Neste sentido, elaboramos unhas enquisas que integran os dous tipos de exercicios mencionados: para empezar, o enquisado terá que escribi-las paremias que recorde nun tempo máximo de dez minutos; outro exercicio consistiría en risca-las paremias descoñecidas de entre algunhas seleccionadas con anterioridade. No noso caso, partimos das correspondencias italianas das paremias españolas contidas no *Refranero multilingüe*, publicación colectiva dalgúns dos membros do xa mencionado Proxecto do mínimo paremiolóxico e a súa ampliación que se pode consultar na páxina web do *Instituto Cervantes* (<http://www.cvc.es/lengua/refranero>).

A estas tipoloxías de exercicios engadímoslles outra que consiste en completar unha serie de paremias de alcance xeral que se presentan truncadas na primeira ou na segunda parte. Logo de empregar este exercicio cun reducido grupo de informantes nativos, comprobámo-la súa utilidade, xa que serven para estimula-la memoria do falante que, na gran maioría dos casos, logra encontra-la terminación correcta de cada paremia. Así mesmo, esta formulación induce os informantes a recordar formas proverbiais afíns, variantes ou sinónimos que doutra maneira quedarían durmidos. De aí a súa utilidade, xunto ós demais tipos de enquisas relacionados.

As enquisas realizaranse en ámbitos moi distintos. O máis doado e inmediato é a consulta de familiares, amigos, coñecidos. Seguidamente, pasarase a traballar con grupos de estudantes de distintas franxas de idades, acudindo directamente a colexios, institutos e universidades. Para que haxa variedade entre os informantes enquisados, consultaranse tamén adultos e persoas maiores. Agora mesmo estamos na primeira fase do traballo de campo.

4. Cara á confección do corpus paremiolóxico italiano

Mentres analizámo-los resultados das primeiras enquisas e as imos estendendo ós distintos ámbitos mencionados, podemos ofrecer un primeiro listado de paremias que proceden de conversacións reais que a autora deste traballo mantivo cos seus familiares e amigos. Sempre que oñamos un refrán, íámolo apuntando nun caderno que nos acompañaba e nos segue acompañando en todo momento. Algunhas paremias proceden de conversacións telefónicas. Outras extraéronse de conversacións normais e correntes, como as que se adoitan iniciar nas reunións familiares ou nas citas cos amigos ou cos coñecidos. Sempre que lles sinalabamos ós nosos interlocutores o emprego inconsciente dunha paremia quedaban abraizados dos seus coñecementos e, ó mesmo tempo, orgullosos de ter contribuído, polo menos en parte, a que os enunciados sentenciosos sigan vivos.

Outra fonte de paremias actualmente en uso poden se-los medios de comunicación, como a televisión, a radio ou a prensa, sempre coas debidas excepcións. No noso corpus incluímos algúns enunciados que escoitamos persoalmente nalgún programa televisivo e que recoñecemos como vixentes. Pero non sempre é así. De feito, noutras ocasións temos oído enunciados que en realidade non lles resultan familiares a ningún dos informantes consultados ata a data. Velaquí algúns exemplos: *Cielo a fiocchi di neve, acqua poco lontana* (Rete 4, 20/05/2008); *Fare come i ladri di Pisa, che litigano di giorno e vanno a rubare di notte* (TV); *Quando il vento vien dal mare, stendi i panni ad asciugare* (Rete 4, 21/05/2008).

Así mesmo, empréganse con bastante frecuencia na televisión frases que reúnen tódalas características para ser incluídas no grupo dos enunciados sentenciosos, pero que presentan unha formulación que ata agora non vimos documentada en ningún repertorio paremiográfico e que os informantes que consultamos non recoñecen como tal: *Libertà di andare e fare nessuno la può pagare* (Rete 4 – 22/05/2008); *Nel momento del bisogno certi amici li vedi in sogno* (Rete 4 – 23/05/2008); *Impara a conoscerti: ti amerai meno* (Rete 4 – 05/06/2008); *Lascia fare, lascia dire ma non farti compatire* (TV, 19/05/2008); *Un testimone morto è un buon testimone* (TV); *Quando vedi la luna calare verso il mare, è ora di smettere di remare* (TV, 16/06/2008); *Se qualche nuvola appare, non vuol dire temporale* (TV). Faremos caso omiso desas unidades no noso corpus.

Grazas á colaboración dalgúns informantes, puidemos reunir unha relación inicial de paremias empregadas por eles nas conversacións diarias. Antes de proceder ó seu relato, achegámo-los datos dos devanditos informantes:

Teresa Moretti, Santo Spirito di Bari, 05/08/1946 [TM]
 Donato Sardelli, San Vito dei Normanni (BR), 14/01/1941 [DS]
 Raffaella Sardelli, Mesagne (BR), 15/08/1981 [RS]
 Francesco Franchino, Taranto, 03/11/1978 [FF]
 Cosimo Moretti, Santo Spirito di Bari, 01/11/1927 [CM]
 Maria Concetta Sardelli, San Vito dei Normanni (BR), 17/09/1939 [CS]
 Maria Antonella Sardelli, Padova, 31/10/1979 [MAS]
 Alessandra Moretti, Cologno Monzese, [AM]

Presentamos a continuación un pequeno avance dos primeiros resultados do traballo de campo encamiñado cara á búsqueda das paremias que integrarían o mínimo paremiolóxico italiano, acompañadas dunhas abreviaturas que se refiren ós informantes que facilitaron as unidades:

<i>A buon interduttore, poche parole</i> [TM, MAS] ⁹	<i>Il riso fa buon sangue</i> [MAS]
<i>A Carnevale ogni scherzo vale</i> [MAS]	<i>Il tempo lo dirà</i> [MAS]
<i>A caval donato non si guarda in bocca</i>	<i>Il troppo stropia</i> [MAS]

⁹ Escoitamos tamén a paremia nunha viaxe en autocar de Bari a Matera, o 16 de xaneiro de 2007.

[MAS]	
<i>A criticare son tutti buoni</i> [MAS]	<i>Impara l'arte e mettila da parte</i> [MAS]
<i>A mali estremi, estremi rimedi</i> [MAS]	<i>L'abito non fa il monaco</i> [MAS]
<i>A ognuno il suo mestiere</i> [MAS]	<i>L'amico si conosce nel momento del bisogno</i> [MAS]
<i>Acqua cheta rovina i ponti</i> [MAS] ¹⁰	<i>L'amore è cieco</i> [MAS]
<i>Acqua passata non macina più</i> [MAS] ¹¹	<i>L'amore non è bello se non è litigarello</i> [MAS]
<i>Aiutati che il Ciel t'aiuta</i> [MAS]	<i>L'apparenza inganna</i> [MAS]
<i>Al cuore non si comanda</i> [MAS]	<i>L'appetito vien mangiando</i> [MAS]
<i>Al peggio non c'è mai fine</i> [MAS]	<i>L'erba 'voglio' non cresce neanche nel giardino del re</i> [MAS, TM, RS]
<i>Ambasciator non porta pena</i> [MAS]	<i>L'erba del vicino è sempre più verde</i> [MAS]
<i>Anche la pulce ha la sua collera</i> [MAS]	<i>L'occasione fa l'uomo ladro</i> [MAS]
<i>Anche le pulci hanno le orecchie</i> [MAS] ¹²	<i>L'uccello si conosce dal canto</i> [MAS]
<i>Anno bisesto, anno funesto</i> [MAS]	<i>L'unione fa la forza</i> [MAS]
<i>Anno nuovo, vita nuova</i> [MAS]	<i>L'uso fa la legge</i> [MAS]
<i>Aprile, ogni goccia un barile</i> [MAS]	<i>La bellezza è negli occhi di chi guarda</i> [MAS]
<i>Ascolta, vedi e taci se vuoi vivere in pace</i> [MAS]	<i>La botte dà il vino che ha</i> [MAS]
<i>Batti il ferro finché è caldo</i> [MAS] ¹³	<i>Se non è zuppa è pan bagnato</i> [MAS, TM]
<i>Bisogna fare buon viso a cattivo gioco</i> [MAS]	<i>La classe non è acqua</i> [MAS]
<i>Bisogna fare il passo secondo la gamba</i> [MAS] ¹⁴	<i>La costanza da sempre buoni frutti</i> [TM]

¹⁰ Oimola tamén nas variantes *L'acqua cheta rovina i ponti* e *L'acqua cheta rompe i ponti* [TM].

¹¹ Desta paremia procede a locución *È acqua passata!* A paremia coma tal escoitámola tamén nun programa televisivo o 17 de xuño de 2008.

¹² Oimola tamén en diversos programas televisivos.

¹³ Coñécese tamén na variante *Bisogna battere il ferro finché è caldo*.

¹⁴ Tamén se emprega na forma negativa *Non bisogna fare il passo più lungo della gamba*.

<i>Bisogna sentire anche l'altra campana</i> [MAS] ¹⁵	<i>La donna ne sa una più del diavolo</i> [MAS]
<i>Cadere dalla padella alla brace</i> [MAS]	<i>La fortuna aiuta gli audaci</i> [MAS]
<i>Campa cavallo che l'erba cresce</i> [MAS] ¹⁶	<i>La fortuna è cieca</i> [MAS]
<i>Can che abbaia non morde</i> [MAS]	<i>La fortuna va afferrata per i capelli</i> [MAS]
<i>Cane non mangia cane</i> [MAS]	<i>La gatta frettolosa fa i gattini ciechi</i> [MAS]
<i>Canta che ti passa</i> [MAS]	<i>La lingua batte dove il dente duole</i> [MAS]
<i>Carta canta</i> [FF]	<i>La mela non cade lontano dall'albero</i> [MAS]
<i>Chi bella vuole apparire un poco deve soffrire</i> [MAS]	<i>La moglie del calzolaio va sempre con le scarpe rotte</i> [TM]
<i>Chi ben comincia è a metà dell'opera</i> [MAS]	<i>La morte e il sonno sono fratelli</i> [FF]
<i>Chi cerca, trova</i> [MAS]	<i>La necessità aguzza l'ingegno</i> [MAS]
<i>Chi dice donna, dice danno</i> [MAS]	<i>La ruota gira</i> [MAS, CS]
<i>Chi disprezza compra</i> [MAS] ¹⁷	<i>La spesa non vale l'impresa</i> [MAS, DS]
<i>Chi domanda non fa sbaglio</i> [MAS, CS]	<i>La verità fa male</i> [MAS]
<i>Chi dorme non piglia pesci</i> [MAS]	<i>La vita non è tutta rosa e fiori</i> [MAS, TM]
<i>Chi è causa del suo mal pianga se stesso</i> [MAS]	<i>Le bugie hanno le gambe corte</i> [MAS, TM, RS, CS] ¹⁸
<i>Chi fa da sé, fa per tre</i> [MAS]	<i>Le disgrazie non vengono mai sole</i> [MAS]
<i>Chi ha orecchie per intendere, intenda</i> [MAS]	<i>Lega l'asino dove vuole il padrone</i> [FF]
<i>Chi ha tempo, non aspetti tempo</i> [MAS]	<i>Lontano dagli occhi, lontano dal cuore</i> [MAS]
<i>Chi la dura la vince</i> [MAS]	<i>Mal comune mezzo gaudio</i> [MAS]
<i>Chi lascia la strada vecchia per la nuova</i>	<i>Mazze e panelle fanno i figli belli; mazze</i>

¹⁵ Carlo Lapucci (2005) recolle a variante *Bisogna sentire le due campane* (C267).

¹⁶ Emprégase tamén con moita frecuencia a forma truncada *Campa cavallo!*

¹⁷ Úsase tamén a variante *Chi dispersa vuol comprare*.

¹⁸ Tamén se di que *Le bugie fanno crescere il naso*.

<i>sa quel che lascia ma non sa quel che trova</i> [MAS] ¹⁹ .	<i>senza panne fanno i figli brutti</i> [TM] ²⁰
<i>Chi non mangia non fa cadere le briciole</i> [FF]	<i>Meglio pochi ma buoni</i> [MAS] ²¹
<i>Chi non risica non rosica</i> [MAS]	<i>Meglio poco che niente</i> [MAS]
<i>Chi paga avanti è mal servito</i> [DS]	<i>Meglio soli che male accompagnati</i> [MAS] ²²
<i>Chi pecora si fa, il lupo se la mangia</i> [MAS]	<i>Meglio tardi che mai</i> [MAS]
<i>Chi piange di venerdì, piange per tre di</i> [MAS]	<i>Meglio un uovo oggi che la gallina domani</i> [MAS]
<i>Chi più ne ha, più ne metta</i> [MAS]	<i>Morto un papa, se ne fa un altro</i> [MAS]
<i>Chi rompe paga</i> [MAS] ²³	<i>Natale con i tuoi e Pasqua con chi vuoi</i> [MAS, TM, RS]
<i>Chi si accontenta, gode</i> [MAS]	<i>Nella botte piccola sta il vino buono</i> [MAS]
<i>Chi si fa i fatti suoi campa cent'anni</i> [MAS] ²⁴	<i>Nessuna nuova, buona nuova</i> [MAS, TM]
<i>Chi si loda, s'imbroda</i> [MAS]	<i>Non bisogna fare di un sassolino una montagna</i> [MAS] ²⁵
<i>Chi si somiglia si piglia</i> [MAS]	<i>Non bisogna fare i conti senza l'oste</i> [MAS, TM] ²⁶
<i>Chi si vanta da solo vale un fagiolo</i> [MAS]	<i>Non bisogna fasciarsi la testa prima di rompersela</i> [MAS]
<i>Chi tace acconsente</i> [MAS]	<i>Non bisogna mettere il carro davanti ai buoi</i> [MAS] ²⁷
<i>Chi troppo vuole nulla stringe</i> [MAS]	<i>Non bisogna mettere troppa carne sul fuoco</i> [MAS]

¹⁹ Oímolo nun programa televisivo da cadea Rete 4, o 7 de xullo de 2008.

²⁰ Trátase da tradución dun refrán de Nápoles coñecido e empregado en case todo o sur de Italia.

²¹ Tamén se di *Pochi ma buoni*.

²² Emprégase tamén co actante en singular: *Meglio solo che male accompagnato*.

²³ A esta forma da paremia adóitaselle engadir “e i cocci sono suoi”.

²⁴ Emprégábaa moi a miúdo Cosimo Sardelli, tío da autora, falecido hai varios anos.

²⁵ Emprégase tamén na forma *Fare di un sassolino una montagna*.

²⁶ Tamén se di *Fare i conti senza l'oste*.

²⁷ Coñécese tamén a variante *Non mettere il carro davanti ai buoi*.

<i>Chi trova un amico trova un tesoro</i> [MAS]	<i>Non c'è due senza tre</i> [MAS]
<i>Chi va a Roma, perde la poltrona</i> [MAS].	<i>Non c'è fumo senza arrosto</i> [MAS]
<i>Chi va con lo zoppo impara a zoppicare</i> [MAS, TM, RS] ²⁸	<i>Non c'è rosa senza spine</i> [MAS]
<i>Chi va piano va sano e va lontano</i> [MAS]	<i>Non è bello quel che è bello, ma è bello quel che piace</i> [MAS]
<i>Chiodo schiaccia chiodo</i> [MAS]	<i>Non è tutto oro quel che luccica</i> [MAS, TM]
<i>Cielo a pecorelle, acqua a catinelle</i> [MAS]	<i>Non metter bocca dove non ti tocca</i> [MAS]
<i>Col tempo e con la paglia maturano le nespole</i> [TM]	<i>Non si può avere la botta piena e la moglie ubriaca</i> [MAS]
<i>Con troppe donne non fa mai giorno</i> [MAS, CM]	<i>Non svegliare il can che dorme</i> [MAS] ²⁹
<i>Conosci te stesso</i> [MAS]	<i>Non tutte le ciambelle riescono col buco</i> [MAS]
<i>Contento io, contenti tutti</i> [MAS]	<i>Non tutti i mali vengono per nuocere</i> [MAS]
<i>Conti chiari, amicizia lunga</i> [MAS]	<i>O la va, la spacca</i> [MAS]
<i>Cornuto e mazziato</i> [MAS, TS]	<i>Ogni promessa è debito</i> [MAS]
<i>Cose che succedono ai vivi</i> [MAS, TM, CS]	<i>Ogni scarafone è bello a mamma sua</i> [TM]
<i>Da che pulpito viene la predica!</i> [MAS]	<i>Ogni soldo risparmiato è un soldo guadagnato</i> [AM]
<i>Da cosa nasce cosa</i> [MAS]	<i>Ognuno porta la sua croce</i> [MAS, CS]
<i>Da un orecchio entra e dall'altro esce</i> [MAS]	<i>Ognuno tira l'acqua al proprio mulino</i> [MAS]
<i>Dagli il dito e si prende la mano</i> [MAS] ³⁰	<i>Paese che vai, usanza che trovi</i> [MAS]
<i>Date a Cesare quel che è di Cesare e a</i>	<i>Pancia mia fatti capanna!</i> [MAS]

²⁸ Raffaella Sardelli coñece outra forma da paremia: *Chi va con lo zoppo, ... va più veloce*. Evidentemente trátase dunha versión desautomatizada da paremia orixinal, que se modifica para obter un efecto cómico.

²⁹ Existe tamén a variante *Non stuzzicare il can che dorme* [TM].

³⁰ Actualmente contamos tamén coa variante *Dagli la mano e si prende tutto il braccio*.

<i>Dio quel che è di Dio</i> [MAS]	
<i>Del senno di poi son piene le fosse</i> [MAS, TM]	<i>Parenti serpenti</i> [MAS]
<i>Detto fatto</i> [MAS]	<i>Parli del diavolo e spuntano le corna</i> [MAS, TM] ³¹
<i>Di venere e di marte, non si sposa e non si parte</i> [MAS]	<i>Quando il gatto non c'è i topi ballano</i> [MAS, DS, TM, RS]
<i>Dio li fa e poi li accoppia</i> [MAS]	<i>Quant'è piccolo il mondo!</i> [MAS]
<i>Dire pane al pane e vino al vino</i> [MAS] ³²	<i>Quel che ci vuole, ci vuole</i> [MAS]
<i>Domandando si va a Roma</i> [MAS, CS]	<i>Qui casca l'asino!</i> [MAS]
<i>Donna al volante, pericolo costante</i> [MAS, DS]	<i>Ride bene chi ride ultimo</i> [MAS]
<i>Donna baffuta sempre piaciuta</i> [MAS]	<i>Ridi, ridi, che la mamma ha fatto gli gnocchi</i> [MAS]
<i>Dove vai? Porto cipolle</i> [TM] ³³	<i>Sbagliando s'impara</i> [MAS]
<i>Fare il bello e il cattivo tempo</i> [MAS]	<i>Se il diavolo ti accarezza vuole l'anima</i> [MAS]
<i>Fidarsi è bene, non fidarsi è meglio</i> [MAS, FF, RS, DS]	<i>Se son rose fioriranno</i> [MAS]
<i>Fratelli coltelli</i> [MAS]	<i>Sposa bagnata, sposa fortunata</i> [MAS]
<i>Gallina che canta ha fatto l'uovo</i> [MAS]	<i>Tra i due litiganti il terzo gode</i> [MAS]
<i>Gallina vecchia fa buon brodo</i> [MAS]	<i>Tra il dire e il fare c'è di mezzo il mare</i> [MAS]
<i>Gatta ci cova!</i> [MAS]	<i>Tra moglie e marito non mettere il dito</i> [MAS]
<i>Gioco di mano, gioco di villano</i> [MAS] ³⁴	<i>Troppa grazia Sant'Antonio</i> [MAS] ³⁵
<i>Ha voluto la bicicletta? Ora pedala!</i> [MAS]	<i>Troppi cuochi guastano la minestra</i> [CM] ³⁶

³¹ Emprégase tamén a variante *Si parla del diavolo e spuntano le corna* [MAS]

³² Tamén se di simplemente *Pane al pane, vino al vino*.

³³ Recóllea tamén Carlo Lapucci (2005, C1643).

³⁴ Emprégase tamén en plural: *Giochi di mani, giochi di villani* [TM].

³⁵ Trátase da forma truncada do refrán dialogado: *Troppa grazia Sant'Antonio - disse quello che montava a cavallo!*

³⁶ Por extensión, adóitase dicir que *Troppe donne in cucina rovinano la minestra* [CM].

<i>I guai non mancano mai</i> [MAS]	<i>Tutte le strade portano a Roma</i> [MAS]
<i>I migliori se ne vanno</i> [MAS]	<i>Tutti nodi vengono al pettine</i> [MAS, TM] ³⁷
<i>I panni sporchi si lavano in casa</i> [MAS]	<i>Tutto è bene quel che finisce bene</i> [MAS]
<i>Il bue dice cornuto all'asino</i> [MAS]	<i>Tutto fa brodo</i> [MAS] ³⁸
<i>Il cane è il migliore amico dell'uomo</i> [MAS]	<i>Tutto fumo e niente arrosto</i> [MAS]
<i>Il fine giustifica i mezzi</i> [MAS] ³⁹	<i>Tutto il mondo è paese</i> [MAS]
<i>Il gioco non vale la candela</i> [MAS] ⁴⁰	<i>Una mano lava l'altra</i> [MAS] ⁴¹
<i>Il lupo perde il pelo ma non il vizio</i> [MAS, TM]	<i>Una ne pensa e cento ne fa</i> [MAS]
<i>Il meglio è nemico del bene</i> [FF]	<i>Una parola è troppo e due sono poche</i> [MAS]
<i>Il miglior boccone è quello che rimane nel piatto</i> [FF]	<i>Una rondine non fa primavera</i> [MAS, TM, RS]
<i>Il mondo è bello perché è vario</i> [MAS]	<i>Volere è potere</i> [MAS]
<i>Il primo amore non si scorda mai</i> [MAS]	<i>Vuoi si dice ai malati</i> [MAS, TM]

5. Conclusións

Dunha primeira análise das paremias contidas neste corpus, podemos observar certa variedade no que se refire ás categorías paremiolóxicas. Se ben a gran maioría das paremias reunidas son refráns, aparecen tamén un número non desprezable de frases proverbiais (*I guai non mancano mai*; *Il gioco non vale la candela*; *Il fine giustifica i mezzi*; *Tutti nodi vengono al pettine*; *La verità fa male*; *Al peggio non c'è mai fine*).

Dentro dos refráns, distinguimos varias formas dialogadas (*Dove vai? Porto cipolle; Ha voluto la bicicletta? Ora pedala!*). Dalgunhas delas só se emprega na actualidade a primeira parte (***Troppa grazia Sant'Antonio*** - *disse quello che montava a cavallo!*; ***Tutto fa brodo*** - *disse quello che gli cascò un moscone nella pentola*). Ó grupo dos refráns pertencen tamén algúns enunciados de forma exclamativa (*Da che pulpito arriva la predica!*; *Pancia mia fatti capanna!*; *Quant'è piccolo il mondo!*; *Qui casca*

³⁷ Oímolo en máis dunha ocasión en programas televisivos.

³⁸ Trátase da forma truncada do refrán dialogado: *Tutto fa brodo - disse quello che gli cascò un moscone nella pentola* (Lapucci 2005, A934).

³⁹ Oímolo en máis dunha ocasión en programas televisivos.

⁴⁰ Máis usada a paremia sinónima *La spesa non vale l'impresa*.

⁴¹ Coñécese tamén a variante *Una mano lava l'altra e tutte e due lavano la faccia*.

l'asino!; *Gatta ci cova!*), enunciados que quizais escaseen noutras linguas, pero que soen ser moi abundantes en italiano.

Cabe destaca-la presenza dun proverbio procedente da Biblia (*Date a Cesare quel che è di Cesare e a Dio quel che è di Dio*).

No referente ós temas tratados, sobresaen os refráns morais, enunciados que pretenden ensinar algo, que conteñen unha doutrina. Existe tamén un grupo bastante nutrido de paremias, na súa maioría frases proverbiais, que expresan orde ou mandato ou que simplemente indican o que se debe ou non se debe facer (*Bisogna sentire anche l'altra campana*; *Bisogna fare il passo econdo la gamba*; *Bisogna fare buon viso a cattivo gioco*; *Non bisogna fare di un sassolino una montagna*; *Non bisogna fare il passo più lungo della gamba*; *Non bisogna fare i conti senza l'oste*; *Non bisogna fasciarsi la testa prima di rompersela*; *Non bisogna mettere il carro davanti ai buoi*; *Non bisogna mettere troppa carne sul fuoco*; *Non bisogna fare il passo più lungo della gamba*).

Non faltan os refráns de corte misóxino, que despuntaban nos refraneiros clásicos e seguen marcando certa diferenza entre os sexos que oficialmente se considera superada e que entra no non politicamente correcto (*La donna ne sa una più del diavolo*; *Chi dice donna, dice danno*; *Donna al volante, pericolo costante*). Contamos tamén con algúns refráns supersticiosos (*Sposa bagnata, sposa fortunata*; *Di venere e di marte, non si sposa e non si parte*) e algúns refráns meteorolóxicos (*Cielo a pecorelle, acqua a catinelle*; *Aprile, ogni goccia un barile*; *Chi piange di venerdì, piange per tre di*). Estes dous últimos grupos constitúen un dos poucos refráns desa tipoloxía, é dicir, os supersticiosos e os meteorolóxicos, aínda vixentes en italiano.

Respecto ó aspecto formal das paremias estudadas, podemos observa-la repetición de determinadas estruturas como **meglio... che** (*Meglio pochi ma buoni*; *Meglio poco che niente*; *Meglio soli che male accompagnati*; *Meglio tardi che mai*; *Meglio un uovo oggi che la gallina domani*), **chi...** (*Chi ben comincia è a metà dell'opera*; *Chi cerca, trova*; *Chi dice donna, dice danno*; *Chi disprezza compra*; *Chi domanda non fa sbaglio*; *Chi dorme non piglia pesci*; *Chi è causa del suo mal pianga se stesso*; *Chi fa da sé, fa per tre*), **ogni...** (*Ogni promessa è debito*; *Ogni scarafone è bello a mamma sua*; *Ogni soldo risparmiato è un soldo guadagnato*), **ognuno...** (*Ognuno porta la sua croce*; *Ognuno tira l'acqua al proprio mulino*).

Se afondamos no estudo léxico e sintáctico das paremias agrupadas, é posible percibir algúns fenómenos que se repiten con certa frecuencia na enunciación dos *proverbi* italianos:

- apócope do substantivo ou do verbo, figura moi pouco empregada na lingua falada pero aínda presente nas paremias: *A caval Donato non si guarda in bocca*; *Aiutati che il Ciel t'aiuta*; *L'appetito vien mangiando*;
- anáfora de elementos que se repiten, ben sexa de forma simétrica, ó principio de cada membro da paremia, ben en posición quiásmica: *Lontano dagli occhi, lontano dal cuore*; *Contento io, contenti tutti*; *Quando ci vuole, ci vuole*; *Anno bisesto, anno funesto*;

- estrutura sintáctica de claro corte rexional no caso de paremias que teñen a súa orixe nas falas dialectais e pasaron a engrosa-lo patrimonio paremiolóxico italiano da lingua estándar:
  - *Chi sbaglia non fa errore* (está por “non commette errore”; procede do dialecto de San Vito dei Normanni, Brindisi).
  - *Mazze e panelle fanno i figli belli; mazze senza panne fanno i figli brutti*, onde “panelle” e “panne” son palabras de orixe napolitano que significan pan; o refrán reflicte o costume das nais de educa-los seus fillos alternando castigos e premios, do mesmo xeito que o campesiño adestra o cabalo ou a mula alternando o pau e a cenoria. Neste caso, consérvanse as palabras da fala rexional para non perderlo encanto do refrán.
  - *Ogni scarafone è bello a mamma sua*. No caso desta paremia faise aínda máis evidente a herdanza napolitana tanto na elección lexical (“scarafone” do napolitano “scarrafone”, en lugar de “scarafaggio”, cascuda) coma na construción da frase, xa que a expresión “bello a mamma” é tipicamente dialectal, do mesmo xeito que a posposición do adxectivo respecto ó substantivo que acompaña é un dos trazos distintivos da fala dialectal do sur de Italia.

O que acabamos de presentar son resultados parciais dunha investigación moito máis ampla que emprendemos hai uns anos e que aínda está en proceso. Neste lugar só quixemos ofrecer unha relación provisional susceptible de tódalas modificacións que se consideren oportunas ata a confección do corpus definitivo, que esperamos poder ofrecer nun futuro non moi afastado. Todas estas unidades son de uso actual pero pode que, finalmente, non entren a formar parte do núcleo do mínimo paremiolóxico por non seren unidades de alcance xeral. Convén precisar que o emprego das paremias varía en función da rexión e pode que algúns enunciados de uso moi frecuente no sur de Italia non se empreguen coa mesma frecuencia no resto da Península. Así mesmo, os comentarios a este breve corpus poden ser ampliados e mellorados en función da tipoloxía de enunciados que se vaian incorporando.

A elaboración do mínimo paremiolóxico italiano supón agora mesmo un reto para os que se aventuren neste campo. Trátase dun traballo inmenso, que implica un dispendio de tempo e enerxía notables. O seu valor está no método que se aplica para a recollida de material: a consulta de fontes orais, a través dun traballo de campo que leve a contactar con nativos de distintas idades e clases sociais. A dificultade práctica que implica o desenvolvemento dun proxecto destas dimensións veríase compensada polo sumo interese que espertaría a confección do devandito mínimo vistas as súas múltiples aplicacións en didáctica, tradución e lexicografía.

6. Referencias bibliográficas

- VV. AA. (2009): *Refranero multilingüe* [edición dixital en <http://www.cvc.cervantes.es/lengua/refranero>] [Data de consulta: 15/05/2009].
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, J.; SEVILLA MUÑOZ, J.; SEVILLA MUÑOZ, M. (2005): *Refranes, otras paremias y fraseologismos en "Don Quijote de la Mancha"*. Burlington (Vermont): University of Vermont.
- CONDE TARRÍO, G. (2008): "El mínimo paremiolóxico del refranero gallego", en *Лінгвістычны та метадзіюні праблемы навучання мовы як іноземной. Полтава: ПДЕП ВМУРолІ, 367-377.*
- FRANCESCHI, T. (2000): *Atlante Paremiológico Italiano Questionario. Ventimila detti proverbiali raccolti in ogni regione d'Italia*. Alessandria: Edizioni dell'Orso.
- LAPUCCI, C. (2005): *Dizionario dei proverbi italiani*. Firenze: Le Monnier.
- PERMIAKOV, G. L. (1985): *300 obshcheupotrebitel'nykh russkikh poslovits i pogovorok (dlia govoriashchikh na nemetskom iazyke)*. Moskva: Nauka.
- SARDELLI, M. A. (2007): "La paremiología italiana desde 1996 en adelante", en *Interlingüística 17*, 971-980
- SEVILLA MUÑOZ, J. (1993): "Las paremias españolas: clasificación, definición y correspondencia francesa", en *Paremia 2*, 15-20.
- (2005): "Presupuestos paremiológicos de una propuesta metodológica para la enseñanza de los refranes a través de *El Quijote*", en *Paremia 14*, 117-128.
- (2008): "Las categorías paremiológicas en el *Quijote*", en SEVILLA, J.; ZURDO, M.I.T.; CRIDA, C. (eds.): *Los refranes y el Quijote*. Atenas: Ta kalós keímena, 249-264.
- SEVILLA MUÑOZ, J.; BARBADILLO DE LA FUENTE, Mª. T. (2004): "Valor didáctico del refrán", en *Paremia 13*, 195-204.
- (2005): "El máximo y el mínimo paremiológicos y sus aplicaciones didácticas", en PAMIES, Antonio; LUQUE, Juan de Dios (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada: Método, 1-13.
- SEVILLA MUÑOZ, J.; BARBADILLO DE LA FUENTE, Mª. T.; PÉREZ MARTÍNEZ, H.; MERCADO MÉNDEZ, G.; SEVILLA MUÑOZ, M.; GARCÍA YELO, M. (2005): "Propuesta metodológica para la enseñanza de los refranes a través de *El Quijote*", en *Didáctica (Lengua y Literatura) 17*, 265-281.
- SEVILLA MUÑOZ, J.; DÍAZ, J. C. (1997): "La competencia paremiológica: los refranes", en *Proverbium 14*, 367-381.
- SEVILLA MUÑOZ, J.; GARCÍA YELO, M. (en prensa): "Las paremias en la competencia comunicativa del francés actual con vistas a la enseñanza de lenguas", XVII Congreso APFUE *Texte, genre, discours*. Salamanca, 7-9 de maio de 2008.
- SEVILLA, J.; CANTERA, J. (2008): *Pocas palabras bastan. Vida e interculturalidad del refrán*. Salamanca: Centro de Cultura Tradicional (Diputación de Salamanca). Editor: Ángel Carril.

- TARNOVSKA, O. (2002): “Correspondencias entre el mínimo paremiológico español y ruso”, en SABIO, J. A.; GUATELLI et alii (eds): *Traductología y lingüística aplicada: IV Jornadas hispano-rusas de traducción e interpretación*. Granada: Método, 263-271.
- (2005a): “Sobre los refranes de *El Quijote*”, en *Didáctica (Lengua y Literatura)* 17, 285-300.
- (2005b): “El mínimo paremiológico en la lengua española”, en PAMIES, Antonio; LUQUE, Juan de Dios (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Granada: Método, 197-217.

Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas

María Rosario Soto Arias

IES Eusebio da Guarda. A Coruña

Luís González García

Universidade da Coruña

Este artigo afonda nas interrelacións existentes entre os distintos xéneros ou subxéneros da literatura popular, que se caracteriza historicamente pola transmisión oral e pola proliferación de variantes. En concreto, centrámonos en certos casos de explicitación e implicación entre contos populares e refráns ou frases feitas, establecendo gradacións ou niveis de dificultade á hora de desenredar esta complexa meada.

Palabras clave: fraseoloxía, folclore, fábula, conto popular, refrán.

This paper studies the relationship between the different genres or subgenres of popular literature, which has been characterized by oral transmission and by the spread of variants. We focus on certain cases of explicitation and implication among popular tales and proverbs, establishing levels of difficulty when trying to clarify this complex topic.

Keywords: phraseology, folklore, fable, popular tale, proverb.

1. Introducción

É este un camiño xa encetado no que quixeramos afondar un pouco máis. A interrelación entre os contos populares e a fraseoloxía é un aspecto máis da interrelación entre xéneros populares. O pobo é un creador incansable que crea, recrea e establece un xogo en varias direccións entre as formas propias da transmisión oral: cantigas, romances, recitativos para os xogos infantís, refráns, frases feitas e contos populares¹.

Data de recepción 05/05/2009 Data de aceptación 18/06/2009

¹ Con respecto á mobilidade entre os “xéneros populares”, hai casos de refráns ou recitativos populares que pasan a cantigas: *Cando chove e fai sol/ anda o demo por Ferrol/ con un saco de alfileres/ para pica-las*

Basicamente son dúas as direccións nas que se establece a relación: implicación e explicitación, usando a terminoloxía de V. Mokienko. Como el mesmo deixou escrito, non sempre é doado discriminar o sentido en que se move o xogo, pero o xogo existe, é dunha innegable beleza e, como se sabe, o home é un animal lúdico.

O propio Mokienko remite a outros estudosos eslavos que o precederon²:

Potebniá, que describiu o proceso de conversión da fábula en proverbio e en dito, vía na palabra o resultado final da prolongada “condensación do pensamento”. Sen embargo, xa antes de Potebniá outros científicos (Busláev, Sneguiriov) mentaban este proceso e acentuaban que os proverbios e os ditos son fragmentos de parábolas ou de fábulas épicas. Pero para Potebniá a fábula actúa como a fonte máis importante de tódalas transformacións cuantitativas posteriores, que levan á creación da unidade léxica (Mokienko 2000:233).

---

mulleres (Blanco 1992:V. I, 202, nº 307); o refrán A boa moza busca co traxe de cada día, non-a busques co traxe da romería (V. Saco 2003:566, nº14946, variante menos coñecida no nº 14950), pasa á cantiga: Non busques mozas na feira/ e menos na romería; busca as rapazas na casa/ vestidas de cada día (Vázquez Saco 2003:1001, nº 189).

Igualmente, podemos documentar exemplos de como certas findas ou sentenzas xocosas con que rematan contos populares pasan a seren cantigas e tamén unidades fraseolóxicas: *Miña fiadeira de domingos e festas/ relócheche o cu por entre das xestas* (recóllea como cantiga Blanco 1992:I, 127, nº 31; como unidade fraseolóxica temos unha variante en Vázquez Saco 2003:927, nº 55; *Ai vai a miña muller fiadeira, lucíndose por entre a xesteira*; o conto popular documéntase facilmente; por exemplo, “A gardadora de santos e festas”, Harguidey e Barrio 1994:168-169); *Mazarocas ó canizo/ de cada vez catro ou cinco* (como cantiga en Blanco 92:159, nº 162; a explicación da frase como implicación dun conto achégaa Luís González no prólogo de López Taboada e Soto Arias 1995:15-16).

O propio Vázquez Saco é consciente da interrelación entre refrán e cantiga (V. Saco 2003:502, nº 13023; 504, nº 13045). Domingo Blanco ten publicado un estudo sobre o tema (Blanco 1999).

E hai exemplos de recitativos de xogos infantís que parecen ser restos de contos populares:

Pavís, pavós [paviños, pavóns], a filla do rei, casada con vós, merda pa vós, en quen escolledes vós? (recitativo popular infantil usado na Coruña –polo menos en barrios como Monelos e Os Castros– para escoller quen pandaba). En Asensio (2004:152-154), aparece un conto en que se mesturan dous motivos: “El amor como sal + Los vestidos de oro, plata y estrellas” é o conto da pastora de pavos: *Pavito real, pavito real, ¿dónde está el rey de Portugal? (...)* *¿Si el hijo del rey me vería así se enamoraría de mí?* (Asensio 2004: 153); en Harguindey e Barrio (1994: 183-184), “Pedro Cortizoilo”, tema do amor como sal: *-Pavín, pavín./ Se me vise o fillo do rei, / ¿namorariase de min?/ Sin, sin* (p. 184); en Consiglieri 1999 [1910] :117-122 , “A princesa que não queria casar com o pai”: *Pato aqui, pato ali./ Filha de rei andar por aqui/ Foi coisa que nunca vi!* (p. 119).

A fórmula que de nenos berrabamos os que pandabamos antes de lanzarnos á pilla dos outros: *Ra-ca-cá! Juego empezado está!* (bis), parece tomar como modelo esta *cantarolada* das galiñas: *Cocorocó, cacaracá! A nossa Rainha com o Cabra está!*, en Braga (2002, v.I: 261-262, “A velha das galinhas”, un conto que Braga di que se xeneralizou en Europa).

Na Coruña da nosa infancia, ao xogar ás agachadas, sacabamos a cabeza do acubillo e berrabamos: *Cucú, tulé!* (tamén en Ferrol: R. Carballo Calero (1979:162) recorda que en Ferrol ao xogo de agacharse chamábanlle tulé). Este TULÉ (con desprazamento acentual) é posible que aluda á illa de Thule, que aparecía e desaparecía, como na lenda de San Borondón, como as Illas Perdidas (aquí teriamos un vestixio dun relato mítico).

² Un exemplo de fábula como fonte dunha unidade fraseolóxica moi coñecida nas linguas románicas, *tirar as castañas do lume coa man do gato*, achégao José Maria Adrião (1928-29:198-242): cita a fábula de La Fontaine, *Le singe et le chat*, na cal o macaco, adulando astutamente a habelencia do gato, incítalo a furtar as castañas que se están a asar na lareira. Porén, a frase documéntase xa no XVI en Ferreira de Vasconcelos e o noso articulista di que debeu ser “porventura extraída de algun conto ou fábula dèle coñecida” (José Maria Adrião 1928-29:211).

Entre nós, os hispanistas ou iberistas, T. Braga, a principios do século XX, xa se percatou de que o conto popular é a orixe de moitos refráns; referíndose a paremias do tipo *Quanto tens, tanto vales*, di:

“*Pode-se afirmar que estes anexins são outros tantos vestígios de contos obliterados, por isso que temos grande quantidade de anexins em que se dá este facto*” (Braga 2002 [1883]:II, 22).

Nós queremos centrar o noso discurso nos casos de *mobilidade*, de *transtextualidade* podíamos dicir seguindo a Genette, entre folclore contístico (onde integramos tanto as fábulas de animais como os contos populares en xeral) e as frases populares e refráns.

2. Explicitación

Hai casos de refráns que pasan a ser o eixe ou núcleo argumental relevante dun conto que se forma como explicitación daqueles.

Así pasa co conto “Un testimonio co que non contaba” (Ventín 2007:400). A fórmula introdutoria *lémbrese do refrán dos vellos que di...* avala a preexistencia do refrán. O mesmo ocorre no conto “As da Queimada”, que remata cun refrán precedido dunha fórmula dese mesmo tipo: *Éche ben certo o refrán antergo que di: “Antes que te acabes non te gables”* (Ventín 2007:395-396).

É tamén ilustrativo “O regalo” (Vázquez Saco 2003:1042-1043)³, xa que nese caso o refrán é o remate final do conto.

Outro exemplo precioso pola concatenación de refráns é o dos doce meses do ano⁴ (Camarena 1995:367-369).

En “Mantenza enteira” (Harguindey e Barrio 1994:166-167) combínanse explicitación e implícitacion. O conto é, de seu, unha explicitación dun refrán galego que nunca se chega a citar de forma íntegra. Xoga así co coñecemento implícito do refrán por parte do lector⁵.

3. Implícitacion. Graos de implícitacion

Hai casos en que o refrán ou a unidade fraseolóxica ten a orixe nun conto folclórico e é, dalgunha maneira, unha implícitacion deste. Agora ben, cremos que tamén hai graos ou tipos de implícitacion, máis ou menos directa que é máis opaca canto menos directa e máis transparente canto máis directa.

Un exemplo de implícitacion opaca témolo no refrán *Non debe dar consello o que pra si nono ten* (Eladio Rodríguez 1958-1961, s.v. *consello*); en castelán, *No debe dar*

---

³ O refrán-colofón é *Pra quen é o burro ben lle chega a albarda*. Cabería preguntarse se este conto garda precisamente o nacemento dese refrán, pero a semántica non axuda porque a aplicación da sentenza é metafórica e porque nin hai burros nin albardas reais no relato. Se o texto fose a orixe do refrán esperaríamos mellor un équido, e respecto ao subtipo narrativo, unha fábula.

⁴ Vinte refráns en castelán en menos de tres páxinas. “Los meses del año”.

⁵ Aparecen as frases-clave: *¡Esta é media mantenza!* e *¡Esta é a mantenza enteira!*, de tal xeito que o lector, para poder gozar plenamente do conto, debe ter presente o refrán que subxace implícito, *O lume é media mantenza; i enrriba da cea, mantenza enteira*.

consejo a otro quien para sí no lo tiene. A súa orixe lévanos aos libros de *exemplos* medievais e tardo-medievais, obras que, á súa vez, son unha reformulación dun material folclórico preexistente máis antigo, de xeito que a transliteración, o paso de folclore contístico a refrán, está mediatizado pola reflexión filosófico-moral culta⁶.

Ao noso entender, quizais sirva igualmente de exemplo ilustrativo deste concepto de implicación opaca a frase *facer/pasar as de Exipto* (López 2008:226). En última instancia, a súa orixe é a Biblia, pero a que pasaxe concreta se refire? ás pragas, ás penalidades dos hebreos escravos en Exipto, ás do paso do deserto ou ás penalidades da Sagrada Familia canda a fuxida a Exipto? Nós sostemos que a frase se afianza na forte vitalidade coa que a fuxida a Exipto prendeu na literatura popular. É dicir, que a implicación está mediatizada polo folclore, ora polos romances, ora polos contos⁷.

Prodúcese implicación transparente cando a frase feita ou o refrán derivan de forma máis directa do conto e, constitúen, talvez, unha especie de síntese. Se cadra, o pobo selecciona esa expresión (a partir do texto enteiro que é o relato folclórico) porque representa un determinado sentido lúdico ou aleccionador. Isto mesmo xa o percibiu Gumersindo Placer⁸.

Agora ben, o texto-base da implicación (e esta é unha premisa básica) debe pertencer ao folclore, debe cumprir o maior número de características prototípicas (ampla difusión tendente á universalidade, ter xerado variantes...), debe, en suma, ter a suficiente frescura, o que se chama o celme do popular. E iso, por exemplo, é o que lle falta ao texto que Braga propón como texto explícito do refrán *O Diabo tem uma manta e um chocalho*. Di o ilustre folclorista: “Na corte de Dom Duarte prevaleceu o gosto dos contos com intuito moral, chamados *estórias* e *exemplos*, na sua obra o *Leal Conselheiro* cita o conto da *Manta e o Chocalho*, que parece popular pela persistência do refrán: *o Diabo tem uma manta e um chocalho*” (Braga 2002:v. II, 26)⁹. Non obstante, en realidade, non hai tal conto no sentido de relato folclórico. Hai unha longa

---

⁶ Capítulo XVII do *Exemplario contra los engaños y peligros del mundo* (Haro Cortés 2007 [1493], “De la paloma y de la raposa e rézase del hombre que da consejo a otro y para sí no lo sabe tomar”). Este exemplario retoma material do *Calila e Dimna*; e en concreto, este capítulo XVII reelabora o capítulo XVIII do *Calila*, [“De la gupexa et de la paloma et del alcaraván”], onde lemos nas primeiras liñas: *Dame agora consejo del omne que da consejo a otro et non lo da a sí mesmo*, en Cacho Bleuca (1984:352).

⁷ A fuxida a Exipto é tema frecuente no romanceiro: *Camina la Virgen pura/ de Egipto para Belén* (Casto Sampedro 1982:143); “Romance de la Virgen” (Rielo 1976:240-241), variante do conto “La huida a Egipto y el milagro del trigo” (Asensio 2004:126) que atopamos tamén en Braga (2002, II, 322-323, “Lenda de Nossa Senhora”. Aquí a Virxe é perseguida). En Saco y Arce (1987:300) lemos a maldición ao carrizo por axudarlles aos perseguidores da Sagrada Familia cando escapaba para Exipto.

⁸ *Y así como nuestros conocimientos no manan solamente de la experiencia, así el refrán proviene también de otras fuentes. Entre éstas, las más usadas suelen ser las fábulas, cuentos populares e historias viejas. Y el refrán coge de todo eso, como en síntesis, unas veces la moraleja, otras el personaje, y muchas el rasgo más saliente* (L. Vázquez 2003:148).

⁹ En gal.: *O demo pras facer pòn a manta, e pras descubrir toca a gaita* (Eladio Rodríguez 1958-1961, s.v. *demo*). Variantes próximas en: Ferro (1997:220); Buján (2003:268, nº 2188 e nº 2189). O refrán está vivo en falantes da nosa familia dezá de máis de 60 anos.

No refrán castelán figuran *manta* y *tamborino* (Soto 2003, nº 2872).

digresión moralizante artellada en tres partes: como o demo nos tenta cun espello (metáfora de vans reflexos mundanos), como o demo nos cega ocultando o mal que facemos cunha manta e como logo descobre todo co pandeiro e nos fai sentir mal (“Do exemplo do espello, manta e pandeiro” en Duarte 1982 [1438]:382-384). Máis ben temos que pensar que D. Duarte desenvolve no XV unha explicitación a partir dun refrán (ou dun conto), probablemente xa daquela moi coñecido, preexistente¹⁰.

Con todo, o tema é complexo. Hai casos claros, casos dubidosos e casos francamente difíciles, imposibles de dilucidar.

3.1. Casos claros

Casos claros témolos cando na frase aparece integrada a palabra *conto* ou a comparativa *como/coma*, xa que, neses casos, non hai dúbida de que a frase é unha implicación do conto. Como exemplos do primeiro caso aparecen *o conto de nunca acabar, o conto da boa pipa*; cast. (*como en*)/(*como*) *el cuento de la lechera* (en gal. *facen as contas da leiteira*), *éche o conto da araña*¹¹. Exemplos do segundo: *facen como a da grade*¹², *ser como Pepiño da petata* ou *ser como o da petaca*¹³.

¹⁰ Non puidemos datar antes do século XV o refrán, pero volvemos topar cun texto-explicitación do mesmo tipo moralizante no século XVI en castelán: *y el demonio nos induce a lo malo, prometiéndonos una manta de secreto que nos cubra, y él es quien toca luego la trompeta de la publicación de nuestra infamia* (Pineda 1963-64 [1589]:264); no *Guzmán de Alfarache* (Mateo Alemán 1987 [1604]), obra na que hai moitísima digresión pseudofilosófica-moralizante, figura de novo un texto-explicitación dese hipotético refrán (porque cabe a dúbida de que primeiro fose un conto popular, a partir do cal xurdirían estes textos moralizantes ou exemplos e só a posteriori e por implicación nace o refrán; non temos datos bastantes, habería que averiguar, por exemplo, que é o que subxace a esta cita de Pineda (1963-64 [1589]:291): *Él me advirtió de la gaita, que llevaba, que era la misma que llevó el diablo al infierno* [negriña nosa]. Hai aí un relato popular?). *Costumbre suya es [del diablo], cuando hace junta semejante, formar una tienda o pabellón (...) que allí los encubrirá (...), descubre, (...) y, tañendo su tamborino, a repique de campana...*” (Mateo Alemán 1987 [1604]:324). En 1627, documentamos o refrán en Correas (1967 [1627]:94): *El diablo lo haze i lo traza, i el diablo lo tapa kon una manta, i el diablo lo saka kon un tamborino a la plaza*.

A posibilidade de ser o refrán implicación dun conto non se sostén en firme mentres non documentemos tal conto. Con todo, si que coñecemos relatos onde aparece o demo como inventor do baile ou dun instrumento musical, o cal nos remite a unha concepción pecaminosa do baile que pervive case ata os nosos tempos: “Por qué la gente fuma y baila”, conto húngaro, en Prada (1998:193-195); “El origen del violín”, conto de Transilvania, en Prada (1998:196-197).

¹¹ María Álvarez Rodríguez, tía avoa nosa de 84 anos de Valencia do Sil, Vilamartín de Valdeorras, Ourense, ao ser interrogada, narra así a fábula orixe da frase: *O gusano e a araña fixeron unha aposta a ver quen remataba antes o seu labor, daquela a araña tendeu rapidamente un fio coa súa baba, mentres que o gusano facía o seu algodón moi lentamente; así que acabou, a araña díxolle: –Ves? Eu xa acabei, ao que respondeu o gusano: –Xa. E así che é o traballo. Porque claro, o que traballa ben, quedalle feito, e o que o fai mal, xa doutro día non ten nada. Por iso eu lle digo a teu tío cando me di que acabou: ‘O teu éche o conto da araña’.*

¹² Remite a un conto xa coñecido polo falante. Nárrao e explícao Ventín Durán (2007:381).

¹³ Como no caso da grade, tamén neste caso os falantes parten do presuposto de que o interlocutor coñece o conto, do cal a frase é unha clara implicación. Documentamos a frase en falantes de Ferrol, Mugardos e tamén na nosa familia materna valdeorresa. Todos coñecen o conto popular que trata dun mozo que era moi pesado (só en Valdeorras é chamado ‘Pepiño’) e encaprichouse por unha petaca que tiña o cura. Ao primeiro, o cura non lla quería dar, pero o outro tanto e tanto insistiu que acabou por compracelo para que non se guise importunándoo. Certo tempo despois, unha moza dille ao mesmo cura en confesión que o seu mozo non fai máis que pedirillo e pedirillo e o cura responde que iso non pode ser, que non ceda, mais ela

A semántica da frase tamén pode ser un argumento que facilita casos bastante claros de implicación. Así, a frase *quen non te conocer que te compre* ten moito máis sentido se partimos do texto explícito ca se prescindimos del (Ventín Durán 2007:385)¹⁴. A secas, sen máis, non se entendería ben que un ser humano compre outro. Non obstante, no conto, o crédulo paisano fala co burro pensando que é un ser humano transmutado por encantamento.

A semántica volve ser determinante no caso da frase *dos ovos fritos non saen pitos*. Tamaña obviedade só cobra pleno valor no contexto-explicitación do conto popular, moi documentado e con moitas variantes no dominio galego-portugués (Vázquez Saco 2003:929, nº5)¹⁵.

Outro caso que parece claro é o que concirne á serie de refráns que establecen un diálogo entre marzo e o pastor (variantes con febreiro, incluso algunha con xaneiro. No canto dun pastor pode aparecer un vello ou unha vella)¹⁶. Estamos convencidos de que

---

retruca que o mozo é tan e tan pedichón. O cura preguntalle quen é o mozo e ela responde que é Pepiño. Daquela, o cura exclama: *Ai, filliña, dáte por fodida!* A segunda parte, máis vulgar, era normalmente silenciada pola nosa nai. Ás áreas xeográficas antes citadas pasou a frase que selecciona o sema de insistencia e pesadez. Diselle a aquel que insiste, que é pesado, que non para ata cansar a un ou conseguir o que quere. En falantes de Vimianzo, hai unha variante do conto: o neno da navalla, que se dá entre sacristán e cura; a segunda parte é idéntica, e eses falantes non coñecen a frase da petaca. Non houbo aí implicación.

¹⁴ O conto leva o título “Quen te non conocer que te compre”. En M. Viegas Guerreiro (1955:145-146), o conto “O burro do azeiteiro” tamén remata coa frase –*Olhe, senhor burro, quem não o conhecer que o compre*. Este conto, de gran difusión, foi recollido tamén por Juan Valera 1896 [2002]:290-294 (“Quien no te conoza que te compre”) en Andalucía.

¹⁵ Variantes: *Castañas asadas non dan castiñeiros* (ibid.), *Os ovos fritos non dan galiñas* (ibid., nº 6). Canto aos contos, “O xuízo do demo” (Harguindey e Barrio 1994:107-109); “Os ovos fritos” (Fingoy 1972:140-142); “Un preito” (Noia 2003:122-123); “O prezo dos ovos” (Coelho 1985:221-222), onde lemos: *Ó homem, castanhas assadas dão castanheiros?*; en T. Braga, “A esmola do diabo” (2002:v.I, 337-338), son tremoços cocidos.

¹⁶ *Dille o pastor a marzo: ‘Marzo marceano, xa non che teño medo que me comas o rebaño’. Contesta marzo: ‘Cala a boca, que catro días que me faltan, e dous que lle pida a abril, hémoste poñer a boca a parir’* (Vázquez Saco 2003:915, nº 82, variante no nº 83).

Alá vaias, marzo, marceiro, que aquí me quedo cos meus becerros; agora irá teu irmán abril, que non sei se nos deixará vivir (Vázquez Saco 2003, nº 12953).

Noutras variantes aparece indiferenciado, sen guión ningún, o anaco de diálogo correspondente ao pastor, o que diría nos últimos días de marzo –*Marzo, marcego, eu non che teño medo*– e mais o que lle responde daquela o mes: *Con tres días que me faltan e outros tres que me preste meu primo abril, heiche facer meter as cabras no cubil* (Vázquez Saco 2003:115, nº 2726; pasa igual co nº 2791:118).

O pastor e marzo –*¡Vaite, marzo marzán, cara de can! –Cinco días que me faltan { y cinco que me ha prestar Abril, mi compañero, } {no te voy a dejar oveja ni carnero}* (Babarro 1993).

Vaite marzo marciaco, que me fuche deixando os meus bois todos cuatros; –Con cuatro días que me quedan e cuatro que me empresta o meu irmao abril heichos colgar todos no chamberil (Vidal 2003:114, nº 339).

Aplicado a febreiro: *Febreiriño corto cos seus vinteoito (...), e se tivera outros catros, non deixaría can nin gato nin rato no burato* (Vázquez Saco 2003, nº 2433; variantes: do nº 2434 ao nº 2445 –en varios refráns desta serie fanse alusións ao pegureiro–, do nº 2523 ao nº 2529, nº 9652, nº 9653).

Outra implicación do mesmo conto aplicado a febreiro: *¡Ai!, pícaro pastor, / ¡Inda te vas alabando! / Con un que me falta / e dous que me presta / meu irmán Marzo, / has leva-las cornas na man / e as tripas arrastro!* (Quintáns 1994:23; aquí só aparece a resposta do mes personificado).

son implicacións dun conto folclórico con certo sabor a mito ou lenda, moi estendido por Europa e do que a versión máis longa, polo que nós sabemos, é a que recolle Italo Calvino (1979)¹⁷.

Atopamos entre nós implicacións breves, das que o prototipo sería o refrán: *Vaite febreiriño curto/ cos teus días vinteoito./ Se levaras máis catro/ non quedaba can nin gato*¹⁸, prototipo no que mal se entende que hai un diálogo entre un pastor ou unha vella que ten gando e un mes –especie de deidade da natureza– personificado. Tamén as hai longas, que van sucedéndose nun *continuum*, desde aquelas que permiten albiscar dous actantes (os dous que dialogan: o mes personificado, por unha banda, e mais o suplicante ou o displicente, pola outra) ata chegar a aquelas variantes que fan explícita a presenza dun narrador e que están introducidas por un verbo *dicendi*. En realidade, algunhas destas variantes son auténticos contos pequenos, capaces de integrar elementos temáticos alleos ao prototipo dominante, como o motivo da ofrenda-sacrificio para congratular ao mes-deidade, logo negada; será este incumprimento a causa da ira do mes¹⁹.

Vaite febreiriño corto cos teus días vinteoito./ se durases máis catro non quedaba can nin gato./ nin meda nin palleiro, nin carqueixa tra do outeiro (Lamela 1998:172. En nota din os editores: “Rosa Borracho coñeceo así, pero moitos dos nosos informantes saben só o comezo”).

Aplicado a xaneiro: Vázquez Saco 2003:914, nº 78.

¹⁷ “Marzo y el pastore”, do folclore corso (Calvino 1979:t. II, 811-812). En síntese, temos un pastor devoto que humildemente lle vai rezando a todos e cada un dos meses para que teñan piedade do seu gando. A quen máis teme é a marzo. Pero cando ese mes está a rematar, móstrase eufórico e ofensivo co mes, *xa non che teño medo...* –correspóndese coas fórmulas galegas que empezan: *vaite, vaite...* etc.” Entón, marzo enfádase tanto co ingrato pastor que lle pide prestados días ao seu irmán abril para darlle unha despiadada lección a aquel.

En Asensio (2004:67-75) hai toda unha serie –cerca de 20 relatos breves– baixo o título “Diálogo de marzo y el pastor (los meses y las estaciones)”: *Esto era un pastor que tenía un ajuste con marzo y le dijo (marzo) etc.* (Asensio 2004:68). Incluso ao final hai un no que se ve como do conto, por implicación, se fai un refrán (que a avoa recitaba o 30 de marzo), e de seguido o neto explica o conto todo:

Y luego hay un refrán muy bueno que lo decía mi abuela el día treinta de marzo:

–Adiós marzo, que te vas con tus marzadas y yo me quedo con mi corderada.

Esto lo decía un pastor... (e explica o conto...) (Asensio 2004:69-70).

Braga (2002:volume II, 309-310) integra dentro das lendas, Lendas de Fevereiro, un texto-variante do noso refrán: *Dizia a velha dos bezerrinhos: ‘-Vai-te, meu Fevereiro curto, que cá ficam os meus bezerrinhos todos oito.’ Diz agora ele: ‘-Ora, cala-te tu que aí vem meu irmão Março, que dos oito ficarão quatro’.*

¹⁸ Correspóndese co refrán que aparece en Correias: *Febrerillo corto, con sus días veinte y ocho; si tuvieras más cuatro no quedara perro ni gato* (citado por Vázquez Saco 2003:915, nº 81).

¹⁹ *Dixolle un velliño a xaneiro: ‘Xaneiro, si non me matas o rebaño, douche un carneiro’. Pasó enero sin novedad y sin recibir la ofrenda del viejo; y entonces, habla enero: ‘Febreiro, o vello non me deu o carneiro: así que mata o rebaño y o carneiro’* (Vázquez Saco 2003:914, nº 78). Este tema do necesario cumprimento da ofrenda á divindade, so pena de castigo, aparece nas Cantigas de Sta. María (cantiga nº 31: *Esta é como Santa María levou o boi do aldeao de Segovia que ll’avia prometudo e non llo quería dar*, Alfonso X, O Sabio 1986:I, 135-138) e nós documentámolo na oralidade referido a un milagre de san Adrián de Malpica.

Outros exemplos de estrutura dialogada: *Dixo no monte unha vella: ‘Vaite, febreiriño corto...’ (...). Febreiro contestou: ‘Os teus becerrinhos oito, deixa que meu hirmán marzo hach’os de volver en catro’* (Vázquez Saco 2003:914, nº 79; variantes na páxina 215, nº 80, nº 81).

En último lugar, falamos de casos claros cando a frase fixa elementos imposibles de descodificar no mundo real pero que están suficientemente documentados no folclore: velaí as *botas de sete leguas*²⁰, *o rei nunha cesta*²¹, ou as coñecidas *verdades do barqueiro* (implicación do conto que, tal como se documenta maiormente no folclore galego, presenta un raposo que quere cruzar un río e non ten cartos para pagarlle ao barqueiro. Daquela, pactan trocar a pasaxe por tres verdades e así o astuto animal vaille dicindo unha obviedade tras outra, do tipo: 1ª verdade: “como o trigo non hai centeo”; 2ª: “non hai lúa que luza como o sol” e 3ª: “si a todos os pasas coma a min escusas bolsa para os cartos”) (Carré 1968:275: “O raposo e o barqueiro”)²². Igualmente podemos integrar neste conxunto a expresión *debiálle un día ao demo e funllo pagar hoxe* (verosímil implicación da pasaxe pertencente ao ciclo contístico de Brancaflor, na que se relata como, tras facer pauto co demo e tras un período de boa vida, chega o momento en que o coprotagonista masculino ten que cumprir o pactado e ir servir o demo un ano –na fraseoloxía aparece *día* no canto do *ano*, pero o valor de traballo

²⁰ Entran a formar parte de frases do tipo *calzar/poñerse as botas de sete leguas*. Un dos nosos alumnos, ao ser interrogado sobre que eran as botas de sete leguas díxonos: “creo que eran dun xigante ou algo así”. Veu demostrar que non coñecía o conto (ninguén na clase de 1º ESO sabía a ciencia certa de que ía o conto... chama a atención como se perde este acervo cultural nas novas xeracións); insistimos e preguntamos de novo, “e daquela, de que che soan esas botas?” E a resposta foi: “Ai, porque miña nai me dicía de neno ‘vas ter que poñer as botas de sete leguas’, cando quería que apurase” (nai coruñesa, criada en Limiñón, Carral, de onde son os avós). Para nós, o conto máis coñecido onde aparecen as botas é o de Pulgarcito, unha versión portuguesa titulada “O rapaz das botas de sete léguas” (Consiglieri 1999 [1910]:266-269).

²¹ *Vai com o rei nunha cesta polo río abaixo* (Vázquez Saco 2003:945, nº 45), *Está como o rei nunha cesta i-a cesta polo río abaixo* (Vázquez Saco 2003:945, nº 40), *Como o rei nun paxe polo río embaixo* (Paz 2003:133), *Vivir coma un rei na cesta* (Ferro 2006:263, epígrafe VIVIR BEN). Vid. López 2008:487, s.v. REI.

En canto ao folclore, de onde emanan os textos explícitos, é riquísimo e doadamente documentable. Poñamos algún exemplo: “As fillas do Zapateiro” (Carré 1968:58-59), onde a envexosa irmá bota aos príncipes acabados de nacer nunha bacía polo río embaixo e recólleos a familia do muíñeiro; en “Los dos niños abandonados” (Saco y Arce 1987:243-246), a malvada sogra manda os dous fillos do rei nun caixón polo río abaixo. Camino Noia refírese a este prototipo —onde se integran todas as variantes de meniños reais botados na cesta— e di que parece ser de orixe oriental (Noia 2003:202-208). Asimov, na súa eséxese da pasaxe bíblica de Moisés na cesta de xuncos, atribúe carácter lendario á historia e lembra mitos gregos e fábulas persas onde nenos abandonados se convirten logo en personaxes importantes (Asimov 1985:v. I, 116-117).

²² Ademais da frase *Cantar/dicir as verdades do barqueiro*, hai que incluír aquí as expresións irónicas *Si todos che fan como eu, barqueiro, excusas bolsa pró diñeiro* (Vázquez Saco 2003:932, nº 43), *Quédaste con Dios, barqueiro: si todos fan coma min, quédaste sin diñeiro* (Vázquez Saco 2003:931, nº 42).

O conto aparece xenerosamente documentado: “O raposo e o barqueiro” (Harguindey e Barrio 1994:55-56), “O raposo e o barqueiro” (Fingoy 1972:33-34: aquí é o barqueiro de Porto, o cal responde a unha tendencia documentada fóra de Galicia de dar a entender que o conto foi real e, consecuentemente, situar na xeografía local o río e o topónimo berce do barqueiro. Así sucede no artigo de Gutiérrez Macías (1990), referido o conto ao río Texo ao seu paso polo lugar de Talaván, na Alta Extremadura.

En “As tres verdades”, Noia (2003:97-98) di que a fonte deste conto está nunha fábula de Esopo; cita versións galegas e, salvo na de Pereiro, Palas de Rei, sempre é un raposo e un barqueiro. É moi posible que estes textos, fábulas e contos do barqueiro teñan orixe nun mito liminar, un tipo de mito que intenta explicar un paso, un tránsito, como o clásico e tan coñecido de Caronte e o río Estixia, entre distintos mundos ou dominios. A raposa do noso conto é astuta porque logra pasar sen diñeiro. Na mitoloxía grega tampouco Hércules pagara, valérase doutras mañas, bastou con torcerlle o bico ao barqueiro, din algunhas fontes (Graves 2004:504-505).

improbo non desexado ou calamitoso permanece)²³, a expresión *píntalo de verde*²⁴, o refrán *vale máis no monte fraco que gordo no cu do gato*²⁵, a frase *cambiar os ollos polo rabo*²⁶ e outras que aforramos mencionar para non estendernos en demasía.

3.2. Casos dúbidosos

Queremos agora comentar unha serie de refráns que, aínda estando claro para nós que son implicación dun vello conto, presentan algunha variante que nos suscita dúbidas.

²³ A frase documéntase en Pereda (1953, s.v. *demo*). Hai unha variante en Ferro (1997:220) e en Llópiz (Ferro e Veiga 2006:283, nº159).

O pauto co demo aparece nalgunhas variantes de “Blancaflor (a filla do demo)” nas versións galegas por nós chamadas Monfero-T e Monfero-V. Nesta última, o pauto de servirle un ano ao demo, chega mesmo a selarse con sangue (Soto e González 2002:436). Tamén hai pauto en “Blancaflor” (Camarena 1995:85-95): “Pero al cumplir los cinco años, tienes que entregarte al Castillo de Irás y No volverás” (Camarena, 1995:85).

²⁴ A frase é sinónima destoutra: *Agora bóttale un can ao rabo!*

O conto, máis ben unha “chuscada”, documéntámolo en Fingoy (1972:161-162): “O portugués, o francés, o galego e o demo”; hai que pedirle ao demo algo imposible e só o logra o galego: “Pero, ao fin, sale o galego, e tira un ‘cuesco’, e dille: *–Píntame ese de azul*. E logo contestoulle o demo: *–¡E cómo cho hei de pintar si xa escapóu!*”

Un amigo noso lugués contounos unha variante coa color verde: “Xúntanse no inferno un francés, un inglés, un alemán e mais un galego. O demo quere medir o seu enxeño, de xeito que aquel dos tres que sexa quen de propoñerlle unha proba imposible de cumprir, quedará libre do inferno. O inglés, despois de pensar un anaco, decide que poñer unha montaña boca abaixo é algo que o demo non poderá facer. Pero o demo colle unha ben grande e nun tris chántaa boca abaixo. Daquela, di o francés: *–Iso quere dicir que tes bos músculos, pero a verdadeira obra de Deus ti non a podes cambiar: non poderías facer que os ríos corran para arriba*. Talmente. O demo agarraba o Nilo e, coma se fose a cousa máis doada, facíao fluír en sentido contrario. Entón, di o alemán: *–Montañas, ríos, pequeneces, pero a verdadeira obra de Deus ti non a podes cambiar: ti non poderías trocar o movemento dos astros*. Meu dito, meu feito: o demo agarraba o sol e poñíao a dar voltas en sentido contrario nun ai. E así tocoulle ao galego: *–Pois eu sei unha cousa que ti nin ninguén, con Deus ou sen Deus, se pode facer: –Que cousa é esa? –Quixo saber o demo. –Botar un peido, agarralo e píntalo de verde.*”

O conto entronca co tema tan frecuente na Europa tradicional, campesiña e mariñeira, de enganar o demo, ben sexa o astuto labrego, ben a súa muller. Sospeitamos que a frase castelá *haz de ese caldo tajadas* pode responder a un texto folclórico paralelo.

Se temos presente unha variante do tema moi estendida por Europa, que consiste en que a muller vence o demo pedíndolle que modifique un pelo seu (que poña dereito un pelo da cabeza ou do sobaco) e o emparellamos con esta variante da cor verde, podemos formular a hipótese de que a coñecida frase galega *píntar a cana verde* se refire a cana, ‘pelo’. Unha das acepcións desa frase é, precisamente, *facen unha trasnada*.

²⁵ *Mays che val fraco no mato, ca non gordo na boca do rato* [mala lectura ou mala interpretación por gato] (Sobreira 1787-1805, s. v. Mato, en Santamarina 2003); *Val máis fraco un garabato que gordo no papo do gato* (Vázquez Saco 2003:393, nº 9825). No folclore contístico, Harguindey e Barrio (1994:65): “O rato do monte e o da casa”.

²⁶ *Cambiache os ollos polo rabo* (Vázquez Saco 2003: 947, nº99), *Cambiar os ollos polo rabo, como a teipa* (Vázquez Saco 2003:951, nº235; na variante nº 236 Vázquez Saco cita a H. Núñez: El trueque del topo; por la cola los ojos), *Troca-los ollos polo rabo como a tiopa* (Vázquez Saco 2003:952, nº 237).

En canto ao folclore contístico, esta fábula é moi común. Documentámola, por exemplo, en Ézaro entre a toupa e o sapo (Quintáns 1993:143); intégraa na súa novela o coruñés W. Fernández Flórez: *Todo el mundo sabe que el topo es un animal vanidoso, de una vanidad extraña que no busca la exhibición, pero que se complace en su intimidad secreta. Los aldeanos lo creen enamorado de adornos, y simple. Cuentan de él que se dejó engañar por la rana, en los tiempos en que la rana poseía rabo y se dio maña a cambiárselo al topo por los ojos* (Fernández 1997:78); recóllea Braga, na “Lenda do sapo e da toupeira” (Braga 2002, v II:316).

Trátase desa serie xa estudada por Ferro Ruibal (2004) que ten como núcleo común unha estrutura comparativa entre dous termos: A, un ou varios meses con certos atributos positivos (*maio pardo, xuño claro* ou *un torbón de abril*) e B, un carro (con ouro / mais bois / mais mulas/ e o que vai nel etc.). Como o texto base da implicación está suficientemente documentado, non podemos dudar, en principio, da relación entre conto-refrán, pero percibimos que hai variantes de refrán autónomas, verosimilmente producidas pola desmotivación, por perda do fío condutor, ou xa por descoñecemento do vello conto popular por parte do falante que as xera. De tal xeito que nos atreveríamos a falar de implicación recorrente, xa que do hipertexto (poñamos por caso, o texto do relato máis longo que coñecemos) pasamos ao texto R (as variantes longas do refrán) e de aí, por implicación recorrente, ao ‘refrán autónomo’ (as variantes desmotivadas do conto que, por tal razón, nos poden facer dudar do sentido real da implicación). Así, como exemplo de hipertexto teríamos as versións do conto recollidas por Gumersindo Placer (reproducidas en Ferro 2004:75, nota 25) ou a versión de Fingoy (1972)²⁷. Como variantes longas do refrán serven aquelas que presentan indicadores de diálogo pola presenza do interlocutor: *Con xaneiro xeadeiro, febreiro nevareiro, marzo sollarzo, abril mollado, maio pardo, san Juan claro valen máis que tus mulas y tu carro* (Ferro 2004:76, nota 26), ou aquelas con artigo determinado: *...valen máis cá mula e o carro*. Como exemplo de variantes autónomas valerían, dunha banda, aquelas que presentan artigo indeterminado: *Abril mollado; Maio pardo e San Xoán craro, valen un carro d’ouro cargado* (Lence 2000:63) e, doutra, as que teñen no segundo termo o carro do rei David²⁸.

²⁷ En Fingoy (1972:13-14), lemos: *Xaneiro rabioso,/ febreiro amoroso,/ marzo ventoso i algo chuvioso,/ abril das augas,/ maio pardo./ San Xuan e Santiago claros./ valen máis que o coche i os cabalos* (resposta do labrego ao rei, que lles pregunta aos seus convidados canto valería un coche con dous cabalos de ouro macizo; o relato entra na alínea dos Contos Sentenciosos)

²⁸ O conto parece moi vello porque xerou variantes pseudoautóctonas nas que a sabia resposta sempre vale máis a obra natural que a artificial, sexa un carro sexa o metal labrado sae da boca dun paisano galego. Non obstante, nós reafirmámonos na opinión de G. Placer, a orixe certamente parece oriental, xa que relembra moito a lenda de Buda que deixa o pazo e riquezas e vai na procura do saber. É máis, parece que estamos diante dun vello mito (Deus=rei maniféstase=interroga aos homes). O conto é paralelo a aqueloutro onde un rei lle pregunta a un vasalo canto cre que vale el (o rei) e o vasalo respóndelle con enxeño que nunca máis de 30 moedas, as que valeu Noso Señor (este tema atopámolo, por exemplo, en “Xan sen coidados”, Harguindey e Barrio 1994:157-158).

Documentamos unha variante máis do conto en Lence Santar: “Un gran señor iba por un camiño cun carro carregado. Un labrego preguntou-lle: –¿E que leva aí, aí señor?. –Un carro de oro. –Levará, señor, levará; pro mire: *Xaneiro, xeadeiro; Marzo, venteiro; Abril, chuvieiro; Maio, pardo, e San Xoán, craro, vale-lle máis que o diñeiro do carro*” (Lence 2000:110).

O refrán aparece no dominio do inglés, o cal non implica un refrán latino común (como apunta Ana Vidal 2003:101), senón máis ben a difusión dese conto por Europa. Tamén en terras de fala inglesa (Irlanda) se documenta a frase ‘carro do rei David’ para a constelación do carro, o setestrello galego (‘chariot de David’ en francés, carro de Arturo entre os bretóns, carro de Wotan ou Odín entre os viquingos). É moi posible que ese dato folclórico interviñese na xénese da variante de refrán co carro do rei David, dándose aí unha interferencia doutro material folclórico. En calquera caso, tampouco debemos perder de vista o forte valor simbólico (e histórico) do carro e do carro de ouro, carro solar (na Biblia, é un atributo de Deus: *carro e cabalos de Israel*, L.II Reis, 2: 12; 13; 14) (Florus fala dun *carpentum* de prata do rei Brituitus, citado por T. Braga 2002:v. I, 154 en nota).

Vexamos agora novos casos dubidosos: o refrán *Cando fores ao consello coida do teu negocio e non coides do alleo*, que aparece como remate do conto “O pucho vermello” (Ventín 2007:364) é unha implicación dese conto ou é o conto a explicitación do refrán preexistente? Verosimilmente o primeiro, porque o conto é moi antigo; tanto, que aparece no ‘Roman du Renard’ e tómao T. Braga como texto base de onde proviría outro coñecido refrán (port. *Da pele alheia grande correia*, gal. *De coiro alleo, boas piallas*, cast. *De cuero ajeno, correas largas*)²⁹.

En galego chegou este episodio en forma de conto popular, pero hai un elemento a maiores (o lobo dálle queixas da raposa ao león e esta, sabedora, víngase) que produce un desprazamento do tema. Xa non prima o abuso que se fai do alleo, a lección é outra: cada un debe ocuparse do seu e deixar o dos outros³⁰.

Tamén nos produce certa dúbida o refrán galego *O ferreiro da maldición, cando ten ferro, non ten carbón, e cando ten todo, non ten devazón*³¹. Todo parece indicar que deriva por implicación dun conto popular moi estendido no ámbito iberoamericano; a dúbida nace do feito de que só unha das variantes, a portuguesa, explicita o refrán³². Doutra banda, quizais iso explique que documentemos o refrán unicamente entre nós e non no dominio das outras linguas da península ibérica³³.

Respecto ao refrán *Amigos, mesmo no inferno* e a súa posible relación co conto “Un amigo no inferno”³⁴, case que nos inclinamos a pensar que o conto se fai con independencia do aforismo. Sendo como é un refrán tan coñecido en España, se a orixe estivese nese conto, esperaríamos atopar variantes no folclore do resto da península.

---

²⁹ Braga 2002: 23, v.II, di que ese adaxio é un *proveio de um episódio* do ‘Roman du Renard’, como o conta Fleury de Bellingen: “O Leão achando-se aflito com uma grande febre mandou chamar a Raposa para saber se no seu conselho poderia ter remédio a sua doença; a Raposa fingindo de médico lhe disse: Que para a sua cura precisava cingir os rins com uma larga cintura tirada de fresco da pele de um Lobo. Seguindo esta receita o Leão doente mandou chamar um Lobo, a quem a Raposa cortou ao largo do corpo uma comprida e larga correia. O Lobo com as dores uivava desesperado: *Ah, Senhora Raposa, da pele que não é vossa tirais correia larga*”.

³⁰ En Harguindey e Barrio (1994:35-36) o conto “O tío das calzas vermellas” remata cunha variante do refrán: *–¡Tío das calzas vermellas, conte as súas e deixe as alleas!* A proliferación de variantes é tan normal na transmisión oral dos contos que non o podemos valorar nin a favor nin en contra da antigüidade do refrán.

³¹ Buján (2003:270, nº 2218), aí lese *forreiro* pero obviamente é *ferreiro*; o refrán serve de base á frase comparativa, “Como o ferreiro da maldición, que cando ten forro [mala lectura por *ferro*] non ten carbón” (Eladio Rodríguez 1958-1961, s.v. *ferreiro*).

³² “O ferreiro da maldición”, en Consiglieri (1999 [1910]:256-258) e Viegas (1955:283-285): “Era uma vez um ferreiro casado e tinha muitos filhos. *Vivia muito pobre, e chamavam-lhe o ferreiro da maldição, que, quando tinha ferro, não tinha carvão...*”

Noia (2003:165, en nota) di que é un conto moi estendido pola Península e Latinoamérica.

³³ Aínda que nunha das variantes hispanas aparece a maldición enmascarada nun eufemismo: “En cierto lugar había un herrero que tenía poco trabajo y, claro, en su casa lo pasaban mal. Un día, se le ocurrió decir: *–*Mecachis en la mar, daría mi alma al Diablo con tal de tener hierro para trabajar tres años...*” (“Marconxan”, en Prada 1998:105).

³⁴ A variante *Amigos, mesmo no inferno* é da nosa nai, valdeorresa. Ferro (1997:222) recolle *Hai que ter amigos astra no inferno*; castelán: *Bueno es tener amigos, aunque sea en el infierno*.

“Un amigo no inferno” aparece en Noia (2003:232-233); remata con estas palabras: “–Bueno, pois váleme un amigo no inferno. Foi o que me salvou.”

Un novo caso dubidoso é o da frase *Ninguén diga desta auga non beberei*, que se nos presenta como unha posible implicación do conto “Desta i-auga non beberei” (Ventín 2007)³⁵. A semántica parece axudar, xa que é raro que, en orixe, alguén diga esa frase se non hai algo detrás, mais tamén é verdade que o sentido común neste caso máis ca unha proba é unha apreciación.

3.3. Casos difíciles

Trataremos agora os casos difíciles de dilucidar. Presentamos dous: un é *por arte de birlibirloque* e o outro *ser cuspidio/cuspidiño [a alguén]*. Para empezar, parece haber serias dúbidas sobre a enxebreza da voz *birlibirloque* no dominio do galego. Nin a recolle como forma normativa o VOLGA nin o dicionario da Real Academia Galega (1997) nin o Dicionario coordinado por Feixó Cid (2007). Nós discrepamos desta ausencia por varias razóns: porque aparece profusamente documentado noutros dicionarios galegos, porque figura na obra de prestixiosos autores como Otero Pedrayo, porque existe en galego *berloques* como voz común³⁶ e *Birloque* aparece na microtoponimia coruñesa (hoxe barrio e na xeración anterior á nosa, aldea próxima á cidade, pertencente á parroquia de S. Cristovo das Viñas) e, sobre todo, porque a fórmula, con variantes distintas pero próximas, non é privativa do castelán, senón que é relativamente común na Rumania e, dato importante, entra a formar parte nuclear dun conto folclórico portugués, conto que, doutra banda, presenta motivos universais. Nese conto, “Os berliques-berloques” (Viale 1980), o demo dálle ao protagonista como talismán máxico estes berliques-berloques, “Quando queiras destruír ou matar alguém, que esteja longe, basta que digas: ‘Berliques-berloques’, vão a tal lugar, matem e destrúan tudo” (Viale 1980:156)³⁷. Se a hipótese que mantemos é boa, enténdese ben que do uso no conto se pase ao uso na fraseoloxía. A primeira acepción sería esta: *por artes de berliques e berloques*, ‘por artes diabólicas’, que é a que figura nos dicionarios de portugués (Almeida e Sampaio 1975). Reforza a nosa idea o feito de que en italiano *berlicche* é o nome popular festivo para o demo; *far berlicche e berlocche* significa ser voluble, faltar á palabra, unha acepción posiblemente secundaria a partir da idea do que está e non está, aparece e desaparece como por arte de birlibirloque.

³⁵ Conta como un malvado desagradecido, á ida defeca na pucharca e pola súa mala cabeza esquece alí algo importante e ten que regresar. Esgarece coa sede e non lle queda outra senón beber onde antes defecara. O conto remata: “e pra eixemplo de vindeiros sentenciou: –*Ninguén diga: desta i-auga non beberei...*” (Ventín 2007:380).

³⁶ *Arte de birlibirloque* (Real Academia Galega 1913-28, s.v. *birlibirloque*), *Arte de birlíqui-birloque* (Rodríguez 1863, s.v. *birlíqui-birloque*), *Arte de birlíqui birloque* (Valladares 1884, s.v. *birlíqui birloque*). Como voz común, *Berloques*, ‘adornos ou pequenas xoias que colgan’, aparece en Carré (1928-31) e Ibáñez (1956) (probablemente da mesma familia semántica que os *berloques* documenta A. Otero (Santamarina 2003) a voz *birlico*, ‘ringorrango, adorno...’ e o verbo *birlicar*). Etimoloxicamente andará acertado Corominas na orixe onomatopeica, talvez polo son que fan estes *berliques-berloques* ao tintinar. En Otero Pedrayo (1960:163), rexistramos *arte de birlibirloque* e nas cantigas do pobo aparece unha variante, *arte de birloque* (Blanco 1992 [1864]:187).

³⁷ Máis adiante, di que o home chegou a casa cos berloques –xa como voz común. En “La pata del camero” (Camarena 1995:579-581) encontramos de novo o motivo do home pobre que chega aos infernos e consegue do propio demo un obxecto máxico que causa a súa riqueza, aquí un anel, non hai berliques-berloques. T. Braga (2002:V. II, 330) ofrece unha curiosa e imaxinativa etimoloxía para *Arte de Berliques*: fáino derivar de *Artes merlínicas*.

A última e discutible hipótese versa sobre a frase *ser cuspido/cuspidiño [a alguén]*. En opinión dalgúns, a frase xerárase a partir da idea de que un pouco de cuspe é igual a outro pouco de cuspe. É unha opción, evidentemente. En opinión doutros, a frase prodúcese por deturpación da forma *esculpido* (sería un caso de falsa etimoloxía popular). Esta segunda hipótese non se sostén. Hai varios contraargumentos: a) a frase que nos ocupa é universal no dominio do galego; b) se fose certa, deberíamos documentar en Galicia a variante co verbo *esculpir*; c) a presenza documentada dunha variante con outro verbo, *ser cagado/cagadiño* afástanos da semántica de *esculpir* e aproxímanos ao campo nocional dos procesos corporais ricos en orixinar fraseoloxía; d) a mesma imaxe fraseolóxica dáse noutras linguas atlántico-indoeuropeas, á parte do portugués, como o inglés e o francés. Está claro que a hipótese de explicar a frase como falsa etimoloxía popular é unha hipercorrección culta, un caso máis de hipercultismo³⁸.

Nós sostemos que na xénese desa unidade fraseolóxica volve intervir o folclore. Quizais, iso si, a implicación sexa opaca porque o cuspe ten un valor curativo, real, entra a formar parte de ritos curativos³⁹ e esa realidade pode ser primeira, anterior aos relatos folclóricos en que *cuspir* cobra un valor creador: *cuspir*, neses textos, é sinónimo de *crear* e ese valor –deducible, insistimos, deses textos folclóricos– parécenos digno de ser tido en conta para entender mellor que un ser humano *sexa cuspido* (creado igual) *a outro*. Vexamos algún exemplo: nun conto moi difundido por toda Europa, o xa citado de Brancaflor, esta cospe, na maioría das versións galegas que coñecemos, para crear unha voz-réplica exacta de si mesma (Carré 1968:43-49, 49-54. Na área do castelán hai cuspe en Camarena 1995:85-95)⁴⁰.

4. Conclusións

Se cada palabra é un mundo, como dicían os neogramáticos, tamén cada frase é potencialmente un mundo de intertextualidade, de interrelacións, de ricas asociacións

---

³⁸ Son varios os autores portugueses ou brasileiros que teñen elucubrado sobre a “corruptela” da expresión *cuspidos e (es)carrados* común en portugués (“escarrado” e “cuspidos” son voces portuguesas sinónimas). Como exemplos de elucubracións, citemos “cuspidos e carrados” como corruptela de “esculpido em Carrara” (<http://br.answers.yahoo.com/question/index?qid=20080523101827AAi7yd6>); outros traen “cuspidos e escarrados” de “insculpido e encarnado”, pensando sempre que o pobo oe mal e comprende peor (<http://vestibular.uol.com.br/ultnot/resumos/ult2772u42.jhtm>). Ideas semellantes poden consultarse en Carvalho Costa (1982:volume I, tomo III, 196. Agradecemos a X. Ferro esta información).

En inglés, *To be the dead spit of someone* e *To be the spitting image of somebody* significan ‘ser a imaxe cuspidos de alguén, ser cuspido a alguén’ e, no Reino Unido, os monecos da televisión paralelos a aqueles que actuaban nas españolas Noticias del guiñol eran chamados spit image (imaxe cuspidos). En francés dise *C’est son père tout craché* onde nós dicimos *É cuspidos ó pai*.

³⁹ O valor curativo do cuspe xa aparece na Biblia (Xesús colle barro e cospe para curar un cego en Xoán 9, 6 e volve tocar co seu cuspe a lingua dun xordomudo en Marcos 7, 33). Quizais sexa importante subliñar que esa pasaxe da curación do cego vén sendo frecuentemente interpretada como un nacemento a unha nova vida e, xa que logo, relacionada coa pasaxe da creación do home con barro da terra e alento do Creador (*lembra que me formaches co barro*, dille Xob a Deus en Xob 10, 9). Alento e cuspe andan xuntos nos ritos curativos populares e, neste sentido, sabemos que “Hay también personas, a las que en España llaman ensalmadores, que curan con la saliva y el aliento” (Mariño 1985:v.II, 39).

⁴⁰ Hai outro conto, onde Deus, san Pedro e o demo cospen nas augas do mar creando así, respectivamente, o linguado, o peixe-globo e as medusas (Prada 1998:36, “El origen de las medusas”, conto de Islandia).

culturais e míticas; un mundo semi-perdido, unha especie de paraíso perdido (os contos) que con frecuencia só a través da frase podemos recuperar. Non nos podemos permitir o luxo de desprezar nin unha soa frase popular porque pode acochar un tesouro.

Este aspecto da fraseoloxía, o estudo da súa orixe e a súa interrelación coas distintas formas da literatura popular, é un campo aberto de traballo. Non está esgotado. É un fio que se tende ao vento propicio que trae o futuro próximo.

5. Referencias bibliográficas

- ADRIÃO, José Maria (1928-29): “Retalhos de um adagiário”, en *Revista Lusitana* 27, Lisboa, 198-242.
- ALEMÁN, Mateo (1987 [1604]): *Segunda parte de la vida de Guzmán de Alfarache, atalaya de la vida humana*. Edición de José Mª Micó. Madrid: Cátedra.
- ALFONSO X, EL SABIO (1986): *Cantigas de Santa María*. Mettmann, Walter, ed. Madrid: Castalia.
- ALMEIDA, J.; SAMPAIO, A. (1975): *Dicionário da língua portuguesa*. Porto: Porto editora, 5^a ed.
- ÁLVAREZ, R.; VILAVEDRA, D. (eds.) (1999): *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor Xesús Alonso Montero*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela.
- ASENSIO GARCÍA, J. (2004): *Cuentos riojanos de tradición oral*. Logroño: Los Libros del Rayo.
- ASIMOV, Isaac (1985): *Guía de la Biblia*. Barcelona: Laia. 2 volumes.
- BABARRO FERNÁNDEZ, X. (1993): *Textos dialectais (do galego de Asturias)*. Tese de Doutoramento sen publicar, Universidade de Santiago. Citado pola edición electrónica no Tesouro Informatizado da Lingua Galega (TILG), <http://www4.usc.es/TILG/> [Data de consulta: 10/03/2009]
- BLANCO, D. (1992): *A poesía popular en Galicia. 1745-1885*. Vigo: Xerais.
- (1999): “Do refrán á cantiga”, en ÁLVAREZ Rosario; VILAVEDRA, Dolores (eds.): *Cinguidos por unha arela común. Homenaxe ó profesor Xesús Alonso Montero*. Santiago de Compostela: Universidade de Santiago de Compostela. Tomo II, 203-233.
- BRAGA, Teófilo (2002 [1883]): *Contos Tradicionais do Povo Português*. Lisboa: Publicações Dom Quixote. 2 volumes.
- BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen; RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 4, 173-343.
- CACHO BLECUA, J. M.; LACARRA, M^a. J. (eds.) (1984): *Calila e Dimna*. Madrid: Castalia.
- CALVINO, Italo (1979): *Fiabe italiane*. Torino: Einaudi. 2 volumes.
- CAMARENA, J.; CHEVALIER, M. (1995): *Catálogo Tipológico del cuento folklórico español*. Madrid: Gredos.
- CARBALLO CALERO, R. (1979): *Estudios rosalianos*. Vigo: Galaxia.

- CARVALHO COSTA, Alexandre De (1982): *Gente de Portugal. Sua linguagem, seus costumes*. Portalegre: Assembleia Distrital de Portalegre. 4 volumes.
- CARRÉ ALVARELLOS, L. (1928-31): *Diccionario Galego-Castelán*. A Cruña: Lar. Citado pola edición en SANTAMARINA, A. (ed.) (2003).
- CARRÉ ALVARELLOS, Lois (1968): *Contos populares da Galiza*. Porto: Museu de Etnografía e História. Junta Distrital do Porto.
- CENTRO DE ESTUDOS FINGOY (1972): *Contos populares da provincia de Lugo*. Vigo: Galaxia.
- COELHO, Adolfo (1985): *Contos Populares Portugueses*. Lisboa: Publicações Dom Quixote.
- CONSIGLIERI PEDROSO, Zophimo (1999 [1910]): *Contos populares portugueses*. Lisboa: Vega, 6ª ed.
- CORREAS, Gonzalo (1967 [1627]): *Vocabulario de refranes y frases proverbiales*. Edición de Louis Combet. Burdeos: Institut d'Études Ibériques et Ibéro-Américaines de l'Université de Bordeaux.
- DUARTE, Don (1982 [1438]): *Leal Conselheiro*. Edición de João Morais Barbosa. Vila da Maia: Imprensa Nacional.
- FEIXÓ CID, X. (coord.) (2007): *Diccionario fraseolóxico século XXI castelán/galego e de correspondencias galego/castelán*. Vigo: Cumio-Galaxia.
- FERNÁNDEZ FLÓREZ, W. (1997): *El bosque animado*. Madrid: Espasa-Calpe.
- FERNÁNDEZ ROCA, X. A.; MARTÍNEZ LÓPEZ, Mª. J. (coords.) (2002): *Vir Bonus Docendi Peritus. Homenaxe a José Pérez Riesco*. A Coruña: Universidade da Coruña.
- FERRO RUIBAL, X. (1997): “Deus e mailo demo no refraneiro galego”, en *Paremia* 6, 208-222.
- (2004): “Explicitación e implicitación fraseolóxica: notas galegas”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 6, 57-80.
- (2006): “Locucións comparativas ou elativas galegas”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 8, 179-264.
- FERRO RUIBAL, X.; VEIGA NOVOA, C. (2006): “*Paremiás selectas*. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llópez Méndez”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 8, 265-315.
- GRAVES, R. (2004): *Los mitos griegos*. Barcelona: Círculo de Lectores.
- GUTIÉRREZ MACÍAS, Valeriano (1990): “Verdades como puños: Las del Barquero de Talaván”, en *Revista de Folklore* 115, 35-36. Versión electrónica en <http://www.funjdiaz.net/folklore/index.cfm>. [Data de consulta: 18/04/2009]
- HARGUINDEY, H.; BARRIO, M. (1994): *Antoloxía do conto popular galego*. Vigo: Galaxia.
- HARO CORTÉS, Marta (ed. lit.) (2007 [1493]): *Exemplario contra los engaños y peligros del mundo*. Colección Parnaseo. Valencia: PUV (Publicacions Universitat de València).
- IBÁÑEZ FERNÁNDEZ, J. (1956): *Diccionario Galego da Rima e Galego-Castelán*. Madrid. Citado pola edición en SANTAMARINA, A. (ed.) (2003).

- LAMELA VILLARAVID, C.; PARGA VALIÑA, M. (1998): *A cultura popular de tradición oral nos centros da terceira idade*. Santiago de Compostela: Consello da Cultura Galega.
- LENCE SANTAR, E. (2000 [1938]): *Etnografía mindoniense*. Edición de A. Requeixo. Santiago de Compostela: Follas Novas.
- LÓPEZ TABOADA, C.; SOTO ARIAS, M^a. R. (1995): *Así falan os galegos. Fraseoloxía da lingua galega*. A Coruña: Galinova.
- (2008): *Diccionario de Fraseoloxía Galega*. Vigo: Xerais.
- MARIÑO FERRO, Xosé Ramón (1985): *La medicina popular interpretada*. Vigo: Xerais.
- MOKIENKO, V. (2000): *Fraseoloxía eslava*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro-Xunta de Galicia.
- NOIA CAMPOS, M^a. C. (2003): *Contos galegos de tradición oral*. Vigo: Nigra Trea.
- OTERO PEDRAYO, R. (1960): *O señorito da Reboraina*. Vigo: Galaxia.
- PAZ ROCA, M^a. C. (2003): “Aportazón ao refraneiro. Coleición de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 4, 129-141.
- PEREDA ÁLVAREZ, José María (1953): “Aportaciones léxicas y folklóricas al estudio de la lengua gallega”, en *Douro Litoral VII-VIII*, 19-52. Citado pola edición de Antón Santamarina (ed.) (2003).
- PINEDA, Juan de (1963-1964 [1589]): *Diálogos familiares de la agricultura cristiana*. Edición de Juan Meseguer Fernández. Madrid: Atlas. Citado pola versión electrónica da REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: Banco de datos (CORDE) [en liña]. *Corpus diacrónico del español*. <http://www.rae.es> / [Data de consulta: 27/03/2009].
- PRADA SAMPER, J. M. de (1998): *Las mil caras del Diablo*. Barcelona: Juventud.
- QUINTÁNS SUÁREZ, M. (1993): *Antoloxía de contos populares de Galicia*. Noia: Tambre.
- (1994): *Anuario de tradicións galegas*. Noia: Tambre.
- REAL ACADEMIA GALEGA (1913-28): *Diccionario gallego-castellano*. Coruña: Roel.
- (1997): *Diccionario da Real Academia Galega*. Vigo: Galaxia-Xerais.
- RIELO CARBALLO, N. (1976): *Escolma de Carballo*. Vigo: Castrelos.
- RODRÍGUEZ, F. J. (1863): *Diccionario Gallego-Castellano*. Coruña: Mariano M. y Sancho.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, E. (1958-1961): *Diccionario Enciclopédico Gallego-Castellano*. Vigo: Galaxia.
- SACO y ARCE, J. A. (1987): *Literatura popular de Galicia*. Ourense: Deputación Provincial de Ourense.
- SAMPEDRO y FOLGAR, Casto (1982): *Cancionero Musical de Galicia*. A Coruña: Fundación ‘Pedro Barrié de la Maza, Conde de Fenosa’.
- SANTAMARINA, A. (ed.) (2003): *Diccionario de diccionarios*. A Coruña: Fundación Pedro Barrié de la Maza.
- SOTO ARIAS, M^a. R.; GONZÁLEZ GARCÍA, L. (2002): “Brancaflor en Galicia”, en FERNÁNDEZ, X. Á.; MARTÍNEZ LÓPEZ, M. J. (coords.): *Vir Bonus*

- Docendi Peritus. Homenaxe a José Pérez Riesco*. A Coruña: Universidade da Coruña, 433-449.
- SOTO ARIAS, M^a. R. (2003): “Achegas a un dicionario de refráns”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 3, 1-131. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- VALERA, Juan (1896 [2002]): *Cuentos y chascarrillos andaluces*. Edición dixital Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, <http://www.cervantesvirtual.com/> [Data de consulta : 23/04/2009]
- VALLADARES NÚÑEZ, M. (1884): *Diccionario Gallego-Castellano*. Santiago: Seminario Conciliar Central.
- VÁZQUEZ, L. (2003): “Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 4, 143-171.
- VÁZQUEZ SACO, F. (2003): “Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral”, en *Cadernos de fraseoloxía galega* 5. Edición de BELOSO GÓMEZ, J.; BUJÁN OTERO, P.; FERRO RUIBAL, X.; PAZ ROCA, C. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- VENTÍN DURÁN, J. A. (2007): “Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega*. Anexo 1. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- VIALE MOUTINHO, José (s. a. [1980]): *Contos populares Portugueses. Antologia*. Mem Martins: Publicações Europa-América.
- VIDAL CASTIÑEIRA, A. (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica”, en *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 4, 79-116. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- VIEGAS GUERREIRO, M. (1955): *Contos populares portugueses*. Lisboa: Fundação Nacional para a Alegria no Trabalho, Gabinete de Etnografía.

Referencias electrónicas:

- <http://br.answers.yahoo.com/question/index?qid=20080523101827AAi7yd6> [Data de consulta: 15/04/2009]
- <http://vestibular.uol.com.br/ultnot/resumos/ult2772u42.jhtm> [Data de consulta: 22/03/2009]

Lema, categoría e *definiens* na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán

Aina Torrent-Lenzen¹

Fachhochschule Köln

Universität Wien

Neste artigo expoñemos as directrices que estamos a aplicar na elaboración do *Diccionario español-alemán de locuciones del español de España de Colonia/Hamburgo* polo que se refire a determinados aspectos da microestrutura. Algunhas das dificultades que expoñemos son: por un lado, a determinación dunha forma para o lema, así como dunha categoría gramatical que lle corresponda; e, por outro lado, a formulación do *definiens*. Igualmente, tratamos as interrelacións entre estas tres entidades microestruturais (lema, categoría gramatical e *definiens*). En menor grao, tamén se teñen en conta os mencionados aspectos desde o punto de vista da fraseografía monolingüe do español.

Palabras clave: lema, categoría gramatical, *definiens*, fraseografía monolingüe do español, fraseografía bilingüe español-alemán, microestrutura.

In this paper we present the guidelines we are applying to the creation of the Diccionario español-alemán de locuciones del español de España of Colonia/Hamburgo with regard to some aspects of its microstructure. Some of the difficulties that are put forward are: on one hand, the determination of one form for the lemma, together with the corresponding grammatical category; and, on the other hand, the formulation of the definiens. We also deal with the relationships between these three microstructural entities (lemma, grammatical category and definiens). To a lesser extent from the point of view of the Spanish monolingual phraseology these aspects are also taken into account.

Keywords: lemma, grammatical category, definiens, Spanish monolingual phraseology, bilingual Spanish-German phraseography, microstructure.

Data de recepción 23/01/2009 Data de aceptación 26/03/2009

¹ Tradución de Francisco Javier Trashorras García.

1. Introducción

O obxectivo do presente estudo é tratar algúns aspectos relacionados coa microestrutura dos artigos no campo da fraseografía en xeral e, moi especialmente, da fraseografía bilingüe español-alemán de descodificación. Concretamente, analizaranse algunhas das dificultades que encerran a determinación dunha forma para o lema, a especificación dunha categoría gramatical para a locución lematizada e a estruturación e formulación do *definiens*, así como algúns dos problemas que xorden a partir das interrelacións entre estes tres elementos (lema, categoría e *definiens*).

En xeral, centraremos a análise na exposición das directices que seguimos, en relación cos mencionados aspectos, na elaboración do *Diccionario español-alemán de unidades fraseológicas idiomáticas del español de España* de Colonia/Hamburgo. O proxecto, dirixido pola autora destas liñas, estámo-lo a levar a cabo un equipo vinculado á Universidade de Ciencias Aplicadas de Colonia (*Fachhochschule Köln*)². Só de xeito esporádico e resumido comentaremos as solucións doutros dicionarios.

É un feito que a fraseografía bilingüe español-alemán carece dunha terminoloxía e dunha teoría propias e axeitadas. Neste sentido, enténdase este estudo como unha modesta contribución ao desenvolvemento desta nacente subdisciplina lingüística.

2. Características xerais do noso dicionario

Concibimos o noso dicionario como unha obra de descodificación dirixida ao público xermanoparlante. Ao noso parecer, un dicionario lingua estranxeira-lingua materna de descodificación oponse, polo menos no que se refire á concepción teórica, tanto a un dicionario contrastivo como o que sería un dicionario de codificación cara á lingua materna. Por suposto que as aplicacións destes diferentes tipos de dicionarios son múltiples e que estamos falando dende un plano teórico que é, non obstante, o que rixe e determina a elaboración dunha obra desta índole. O tema é complexo e será obxecto dun artigo á parte (véxase Torrent-Lenzen, en preparación). En calquera caso, pensamos que se algo caracteriza –ou debería caracterizar– dun xeito especial un dicionario lingua estranxeira-lingua materna de descodificación é a precisión á hora de formular a definición ou de proporcionar solucións para o *definiens*³. Este é un dos obxectivos principais do noso traballo fraseográfico.

---

² A publicación do noso dicionario, que será unha obra impresa, está prevista para dentro duns sete anos na editorial Buske de Hamburgo; por iso falamos do dicionario “Colonia/Hamburgo”. Véxase unha presentación do proxecto en Torrent-Lenzen (2007) e Torrent-Lenzen (2008c).

³ Tal como pode observarse, servímonos do termo *definiens*, pouco usual na fraseografía bilingüe. No noso quefacer fraseográfico, o *definiens* constitúe a información semántico-pragmática acontextuada (trátase dunha información que non aparece nun exemplo concreto, senón que amosa un grao de abstracción máis ou menos elevado), sexa cal for o seu tipo ou a súa estrutura, que nas entradas do noso dicionario dáse sobre o *definiendum*. Partimos, entón, por unha parte, do feito de que o equivalente, tan esencial na lexicografía bilingüe en xeral, tamén define, e, pola outra parte, xa que non sempre dispoñemos dun equivalente –ou dun equivalente acontextuado– e que temos que recorrer á paráfrase explicativa, agrupamos todas estas solucións sobre a información semántico-pragmática dunha locución baixo o termo *definiens*.

Tamén constitúen trazos esenciais do noso dicionario os seguintes aspectos: a) será unha obra semasiolóxica que seguirá estritamente a orde continua; b) todas e cada unha das locucións irán acompañadas dun ou varios exemplos, os cales virán en versión bilingüe; c) gran parte do noso traballo apóiase en datos sacados de Internet, sobre todo no que atinxe á confección dos exemplos⁴ e d) baseamos tanto a elaboración do noso dicionario coma os estudos fraseográficos que están a xurdir a raíz deste proxecto no instrumentario analítico que ofrece a lingüística pragmática, aínda que un dicionario representa un punto de confluencia de aspectos, e ás veces problemas lingüísticos, de moi diversa índole, polo que cómpre recorrer a outras disciplinas e teorías lingüísticas.

Como fontes do noso dicionario debemos nomear ante todo o *Diccionario fraseológico documentado del español actual* (DFDEA) de Seco et al. (2004), inventario completísimo no campo da fraseoloxía do español de España, aínda que tamén nos baseamos, entre outras, nas seguintes obras: no Dicionario de la Real Academia (DRAE) (2001), no de María Moliner (DUE) (1998), no de Varela / Kubarth (DFEM) (1994), así como nos de Inmaculada Penadés (2002, 2005 e 2008). Tal e como se mencionou, no presente estudo imos contrapoñer de cando en vez as súas respectivas solucións fraseográficas ás nosas alternativas, as cales veñen motivadas en gran parte, sen dúbida, pola perspectiva bilingüe español-alemán.

A nosa definición de locución está inspirada na que ofrecen Seco et al. (2004, XII), Ruiz (1997:74 e 99) e Wotjak (1998:307): unha locución é unha agrupación máis ou menos fixa de palabras que asume unha función gramatical determinada (nominal, adxectiva, verbal etc.), ben na oración ben no texto, e que ten un significado que non pode deducirse necesariamente dos significados dos seus compoñentes.

Todo dicionario ten unha función didáctica, pero moi especialmente tena un dicionario bilingüe, moito máis un dicionario fraseolóxico bilingüe lingua estranxeira-lingua materna de descodificación, xa que está pensado para resolver as dúbidas do usuario sobre o significado dos fraseoloxismos dunha lingua que non domina como falante nativo.

3. O lema fraseográfico

O lema ou *definiendum* fraseográfico definímolos como a forma na que é presentada unha locución no dicionario co gallo de ser definida no *definiens*⁵. O lema, polo tanto,

---

⁴ Os aspectos relacionados coa exemplificación tratámoslos detalladamente en Torrent-Lenzen (na prensa).

⁵ Tamén podemos falar da *locución-guía* (Torrent-Lenzen 2007:281), concepto que utilizamos inspirándonos na terminoloxía proposta por Porto Dapena (2002:184) e por Haensch / Omeñaca (2004:46). Na teoría que estamos a elaborar, ou que está a nacer, a partir do noso proxecto, os termos *lema*, *definiendum* e *locución-guía* denotan o mesmo, se ben dende perspectivas diferentes. Somos conscientes de apartarnos da definición de *lema* que se utiliza na lexicografía xeral. Segundo Porto Dapena (2002:32), o *lema* é a forma coa que aparecen nun dicionario as palabras flexivas. A nosa adaptación terminolóxica obedece a necesidades prácticas, xa que en relación coas locucións preséntase moi a miúdo o problema de decidir baixo que forma figurará unha unidade ou que forma concreta encabezará o artigo, tamén no caso de que non se trate de formas flexivas. Deste xeito, Olímpio (2007:73-132) inclúe no capítulo dedicado ao lema

encabeza cada un dos artigos do dicionario, constituíndo o punto de enlace entre a macroestrutura e a microestrutura dun dicionario (Engelberg / Lemnitzer 2004: 123-124). Non imos tratar aquí todos os aspectos relacionados coa lematización fraseográfica⁶: a bibliografía ao respecto é copiosa e iso podería ser obxecto dun extenso artigo adicado exclusivamente a este tema. Si imos comentar, non obstante, os aspectos máis esenciais da lematización das locucións con función verbal, así como algunhas das consecuencias que se derivan do método aplicado á hora de formular a definición⁷.

3.1. A lematización das locucións verbais

De acordo con García-Page (2008: 392), defendemos a opinión de que no lema das locucións con función verbal deben aparecer todos os argumentos⁸, sendo así que o proceso de lexicalización e de transposición semántica (Dobrovol'skij 1988: 62) que se consumou co tempo nun bo número de unidades fraseolóxicas implicou cambios nos posibles elementos que interveñen como obxecto e/ou como suxeito. Ao respecto escribe García-Page (2008: 392):

“[...] ciertas expresiones, consideradas como fijas e idiomáticas, incorporan un actante del que no dispone la secuencia literal [...]; es lo que ocurre con las locuciones *leer la cartilla, hacer la cama, cerrar la puerta, apretar las clavijas*, etc., que exigen un complemento indirecto de persona [...].[...] estos hechos ponen de manifiesto la relevancia que tiene el componente externo de la locución, hasta el punto de poder ser considerado como un constituyente de pleno derecho igual que los componentes internos o léxicamente fijados [...]”⁹.

---

das unidades fraseolóxicas os aspectos relacionados coa negación que comentamos máis abaixo no capítulo 3.4., se ben non se trata de problemas que teñan que ver coa flexión.

⁶ Por *lematización* entendemos a toma dunha decisión por parte do fraseógrafo sobre a forma concreta (ou *lema*) co que vai aparecer unha locución determinada na nomenclatura do dicionario. A nomenclatura do dicionario é “el conjunto de léxico estudiado por éste” (Porto Dapena 1997:184).

⁷ Deixando á parte os problemas que poidan comportar os fraseoloxismos no que á lematización se refire, en relación cos lemas danse ás veces diferenzas considerables entre un e outro dicionario e aínda máis entre linguas e culturas distintas. Deste xeito, nos dicionarios españois e alemáns hai que buscar os verbos na súa forma de infinitivo, mentres que o lema verbal nos dicionarios de latín o constitúe a primeira persoa singular do presente de indicativo (isto é, hai que buscar o verbo *ser* baixo *sunt* (‘soy’), non baixo *esse*), e nos dicionarios de árabe, a terceira persoa masculino singular do pasado (hai que buscar o verbo *comer* baixo *comeu*). Estas diferenzas na lematización verbal ocorren por ser o verbo xustamente a clase de palabra que indica acción e movemento, de modo que é un pouco contraditorio querer darlle unha forma estática ou neutra coa que poida ser catalogado nun dicionario e seguir chamándoo “verbo”.

⁸ Servímonos dos termos *argumento* e *estructura argumental*, procedentes da gramática creativa (Eguren / Fernández 2004:126; Villalba 2004:28) aínda que moi difundidos. En relación co verbo ou predicado verbal, constitúen argumentos o suxeito e os complementos.

⁹ Os compoñentes internos son os elementos constitutivos da locución propiamente dita: trátase de elementos fixos, o cal non significa que no poidan ser flexivos (*llamar, la e atención* son os compoñentes internos da locución *llamar la atención a alguien una persona*); pola contra, os compoñentes externos son os que acompañan á locución propiamente dita e constitúen os seus argumentos no caso de que estes non sexan compoñentes internos: trátase de elementos variables (“Pedro”, “mi tío”, etc. no canto de *alguien* e *una persona* en *llamar la atención a alguien una persona*: “Mi tío llamó la atención a Pedro”). No noso dicionario seguimos as recomendacións de Wotjak (1998:313 e 319) no que se refire á diferenciación de compoñentes internos e externos nos lemas.

Poñamos por exemplo a locución *llamar la atención a alguien una persona*¹⁰, a cal ten como compoñente externo un obxecto indirecto –posto que diríamos *llamarle la atención* (a un home, por exemplo) e non **llamarlo la atención*– e como compoñente interno un obxecto directo. Fóra desta construción idiomática, o verbo *llamar* non podería esixir un obxecto directo non humano, como é *la atención*, máis un obxecto indirecto humano¹¹. Trátase dunha constelación argumental do verbo *llamar* caracteristicamente idiomática.

García-Page (2008: 392) cuestiona a pertinencia das propostas lexicográficas que prescinden dos compoñentes externos ou que minimizan a súa importancia dende o momento no que os colocan entre parénteses ou corchetes¹². En xeral, se observamos os distintos dicionarios monolingües mencionados máis arriba, parécenos detectar unha certa reticencia por parte dos fraseógrafos españois a presentar de maneira sistemática os compoñentes externos das locucións verbais e/ou a presentalos como parte integrante do lema verbal. Dende o punto de vista da fraseografía bilingüe, a renuncia a indicar os argumentos parécenos completamente inaceptable, posto que é unha información que o usuario –por regra xeral, falante nativo doutra lingua que non é o español– non posúe, polo que pode desorientalo á hora de identificar unha locución nun texto en español e confundilo á hora de producir textos na devandita lingua. Polo demais, segundo o noso ver, a gran maioría das locucións verbais apenas se entenden desprovistas dos argumentos: tal é o caso de *hacer con los pies* (no canto de *hacer algo con los pies*), de *no querer nada* (no canto de *no querer nada con alguien*) ou de *dejar tamaño* (no canto de *dejar tamaño a alguien [ou a algo]*)¹³.

¹⁰ Utilizamos grosa para as formas citativas das locucións: a) cando se trata de lemas tal como figuran nos dicionarios; se non se indica a procedencia, o lema en cuestión provén do noso; como aínda non apareceu, obviamente non podemos poñer indicación de ano e páxina; e b) cando queremos explicitar a diferenza entre compoñentes internos e externos.

¹¹ Por suposto que existen construcións do tipo *llamar a una ambulancia* ou *llamar a un taxi*, nas que aparece o verbo *llamar* cun obxecto directo non humano, pero nestes casos non forma parte do predicado ningún argumento que sexa un obxecto indirecto humano, tal como ocorre en *llamar la atención a alguien una persona*.

¹² En Seco et al. (2004) utilízanse corchetes (“*patinarle las neuronas [a alguien]*”, Seco et al. 2004:686), aínda que esta información sobre os argumentos só figura de maneira esporádica (véxase nota 21 a pé de páxina); en Penadés Martínez (2002, 2005 e 2008), estes datos son ofrecidos de maneira sistemática, mais non no lema (“*parecerse en el blanco de los ojos v. (s) infor. [alguien, a alguien]*”, Penadés Martínez 2002: 23).

¹³ Na *Guía de consulta* do DFDEA están recollidas, unha tras outra e sen complementos, locucións de estrutura sintáctica e semántica moi distintas. Na nosa opinión, é chocante e desorientador ler *hacerse a la idea* e, xusto despois, *hacerse a la mar*, como se ambas locucións tiveran a mesma estrutura argumental e, polo tanto, como se fose posible deducir un significado sintáctico semellante de ambas, cousa que non é viable. Consideramos que ao despojar a locucións como *hacerse a la idea* do seu complemento preposicional, neste caso *de algo*, omítese unha información sintáctica e semántica esencial, e pensamos que iso non debería facerse baixo ningún concepto, nin sequera nunha guía ou rexistro deste tipo; poñemos en dúbida, logo, que a algún usuario se lle ocorra espontaneamente buscar a locución *hacer algo con los pies* baixo *hacer con los pies*, que é como aparece na devandita *Guía de consulta* do DFDEA (Seco et al. 2004:50). E non esquezamos que un rexistro deste tipo está pensado para facilitarlle a busca ao usuario, o cal ten unha forma citativa determinada na súa mente, e a partir desta forma vai consultar a guía. Por *forma citativa* entendemos a forma ou estrutura que escolle ou utiliza un falante para referirse a unha locución (tal como ocorre na seguinte oración, na que o emisor “cita” unha unidade fraseolóxica: *Mi padre siempre lo decía, esto de “ser el acabóse”*); na nomenclatura dun dicionario, e de acordo coa

A indicación dos argumentos no lema fraseográfico non debe confundirse co chamado *contorno*. Na lexicografía monolingüe adoita falarse do *contorno* (ou tamén do *entorno*) dunha palabra ou expresión en referencia aos elementos que non forman parte do significado, senón do contexto sintáctico e semántico no que esta adoita aparecer, os cales son indicados no *definiens*, non no *definiendum*; por exemplo: “**Comprar**. *tr.* Adquirir algo por dinero” (Porto Dapena 2002:308); “**Confluir**. *intr.* Juntarse dos o más ríos u otras corrientes de agua en un mismo lugar” (Porto Dapena 2002:310). Nestes *definiens* está claro que nin “algo”, no primeiro, nin “dos o más ríos u otras corrientes de agua”, no segundo, forman parte dos significados de *comprar* y de *confluir* respectivamente. O concepto de *contorno* lexicográfico foi acuñado por Manuel Seco (Porto Dapena 1997). No DFDEA (2004:XXV), no capítulo titulado “Cómo usar el diccionario”, os autores falan do *contexto* para referirse aos argumentos, independentemente de se figuran no *definiendum* ou no *definiens* e presentan os seguintes exemplos, entre outros: “**esperar el santo advenimiento**. *v (col)* Estar inactiva [una pers.] o sin uso [una cosa] en espera de algo que no llega” (Seco et al. 2004:XXV e 115); “**poner a caldo** [a alguien]. *v (col)* Reprender[le] duramente o llenar[le] de improperios” (Seco et al. 2004:XXV e 228). Nós propoñemos falar do *contexto sintáctico argumental*¹⁴. Nun dicionario bilingüe, a solución de indicar só o contexto sintáctico argumental no *definiens* é totalmente inviable, xa que se dá a miúdo o caso de que unha palabra ou un predicado que nunha lingua esixe un tipo de argumento, noutra esixe outro, de xeito que hai que dar esta información para cada lingua por separado.

Nalgúns casos, a introdución ou a omisión dos compoñentes externos no lema pode ser determinante á hora de decidir se unha unidade fraseolóxica é unha locución ou unha colocación. Por exemplo, en relación coa acepción de *sacar la lengua* que implica a realización do xesto¹⁵, pensamos que sen argumentos (*sacar la lengua*) sería, en todo caso, unha colocación ou acaso nin sequera isto, xa que se corresponde a construcións

---

terminoloxía que utilizamos nós, a forma citativa coincide co lema. O termo *forma citativa* é utilizado a miúdo na fraseografía hispánica por parte de investigadores xermanofalantes e é tradución do término alemán *Nennform*, o cal se refire á forma base ou canónica dunha locución independentemente dos aspectos lexicográficos ou fraseográficos.

¹⁴ No campo da fraseoloxía e a fraseografía españolas, diversos autores (véxase, por exemplo, Penadés Martínez 2002-2003:116-118) utilizan o termo *contorno* para referirse ao contexto sintáctico argumental. Non obstante, parécenos importante distinguir terminoloxicamente entre a indicación da devandita información no *definiendum* e a súa indicación no *definiens*. Polo demais, o “contorno”, segundo a tradición lexicográfica iniciada por Seco e continuada por Porto Dapena, adoita facer alusión a contidos semánticos moito máis precisos do que ocorre cando se indican os argumentos no lema ou *definiendum*, xa que, neste último caso, trátase de indicacións moi abstractas sobre a natureza semántica de posicións sintácticas que teñen que estar ocupadas.

¹⁵ Ao contrario do que figura no DFDEA (“**sacar la lengua** [a alguien]. *v* Burlarse [de él] con el gesto de sacar la lengua en su presencia” (Seco et al. 2004:578) e noutras obras, opinamos que a realización do xesto na locución *sacar la lengua* non é sempre necesaria e que, nesta acepción de significado máis traslaticio na que non se realiza o xesto, o obxecto é “algo (non material)”, non “alguien”, tal como nolo demostra o seguinte exemplo procedente da rede: *Lo único que puedo decirte es que vale la pena sacarle la lengua al mundo, sacarle el trasero y seguir siendo como es uno*. Sobre o significado de *sacar la lengua*, véxase Torrent-Lenzen / Uría Fernández (2009). Se non se indica o contrario, os exemplos presentados foron extraídos da Internet. Abstémonos de citar os enderezos das páxinas web das que proceden. Non cambiamos nada neles, agás algún que outro acento ou signo de puntuación

libres como *sacar la mano* (do peto, por exemplo), *sacar el dinero* (da carteira, por exemplo) etc.; mentres que coa indicación do obxecto indirecto (*sacarle la lengua a alguien*; deixemos agora á parte a posibilidade de sacarlle a lingua a algo), entón si que este sintagma adquire as características dunha locución, xa que a persoa que actúa non lle saca a lingua ao seu interlocutor (e dicir, non a extrae da boca deste), senón que saca a súa propia (compárese o significado de *sacarle la lengua a alguien* co que interpretamos en sintagmas libres como *sacarle una muela a alguien* ou *sacarle las tripas a un animal*).

3.2. Lema e definición (ou *definiendum e definiens*)

Os termos *definiendum* e *definiens* analizan as estreitas relacións de interdependencia que existen entre estes dous elementos na microestrutura dun dicionario. A resposta que proporciona o *definiens* debe corresponder á cuestión que presenta o *definiendum*. Esta interdependencia ten implicacións fraseográficas que imos comentar nas páxinas seguintes.

3.2.1. Dúas cuestións fundamentais

Á hora de determinar o lema dunha locución e sempre co obxectivo de conseguir un *definiens* óptimo, o fraseógrafo, ao noso entender, debe preguntarse dúas cuestións fundamentais: 1) Dá conta o lema de todos os usos e significados posibles ou, pola contra, pásaos por riba ou informa indebidamente o usuario? e 2) Foi reducida a locución a unha unidade mínima que a segue facendo recoñecible como unidade cun sentido traslaticio determinado ou, pola contra, impide a devandita redución identificar o significado? Como veremos, ambas as cuestións están directamente relacionadas coa información que ofrece o *definiens*, sobre todo, dende o punto de vista da fraseografía bilingüe de descodificación.

En relación co segundo aspecto, Morvay (2006:391-392) critica que no DFDEA algunhas locucións fosen reducidas á súa forma mínima e agrupadas nunha mesma entrada como se de acepcións dunha mesma locución se tratase. Tal é o caso de *en blanco*: con esta forma mínima no lema, os autores do DFDEA (2004:188) irmandan locucións de significado tan dispar como *poner los ojos en blanco*, *pasar la noche en blanco* ou *quedarse en blanco*. A nosa maneira de proceder é tan práctica como pragmática: ante a posibilidade ou a necesidade (por cuestións de técnica fraseográfica) de reducir unha locución a unha forma mínima, preguntámonos se a devandita forma segue sendo asociable co significado da locución: por exemplo, a unidade fraseolóxica *sin consuelo*, nunha das súas acepcións, a cal denota a intensidade dun sentimento de tristeza ou estado anímico semellante, pode ser adxectiva, tal como nos amosa a rede: *tristeza sin consuelo*; *palabras sin consuelo* ou adverbial: *llorar sin consuelo*; *comenzó a gritar sin consuelo y con gran desesperación*; *penar sin consuelo* e acompaña, nestas funcións, a substantivos e verbos diversos. Esta locución, nesta acepción que tratamos aquí, non significa que ninguén console a persoa aflixida, senón que a tristura desta é tan grande que todos os esforzos por consolala serán inútiles. Un lema do tipo *llorar sin consuelo* sería, en principio, máis fácil de entender, pero reduciría as posibilidades de uso. Neste caso, opinamos que a locución é identificable nesta forma reducida, polo

que a presentamos así. En cambio, non nos parece viable presentar *a jarros* como locución adverbial, tal como o fan Seco et al. (2004:558), xa que para identificar o significado desta unidade cómpre o uso do verbo *llover*, polo que non consideramos suficiente, nin convincente, dar esta información na acoutación da unidade, e non no lema. Na nosa opinión, non se podería escoller *a jarros* como título a secas para un cadro no que se vise chober torrencialmente, por exemplo. A nosa entrada reza: “***llover a jarros*** (verb. Ph.): ***wie aus Kübeln gießen***. *Cuando nos despertamos, estaba lloviendo a jarros y se nos había inundado el garaje. Als wir aufwachten, goss es wie aus Kübeln, und die Garage stand unter Wasser*”. En xeral, na investigación fraseográfica criticase e considérase unha falta de sistematicidade (Morvay 2006:387) o feito de que algúns dicionarios recollan unha unidade como verbal –por exemplo, *dársele/importarle u. p./u. c. un ardite a alguien*, figura como lema no DFEM (1994: 14)– e outros como adverbial –*un ardite*, figura como lema no DFDEA (2004:153)–. En diversos libros e artigos, o lector atopará esta esixencia de uniformidade en todo o que respecta á fraseografía en xeral. Nós non consideramos que este tipo de crítica ou de esixencia sexa xusta nin pertinente. Cada fraseógrafo ten as súas propias conviccións científicas e o único que importa é que aplique o seu sistema da maneira máis consecuente posible¹⁶.

3.2.2. Consecuencias definicionais da lematización

No capítulo 3.1. xa expuxemos que, ao noso parecer, cómpre explicar no lema os argumentos das locucións verbais. Agora queremos facer fincapé no feito de que a renuncia a indicar (e, de rebote, a investigar) os argumentos das locucións verbais impide, ás veces, definir ben. Así, no DFDEA o usuario le que o complemento de *minar el terreno* só pode ser “alguien”, mentres que en Internet atopamos numerosos exemplos do tipo *minar el terreno del convenio*. Se tivesemos en conta que tamén “algo” pode actuar como complemento desta locución, quedaría claro que a definición “trabajar solapadamente para desbaratar[le] los planes” é insuficiente (Torrent-Lenzen / Uría Fernández 2006:177). Do mesmo xeito, na nota 14 a pé de páxina xa se indicou que, de acordo cos usos reais, a locución *sacar la lengua* tamén pode ter “algo (non material)” como obxecto e nesta constelación sintáctica o significado devén máis traslaticio e xa non cómpre realizar o xesto.

Á parte dos inconvenientes que pode supoñer para o *definiens*, a non inclusión dos argumentos no lema, as interrelacións entre *definiendum* e *definiens* presentan verdadeiros retos para o fraseógrafo. Consideremos algúns exemplos. En relación coa locución *escardar cebollinos*, Varela / Kubarth (1994:52) presentan, como lemas distintos “*irse u. p. a escardar cebollinos*” e “*mandar u. p. a escardar cebollinos a alguien*”¹⁷. Pola súa parte, Penadés Martínez (2002:105) cataloga só *mandar a escardar cebollinos*. A pesar diso, na Internet atopamos exemplos nos que non figuran nin *irse* nin *mandar*: *Se admiten firmas de adhesión solidaria y de protesta cívica, contra una injusticia flagrante, cometida, con alevosía y anonimato, por una peña de*

¹⁶ Dicimos “da maneira máis consecuente posible” porque a heteroxeneidade do sistema fraseolóxico obriga a ser flexible.

¹⁷ Obsérvese que Varela / Kubarth (1994) non diferencian entre compoñentes internos e externos.

*impresentables que mejor estarían escardando cebollinos en Bucaramanga, sin ir más lejos*¹⁸. Neste caso, logo, o lema debería ser *escardar cebollinos*, que é tal como figura en Seco et al. (2004:267), porque doutro xeito omítense posibilidades sintácticas e, por conseguinte, semánticas. O certo é que o lema *escardar cebollinos una persona* é relativamente abstracto, polo feito de representar unha unidade mínima que normalmente aparece en contextos máis amplos e máis definibles. Quizais sexa este o motivo polo que os autores do DFDEA escriben que se trata dun fraseoloxismo “vacío de significado”: “Vacío de significado, se usa para manifestar rechazo o desprecio” (Seco et al. 2004:267). Cómpre dicir que non compartimos en absoluto a opinión dos autores do DFDEA e pensamos que, se un signo lingüístico serve para manifestar desprezo ou calquera outra dimensión emotiva, non está baleiro de significado. Vemos, daquela, que unha redución do lema implica a miúdo un maior grao de abstracción no *definiens*, o cal dificulta, sen dúbida, a formulación da definición¹⁹.

Consideremos igualmente a unidade fraseolóxica *recoger con pala a alguien una persona*, a definición da cal encerra unha certa complexidade. En Seco et al. (2004: 721) é definida da seguinte maneira: “**recoger con pala**. *v (col)* Se usa para ponderar el alto grado de cansancio o agotamiento de una pers[ona].” Somos do parecer de que esta definición non é precisa dabondo, xa que unha acción que realiza unha persoa dificilmente pode corresponder a un estado, a algo tan abstracto como é o grao de cansazo. Para un dicionario bilingüe, esta solución sería insuficiente. Ademais, o problema desta locución radica en gran parte en que adoita aparecer en contextos sintácticos e semánticos máis amplos, os cales, se ben ao figuraren no lema facilitarían a definición, tamén implicarían unha redución das posibilidades combinatorias. Tal como nos amosan os seguintes exemplos do noso dicionario²⁰, onde aparece esta locución en estruturas moi variadas, non é posible engadir verbos no lema: *Estos circuitos turísticos son para que te recojan con pala: al final acabas maldiciendo haber hecho el viaje y todo; Los viernes llego a casa que me tienen que recoger con pala, es que ni me apetece decir hola a mi familia ni tengo ánimos siquiera para comer*. Analizando os contextos nos que aparece esta expresión, poderíamos acaso formular que a locución *recoger con pala a alguien una persona* (así reza o noso lema) describe un acto reactivo que unha persoa imaxinaria (*una persona* no lema do noso

---

¹⁸ Tradución proposta no noso dicionario: “Wir freuen uns über große Solidarität durch rege Teilnahme an der Unterschriftenaktion gegen eine offenkundige Ungerechtigkeit, die hinterlistig und anonym durch eine verabscheuungswürdige Clique begangen wurde, die am liebsten dahin gehen sollte, wo der Pfeffer wächst”.

¹⁹ Velai a nosa definición: “mit der Wendung drückt der Sprecher Ablehnung und Verachtung gegenüber jmdm. aus”. En español sería: “con esta locución, el emisor expresa rechazo y desprecio hacia otra persona”.

²⁰ Aproximadamente un 75 % dos exemplos do noso dicionario foron extraídos de Internet (con pequenos cambios como a adxudicación dun suxeito, corrección de erros tipográficos e doutra índole, redución da extensión do exemplo etc.; se cadra non tivemos que cambiar nada nun 15% dos casos), outro 20 % son completamente inventados de acordo coa nosa intuición e o noso saber lingüísticos sobre a lingua española e o 5 % restante están inspirados ben na Internet ben, ao raro, noutras fontes (véxase Torrent-Lenzen, na prensa).

dicionario) debería realizar ante o cansazo do protagonista (*alguien* no lema do noso dicionario)²¹.

3.3 A lematización das locucións verbais no noso dicionario

No dicionario que estamos a elaborar, optamos polo seguinte sistema: nos lemas das locucións verbais indicáanse de maneira sistemática todos os argumentos (posibles obxectos e/ou suxeitos) ao mesmo tempo que, co tipo de letra (grosa fronte a non grosa), indicamos os compoñentes internos e externos. Polo demais, elaboramos un método de lematización verbal inspirado no que empregan Varela / Kubarth (1994), que diferencia entre os entes que poden actuar como suxeitos (*una persona* ou *una cosa*) e os que poden actuar como complementos (*alguien* ou *algo*)²². Exemplos de locucións verbais, segundo este modo de proceder, tal como figuran no noso dicionario, son: **haber nacido ayer una persona**, **llegar a oídos de alguien una cosa**, **echar la vista encima a alguien** [ou a algo] *una persona* o **perder de vista algo** [ou a alguien] *una persona*²³. Excepcionalmente figuran outros entes, como por exemplo *una mujer* (**tener donde agarrarse una mujer**), *un proyecto* (**irse a pique un proyecto** [ou *una ilusión*]) etc. Este tipo de lematización caracterízase polo feito de que, se nas locucións verbais figura un adxectivo –ou unha forma adxectivada– acompañando ao suxeito, o adxectivo en cuestión toma a forma do feminino singular, posto que, tal como acabamos de indicar, escollemos de maneira uniforme para todo o dicionario as formas *una persona* e *una cosa* para os posibles suxeitos dunha acción; así, os lemas de tales locucións cunha palabra adxectivada seguirán o esquema **darse por aludida una persona** (no canto de *darse por aludido*), se ben na paréntese de acoutación que seguirá á locución informamos sobre a forma citativa²⁴ máis xeneralizada: “**estar bien emparentada una persona** (verb. Ph.; ugs.; übliche Nennform: **estar bien emparentado**)”²⁵, a cal tamén figurará no rexistro. Somos conscientes de que este sistema de lematización afástase da tradición fraseográfica. Non obstante, ao noso ver,

²¹ A nosa definición reza da seguinte maneira: “die Wendung beschreibt ein reaktives Verhalten, das ein imaginärer Situationsteilnehmer (*una persona*) auf die Müdigkeit des Protagonisten (*alguien*) zeigen sollte”.

²² En relación co DFDEA e co uso que fan os seus autores da palabra *persona* fronte a *alguien* e de *cosa* fronte a *algo* nas locucións verbais, podemos afirmar que non hai sistematicidade á hora de proporcionar estes datos. Así, a unidade *dar un revolcón* é presentada con *a alguien* na primeira acepción mais con *a una persona* na segunda; a mesma arbitrariedade detéctase na adxudicación de entes para os suxeitos. Polo demais, non queda claro por que nalgunhas locucións se ofrece esta información, mentres que noutras non. O mesmo podemos observar no dicionario de María Moliner, no que, en relación coas locucións verbais, chama a atención o uso totalmente caprichoso de *persona* fronte a *alguien* e de *cosa* fronte a *algo*; compárense, por exemplo, as unidades *tener alguien buenas espaldas* e *tener una persona las espaldas cubiertas* (DUE 1998, I, 1195). O DRAE (2001) é algo máis sistemático no que á repartición de entes se refire, pero trátase de datos que só se dan de maneira esporádica.

²³ Na indicación dos complementos e se estes poden referirse tanto a entes [+ hum] como [- hum], por regra xeral poñemos *alguien* antes de *algo* (**echar la vista encima a alguien** [ou a algo] *una persona*); non obstante, para que o usuario entenda que no complemento directo non se conserva a preposición *a* ante *algo*, este sistema alterna con lemas do tipo **perder de vista algo** [ou a *alguien*] *una persona*.

²⁴ Véxase nota 12 a pé de páxina.

²⁵ Coa cruciña queremos facer fincapé en que o participio é adxectivado e que, polo tanto, é forma flexiva sometida á variación morfosintáctica.

ten unha indiscutible vantaxe didáctica: o usuario xermanofalante, que por regra xeral, amosa a miúdo enormes dificultades coa flexión das formas adxectivadas na súa produción de textos orais e escritos en español, verase obrigado a asimilar a variabilidade das devanditas formas no proceso de descodificación no que se verá implicado ao consultar o noso dicionario.

Malia as bondades que nós lle vemos a este sistema, está claro que tamén presenta problemas, para os cales, por suposto, encontramos solucións. O certo é que algunhas locucións quedan bastante desvirtuadas se este modo de proceder se aplica ao pé da letra (isto é, *una persona* ou *una cosa* como suxeitos e *alguien* ou *algo* como obxectos); véxase, por exemplo, o pouco natural que soa a expresión *ser una mandada una persona*. Por este motivo, optamos por un sistema flexible, de modo que utilizamos lemas do tipo *haber nacido ayer una persona* ou *echar la vista encima a alguien* [ou *a algo*] *una persona* e lemas do tipo *ser un mandado un hombre* [bzw. *ser una mandada una mujer*] ou *hacerse el contradizo un hombre* [bzw. *hacerse la contradiza una mujer*]; é dicir, aplicamos esta última alternativa sempre que entre os compoñentes internos da locución figure un substantivo flexivo en canto ao xénero acompañado dun determinante. Polo demais, tamén se dan casos nos que cómpre utilizar este tipo de lematización mixta para dar conta de todas as posibilidades de uso. Así ocorre con *disfrutar como un enano*: tendo en conta que unha muller podería dicir *disfruté como un enano* ou *disfruté como una enana* (puidemos comprobar estes usos na Internet), no lema haberá que poñer “*disfrutar* [o. ä. V.] *como un enano una persona* (verb. Ph.; ugs.; VAR.: *disfrutar* [o. ä. V.] *como una enana una mujer*)”.

Obsérvese que utilizar *una persona* ou *una cosa* para o obxecto e *alguien* ou *algo* para o suxeito –isto é, ao revés de como o facemos– implicaría problemas flexivos de semellante índole nas locucións do tipo *tener negro a alguien una persona*, que agora sería *tener negra a una persona alguien*. En contra desta alternativa, cabe tamén argumentar que as formas *una persona* e *una cosa* teñen máis peso semántico que *alguien* e *algo*, polo que a repartición *una persona* ou *una cosa* para o obxecto e *alguien* ou *algo* para o suxeito non sería axeitado, non sería unha adxudicación de entes funcionais natural e acertada.

No noso dicionario, os corchetes servirán para indicar opcionalidade, a diferenza do sistema seguido no DFDEA, obra na que os argumentos son indicados sempre entre corchetes, mentres que na acoutación se indica, eventualmente, se son elementos opcionais na oración.

3.4. *Desiderátums*

Está claro que na fraseografía bilingüe o fraseógrafo deberá afrontar non só dificultades que xorden a raíz do bilingüismo da obra que escribe, e/ou específicas do par de linguas que trata, senón tamén problemas que atinxen á fraseografía da lingua de partida en xeral. Imos mencionar aquí algúns *desiderátums* relacionados coa lematización.

No campo da fraseoloxía e fraseografía españolas queda aínda moito que facer no que se refire á investigación dos posibles argumentos como compoñentes externos, porque aínda que os dicionarios de Varela / Kubarth, o de Penadés, e tamén o noso cando estea terminado, entre outros, intentan dar resposta sistemática a esta cuestión, a falta dunha tradición dificulta ás veces a solidez dos datos. Unha das cuestións pendentes, ao noso modo de ver, é analizar se o trazo semántico [+ hum] ou [- hum] en relación cos posibles compoñentes externos de determinadas locucións xustifica realmente a súa inclusión no lema. Poñamos por caso a locución *hacer acto de presencia*, para a cal atopamos exemplos na Internet que indican a posibilidade de que o suxeito (compoñente externo) non sexa humano: *La nieve hizo acto de presencia en nuestra localidad*. Debemos indicar, neste caso, que o suxeito tamén pode ser unha cousa? Ou trátase dunha metaforización posible e acaso frecuente dunha acción que, en principio, esixe un suxeito coa característica [+ hum]? Nós decidímonos por esta segunda opción, polo que na paréntese de acotación que segue ao lema indicamos: “(in metaphorischer Verwendung (Personifikation) kann das Subjekt auch *una cosa* sein)”²⁶.

A indicación e integración dos argumentos no lema comporta outros problemas pouco aclarados na fraseografía española. Un deles é a eventual introdución do pronome átono do dativo *le* no lema. Morvay (2006:387) comenta que no DFDEA (Seco et al. 2004:163-164) figura *llamar la atención a alguien* no canto de *llamarle la atención a alguien*, malia que o usuario tamén atopa lemas do tipo “**salirle del alma** [algo a alguien]” na mesma obra. Certamente, no DFEM (Varela / Kubarth 1994:17) figura “**llamar(le) u. p./u. c. la atención a/de alguien**”. Nós opinamos, en xeral, que é mellor introducir a partícula *le* no lema verbal (*salirle del alma a alguien una cosa* é o lema no noso dicionario); non obstante, consideramos que a forma *llamarle la atención a alguien* non é correcta, a pesar de que diríamos *Tuve que llamarle la atención*; é dicir, no verbo conxugado aparece o pronome *le* neste caso, pero non no infinitivo. Téñase en conta que o español é unha lingua de desenvolvemento e comprensión sintácticos progresivos –ao contrario do que ocorre co alemán, por exemplo, lingua na cal, segundo o tipo de oración, o desenlace sintáctico ten lugar ao final da mesma–, e que se empezamos a ler ou a escoitar *llamarle*... identificamos outro tipo de construción libre. O motivo radica, supoñemos, nos cambios de tipo argumental que tiveron lugar en relación co verbo *llamar*, o cal ten unha estrutura argumental específica nos sintagmas libres, que é distinta á fraseolóxica. Neste sentido, un *desiderátum* importante sería estudar, estritamente dende o punto de vista da sintaxe, a complexidade que encerra o infinitivo en relación cos argumentos nas construcións fraseolóxicas.

Tamén son importantes, ata o momento pouco estudados (Olímpio 2007:100-107; Torrent-Lenzen 2008a), os aspectos relacionados coa estrutura do lema das unidades fraseolóxicas que se usan ben nas construcións negativas, ben nas oracións nas que se suspende o valor de verdade da oración, xa que os dicionarios adoitan poñer só a partícula *no* (*no acertar [ni] una; no saber [ni] hacer la o con un canuto*), aínda que no seu lugar a miúdo –pero non sempre– poden aparecer outras partículas negativas (*nunca, nadie, sin, apenas si* etc.). Nós resolvemos este problema servíndonos da

²⁶ En español: “en su uso metafórico (personificación), el sujeto también puede ser *una cosa*”.

abreviatura “Neg.” (*no* [bzw. Neg.] *lo verán sus⁺ ojos*; *no* [bzw. Neg.] *pegar ojo una persona*; *no* [bzw. Neg.] *saber [ni] hacer la o con un canuto una persona*; *no* [bzw. Neg.] *acertar [ni] una una persona*), a cal indica no noso dicionario que algunha palabra ou estrutura (por exemplo, na interrogación retórica ou a comparación²⁷; isto é, non ten que figurar un *no* necesariamente) debe activar un ámbito da negación e que a locución en cuestión é de polaridade negativa²⁸. Por suposto que no prólogo daremos explicacións ao respecto.

4. A categoría gramatical das locucións

En relación coa clasificación das locucións é sabido que hai dous enfoques, os cales poden conducir a conclusións moi distintas. Por un lado, é posible clasificar as locucións dende unha perspectiva formalista e determinar a súa estrutura interna. Por outro lado, e dende un punto de vista funcionalista, as unidades fraseolóxicas son clasificadas segundo a clase de palabra pola que poden ser substituídas, isto é, segundo a súa función na oración ou no texto²⁹. Polo menos no que ao español se refire, ambos os métodos teñen as súas limitacións dada a heteroxeneidade e a complexidade do sistema fraseolóxico. Así, por un lado, é difícil determinar a estrutura interna de locucións con palabras diacríticas³⁰ ou idiomáticas, do tipo *a troche y moche* ou *a topa tolonдро*. Por outro lado, as categorías funcionais tradicionais son insuficientes para dar cabida a todas as funcións existentes, de modo que hai discrepancias á hora de decidir a que categoría gramatical ou funcional pertencen unidades do tipo *sin embargo* (García-Page 2008:84)³¹ ou *ni que decir tiene* (García-Page 2008:83).

De acordo con Montoro (2006:242), pensamos que no campo da fraseoloxía a perspectiva funcional é esencial, xa que o proceso de lexicalización destas estruturas supuxo que un sintagma antes libre adquirise unha función, un valor funcional como un todo, como se fose unha soa palabra. Mediante a determinación dunha categoría, o falante alemán poderá comprender que construcións de estrutura morfosintáctica tan

²⁷ Tamén pode darse o caso da negación anticipada, como ocorre no seguinte exemplo inventado: *No creo que tu abuela esté para esos trotes*.

²⁸ O tema é mencionado en Torrent-Lenzen (2008a) e será tratado polo miúdo en Torrent-Lenzen (en preparación/b). A polaridade é unha propiedade das oracións que determina o tipo de unidades que se poden utilizar nelas, de modo que non poderíamos dicir **Dame ningún libro*, xa que non é posible utilizar unha palabra negativa (*ningún*) nunha oración afirmativa. Hai polaridade afirmativa, negativa e modal (Pérez Saldanya / Torrent-Lenzen, na prensa). En relación coa lingua francesa, Ducrot (1984: 221) opina que tamén debería falarse dunha polaridade irónica, a cal xustificaría expresións do tipo *C'est du propre!* ou *C'est du joli!*.

²⁹ A perspectiva formalista é adoptada por Espinal (2004), para quen, por exemplo, a locución catalá *a primera vista* é un sintagma preposicional (e non unha locución adxectiva ou adverbial, como habería que clasificala dende a perspectiva funcionalista), e por Schlaefer (2002:34), quen expón que *aus freien Stücken* é un sintagma preposicional (no canto dunha locución adverbial).

³⁰ Así as denominan Zuluaga (1980: 8-19) e Ruiz Gurillo (1997:75-76).

³¹ A unidade *sin embargo* é clasificada como locución adverbial en Seco et al. (2004:416) e en Moliner (1998, vol. I:1071) e como locución conxuntiva no DRAE (2001, vol. I:876). Non obstante, está claro que as funcións de *sin embargo* non corresponden ás que nos tratados gramaticais adoitan asignarlle ao adverbio (o cal pode afectar a un verbo, a un adxectivo ou a outro adverbio) ou á conxunción, a cal representa o nexa sintáctico fundamental na oración composta, sendo así que *sin embargo* pode unir varias oracións ou incluso varios parágrafos con outras partes do discurso.

distinta como *de castigo, ligero⁺ de cascos, hecho⁺ una criba, como una catedral, un kilo de, que no veas e entre ceja y ceja* teñen ou poden ter unha mesma función: a saber, adxectiva³².

Nun dicionario bilingüe de descodificación, a categoría gramatical das unidades fraseolóxicas é un importante punto de enlace entre o *definiendum* e o *definiens*, xa que a equivalencia entre ambos os elementos debe ser non só semántica senón tamén sintáctica (Jesenšek 2007:277), sendo a categoría o que existe un tipo ou outro de equivalencia no plano sintáctico. Algúns dicionarios eluden esta cuestión: no de Varela / Kubarth (1994), por exemplo, non figura ningún tipo de información explícita sobre a categoría gramatical, aínda que ás veces si implícita, posto que o *definiens*, a menos que se defina mediante unha paráfrase explicativa, está estruturado segundo a categoría. Tampouco se dá indicación ningunha sobre a categoría gramatical no dicionario alemán de locucións de Drosdowski / Scholze-Stubenrecht (1998). Nós pensamos, non obstante, que a indicación da categoría gramatical é un instrumento de análise e, polo tanto, de comprensión para o usuario, ao que non queremos renunciar, malia os problemas que comporta.

No noso dicionario, *definiendum* e *definiens* deben corresponder á mesma categoría sintáctica, a menos que optásemos por definir utilizando unha paráfrase explicativa. A categoría debe axudarlle ao usuario a entender o valor funcional do *definiendum* e a estrutura do *definiens*, segundo o esquema seguinte: “*con conocimiento de causa* (adv. Ph.): aus Erfahrung [über etwas sprechen]”³³.

Non imos expoñer aquí con detalle o sistema de clasificación que seguimos nin as categorías que establecemos. Ao respecto queremos sinalar que aínda non tomamos decisións definitivas en relación con moitos aspectos. Porén, si imos comentar algúns puntos nos que diferimos doutras obras teóricas ou doutros dicionarios.

Na nosa opinión, existen locucións con función oracional dentro do marco máis amplo que constitúe o texto³⁴. No noso dicionario falamos de *satzwertige Phraseologismen*. Tal como a definimos nós, unha unidade fraseolóxica oracional (ou un *satzwertiger Phraseologismus*) é aquela que, ben leva un verbo no infinitivo que, en principio, non pode ser nin conxugado nin substantivado (*oír, ver y callar*), ben leva un verbo conxugado que non pode aparecer noutras formas do paradigma verbal (*se cuenta y no se cree*), ou ben ten unha autonomía sintáctica como a ten a oración aínda que non teña unha estrutura oracional propiamente dita (*arriba los corazones*). Todas estas construcións non son consideradas verbais no noso dicionario, xa que por fraseoloxismo verbal entendemos aquel que asume a función dun verbo e na que, polo tanto, figura un verbo que pode ser conxugado. Ao respecto, a nosa opinión difire da de García-Page e coincide en gran modo coa de Seco et al. Para García-Page (2008:92) as locucións cun verbo e co suxeito como compoñente interno (do tipo *ir la procesión por dentro*) non son verbais senón oracionais. Seco et al. (2004:664), en cambio, clasifican

³² Véxase, ao respecto, o estudo de Martínez López (2008).

³³ Véxase en Torrent-Lenzen (2008b) unha exposición detallada do noso modo de proceder no que á estruturación do *definiens* se refire.

³⁴ Véxase un resumo das discusións ao respecto en García-Page (2008:30-31).

esta unidade baixo a categoría das locucións verbais. Dende a perspectiva bilingüe español-alemán, uns criterios como os que segue García-Page neste punto concreto serían pouco razoables, xa que locucións tan semellantes e, na nosa opinión, absolutamente equivalentes –tamén dende o punto de vista sintáctico-funcional– como son *estar con el agua al cuello una persona* e *jmdm. steht das Wasser bis zum Halse*³⁵ pertencerían a categorías distintas, se ben o único que ocorre é que a estrutura argumental é distinta. No noso dicionario *estar con el agua al cuello una persona* e *jmdm. steht das Wasser bis zum Halse* son locucións verbais³⁶.

Pola contra, apartámonos de Seco et al. (2004) polo feito de que utilizamos unha categoría de enlace supraoracional que de momento, chamamos *conector* (*konnektorwertiger Phraseologismus*), a cal, no noso dicionario, abarca unidades do tipo *o sea* ou *sin embargo*³⁷. Esta decisión está inspirada na proposta de Ruiz Gurillo (2004) e Montoro (2006) de introducir na investigación fraseolóxica unha nova categoría, para a cal eles utilizan o termo *locuciones marcadoras* (ou tamén *locuciones con valor de marcadores discursivos*). Por regra xeral, na investigación os conectores son vistos como unha subcategoría dentro dos marcadores discursivos. Nós apartámonos do termo proposto por eles por cuestións didácticas relacionadas coa claridade lexicográfica, xa que moitas locucións con valor de marcadores discursivos son claramente clasificables baixo as categorías adverbial, prepositiva e conxuntiva e, en tales casos, preferimos incluílas nestas clases tradicionais. Polo demais, non somos os únicos que utilizan o termo *conector* neste sentido máis amplo, tal como indica Montoro (2006: 158).

Tamén diferimos das clasificacións que aplican os autores do DFDEA en relación con unidades do tipo *dímelo a mí* ou *a mí que no me digan*, consideradas oracionais en Seco et al. (2004:364-365). Está claro que estas unidades teñen estrutura oracional, pero non gozan da autonomía semántica que, en principio, ten toda oración; ou, dito con outras palabras, trátase de unidades fraseolóxicas totalmente dependentes, semántica e pragmáticamente, do contexto e doutros membros do discurso³⁸. Aínda non tomamos unha decisión definitiva sobre a categoría que as devanditas unidades van ter no noso dicionario, pero si sabemos que non imos asignarlles a categoría oracional. É posible que recorramos ao termo *marcadores discursivos* ou tamén que inventemos un novo

---

³⁵ O sintagma nominal *das Wasser*, ‘el agua’, cumpre aquí a función de suxeito.

³⁶ O feito de que, nunha locución verbal determinada, a posición do suxeito estea ocupada por un compoñente interno ou por un externo é, dende o punto de vista sintáctico, irrelevante. Burger (2003: 179) critica con razón que os dicionarios alemáns presenten na forma do infinitivo as locucións verbais con suxeito como compoñente externo, xa que cunha estrutura de infinitivo no alemán non se pode indicar de que tipo de suxeito se trata ([+ hum] ou [- hum]). Pero sexa cal for a forma citativa que escollamos (*jmdm. auf den Magen schlagen* ou *etwas schlägt jmdm. auf den Magen*), trátase de locucións verbais. E, se aceptamos esta premisa, onde radica a diferenza sintáctica entre as unidades *etwas schlägt jmdm. auf den Magen* e *jmdm. steht das Wasser bis zum Halse*? Por suposto que non existe ningunha.

³⁷ Véxase nota 30 a pé de páxina.

³⁸ Compárese a independencia semántica de locucións como *oír, ver y callar, se cuenta y no se cree* e *arriba los corazones* coa dependencia contextual de unidades do tipo *dímelo a mí*. As do primeiro grupo poderían utilizarse, por exemplo, como título dun artigo ou algo semellante e seguirían sendo identificadas como unidades fraseolóxicas idiomáticas. En cambio, se un texto se titulase *dímelo a mí* probablemente interpretaríamos este sintagma como construción libre.

(nestes momentos, estamos sopesando falar de *fórmulas pragmáticas*). Trátase, por certo, de unidades que, por regra xeral, non teñen equivalente acontextuado válido para o *definiens*, polo que temos que recorrer á paráfrase explicativa, co cal a cuestión da equivalencia sintáctica entre *definiendum* e *definiens* devén irrelevante nestas entradas.

No noso labor fraseográfico, unha vez que repartimos no posible as categorías tradicionais, as cales corresponden a funcións gramaticais dentro da oración, e tamén dentro do texto cando de oracións independentes se trata, vémonos na necesidade de dispoñer de dúas categorías máis: a do *conector*, que no plano do *co-texto* e de acordo coa nosa teoría conecta partes do discurso de dimensións moi variadas (por exemplo, dúas oracións con outras dúas oracións, ou varios parágrafos con outro parágrafo), e a da *fórmula pragmática* (supoñendo que optemos definitivamente por este termo), a cal, no plano do *contexto* e tamén de acordo coa nosa teoría, implica unha referencia ao acto da fala.

No noso dicionario, fixemos poucas excepcións á regra da equivalencia sintáctica entre *definiendum* e *definiens*. Tal é o caso dunha das acepcións de ***cerrar los ojos una persona***, unidade que é verbal no español, pero que no equivalente alemán é oracional³⁹: *Augen zu und durch* (exemplo do noso dicionario xunto coa tradución: “*Si no te queda más remedio que pasar por el tubo, lo mejor es hacerlo cerrando los ojos: sin pensar, sin darle más vueltas. Wenn es keinen anderen Ausweg mehr gibt, dann hilft nur eins, Augen zu und durch, und zwar ohne Wenn und Aber*”). Téñase en conta, non obstante, que as categorías verbal e oracional son semellantes, xa que un predicado verbal (un verbo ou unha locución verbal con todos os argumentos) dispón de todos os membros necesarios para crear unha oración. Polo demais, interpretamos a fórmula *Augen zu und durch* como unha oración na que se elidiu o verbo.

5. Outros aspectos da microestrutura fraseográfica

Por cuestións de espazo, e a fin de non lle restar coherencia ao artigo, non tratamos aquí outros aspectos da microestrutura fraseográfica que tamén inflúen nas relacións entre lema, categoría e *definiens*. Son importantes, por exemplo, as indicacións sobre eventuais restricións de uso na acoutación da locución-guía. Poñamos por caso que a locución española sexa vulgar e que exista un equivalente no alemán, pero de rexistro coloquial. Con este problema atópamonos moi a miúdo, xa que a maneira vulgar de expresarse está moito máis xeralizada en España que nos países de fala xermánica. En tales casos, e se queremos atenernos ao principio descrito por Porto Dapena (2002:307-328), segundo o cal *definiendum* e *definiens* deben ser semánticamente conmutables, este tipo de información na acoutación suple o déficit definicional: “***de coña*** (adv. Ph.; derb): nicht ernst [gemeint]”.

Na microestrutura dun dicionario fraseográfico tamén son decisivos os exemplos, os cales, na nosa opinión, deben cumprir ante todo a función definitoria e seren, polo tanto, un complemento da definición (Torrent-Lenzen, na prensa). Opinamos que un exemplo desempeña unha función definitoria cando lle permite ao usuario, malia

---

³⁹ Véxase, anteriormente, a definición que damos á locución oracional.

descoñecer este a unidade fraseolóxica en cuestión e supoñendo que coñece o significado do resto das palabras que interveñen no exemplo, entender o significado do exemplo en xeral e da unidade fraseolóxica en particular, sen a axuda dun *definiens* ou dunha tradución (Torrent-Lenzen, na prensa)⁴⁰. Na fraseoloxía bilingüe, tamén será de crucial importancia a tradución dos mesmos e a relación que se establece entre a tradución e a información acontextuada que figura no *definiens*.

6. Consideracións finais

Todo usuario dun dicionario agradece a exactitude e a claridade na obra que consulta, e esta esixencia será aínda maior nun dicionario bilingüe de descodificación á lingua materna. Consideramos impensable ter en conta as interrelacións entre lema, categoría gramatical e *definiens* na microestrutura dun dicionario co gallo de acadar sistematicidade e precisión. En calquera caso, un mal lema pode ser un impedimento para definir ben.

7. Referencias bibliográficas

- BURGER, Harald (2003²): *Phraseologie. Eine Einführung am Beispiel des Deutschen*. Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- DOBROVOL'SKIJ, Dimitrij O. (1988): *Phraseologie als Objekt der Universalienlinguistik*. Leipzig: Enzyklopädie.
- DROSDOWSKI, Günther; SCHOLZE-STUBENRECHT, Werner (1998): *Redewendungen und sprichwörtliche Redensarten. Idiomatisches Wörterbuch der deutschen Sprache*. Mannheim et al.: Dudenverlag.
- DUCROT, Oswald (1984): *Le dire et le dit*. Paris: Les Éditions de Minuit.
- EGUREN, Luis; FERNÁNDEZ SORIANO, Olga (2004): *Introducción a una sintaxis minimalista*. Madrid: Gredos.
- ENGELBERG, Stefan; LEMNITZER, Lothar (2004² [2001¹]): *Lexikographie und Wörterbuchbenutzung*. Tübingen: Stauffenburg.
- ESPINAL, M. Teresa (2004): *Diccionari de Sinònims de Frases Fetes*. Barcelona / València: Universitat Autònoma de Barcelona, Servei de Publicacions / Publicacions de la Universitat de València / Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Barcelona: Anthropos.
- HAENSCH, Günther; OMEÑACA, Carlos (2004² [1997¹]): *Los diccionarios del español en el siglo XXI*. Salamanca: Ediciones Universidad de Salamanca.
- JESENŠEK, Vida (2007): “Äquivalenz in der mehrsprachigen Phraseologie”, en HÄCKI BUHOFFER, A.; BURGER, H. (2007): *Phraseology in Motion*. Baltmannsweiler: Schneider Verlag Hohengehren. Vol. II, 275-285.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A. (2008): “Sobre la estructura morfosintáctica de las locuciones adjetivas”, en MELLADO BLANCO, Carmen (ed.): *Colocaciones*

---

⁴⁰ Tal como escribe Rey-Debove (1994:42), “una palabra desconocida, en un contexto de habla conocido, no recobra por ello su sentido, salvo si el contexto es definicional”.

- y fraseología en los diccionarios*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, 106-116.
- MOLINER, María (1998² [1966-1967¹]): *Diccionario de uso del español*. Madrid: Gredos. (DUE).
- MONTORO DEL ARCO, Esteban Tomás (2006): *Teoría fraseológica de las locuciones particulares. Las locuciones prepositivas, conjuntivas y marcadoras en español*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang.
- MORVAY, Károly (2006): Recensión de SECO, M. et al. (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual*, en *Estudis Romànics XXVIII*, 386-393.
- OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Fráncfort del Meno et al.: Peter Lang.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (2002): *Diccionario de locuciones verbales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco Libros.
- (2002-2003): “La elaboración del Diccionario de locuciones verbales para la enseñanza del español (DICLOCVER)”, en *Revista de Lexicografía IX*, 97-129.
- (2005): *Diccionario de locuciones adverbiales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco Libros.
- (2008): *Diccionario de locuciones nominales, adjetivas y pronominales para la enseñanza del español*. Madrid: Arco Libros.
- PÉREZ SALDANYA, Manuel; TORRENT-LENZEN, Aina (en prensa): “Los activadores negativos en catalán antiguo”, en *Actes du XXVe Congrès International de Linguistique et Philologie Romanes, Innsbruck 2007*. Tübingen: Niemeyer.
- PORTO DAPENA, José-Álvaro (1997): “Algunas observaciones sobre el contorno de la definición lexicográfica”, en ALMEIDA, Manuel; DORTA, Josefa (eds.): *Contribuciones al estudio de la lingüística hispánica. Homenaje al profesor Ramón Trujillo*. Tomo II, Santa Cruz de Tenerife: Montesinos, 211-226.
- (2002): *Manual de técnica lexicográfica*. Madrid: Arco Libros.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Diccionario de la Lengua Española* (2001). Vixésima segunda edición. Madrid: Espasa Calpe. (DRAE).
- REY-DEBOVE, J. (1994): “La lexicografía moderna. Diccionarios Le Robert”, en *Voz y Letra V/I*, 31-45.
- RUIZ GURILLO, Leonor (1997): “Aspectos de fraseología teórica española”, en *Cuadernos de Filología. Anejo 24*. Valencia: Universitat de València.
- (2004): “Las locuciones marcadoras del español: análisis y aplicaciones”, en ALMELA, R.; RAMÓN TRIVES, E.; Wotjak, Gerd (eds.): *Fraseología contrastiva*. Murcia: Publicaciones de la Universidad de Murcia, 241-257.
- SCHLAEFER, Michael (2002): *Lexikologie und Lexikographie. Eine Einführung am Beispiel deutscher Wörterbücher*. Berlín: Erich Schmidt Verlag.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia; RAMOS, Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar.

- TORRENT-LENZEN, Aina (2007): “El *Diccionario español-alemán de fraseologismos idiomáticos* de Colonia: un proyecto en curso”, en *Estudis Romànics XXIX*, Barcelona, 279-289.
- (2008a): Recensión de OLÍMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugénia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang, en *Lingüística en la Red (LinRed)*. http://www.linred.es/resenas_pdf/resena28_28022008.pdf [Data de consulta: 05/03/2008].
- (2008b): “Aspectos de fraseografía bilingüe español-alemán: la equivalencia frente a la definición”, en BERNAL, Elisenda; DECESARIS, Janet (eds.): *Proceedings of the XIII Euralex International Congress (Barcelona, 2008)*. Barcelona: Institut Universitari de Lingüística Aplicada / Universitat Pompeu Fabra, CD-ROM, 1433-1443. Versión ampliada en http://opus.bibl.fh-koeln.de/frontdoor.php?source_opus=185 [Data de consulta: 20/01/2009].
- (2008c): “El proyecto *Diccionario de locuciones español-alemán* de Colonia: una presentación”, en *Actas del II Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica*. Alacant: Universitat d’Alacant et al., CD-Rom; ISBN: 978-84-612-5923-6. Tamén en: <http://www.cervantesvirtual.com> (Sección de Lingua) [Data de consulta: 20/01/2009].
- (en prensa): “La ejemplificación fraseográfica en el proyecto *Diccionario español-alemán de fraseologismos idiomáticos* de Colonia/Hamburgo”, en *Actas del III Congreso Internacional de Lexicografía Hispánica (Málaga 2008)*.
- (en preparación/a): “Objetivos y problemas de la fraseografía bilingüe español-alemán de descodificación”.
- (en preparación/b): “Die Negationsdistribution im spanischen Satz und ihre Konsequenzen für die Phraseographie des Spanischen”, publicación planeada en *Lebende Sprachen*.
- TORRENT-LENZEN, Aina; URÍA FERNÁNDEZ, Lucía (2006): “Reflexiones críticas sobre el *Diccionario fraseológico documentado del español actual de Manuel Seco et al.*”, en *Romanistik in Geschichte und Gegenwart* 12:2, Hamburg: Buske, 67-178.
- (2009): “Los niveles de significado recto y traslaticio en las definiciones del *Diccionario fraseológico documentado del español actual de Seco et al.*”, en *Lingüística en la Red (LinRed)*, 1-24. http://www.linred.com/articulos_pdf/LR_articulo_28012009.pdf [Data de consulta: 20/01/2009].
- VARELA, Fernando; KUBARTH, Hugo (1994): *Diccionario fraseológico del español moderno*. Madrid: Gredos. (DFEM).
- VILLALBA, Xavier (2004): *Diccionari Ballesta de gramàtica generativa*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona / Servei de Publicacions.
- WOTJAK, Gerd (1998): “¿Cómo tratar las unidades fraseológicas (UF) en el diccionario?”, en WOTJAK, Gerd (ed.): *Estudios de fraseología y fraseografía del español actual*. Frankfurt am Main et al.: Vervuert / Iberoamericana, 307-321.

ZULUAGA, Alberto (1980): *Introducción al estudio de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main et al.: Peter Lang.

Abreviaturas e signos utilizados neste artigo⁴¹:

⁺: este signo significa que a palabra á que acompaña é flexiva.

Adj.: Adjektiv (adxectivo)

adj. Ph.: adjektivischer Phraseologismus (fraseoloxismo adxectivo)

adv. Ph.: adverbialer Phraseologismus (fraseoloxismo adverbial)

bzw.: beziehungsweise (ou tamén; ou senón)

konnektorw. Ph.: konnektorwertiger Phraseologismus (conector)

Neg.: esta abreviatura indica que, na oración na que intervén a locución en cuestión, algunha palabra ou estrutura (a partícula *no*, a interrogación retórica, a comparación etc.) debe activar un ámbito da negación e posibilitar, polo tanto, a aparición de palabras ou expresións –neste caso, locucións– negativas.

präp. Ph.: präpositionaler Phraseologismus (fraseoloxismo prepositivo)

pron. Ph.: pronominaler Phraseologismus (fraseoloxismo pronominal)

satzw. Ph.: satzwertiger Phraseologismus (fraseoloxismo oracional)

subst. Ph.: substantivischer Phraseologismus (fraseoloxismo substantivo)

o. ä. V.: oder ähnliche Verben (ou outros verbos similares)

ugs.: umgangssprachlich (coloquial)

Var.: esta abreviatura serve no noso dicionario *a)* para presentar variantes (referímonos a locucións que amosan diferenzas formais mínimas con respecto a outras, como son a presenza ou a ausencia dun artigo ou doutra partícula; tal é o caso de: *a efectos de* e *a los efectos de*) e *b)* para presentar locucións emparelladas entre si en virtude do fenómeno da variación (referímonos a unidades que amosan diferenzas aspectuais, categoriais, diatéticas etc., tales como *echar para atrás a alguien una persona* [ou *una cosa*] e *echarse para atrás una persona*; ou *¡a la eme!*, *irse a la eme una cosa* y *mandar a la eme algo* [ou *a alguien*] *una persona*).

verb. Ph.: verbaler Phraseologismus (fraseoloxismo verbal)

---

⁴¹ Trátase de abreviaturas e signos que tamén utilizamos no noso dicionario.

Anexo

Artigos extraídos da letra A

(compoñente ordenador: *acto*)

acto seguido (adv. Ph.; überwiegend Schriftsprache; VAR.: **acto continuo** (oft in der juristischen Fachsprache, sonst selten)): gleich im Anschluss; direkt danach; anschließend. *Se tomó nota de los nombres de los asistentes a la reunión. Acto seguido se procedió a debatir, de acuerdo con lo previsto en el primer punto de la agenda, la formación de las comisiones.* Die Namen der Anwesenden wurden in eine Liste aufgenommen. Anschließend begann, gemäß dem ersten Tagesordnungspunkt, die Debatte über die Bildung der Kommissionen.

hacer acto de presencia [*en un lugar*] *una persona* (verb. Ph.; überwiegend Sach- bzw. Schriftsprache; in metaphorischer Verwendung (Personifikation) kann das Subjekt auch *una cosa* sein): bei einem Treffen, an einem Ort o. Ä. erscheinen bzw. anwesend sein. *Mi abogado me recomendó que, aunque no tengo derecho de voto, me conviene hacer acto de presencia en la asamblea de accionistas para que conste en el acta.* Mein Anwalt hat mir empfohlen, selbst wenn ich kein Stimmrecht habe, bei der Aktionärsversammlung anwesend zu sein, um im Protokoll zu erscheinen. *El Simbolismo hace acto de presencia en estas obras de Gauguin, dejando a un lado el Impresionismo característico de sus primeras pinturas.* Der Symbolismus taucht in diesen Werken von Gauguin auf, in denen der charakteristische Impressionismus der ersten Phase nicht mehr zu spüren ist. *La nieve hizo acto de presencia en nuestra localidad.* Der Schnee hat unserem Ort einen Besuch abgestattet.

(compoñente ordenador: *agarrar*)

no [bzw. Neg.] **haber por donde agarrar algo** (verb. Ph.; ugs.; VAR.: **no** [bzw. Neg.] **tener por donde agarrarla una cosa**; **no** [bzw. Neg.] **saber por dónde agarrar algo una persona**): eine Sache hat weder Hand noch Fuß, ist absurd o. Ä. *Pedro dice cada tontería que no hay por donde agarrarla.* Pedro erzählt so viel Blödsinn, da fällt dir nichts mehr ein. *El proyecto de refinería no tiene por donde agarrarlo, es una salvajada contra el medioambiente.* Dieses Raffinerie-Projekt hat weder Hand noch Fuß und bedeutet einen brutalen Eingriff in die Umwelt. *Encuentro “El embrujo de Shanghai” un libro muy interesante. Lo recomendaría a la gente que le gusta leer, porque aunque al principio es un poco extraño y no sabes por dónde agarrarlo, después te metes mucho en la historia y te da hasta pena acabártelo.* Ich finde das Buch „Der Zauber von Shanghai“ sehr interessant. Ich würde es jedem empfehlen, der gerne liest. Denn obwohl es am Anfang etwas seltsam ist und man nicht weiß, was das Ganze eigentlich soll, identifiziert man sich später doch sehr mit der Handlung und ist sogar traurig, wenn das Buch zu Ende ist.

(compoñente ordenador: *agujero*)

no [bzw. Neg.] **haber visto algo [ni] por un agujero una persona** (verb. Ph.; ugs.; eher selten; abwertend): wegen mangelnder Erfahrung nicht die leiseste Ahnung von etwas haben. *Estoy harta de esos chavalillos que no han visto el mundo ni por un agujero*. Ich habe diese Burschen satt, die noch feucht hinter den Ohren sind. *Este "don Juan" no ha visto el verdadero amor ni por un agujero*. Was wahre Liebe angeht, hat dieser „Don Juan“ nicht die geringste Ahnung.

(compoñente ordenador: *ahorcar*)

no [bzw. Neg.] **ahorcar una persona por menos de** + Angabe einer Geldmenge (verb. Ph.; ugs.; VAR.: **no** [bzw. Neg.] **dejarse ahorcar una persona por menos de** + Angabe einer Geldmenge): jmd. ist nicht bereit, etwas zu tun, ohne dafür eine minimale Gegenleistung zu bekommen. *Yo no soy de los traductores que venden barato su trabajo. Por menos de un euro la línea no me dejo ahorcar*. Ich gehöre nicht zu den Übersetzern, die ihre Arbeit unter Wert verkaufen. Für weniger als einen Euro pro Zeile lasse ich mich auf nichts ein.

(compoñente ordenador: *aire*)

al aire (adj. bzw. adv. Ph.): **1.** an der Luft bzw. unbedeckt. *Si se te ha mojado el libro, lo mejor es que simplemente lo dejes secar al aire*. Wenn das Buch nass geworden ist, lässt du es am besten einfach an der Luft trocknen. **2.** (adj. bzw. adv. Ph.; oft in erotischen, eher vulgären Zusammenhängen). nackt (in Bezug auf einen Körperteil). *En pleno mes de febrero esa loca iba disfrazada de Eva con las tetas al aire*. Mitten im Februar lief diese Bekloppte im Eva-Kostüm mit nackten Titten herum.

(compoñente ordenador: *alma*)

ni [bzw. Neg.] **un alma** (pron. Ph.; ugs.): keine Menschenseele. *En aquel domingo de agosto no había ni un alma en las calles de Madrid*. An jenem Sonntag im August befand sich keine Menschenseele auf den Straßen von Madrid. *No había un alma en la calle de tanto calor que hacía*. Bei dieser Hitze war keine Menschenseele auf der Straße.

(compoñente ordenador: *atención*)

llamar la atención →1. *una persona* [oder *una cosa*]; →2. [*de alguien*] *sobre algo una persona*; →3. *a alguien una persona*; →4. *de alguien una persona* (verb. Ph.): **1. llamar la atención una persona** [oder *una cosa*]. auffällig sein. *Llama la atención la habitación octogonal con balcón que da al jardín*. Besonders auffällig ist das achteckige Zimmer mit Balkon zum Garten. **2. llamar la atención [de alguien] sobre algo una persona**. jmdn. auf etwas aufmerksam machen. *Queremos llamar la atención de la gente sobre algo que nos parece obvio*. Wir wollen die Leute auf etwas aufmerksam machen, das für uns offensichtlich ist. **3. llamar la atención a alguien una persona**. jmdn. zur Ordnung rufen. *Más de una vez he tenido que llamar la atención a este niño porque se distrae en clase y distrae*

también a los que están a su lado. Ich musste dieses Kind schon mehrfach zur Ordnung rufen, weil es im Unterricht nicht aufpasst und andere Mitschüler ablenkt.
4. llamar la atención de alguien una persona. jmds. Aufmerksamkeit auf sich ziehen. *Cuando estaba intentando llamar la atención del guardia para que me indicara la calle, vino un coche por detrás y me dio un golpe.* Als ich versuchte, den Polizisten auf mich aufmerksam zu machen, um ihn nach dem Weg zu fragen, fuhr mir ein Auto hinten drauf.

Artigo extraído da letra C

(compañente ordenador: *chapa*)

no [bzw. Neg.] **dar ni chapa una persona** (verb. Ph.; ugs.; VAR.: **sin dar ni chapa** (adv. Ph.)): nichts tun, nichts zu tun haben o. Ä. *Todos ayudamos a preparar la fiesta y tú fuiste el único que no dio ni chapa.* Alle haben bei der Vorbereitung für die Party geholfen, nur du, du hast keinen Handschlag getan. *Fue aburridísimo hacer unas prácticas en invierno en aquel hotel, porque apenas si había clientes y me pasaba el día sin dar ni chapa.* Das Praktikum im Winter in diesem Hotel war total langweilig. Es gab kaum Gäste und ich habe den ganzen Tag nur Däumchen gedreht.

Artigos extraídos da letra D

(compañente ordenador: *decir*)

a mí que no me digan (pragmatische Formel; ugs.): mit der Wendung betont der Sprecher den Wahrheitsgehalt seiner Aussage und drückt aus, dass er sich keine Gegenmeinung vorstellen kann. *A mí que no me digan: la mejor profesora de toda la escuela es Merche.* Für mich ist Merche ganz klar die beste Lehrerin der Schule. *Tantos y tantos recuerdos tiene uno asociados al rollo este de la Navidad (porque es un rollo, a mí que no me digan), que cuesta pasar de largo sin hacer lo que hacen todos: mandar felicitaciones, comprar regalos, etc.* Man verbindet so viele Erinnerungen mit diesem Weihnachtsblödsinn (echt ätzend, das muss man wirklich zugeben), dass es einem schwer fällt, nicht das zu machen, was alle anderen tun – Weihnachtskarten schreiben, Geschenke kaufen usw. *Ese tío está loco, a mí que no me digan.* Für mich ist der Typ eindeutig verrückt.

aunque [me] esté mal [el] decirlo (satzw. Ph.; ugs.): Bescheidenheitsformel, die ein Selbstlob begleitet. *Debo reconocer, aunque me esté mal decirlo, que dispongo de un cierto conocimiento sobre este tipo de juegos.* Ich will mich ja nicht selbst loben, aber ich muss zugeben, dass ich mich mit diesen Spielen ganz gut auskenne. *Hago postres muy ricos, aunque me esté mal el decirlo.* Eigenlob stinkt zwar, aber ich mache wirklich sehr leckere Desserts.

como decía aquel (pragmatische Formel; ugs.; VAR.: **como diría aquel; como decía** [oder **diría**] **el otro; como dijo aquel** [oder **el otro**]; **que decía** [oder **diría**] **el otro**): die Wendung begleitet feste Floskeln, andere Redewendungen o. Ä., wie z. B. *c'est la vie* oder *por algo se empieza*, und gilt als Rechtfertigung für deren Gebrauch; auf

Deutsch gesagt, wie man so schön sagt o. Ä. *Bueno, el piso que he encontrado es realmente muy pequeño, pero por algo se empieza, como decía aquel.* Die Wohnung, die ich jetzt gefunden habe, ist zwar winzig, aber man muss ja klein anfangen, wie man so schön sagt. *Manda huevos, que diría el otro, que además el difamador se quiera presentar como un buen ciudadano que nos avisa del peligro.* Das darf ja wohl nicht wahr sein, dass der Verleumder sich obendrein als guter Bürger darstellen möchte, der uns vor der Gefahr warnt. Das ist auf Deutsch gesagt eine große Schweinerei.

como quien dice (pragmatische Formel; ugs.; VAR.: **como aquel que dice; como si dijéramos; por así decir; por decirlo así; por decirlo de algún modo**): die Wendung begleitet eine subjektive Aussage und besagt, dass diese nicht wortwörtlich bzw. mit absoluter Genauigkeit zu verstehen ist; sozusagen, beinahe o. Ä. *Ahora no estoy para analizar las causas del accidente, más bien debo superar este trauma. Acabo de nacer, como quien dice.* Ich bin noch nicht so weit, um über die Ursachen des Unfalls nachzudenken. Wichtiger ist, zunächst einmal dieses traumatische Erlebnis zu verarbeiten. Es war sozusagen mein zweiter Geburtstag. *Es, por decirlo así, su novela más arriesgada y más comprometida. Y eso que a nuestro autor no le falta la vocación de compromiso en su producción.* Man darf ruhig behaupten, dass dieser sein mutigster und engagiertester Roman ist. Und das, obwohl es den Werken unseres Autors im Allgemeinen grundsätzlich nicht an Engagement mangelt.

como te⁺ lo digo (pragmatische Formel; ugs.; VAR.: **lo que yo te⁺ diga** (eher selten)): mit der Wendung betont der Sprecher in einem Gespräch den Wahrheitsgehalt seiner Aussage, welche seiner Meinung nach bzw. aus der Sicht des Gesprächspartners etwas Außergewöhnliches darstellt. *Como te lo digo, para mí no hay diferencia entre un hombre y una mujer, tampoco en relación con el servicio militar.* Für mich gibt es absolut keinen Unterschied zwischen Mann und Frau, und das gilt auch für den Wehrdienst. So sehe ich das eben. A – *Ayer te llamé Juanma.* B – *¡Ah! ¿De verdad?* A – *Como te lo digo. Su voz sonó muy triste cuando le dije que no estabas.* „Gestern hat Juanma für dich angerufen.“ „Ach, wirklich?“ „Wenn ich es doch sage. Seine Stimme klang sehr traurig, als er hörte, dass du nicht da warst.“

Artigos extraídos da letra E

(compñoente ordenador: *esto*)

a esto (konnektoiw. Ph.; ugs.): in dieser konkreten Situation. *Bajaba yo por la calle Fuencarral, y a esto que se me planta delante un Hare Krishna más alto que un pino y me dice con voz bucólica: A – ¿No crees que este mundo necesita un poco más de paz y de amor? B – ¿Eh?, sí, ya lo creo, mucha mala leche campa por aquí, sí... perdona, pero tengo un poco de prisa. A – Ese es uno de los males de este tiempo, la prisa... Ich kam gerade die Straße Fuencarral hinunter, als sich mir ein riesengroßer Hare-Krishna-Anhänger in den Weg stellte und mir mit seiner Engelsstimme sagte: „Sind sie nicht auch der Meinung, dass unsere Welt ein bisschen mehr Liebe und Frieden braucht?“ „Was sie nicht sagen! Ja, das stimmt,*

die Leute sind wirklich das Letzte ... aber entschuldigen Sie bitte, ich habe es etwas eilig.“ „Und genau dies ist eines der Probleme unserer Zeit – die Eile ...“

(compoñente ordenador: *efecto*)

al efecto de (präp. Ph.; Verwaltungssprache; **VAR.:** *a [los] efectos de; al efecto* + Adj. (adv. Ph.); *a [los] efectos* + Adj. (adv. Ph.); *a efectos de que* (konjunktio. Ph.)): zwecks. *La Unión Europea elaborará una lista de países democráticos a efectos de asilo: los ciudadanos de los países que figuren en ella, por no ser perseguidos, no podrán solicitar asilo en los Estados miembros.* Um die Asylgewährung zu regeln, wird die Europäische Union eine Liste mit demokratischen Ländern ausarbeiten. Die Bürger der in der Liste aufgeführten Länder werden keinen Anspruch auf Asyl in den Mitgliedsstaaten haben, da sie nicht verfolgt werden. *Las fotocopias de documentos no siempre tienen validez a efectos legales, tampoco si están certificadas.* Bei amtlichen Angelegenheiten werden Fotokopien von Dokumenten nicht immer anerkannt, auch nicht wenn sie beglaubigt sind. *Los padres presentaron una solicitud a efectos de que los exámenes fueran corregidos por dos profesores.* Die Eltern stellten den Antrag, die Prüfungen von zwei Lehrern korrigieren zu lassen.

Artigo extraído da letra L

(compoñente ordenador: *lengua*)

sacarle la lengua →1. a alguien [oder a algo] *una persona*; →2. *a algo (no material) una persona* (verb. Ph.): **1. sacarle la lengua** a alguien [oder a algo] *una persona*. jmdm. die Zunge herausstrecken (als Zeichen des Hohns gegenüber Anderen, der Beleidigung o. Ä.). *Dos hermanas condenadas por desacato a la autoridad a seis meses de cárcel por sacarle la lengua a un guardia civil.* Zwei Schwestern werden wegen Beamtenbeleidigung zu sechs Monaten Haft verurteilt, weil sie einem Guardia Civil die Zunge herausstreckten. *Los niños le sacan la lengua a una silla si se han dado un golpe con ella en señal de enfado, pero con el proceso de maduración deberíamos comprender que el problema no está en la silla sino en nosotros.* Wenn Kinder sich an einem Stuhl stoßen, strecken sie ihm schon mal die Zunge raus, um zu zeigen, dass sie verärgert darüber sind, aber wenn man erwachsen wird, sollte man begreifen, dass das Problem nicht der Stuhl ist, sondern man selbst. **2. sacarle la lengua** a algo *(no material) una persona*. etwas den Rücken kehren, trotzen o. Ä. *Cebollas en escabeche, un humeante perrillo con papas y un jarro de chichón son lo mejor para calentar las venas y sacarle la lengua al frío.* Marinierter Zwiebeln, ein dampfender Schinken mit Kartoffeln und ein Krug mit Chichón sind das Beste, um sich zu wärmen und der Kälte zu trotzen. *Lo único que puedo decirte es que vale la pena sacarle la lengua al mundo, sacarle el trasero y seguir siendo como es uno.* Ich kann dir nur eines sagen: Es lohnt sich, nichts um die Meinung anderer zu geben, ihnen den Rücken zu kehren und sich selber treu zu bleiben.

Artigos extraídos da letra T

(compoñente ordenador: *terreno*)

minar el terreno *una persona* [oder *una cosa*] (verb. Ph.; VAR.: **minar el terreno de algo** *una persona* [oder *una cosa*]; **minar el terreno a alguien** [oder *a algo*] *una persona* [oder *una cosa*]): jmds. – meist absichtliches und heimliches – Handeln wirkt auf eine Situation ein bzw. etwas beeinflusst eine Situation, so dass Pläne, Absichten o. Ä. einer anderen Person unmöglich gemacht werden. *Diversos factores han minado el terreno para la creación de un consenso*. Unterschiedliche Faktoren haben dazu geführt, dass die Voraussetzungen für einen Konsens untergraben wurden. *Secretos y mentiras, tanto en la adopción como en otros contextos, tienden a minar el terreno en el cual se deben establecer y desenvolver las relaciones entre padres e hijos*. Geheimnisse und Lügen sowohl bei einer Adoption als auch in anderen Zusammenhängen tragen nicht gerade dazu bei, die Beziehung zwischen Eltern und Kindern zu festigen und zu entwickeln. *El contexto en que se produce la reunión no es el deseable. Pérez Touriño se ha dedicado en la última semana a minar el terreno del entendimiento, lanzando advertencias severas a Feijóo para que evite actitudes “partidistas” e insinuando su dependencia a la dirección nacional del PP*. Die Begleitumstände dieses Treffens sind nicht gerade die besten. In der vergangenen Woche stiftete Pérez Touriño Unfrieden, indem er Feijóo ernsthafte Drohungen zukommen ließ, damit dieser seine parteiische Einstellung grundsätzlich aufgibt, und Andeutungen über dessen Abhängigkeit von der Führungsspitze des Partido Popular machte. *Se estima que puede ser una táctica de Musharraf para minar el terreno a los dirigentes de la oposición*. Es handelt sich hierbei vermutlich um eine taktische Maßnahme von Musharraf, um die Oppositionsführer zu schwächen.

(compoñente ordenador: *tibio*)

ponerse tibia a + Inf. *una persona* (verb. Ph.; ugs.; übliche Nennform: **ponerse tibio**⁺; VAR.: **ponerse tibia a** + Subst. *una persona*; **ponerse tibia de** + Subst. *una persona*): sich einer bestimmten Tätigkeit mit Inbrunst und in ausgiebigem Maße widmen, oft in Bezug auf Essen und Trinken. *Se puso tibio de whisky*. Er hat sich mit Whisky abgefüllt. *Yo iba de chófer de los demás, con lo cual no me bebí ni una triste cerveza, pero vamos, aún así me puse tibio a tortilla de patatas*. Ich musste die anderen chauffieren, das heißt, ich habe nicht mal ein Bier getrunken, aber zumindest Unmengen an Kartoffel-Omelett verputzt. *Me puse tibia a hacer fotos durante la boda*. Ich habe während der gesamten Hochzeit meine Kamera nicht aus der Hand gelegt und konnte vom Fotografieren nicht genug bekommen.

estar tirada una cosa (verb. Ph.; ugs.; übliche Nennform: **estar tirado**⁺): 1. spottbillig sein. *Gracias a que hubo abundante lluvia, la fruta está tirada este año*.

Das Obst ist spottbillig dieses Jahr. Es hat ja auch reichlich geregnet. **2.** kinderleicht sein. *Este ejercicio de matemáticas está tirado: yo lo he resuelto en dos minutos.* Diese Matheübung ist kinderleicht: Nach zwei Minuten hatte ich die Aufgabe schon gelöst.

Artigos extraídos da letra Y

(compoñente ordenador: *ya*)

que ya ya (adj. Ph.; ugs.): mit der Wendung betont der Sprecher die starke Ausprägung einer negativen Eigenschaft. *Espero acertar ahora, que voy con un despiste que ya ya.* Ich hoffe, ich liege jetzt endlich richtig – also ehrlich, ich bin so neben der Spur, das geht wirklich auf keine Kuhhaut. *Desde luego, hay historias que ya ya.* Also echt, es gibt vielleicht Sachen!

(compoñente ordenador: *yema*)

dar en la yema una persona (verb. Ph.; ugs.): genau das tun, was erwartet wurde, notwendig war, jmdm. gefällt o. Ä.; den Nagel auf den Kopf treffen. *¡Has dado en la yema! ¡Qué fotos tan geniales de la erupción del volcán! ¡Pasarán a la historia!* Tolle Schnappschüsse! Was für geniale Fotos von dem Vulkanausbruch! Sie werden bestimmt in die Geschichte eingehen. *Has dado en la yema: lo que has dicho es justamente lo que yo quería decir.* Du hast den Nagel auf den Kopf getroffen. Genau das meinte ich. **VAR.: dar a alguien en la yema del gusto una persona** (verb. Ph.; ugs.): jmds. Geschmack genau treffen. *El renombrado compositor creó un vals que dio en la yema del gusto a los nostálgicos.* Der berühmte Musiker komponierte einen Walzer, der genau den Geschmack der Nostalgiker traf. *El desfile de moda dio en la yema del gusto a los asistentes.* Die Modenschau traf haargenau den Geschmack der Zuschauer.

(compoñente ordenador: *yente*)

yente y viniente (adj. Ph.; selten): kommend und gehend. *Parece que son comerciantes, gente yente y viniente que nunca para dos días en el mismo sitio.* Ich vermute, sie sind Geschäftsreisende – Leute, die kommen und gehen und niemals zwei Tage am selben Ort bleiben.

(compoñente ordenador: *yogur*)

mal yogur (subst. Ph.; ugs.): schlechte Laune, böse Absichten o. Ä. *Tenían la misma cara de mal yogur que de costumbre, aunque se suavizaron un tanto al ver el dinero.* Sie machten das übliche mürrische Gesicht, obwohl sich ihre Miene ein bisschen entspannte, als sie das Geld sahen.

(compoñente ordenador: *yugular*)

directo a la yugular (adv. Ph.; ugs.; meistens mit *ir*; **VAR.: directo⁺ a la yugular** (adj. Ph.)): **1.** die Wendung bezieht sich auf die Art und Weise, direkt, gezielt, aggressiv o. Ä. zu handeln bzw. eine Meinung zu äußern; jmdn. meistens mit Worten gezielt attackieren. *Fue un ataque personal y directo a la yugular.* Das war

ein persönlicher und direkter Angriff. *Se vio un equipo convencido y punzante, que se lanzó directo a la yugular de Francia, la cual se vio desbordada por la situación.* Die Mannschaft spielte aggressiv und überzeugend gegen ihre französischen Gegner, die mit der Situation völlig überfordert waren. *Como suele suceder, el espectro de opiniones va desde las que le saltan directo a la yugular hasta las que no le ven un solo defecto.* Wie es oft der Fall ist, reicht das Meinungsspektrum von sehr negativen Ansichten, die alles niederschmettern, bis hin zu sehr positiven, bei denen nichts in Frage gestellt wird. *Esta frase va directa a la yugular: "Las madres hacen todo lo que está en sus manos por sus hijos, menos dejarlos ser ellos mismos".* Diese Aussage trifft den Kern der Sache: „Mütter tun für ihre Kinder alles, was in ihrer Macht steht, sie lassen sie nur nicht sie selbst sein!“ **2.** die Wendung bezieht sich auf eine direkte Wirkung bzw. Auswirkung, auf die Intensität des Erlebten o. Ä. *Es una melodía pegadiza que va directo a la yugular.* Die Melodie ist total eingängig und geht direkt ins Ohr. *El gusanillo de la curiosidad me atacó directo a la yugular.* Da platzte ich fast vor Neugierde. *Su show fue más o menos el mismo de siempre, directo a la yugular, con una excelente puesta en escena y más brutalidad que otras bandas de heavy metal.* Ihre Show war eigentlich wie immer, sie haute voll rein! Der Bühnenauftritt war klasse, und sie hatten weitaus mehr Power als viele andere Heavy-Metal-Bands.

Recadávivas

Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)

Xesús Ferro Ruibal

Fernando Groba Bouza

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Edición dun manuscrito inédito que contén 385 fraseoloxismos galegos recollidos en 1951 polo etnógrafo Laureano Prieto nos concellos ourensáns de Viana do Bolo, A Gudiña, Vilariño de Conso e As Frieiras (A Mezquita). Esta recadádiva súmase ás que vén exhumando *Cadernos de Fraseoloxía Galega*.

Palabras clave: fraseoloxía, colocacións, locucións, refráns, recadádiva *in situ*.

Edition of an unpublished manuscript containing 385 Galician phraseologisms compiled in 1951 by the ethnographer Laureano Prieto in Ourense, in particular in Viana do Bolo, A Gudiña, Vilariño de Conso e As Frieiras (A mezquita). This compilation is another contribution published by Cadernos de Fraseoloxía Galega.

Keywords: phraseology, collocations, locutions, proverbs, compilation in situ.

1. Descrición do manuscrito e criterios de edición

Laureano Prieto (1907 - 1977) salvou para nós a lingua e a tradición das terras da Gudiña e de Viana do Bolo. Se hoxe constitúen unha das bisbarras galegas máis documentadas, se sabemos moito da lingua, da fraseoloxía e da tradición oral desas terras, debémosllo ó labor intelixente e infatigable de Laureano Prieto que puxo todo iso por escrito nos heroicos tempos nos que lle tocou vivir.

Laureano Prieto, coma outros galegos bos e xenerosos, recolleu amorosamente palabras e fraseoloxismos e, se non tiveron a oportunidade de publicalos, entregáronllos a un amigo que tivese esa cobizada posibilidade. Como se pode comprobar na bibliografía final, Laureano Prieto non era un etnógrafo descoñecido, nin moito menos; pero en 1951 tivo noticia de que Fermín Bouza Brey proxectaba un gran Refraneiro galego,

---

Data de recepción 16/04/2009 Data de aceptación 13/05/2009

para presentalo ó concurso convocado por Bibliófilos Gallegos (Beloso 2003:XXVIII-XXIX) e xenerosamente remitiulle un feixiño de notas fraseolóxicas, para que as incluísese na súa colección que, polo que cremos, Bouza nunca chegou a concluír. Consérvase a carta coa que lle remite este material e di así:

Pentes 2-IV-1951

Sr. Dn. Fermín Bouza Brey.

Uviedo

Respetable y querido Maestro: Ha sido para mi un motivo de alegría recibir noticias de Vd. Habia escrito a Vd. a Pontevedra y no obtuve contestación: Mas tarde el buenísimo amigo Ferro¹ me informó de que en aquella época ya no se hallaba Vd. en Galicia, sino en Cataluña, pero que podía escribirle a Santiago. Así lo hice y tampoco recibí contestación...

De veras, repito, ha sido un placer muy grande que se haya acordado de mí. Y en cuanto a los materiales que interesa, le envío lo que tengo, poca cosa por cierto: Por una parte, no he ultimado la recogida; por otra, como la influencia castellana es enorme en toda la comarca, abundan mas los refranes castellanos que los gallegos.

Perdóneme que no se los mande mejor presentados: Esta época es de mucho trabajo para mí, y como podría dedicarle solamente unos minutos diarios, pienso que podría perjudicarle el retraso y que mejor será enviarle las notas tal como están.

Réstame añadir que se halla a su entera disposición y le saluda afectuosamente su discípulo y admirador

Laureano Prieto

Esta carta e esas notas fraseolóxicas constitúen o manuscrito RAG-C170/5 do arquivo da Real Academia Galega. O manuscrito está formado por un conxunto de follas soltas dun tamaño aproximado 15 x 12,5 cm, numeradas da 1 á 18 e escritas só por unha cara, por se tratar de papel reutilizado. E seguen despois outras sete follas de 15 x 10,5 cm, numeradas de 1A ata 7A. A diferenza de tamaños e a falta de orde alfabética dinnos que a escolma fraseolóxica foi medrando lentamente (parte do papel é da década de 1930). Son en total 25 folliñas e no dorso da folla 8 Fermín Bouza Brey, o destinatario deste material, escribiu: *Refranes pasados a papeletas.*

Fermín Bouza Brey para o gran Refraneiro que proxectaba elaborou unha bibliografía paremiolóxica de uso persoal asignándolle a cada fonte unha sigla en números romanos. Isto é o que el di deste manuscrito de Laureano Prieto:

XXIII Colección paremiológica en dialecto vianés. Inédito. Son 580 refranes, modismos y formas proverbiales recogidos en los ayuntamientos de Viana, Gudiña, Vilariño de Conso, As Frieiras (Orense).

---

¹ Refírese a Xesús Ferro Couselo (1906-1975) arqueólogo, historiador e lingüista.

Polo tanto o número XXIII, que aparece no encabezamento da folla 1 do manuscrito RAG-C170/5, escribiuno Bouza Brey. Sorpréndenos que Bouza diga que son 580, porque no que nós encontramos xunto non se chega a esa cantidade e o propio colector anota 392. Ningún dos dous números cadra co que nós encontramos. Puido dispersarse unha pequena parte do material? Non o sabemos. O que si sabemos é que os fallos na numeración son cousa habitual nos manuscritos paremiolóxicos elaborados por acumulación durante anos e anos; ou, polo menos, dáse en tódolos mss. galegos que coñecemos².

Tamén é interesante que especifique Bouza Brey que por terras do dialecto vianés entende os concellos *de Viana, Gudiña, Vilariño de Conso, As Frieiras (Orense)*. Poida que llo dixese oralmente Laureano Prieto, xa que na carta que reproducimos non figura. Hoxe *As Frieiras* non é un concello pero Laureano Prieto especificou noutro lugar que el por Frieiras entendía o concello da Mezquita, aínda que o dialecto frieirés *esténdese polo axuntamento da Mezquita, alguis pobos da Gudiña e dous ou tres lugares do axuntamento de Viana* (Prieto 1973).

2. Orixinalidade e edición parcial do material deste manuscrito

O conxunto de expresións deste manuscrito chega, segundo as nosas contas, a 385. Pero Laureano Prieto publicou en 1973 no *Boletín auriense* un importante artigo lexicográfico titulado “Notas encol da fala vianesa” e nesa publicación figuran 75 dos fraseoloxismos que contén este manuscrito. Isto quere dicir dúas cousas. Primeira, que Laureano Prieto se desprende en 1951 e para sempre da colección que remitiu a Fermín Bouza Brey e verosimilmente non gardou copia para si (non había daquela fotocopiadoras); pero unha quinta parte do que recollera aínda o conservaba en 1973 na súa memoria activa de magnífico falante. Segunda, que, estando aínda inédita a maior parte do material que contén o ms. RAG-C170/5, era necesario facer esta edición para termos unha impresión máis exacta do traballo de Laureano Prieto.

Como é natural, nos casos nos que un fraseoloxismo apareza na edición de 1973 facémolo saber con esta indicación [1973] e cun tipo diferente de letra.

2.1. Características dialectais do manuscrito

O galego das terras de Viana do Bolo presenta características que o diferencian do galego estándar. Este manuscrito é unha boa proba de case todas elas, aínda que o colector non sempre as marca: o habitual é que as deixe ver nalgúns casos pero non noutros semellantes.

Timbre aberto de e, o tónicos, que no galego común pecharon por influencia de -a ou -o final	<i>mêdo</i> ; pero non marca <i>ollo</i> .
Timbre aberto de e, o tónicos trabados por nasal	<i>têmpo</i> ; pero non marca <i>dente</i>
Iode epentético	<i>paseio, cheio, rodeio, alleia, louqueia, leie, moie</i>
Conxunción copulativa <i>e</i> ante consoante; <i>i</i> ante vogal	<i>e non, e vinte, e pouco // i-andando, i-ô, i-en</i>
Mantemento de wau nos grupos cua- , gua-	<i>cuando, cuatro, cuanta, guarda</i>

² Así no paso da páxina 3a á páxina 4a Laureano Prieto salta do número 328 ó 349; en cambio na páxina 3 entre os números 25 e 35 acumula 19 unidades.

Terminación -au	<i>grau, marráu, temporáu, maus</i>
Terminacións -ois, -áis	<i>refláis, bois</i>
Solución <i>bon</i>	<i>sinal de bon ano</i>
Demostrativos	<i>este, desto</i>
Pronome suxeito <i>tu</i>	<i>Cuando tu naciche</i>
Verbos <i>poder, ver, coidar</i>	Formas <i>podías, pudiera; cudia; véis, vêi</i>
Varias formas	<i>friu, tíu, riu; mai; vé (ven imp. de vir)</i>

2.2. Características ortográficas e criterios desta edición

Como é natural en escritos anteriores á estandarización do galego, este manuscrito de 1951 presenta tendencias gráficas de relativa coherencia pero que aínda non constitúen un sistema cerrado: encontramos excepcións a unha norma predominante. Pero, antes de máis nada, queremos insistir en que, cando Laureano Prieto escribe, non existía o rigoroso estándar actual. A edición deste manuscrito, como tódalas de *Cadernos de Fraseoloxía Galega*, nunca toca os dialectalismos nin os castellanismos³ pero regulariza a grafía para facilita-lo traballo do lector actual: nisto o criterio é ofrece-la grafía actual naquilo que non modifique a substancia da palabra en cuestión e ofrecer no aparato crítico a literalidade do manuscrito en tódolos casos nos que esta se diferencie en algo da nosa edición: con isto o lector interesado dispón do propio manuscrito.

O acento circunflexo		
Ortografía do manuscrito		Ortografía da nosa edición
Sinala vogais medias abertas (ê e ô) ⁴ e tamén outras que xorden por fonética sintáctica	<i>bên, nêve, tèn, prêsta, fêsta, côrda, môrde, lôce, ôvos, fôra.</i> Ás veces con valor diacrítico: <i>tèn</i> (tamén <i>tén</i>).	Mantémolo cando indica pronuncia dialectal: (<i>mêdo, têmpo</i> ...) Substituímolos polo acento agudo nos diacríticos: <i>fôra > fóra</i> ... Eliminámolo no resto dos casos: <i>bên > ben, tèn > ten, prêsta > presta, fêsta > festa, côrda > corda, môrde > morde, lôce > loce, ôvos > ovos</i> ...
	Contraccións: - Prep. <i>a</i> + art. <i>o</i> = <i>ô</i> ⁵ : <i>inda che lle bota aceite ô lume pra que se encenda máis</i> - Prep. <i>a</i> ou <i>pra</i> + art. <i>un</i> = <i>ôn</i> <i>Dous lobos ôn can, logo o paparán.</i> - Prep. <i>a</i> + pron. tónico P3: <i>êla, êl andar êlas.</i>	Substituímolos por <i>ó</i> Mantémolo
	apertura de <i>e</i> e <i>o</i> pola semiconsoante anterior: <i>i-ô, i-ên.</i>	Mantémolo
Sinala a contracción de prep. <i>a</i> + art. <i>a</i> (<i>â</i> 19 casos pero <i>á</i> 5 casos).		Substituímolos por <i>á</i>

³ Respectámo-los esporádicos castellanismos, propios da lingua oral e marcámolos cun asterisco *. Pero non marcámo-los que eran grafías adquiridas en tódolos escritores galegos da época *sin, barrer, berza*. Salvamos un par de inadvertencias: *Ome* (por *home*), *bagar* (por *vagar*).

⁴ Falta este acento circunflexo en palabras nas que podería esperarse (*tolle, come, pode, norte, logo, home, vella, perde*). Nalgún caso encontrámo-la mesma palabra con diferentes grafías (*quêr/quer, hôrto/horto, tèn/tén/ten, sêmpre/sêmpre/sempre, môrto/morto*).

⁵ Aparece a outra grafía dúas veces: *andar ao ceacú; Desde o San Xoan ao Santiago Dios nos libre de un nublado*.

O acento agudo		
Ortografía do manuscrito		Ortografía da nosa edición
Sinala as vogais medias abertas (é)	<i>sémpre, céibarse, déixe, média, rupi-i-apélo, léngua, tén</i>	Só o mantemos cando indica pronuncia dialectal: <i>rupiapélo</i>
Sinala a tónica nun ditongo decrecente	<i>morréu, séus, avezóu, séi, máu, calcáime, acabóuse, váiche</i>	Eliminámolo
Sinala a sílaba tónica das palabras agudas rematadas en vogal ou en -n	<i>alé, ceacú, adán, porén, rapeterrón, cú</i> Pero: <i>Xoan, morrion</i>	Mantémolo nas palabras polisílabas e, por coherencia, engadímolo en: <i>Xoan > Xoán, morrion > morrión.</i>
Sinala a sílaba tónica das palabras esdrúxulas	<i>bótalle, páscoas, límanseme, míngo</i> Pero: <i>busca-a, segurol-os</i>	Mantémolo; e engadímolo por coherencia a: <i>busca-a > búscaa, segurol-os > segúro-los.</i>
Marca <i>i</i> e <i>u</i> , que quizais percibía como vogais longas, nalgúns hiatos	<i>xangardí-i-a, saír, día</i> ou <i>dí-i-a</i> (substantivo ou verbo), <i>naturría, oído</i> Pero: <i>sair, ruín, fría</i>	Mantémolo; e estendémolo ás excepcións, por coherencia: <i>sair > saír, ruín > ruín, fría > fría.</i>
Valor diacrítico	<i>é, dá</i> (tamén <i>da</i>), <i>tén</i> (tamén <i>tên</i>), <i>á</i> Pero: <i>mais</i> (adv. de cantidade), <i>presa</i> (adverbio)	Mantémolo; e engadímolo a: <i>mais</i> (adv. de cantidade) > <i>máis</i> , <i>presa</i> (adverbio) > <i>présa</i>
Por influencia do castelán	<i>tú, sí</i>	Eliminámolo
Para evitar equívocos	<i>cambéa, cambéan</i> (e non <i>cámbea, cámbean</i>)	Mantémolo
Noutros casos que non seguen ningunha regra	<i>rastrabállo, trastér</i>	Eliminámolo

O guión		
Ortografía do manuscrito		Ortografía da nosa edición
Ante segunda forma do artigo	Con preposicións (<i>pol-as</i>)	Eliminámolo
	Con adverbios (<i>mail-as</i>)	
	Con formas verbais (<i>perdel-o</i>)	Mantémolo pero antes do <i>l</i> : <i>perdel-o > perde-lo, segurol-os > segúro-los</i>
	Con adxectivos (<i>segurol-os</i>)	
Sinala a pronuncia do -n alveolar en final de palabra	Con artigo (<i>sin-os, son-os, cárgan-o</i>)	Eliminámolo
	Con pronome (<i>non-a, non-o</i>)	
Ante un iode protético	<i>i-auga</i>	Mantémolo
Sinala o carácter semiconsonántico da conxunción copulativa ante palabras que comezan por vogal ou <i>h-</i>	<i>i-o, i-δ, i-en, i-ên, i-ela, i-otra, i-on, i-amasa, i-andando, i-homes</i>	Mantémolo
Sinala a presenza do iode epentético	<i>alde-i-a, pase-i-o, xe-i-ada, arra-i-ada, le-i-e</i>	Eliminámolo

Une un composto.	<i>espleita-gateiras</i>	Mantémolo
Marca <i>i</i> e <i>u</i> , que quizais percibía como vogais longas, nalgúns hiatos.	<i>xangardí-i-a, romarf-i-a, dí-i-a, viví-i-a, ff-i-a</i> . Agás: <i>día/dia</i>	Eliminámolo
Sinala sinalefas e contraccións características da fonética galega que hoxe non se representan	<i>com-autro, tent-alá, pol-outro, qu-onha, a-scorrexar, c-unha, s-eres, s-alcontra, n-ela, quer-a, d-Habana, qu-a, com-a, com-on</i>	Eliminámolo nas contraccións e nunha sinalefa: <i>c-unha > cunha, n-ela > nela, qu-a > calcá, quer-a > quer a</i> . Substituímolo por un apóstrofo na maioría das sinalefas: <i>com-autro > com'autro, tent-alá > tent'alá, pol-outro > pol'outro, qu-onha > qu'onha, a-scorrexar > a'scorrexar, s-eres > s'eres, s-alcontra > s'alcontra, d-Habana > d'Habana, com-a > com'a, com-on > com'on</i> .
Sinala ocasionalmente un pronome átono	<i>busca-a</i>	Eliminámolo

2.3. Características taxonómicas do manuscrito e desta edición

Este manuscrito ten unha ordenación basicamente alfabética, que se reinicia na folla 1a., e isto indica que foi redactado en dúas ocasións diferentes.

Por outra banda, os estudos taxonómicos da fraseoloxía son aínda recentes e, aínda que se avanzou moito na elaboración dun sistema, non hai aínda un acordo universal sobre diferentes pormenores: non é de estrañar, logo, que Laureano Prieto recollese materiais que el consideraba fraseolóxicos, porque van máis aló da palabra. Por outra banda o manuscrito mestura colocacións, locucións, fórmulas e diferentes tipos de enunciados e paremias consonte lle foron vindo á memoria.

Fronte a esta situación, común á maior parte dos manuscritos fraseolóxicos, que medran por lenta sedimentación, coidamos que algún tipo de ordenación (alfabética ou taxonómica) mellora sempre a utilidade do material que se exhuma. Decidímonos pola ordenación taxonómica pero, en calquera caso, indicamos en cada expresión páxina e número do ms., co que o lector realmente ten diante o manuscrito tamén neste aspecto. Finalmente, nos 75 casos nos que a expresión aparece no traballo de lexicografía dialectal que Laureano Prieto publicou en 1973, facémolo saber coa indicación [1973], como xa dixemos, e ademais neses casos reproducimos literalmente o que alí di, que ten o interese de que neste caso define en galego e por veces matiza o que escribira no ms. RAG -C170/5 de 1951.

Sirva esta edición de homenaxe a un dos etnógrafos máis discretos pero máis eficaces da historia de Galicia, Laureano Prieto.

3. Edición do manuscrito *Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951)*

Léxico e colocacións

1. **adán**. Desaliñado (03,32).
2. **adreán**. Desaliñado (03,33).
3. **arestoras**. En este momento (1a,299b).
4. **cerrapechar**. "Cerrapechar ó zarrapechar" Cerrar con llave u otro ingenio (2a,313a). [1973: CERRAPECHAR. Pechar cúa chave].
5. **entrudio**. Persona a la que gusta mucho comer carne en abundancia (2a,317). [1973: ENTRUDIO. Entroido].
6. **serrar**. "Facer madeira, ó, serrar" Se dice cuando una persona se queda dormida hallándose sentada y cabecea (3a,327b).
7. **trasler**⁶. Saber mucho (6a,377).
8. **zarrapechar**. "Cerrapechar ó zarrapechar" Cerrar con llave u otro utensilio (2a,313b).
9. **espleita-gateiras**. Persona curiosa (3a,318). [1973: ESPLEITA GATEIRAS. Persoa curiosa, que escuta o que falan os demás].
10. **amatar a luz**. Apagarla (1a,303).
11. **amatar o lume**. Apagarlo (1a,302). [1973: AMATAR. *Amatar o candil, amatar o lume*. Apagalos].
12. **andar aceirudos**. Se dice de los lobos, cuando se ven con frecuencia (01,14). [1973: ANDAR OS LOBOS ACEIRUDOS. Pregos].
13. **andar *pliegos**. Se dice de los lobos, cuando se ven con frecuencia (01,15). [1973: PLIEGOS. *Andar os lobos pliegos*: Andar os lobos arredor dos pobos ou dos rabaños días seguidos].
14. **apurrar o lobo**. Gritarle para ahuyentarlo (1a,304).
15. **barrer o muíño**⁷. Cesar de moler y recoger la harina (2a,310).
16. **ceibarse a facenda**⁸. Lanzarse a comer, por descuido o impaciencia del pastor, en un lugar reservado, sea prado o sembrado (2a,312).
17. **deita-lo muíño**⁹. Echarlo a moler (05,81).
18. **deitar o muíño**¹⁰. Echarlo a moler (2a,314a). [1973: DEITAR O MUIÑO. Por o muíño a moer].
19. **estar naturrioso**. Estar mimado (06,94). [1973: NATURRIOSO. Que tén naturría].
20. **leie muto**¹¹. Sabe mucho (4a,353). [1973: LER MUTO. Saber muto].
21. **póirse remontado**¹². Escandalizarse (14,240).
22. **ser antexo**. Querer ser el primero en todo, ser demasiado anticipado (16,264). [1973: SER ANTEXO. Persoa que quer facer os traballos primeiro que os veciños; que quer ser o primeiro en todo].

---

⁶ *Traslér*.

---

⁷ *Barrer o muíño*.

⁸ *Céibarse a facenda*.

⁹ *Deital-o muíño*.

¹⁰ *Deitar o muíño*.

¹¹ *Le-i-e muto*.

¹² *Porse remontado*.

23. **ser o rastraballo**¹³. Ser lo último, despreciado (16,260). [1973: SER O RESTRABALLO. Ser o mais baixo en canto á conductaj].
24. **ser o refugallo**. Ser lo último, despreciado (16,261).
25. **ser un engazo**. De uñas largas (6a,374b). [1973: SER UN ENGAZO. Ser pior conha silva].
26. **ser un porén**. Ser presumido (16,263). [1973: SER UN PORÉN. Ser un presumido].
27. **ser xeitoso**. Ser mañoso (6a,370).
28. **ter lería**. Ser hablador (6a,375).
29. **ter naturría**. Estar mimoso (17,276).
37. **ser com'on barredoiro**. Ser eficaz (6a,372).
38. **ser pior qu'onha silva**¹⁷. De uñas largas (6a,374a). [1973: SER PIOR CONHA SILVA. Ser arroubón]; [1973: SER UN ENGAZO. Ser pior conha silva].
39. **ser un campá na *calle**. Incapaz de guardar un secreto (6a,371). [1973: SER UN CAMPÁ NA CALLE. Non saber gerdar¹⁸ un secreto].
40. **ser un Xan por entre elas**. Ser un Juan (16,259). [1973: SER UN XAN POR ENTRE ELAS. Ser un infeliz].
41. **son máilas voces que as nocés**¹⁹ (16,267). [1973: SON MAIS AS VOCES QUE AS NOCES. Non ser tanto como se pensaba].

Locucións

30. **haches e bes** (08,114). [1973: ANDAR CON HACHES E BES. Pór disculpas].
31. **de muto pendello**. De mucha importancia, inmejorable (2a,314b). [1973: DE MUTO PENDELLO. De muta importancia].
32. **é máis listo cá fame**¹⁴. Es inteligente, es astuto, es ducho (3a,321).
33. **é o aire**. Es inútil (3a,320).
34. **estar á mau**. Cómodo (3a,319a). [1973: MAU. *Estar á mau*: Estar preto unha cousa. *Dar mau*: axudar].
35. **estar no ril da merla**¹⁵. Estar a sus anchas (06,95).
36. **estar no ríu da merla**¹⁶. Estar en el mejor lugar (06,96). [1973: ESTAR NO RÍU DA MERLA. Atoparse nun bon lugar].
42. **andar á xangardía**²⁰. Al desdén (02,22).
43. **andar ao ceacú** (02,17). [1973: ANDAR Ó CEACÚ. Andar cara atrás].
44. **andar o *vientre** (3a,328b).
45. **collerlle o fado**. Conocer el carácter de una persona (04,54).
46. **collerlle o faro**. Conocer el carácter de una persona (04,53). [1973: COLLERLLE O FARO. Entender ónha persoa e levarlle a corrente].
47. **dar de *cuerpo** (3a,328c).
48. **dar pra peras**. Zurrar (05,73). [1973: DAR PRA PERAS. Baterlle ónha persoa].
49. **facer clavos**. Tiritar (3a,326). [1973: FACER CLAVOS. Castañetear os dentes por friu ou medo].
50. **facer madeira**. "Facer madeira, ó, serrar" Se dice cuando una

¹³ *Ser o rastrábalo.*

¹⁴ *É máis listo qu-a fame.*

¹⁵ *Estar no ril da mërla.*

¹⁶ Conservamos *gerdar* porque quizais marca a vacilación do vocalismo átono en *gardar*.

¹⁷ *Ser pior qu-onha silva.*

¹⁸ *Ser pior qu-onha silva.*

¹⁹ *Son mail-as voces que as nocés.*

²⁰ *Andar á xangardí-i-a.*

- persona se queda dormida hallándose sentada y cabecea (3a,327a). [1973: FACER MADEIRA. Serrar na aceción de mover a cabeza, cando se está durmindo sentado].
51. **facер unha necesidá** (3a,328d).
52. **inda che lle bota aceite ó lume pra que se encenda máis**²¹ (08,118).
53. **límanseme os dentes**. Me da rabia (4a,351). [1973: ENRIZARSE OS DENTES. Limarse os dentes].
54. **mirarlle coma o gato á sardiña**²². Se dice cuando un hombre mira a una mujer con deseos (08,124). [1973: MIRARLLE COMA O GATO A SARDIÑA. Mirar un manxar con desexos de comelo. Ademirar ónha muller].
55. **pór a pan pedir**²³. Cantárselas claras (14,239).
56. **pór a parir**²⁴. Cantárselas claras (14,238).
57. **pór de volta e media**²⁵. Maltratar de palabra u obra (14,237).
58. **regañou os dentes**²⁶. Murió (5a,365). [1973: REGAÑALOS DENTES. Morrer].
59. **ter boa mau**. Hacer bien las cosas (7b,380).
60. **ter mala mau**. Hacer mal las cosas (7b,381).
61. **ter mau de santo**. Hacer todo bien (7b,383).
62. **ter mau dunha cousa**²⁷. Sostenerla (7b,379). [1973: TER MAU DUNHA COUSA. Soster unha cousa cua mau].
63. **val o que pesa**²⁸. Es de mérito (7b,384).
64. **a canchalaperna**. Montar las mujeres como los hombres (02,26).
65. **a rapeterrón**. A cercén (03,31).
66. **a rupiapelo**²⁹. A contrapelo (02,28).
67. **a *canchilapierna**. Montar las mujeres como los hombres (02,27).
68. **así i-andando** (03,38).
69. **en salve parte**. Se dice cuando se indica un miembro o parte del cuerpo, del que padece otra persona (06,90).
70. **nin o fixo nin farrapos de gaitas**³⁰. No se preocupó para nada del asunto (5a,359). [1973: NIN FARRAPOS DE GAITAS. Nin cousa que se lle pareza].
71. **ó leilán**³¹. Descubierito (5a,360). [1973: LEILÁN. O leilán: A la intemperie].
72. **pián, pián**³². Poco a poco (15,247). [1973: PIÁN, PIÁN. Pouco a pouco].
73. **sin ton nin son**. Sin orden ni concierto (6a,373).
74. ***el año pasado**. Siempre se dice en castellano, y no "o ano pasado", en gallego (07,106).
75. **andar a facenda arraiada**³³. Cuando come con fruición, en

²¹ *Inda che lle bota aceite ó lume pra que se encenda mais.*

²² *Mirarlle coma o gato á sardiña.*

²³ *Por a pan pedir.*

²⁴ *Por a parir.*

²⁵ *Por de vólta e média.*

²⁶ *Regañou os dentes.*

²⁷ *Ter mau de unha cousa.*

²⁸ *Val-o que pesa.*

²⁹ *A rupi-i-apélo.*

³⁰ *Nin-o fixo nin farrapos de gaitas.*

³¹ *Ó leilán.*

³² *Pi-i-án, pi-i-án.*

³³ *Andar a facenda arra-i-ada.*

- el monte, separados los animales unos de otros sin otra preocupación que comer, es decir, tranquilos (1a,301).
76. **andar á gambernia**³⁴. De vago, divirtiéndose (1a,300).
77. **andar a gamusinos**³⁵. Andar a golpes (1a,308). [1973: ANDAR A GAMUSINOS. Andar de diversión].
78. **andar a velas vir**³⁶. Sin un céntimo (1a,307).
79. **andar com'a pita sin os pitos**³⁷. Triste por una persona ausente (01,13). [1973: ANDAR COMA A PITA SIN OS PITOS. Acharse triste por ausencia de alguén].
80. **andar con rendibús**. Andar con cerimonias (1a,306). [1973: ANDAR CON RENDIVÚS. Mostrarse tan pracenteiro que anoxa].
81. **andar êlas**. Empatados en el juego. Cuando en una riña no hay vencedor ni vencido (1a,309). [1973: ANDAR ÊLAS. Empatar. Non haber vencedor nin vencido].
82. **andar ós caldos feitos**³⁸. Comer donde se lo ofrecen (1a,305). [1973: ANDAR ÓS CALDOS FEITOS. Comer onde llo dan].
83. **avezou a vella os veldros**³⁹. Se tomó gusto (02,29e).
84. **descubrir un santo por tapar outro** (06,86).
85. **dun pau, matar dúas lebres**⁴⁰ (06,88).
86. **ese non oie o cuco**⁴¹. No llega a la primavera (3a,319b). [1973: NON OÍR O CUCO. Morrer logo].
87. **esperar pola coiracha**⁴². Esperar sentado; es decir, por lo que no llega (06,97). [1973: AGUARDAR POLA COIRACHA. Agardar un acontecemento que non vai a ter lugar].
88. **estar coma uña e carne** (06,89).
89. **estar levado do demo**. Estar en desgracia; También se dice cuando uno hace una cosa fuera de la Ley o de costumbre (2a,316).
90. **estar o capador encima da cocha**. Se dice cuando alguien está haciendo una cosa y otra persona le pone defectos, dando a entender que aún no ha terminado y los puede corregir (06,93).
91. **facer a volta** (3a,328a).
92. **facer boa feira**. Hacer buen negocio (3a,325).
93. **facerlle a rosca**. Tratar de conquistar una mujer (3a,323). [1973: FACERLLE A ROSCA. Rondar ónha moza].
94. **facerlle as beiras**. Tratar de conseguir una cosa, conquistar una mujer (3a,322). [1973: FACERLLE A BEIRA. Rondar ónha moza].
95. **facerlle as páscoas** (3a,324). [1973: FACERLLE AS PÁSÇOAS. Matar unha persoa ou animal].
96. **fuma en pipa**. Se dice encomiando a una persona por su riqueza, méritos o abolengo (07,109a). [1973: FUMA EN PIPA! Persoa rica ou de muta categoría].

³⁴ *Andar á gambernia.*

³⁵ *Andar á gamusinos.*

³⁶ *Andar á velas vir.*

³⁷ *Andar com-a pita sin-os pitos.*

³⁸ *Andar ós caldos feitos.*

³⁹ *Avezóu a vella os veldros.*

⁴⁰ *De un pau matar duas lébres.*

⁴¹ *Ese non o-i-e o cuco.*

⁴² *Esperar pol-a coiracha.*

97. **ir á tuna**⁴³. A divertirse (4a,350).
98. **leva-la cesta**⁴⁴. Acompañar a una pareja que habla de amores (4a,354). [1973: LEVALA CESTA. Dice que leva a cesta da persoa que acompaña ónha parexa de namorados].
99. **levar boa guía**⁴⁵. Se utiliza en sentido irónico. No salir bien parado, estropeado (4a,352). [1973: LEVAR BOA GUÍA. Estropearse].
100. **morrer á míngo**⁴⁶. Sin cuidados (09,131).
101. **non haber pan partido**. Llevar gran amistad (09,142).
102. **non hai can que lle ladre**. Se dice de una persona que presume de ir bien vestida (09,141). [1973: NON HABER CAN QUE LLE LADRE. Ir feito un brazo de mar].
103. **non lle ando con dimes nin *diretes**. Sin contemplaciones (4a,356).
104. **non lle cabe nada no peito**. Es incapaz de guardar un secreto (4a,355). [1973: NON LLE CABE NADA NO PEITO. Non sabe gardar un secreto].
105. **non ten mau de si**⁴⁷. No se tiene en pie (4a,357). [1973: NON TER MAU DE SÍ. Estar mui débil].
106. **non ten un alifaz**⁴⁸. No tiene manchas. Está intacto, íntegro (4a,358). [1973: NON TER UN ALIFAZ. Non ter un soio defeuto].
107. **parir a porca cadelos**⁴⁹. Salir las cosas mal (15,241). [1973: PARIR A
- PORCA CADELOS. Non saír as cousas como se pensa].
108. **pintar ben unha cousa**. Ser favorable (5a,363).
109. **poder dar cun canto nos queixos**. Poder darse por satisfecho (5a,361). [1973: PODER DAR CUN CANTO NOS QUEIXOS. Poder darse por satisfeito].
110. **rabear pola peneira**⁵⁰. Desesperarse por no poder conseguir algo (5a,364b).
111. **remanga-la mau**⁵¹. Levantarla en ademán de pegar (5a,367). [1973: REMANGALA MAU. Erguer a mau co aceno de bater].
112. **requicha o rabo**. No deja hacer lo que uno quiere (5a,364a). [1973: REQUICHALO RABO. Desobedecer].
113. **roer cuaños**. Estar acompañando a una pareja que habla de amores (6a,369). [1973: CUAÑOS. Roer cuaños: Estar ó lado dunha parexa de nemorados, escutándolle a conversa].
114. **roer o zorrolo**. Estar acompañando a una pareja que habla de amores (6a,368). [1973: ROER O ZORROLLO. Roer cuaños].
115. **saír por viño portugués**. No salir una cosa de la calidad que se esperaba por su precio (16,262). [1973: SAÍR POR VIÑO PORTUGUÉS. Saír má unha cousa cando se pensaba que era do millor].
116. **ter a porta suchouza**⁵². Tenerla entreabierta (17,273). [1973: ESTAR A PORTA SUCHOUSA. Estar a porta entreaberta. (C. da S., Conso)].

⁴³ *Ir á tuna.*

⁴⁴ *Leval-a cesta.*

⁴⁵ *Levar boa guía.*

⁴⁶ *Morrer á míngo.*

⁴⁷ *Non tén mau de si.*

⁴⁸ *Non tén un alifaz.*

⁴⁹ *Parir a pôrca cadelos.*

⁵⁰ *Rabear pol-a peneira.*

⁵¹ *Remangal-a mau.*

⁵² *Ter a pôrta suchouza.*

117. **ter o peito estreito**. Ser incapaz de guardar un secreto (6a,378). [1973: TER O PEITO ESTREITO. Non saber gardar un secreto].
118. **tirar pola *lengua**⁵³. Hacer hablar (6a,376).
119. **tírase á tarrandana**⁵⁴. Al desdén (17,272). [1973: TIRARSE A TARRANDAINA. Non intresarse polo que un tén que facer].
120. **tomar a requêsta**⁵⁵. Exigir explicaciones (17,277).
121. **traelo coma os ovos en peneira**⁵⁶. Manejar una cosa con sumo cuidado. Tratar a una persona con todas las consideraciones (17,275). [1973: TRAELO COMA OS OVOS NA PENEIRA. Tratar ónha persoa con mutos miramentos].
122. **vir os do monte a'scorrexar os da casa**⁵⁷. Se dice cuando uno se mete en lo que no le importa (18,289). [1973: VIR OS DO MONTE A ESCURRIZAR OS DA CASA. Meterse un no que non lle importa].
123. **xa sabe onde lle manca o zapato**. Bien sabe lo que trae entre manos (18,298).
124. ***salir a Páscoa á *viernes**. Salir mal una cosa (16,256).
- (02,29c). [1973: ALÉ? Ten as variantes LE? e ELÉ? Equival a ¿E VERDAI?].
127. **Ande a *lengua i-as maus quedas**⁵⁹ (03,34b). [1973: ANDE A LENGUA IAS MAUS QUEDAS. Falar o que se queira pro non tocar].
128. **Bótalle graú!**⁶⁰. No vengas con cuentos (2a,311).
129. **Cuando tu naciche, xa eu arrabuñaba** (04,59).
130. **Deste carneiro non se rapa outra la**⁶¹ (06,83).
131. **Gracias á galla**⁶². Gracias a su ingenio (08,112).
132. **Hai días á mau**⁶³. "Hay días dichosos", si salen las cosas bien. "Hay días fatales", si salen mal (4a,349).
133. **Ó que non quer caldo, sete tazas**⁶⁴ (11,169).
134. **Pergúntalle a Mateu, que minte coma eu**⁶⁵ (15,244).
135. **Poucas son as malas fadas**. Poco falta; hablando de cosas desagradables (5a,362). [1973: POUCAS SON AS MALAS FADAS. Pouco nos queda que penar].
136. **Predícame, cura, predícame, flaire; por un oído me entra e pol'outro me *sale**⁶⁶ (14,231).

Fórmulas

125. **á fe**⁵⁸. De verdad, juramento (02,29b). [1973: A FÉ. De veras, de verdái. [Carr.da S.]].
126. **alé?, le?, elé?.**¿Verdad? Seguramente viene de "el é"

⁵³ *Tirar pol-a lengua.*

⁵⁴ *Tírase á tarrandana.*

⁵⁵ *Tomar a requêsta.*

⁵⁶ *Traélo coma os ovos en peneira.*

⁵⁷ *Vir os do monte a-scorrexar os da casa.*

⁵⁸ *Á fê.*

⁵⁹ *Ande a lêngua i-as maus quedas.*

⁶⁰ *Bótalle graú!*

⁶¹ *De este carneiro non se rapa outra lâ.*

⁶² *Gracias á galla.*

⁶³ *Hai dias á mau.*

⁶⁴ *Ó que non quer caldo, sete tazas.*

⁶⁵ *Pergúntalle a Matêu que minte coma eu.*

⁶⁶ *Predícame cura, predícame flaire; por un oído me entra e pol-outro me sale.*

137. **Quen o collera onde pare a loba**⁶⁷ (15,250). [1973: QUEN O COLLERA ONDE PARE A LOBA! Denota desexo de algunha cousa].
138. **Róncallo o nabo**. Se dice en son de elogio: Es de mal gusto (5a,366).
139. **S'eres home, ve acá; s'eres araña, tent'alá**⁶⁸. *Araña*: en el dialecto se dice arañón; esta palabra, araña, sería tomada del castellano (16,257).
140. **Tal che é Pedro coma Xan**. Tan honrado es uno como el otro (7b,382).
141. **Total, patatas sin sal**. En resumen, nada (17,278).
142. **Vaiche na misa!**⁶⁹. Exclamación de incredulidad. O también como dándose por enterado de lo que dicen como cosa ya vieja (18,290). [1973: VAICHE NA MISA. Eso xa se sabe fai tempo].
143. **Zúmballe o merequetén!** ¡Se precisa cinismo! (7b,385). [1973: ZÚMBALLE O MEREQUETÉN! Parece increíble].
144. ***Dios creza o pan no forno i-ô ben polo mundo todo**⁷⁰ (05,72).
145. ***Dios che valia**. Dios te ayude (2a,315).
147. **Orates frates; non queiras tratos con rapaces** (11,164).
148. **Tía, tía, da manga *vacía, chámolle tía pra que me día**⁷¹ (17,280).
149. **Tíu das calzas bermellas, conte as súas e deixe as alleas**⁷² (17,283).
150. **Unha vella i-on cesto e non sei máis desto**⁷³ (17,286).

Wellerismos

151. **As berzas dicen: -Calcaime ben a terra**⁷⁴ (03,29f).
152. **Cando a i-auga falou: -Os que quero ver son os de dentro que os de fóra segúro-los teño**⁷⁵ (04,61).
153. **Dice o pan: -Seméntame no po e de min non teñas dó**⁷⁶ (05,77).

Dialogismos

154. **Castaña rapada que estás no camiño, deixa o teu amo e vente comigo**⁷⁷ (04,60).
155. **Díxolle o millo á liñaza: - Cálate cadela *salida que ós tres días de *sembrada xa estás nacida. I-ela respondeu: -**

Frases proverbiais

146. **Gracias a *Dios que cocemos tres panochiños e cuatro debemos** (08,113).

⁶⁷ *Quen-o collera onde pare a loba.*

⁶⁸ *S-eres home vé acá, s-eres araña tent-alá.*

⁶⁹ *Vaiche na misa!*

⁷⁰ *Dios creza o pan no forno i-ô ben pol-o mundo todo.*

⁷¹ *Tía, tía, da manga vacía, chámolle tía pra que me día.*

⁷² *Tíu das calzas bermellas, conte as súas e deixe as alleas.*

⁷³ *Unha vella i-on cesto, e non sei mais de esto.*

⁷⁴ *As berzas dicen: calcáime ben a terra.*

⁷⁵ *Cando a i-auga falôu: Os que quero ver son-os de dentro que os de fora seguro-los teño.*

⁷⁶ *Dice o pan: Seméntame no pô e de min non teñas dó.*

⁷⁷ *Castaña rapada que estás no camiño deixa o teu amo e vente comigo.*

Cálate morrión que estás oito días debaixo do terrón⁷⁸ (05,76).

156. **Díxolle o millo á liñaza: - Cálate presumida, que ós tres días xa estás nacida-. Ela respondeu: -Pra eso tu, *perezoso, que tardas oito días en saír de debaixo do foxo**⁷⁹ (05,80).

Refráns

157. **A boa fame non hai mau pan** (03,34c).
158. **A cabalo regalado non se lle mira o dente** (01,03).
159. **A cabra da miña veciña sempre dá máis leite cá miña**⁸⁰ (01,12).
160. **A cabra viciosa dá cos cornos no cu**⁸¹ (02,23).
161. **A can vello non hai tustús** (02,25).
162. **A cocha, lombo; i-o cocho, fondo**⁸² (02,24b).
163. **A fame i-o friu fan meter a un na casa do enemigo** (03,34a).
164. **A gata rubia, según as fai así as cudia**⁸³ (03,30).

165. **A i-auga de agosto tolle o viño e non dá magosto**⁸⁴ (02,19b).

166. **A i-auga de agosto, nin nabo nin magosto**⁸⁵ (02,21).
167. **A i-auga de San *Juan tolle o viño e non dá pan**⁸⁶ (02,18).
168. **A i-auga de Santa Mariña na meda fai fariña** (02,19a).
169. **A letra con *sangre entra** (01,01).
170. **A morrer Marta, que morra farta**⁸⁷ (01,08).
171. **A muller que non come co seu marido, o millor da ola xa o ten lambido**⁸⁸ (01,10).
172. **A muller que queira ver o home morto que lle día en agosto berzas do horto**⁸⁹ (7a,392).
173. **A ningún boi escornón lle falta unha cornada** (02,24a).
174. **A pan duro, dente agudo**⁹⁰ (03,34d).
175. **A pita de aldeia, se non come, esgarabella**⁹¹ (01,07).
176. **Á pita i-á vaca polo fociño lle entra a nata**⁹² (01,05).
177. **A pita que na aldeia fica, se non come, sempre pica**⁹³ (01,11).

⁷⁸ *Díxolle o millo á liñaza: -Cálate cadela salida que ós tres días de sembrada xa estás nacida. I-ela respondeu: -Cálate morrión que estás oito días debaixo do terrón.*

⁷⁹ *Díxolle o millo á liñaza: -Cálate presumida, que ós tres días xa estás nacida-. Ela respondeu: Pra eso tú, perezoso, que tardas oito días en saír de debaixo do foxo.*

⁸⁰ *A cabra da miña veciña sempre da mais leite qu-a miña.*

⁸¹ *A cabra viciosa dá cos cornos no cú.*

⁸² *A cocha lombo, i-o cocho fondo.*

⁸³ *A gata rubia, según as fái así as cudia.*

⁸⁴ *A i-auga de Agosto tolle o viño e non da magosto.*

⁸⁵ *A i-auga de Agosto, nin nabo nin magosto.*

⁸⁶ *A i-auga de San Juan tolle o viño e non da pan.*

⁸⁷ *A morrer Marta que morra farta.*

⁸⁸ *A muller que non come co seu marido, o millor da ola xa o tén lambido.*

⁸⁹ *A muller que queira ver o home morto que lle día en Agosto berzas do horto.*

⁹⁰ *A pan duro dente agudo.*

⁹¹ *A pita de alde-i-a se non come esgarabella.*

⁹² *Á pita, i-a vaca, pol-o fociño lle entra a nata.*

⁹³ *A pita que na alde-i-a fica, senon come sempre pica.*

178. **A pita que na casa habita sempre pica** (02,29a).
179. **A quen cose i-amasa, non se lle furte a *hogaza** (03,36).
180. **A raposa pode perde-lo rabo pero non perde as mañas**⁹⁴ (01,04).
181. **A santos non ofrezas nin a rapaces prometas**⁹⁵ (02,29d).
182. **A sarna con gusto non pica, anque mortifica** (01,06).
183. **Aire do norte, nin pesca no riu nin caza no monte**⁹⁶ (01,16).
184. **Amentando a Roma, logo asoma** (01,09).
185. **Ano de cenceno, ano de *centeno** (02,20).
186. **Arde a casa, quantar êla** (03,37). [1973: ARDE A CASA? ¡QUENTARSE ÉLA! Aproveitarse das circunstancias].
187. **As mulleres i-as vacas, de primeiras, sempre *engañan**⁹⁷ (7a,391).
188. **As mulleres tolas cambéan o pan polas olas**⁹⁸ (01,02).
189. **As *Navidades onda *tus *mujeres *y-el Entrudío por onde *pudieres**⁹⁹ (03,35).
190. **Besta grande, ande ou non ande** (03,40).
191. **Boa pata e boa orela, *señal de boa besta** (03,41).
192. **Boi e marrau, a barriga *hasta o chau**¹⁰⁰ (03,39b).
193. **Burra prestada, ou coxa ou amatada** (03,42).
194. **Burras de herba, burras de m[erda]** (03,39a).
195. **Cada roca seu fuso i-en cada terra seu uso**¹⁰¹ (04,56).
196. **Cada un fala da feira asegún lle vai nela**¹⁰² (03,46).
197. **Cada un ten o mêdo que quer** (04,57).
198. **Cada un tira polo seu pra que lle creza**¹⁰³ (04,50).
199. **Carne de peito, muto gusto e pouco porveito**¹⁰⁴ (04,65).
200. **Centeo temporau, ou en palla ou en grau**¹⁰⁵ (04,51).
201. **Cochos de herba, cochos de merda** (03,44).
202. **Comer e rascar, todo é empezar**¹⁰⁶ (03,48).
203. **Comprar sin poder, vender sin querer** (04,58).
204. **Con rapaces e galochos non quer o demo tratos** (03,45).
205. **Cuando a folla do amieiro verdega no rigueiro, muxe cabreiro** (04,67).

⁹⁴ *A raposa pode perdel-o rabo pero non perde as mañas.*

⁹⁵ *A santos non ofrezas, nin a rapaces prometas.*

⁹⁶ *Aire do norte, nin pesca no riu nin caza no monte.*

⁹⁷ *As mulleres i-as vacas de primeiras sempre engañan.*

⁹⁸ *As mulleres tolas, cambéan o pan pol-as olas.*

⁹⁹ *As Navidades onda tus mujeres; y-el Entrudío por onde pudieres.*

¹⁰⁰ *Boi e marráu a barriga hasta o chau.*

¹⁰¹ *Cada roca seu fuso, i-en cada terra seu uso.*

¹⁰² *Cada un fala da feira asegún lle vai n-ela.*

¹⁰³ *Cada un tira pol-o seu pra que lle creza.*

¹⁰⁴ *Carne de peito muto gusto e pouco porveito.*

¹⁰⁵ *Centeo temporáu ou en palla ou en grau.*

¹⁰⁶ *Comer e rascar todo é empezar.*

206. **Cuando a folla do bedulo é com'on duro, muxe de duro**¹⁰⁷ (05,68).
207. **Cuando a pita pica o galo, sinal de bon ano** (03,47).
208. **Cuando a *luna de marzo é tronada, sementa o liño na fraga** (04,55).
209. **Cuando búsque-la *novia non a busques na romaría, búscaa na casa dos seus pais na roupa de cada día**¹⁰⁸ (04,66).
210. **Cuando dan a cabritiña, acudir cua baraciña** (04,63).
211. **Cuando meu pai vivía: ¡atrás, atrás!; agora que morreu: ¡adiante, adelante!** (04,49).
212. **Cuando o can quer a cadela, muta farela**¹⁰⁹ (04,64).
213. **Cuando se fala no rei de Roma, logo asoma** (04,62).
214. **Cuanta máis présa, máis vagar**¹¹⁰ (04,52).
215. **Chova en abril e maio, aunque non chova en todo o ano** (05,69).
216. **De casta lle vén ó galgo de ter o rabo largo**¹¹¹ (05,71).
217. **De modo e de maneira, que o que non ten pan, escúsache peneira** (06,87).
218. **De morrer, que morra meu pai que é máis vello**¹¹² (05,78).
219. **De onde hai, sempre sai**¹¹³ (06,84).
220. **De ruín madeira, non pode saír bon pau**¹¹⁴ (06,85).
221. **Debe terlle tanto medo o fillo á mai, como o salpedrés á xeitada**¹¹⁵ *Salpedrés* = granizo (05,70).
222. **Decrúa en maio e bima en San *Juan e collerás pan**¹¹⁶ (05,74).
223. **Decrúa tarde, alpallón seguro** (05,79).
224. **Desde o San Xoán ao Santiago, *Dios nos libre dun nublado**¹¹⁷ (05,75).
225. **Dous lobos òn can, logo o paparán** (05,82).
226. **En abril morren as abellas, que non son as ovellas**¹¹⁸ (06,99).
227. **En abril morren as flacas, mais son as abellas que non son vacas** (07,100).
228. **En abril, augas mil**¹¹⁹ (06,91).
229. **En maio, queima a vella o tallo i-en San *Juan, o escano**¹²⁰ (06,92).

¹⁰⁷ *Cuando a folla do bedulo é com-on duro, muxe de duro.*

¹⁰⁸ *Cuando búsquel-a novia non-a busques na romari-i-a, busca-a na casa dos seus pais na roupa de cada di-i-a.*

¹⁰⁹ *Cuando o can quer-a cadela, muta farela.*

¹¹⁰ *Cuanta mais presa mais bagar.*

¹¹¹ *De casta lle ven ó galgo de ter o rabo largo.*

¹¹² *De morrer, que morra meu pai que é mais vello.*

¹¹³ *De onde hai, sêmpre sai.*

¹¹⁴ *De ruín madeira non pode sair bon pau.*

¹¹⁵ *Debe terlle tanto medo o fillo á mai, como o salpedrés á xe-i-ada.*

¹¹⁶ *Decrúa en Maio e bima en San Juan, e collerás pan.*

¹¹⁷ *Desde o San Xoan ao Santiago Dios nos libre de un nublado.*

¹¹⁸ *En Abril morren as abellas, que non son as ovellas.*

¹¹⁹ *En Abril augas mil.*

¹²⁰ *En Maio queima a vella o tallo, i-en San Juan o escano.*

230. **En Santos cata a neve polos cantos; en San Andrés *en tu puerta la veréis**¹²¹ (07,105).
231. **Entre primos i-*hermanos, non méta-las *manos**¹²² (07,101).
232. **Escuta muto e fala pouco** (06,98).
233. **Febreiro, ferverexeiro**¹²³ (07,109b).
234. **Fun á casa alleia i-avergonçeime, volvín á miña e governeime**¹²⁴ (07,108).
235. **Grau a grau enche a galiña o papo.** *Galiña*: Esta palabra no es propia de la comarca; se dice *pita* (07,111).
236. **Guarda pan pra maio i-herba pra San *Juan**¹²⁵ (07,110).
237. **Hai pillos sin fortuna i-homes de ben sin ningunha**¹²⁶ (08,117).
238. **Hai que dar e ter pra que nos veñan a ver** (08,116).
239. **Home pequeno, fol de veneno**¹²⁷ (11,165).
240. **Lonxe da vista, lonxe do corazón**¹²⁸ (08,119).
241. **Mairo airoso, abril chuvirnos, maio pardo e San *Juan claro; son os 4 meses que cargan o carro**¹²⁹ (09,130).
242. **Mairo me molla, maio me enxuga, maio me dá unha sacudidura, mais é de fame que non de fartura** (09,133).
243. **Mairo, pardo** (08,127).
244. **Máis vale maña ca forza**¹³⁰ (08,121).
245. **Mal ano temos se o muíño moie a bica pra Santos**¹³¹ (08,126).
246. **Mal lle vai á *zorra cuando anda ós grilos**¹³² (09,135).
247. **Malla feita, palleiro cerrado, fóra criado**¹³³ (08,120).
248. **Mañás dulces de *Navidá n'abril e maio as pagarás**¹³⁴ (08,128).
249. **Marzo airoso i-abril chuvirnos sacan a maio frocido i-*hermoso** (08,129).
250. **Marzo, nin rabo de gato mollado** (08,125).
251. **Miña mai ten unto vello do cocho que ha de matar, tamén ten berzas no hórto das coíñas que ha plantar**¹³⁵ (09,134).

¹²¹ *En Santos cata a neve pol-os cantos; en San Andrés en tu puerta la veréis.*

¹²² *Entre primos i-hermanos, non metal-as manos.*

¹²³ *Febreiro ferverexeiro.*

¹²⁴ *Fun á casa alle-i-a i-avergonçeime, volvín á miña e goberneme.*

¹²⁵ *Guarda pan pra Maio i-herba pra San Juan.*

¹²⁶ *Hai pillos sin fortuna i-homes de ben sin ningunha.*

¹²⁷ *Ome pequeno, fol de veneno.*

¹²⁸ *Lonxe da vista lonxe do corazón.*

¹²⁹ *Mairo airoso, Abril chuvirnos, Maio pardo e San Juan claro; son os 4 meses que cargan-o carro.*

¹³⁰ *Mais vale maña qu-a forza.*

¹³¹ *Mal ano temos se o muíño moie a bica pra Santos.*

¹³² *Mal lle vai á zorra cuando anda ós grilos.*

¹³³ *Malla feita, palleiro cerrado, fóra criado.*

¹³⁴ *Mañás dulces de Navidá n-Abri e Maio as pagarás.*

¹³⁵ *Miña mai ten unto vello do cocho qu-a de matar tamén ten berzas no hórto das coíñas que ha plantar.*

252. **Morreu o can, acabouse a rabia**¹³⁶ (08,122).
253. **Mula que fai ¡hin! non é pra min**¹³⁷ (09,132).
254. **Muto e ben, non hai quen**¹³⁸ (08,123).
255. **Na cabeza ou nos pés, haste saír a quen es**¹³⁹ (09,145).
256. **Na casa alleia, se ben estás, ben esteias** (7b,387).
257. **Na casa do ferreiro, coitelo de pau**¹⁴⁰ (09,138).
258. **Na terra dos lobos, aulear coma eles**¹⁴¹ (09,140). [1973: NA TERRA DOS LOBOS AULEAR COMA ELES. Facer coma os demás].
259. **Na terra dos ollapís, o que ten un ollo é rei**¹⁴² (10,156).
260. **Nin de risas nin de veras, co teu amo non partias peras** (10,150).
261. **Ningún boi orneia pola cría**¹⁴³ (09,136).
262. **Nino feito, páxaro môrto** (10,153).
263. **No mes de maio, cérranse as paneiras da xente i-ábrense as das vacas**¹⁴⁴ (09,146).
264. **No tẽmpo que vira de noite e na muller que é doutro non hai que se fiar** (10,151).
265. **Non hai palleiro sin palla** (10,149).
266. **Non hai pior cuña cá da mesma madeira**¹⁴⁵ (09,137).
267. **Non hai rodeio sin paseo nin atallo sin traballo**¹⁴⁶ (10,148).
268. **Non hai romeiriño sin flor nin sábado sin sol**¹⁴⁷ (10,154).
269. **Non hai trutas cuas bragas enxutas** (09,139).
270. **Non merques a vaca sin dúas veces mirala**¹⁴⁸ (7b,390).
271. **Non se sabe de quen é a récoa *hasta que morre o arrieiro** (10,152).
272. **Non sempre é martes de Entrudío**¹⁴⁹. No salen siempre las cosas como uno quiere (09,143). [1973: NON SEMPRE E MARTES DE ENTRUDIO. Non sempre sain as cousas como un quer].
273. **Non te sentes nas pedras nin de risas nin de veras**¹⁵⁰ (10,147).
274. **Non todos van á misa por rezar**¹⁵¹ (10,155).
275. **O boi pola corda i-o home pola palabra**¹⁵² (10,162).
276. **O boi, dianteiro; a vaca, traseira**¹⁵³ (7b,389).

¹³⁶ *Morréu o can, acabóuse a rabia.*

¹³⁷ *Mula que fai hin, non é pra min.*

¹³⁸ *Muto e ben non hai quen.*

¹³⁹ *Na cabeza ou nos pés haste saír a quen ès.*

¹⁴⁰ *Na casa do ferreiro coitelo de pau.*

¹⁴¹ *Na terra dos lobos aulear coma eles.*

¹⁴² *Na terra dos ollapís o que ten un ollo é rei.*

¹⁴³ *Ningún boi orneia pol-a cría.*

¹⁴⁴ *No mes de Maio cérranse as paneiras da xente i-ábrense as das vacas.*

¹⁴⁵ *Non hai pior cuña qu-a da mesma madeira.*

¹⁴⁶ *Non hai rode-i-o sin sin pase-i-o, nin atallo sin traballo.*

¹⁴⁷ *Non hai romeiriño sin flor, nin sábado sin sol.*

¹⁴⁸ *Non merques a vaca sin duas veces mirala.*

¹⁴⁹ *Non sèmpre é martes de Entrudío.*

¹⁵⁰ *Non te sentes n-as pedras, nin de risas nin de veras.*

¹⁵¹ *Non todos van à misa por rezar.*

¹⁵² *O boi pol-a cõrda i-o home pol-a palabra.*

¹⁵³ *O boi dianteira, a vaca traseira.*

277. **O boi, por diante; a vaca, por detrás**¹⁵⁴ (7b,388).
278. **O can cego i-ô cazador coxo**¹⁵⁵ (12,188).
279. **O can que máis ladra non é o que máis morde**¹⁵⁶ (10,158).
280. **Ó can vello todas se lle volven pulgas**¹⁵⁷ (12,189).
281. **Ó catarro, darlle co xarro**¹⁵⁸ (12,192).
282. **O criado i-ô galo, *solo un ano** (13,204).
283. **O día de Santa Cruz, moxe o cabreiro detrás da uz**¹⁵⁹ (12,190).
284. **O diñeiro d'Habana, entra pola porta e sai pola *ventana**¹⁶⁰ (13,205).
285. **O entrecosto vai do mes de agosto**¹⁶¹ (10,157).
286. **O falar sai dos queixos** (11,173).
287. **O fillo do lobo ten que aulear coma el**¹⁶² (13,206).
288. **O gato escaldado á i-auga fría lle ten mêdo**¹⁶³ (14,227).
289. **O liño en San Marcos nin nacido nin no saco**¹⁶⁴ (11,178).
290. **O mular, comer ou andar** (11,172).
291. **O pan mol, de seu se engol**¹⁶⁵ (14,228).
292. **O pouco chega i-o muto acábase** (10,161).
293. **O primeiro ano é pra os páxaros** (13,211).
294. **O que a fóra vai casar, falta leva ou vai buscar**¹⁶⁶ (13,221).
295. **O que á hora non viñera, comerá do que trouxera**¹⁶⁷ (14,229).
296. **O que aforra, sempre s'alcontra con algo**¹⁶⁸ (13,213).
297. **O que anda en pleito, balsa aberta, pata lixeira e boca calada** (11,179).
298. **O que cambéa odre podre, non sei cual sairá máis podre**¹⁶⁹ (13,209).
299. **O que camisas non ha duto, costuras lle fan *daño**¹⁷⁰ (13,223).
300. **O que co demo anda, o boi se lle esmouca**¹⁷¹ (12,195).
301. **O que come sin grasa, come sin tasa** (11,180).
302. **O que cuas maus non pode, cos dentes acode**¹⁷² (12,197).
303. **O que cuspe pra riba, na cara lle cai**¹⁷³ (13,210).

¹⁵⁴ *O boi por diante, a vaca por detrás.*

¹⁵⁵ *O can cêgo, i-ô cazador coxo.*

¹⁵⁶ *O can que mais ladra non é o que mais môrde.*

¹⁵⁷ *Ó can vello todas se lle volven pulgas.*

¹⁵⁸ *Ó catarro darlle co xarro.*

¹⁵⁹ *O dia de Sta. Cruz moxe o cabreiro detrás da uz.*

¹⁶⁰ *O diñeiro d-Habana, entra pol-a pôrta e sai pol-a ventana.*

¹⁶¹ *O entrecosto vai do mes de Agosto.*

¹⁶² *O fillo do lobo tén que aulear coma él.*

¹⁶³ *O gato escaldado á i-auga fría lle tén mêdo.*

¹⁶⁴ *O liño en San Marcos, nin nacido nin no saco.*

¹⁶⁵ *O pan môl de séu se engól.*

¹⁶⁶ *O que a fóra vai casar, falta lêva ou vai buscar.*

¹⁶⁷ *O que á hora non viñera comerá do que trouxera.*

¹⁶⁸ *O que aforra sêmpre s-alcontra con algo.*

¹⁶⁹ *O que cambéa odre podre, non sei cual sairá mais podre.*

¹⁷⁰ *O que camisas non a duto, costuras lle fan daño.*

¹⁷¹ *O que co demo anda, o boi se lle esmôuca.*

¹⁷² *O que cuas maus non pôde, cos dentes acôde.*

¹⁷³ *O que cuspe pra riba na cara lle cai.*

304. **O que chega tarde non oie misa nin come carne**¹⁷⁴ (11,168).
305. **O que da miña petaca fuma muto, da miña petaca pouco fuma** (11,182).
306. **O que dá o que ten antes que morra, merece que lle dían cunha cachiporra**¹⁷⁵ (12,183).
307. **O que de alto fia, o fuso lle cai i-ô cu lle asubía**¹⁷⁶ (12,202).
308. **O que de mêdo morre, de m[erda] lle fan o enterro**¹⁷⁷ (12,191).
309. **O que debe e paga, sabe o que lle queda**¹⁷⁸ (13,212).
310. **O que dos seus se desavén, cos outros non lle vai ben**¹⁷⁹ (12,198).
311. **O que é bon pra o bazo, mau pra o espiñazo** (13,214).
312. **O que en maio fênde, pan non vende** (12,193).
313. **O que fala mal dunha vaca, é que a quer mercar**¹⁸⁰ (13,220).
314. **O que guarda, sempre ten**¹⁸¹ (12,196).
315. **O que lle *desea mal ó veciño, êl lle vén polo camiño**¹⁸² (13,222).
316. **O que muto fala, muto erra** (12,199).
317. **O que non é cego, ben vêi polo cribo**¹⁸³ (12,200).
318. **O que non louqueia de mozo, louqueia de vello**¹⁸⁴ (13,203).
319. **O que non mata, engorda**¹⁸⁵ (11,170).
320. **O que non pide non o oie *Dios**¹⁸⁶ (14,226).
321. **O que non rouba nin f[ode] é porque non pode**¹⁸⁷ (12,184).
322. **O que paga e mente, a bolsa llo sente** (12,187).
323. **O que queira bon allal, que os bote en Natal** (11,176).
324. **O que queira bon alleiro, que os semente en xaneiro** (11,177).
325. **O que queira bon navieiro, bóteo no mes de xaneiro** (11,175).
326. **O que quer peixes, ten que molla-lo cu**¹⁸⁸ (12,186).
327. **O que rouba, fai por ter** (12,185).
328. **O que se arrima á *iglesia, sempre lle toca algo**¹⁸⁹ (12,194).

¹⁷⁴ *O que chega tarde non oie misa nin come carne.*

¹⁷⁵ *O que dá o que tén antes que morra, merece que lle d[i]-an c-unha cachiporra.*

¹⁷⁶ *O que de alto fi-i-a, o fuso lle cai i-ô c[u] lle asubía.*

¹⁷⁷ *O que de mêdo m[er]re, de m[er]da] lle fan o enterro.*

¹⁷⁸ *O que debe e paga sabe o que lle queda.*

¹⁷⁹ *O que dos séus se desavén, cos outros non lle vai b[en].*

¹⁸⁰ *O que fala mal de unha vaca é que a qu[er] mercar.*

¹⁸¹ *O que guarda s[em]pre t[en].*

¹⁸² *O que lle desea mal ó veciño, êl lle vén pol-o camiño.*

¹⁸³ *O que non é c[ego] ben vêi pol-o cribo.*

¹⁸⁴ *O que non louque-i-a de mozo, louque-i-a de vello.*

¹⁸⁵ *O que non mata engorda.*

¹⁸⁶ *O que non pide non-o o-i-e Dios.*

¹⁸⁷ *O que non rouba, nin f[ode] é por que non p[ode].*

¹⁸⁸ *O que quer peixes t[en] que molla-lo c[u].*

¹⁸⁹ *O que se arrima á ig[lesia] s[em]pre lle toca algo.*

329. **O que se herda, non se merca**¹⁹⁰ (11,181).
330. **O que ten burro non pode ir calado; cuando ¡arre burro!, cuando mandando aquedalo**¹⁹¹ (10,160).
331. **O que ten fillos non reventa de cheio**¹⁹² (11,166).
332. **O que ten *léngoa, vai a Roma**¹⁹³ (11,171).
333. **O roubado non loce**¹⁹⁴ (10,159).
334. **O vestido ó uso, os zapatos a gusto**¹⁹⁵ (12,201).
335. **Ofréceo a pez, que a cera vale cara**¹⁹⁶ (13,207). [1973: OFRECELO A PEZ QUE A CERA VAI CARA. Dar unha cousa por perdida].
336. **Onde hai forza, non hai resistencia**¹⁹⁷ (11,167).
337. **Onde ten os ovos, ten os ollos**¹⁹⁸. Se dice del que mira con frecuencia a una persona querida (11,174).
338. **Os malos, hai que amalos, que os bois, de seu se aman**¹⁹⁹ (13,208).
339. **Óso de soá, barba untada e barriga en vao**²⁰⁰ (14,224).
340. **Óso de soá, barba untada e barriga larega**²⁰¹ (14,225).
341. **Ovella que berra, bocado que perde**²⁰² (11,163).
342. **Parente rico, cata que comes** (15,243).
343. **Pitas e res, as que podías haber; cochos e vacas, as que podías manter**²⁰³ (15,246).
344. **Polo mau non te mates e polo bon non te agaches**²⁰⁴ (14,236).
345. **Polo rabo da culler, vai o gato á ola**²⁰⁵ (14,232).
346. **Polos santos bícense as pedras; polas mozas festéxanse as vellas**²⁰⁶ (14,233).
347. **Por muto pan, non é o ano caro**²⁰⁷ (14,235).
348. **Pr'ôn adequiridor, sempre hai un desvalidor**²⁰⁸ (15,248).
349. **Pra ir á festa, non se está coxo**²⁰⁹ (15,245).
350. **Pra que haxa bullotes, en agosto arder i-ên *setiembre beber**²¹⁰ (15,242).

¹⁹⁰ *O que se herda non se mërca.*

¹⁹¹ *O que tèn burro non pode ir calado; cuando, arre burro, cuando mandando aquedalo.*

¹⁹² *O que tèn fillos non reventa de che-i-o.*

¹⁹³ *O que ten léngoa vai a Roma.*

¹⁹⁴ *O roubado non lóce.*

¹⁹⁵ *O vestido ó uso, os zapatos a gusto.*

¹⁹⁶ *Ofréceo a pez que a cera vale cara.*

¹⁹⁷ *Onde hai forza non hai resistencia.*

¹⁹⁸ *Onde tèn os óvos tèn os ollos.*

¹⁹⁹ *Os malos hai que amalos que os bois de seus se aman.*

²⁰⁰ *Óso de soá, barba untada e barriga en vao.*

²⁰¹ *Óso de soá, barba untada e barriga larêga.*

²⁰² *Ovella que bêrra, bocado que perde.*

²⁰³ *Pitas e rés, as que podías haber; cochos e vacas as que podías manter.*

²⁰⁴ *Pol-o máu non te mates, e pol-o bon non te agaches.*

²⁰⁵ *Pol-o rabo da cullêr vai o gato á ola.*

²⁰⁶ *Pol-os santos bícense as pedras, pol-as mozas festéxanse as vellas.*

²⁰⁷ *Por muto pan non é o ano caro.*

²⁰⁸ *Pr-ôn adequiridor sempre hai un desvalidor.*

²⁰⁹ *Pra ir á festa non se está coxo.*

²¹⁰ *Pra que haxa bullôtes, en Agosto arder, i-ên Setiembre beber.*

351. **Prado no cima e leira no fondo**²¹¹ (15,249).
352. **Probe do rato que *solo sabe un buraco** (14,230).
353. **Quéroche muto no tẽmpo enxuto e no mollado que te leve o *diablo**²¹² (15,251).
354. **Rato que *solo sabe un buraco logo o papa o gato** (15,252).
355. **Reflais de vellos, consellos pequeniños**²¹³ (15,254).
356. **Reunión de pastores, mortaldá de ovellas**²¹⁴ (15,253).
357. **San Miguel das uvas, tarde veis e pouco duras**²¹⁵ (16,265).
358. **Santo Tomé, dálle ó cocho polo pé e se che di coé, dille a ver que tẽmpo é**²¹⁶ (16,266).
359. **Se a monto, berra; se non a monto, quedo sin ela**²¹⁷ (16,258).
360. **Se non chove en febreiro nin herba nin palleiro**²¹⁸ (16,271).
361. **Se o porco voara, non había ave que lle ganara**²¹⁹ (16,255).
362. **Se o vello pudera i-o mozo quixera, non había cousa que non se fixera**²²⁰ (16,270).
363. **Señora sin *rentas ben mal lle m'asenta**²²¹ (7b,386).
364. **Sol madrugador, cura sanabrés e dama *ventanera, amãños todos tres** (16,268).
365. **Somos amigos no tẽmpo dos figos** (16,269). [1973: SER AMIGOS NO TEMPO DOS FIGOS. Ser amigo de comenencia].
366. **Tanto ladrón, i-a *horca *vacía**²²² (17,282).
367. **Tẽnde-lo meniño morto i-o apio no horto** (17,274).
368. **Tres anos, cachorro; tres, can; e tres, lambón**²²³ (17,281).
369. **Tripas e casamento, en quente** (17,279).
370. **Un grau non fai montón**²²⁴ (17,287).
371. **Un lobo non com'auto**²²⁵ (17,284).
372. **Unha camisa na pedra i-autra na costela**²²⁶ (17,288). [1973: TER UNHA CAMISA NA PEDRA I AUTRA NA COSTELA. Non ter, cuaxi, con que vestirse].
373. **Unha mosca *sola non fai feira** (17,285).
374. **Vaca de Fradelo e muller da Gudiña, *Dios che ma retire da miña cociña** (18,292).
375. **Vale máis duro que teña ca blando que non teña**²²⁷ (18,293).

²¹¹ Prado no cima, e leira no fondo.

²¹² Quéroche muto no tẽmpo enxuto, e no mollado que te leve o diablo.

²¹³ Refláis de vellos, consellos pequeniños.

²¹⁴ Reunión de pastores mortaldá de ovellas.

²¹⁵ San Miguel das uvas tarde veis e pouco duras.

²¹⁶ Santa [sic] Tomé, dalle ó cocho pol-o pé, e se che di coé, dill á ver que tẽmpo é.

²¹⁷ Se a monto berra, se non-a monto quedo sin ela.

²¹⁸ Se non chove en febreiro, nin herba nin palleiro.

²¹⁹ Se o porco voara non había ave que lle ganara.

²²⁰ Se o vello pudera, i-o mozo quixera, non había cousa que non se fixera.

²²¹ Señora, sin rentas, ben mal lle m-asenta.

²²² Tanto ladrón, i-a horca vacía.

²²³ Tres anos cachorro, tres can e tres lambón.

²²⁴ Un grau non fai montón.

²²⁵ Un lobo non com-auto.

²²⁶ Unha camisa na pedra, i-autra na costela.

²²⁷ Vale máis duro que teña qu-a blando que non teña.

376. **Vicios me poñas e non me *los tollas** (18,291).
377. **Volta feita non mete présa**²²⁸ (18,294).
378. **Xaneiro, xeadeiro** (18,296).
379. **Xente probe e leña verde, arde cuando hai ocasión** (18,299a).
380. **Xogos de homes, rompedeiros de cus**²²⁹ (18,295).
381. **Xuntanza de *zorras, perdición de pitas** (18,297).
382. ***Bienes cuantos vieres e casa onde vivieres**²³⁰ (03,43).
383. ***El que la burra presta y la mujer trai en festa, logo se quedará cornelán e sin besta**²³¹ (07,107).
384. ***Entre marido y mujer, nadie tiene que ver**²³² (07,102).
385. ***Hasta o cuarenta de maio, non quíte-lo saio**²³³ (08,115).

---

²²⁸ *Volta feita non mete presa.*

²²⁹ *Xogos de homes rompedeiros de cus.*

²³⁰ *Bienes cuantos vieres, e casa onde vivieres.*

²³¹ *El que la burra prêsta y la mujer trai en fêsta: logo se quedará cornelán e sin besta.*

²³² *Entre marido y mujer nadie tiene que ver.*

²³³ *Hasta o cuarenta de Maio non quíte-lo saio.*

4. Referencias bibliográficas

- BELOSO GÓMEZ, Josefa; BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen (2003): “Complexidade e riqueza do arquivo fraseolóxico de Vázquez Saco”, en VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003). *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral. Cadernos de Fraseoloxía Galega* 5, 2003.
- PRIETO (RODRÍGUEZ), Laureano (1946): “Antiguas minas del río Camba” en *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Ourense* 15, 3, 1946, 116-121.
- (1947): “Juegos infantiles (tierra de La Gudiña)”, en *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Ourense* 16, 1, 1947, 25-46.
- (1947): “Vida del individuo. Tierra de la Gudiña (Orense)”, en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* III, 3, 4, 1947, 558-578.
- (1948): “Cuentos de animales” en *Revista de Dialectología y Tradiciones Populares* IV, 1, 1948, 123-148.
- (1949): “Notas etnográficas sobre animales domésticos y salvajes de la Gudiña (Orense)”, en *Douro Litoral* 3ª serie, V, 1949, 50-67.
- (1949): “As adiviñas na terra de Gudiña (Ourense) e no concello de Vinhais (Tras-os-Montes)”, en *Douro Litoral* 3ª serie, VI, 1949, 33-39.
- (1950): “Tradiciones gallegas”, en *Douro Litoral* 3ª serie, VIII, 1950, 11-14.
- (1950): “A cantiga na Gudiña I”, en *Douro Litoral* 4ª serie, I-II, 1950, 84-98.
- (1951): “A cantiga na Gudiña II”, en *Douro Litoral* 4ª serie, II-IV, 1951, 56-75.
- (1951): “La zoantropía en Galicia”, en *Zephyrus* IV, 1953, 353-362.
- (1956): “Restos de una villa en las Hermitas (Col. Fl. Cuevillas)”, en *Cuadernos de estudios gallegos* XI, 1956, 149-151.
- (1957-1958): “Astrología y meteorología popular (La Gudiña)”, en *Boletín de la Comisión Provincial de Monumentos Históricos y Artísticos de Orense* 19, 1-4, 1957-1958, 157-160.
- (1952): “Seitureiro”, en *Posío* 13-24, 1952, 23.
- (1953-1954): “Neve”, en *Posío* 1953-1954, 26; “¡Qué belidas elas son!”, en *Posío*. 1953-1954, 26; “Quixera...” en *Posío*. 1953-1954, 26.
- (1958): *Contos vianeses*. Vigo: Galaxia, 1958.
- (1968): *Contos pra nenos*. Vigo: Galaxia, 1968.
- (1968): *Contos populares da Terra*. [serie de 8 artigos] en *La Región*. Ourense.
- (1971): “A Meiguería en terras de Viana do Bolo”, en *Boletín auriense* 1, 1971, 199-209.
- (1972): “O Pan na terra da Gudiña”, en *Boletín auriense* 2, 1972, 279-297.
- (1973): “Notas encol da fala vianesa”, en *Boletín auriense* 3, 1973, 97-123.
- (1975): “O Fiadeiro en terras de Viana”, en *Boletín auriense* 5, 1975, 143-157.
- (1978): “Contos de cregos: Terra de Viana do Bolo”, en *Boletín auriense* 8, 1978, 13-48.

Fraseoloxía de Matamá (Vigo)

Anxos Hermida Alonso¹

Edición de 251 locucións e fórmulas recollidas na freguesía de Matamá (Vigo) nos anos 2000, 2001 e 2009.

Palabras clave: fraseoloxía galega, galego, traballo de campo.

Edition of 251 locutions and formulae compiled in Matamá (Vigo) in 2000, 2001 and 2009.

Keywords: Galician phraseology, Galician, field work.

A maior parte das expresións que figuran neste traballo recollínanse entre os anos 2000 e 2001 e unha pequena parte en 2009. Todas elas son coñecidas e usadas por min mesma ou na miña familia e veciñanza. Con todo, cómpre dicir que unha parte delas eran de uso máis habitual nas décadas pasadas. Entre as unidades fraseolóxicas que presento hai bastantes correntes ou moi correntes que se cadra non sería preciso recoller aquí. O motivo de as incluír é a idea de que recollémos todo, o corrente e o menos corrente, axúdanos a coñecer mellor precisamente este aspecto, a súa frecuencia. Ademais, moitas veces, ao darnos por feito que unha unidade fraseolóxica xa é coñecida furtamos unha información interesante, algún matiz ou variante novos na forma ou no significado

Pertencente ao concello de Vigo, a parroquia de Matamá está situada no seu interior e limita coas freguesías de Beade, Castrelos, Comesaña e Valadares.

O galego que falamos na parroquia de Matamá pertence ao bloque occidental e máis concretamente á subárea do Morrazo-Fragoso. Algúns trazos da nosa fala son os seguintes: a) existencia de gheada (*aghora*) e pronuncia do grupo -ng- enxordecido (*dominco, ancaso, ninquén*) e b) seseo total predorsal (*visiño, sapato, rapás*) con despalatalización do x (*santar, coso* no canto de *xantar e coxo*).

Data de recepción 14/04/2009 Data de aceptación 29/07/2009

¹ Ex-alumna da Escola Oficial de Idiomas de Vigo

Nesta recolla, cando a expresión non coincide co galego estándar, adáptoa á forma normativa e indico ao final a variante local. Fago o mesmo coas interferencias. Utilizo as conxuncións comparativas *coma* e *ca* a pesar de que na nosa fala son máis comúns as formas *como* e *que*.

Con este pequeno traballo quero contribuír á recuperación e á popularización da nosa fraseoloxía.

Abreviaturas e símbolos:

COL. = coloquial

comp. = expresión comparativa.

EUF. = eufemismo

fór. = fórmula

HUM. = humorístico

IRÓN. = irónico

loc. adv. = locución adverbial

loc. adx. = locución adxectiva

loc. subst. = locución substantiva

loc. ver. = locución verbal

PEX. = pexorativo

VULG. = vulgar

= forma como foi oída a expresión

1. **a burra non é chosca** *fór.* COL. [Dise para expresar que non se é parvo ou ignorante]. –*Non é así, non é así; o meu terreo ten máis metros, chega até aquí. –Que a burra non é chosca!*
2. **a cabalo** *loc. adv.* Coas pernas abertas sobre o lombo da cabalgadura que se monta ou, por extensión, sobre outra cousa ou persoa. *No verán andan a cabalo por eses montes. | Non te poñas a cabalo de teu irmán que pesas máis ca el.*
3. **a cachón** *loc. adv.* 1. Formando burbullas, con forza. [Úsase co verbo *ferver*]. *Cando entrei na cociña a pota do caldo fervía a cachón.* 2. Moito, con forza, en cantidade. [Utilízase con verbos como *rir*]. *Contaron contos cos que rimos a cachón.*
4. **a cara de can** *loc. adv.* COL. Pagando cada un o seu. *Imos, mais a cara de can.*
5. **a carrachaperna / a carranchas** *loc. adv.* Escarranchado sobre os ombreiros [de alguén]. *Non te podó*

- pór a carrachaperna porque pesas moito.*
6. **a casa da Collona** *loc. subst.* VULG. Lugar indefinido e moi afastado. –*Dixeches que hoxe me ías levar á sala de festas Canela. ¿onde queda iso? –Na casa da Collona.*
7. **a deshora** *loc. adv.* 1. Tarde ou fóra de tempo. *Ten por costume chegar a deshora ás citas amorosas ¡e logo quere casar!, que aprenda a ser puntual.* 2. Nun momento intempestivo e inoportuno. *Non telefona, el aparece de súpeto. Xa non é a primeira vez que vén a deshora pola casa.*
8. **a landra que te/o... deu!** *fór.* COL. [Expresa desgusto, reproche, recriminación, rexeitamento ou desacordo]. –*Mamá rompín o vestido. –Pero outra vez? A landra que te deu!*
9. **a madre que te/o... zampou** *fór.* COL. [Expresa desgusto, reproche, recriminación, rexeitamento, desacordo ou admiración]. [Tamén se usa con “nai”]. *A madre que te zampou, sae de aí, rapaz!* [Pereda Álvarez (1853: s.v.) define así “zampar”: ‘Echar fuera a alguen, con violencia. Tirarlo o tirarse desde una altura’. Poida que sexa o sentido que ten nesta locución].
10. **a paso de galiña** *loc. adv.* COL. Con lentitude, moi devagar. –*Non dás chegado. –É que vin a paso de galiña.*
11. **a pé firme** *loc. adv.* De pé e sen se mover. *Hoxe como houbo misa maior tiven que estar todo o tempo a pé firme.*
12. **a pisar ovos / pisando ovos** *loc. adv.* COL. Moi devagar; moi lentamente e con moito coidado. –*Como vés soa, Manuela? –Deixei atrás a miña irmá, parece que vén a pisar ovos. # a pisar ovos/güevos*
13. **a plan** *loc. adv.* COL. Moi cargado, cheo. *O carro de toxo viña a plan.*
14. **á rapañota** *loc. adv.* COL. 1. Concorrendo apresuradamente con outros a apañar algo que alguén lanza. [Úsase con verbos como *andar, coller, ir* ou *pórse*]. *Arroz prós pitos e merda prós señoritos. Isto lles dicíamos aos padriños nos casamentos cando non botaban cartos ou caramelos e os rapaces íamos á rapañota.* 2. Para que outros apañen [algo que se bota]. [Úsase con verbos como *botar* ou *lanzar*]. *Botounos á rapañota moedas de pouco valor e caramelos.*
15. **a rego cheo** *loc. adv.* COL. Moito, abundantemente; con fartura. *Gastaba a rego cheo e acabou arruinándose, claro. | Estes rapaces non beben viño... e beben zumes a rego cheo.*
16. **a rente** *loc. adv.* Rozando a superficie de onde sae. *Desta vez cortáronche moi a rente o cabelo.*
17. **a toque de caixa** *loc. adv.* COL. A toda prisa e á forza, baixo presión, sen un respiro. [Úsase con verbos como *andar, baixar, marchar, saír, traer...*]. *Cando vin o que os cativos fixeran no cuarto*

- mandeinos baixar a toque de caixa.*
18. **afeitarse para arriba** *loc. ver.* COL. Desentenderse [de algo]. – *Como vai o divorcio de teu irmán? –Nese asunto afeitome para arriba.* # afeitarse pa riba
19. **afiar os dentes** *loc. ver.* COL. Disporse para gozar de algo moi desexado, en especial algo de comer. *Carlos non deixa de afiar os dentes pensando no casamento de mañá do Lisardo.* # afilar os dentes
20. **amarrarse coma un cravo** *loc. ver.* COL. Suxeitarse ou agarrarse ben. *Que gusto bailar con este mozo! Amárrase coma un cravo!* # amarrarse como un clavo
21. **andan os ladróns atrás dos que rouban** *fór.* COL. [Expresa que dúas ou máis persoas son iguais, do mesmo feitío, normalmente en sentido negativo]. *Tanto che ten un coma outro: andan os ladróns atrás dos que rouban.*
22. **andar co lombo** [a alguén] *loc. ver.* COL. Bater ou golpear [a alguén]. *O que se mete nesas leas quere que lle anden co lombo.*
23. **andar coas costelas** [a alguén] *loc. ver.* COL. Bater ou golpear [a alguén]. *Tes que vir máis cedo do baile, senón ándoche coas costelas.* # andar coas costelas/costillas
24. **andar coma o tardo** *loc. ver.* COL. Acostumar andar de noite. –*Ainda non chegou Flora? –Xa sabes que anda sempre coma o tardo.* [O “tardo” é, segundo crenza popular, un trasno que anda polas noites e senta sobre os que dormen para lles producir pesadelos].
25. **ao rebusco** *loc. adv.* Á procura do que caeu ao chan ou do que ficou [nas vendimas, colleitas etc.]. [Úsase con verbos como *andar* ou *ir*]. *Despois de a xente vendimar, os rapaces iamos ao rebusco a ver se atopabamos camballos de uvas para comelos porque non nos daban nunca froita.*
26. **apertar o cinto** *loc. ver.* COL. Facer economías, reducir o gasto. *Eu digoche que se queremos facer unha casa temos que apertar o cinto.* # apretar o cinto
27. **arre demo!** *fór.* COL. [Expresa admiración ou sorpresa]. *Arre demo! Esa levada que vén por ese rego vai asolaragar os campos e o noso traballo vai ser en balde!*
28. **ás apalpadadas** *loc. adv.* Axudándose do tacto [por causa da escuridade ou da falta de vista]. *Non había luz e tiven que buscar a chave ás apalpadadas.*
29. **ás leguas** *loc. adv.* De xeito claro e evidente, moi ben. [Úsase con verbos como *coñecer*, *ver* ou *notar*]. *Parece mentira que o preguntes, xa sabes que te coñezo ás leguas.*
30. **ás minchas** *loc. adx.* COL. Moi distraído, moi despistado. sen decatarse do que ocorre. [Úsase con verbos como *andar* ou *estar*]. *Ese anda ás minchas, coma sempre.*
31. **as quiñentas** *loc. subst.* COL. Unha hora moi avanzada. *Non sei*

- como fai ese mais sempre chega ás quiñentas ao choio. | Estabamos até as quiñentas a conversar e a beber licor café. # ás quinientas*
32. **as tantas** *loc. subst.* COL. Unha hora moi avanzada [da mañá ou da noite]. *Coma sempre, a nena chegou onte ás tantas. | Eran as tantas da noite e el non chegara.*
33. **ás voltas** [con algo/alguén] *loc adv.* 1. Dedicándolle tempo ou traballo [a algo]. [Úsase xeralmente co verbo *andar*]. *Anda ás voltas con ese traballo que ten que entregar para a semana.* 2. Dando voltas. [Úsase xeralmente co verbo *andar*]. *Cariño, deixa de andar ás voltas e fai a cea que teño fame.*
34. **até a punta dos pelos** COL. 1. *loc. adv.* Moi farto, moi canso, moi aborrecido. *Tiven que aturar toda a tarde o repugnante do meu sobriño. Estou de rapaces até a punta dos pelos.* 2. *loc. adv.* Completamente, totalmente. *Non sei que lle dixo que se puxo roibo até a punta dos pelos. # asta a punta dos pelos*
35. **bailar de cuaña** *loc. ver.* COL. Levar unha tunda. *Levou a moto sen o meu consentimento, mais deixa que cando chegue vai bailar de cuaña.* [Coído que “cuañas” ou “coañas” son anacos de palla ou espigas que aparecen mesturados co gran cando se malla na eira].
36. **bater coas pernas no cu** *loc. ver.* COL. Correr moito; fuxir. *Fomos ás ameixas, mais cando vimos vir o dono das froiteiras batemos coas pernas no cu.*
37. **beber coma unha esponxa** *loc. ver.* COL. Beber moito. –*Canto viño collestes este ano! –Non ha durar moito, xa sabes que o meu home bebe coma unha esponxa.*
38. **bico de poupa** *loc. subst.* COL. Cara de enfado ou desagrado. *Non poñas ese bico de poupa que eu non teño a culpa do que che pasa. [“poupa” é o nome que recibe en Matamá a “bubela”].*
39. **boca aberta** *loc. subst.* COL. Persoa que chora moito, chorón; persoa que fala moi alto ou berra. *Non podo ir ao concerto de Nadal porque teño que levar a ese e, co boca aberta que é, é imposible asistir.*
40. **bolo de leite** *loc. subst.* COL. Persoa gordecha e tenra. *Este rapaciño é un bolo de leite. Está para comelo.*
41. **botar a man** [a algo] *loc. ver.* COL., EUF. Roubar [algo]. *Alguén deixou este traxe de baño esquecido na area e eu boteille a man.*
42. **botar a vida de Noé** *loc. ver.* COL. Tardar moito tempo nalgún sitio ou en facer algunha cousa. *A nena acaba de comer logo, mais o pequeno non dá acabado. El bota a vida de Noé.*
43. **botar a vida dun can** *loc. ver.* COL. Tardar moito tempo nalgún sitio ou en facer algunha cousa. *Arre demo, habíache tanta xente no médico que botei a vida dun can esperando a miña vez.*
44. **botar auga nunha cesta** *loc. ver.* COL. Facer algo inútil, sen

- proveito, perder o tempo. *Non me fales, non aproveitou as oposicións, iso foi coma botar auga nunha cesta.* # botar agua nunha cesta
45. **botar o carozo** *loc. ver.* COL. Chover todo o que ha de chover. *A ver se hoxe o día bota o carozo e mañá podemos gozar de sol.* | *Toda a tarde a arroiñar, a ver se bota o carozo dunha vez e podemos saír.*
46. **botar o carro diante dos bois** *loc. ver.* COL. Facer unha acción antes ca outra que por lóxica debería facerse primeiro, anticiparse a feitos que aínda non ocorreron. *Non fagas iso, non botes o carro diante dos bois.*
47. **botar os boches** *loc. ver.* COL. 1. Esforzarse ou traballar moito. *Deixou ese emprego de estibador porque botaba os boches.* 2. Vomitar. *–Non estará embarazada? Ten mala cara. –Supoño, ¡non fai máis ca botar os boches!*
48. **botar por fóra** *loc. ver.* COL. Xactarse; falar de máis, inventar. *Dáme noxo oír falar ao Carlos, non fai máis ca botar por fóra.*
49. **botar terra** [a algo] *loc. ver.* COL. Facer que non se volva falar de [algo], facer que se esqueza, encubrir ou esconder [algo]. *Vaia, pasou o que pasou, e agora, miña amiga, imos botar terra ao asunto.*
50. **cacho de pan** *loc. subst.* COL. Persoa moi boa. *O señor abade é un cacho de pan, pódese dicir que ninguén lle quere mal.*
51. **caer a Pascua en luns** [a alguén] *loc. ver.* COL. Saír unha cousa mal, non pasar o que se esperaba. *Ían ir de excursión e non lles veu o autobús: caeulle a Pascua en luns.* # caír a Pascua en luns
52. **caer coma unha bosteira** *loc. ver.* VULG. Caer moi facilmente. *Cando leva o balde cae sempre coma unha bosteira.* # caír como unha bosteira
53. **caer da burra (abaixo)** *loc. ver.* COL. Recoñecer estar equivocado; rectificar; darse conta, comprender. *–Maruxa, vouche explicar outra vez o exercicio. –Non te molestes, xa caín da burra.* | *Despois de moitas horas de insistirles e explicárllelo por fin caían da burra e recoñecían que eu tiña razón.* # caír da burra (abaixo)
54. **caer do ceo** *loc. ver.* COL. Conseguir sen esforzo ningún [algo], ser gratis. [Úsase máis en construción negativa]. *–Papá, ¿cando me mercas unha moto? –Cala, rapariga, que os cartos non caen do ceo.* | *Que pensas, que a solución ao teu problema vai caer do ceo?* # caír do ceo
55. **caer en graza** [a alguén] *loc. ver.* Agradar [a alguén], gozar da simpatía [de alguén]. *Caícheslle en graza ao xefe do almacén e por iso che deron o posto.* # caír en gracia
56. **caer un ollo** [a alguén por algo] *loc. ver.* COL. Ollar [unha persoa] con desexo [algo], devercer [por algo]. *Cando estabas comendo o pastel, ao veciño estáballe caendo un ollo.* # caír un ollo

57. **cagar alto** *loc. ver.* VULG. Terse por moi importante ou aspirar a moito. –*Estende o mantel máis para alí que están as túas primas e pasámolo mellor na romaría. – Nin o soñes, esas cagan moi alto.*
58. **cagar bólas** *loc. ver.* VULG. Mentir. *Ese rapaz non fai máis ca cagar bólas.*
59. **cagar o can diante** [a alguén] *loc. ver.* VULG. Malograrse algo que se tiña previsto, saír [a alguén] mal un asunto, ter mala sorte. –*Señor, o arranxo do teléfono custa cinco mil pesetas. –Vaia, cagoume o can diante; con eses cartos ía mercar un perfume.*
60. **calcetín para un só pé** *loc. subst.* COL. Preservativo ou condón. *Agora nas discotecas xa hai máquinas que teñen calcetíns para un só pé. # calcetín pa un solo pé*
61. **cantar coma unha calandra** *loc. ver.* COL. Cantar ben. *Esa rapariga canta coma unha calandra. # cantar como unha calandra/landra*
62. **cara de ferreiro** *loc. subst.* COL. Expresión da cara pouco amigable, de enfado ou mal humor. *Con esa cara de ferreiro que ten non é milagre que teña menos clientela ca os seus veciños.*
63. **catro ollos** *loc. subst.* COL. Persoa que usa lentes. *Ernesto é un catro ollos e non quero bailar con el.*
64. **cheirar a can** [a alguén] *loc. ver.* COL. Resultar [unha cousa, a alguén] sospeitosa. –*Mañá imos xantar á de miña irmá, que me convidou hoxe. –Ui, isto chéirame a can.*
65. **chica ganada, chica papada** *fór.* COL. [Resume unha situación en que se gasta o que se ten, sen aforrar nada]. *Non me estraña que non vaian ao xantar, nesa casa chica ganada, chica papada.*
66. **chorar as mantas do demo** *loc. ver.* COL. Chorar moito. *Mónica cando a deixou o mozo chorou as mantas do demo.*
67. **chorar coma unha madalena** *loc. ver.* COL. Chorar desconsoladamente. *O meu fillo estaba tan aflito que choraba coma unha madalena.*
68. **coller os talentos** [a alguén] *loc. ver.* COL. Perder o respecto [a alguén], deixar de temer [alguén]. *O neno xa lle colleu os talentos á que o coida e xa non lle fai caso.*
69. **coma area / máis ca area** *loc. adv.* COL. En abundancia, en cantidade. [Úsase con verbos como *abundar, haber, gañar, ter...*]. –*Vaia abrigo que ten Nicanor! Xa me dá envexa. –A calquera, o que pasa é que o pai ten máis cartos ca area.*
70. **coma o can e o gato** *loc. adv.* COL. Moi mal, con enfrontamentos ou pelexas constantes. [Úsase con verbos como *andar, estar, levarse...*]. *Os meus rapaces lévanse coma o can e o gato.*
71. **coma un fideo** *comp.* COL. Moi delgado. *Que envexa me dá Casiano, eu con quilos de máis e el coma un fideo.*
72. **coma un pancho** *comp.* COL. Saciado, farto de comer e beber ben

- [Úsase con verbos como *estar*, *ir*, *pórse* ou *quedar*]. *Co convite de hoxe quedei coma un pancho.*
73. **coma un pirixel** *comp.* COL. Moi limpo e arranxado. *Uxío vai coma un pirixel á misa. Nin que fose procurar muller para casar. # coma un pixxel*
74. **coma un rei nunha cesta** *loc. adv.* COL. Moi ben, moi comodamente, á vontade. [Úsase con verbos como *encontrarse*, *estar* ou *ir*]. *Manuel co traballo está coma un rei nunha cesta.*
75. **coma unha flor** *comp.* COL. Ben de saúde, ben conservado. [Úsase co verbo *estar*]. *Pois a miña nai está coma unha flor.*
76. **coma unha londra** *comp.* COL. Ben mantido, gordo. *Estás coma unha londra, como se nota que non das puntada.*
77. **coma unha poupa** *loc. adv.* COL. Moi mal. [Úsase cos verbos *cheirar* ou *feder*]. *Onde te metiches que fedes coma unha poupa?* [Crese que a orixe desta locución está en que esta ave, a poupa ou bubela, exhala un cheiro desagradable que se atribúe a que lixa o niño con excrementos ou a que os adultos non poden tirar do niño as dexeccións dos pitos que constitúen a rolada, de maneira que o niño cheira mal e as aves conservan ese cheiro moitos días. (Rodríguez González 1958 s.v.)].
78. **comer a figura** [a alguén] *loc. ver.* COL. Berregar moito, intimidar, asoballar [a alguén nun asunto]. *O meu fillo xa sae de noite; o pai a el non lle di nada mais a min cómeme a figura.*
79. **comer as papas (na cabeza)** [a alguén] *loc. ver.* COL. **1.** Ser máis alto [ca alguén]. *A pesar de seren da mesma idade, o teu cómelle as papas na cabeza ao meu.* **2.** Gañar ou superar [a alguén en algo], ser máis listo [ca alguén]. *É máis novo ca eles e mais cómelles as papas a todos os compañeiros.*
80. **comer coma un boi** *loc. ver.* COL. Comer moito. *Quéixaste de que gasto moito. A culpa tela ti xa que comes coma un boi.*
81. **comer coma un pito** *loc. ver.* COL. Comer moi pouco, ser moi mal comedor. –*Non me poñas máis comida no prato que empacho.* – *Arre demo, comes coma un pito!*
82. **comer máis cos ollos ca coa boca** *loc. ver.* COL. Non ter medida do que realmente pode comer, non saber calcular o apetito. –*Que ben, voume pór coma un abade.* – *Paréceme a min que ti comes máis cos ollos ca coa boca.*
83. **comer o cu** [a alguén] *loc. ver.* VULG. Rosmar, rifar [a alguén] seguido, insistir seguido [en algo]. *Se pensas saír á noite pidelle permiso a teu pai, se non despois cómeme o cu a min.*
84. **comer/levar unha costela** *loc. ver.* COL. Cobrar moi caro. *Pobre Luísa, o médico que a trata lévalle unha costela.* # *comer/levar unha costela/costilla*
85. **(contento) coma un cuco / máis contento ca un cuco** *comp.* COL.

- Moi contento. *Botou moza e anda contento coma un cuco.*
86. **cortar leña** *loc. ver.* COL. Durmir. *Hoxe vou cortar leña toda a tarde ao son da chuvia.*
87. **cortar un traxe** [a alguén] *loc. ver.* COL. Murmurar, rexoubar [de alguén], criticar [alguén]. *Fun á festa cos amigos e non pararon de cortar traxes todo o tempo.*
88. **cos pés por diante** *loc. adx.* COL. Morto, sen vida. [Úsase con verbos como *entrar, saír, tirar* etc.]. *Vállame Deus, outro que vai cos pés por diante.*
89. **cousa con cousa** *loc. subst.* COL. [En frases negativas con verbos como *facер, deixar, dicir, haber* etc., expresa a falta de orde ou de sentido]. *Hoxe non fas cousa con cousa, Mila, non sei que che pasa. | Entraron na casa e non deixaron cousa con cousa, vaia desfeita!*
90. **custar ferro e fariña** [a alguén] *loc. ver.* COL. Custar [unha cousa a alguén] moito esforzo, ser difícil de facer. –*Conseguiches o permiso de conducir?* –*Conseguín, o certo é que me custou ferro e fariña, mais pagou a pena o esforzo.* # *costar ferro e fariña*
91. **dar ao trapo** *loc. ver.* COL. Falar moito. *Arre demo, eses dous como lle dan ao trapo!*
92. **dar ao veo** *loc. ver.* COL. Falar continuamente; molestar. *Que aborrecido!, pasou toda a tarde a darlle ao veo sen deixar falar aos máis!*
93. **dar máis voltas ca un muiño** *loc. ver.* COL. Ser moi inqueda, non poder estar quieto; andar dun sitio para outro. *Fun con Anxo mercar o traxe de noivo. Demos máis voltas ca un muiño e chegamos á casa sen nada. Que aborrecida estou!*
94. **dar no cravo** *loc. ver.* COL. Acertar. *Que mala sorte ten ese concursante, con tantos nervios non dá no cravo.*
95. **dar nos fociños** [a alguén] *loc. ver.* COL. Bater, agredir [a alguén]. *Vaille dar ben nos fociños cando o agarre.* # *dar nos fuciños*
96. **dar o corpo** [algo a alguén] *loc. ver.* COL. Presentir [algo]. *Xa me daba a min o corpo que o xersei estaba mal feito.*
97. **dar o mariñeiro** *loc. ver.* COL. Cansar. –*Vamos, muller! Fai unha piada máis de masa que falta pouco para rematar a parede.* – *Uf, eu xa dou o mariñeiro!*
98. **dar puntada** *loc. ver.* COL. Facer algo, traballar. [Úsase máis en construcións negativas como “non dar puntada” ou “sen dar puntada”]. *Estás coma unha londra, como se nota que non das puntada.*
99. **de acá para alá** *loc. adv.* COL. Dun lado para outro. *Toda a tarde de acá pra ala facendo recados, non parei un momento.* # *de acá pa la*
100. **de aquí a Loura** *fór.* COL. [Expresa que algo vai tardar ou que falta moito para chegar a un sitio]. –*Fáltalle moito ao xantar?* –*Ai, home, de aquí a Loura.* | – *Mamá, ao dar esa volta xa*

- chegamos, ¿non si? –Estás boa, nena, de aquí a Loura.*
101. **de boa palla** *loc. adx.* COL. Ben mantido, con bo aspecto. [Úsase xeralmente co verbo *estar*]. *Carai coa Manuela que de boa palla está.*
102. **de fociños** COL. **1.** *loc. adx.* Afociñado, incomodado, de mal humor. [Úsase con verbos como *andar, estar, seguir* ou *vir*]. *Non sei que ten que sempre que o vexo anda de fociños.* **2.** *loc. adv.* De fronte; de fronte e boca abaixo; dando coa cara [contra algo, caendo, levando un golpe]. *Ao chegar á rúa batemos con eles de fociños. | Tiven que beber de fociños no regueiro. | Cain de fociños e houben romper o nariz. # de fuciños*
103. **de gavota** *loc. adv.* COL. Fóra da casa, na rúa a pasear ou divertirse. [Dise xeralmente como recriminación ou crítica e úsase xeralmente con verbos como *andar, ir* e *sair*]. *–Nena, teu irmán foi á tenda como lle mandei? –Non, hoxe anda de gavota por aí. # de gavota*
104. **de moca** *loc. adv.* COL. Á custa doutro ou doutros; sen pagar, gratuitamente. *–Non vaias para aquel recanto que está a túa prima e sempre lle gusta andar de moca. –Ben dito, que gaste do seu forrollo.*
105. **de palleiro** *loc. adx.* COL. De pouca calidade, de pouco mérito. *–Despois do que me custaron non van ser de palla. –De palla non, mais se cadra son de palleiro. | Vaia reloxos de palleiro que tes.*
106. **de pau de caldeiro** *loc. adv.* COL. A esperar, parado, no medio e sen facer nada, sen participar, coma un pasmón. [Úsase con verbos como *estar* e *ir*]. *Oe, mozo, o noso acabouse. Teño máis que facer que botar dúas horas de pau de caldeiro na alameda a esperar por un desleixado coma ti.*
107. **de rapar e peitear** *loc. adx.* COL. Dificil de carácter, perigoso, con quen hai que ter coidado. *Tende coidado con ela que esa é de rapar e peitear. # de rapar e peinar*
108. **de rebolos** *loc. adv.* Dando voltas sobre si mesmo [xeralmente algo que se bota ou lanza]. *O rapaz caeu de rebolos pola pendente abaixo.*
109. **de remollo** *loc. adv.* [Úsase con verbos como *deixar, estar* ou *pór*]. **1.** Dentro de auga ou doutro líquido [para que amoleza, para lle tirar o sal, etc.]. *Puxeches de remollo o bacallau? | Non deixes de remollo a roupa que se pode estragar.* **2.** COL., HUM. A arraxarse con moita antecedencia [antes de ir a un acontecemento ou acto social]. *–Como non veu apañar a herba? –É que mañá vai a un casamento e hoxe ten que estar de remollo.*
110. **de varanda** *loc. adv.* COL. A divertirse. [Úsase xeralmente con verbos como *andar, ir* e *sair*]. *Non me dá chegado este fin de semana, penso andar por aí de varanda.*
111. **deitarse canda as galiñas** *loc. ver.* COL. Deitarse moi cedo [No canto de *deitarse* úsanse tamén equivalentes como *ir para a cama*]. *Miña nai xa estará deitada*

- que se deita canda as galiñas. Mellor vai mañá. # deitarse cando as galiñas*
112. **durmir coma un pancho** *loc. ver. COL.* Durmir moi ben. *Cos problemas que ten e dorme coma un pancho.*
113. **(duro) coma un canoto / máis duro ca un canoto** *comp. COL. 1.* Moi duro, de moita dureza. *Ese ten a cabeza máis dura ca un canoto. 2.* Moi forte fisicamente, moi resistente. *O rapaz éche duro coma un canoto. 3.* Moi san, con moita saúde. *Inda habemos de ir nós antes ca ela que esa está dura coma un canoto. # (duro) como un cañoto*
114. **(duro) coma un ferrote / máis duro ca un un ferrote** *comp. COL.* Moi duro, moi forte fisicamente. *Que envexa me dan os teus fillos, ao lado dos meus son coma ferrotos. # ser como ferrotos*
115. **(duro) coma unha pedra / máis duro ca unha pedra** *comp. COL. 1.* Moi duro, de moita dureza. *Este pan está coma unha pedra. 2.* Moi forte fisicamente, moi resistente. *Non cansa nunca, é duro coma unha pedra este furafollas. 3.* Moi san, con moita saúde. *O meu avó xa ten noventa anos, e está duro coma unha pedra.*
116. **é igual dar no cu ca no cu dar fór.** *COL* [Dise para expresar que dúas cousas, en realidade, son o mesmo]. *Boh! Éche o mesmo! éche igual dar no cu ca no cu dar! # é igual dar no cu que no cu dar*
117. **empreñar do vento** *loc. ver. COL.* Crer todo o que lle din, ser moi crédulo. *–Contáronme que meteron no cárcere o fillo da Marta. –Que dis? Ti empreñas do vento! Iso non é verdade, que cho digo eu!*
118. **en coiro** *loc. adx. COL.* Nu, sen roupa. *Como saiba que Iria se pon en coiro na praia póñoa en vinagre.*
119. **entrar por un oído e saír polo outro** [a alguén] *loc. ver. COL.* Non prestar a menor atención [ao que outro di], ignorar totalmente [o que outro di]. *Neno, ¿non che dixen que non puxeses ese pantalón? Levo razón cando digo que o que eu falo étrache por un oído e sáche polo outro. # entrar por un oído e saír polo outro*
120. **estar para lerias / ter gana de leria** *loc. ver. COL.* Estar de humor, estar disposto a aturar. [Úsase máis en construcións negativas]. *É a última vez que volo digo. Credes que estou para lerias? | Fai o que queiras, eu hoxe non estou para lerias. | Paréceche que teño gana de leria?*
121. **estar que arde** *loc. ver. COL.* Estar moi enfadado. *Miña nai está que arde porque a mandaron ao paro por seis meses.*
122. **estar que traba** *loc. ver. COL.* Estar moi enfadado. *Non lle digas nada agora que está que traba.*
123. **estirar a pata** *loc. ver. COL.* Morrer. *O papagaio? Hai un mes que estirou a pata.*
124. **facer barro (coas orellas)** *loc. ver. COL.* Facer moi ben algo, ter moito éxito, sobresaír. *–Cantos*

- goles marcaches no partido, mozo? –Hoxe fixen barro, metín catro goles. # facer barro (coas ourellas)*
125. **facer de tripas corazón** *loc. ver.* COL. Adoptar unha boa disposición de ánimo [para se enfrontar a unha situación difícil, desagradable ou que custa un grande esforzo]; pór boa cara aínda estando mal. *Non queda outro remedio, Carme, hai que facer de tripas corazón.*
126. **facer o cu luis-luis** [a alguén] *loc. ver.* VULG. Ter moito medo ou moito nerviosismo. *Mañá teño que ir ás oposicións e o cu faime luis-luis.*
127. **facer** [de alguén] **un pandeiro** *loc. ver.* COL. Facer [con alguén] o que quere, dominar completamente [alguén], abusar [de alguén]. *Fai de ti un pandeiro, parece mentira que non te decates, sempre caes de parvo.*
128. **fai/facede lume nun ollo** *fór.* COL., HUM. [Dise a quen di que non ve ben]. *–Xa non vexo as letras pequenas do xornal. –Pois fai lume nun ollo.*
129. **fainas Deus e págaas Cristo** *fór.* COL. [Dise cando levan a culpa os inocentes e non os culpables]. *– Por que estragaches o espertador? –Eu non fun, aquí fainas Deus e págaas Cristo. # fainas Dios e págaas Cristo*
130. **feito á machada** *loc. adx.* COL. Moi mal feito, tosco, imperfecto. *Este moble está feito á machada, parece mentira que che custase tanto. 2. Moi feo. A pesar de ser feito á machada ten bastante éxito coas raparigas. [En Matamá diferénciase a “machada” (máis grande e de manexo coas dúas mans) da “macheta” (máis pequena e de manexo con unha)].*
131. **feo coma os meus pecados / máis feo ca os meus pecados** *comp.* COL. Moi feo. *O Xosé leva un traxe máis feo ca os meus pecados.*
132. **ferver a merda no cu** [a alguén] *loc. ver.* VULG. Estar inquieto, non acougar. *No cine case non entendín nada da película pola súa culpa, fervíalle a merda no cu.*
133. **fiate/fiádevos (de Deus) e non corras/corrades** *fór.* COL. [Expresa que non se debe un fiar pasivamente, que é preciso o propio esforzo para atinxir un obxectivo]. *–Dixo que non me preocupase, que xa mo fai el. –Si, ti fiate e non corras. # fiate (de Dios) e non corras*
134. **(frío) coma a neve / máis frío ca a neve** *comp.* COL. Moi frío. *– Achégate a min, muller, que teño frío. –Non, arrímate alá que estás coma a neve.*
135. **gábate, can, que non tes cadela!** *fór.* COL. [Dise a quen se gaba moito]. *–Non é por nada pero non o mellor da clase en todo. – Gábate, can, que non tes cadela!*
136. **(gordo) coma un bocoi** *comp.* COL. Moi gordo ou con moita barriga. *Arre demo! o médico que me operou da vista está coma un bocoi.*

137. **grande coma un día sen pan / máis grande ca un día sen pan** *comp.* COL. De moita estatura ou altura ou moi grande ou extenso. *Ten un fillo grande coma un día sen pan. | Estou farto de cavar! Este campo é máis grande ca un día sen pan!*
138. **(grande) coma un mundo** *comp.* COL. Moi grande. *Que amolado quedei, leveille o ovo de Pascua ao meu afillado, e nisto chegou a madriña del cun roscón coma un mundo.*
139. **haber roupa ao clareo** *loc. ver.* COL. Haber persoas diante, nomeadamente rapaces, que non deben oír o que se está a dicir. *Cala, que hai roupa ao clareo.*
140. **ir a Vigo por ver Cangas** *loc. ver.* COL. Non lograr facer o que pensaba, ir en balde a un sitio, ir por algo e vir sen nada. *–Fun ao médico e non estaba o ambulatorio aberto. –Xa cho dicía eu, fuches a Vigo por ver Cangas. # ir a Vigo por mirar Cancas*
141. **ir pór os bancos** *loc. ver.* COL. Ir ou chegar cedo de máis [a algún sitio]. *Non vaias tan cedo, ho, que sempre vas pór os bancos.*
142. **irse o leite** [a alguén] *loc. ver.* COL., HUM. [Dise de quen ten moita présa]. *–Mamá, ¿fáltache moito para rematar?, é que faltan tres semanas para o casamento de Xulio e aínda non teño a roupa, se vou soa despois non fungues se a ti non che gusta. –Tes tempo, ¿ou váiseche o leite?*
143. **lamber unha vaca** [alguén] *loc. ver.* COL., HUM. [Dise de alguén que vai co cabelo moi graxento ou mollado pegado á cabeza]. *Agora non mires para atrás, mais á secretaria do teu xefe parece que a lambeu unha vaca.*
144. **levar o demo** [alguén] *loc. ver.* COL. Sentir moita rabia, estar furioso. *O meu home non fai máis que trapalladas e a min lévame o demo.*
145. **limpar o salón** *loc. ver.* COL., HUM. Limpar o interior do nariz cos dedos. *Xa está outra vez a limpar o salón.*
146. **man solta** *loc. subst.* COL. Persoa desinteresada, xenerosa. *Eu teño sorte con meu irmán, sempre que vou de copas arrimome a el porque é un man solta.*
147. **(mareado) coma unha maragota / máis mareado ca unha maragota** *comp.* COL. Moi mareado. *Cando baixei do barco de Moaña viña máis mareada ca unha maragota.*
148. **mares e moreas** *loc. subst.* COL. Moitas cousas, grande cantidade [de algo], [xeralmente riquezas ou cousas de valor ou importancia. Úsase con verbos como *fácer, ofrecer, prometer, querer* ou *ter e*, a miúdo, ironicamente]. *Xa sei que che gustaría pero o meu soldo é cativo e non podemos ter mares e moreas de xoguetes.*
149. **María a Molla** *loc. subst.* COL. A chuvia. [Sobre todo cando comeza]. *Vaia!, teño que ir ao toxo e non podo porque xa chegou María a Molla. | O espectáculo será na praza ás cinco, se María a*

- Molla o permite, xaora.* [“molla” pronúnciase con o cerrado].
150. **María matouse!** *fór.* COL. [Disecando alguén cae ou cando non se pode facer o que se pensaba. Expresa contrariedade]. –*Non podemos ir ao concerto que meu pai castigou a miña irmá e aínda somos pequenas para irmos soas. –María matouse!, sempre nos ten que pasar algo!*
151. **medir a estrada** *loc. ver.* COL. Caer para os lados, cambalea [por estar bébedo]. *Vai con xeito, e procura non medir a estrada para que non se decaten do teu estado.* # medir a carretera
152. **mesa de noite** *loc. subst.* COL. Persoa moi baixa. –*O mozo da Tereixa é un anaco máis pequeno ca ela. –Certo, é unha mesa de noite.* # mesilla de noite
153. **mirar para dentro** *loc. ver.* COL. Durmir. –*Terás que ir soa, eu teño máis que facer. –E logo? – Vou mirar para dentro.*
154. **mirar para o aire** *loc. ver.* COL. Non facer nada, non traballar. *Están aí toda a tarde a mirar para o aire sen saberen que facer.* # mirar pó aire
155. **(mollado) coma un pito / máis mollado ca un pito** *comp.* COL. *Moi mollado, empapado. Púxenme coma un pito por querer acabar de arrancar as patacas.*
156. **(mollado) coma unha sopa / máis mollado ca unha sopa** *comp.* COL. *Moi mollado. Este rapaz ten o cueiro coma unha sopa.*
157. **mollar a palleta** *loc. ver.* COL. Beber un pouco de viño ou doutra bebida. –*Bule, Carlos, que levo présa. –Pois non me esperes, que non paso por esta taberna sen mollar a palleta.*
158. **mollar o ollo** *loc. ver.* COL. Chorar. –*Avoa, que contenta estou, teño mozo! –Pobre miña neta, ¡canto vas mollar o ollo!*
159. **mollar os pés** *loc. ver.* COL. Embebedarse. *O meu home, no casamento, mollou os pés. Que vergoña!*
160. **mover (unha) palleira** *loc. ver.* COL. Facer algo, tomar algunha iniciativa, facer un mínimo esforzo. [Úsase máis en construcións negativas como “non mover palleira” ou “sen mover palleira”]. *Non sei como non estás máis gordo, pasas o día sen mover palleira. | Ela traballando de sol a sol e el non move palleira, non o entendo.* [Na fala desta parroquia viguesa e, polo menos, dalgunha outra, existe o sufixo *-eiro, -eira* con valor individualizador. Así, por exemplo, nos pares *folla/folleira, herba/herbeira, millo/milleiro, palla/palleira* e *pelo/peleiro*, o primeiro elemento ten valor colectivo e o segundo individual].
161. **negro coma os (meus) pecados / máis negro ca os (meus) pecados** *comp.* COL. **1.** *Moi escuro, moi negro. Aquel bar estaba negro coma os pecados. 2.* *Moi sucio. Ai, meniño, como imos ir para a festa con ese pantalón negro coma os meus pecados?*
162. **negro coma un corvo / máis negro ca un corvo** *comp.* COL.

- Moi negro ou moi escuro. *Levaba unha roupa negra coma un corvo.*
163. **non coller** [varias persoas] **nunha cesta** *loc. ver. COL.* Non conxeniarse. [Dise de persoas que rifan con frecuencia, que nunca están de acordo ou que rematan sempre discutindo]. *Lévanse a matar, non collen nunha cesta.*
164. **non comer para non cagar** *loc. ver. VULG.* Ser moi avaro. *Non nos quixo dar nada, ese non come para non cagar.* # non comer pa non cagar
165. **non dar (nin) a merda que cagar** *loc. ver. VULG.* Ser moi agarrado. *Que me regalou no meu día de anos? Nada, ese non dá nin a merda que caga.*
166. **non dar nin ter** *loc. ver. COL.* Non poder máis de cansazo. *Ese rapaz no seu primeiro día de traballo xa non dá nin ten.*
167. **non dar puntada sen agulla** *loc. ver. COL.* Actuar de forma premeditada para acadar os propios obxectivos, non facer nada sen procurar o interese propio. *–Vés apañar a herba? Convidote a xantar. –Xa o dicía eu, non das puntada sen agulla.*
168. **non dar unha** *loc. ver. COL.* Facer todo mal, non acertar en nada, non saír [a alguén] nada ben. *Que mala sorte ten ese concursante, con tantos nervios non dá unha.*
169. **non ser palla** *loc. ver. COL.* Non ser cousa de pouca importancia. *O esforzo de conseguir catro vitorias consecutivas, que non é palla en*
- ningunha categoría, por fin o coloca a un tiro de pedra dos tres primeiros.*
170. **non somos iguais, paxariños ca pardais** *fór. COL.* [Dise para marcar diferenzas con alguén]. *Neno, non me marees, xa sabes que non somos iguais, paxariños ca pardais.* # non somos iguais pagharitos que pardales
171. **non ter mans a medir** *loc. ver. COL.* Estar moi atarefado, ter moito que facer. *A modista que me fai a roupa non ten máis mans a medir.*
172. **non ter (nin) pés nin cabeza** *loc. ver. COL.* Ser disparatado, absurdo, ilóxico, incomprendible. *Isto non ten pés nin cabeza, tes que empezar outra vez desde cero.*
173. **non ter paraxe** *loc. ver. COL.* Non poder estar quieto ou tranquilo; non ter sosego, tranquilidade, descanso. *Os meus fillos danme moito choio pois non teñen paraxe.* # non ter parás
174. **non ter un can/peso para mandar cantar un cego** *loc. ver. COL.* Non ter nada, non ter diñeiro. *A onde vai ir se non ten un can para mandar cantar un cego.* # non ter un can/duro pa mandar cantar un cego
175. **non vir só** *loc. ver. COL.* Estar bébedo. *–Querida, dáme un biquiño. –Como se nota que non vés só! Isto debía pasar máis a miúdo.* # non vir solo
176. **nos cornos da lúa** *loc. adx. COL.* Moi incomodado. [Úsase con verbos como *andar, estar e*

- pórse*]. *Non sei que lle pasou á avoa que está nos cornos da lúa.*
177. **demo e a mona** *loc. subst.* COL. Un batifondo ou conflito. [Úsase xeralmente co verbo *haber*]. *A semana pasada na casa dos meus veciños houbo o demo e a mona por mor do capital.*
178. **pai que te/o... fixo!** *fór.* COL. [Expresa desgusto, reproche, recriminación, rexeitamento, desacordo ou admiración]. *O pai que vos fixo!*
179. **tal para ir buscar a morte** *loc. adx.* COL., IRÓN. Moi lento en facer algo. *–Estamos a piques de cear e Miguel aínda non chegou coas patacas. –Ese é o tal para ir buscar a morte.*
180. **tío de América** *loc. subst.* COL. A menstruación. *A Ana que caladiña anda, non nos contou que xa lle veu o tío da América.*
181. **ollos de gata** *loc. subst.* COL. Ollos moi pintados. *Tanto te queres arranxar que sempre andas cos ollos de gata.*
182. **outra vaca vai no millo!** *fór.* COL. [Expresa desgusto ou rexeitamento. Utilízase cando alguén fai ou di algo do que non gustamos, co que non estamos de acordo ou que coidamos non ser certo]. *–Frega mellor esa louza. – Outra vaca vai no millo!*
183. **palla para o burro** *loc. subst.* COL. Cartas de pouco ou ningún valor. *–Vamos, Maruxa, conta as cartas, que me parece que gañaches o chico. –Iso paréceche a ti, mais non fixen máis que levar palla pró burro. # palla pó burro*
184. **para quen non quere hai moito fôr.** COL. [Dise a quen (ou de quen) rexeita ou despreza algo que outro lle ofrece]. *–Come roscón, Xulia, para que a fecha non che sente mal. –Grazas pero non teño gana. –Como ti queiras, para quen non quere hai moito. # pa quen non quere hai moito*
185. **parecer o Deus dos borreiros** *loc. ver.* COL. Ter moita paciencia, ser moi tranquilo. *O camareiro que nos pon o xantar no bar de en fronte xa parece o Deus dos borreiros.* [No dicionario de Eladio Rodríguez (Rodríguez González 1958 s.v.) defínese “borreiro” como ‘catador de colmeas’ e ‘o que comercia coa cera en cru’]. # parecer o Dios dos borreiros
186. **parecer/ser a farra das canas** *loc. ver.* COL. Haber moito barullo, berros ou choros. *Traballo nunha escola infantil e ás veces aquilo parece a farra das canas. | Canto rapaz xunto! isto é a farra das canas! [Poida que esta expresión teña que ver co ruído que fan as canas no canaval ao bateren unhas coas outras].*
187. **parecer un alguacil** *loc. ver.* COL. Estar observando con insistencia, controlando. *Que fas aí mirando. Xa parece un alguacil!*
188. **parecer un cabalo montado** *loc. ver.* COL. Estar de mal humor; ser de mal carácter. *O home dela as máis das veces parece un cabalo montado.*

189. **parecer un entroido** *loc. ver.* COL. Ir mal vestido, mal combinado ou cun aspecto ridículo. *Veño chea de rir, vin o teu afillado no autobús e ía que parecía un entroido.* # parecer un entroido
190. **parecer un pirixel** *loc. ver.* COL. Ser moi delicado de saúde ou moi susceptible. *A Mingos non se lle pode gastar unha broma, parece un pirixel.* # parecer un pixel
191. **parecer unha gaivota** *loc. ver.* COL. Andar fóra da casa, na rúa, a pasear ou divertirse. [Dise xeralmente como recriminación ou crítica]. *Parece unha gaivota, nunca para na casa.* # parecer unha gavota
192. **parecer unha parrumeira** *loc. ver.* COL. Estar moi emborreado, moi sucio. *Vaia vestido, parece unha parrumeira.*
193. **pedir papas** *loc. ver.* COL. Renderse. *Pido papas, xa non traballo máis hoxe. | Paréceme a min que ti xa pides papas, non dás acertado o que che pregunto.*
194. **peixe gordo** *loc. subst.* COL. Persoa importante; persoa rica. – *De quen é esa casa tan boa? – Non o sei, pero seguro que é dalgún peixe gordo.*
195. **pel de galiña** *loc. subst.* Aspecto da pel humana cando, por efecto do frío ou dunha emoción, toma o aspecto da pel dunha galiña desplumada. *Vou pór a chaqueta que teño a pel de galiña. | Emocioneime ao cantar a canción e púxoseme a pel de galiña.*
196. **(pequeno) coma un feixón** *comp.* COL. Moi pequeno. [Dise de persoas]. – *Pedro que bonito é. – Tes razón, mais é pequeno coma un feixón.*
197. **perder aire** *loc. ver.* COL., HUM. Tocar un instrumento musical de sopro. *A miña filla? Está na casa perdendo aire.*
198. **perdón polo gato lambón (que entrou pola xanela e saíu polo balcón)** *fór.* COL., HUM. [Dise para desculparse. Tamén o pode dicir a persoa á que se lle piden desculpas para tirar importancia aos feitos]. – *Perdón, non sabía que estiveses ocupado. – Perdón polo gato lambón # perdón polo gato lambón, (que entrou pola ventana e saliu polo balcón).*
199. **(pesado) coma o chumbo / máis pesado ca o chumbo** *comp.* COL. **1.** Moi pesado. *Este rapaz é coma o chumbo, xa case non podo con el no colo.* **2.** Moi aborrecido, moi pesado ou molesto. *Vai dar a palestra o director do conservatorio? Vaiche boa!, temos para dúas horas, ese é máis pesado ca o chumbo! # máis pesado ca o plomo*
200. **piollo pegadizo** *loc. subst.* COL., PEX. Persoa molesta que non se separa de alguén. *Arre demo, esa rapariga é un piollo pegadizo.*
201. **pisar cebolas** *loc. ver.* COL., HUM. Bailar mal, sempre da mesma maneira, lento. – *Se me convida a bailar ¿que fago? – Dálle unha desculpa, que só sabe pisar cebolas.*

202. **pór as costelas nun feixe** [a alguén] *loc. ver.* COL. Bater [a alguén], golpear [alguén]. *Ou me entregas o mes ou che poño as costelas nun feixe.* # pór as costelas/costillas nun feixe
203. **pór de verán** [alguén] *loc. ver.* COL. Reprender ou censurar [alguén]. –*Mamá, Luís suspendeu na escola.* –*Fixeches ben en mo dicir, miña filla, ao chegar vouno pór de verán.* # pór de vran
204. **pór en vinagre** [alguén] *loc. ver.* COL. Bater [a alguén], dar unha boa tunda [a alguén]. *Non te atrevas a traerme carolos nestes exames que te poño en vinagre.*
205. **pór os cornos** [a alguén] *loc. ver.* COL. Ser infiel [ao seu compañeiro ou compañeira]. *O teu querido irmanciño volveu a pórme os cornos, mais eu esta vez non o perdo.*
206. **pór unhas canizas** [a algo] *loc. ver.* COL., HUM. [Dise para expresar que o prato ou algo similar está tan acugulado de comida que xa non cabe máis nada, que está a punto de bordar]. *Enchíchelo tanto que vas ter que pórllle unhas canizas.* | *Ponlle unhas canizas!*
207. **pórse os pelos de punta** [a alguén] *loc. ver.* COL. Arrepiar, horrorizar, sentir moito medo ou desagrado. *Puxéronseme os pelos de punta cando vin o accidente de avión pola televisión.*
208. **quen fixo o mundo que teña man del** *fór.* COL. [Dise para se desentender de algo]. –*Manuel, acaba a sobremesa que vai vir a*
chuvia e temos que facer as medidas da palla. –*Estou canso. Quen fixo o mundo que teña man del.*
209. **(quente) coma un roxón / máis quente ca un roxón** *comp.* COL. *Ben quente. Ten os pés coma roxóns.*
210. **Ramona a Bota** *loc. subst.* COL., PEX. Persoa que chega tarde ou é sempre a última. *Mala chispa te coma, Lucía, sempre chegas de Ramona a Bota.* | *Vaia, aí vén Ramona a Bota.* [“bota” pronúnciase con “o” aberto]. [Nun artigo de Xosé María Álvarez Blázquez publicado por ocasión do Día das Letras Galegas do ano 2008 e titulado *As Travesas* no ano 46, este autor refírese a unha personaxe popular do barrio vigués das Travesas chamada Ramona La Bota que, segundo el, merecera esta nomeada porque “andaba cunhas grandes botas sen amalloor a fin de poder ceibalas a modo de obuses cando lle entraba a arroutada”].
211. **rascar as pernas** *loc. ver.* COL. Non estar facendo nada, estar ocioso. *Os carpinteiros? Eses non fan máis nada ca rascar as pernas.*
212. **remover na merda** *loc. ver.* VULG. Falar de asuntos pasados desagradables. –*Oes, por que te deixaches co teu mozo?* –*Fai favor, non removas na merda.*
213. **ruín coma a peste / máis ruín ca a peste / peor ca a peste** *comp.* COL., PEX. Moi malo, moi ruín. *O meu neto é peor ca a peste, ten que levar moitas tundas.*

214. **saber a cantas andar** *loc. ver.* COL. Estar informado, saber o que di ou fai, non estar confuso ou desorientado. [Úsase máis en construcións negativas como “non saber a cantas andar” ou “sen saber a cantas andar”]. *Con estes cambios constantes de horarios xa non sei a cantas ando. | Esa longa viaxe deixoute sen saber a cantas andas, tes que te relaxar un pouco.*
215. **sacar da cabeza algo máis ca piollos** *loc. ver.* COL. Esforzarse máis, pensar ou razoar máis [referido á actividade intelectual ou aos estudos]. *A ver se sacades da cabeza algo máis ca piollos.*
216. **sacar pelos dunha perna e metelos noutra** *loc. ver.* COL., HUM. Non estar facendo nada, estar ocioso. *–E ti que estás facendo? –Estou sacando pelos dunha perna e meténdoos noutra.*
217. **sacudir o po** [a alguén] *loc. ver.* COL. Bater [a alguén]. *Migueliño, ou paras de amolarme ou che sacudo o po. # sacudir o polvo*
218. **saír a tripa cagueira** [a alguén] *loc. ver.* COL., HUM. [Díselles aos nenos cando se asustan por unha ferida]. *Non chores tanto que o corte foi pequeno, e por aí non che vai saír a tripa cagueira. | Vaiche saír a tripa cagueira. # salir a tripa cagueira*
219. **saúde de ferro** *loc. subst.* Saúde moi boa, excelente. *Leva quince anos sen coller unha baixa no choio, iso si que é unha saúde de ferro. # salú de ferro*
220. **se tes/ten... moito levántate/que se levante... de noite e cómeo/que o coma...** *fór.* COL., PEX. [Dise a quen (ou de quen) presume moito de riqueza]. *–Atopeime con Fausto e púxose a contarme todo o que ten. Xa non me acordo nin da metade! –Pois se ten moito que se levante de noite e que o coma.*
221. **(seica / parece que) viches/vistes... a bruxa!** *fór.* COL. [Dise para referirse a quen vai co cabelo despeitado ou de punta, ou con aspecto de ter levado un susto]. *Mi madriña, Lucía, que cabelos traes, parece que viches a bruxa! # miraches a bruxa*
222. **(seica / parece que) viches/vistes... o lobo!** *fór.* COL. [Dise para referirse a quen vai co cabelo despeitado ou de punta, ou con aspecto de ter levado un susto]. *Seica viches o lobo, Sesiño! Que che ocorreu, home? # miraches o lobo*
223. **sempre e mais despois** *loc. adv.* COL. Arreo. *Ti nunca cansas, queres festa sempre e mais despois. | Non me rompas a cabeza, falas sempre e mais despois.*
224. **sen ton nin son** *loc. adv.* ou *adx.* COL. Sen lóxica, sen razón aparente, sen reflexión, de xeito disparatado. *Fala sen ton nin son, non sabe nin o que di. | Nos xornais ás veces publicanse artigos sen ton nin son. # sin ton nin son*
225. **sentar cabeza** *loc. ver.* COL. Coller xuízo [quen non o tiña],

- facerse responsable. *A ver se senta cabeza e pode vivir en paz!*
226. **ser máis parvo ca os pelos do cu (que ven vir a merda e non se apartan)** *loc. ver.* VULG. Ser moi parvo. *Ese é máis parvo ca os pelos do cu e non o quero ver diante.* # ser máis parvo ca os pelos do cu (que miran vir a merda e non se apartan)
227. **ser o demo (cos cornos)** *loc. ver.* COL. Ser alguén moi revoltoso, inquieto, bromista, divertido ou malo. *O meu fillo non para, é o demo cos cornos.*
228. **sete para un caldeiro** *loc. subst.* COL. Unha boa berregueira ou reprimenda. *Onte levei sete para un caldeiro por non facer as tarefas escolares.* | *Boteille sete para un caldeiro cando chegou.* # sete pa un caldeiro
229. **soñar desperto** *loc. ver.* Fantasiar, imaxinar como posibles cousas irrealizables. –*Mamá, cando case quero un casamento de douscentos convidados.* –*Meu fillo, ti soñas desperto.*
230. **sopas de burro cansado** *loc. subst.* Pan mollado en viño (xeralmente tinto). *Cando acabe de sachar o campo de millo hei tomar unhas sopas de burro cansado.*
231. **tan bo é Xan coma Pirillán** *fór.* COL. [Expresa que dúas persoas son parecidas; xeralmente, en sentido negativo]. *Pois eu penso que tan bo é Xan coma Pirillán.*
232. **tarde piaches/piastes** *fór.* COL. [Dise cando alguén se lembrou tarde de algo ou cando xa é tarde para algo]. –*Mañá xógase o sorteo da lotaría, ¿sobrouche algún décimo?* –*Laméntoo, meu amigo, tarde piaches.*
233. **tentar o demo** *loc. ver.* COL. Dar ocasión ou motivo para se pór en perigo dalgunha cousa mala, provocándoa ou buscándoa. –*Mamá, voulle dicir ao papá se me deixa saír de noite.* –*Non o fagas, rapariga, non tentes o demo.*
234. **ter máis ca pelos na cabeza** *loc. ver.* COL. Esforzarse máis, pensar ou razoar máis [referido á actividade intelectual ou aos estudos]. *Ese problema está mal feito; hai que ter máis ca pelos na cabeza.*
235. **ter máis merda ca un pau do galiñeiro** *loc. ver.* VULG. Estar [unha cousa] moi sucia. *Esa cociña ten máis merda ca un pau do galiñeiro, a ver se a limpades*
236. **ter man** [en algo/alguén] *loc. ver.* Controlar [algo/alguén], administrar [algo], ter cautela con [algo/alguén]. *Teño que ter man nos rapaces, non o vaían estragar todo.* | *Así ten a casa que ten porque tivo man nos cartos.* | *Tes que ter man no teu can non nos vaia dar un desgusto.*
237. **ter menos sentido ca unha galiña no cu** *loc. ver.* COL., PEX. Ter moi pouco siso, ser irreflexivo. *Chega máis cedo, tes menos sentido ca unha galiña no cu.*
238. **ter millo na cabana** *loc. ver.* COL. Ter cartos, ser rico. *O pai dela ten moito millo na cabana, así non é milagre que faga esas viaxes*

- e gaste o que gasta. [“cabana” é o nome local do “canastro” ou “hórreo”]. # ter millo na cabaña*
239. **ter o buraco feito** *loc. ver.* COL. Haber un destino decidido para gastar ou empregar o diñeiro. –*O diñeiro das horas extras deste mes a ver se o aforro para un mal momento que poida ter. –Pois os meus xa teñen o buraco feito hai medio ano.*
240. **ter o cu coma unha cesta** *loc. ver.* COL. Ter o cu grande. *Ten o cu coma unha cesta.*
241. **(teso) coma un berete / máis teso ca un berete** *comp.* COL. Moi dereito, moi teso. *O día da primeira comunión ía teso coma un berete. | Un neno de tres meses e xa anda máis teso ca un berete.*
242. **tira/tirade de aí! / tira/tirade para alá!** *fór.* COL. [Úsase para rexeitar alguén ou algo ou para expresar incredulidade]. *Querían que aprendese a mergullarme e dixen eu: tira para alá! | –Teño corenta anos e penso ter un fillo aínda. –Tira para alá, despois de que se mete o sol logo é noite. # saca/tira de aí / saca/tira pa la*
243. **tocar o carallo/nabo** [a alguén] *loc. ver.* VULG. Amolar [alguén], importunar [alguén]. *Mira, non me toques o nabo, ho!*
244. **traballar no arame** *loc. ver.* COL. Exercer de prostituta. –*Fixate, Beatriz traballa no arame –Ás veces calado que guapiño serías. # traballar no alambre*
245. **tremar coma unha vara verde** *loc. ver.* COL. Tremar moito [co frío ou co medo]. *Tremamos coma unha vara verde vendo a película de onte. # temblar como unha vara verde*
246. **untar o bico** [a alguén] *loc. ver.* COL. Subornar [alguén]. –*O Carlos entrou a traballar no Concello. –A quen lle untaría o bico ese?*
247. **vai cagar onde cagaches onte (que fas máis grande monte)** *fór.* VULG. [Exclamación de rexeitamento con que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. *Xa estou cheo dos teus incumprimentos! Vai cagar onde cagaches onte!*
248. **vaiche boa!** *fór.* COL. **1.** [Expressa que hai moita diferenza entre o que se di e o que realmente é, ou para dar máis énfase a unha valoración]. –*Non te vaias que isto aínda vai durar moito. –Vaiche boa, e eu co que teño que facer...!* **2.** [Úsase para expresar que hai moito tempo que ocorreu algo]. *Tráesme unha noticia que vaiche boa o tempo que a sei.*
249. **vai/ide chorar a Cangas!** *fór.* COL. [Dise para desentenderse de quen non para de pedir, pide de máis ou se queixa de algo]. *Mira, rapaz, para de pedir, vai chorar a Cangas!*
250. **vai/ide ver se chove!** *fór.* COL. [Exclamación de rexeitamento con que se lle di a alguén que se vaia ou deixe de molestar]. *Sabes o que che eu digo? Vai ver se chove! # vai/ide mirar se chove*
251. **vai na man se o levan** *fór.* COL. [Expressa que algo é fácil, que non

dá moito traballo]. –*Como boles a rapar na ovella! –Isto vai na man se o levan.*

252. **vállame Cristo/Deus!** *för.*
[Expresa desgusto, desaprobación, sorpresa ou resignación]. *Vállame Deus, rompín os zapatos. # válgame Cristo/Dios!*

253. **ventar o cu foliada** [a alguén]
loc. ver. COL. Desconfiar [un

nenos] que non o van levar a algún sitio. –María marchamos a regar? –A ver con quen deixamos o rapaz que parece que lle venta o cu foliada.

254. **verter coma unha cesta** *loc. ver. COL. Verter moito. –Tráeme ese caldeiro que o quero encher de terra para as plantas. –Pero papá, ¿non te acordas que verte coma unha cesta?*

Referencias bibliográficas:

- ÁLVAREZ BLÁZQUEZ, Xosé María (2008): *As Travesas no ano 46*. Vigo: Galaxia. (Folleto de 4 páxinas)
- PEREDA ÁLVAREZ, José María (1953): “Aportaciones léxicas y folklóricas al estudio de la lengua gallega”, en *Douro Litoral VII-VIII* da quinta serie, Porto. 19-52.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio (1958-1961): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. 3 vols. Vigo: Galaxia. 1958 (I) / 1960 (II) / 1961 (III)

Refraneiro escolar galego do cambio de milenio

Estefanía Prieto Donate¹

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades

Edición do caudal paremiolóxico galego en uso no cambio de milenio (1995-2007), recollido por uns 300 alumnos de diferentes lugares de Galicia. Trátase dunha mostra ponderada xeográfica e demograficamente, espella variacións dialectais e permite albiscar frecuencias de uso das paremias. Esta recadádiva súmase ás que vén exhumando *Cadernos de Fraseoloxía Galega*.

Palabras clave: fraseoloxía, colocacións, locucións, refráns, recadádiva *in situ*.

Edition of the Galician paremiological wealth in use during the change of millenium (1995-2007), compiled by about 300 students of different parts in Galicia. It consists of a geographical and demographic sample showing dialectal variations. It allows us to see the frequency of use of idioms. This compilation is another contribution published by Cadernos de Fraseoloxía Galega.

Keywords: phraseology, collocations, locutions, proverbs, compilation in situ.

1. Introducción

1.1. Procedencia e localización deste corpus

As coleccións paremiolóxicas tenden a medrar por acumulación, de xeito que a paremia que unha vez alguén publica tende a figurar xa en tódalas coleccións posteriores, independentemente de que siga viva ou de que xa ninguén a use. Esta sedimentación, puramente bibliográfica, crea unha sensación falsa sobre cal é realmente no momento actual o corpus paremiolóxico dunha lingua calquera. E o caudal pancrónico resultante crea, ademais, a sensación de que as linguas de Estado teñen un caudal paremiolóxico

---

Data de recepción 15/05/2009 Data de aceptación 28/09/2009

¹ Como universitaria de Jaén fago constar que este traballo é froito dunha bolsa de estadía no ano 2008 no Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, que me deu acceso á información do Tesouro Fraseolóxico Galego. Agradézoo e agradézollo tamén a cantos profesores, alumnos e pais ou avós construíron coa súa xenerosidade este caudal paremiolóxico. A miña gratitude vai tamén a Alba Vidal, Emma Salgueiro, Cristina Rodríguez e Fernando Groba; e a quen me dirixiu, Xesús Ferro Ruibal.

inmensamente maior cás linguas minorizadas e menos formalizadas (Ferro 1997:208-209).

Por esa razón nunha estada no Centro Ramón Piñeiro déuseme a oportunidade de utiliza-los fondos de recente recollida (1995-2007) para albiscar cal é o refraneiro que vén á mente no cambio de milenio en Galicia. Procurouse que a mostra fose xeográfica e demograficamente proporcional. Utilizáronse materiais recollidos en tres centros da Coruña, dous de Pontevedra, un de Lugo e outro de Ourense, e que se recibiran no Centro Ramón Piñeiro para contribuír ó Tesouro Fraseolóxico Galego. Unha clave numérica identifica as provincias 1 (A Coruña), 2 (Lugo), 3 (Ourense) 4 (Pontevedra).

Clave	Provincia	Concello	Centro	Ano
112	A Coruña	Boqueixón	CPI “Orza Couto”. Boqueixón	2001
116	A Coruña	Camariñas		2003
173	A Coruña	Ribeira	IES de Ribeira	1998
211	Lugo	Castro de Rei	CP Veleiro do Campo. Castro de Ribeiras de Lea	1995-1997 ²
306	Ourense	Bande	IES Aquis Querquernis	2007
417	Pontevedra	A Estrada	CP O Foxo	1995
456	Pontevedra	Valga	IES de Valga	2003

Reproducímo-los refráns respectando, como é natural, as variacións dialectais, as influencias do castelán e as opcións gráficas dos colectores. En tódolos casos ofrecemos despois do refrán o ano de colleita entre corchetes [1995] e entre parénteses dúas claves numéricas separadas por un trazo (45669-6505): a primeira indica o nome do colector (no remate deste traballo desenvólvense estas claves) e a segunda a localización do manuscrito no arquivo do Tesouro Fraseolóxico Galego do Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades (CIRP).

Deste xeito *A auga en abril enche o carro e o carril* [1995-1997] (21117-01021) significa que ese refrán foi recollido entre 1995 e 1997, no concello lugués de Castro de Rei (211) polos alumnos Jennifer e Rodrigo Álvarez Méndez (17), alumnos do Colexio de Castro de Ribeiras do Lea. O resto dos díxitos indican a localización física no arquivo do CIRP.

No caso do IES de Ribeira figura o fraseólogo Antonio Pena Romay, que nos entregou o material, e no da Estrada figuran os pais ou avós dos alumnos que facilitaron os refráns ó profesor David Otero.

Nos casos nos que un mesmo refrán o recollen varios colectores ou varios Centros, antepoñemos en negra o número que indica cantos informantes de toda Galicia ofrecen o mesmo refrán.

Un lector atento poderá descubrir que nalgúns casos dous alumnos dun mesmo Centro ofrecen exactamente o mesmo refrán e isto probablemente significa que nese territorio o refrán corre máis; pero non descartámo-la posible picardía escolar de copiar algo dun compañeiro para engrosa-lo traballo. Non obstante, decidimos ofrecer en cada caso toda a información e localizala con detalle, porque máis dunha vez detectamos que variantes idénticas, que por algunha razón parecían sorprendentes, procedían de alumnos de zonas diferentes de Galicia (e de anos diferentes): e iso descartaba a copia.

² Aínda que a recolleita dos datos está feita entre os anos 1995 e 1997 a publicación é do ano 2000.

Coidamos que con estes datos estamos diante dunha mostra obxectiva da paremioloxía galega viva no cambio de milenio e achegándonos ó concepto de mínimo paremiolóxico galego.

1.2. Aproximación a un índice de frecuencias

No seguinte cadro ofrecémo-la relación dos refráns que aparecen máis de sete veces. Na primeira columna figura o refrán, na segunda o número de veces que aparece e na terceira as provincias, coa clave que xa se dixo.

<i>En abril, augas mil.</i>	84	1, 2, 3, 4
<i>Can ladrador, pouco mordedor.</i>	39	1, 2, 3, 4
<i>En maio aínda a vella queima o tallo.</i>	19	1, 2, 4
<i>Por san Xoán, a sardiña molla o pan.</i>	18	1, 4
<i>En san Xoán, a sardiña molla o pan.</i>	17	1, 2, 3, 4
<i>Dime con quen andas e direiche quen eres.</i>	17	1, 2, 3, 4
<i>Xente nova e leña verde todo é fume.</i>	16	1, 2, 4
<i>Gaivotas a terra, mariñeiros á merda.</i>	14	1, 4
<i>Polo san Martiño, trompos ó camiño.</i>	13	2, 4
<i>Entre marzo e abril sae o cuco do cubil.</i>	12	1, 2, 4
<i>O que non chora non mama.</i>	11	1, 4
<i>Abril, augas mil.</i>	11	1, 3, 4
<i>Non hai mal que por ben non veña.</i>	10	1, 2, 4
<i>Quen mal anda mal acaba.</i>	9	1, 2, 4

<i>Ollos que non ven, corazón que non sente.</i>	9	1, 2, 3, 4
<i>Mans que non dades que esperades.</i>	9	1, 2, 3, 4
<i>Home pequeno, fol de *veneno.</i>	9	1, 2, 3, 4
<i>Dime con quen andas e direiche quen es.</i>	9	1, 3, 4
<i>Ano de neves, ano de bens.</i>	9	1, 2, 3, 4
<i>A cabalo regalado non se lle mira o dente.</i>	9	1, 4
<i>En maio, a vella queima o tallo.</i>	8	1, 4
<i>A muller e a *sartén na casa están ben.</i>	8	1, 2, 3
<i>Xente nova, leña verde todo é fume.</i>	7	1
<i>Ovella que berra, bocado que perde.</i>	7	1, 2, 3, 4
<i>O que de novo non traballa, de vello dorme na palla.</i>	7	1, 2, 4
<i>De tal pao, tal *astilla.</i>	7	1, 4
<i>A quen madruga, Deus lle axuda.</i>	7	1, 4

1.3. Comparación con outro índice de frecuencias

Ferro (2002) publicou un índice de frecuencias elaborado sobre unha base de 60.000 entradas. O que agora editamos está feito sobre unha base moito menor, 4072. Velaí unha comparación das vinte paremias máis citadas en cada caso:

Índices de frecuencia			
Refraneiro escolar (2009)		Ferro (2002)	
Refrán	Fr	Refrán	Fr
<i>En abril, augas mil.</i>	84	<i>Xente nova e leña verde toda é fume.</i>	69
<i>Can ladrador, pouco mordedor.</i>	39	<i>Home pequeno fol de veneno.</i>	60
<i>En maio aínda a vella queima o tallo.</i>	19	<i>A ovella que berra, bocado que perde.</i>	54
<i>Por san Xoán, a sardiña molla o pan.</i>	18	<i>En maio aínda a vella queima o tallo.</i>	52
<i>En san Xoán, a sardiña molla o pan.</i>	17	<i>En abril, augas mil.</i>	50

<i>Dime con quen andas e direiche quen eres.</i>	17	<i>Ano de ameixas, ano de queixas.</i>	37
<i>Xente nova e leña verde todo é fume.</i>	16	<i>Morra Marta, morra farta.</i>	27
<i>Gaivotas a terra, mariñeiros á merda.</i>	14	<i>Canta máis prèsa máis vagar.</i>	27
<i>Polo san Martiño, trompos ó camiño.</i>	13	<i>Na terra dos lobos hai que ouvear coma todos.</i>	26
<i>Entre marzo e abril sae o cuco do cubil.</i>	12	<i>Onde hai patrón non manda mariñeiro</i>	25
<i>O que non chora non mama.</i>	11	<i>Polo pan baila o can.</i>	24
<i>Abril, augas mil.</i>	11	<i>O que non chora non mama.</i>	24
<i>Non hai mal que por ben non veña.</i>	10	<i>Nunca chove como trona.</i>	24
<i>Quen mal anda mal acaba.</i>	9	<i>Non hai atallo sen traballo</i>	24
<i>Ollos que non ven, corazón que non sente.</i>	9	<i>A muller e a sartén na cociña están ben.</i>	24
<i>Mans que non dades que esperades.</i>	9	<i>En san Xoán as nove con día dan.</i>	23
<i>Home pequeno, fol de *veneno.</i>	9	<i>En san Xoán a sardiña molla o pan.</i>	22
<i>Dime con quen andas e direiche quen es.</i>	9	<i>En cas do ferreiro, coitelo de pao.</i>	22
<i>Ano de neves, ano de bens.</i>	9	<i>Despois de san Martiño deixa a auga e bebe o viño.</i>	21
<i>A cabalo regalado non se lle mira o dente.</i>	9	<i>Val máis pequeno agudo que grande burro.</i>	19
<i>En maio, a vella queima o tallo.</i>	8	<i>Pola santa Mariña deixa a sacha e colle a fouciña.</i>	19
<i>A muller e a *sartén na casa están ben.</i>	8	<i>Na terra do meu home o que non traballa non come.</i>	19

O que primeiro sorprende na comparanza dos dous índices é que só cadren seis entre as vinte paremias máis frecuentes. Tamén sorprende que o que agora resulta máis frecuente (*En abril, augas mil*) teña máis entradas (84 sobre 4072) cás que tiña o máis frecuente na edición de Ferro (2002), *Xente nova e leña verde toda é fume* (69 sobre 60.000). Pensamos que no refraneiro escolar ou ben houbo alumnos que copiaron refráns dalgún compañeiro ou ben este refraneiro escolar constata unha diminución da memoria paremiolóxica dos avós e pais, informantes dos colectores escolares. Calquera unha desta razóns explicaría ademais a rápida caída da frecuencia, porque se pasa de 84 entradas no refrán máis frecuente, a 39 no segundo e xa 19 no terceiro, mentres que no de Ferro (2002) a caída era menos brusca.

Dada a extensión deste traballo, deixamos para outra ocasión posteriores análises destes datos.

2. Refraneiro escolar do cambio de milenio

A abril tronado, vén bo verán. [2001] (11203).

A auga en abril enche o carro e o carril. [1995-1997] (21117-01021).

2 *A alegría é un tesouro que vale máis có ouro.* [2001] (11203). (45629-2509).

2 *A auga de abril enche o carro e o barril.* [2004] (45625-2117). [2004] (45641-3712).

A auga de abril enche o carro e o carril. [2003] (11677-6319).

A auga de febreiro derrama o viño. [2003] (11677-6310).

A auga de maio non fai dano. [1995-1997] (21124-10316).

A auga de san Xoán leva o viño e non dá pan. [1995-1997] (21116-11352).

- 2** *A auga de san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [2003] (11660-4622). [2001] (11203).
- A auga en abril enche o carro e o carril.* [2001] (11203).
- A auga en febreiro fai o palleiro.* [2003] (11677-6311).
- A auga en outono non lle convén ó xornaleiro nin ó seu dono.* [2003] (11661-4702).
- A auga en san Xoán mata viño e non fai pan.* [1995-1997] (21118-04078).
- A auga en san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [2004] (40516-0301).
- A auga mañanceira non é duradeira.* [2007] (30640).
- A auga para os peixes, para os homes viño a feixes.* [2003] (11617-0305).
- A auga que non debes beber déixaa correr.* [1995-1997] (21116-11364).
- 4** *A avaricia rompe o saco.* [2003] (11642-2804). [2003] (11646-3203). [2003] (11663-4902). [2007] (30615).
- A barba do home todo o que dá todo o come.* [1995-1997] (21116-11363).
- A barriga chea, corazón contento.* [2007] (30633).
- 2** *A ben comer hai que beber.* [2007] (30639). [2007] (30620).
- A bo adquiridor, bo expedidor.* [2004] (45619-1517).
- A bo allo, bo tallo.* [2004] (45662-5839).
- 2** *A bo entendedor poucas palabras bastan.* [2004] (45666-6204). [2004] (45650-4604).
- 2** *A bo entendedor, poucas palabras.* [2003] (11648-3407). [2004] (45642-3815).
- A bo viño non hai mal bebedor.* [2001] (11203).
- A boa aventura pouco dura; a mala, tarde se acaba.* [1995-1997] (21128-13488).
- A boa correspondencia as *amistades conserva.* [2004] (45662-5844).
- A boa fame non hai pan reseso.* [1995] (41786).
- A boa masa desvía a brasa.* [1995-1997] (21126-11390).
- A boa muller non ha de vir nen ha de ver.* [1998] (17330-23415).
- A boa *hilandeira en inverno acaba a tea.* [2007] (30633).
- A boi bravo, corda longa.* [1998] (17330-08135).
- A bon entendedor poucas palabras bastan.* [1995-1997] (21116-11354).
- A borralla de san Xoán non a salta nin cadela nin can.* [1995-1997] (21127-13475).
- 6** *A cabalo regalado non lle mire-lo dente.* [2007] (30618). [2004] (45678-7403). [2004] (45666-6205). [2004] (45653-4901). [1995-1997] (21116-10328). [2004] (45639-3506).
- 2** *A cabalo regalado non lle mire-los dentes.* [1995] (41798). [1995] (417107).
- 2** *A cabalo regalado non lle mires o dentado/dente.* [2001] (11203). [2001] (11203).
- 6** *A cabalo regalado non lle mires o dente.* [1995-1997] (21123-09265). [2007] (30626). [2003] (11639-2502). [2007] (30615). [2003] (11642-2811). [2004] (45610-0607).
- A cabalo regalado non lle mires os dentes.* [2004] (45625-2101).
- 9** *A cabalo regalado non se lle mira o dente.* [2004] (45692-8801). [2004] (45694-9003). [2003] (11646-3204). [2004] (45622-1807). [1995] (417106). [2004] (45698-9408). [2004] (45630-2604). [2004] (45668-6428). [2003] (11663-4903).
- A cabalo regalado non se lle mira o rabo.* [2004] (45628-2409).
- A cabalo regalado non se lle miran os dentes.* [2004] (456100-9602).
- A cabalo regalao non se lle mira o dente.* [2004] (456101-9711).
- A cabra co vicio bate cos cornos no cu.* [2003] (11636-2239).
- A cabra co vicio bateu cos cornos no cu.* [2004] (45669-6509).
- A cabra co vicio dá co corno no cu* [2003] (11636-2240).
- 2** *A cabra co vicio dá cos cornos no cu ó seu dono.* [2003] (11636-2242). [2003] (11636-2241).
- A cabra co vicio deu cos cornos no cu.* [2004] (45608-0406).
- A cabra co vicio no cu dá cos cornos.* [2003] (11636-2243).
- 4** *A cabra da miña veciña sempre dá máis leite cá miña.* [2004] (45679-7520). [2004] (45647-4306). [2004] (45665-6106). [2004] (45631-2708). [2004] (45615-1110).
- A cabra que moito anda pouco apaña.* [2004] (45662-5816).
- 2** *A cabra sempre tira ó monte.* [2003] (11640-2608). [2004] (45636-3202).
- A cabra sempre tira pró monte.* [2004] (45631-2709).
- A cabra tira ó monte.* [2004] (45639-3508).
- A cabra, a muller e a mula teñen a testa dura.* [2007] (30641).
- A cada paxariño gústalle o seu niño.* [2001] (11203).
- A cada porco chégalle o seu san Martiño.* [2001] (11203).

- A cada porco chégalle o seu san *Martín.* [2003] (11639-2507).
- A cada porco sempre lle chega o seu san *Martín.* [2003] (11676-6208).
- A cada porco *siempre lle chega o seu san Martiño.* [2003] (11658-4409).
- A cada porquiño chégalle o seu san Martiño.* [1998] (17330-25455).
- A calor da brasa logo se pasa.* [2004] (45642-3820).
- A calor de brasa logo se pasa.* [1995-1997] (21121-06136).
- 4** *A can fraco todas son pulgas.* [1995] (41780). [2001] (11203). [2007] (30626). [1995-1997] (21123-09263).
- A can que moito ladra bótalle un óso e verás que logo cala.* [1998] (17330-11193).
- 2** *A can vello non hai cus cus.* [2003] (11636-2244). [2003] (11636-2245).
- A can vello todo son pulgas.* [2004] (45695-9112).
- A can *flaco todo é pulgas.* [2004] (45672-6806).
- A can *flaco todo se lle volve pulgas.* [2003] (11647-3307).
- A can *flaco todo son pulgas.* [2004] (45666-6211).
- A cara é o espello da alma.* [2001] (11203).
- A cara honra a mesa e non a perna tesa.* [1998] (17330-11196).
- A carga ben se leva cando moito non pesa.* [2004] (45662-5854).
- A carga cansa, a sobrecarga mata.* [2004] (45662-5832).
- A carne en outono cómea o seu dono.* [1995-1997] (21122-07194).
- A carne no mes de outono cómea o seu dono.* [1995-1997] (21118-04080).
- A carne, por carne; e o viño, por sangue.* [2007] (30639).
- A carto vai a vaca pero, se non hai carto, non hai vaca.* [2007] (30635).
- Á casa de moitos donos non lle faltan pingueiras.* [2004] (45690-8601).
- Á casa de túa irmán, unha vez á semán.* [2004] (45661-5704).
- A castaña e o besugo en febreiro andan ó zugo.* [2001] (11203).
- A castaña e o besugo no febreiro non ten zugo.* [1995-1997] (21122-06159).
- A castaña e o besugo no febreiro non ten zugo.* [2007] (30639).
- 2** *A castaña no agosto quere beber; e no setembro, comer.* [2007] (30623). [2007] (30628).
- A castaña que cae no camiño é do veciño.* [2004] (45688-8409).
- A castaña que está no camiño é do veciño.* [2007] (30639).
- A castaña ri, a castaña chora, a castaña sai de súa casa a fóra.* [2007] (30616).
- A castaña ten unha maña que vai con quen a apaña.* [2007] (30630).
- A cava vai pola viña.* [2001] (11203).
- A cazador novo, can vello.* [1998] (17330-12202).
- A cepa, tarde ou cedo, sempre dá uvas polo setembro.* [1998] (17330-09148).
- A ciencia quere prudencia e experiencia.* [2004] (45679-7516).
- Á conta do porco aprende o capador.* [2004] (45670-6609).
- A conta dos *gitanos rouban moitos *castellanos.* [2004] (45653-4902).
- A copa sucia debe lavarse na casa.* [2004] (45656-5214).
- A cortesía é de quen a dá e non de quen a recibe.* [1995-1997] (21127-13444).
- A cu escocido, bragas de esparto.* [2004] (45661-5702).
- A chave custa pouco pero vale moito.* [1998] (17330-09153).
- Á chita calando hai quen se vai aproveitando.* [2004] (45661-5701).
- A choiva de san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [2007] (30619).
- A choiva en agosto trae bo mosto.* [2004] (45625-2110).
- A choiva en agosto trae bo mosto.* [2004] (45627-2309).
- A choiva en febreiro fai bo palleiro.* [2003] (11660-4620).
- A choiva en san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [2004] (45613-0903).
- A choiva no mes de agosto non é choiva, que é mel e mosto.* [2003] (11677-6332).
- A chuvia de agosto non é chuvia, é mel mais/e mosto.* [2001] (11203).
- A chuvia de febreiro fai o palleiro.* [2003] (11677-6312).
- A chuvia de febreiro fai un palleiro.* [2004] (45651-4703).
- A chuvia de san Xoán quita o viño e non dá pan.* [2007] (30627).
- A chuvia do san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [2007] (30616).
- A chuvia en febreiro fai o palleiro.* [2003] (11677-6313).

- A chuvia en san Xoán quita viño e non dá pan.* [2007] (30624).
- A chuvia en san Xoán tolle o millo e non dá pan.* [2004] (45685-8110).
- A chuvia en san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [2004] (45693-8911).
- A chuvia na semana da Ascensión leva o centeo e deixa o relón.* [2003] (11632-1807).
- A chuvia polo san Cristovo vén co seu caldeiro covo.* [1995] (41797).
- A chuvia que vén en agosto non é chuvia, que é mel mosto.* [2004] (45670-6604).
- 6** *A Deus rogando e co mazo dando.* [2001] (11203). [1995-1997] (21116-09284). [2004] (45641-3701). [2004] (45653-4903). [2004] (45693-8907). [2003] (11636-2251).
- A dúbida é o comenzo da sabedoría.* [1998] (17330-14252).
- A ensalada, ben salgada e ben aceiteada.* [1998] (17330-18317).
- A escote nada é caro.* [1998] (17330-18324).
- A experiencia é a nai da ciencia.* [2003] (11619-0510).
- A facenda do crego entra pola porta e sae polo fumeiro.* [1998] (17330-17306).
- A falta de pan, boas son farangullas.* [1995] (41796).
- 2** *A faneca en xaneiro vale carneiro.* [1995-1997] (21123-09251). [1995-1997] (21122-07176).
- A faneca por xaneiro molla ó carneiro.* [1996] (417119).
- A filla de cabra cabrita é.* [1995-1997] (21126-12413).
- A filla de puta, como é criada; e a estopa, como é fiada.* [2003] (11629-1509).
- A fogaza non estorba nen embarazo.* [1998] (17330-15260).
- A fouce no prado e o boi no arado.* [2004] (45688-8410).
- A gaivota canto máis vella, máis tola.* [2003] (11638-2412).
- A galiña, ben galeada; e a moza, ben aloumiñada.* [1998] (17330-15271).
- A gando bravo, corda longa.* [1998] (17330-15268).
- A grandes males, grandes remedios.* [2004] (45653-4905).
- A grandes males, grandes remedios.* [2004] (45675-7108).
- A honra da muller moito coidadiño quer.* [1998] (17330-21377).
- A honra e o cristal logo se poden quebrar.* [1998] (17330-21375).
- 2** *A horta de outono mantén ao seu dono.* [2007] (30620). [1998] (17330-21380).
- A horta do outono mantén o seu dono e a de san Martiño mantén ó veciño.* [1995-1997] (21129-14504).
- A horta en outono mantén o seu dono.* [2004] (45651-4712).
- A horta no outono mantén o seu dono.* [2004] (45677-7310).
- A inverno chuvioso, verán caluroso.* [2004] (45607-0208).
- A inverno chuvioso, vrao abondoso.* [2007] (30620).
- A laranxa pola mañá é ouro; pola tarde, prata; e pola noite mata.* [2001] (11203).
- A lei nace do pecado e a lei quere castigalo.* [1998] (17330-22402).
- A leña mal feita o lume a endereita.* [1998] (17330-22403).
- A letra con sangue entra.* [2004] (45653-4904).
- A liñaza por san Marcos, nin nada nin no saco.* [2001] (11203).
- A loucura non ten cura.* [1998] (17330-20355).
- A lúa de agosto dá no rostro.* [2007] (30620).
- A lume e a voda vai a aldea toda.* [2004] (45671-6709).
- A mal dicir non hai casa forte.* [2003] (11636-2215).
- A mal tempo, boa cara, que Deus o remediará.* [2004] (45619-1504).
- 6** *A mal tempo, boa cara.* [2003] (11666-5203). [2003] (11651-3706). [1995] (41794). [2004] (45673-6911). [2007] (30633). [2001] (11203).
- A mala veciña dá a agulla sen liña.* [2003] (11651-3702).
- 5** *A mariñeira? Nin casada nin solteira.* [2003] (11618-0410). [2003] (11621-0710). [2003] (11617-0302). [2003] (11626-1210). [2003] (11622-0803).
- 2** *A mellor casa é a miña, anque sexa pequeniña.* [2004] (45690-8602). [2004] (45688-8405).
- A mera no san Xoán leva o viño e mais o pan.* [1998] (17330-19350).
- A metade da moza está na tenda.* [2001] (11203).
- A miña veciña ruín que dure como febreiro.* [1995] (41783).
- A misa e mais o tren non esperan por ninguén.* [2004] (45672-6810).
- A misa e o pensamento son de pouco alimento.* [1998] (17330-19352).

- A mocidade folgada trae a vellice arrastrada.* [1998] (17330-15262).
- A moita confianza trae consigo a mala crianza.* [2004] (45662-5857).
- A moita parola deixa a cabeza tola.* [1998] (17330-24445).
- A moito chover, cruzarse de brazos e vela caer.* [2001] (11203).
- A mosca está no cabalo, se non na cabeza, no rabo.* [2003] (11644-3015).
- A muller e a besta a ningún as emprestes que chas poden foder.* [2003] (11629-1502).
- Á muller e á burra, cada día unha zurra.* [2004] (45661-5707).
- A muller e a gaivota, canto máis vella, máis tola.* [2004] (45689-8508).
- A muller e a gaivota, canto máis vella, máis *loca.* [2004] (45636-3205).
- A muller e a sardiña, á cociña.* [2004] (45608-0405).
- A muller e a sardiña, canto máis pequena, máis fina.* [2003] (11618-0403).
- A muller e a sardiña, canto máis pequena, máis sabrosiña.* [2003] (11653-3909).
- 2** *A muller e a sardiña, canto máis pequena, máis sabrosiña.* [2007] (30638). [2004] (45647-4320).
- A muller e a sardiña, canto máis pequena, máis xeitosiña.* [2003] (11675-6113).
- A muller e a sardiña, canto máis pequeniñas, máis xeitosiñas.* [1995] (41771).
- 4** *A muller e a sardiña, canto máis pequeniña, máis sabrosiña.* [2004] (45633-2904). [2001] (11203). [2003] (11620-0603). [2004] (45617-1314).
- A muller e a sardiña, canto máis pequeniña, máis xeitosiña.* [2004] (45621-1706).
- A muller e a sardiña, canto máis vella, máis fina.* [2003] (11620-0602).
- A muller e a sardiña, p'a cociña.* [2004] (45610-0605).
- A muller e a sardiña, pequeniña.* [2007] (30620).
- 5** *A muller e a sardiña, pola máis pequeniña.* [1995-1997] (21118-04089). [2001] (11203). [1995-1997] (21127-13464). [1995-1997] (21122-07196). [1995-1997] (21116-06122).
- A muller e a *sartén están ben na cociña.* [2003] (11639-2503).
- 8** *A muller e a *sartén na casa están ben.* [2007] (30624). [2001] (11203). [2003] (11628-1406). [2003] (11665-5101). [1995-1997] (21126-12398). [1995-1997] (21116-03052). [2003] (11637-2303). [2007] (30630).
- 2** *A muller e a *sartén na cociña están moi ben.* [2004] (45633-2903). [2004] (45655-5108).
- A muller é como a sardiña, canto máis pequeniña, máis sabrosiña.* [2007] (30621).
- A muller e mais a sardiña, canto máis pequena, máis sabedoríña.* [2003] (11622-0805).
- A muller e o vento cambian de/ó momento.* [2001] (11203).
- A muller e o vento cambian nun momento.* [2003] (11640-2606).
- 2** *A muller e o vento cambian ó momento.* [2003] (11638-2410). [2003] (11658-4408).
- A muller e sardiña, para a cociña.* [2004] (45611-0704).
- A muller ha de falar cando a galiña queira mexar.* [2003] (11629-1505).
- A muller maila sardiña, canto máis pequenas, máis sabrosiñas.* [2004] (45663-5903).
- 3** *A muller moza e *viúda pouco dura, pois déixase comer de madura.* [2003] (11617-0303). [2003] (11623-0901). [2003] (11629-1506).
- A muller que asubía e canta coma o capón, na miña casa non.* [2001] (11203).
- A muller que lle pega ó home, fai ben, se pode.* [1995-1997] (21116-03053).
- A natureza non recoñece ricos nin pobres.* [2001] (11203).
- A necesidade da miña casa ninguén a pasa.* [1998] (17330-23422).
- 3** *A neve febreiriña cómea a galiña.* [1995-1997] (21129-14496). [1995-1997] (21116-06119). [1995-1997] (21127-13459).
- A neve febreiriña pícaa a galiña.* [1995-1997] (21118-04075).
- A neve febreiriña vaise axiña.* [2007] (30620).
- A neve, onde hai fogo, derrétese logo.* [2001] (11203).
- A ninguén lle amarga un doce.* [2001] (11203).
- A non haber pan, boas son tortas.* [1995-1997] (21116-11350).
- A nora pola sogra cagouse na porta.* [2003] (11629-1504).
- A novo rei, nova lei.* [1998] (17330-25463).
- A ocasión fai a fame do ladrón.* [2007] (30626).
- A onde todos van chorando non debes ir cantando.* [1998] (17330-09158).
- A oración pola nosa salvación non necesita vocación.* [1995-1997] (21122-07208).
- A ovella que berra, bocado que perde.* [2003] (11656-4202).
- 2** *A pai aforrador, fillo gastador.* [2001] (11203). [1995-1997] (21116-08245).

- A pais feos, fillos guapos.* [2004] (45635-3122).
- 3** *A palabras necias, oídos xordos.* [2004] (45635-3111). [1995-1997] (21116-10327). [2001] (11203).
- A pan de quinze días, fame de tres semanas.* [1995-1997] (21116-08249).
- A pan de quince días, fame de tres semanas.* [2004] (45607-0205).
- A pan duro, dente agudo.* [2007] (30620).
- A pasiño de galiña chegou a Roma a miña veciña.* [2001] (11203).
- A pedra e o muiño andando ganan.* [1995-1997] (21126-11378).
- Á pota que ferve ningunha mosca se atreve.* [2001] (11203).
- A pouca comida, pouca bebida.* [2007] (30620).
- A primaveira a *sangre altera.* [2003] (11660-4610).
- A primavera a *sangre altera.* [2004] (45643-3902).
- A primavera o sangue altera.* [2004] (45664-6018).
- A primavera *a sangue altera.* [2004] (45650-4618).
- A que a *bo árbore se arrima, boa sombra *lle cobixa.* [1995-1997] (21123-09264).
- A que non cae sendo tentada, esa si que é honrada.* [1998] (17330-21376).
- A quen algo lle pica, allos come.* [2004] (45676-7208).
- A quen bo *árbol se arrima, boa sombra *lle cobija.* [2004] (45668-6414).
- A quen cedo se ergue, logo lle amañece ou logo lle estrelece.* [1998] (17330-12210).
- A quen Deus lla dé, san Pedro lla bendiga.* [1995-1997] (21116-11359).
- 2** *A quen madruga, Deus axuda.* [1998] (17330-26482). [1995] (41773).
- 7** *A quen madruga, Deus lle axuda.* [2004] (45680-7603). [2003] (11646-3201). [2004] (45654-5010). [2004] (45641-3703). [2004] (45675-7110). [2004] (45617-1312). [2004] (45628-2408).
- A quen madruga, Deus o axuda.* [2007] (30615).
- A quen madruga, *Dios axuda.* [2007] (30627).
- A quen madruga, *Dios lle axuda.* [2003] (11663-4904).
- A quen merca e minte, a bolsa llo desminte.* [1995-1997] (21126-11371).
- A quen moito quere saber, dálle o cu a lamber.* [2001] (11203).
- 2** *A quen non lle sobre o pan, que non crie can.* [2007] (30644). [1998] (17330-24439).
- A quen non quere unha canca de caldo, danlle dúas.* [2004] (45640-3608).
- A quen queiras de corazón dálle pares, nones non.* [2004] (45662-5843).
- 5** *A rei morto, rei posto.* [1995] (41765). [2004] (45666-6208). [2004] (45636-3203). [2003] (11638-2413). [2001] (11203).
- 2** *A río revolto, ganancia de pescadores.* [1995] (41781). [1995-1997] (21116-01007).
- A río *revuelto, ganancia de pesca.* [2007] (30634).
- A san Andrés de Teixido hai que ir de morto ou de vivo.* [2001] (11203).
- 3** *A san Andrés de Teixido vai de morto o que non vai de vivo.* [1995-1997] (21123-09272). [2003] (11635-2113). [2003] (11653-3910).
- A santa Mariña vén coa súa reguiña.* [1995] (41775).
- 2** *A sardiña de maio que a parta un raio.* [2001] (11203). [2003] (11677-6340).
- 2** *A sardiña por san Xoán pinga no pan.* [2004] (45680-7610). [2004] (45688-8404).
- A sardiña, canto máis pequena, máis sabrosiña.* [2004] (45635-3120).
- A sombra do agosto é o sol de setembro.* [1995-1997] (21116-08235). [2007] (30644).
- A tea tecida e a muller parida sempre teñen acollida.* [1998] (17330-26487).
- 2** *Á terceira vai a vencida.* [2001] (11203). [2004] (456101-9712).
- A terra sen *abono acaba co seu dono.* [2007] (30640).
- A toda hora hai quen ri e hai quen chora.* [1998] (17330-21379).
- A todo porco chega o seu san Martiño.* [2003] (11665-5104).
- 2** *A todo porco chégalle o seu san Martiño.* [2003] (11638-2407). [2003] (11673-5906).
- 3** *A todo porco lle chega o seu san Martiño.* [2003] (11628-1404). [2007] (30621). [2004] (45653-4907).
- 2** *A todo porquiño lle chega o seu san Martiño.* [2003] (11653-3903). [2004] (45696-9208).
- A tódolos Santos lles chega o seu día.* [1995] (41764).
- A trindade do galego: nabo, nabiza e grelo.* [2001] (11203).
- A túa muller estima polo que valla, non polo que traia.* [2004] (45679-7514).
- 2** *A vaca da veciña dá máis leite cá miña.* [1995-1997] (21122-07175). [1996] (417119).
- A vaca da veciña sempre dá máis leite cá miña.* [1995-1997] (21126-12420).

- A vaca e o boi o que non come antes, cómeo despois.* [1995-1997] (21126-12411).
- A vella non ten cura e se a ten, pouco dura.* [1995] (41789).
- Á vellez, nenez.* [2004] (45639-3503).
- Á vellez, *viruelas.* [1995-1997] (21116-11362).
- A verdura no outono cómaa seu dono.* [2003] (11651-3703).
- A vida dun can dise que son nove anos: tres de bon can, tres de tustús e tres de loubán.* [1995-1997] (21116-03067).
- A vida dun pobre é a vida dun grilo: de día fame e de noite frío.* [1998] (17330-16290).
- 2** *A viña ó pé do camiño ten mal veciño.* [1995-1997] (21116-10332). [1995-1997] (21122-07211).
- Á xusticia, para fodela, obedecela.* [1995-1997] (21126-12422).
- A *amistade coñecela e non perdela.* [1995-1997] (21128-13490).
- A *amistade do gato boa é se non rabuña.* [2004] (45679-7518).
- A *donde ben che queren non vaías moitas veces.* [2003] (11675-6108).
- A *donde fores fai como vires.* [1998] (17330-21387).
- A *dueño [sic] entendedor, poucas palabras.* [2004] (45668-6402).
- A *naranxa pola mañán é ouro, ás dose prata e á noite mata.* [2004] (45670-6614).
- Abade de aldea, moito canta e pouco medra.* [2004] (45683-7901).
- Abade que foi monaguillo ben sabe quen bebe o viño.* [1998] (17330-01001).
- Abriga a neve ó trigo, com'abriga a nai seu fillo.* [2004] (45683-7904).
- Abrigate en febreiro con dúas capas e un sombreiro.* [2004] (45623-1913).
- Abrigate en febreiro con dúas capas e un sombreiro.* [2001] (11203).
- Abrigate en febreiro con dúas capas e un sombreiro.* [2004] (45662-5868).
- Abrigate por febreiro con dúas capas e un sombreiro.* [2007] (30622).
- Abril amoroso, san Xoán ventoso.* [2007] (30620).
- Abril atoldado e pouco mollado.* [2004] (45662-5821).
- Abril comedeiro enche o graneiro.* [2004] (45623-1901).
- Abril choivoso fai a maio bonito e fremoso.* [2004] (45608-0403).
- 2** *Abril chovedeiro enche o cabaceiro.* [2004] (45678-7401). [2003] (11677-6320).
- Abril chuvioso, maio fermoso.* [2001] (11203).
- Abril e maio son as chaves do ano.* [2004] (45662-5822).
- Abril e maio son as chaves do resto do ano.* [1995-1997] (21116-06127).
- Abril e maio, as chaves de todo o ano.* [2001] (11203).
- Abril enche o carro e o carril.* [2004] (45691-8703).
- 2** *Abril esfola pero maio amola.* [2004] (45662-5823). [2004] (45616-1205).
- Abril frío e fornos quentes, alegría para os meus dentes.* [2003] (11651-3704).
- 2** *Abril frío, moito pan e pouco viño.* [2004] (45641-4707). [2001] (11203).
- Abril mollado, o pan vén cargado.* [2004] (45661-5706).
- Abril que non chove deixa o labrego pobre.* [2007] (30622).
- Abril que sae chovendo, a maio chama rindo.* [2001] (11203).
- Abril, abrilete é o mes que a viña mete.* [1995] (41761).
- Abril, abril, de cen en cen anos deberas vir.* [2004] (45662-5824).
- Abril, abril, se por mal quere vir, non deixa as portas abrir.* [2001] (11203).
- Abril, augas mil e todas caben nun barril.* [2004] (45674-7010).
- Abril, auga mil.* [2004] (45631-2703).
- Abril, augas mil e todas caben nun barril.* [2003] (11662-4802).
- Abril, augas mil, coadas por un mandil.* [2003] (11677-6322).
- 11** *Abril, augas mil.* [2004] (45630-2611). [2004] (45627-2303). [2007] (30629). [2004] (45612-0804). [2007] (30615). [2004] (45696-9203). [2003] (11677-6321). [2004] (45684-8003). [2004] (45698-9404). [2004] (45642-3811). [2004] (45660-5603).
- Abril, para ser abril, ten que vir con augas mil.* [2001] (11203).
- Abril, se por mal quere vir, inda as portas non deixa abrir.* [2004] (45662-5820).
- Abril, se por mal quere vir, nin as portas deixa abrir.* [1995-1997] (21125-11345).
- 2** *Acórdate, sogra, de que fuches nora.* [2004] (45695-9102). [2004] (45694-9014).
- Adeus, martes de entroido, adeus, meu queridiño, ata o domingo de pascua non unto máis o fociño.* [2001] (11203).
- Agosto e *vendimia non son cada día.* [1995-1997] (21124-10306).

- Agosto fâiselle maio ó que ten pan sementado.* [2001] (11203).
- Agosto nos farta, agosto nos mata.* [2004] (45662-5835).
- Agosto, frío no rostro.* [2001] (11203).
- Aí vén san Cristovo co seu covo.* [2003] (11677-6329).
- Aí vén santa Mariña coa súa regazadiña.* [2003] (11677-6330).
- Aí vén Santiago co seu canado.* [2003] (11677-6331).
- Aí veñen os entruidos facendo barullo.* [2003] (11625-1113).
- Aínda algúns non van cagar e xa cobizan lamber.* [1998] (17330-11182).
- 2** *Aínda que a mona se vista de seda, mona *se queda.* [2004] (45630-2612). [2004] (45627-2306).
- Aínda que a mona se vista de seda, se mona é mona *se queda.* [2004] (45619-1507).
- Aire que me levas, vento que me traes.* [2003] (11670-5610).
- Aire *villalbés, auga ben a ves.* [1995-1997] (21122-07191).
- Aire *villalvente, nin bon aire nin boa xente.* [1995-1997] (21117-02026).
- Alá vai febreiro, cos seus días vinteoito, que se tivera máis catro non quedaba can nin gato.* [2001] (11203).
- Aldeá é a galiña e mais cómena os da vila.* [1995-1997] (21116-05102).
- Algún cego quixérame ver aínda que si fose por vista ter.* [1998] (17330-12213).
- Alta e esvelta me faga Deus, que morena ou rubia fareime eu.* [1995-1997] (21116-08250).
- Alvariño e caíño son os reis do viño.* [2007] (30619).
- Ama a quen te ama e responde a quen te chama.* [2004] (45661-5705).
- 4** *Amasar e enfiar, festa no lugar.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-03058). [2004] (45642-3829). [2004] (45650-4624).
- Amighiño si, pero a vaquiña polo que vale.* [2004] (45670-6606).
- Amigo de moitos e amigo de ningún é todo un.* [1995-1997] (21127-12434).
- Amigo de moitos e de ningún todo é un.* [1995-1997] (21116-05105).
- Amigo de verba, cabalo de herba e casa de terra todo é merda.* [2004] (45695-9101).
- 3** *Amigo e viño, mellor canto máis amigo.* [2007] (30634). [2007] (30643). [2007] (30623).
- Amigo e viño, o máis antigo.* [2001] (11203).
- Amigo tarambana, quen o perde, iso gaña.* [2004] (45661-5708).
- Amigos que se coñecen dende hoxe se saúdan.* [1995-1997] (21128-13491).
- Amiguíño si, pero a vaquiña polo que vale.* [2004] (45668-6423).
- Amor e celos, irmáns *xemelos.* [1995-1997] (21128-13494).
- Amor mercado dáo por vendido.* [2003] (11636-2234).
- Amor que arde de présa consómese logo.* [2001] (11203).
- Amora madura pica na uva.* [2001] (11203).
- Amor, coitas e diñeiro non se poden ter segredos.* [2003] (11636-2235).
- Amor, o primeiro; e lúa, a de xaneiro.* [2007] (30640).
- Anada á carreira non se pilla.* [2003] (11636-2250).
- Andando faise o camiño.* [2001] (11203).
- Andar para dentro, andar de trenco.* [2003] (11636-2247).
- Andar para fóra, andar que namora.* [2003] (11636-2248).
- Ande eu quente e riase a xente.* [2001] (11203).
- Ano de ameixas, todo son queixas.* [2004] (45662-5837).
- Ano de amores, ano de choras.* [2003] (11652-3808).
- Ano de cereixas, ano de queixas.* [2004] (45673-6908).
- 6** *Ano de herba, ano de merda.* [2007] (30623). [2001] (11203). [2003] (11651-3707). [2007] (30634). [2004] (45685-8115). [2007] (30631).
- Ano de nevadas, ano de fornadas.* [1995-1997] (21118-04073).
- 9** *Ano de neves, ano de bens.* [2003] (11660-4601). [2004] (45673-6910). [2004] (45618-1409). [1995-1997] (21116-03055). [2004] (45650-4611). [2004] (45660-5610). [2003] (11676-6207). [1995] (41782). [2007] (30624).
- Ano de vento, nove cereixas dun cento.* [2007] (30620).
- Ano domingueiro, nin boa meda nin bo palleiro.* [1995] (41785).
- Ano novo, vida nova.* [2004] (45678-7407).
- Anque a mona se vista de seda, mona *se queda.* [2004] (45664-6007).
- Anque a mona se vista de seda, se mona é, mona *se queda.* [1995-1997] (21116-10326).
- Antes birollo que cego de todo.* [1998] (17330-08128).

- Antes cóllese ó mentiroso que a un coxo.* [2007] (30626).
- Antes de casar procura facenda onde traballar.* [2007] (30640).
- Antes de deixar heredade a sobriño bébeo en viño.* [1995-1997] (21116-08247).
- Antes de ser frade fun cociñeiro.* [2007] (30625).
- Antes os meus dentes que os meus parentes.* [1995-1997] (21116-09281).
- Antes que frade, cociñeiro.* [1995] (41779).
- Antroido á raxeira, Pascua na lareira.* [2007] (30644).
- 3** *Antroido á raxeira, Pascuas na lareira.* [1995-1997] (21128-13485). [1995-1997] (21116-08217). [1995-1997] (21121-06135).
- Ao que fere coa boca, curar con ela lle toca.* [1998] (17330-08130).
- Ao que non ten nin pai nin nai Deus lle val.* [2003] (11629-1510).
- Ao raposo durmente non lle *amanece a galiña no dente.* [2003] (11636-2252).
- Aprende a calar para saber falar.* [1998] (17330-11185).
- Aprende máis o que cala que o que fala.* [2001] (11203).
- Aprendede a ben calar para que *sepades ben falar.* [1995-1997] (21116-08248).
- Aprendiz de moitas ciencias, mestre de poucas sabencias.* [2003] (11636-2253).
- Aprendiz de moito, mestre de nada.* [2007] (30625).
- Aquel a Deus rogando e co mazo dando.* [2004] (45650-4606).
- Aquel que se acolle debaixo da folla dúas veces se molla.* [1998] (17330-15265).
- Aqueles medios polvos traen *estos lodos.* [2004] (45656-5213).
- Ara ben fondo e collerás pan abondo.* [2004] (45688-8411).
- Ara fondo e collerás gran abondo.* [2001] (11203).
- Ara fondo e collerás pan abondo.* [2004] (45667-6303).
- Arco da vella ó mediodía, chuvia para todo o día.* [2004] (45647-4313). [2004] (45696-9210).
- Arco da vella ó poñente, ceiba os bois e vente.* [2001] (11203).
- Arco da vella para o raiante, afala os bois para diante.* [2001] (11203).
- Arco de vella ó mediodía, chuvia para todo o día.* [2004] (45684-8008).
- Arma moi quente é fácil que rebente e fira o máis valente.* [1995-1997] (21116-05107).
- Arma moi quente é fácil que rebente e fira o máis valente.* [1995-1997] (21127-12437).
- Armas e diñeiro queren boas mans.* [2004] (45647-4324).
- Arma, remos e larguemos.* [2007] (30620).
- Arrieros somos e no camiño encontraremos.* [2004] (45636-3212).
- As abellas en primaveira *Dios as trae e *Dios as leva.* [2004] (45699-9503).
- As abellas na primaveira *Dios as trae e *Dios as leva.* [2004] (45683-7902).
- As abellas na primavera *Dios as trae e *Dios as leva.* [2004] (45682-7804).
- As castañas por san Martiño teñen sede e queren viño.* [2007] (30619).
- As contas da casa non dan coas da praza.* [2001] (11203).
- As cousas ben feitas requiren tempo.* [2003] (11674-6005).
- 2** *As cousas boas veñen en frascos pequenos.* [2004] (45635-3121). [2003] (11662-4807).
- As chuvias no Nadal non fan mal.* [2003] (11660-4625).
- As estrelas a brillar, norte fresco a soprar.* [2001] (11203).
- Ás linguas malas, tesoiras para cortalas.* [2004] (45662-5874).
- As madrugadas de abril sonche propias para durmir.* [2001] (11203).
- As mañanciñas de abril son moi boas para durmir.* [1998] (17330-20373).
- As mellores inxeccións son os chourizos e xamóns.* [2004] (45650-4609).
- As patacas en febreiro van no cesto e veñen no sombreiro.* [2003] (11619-0507).
- As patacas van no pucho e veñen no caldeiro.* [2001] (11203).
- As raiolas de marzo queiman ás damas no palacio.* [2001] (11203).
- Ás romarías e ás vodas van as loucas todas.* [1998] (17330-20357).
- As silveiras e os valados teñen ás veces orellas.* [2004] (45662-5858).
- As sopas e os amores, os primeiros, os mellores.* [1995-1997] (21128-13493).
- As tardes de agosto mentres que a vella vai ó horto.* [2003] (11654-4008).
- As tormentas en san Xoán quitan viño e non dan pan.* [2004] (45623-1919).

- Ás veces está a carne no prato por falta de gato.* [2001] (11203).
- Ás veces moito ameaza quen de cobarde non pasa.* [2004] (45626-2203).
- Ás *amistades certas, portas abertas.* [1995-1997] (21128-13486).
- Así o mundo vai andando: uns rindo e outros chorando.* [1998] (17330-23417).
- Ata entrar o maio non tire-lo saio.* [2007] (30616).
- Ata mediade de maio non quíte-lo saio.* [2003] (11633-1903).
- Ata o 40 de maio aínda a vella queima o tallo.* [2004] (45650-4605).
- 5** *Ata o 40 de maio non quite-lo saio.* [2004] (40516-0306). [2004] (45642-3804). [2004] (45638-3401). [2004] (45624-2002). [2004] (45662-5872).
- Ata o 40 de maio non quiten o saio.* [2004] (45658-5408).
- 2** *Ata o 40 de maio non saques o saio.* [2004] (45655-5104). [2004] (45618-1416).
- Ata o 40 de maio non te quíte-lo saio.* [1995] (417100).
- 5** *Ata o 40 de maio non te quites o saio.* [2004] (45687-8302). [2001] (11203). [2007] (30632). [2007] (30622). [2004] (45637-3301).
- Ata o 40 de maio, a vella non quita o saio.* [2003] (11616-0208).
- Ata o corenta de maio aínda a vella queima o tallo.* [1995-1997] (21129-14499).
- Ata o corenta de maio non saques o saio.* [2004] (45659-5505).
- Ata o corenta de maio non te quíte-lo saio.* [1995] (41763).
- 4** *Ata o corenta de maio non te quites o saio.* [2007] (30620). [2004] (45666-6201). [1995-1997] (21116-01004). [2007] (30623).
- Ata o día de san Simón non se sabe se hai nabos ou non.* [1995-1997] (21116-03065).
- Ata o trinta de maio non saques o saio.* [2007] (30619).
- Ata o *cuarenta de maio non quites o saio.* [2004] (45619-1505).
- Ata san Martiño, pan e viño; e de san Martiño diante, fame e frío.* [2003] (11635-2112).
- 2** *Atrás de maio vén san Xoán.* [2001] (11203). [2007] (30629).
- 2** *Auga corrente non mata a xente; auga detida é mala bebida.* [2003] (11620-0610). [2003] (11619-0509).
- Auga corrente non mata á xente; auga parada, auga envenenada.* [1995-1997] (21126-12416).
- Auga corrente non mata a xente.* [2007] (30625).
- Auga de agosto, nin nubes nin magosto.* [2003] (11677-6333).
- Auga de febreiro enche o cabaceiro.* [2004] (45667-6307).
- Auga de maio, créceche o pelo e non fai dano.* [2001] (11203).
- Auga de outono mata o seu dono.* [2001] (11203).
- 2** *Auga de san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [1995-1997] (21117-02030). [1995-1997] (21125-10341).
- Auga de san Xoán, a mexada dun can.* [2007] (30640).
- Auga de san Xoán, nin palla nin pan.* [2007] (30620).
- Auga de Santiago fai vir o millo ó agro.* [2001] (11203).
- Auga de xaneiro, cada gota val diñeiro.* [2004] (45651-4702).
- Auga de xaneiro, cada gota vale diñeiro.* [2003] (11677-6307).
- Auga de xaneiro, cada pinga vale diñeiro.* [2004] (45685-8102).
- Auga de xaneiro, todo o ano ten tempeiro.* [2003] (11677-6308).
- 6** *Auga en abril enche o carro e o carril.* [2004] (45617-1302). [2004] (45620-1606). [2003] (11661-4705). [2004] (45679-7509). [2004] (45689-8512). [2004] (45676-7214).
- Auga en maio, pan para todo o ano.* [1995-1997] (21123-09277).
- 2** *Auga en maio, pan todo o ano.* [1995-1997] (21116-09289). *Auga en maio, pan todo o ano.* [1995-1997] (21125-10340).
- Auga en maio, por todo o ano.* [1998] (17330-20366).
- 4** *Auga en outono non lle convén ó xornaleiro nin ó seu dono.* [2004] (45620-1601). [2004] (45679-7526). [2004] (45615-1102). [2004] (45617-1305).
- 2** *Auga en san Xoán mata o viño e non fai o pan.* [2004] (45617-1304). [2004] (45620-1608).
- 2** *Auga no san Xoán dá viño e non dá pan.* [2004] (45650-4628). [2004] (45644-4003).
- Auga no san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [2007] (30644).
- Auga parada non move muiño.* [2003] (11638-2405).
- 2** *Auga pasada non move muiños.* [2007] (30626). [2004] (45618-1401).
- Auga pasada non move o muiño.* [2003] (11673-5902).

- Auga pasada non move os muíños.* [2003] (11653-3908).
- Auga por maio, pan para todo o ano.* [2001] (11203). [2004] (45641-3702).
- 2** *Auga por san Xoán quita o viño e non dá pan.* [1995-1997] (21116-08246).
- Auga que non bebas déixaa correr.* [2004] (45657-5302).
- Auga que non has de beber déixaa correr.* [2003] (11647-3308).
- Auga que non vexas correr non a debes beber.* [2007] (30630).
- Augas pasadas non moven muíños.* [2004] (45635-3110).
- Augas por san Mateo, porcas *vendimias e gordos burros.* [2004] (45609-0507).
- Ave de paso, fungueirazo.* [2007] (30620).
- Avogado, xuíz e *doctor canto máis *lexos mellor.* [1995-1997] (21116-08244).
- Axúdate e axudareite.* [2007] (30633).
- Azótame, miña nai, e non mo *sepa meu pai.* [2004] (45697-9312).
- Bailar ben e bailar mal todo é bailar.* [1995-1997] (21116-05109).
- Barbeiro novo para a barba do meu sogro.* [2004] (45697-9310).
- Barco grande, ande e non ande.* [2004] (45634-3005).
- Bebeu auga do xuncal: sóubolle ben e fixolle mal.* [2004] (45662-5850).
- Ben boa é a auga que non custa e non emborracha.* [1995-1997] (21127-12438).
- Ben boa é a chave que todas as portas abre.* [1998] (17330-09154).
- Ben canta Marta despois de farta.* [2003] (11636-2229).
- Ben canta o castelán se lle dan.* [2003] (11636-2230).
- Ben comeza o que ben remata.* [2004] (45650-4616).
- Ben de cartas, mal de mulleres.* [1995-1997] (21126-12424).
- Ben está o can cando non quere pan.* [2003] (11636-2231).
- Ben pode chorar o que non se pode consolar.* [1998] (17330-09159).
- Ben predica o que ben vive.* [2003] (11636-2232).
- Ben sabe o bocado cando non custa caro.* [1998] (17330-08132).
- Ben se lava o gato despois de farto.* [1998] (17330-16283).
- Ben ve o cego cando el se mira por dentro.* [1998] (17330-09146).
- Bendito mes que empeza con Santos e acaba con san Andrés.* [1995-1997] (21124-10301).
- Bendito mes que empeza por Santos e acaba con san Andrés.* [2004] (45624-2006).
- Besta de herba, besta de merda.* [2003] (11636-2223).
- Besta grande, ande ou non ande.* [2003] (11655-4105).
- Besta mular ou comer ou andar.* [2003] (11651-3705).
- Besta na corte non gana e come.* [2003] (11636-2224).
- Besta parada non fai xornada.* [2003] (11636-2225).
- Besta vella botala ós toxos.* [2003] (11636-2226).
- Besta vella non entra en paso.* [2003] (11636-2227).
- Besta vella, ós toxos.* [2003] (11636-2228).
- Bo abrigo contra o frío é estar ben comido e ben bebido.* [1995-1997] (21127-12429).
- Bo abrigo contra o frío é estar ben comido e ben bebido.* [1995-1997] (21116-05100).
- Bo é beber, pero non *hasta caer.* [2004] (45649-4508).
- Bo outono, ledicia do dono.* [2007] (30620).
- Bo tempo virá que a vella rirá.* [2001] (11203).
- Bo viño e boa tallada e non preocuparse por nada.* [2001] (11203).
- Boa roupa e boa vida fan á rapaza garrida.* [2004] (45678-7411).
- Boa roupa e boa vida fan a vella garrida.* [2003] (11636-2233).
- Boa roupa e boa vida fan a vella garrida.* [1998] (17330-16279).
- Boas palabras e malas obras hainas ás sobras.* [2004] (45662-5865).
- Boca pecha non entra mosca nela.* [2004] (45662-5867).
- Bocado comido xa non fai amigo.* [1998] (17330-13218).
- Boi bravo, rego longo.* [2007] (30634).
- Boi e muller, na túa terra débelos coller.* [2004] (45612-0816).
- Boi e muller, na túa terra débelos ter.* [2004] (45667-6309).
- Boi pequeno, en cornos medra.* [1995] (41797).
- Boi que non vai á feira non pode ter venda.* [1998] (17330-08136).
- Boi vello, pola rilleira.* [2003] (11636-2246).
- Bola do lar, comer e soprar.* [1998] (17330-08137).

- Bolo cru só engorda o cu.* [1998] (17330-08138).
Bolos do lar, comer e a soprar. [2003] (11674-6008).
Bolos do pote, comer a gaiope. [2003] (11674-6007).
Borracheira nos petóns, non pescas nin pions. [2003] (11664-5013).
Bota de bo viño dura pouquiño. [1998] (17330-23429).
3 *Bota esterco ó pan que as terras cho pagarán.* [2003] (11631-1709). [2003] (11632-1806). [2003] (11621-0705).
Bótate a enfermar, xa verás quen te quere ben e quen te quere mal. [1998] (17330-08141).
Brasa trai no seo quen coida fillo alleo. [1998] (17330-08144).
Braza ruín non se creba. [1998] (17330-08145).
Burro grande, ande ou non ande. [2007] (30634).
Burro son, patas teño, máis burro é quen me está lendo. [1995-1997] (21122-07198).
Burro/Besta/Cabalo grande, ande ou non ande. [2001] (11203).
Ca comida e co diñeiro non xogues, compañeiro. [2007] (30620).
2 *Cabalo grande, ande ou non ande.* [1995-1997] (21116-08213). [2004] (45622-1806).
2 *Cabalo regalado non se lle mira o dente.* [2003] (11616-0101). [2003] (11671-5705).
Cacholas e soás, honra da mesa e proveito pros cas. [1995-1997] (21116-03044).
Cada cabeza a súa sentenza. [2003] (11636-2209).
Cada cal sente frío segundo trai o vestido. [1998] (17330-11180).
Cada cal ten por grande o seu mal. [1998] (17330-11181).
2 *Cada can lambe o seu carallo.* [2004] (45676-7205). [2004] (45694-9006).
Cada cousa ó seu tempo e os nabos ó vento. [2007] (30626).
Cada cousa para o que é, e o zapato para o pé. [2004] (45692-8803).
Cada día de xaneiro perde un allo o alleiro. [2001] (11203).
2 *Cada día que pasa de xaneiro, cada allo que perde o alleiro.* [2004] (45616-1201). [2004] (45677-7301).
Cada día que pasa de xaneiro, seu allo perde o alleiro. [2001] (11203).
Cada galo no seu galiñeiro e cada polo no seu poleiro. [1998] (17330-15273).
Cada moucho, o seu corroucho. [1995-1997] (21117-02042).
3 *Cada ovella,coa súa parella.* [2007] (30629). [2007] (30623). [2004] (45666-6206).
Cada persoa entende o que lle convén e non sempre lle sae ben. [1998] (17330-18319).
Cada pobre enterra o seu pai como pode. [1998] (17330-18320).
Cada quen que lamba o seu carallo. [2004] (456101-9708).
Cada quen que lave o seu carallo. [2004] (45630-2607).
Cada roca, o seu fuso; e cada terra, o seu uso. [1995-1997] (21116-06144).
Cada roca, o seu fuso; cada terra, o seu uso. [1995-1997] (21124-10312).
Cada sardiña ten a súa espiña. [1998] (17330-25469).
Cada un di da *feria como lle vai nela. [2003] (11636-2210).
Cada un estende a manta segundo é a cama. [1998] (17330-17297).
Cada un fala da feira asegún lle vai nela. [2003] (11636-2211).
Cada un fala da feira como lle foi nela. [2004] (45687-8310).
Cada un fala da feira según lle vai nela. [2007] (30626).
2 *Cada un fala da feira segundo lle foi nela.* [2004] (45637-3309). [2003] (11636-2212).
Cada un fala da feira segundo lle vai nela. [2003] (11636-2213).
Cada un, na súa casa; Deus, na de todos. [2003] (11626-1208). [2003] (11633-1907).
Cada un, para si; e Deus, para todos. [1998] (17330-26481).
Cada un tira tras do que lle tira. [2004] (45662-5840).
Cae antes un mentireiro que un coxo. [2004] (45650-4620).
Cae antes un mentiroso que un coxo. [2001] (11203).
Café fervido, café perdido. [2001] (11203).
Cambiaches de muiñeiro pero non de ladroiro. [1995-1997] (21117-02039).
Can de palleiro non quere compañeiro. [2004] (45662-5852).
Can de palleiro, nin por eso. [2004] (45636-3208).
Can ladrador que non ten forza, jai se se descoida! [2004] (45662-5841).
39 *Can ladrador, pouco mordedor.* [1996] (417119). [2004] (45692-8802). [2004] (45673-6905). [2007] (30637). [1998] (17330-16285). [1995-1997] (21127-13481). [2004] (45693-8906). [2007] (30632). [2004] (45660-5614). [2004] (45682-7807). [2003]

- (11675-6103). [2003] (11660-4613). [2004] (45650-4613). [2004] (45694-9010). [2004] (45630-2617). [1995] (41789). [2007] (30618). [2004] (45659-5504). [2004] (45635-3119). [2003] (11659-4502). [1995-1997] (21127-13461). [1995-1997] (21123-09262). [2003] (11646-3202). [2003] (11663-4901). [2003] (11657-4304). [2004] (45637-3306). [2004] (45611-0702). [2004] (45699-9502). [2004] (456101-9702). [2004] (45675-7106). [2004] (45642-3802). [2007] (30642). [1995] (41777). [2004] (45698-9401). [2004] (45636-3207). [2003] (11641-2703). [2004] (45631-2702). [2004] (45676-7213). [2007] (30616). [2004] (45617-1311). [1995-1997] (21116-01006).
- Can ladrador, pouco trincador.* [2003] (11647-3305).
- Can ladrador, pouco/non mordedor.* [2001] (11203).
- Can moi ladrador, pouco mordedor.* [2004] (45662-5866).
- Can mordedor, pouco ladrador.* [2007] (30623).
- Can que ladra non morde.* [2007] (30624).
- Can que ladra, coello que perde.* [1995-1997] (21123-09269).
- Can que vai onde non o chaman leva paus.* [2004] (45697-9317).
- Can rabelo e home pequeno, fol de *veneno.* [1995] (41770).
- Can rabelo, pra *jodelo.* [2004] (45632-2809).
- Cando a amora madura xa pinta a uva.* [2004] (45697-9315).
- Cando a Candelaria chora, medio inverno fóra; cando a Candelaria ri, inverno aquí; que chore, que deixe de chorar, *mitá do inverno está por pasar.* [1995-1997] (21124-10315).
- Cando a Candeloiira ri, o inverno está por vir; si a Candeloiira chora, o inverno está fora; que ría e que cante, o inverno para atrás e para adiante.* [2007] (30624).
- 4** *Cando a fame pica, xa sabe ben a bica.* [2004] (45642-3826). [2004] (45644-4001). [1995-1997] (21116-05098). [2007] (30644).
- 2** *Cando a gaivota visita ó labrador, mal lle vai ó pescador.* [2001] (11203). [2001] (11203).
- Cando a pita pica o galo, sinal de pitos para o ano.* [1995-1997] (21126-11365).
- 2** *Cando a pita pica o galo, *señal de pitos para o ano.* [1995-1997] (21116-03066). [1995-1997] (21122-07185).
- Cando a raposa anda ós grilos, mal pola nai e pior polos fillos.* [2007] (30617).
- Cando a rola arrola no arroleiro, xa se pode sementar o liño no bulleiro.* [1995-1997] (21126-12400).
- Cando a rula empeza a rular, colle o cestiño e vai sementar.* [2001] (11203).
- Cando a rula vén rular, colle o sesto e ven sementar.* [2004] (45670-6605).
- Cando as barbas do teu veciño vexas mollar, pon as túas a remollar.* [1995-1997] (21116-11356).
- Cando as candeas choran, inverno fóra; que choren ou que deixen de chorar, *mitad do inverno está por pasar.* [2003] (11670-5602).
- Cando as ghaviotas visitan ó labrador, mal lle vai ó pescador.* [2004] (45670-6610).
- Cando canta a tixola, sinal de que hai encherola.* [2007] (30643).
- Cando canta o cuco, unha hora chove e outra seca.* [2004] (45671-6706).
- Cando cantan as estrelas sempre gañan elas.* [2004] (45662-5864).
- Cando corra o nublaio pra Lugo pon a roupa ó enxugo e cando corra pra Meira pon caldeiras á goteira.* [1995-1997] (21127-13467).
- 4** *Cando chove e fai sol, anda o demo por Ferrol.* [2001] (11203). [1995-1997] (21116-06115). [2004] (45678-7410). [2003] (11623-0905).
- Cando chove e fai sol, o demo sae por Ferrol.* [2003] (11627-1307).
- Cando chove e fai sol, sae o demo en Ferrol.* [2003] (11615-0102).
- Cando chove e fai sol, sae o demo por Ferrol.* [2003] (11630-1602).
- Cando chove e fai vento, cerra a porta e estate dentro.* [2004] (45649-4511).
- Cando chove e fai vento, non vaiais a casa que perdes o tempo.* [2007] (30622).
- Cando chove e fai vento, pecha a porta e estate dentro.* [2007] (30618).
- Cando chove e mais fai sol, anda o demo por Ferrol, cargadiño de *alfileres para picarlles o cu ás mulleres.* [2001] (11203).
- Cando chove e mais fai sol, van os demos para Ferrol.* [2004] (45617-1317).
- Cando chove e quente o sol, anda o demo por Ferrol.* [1995-1997] (21124-10307).
- Cando chove e quente o sol, é tempo de requexón.* [1995-1997] (21127-13445).
- Cando chove e quente o sol, van as meigas pa Ferrol.* [2003] (11664-5016).

- Cando chove e quente o sol, van as meigas pra Ferrol.* [2003] (11660-4602).
- Cando chove e vai sol, anda ledo o caracol.* [1995-1997] (21127-13472).
- Cando chove e vai sol, anda o demo por Ferrol, cunha cesta de *alfileres, por picarlle o cu as mulleres.* [1995] (41771).
- Cando chove e vai sol, é tempo de requexión.* [1995-1997] (21116-06114).
- Cando chove e vai sol, van os demos para Ferrol.* [1995-1997] (21117-02027).
- 3** *Cando chove e vai vento, pecha a porta e métete dentro.* [2007] (30628). [2007] (30643). [2007] (30623).
- Cando chove e vai vento, pecha a porta e queda dentro.* [2007] (30640).
- Cando chove en febreiro, todo o ano é tempereiro.* [2003] (11677-6314).
- Cando chove ou ventea, aínda o inverno se principia.* [1995] (417108).
- Cando chove polo agosto, chove mel e mosto.* [2007] (30622).
- Cando chove por agosto, chove mel e mosto.* [2007] (30639).
- Cando chove por febreiro, todo o ano é tempereiro.* [2003] (11677-6315).
- Cando chove por febreiro, todo o ano é temporeiro.* [2004] (45678-7408).
- Cando chove, nunca chove a gusto de todos.* [2004] (45678-7406).
- Cando é moita a cera na igrexa, está o abade de festa.* [1998] (17330-09149).
- 2** *Cando en marzo maiea, en maio marcea.* [2004] (45687-8301). [2007] (30627).
- Cando está chea a garganta, nen chía nen canta.* [1998] (17330-16278).
- Cando fores por camiño, non fales mal do teu inimigo.* [1998] (17330-11191).
- Cando hai fame, non hai pan duro/podre.* [2001] (11203).
- Cando hai vento, hai mal tempo.* [2007] (30620).
- Cando manda Aznar, xente á par.* [2003] (11666-5204).
- Cando manda Franco, todos ó banco. Cando manda Felipe, todos a pique.* [2003] (11672-5801,5802).
- 2** *Cando marzo maiea, maio marcea.* [1995-1997] (21124-10304). [2001] (11203).
- 2** *Cando marzo retorce o rabo, non deixa ovella nen pastor *sano.* [1998] (17330-19343). [2001] (11203).
- Cando non chove en febreiro, nin bo prado nin bo centeo.* [2003] (11677-6316).
- Cando non hai pan, cómese bica.* [2007] (30632).
- Cando non o dan os campos, non o dan os santos.* [1998] (17330-11192).
- Cando o corvo corvexa, o lobo rastrea.* [2007] (30639).
- Cando o cuco marcha, colle a manta.* [2003] (11660-4623).
- Cando o gato quente o traseiro, escusas regalo lameiro.* [2004] (45646-4209).
- Cando o home se levanta, o galo canta.* [2003] (11630-1607).
- Cando o mal vai en Vilela, vai por toda terra.* [2007] (30630).
- Cando o marzo maiea, o maio marcea.* [2004] (45667-6308).
- Cando o moucho mouchea, nin chove nin xea.* [2004] (45623-1908).
- Cando o Pico ten capelo non vaías ó monte sen mantelo.* [1995] (41793).
- 3** *Cando o río soa, auga leva.* [2007] (30632). [2007] (30633). [2004] (45639-3501).
- Cando o río soa, é porque auga leva.* [2003] (11660-4606).
- 5** *Cando o río soa, é que auga leva.* [1998] (17330-25466). [2004] (45658-5410). [2004] (45668-6407). [2001] (11203). [2003] (11648-3405).
- Cando o río soa, porque auga leva.* [2004] (45635-3114).
- Cando o río *sona, auga leva.* [2004] (45680-7602).
- Cando o río *sona, auga leva.* [1995-1997] (21118-04083).
- Cando o río *sona, augha leva.* [2004] (45624-2010).
- 3** *Cando o río *sona, é porque auga leva.* [2004] (45636-3201). [2003] (11657-4305). [2003] (11658-4407).
- Cando o río *sona, é que auga leva.* [2004] (45638-3417).
- Cando o ruín fai señor, non hai coitelo peor.* [1998] (17330-26476).
- Cando o sol ten barbas, vento e augas.* [2001] (11203).
- Cando o trigo vai louro, o muxo vale ouro.* [2001] (11203).
- Cando o trigo vai louro, o peixe branco vale ouro.* [1995-1997] (21123-09253).
- Cando o trigo vai louro, o peixe vale ouro.* [1995-1997] (21122-07178).
- Cando oias a rula rular, colle o cestiño e vai sementar.* [2001] (11203).

- Cando oias o cuco cucar, o teu millo has de botar.* [2001] (11203).
- Cando os golfiños saltan, vento traen ou a calma espantan.* [2003] (11677-6338).
- Cando quedes sen traballo, non seménte-lo allo.* [2003] (11630-1606).
- Cando queiras ceba-lo cocho, pon en agosto o entrecosto.* [1995-1997] (21116-06150).
- Cando rifan os compadres, saberse as verdades.* [1998] (17330-13220).
- Cando un amigo pide, non hai mañá.* [2004] (45662-5842).
- Cando un non quere, dous non rifan.* [1998] (17330-25460).
- Cando vén o cuco, vén o pan ó cuco.* [2004] (45614-1005).
- Cando vesas o veciño afeitare, poñe as barbas a remolla.* [2003] (11615-0111).
- Cando vexas as barbas do teu veciño afeitare, vai poñendo as túas a remollar.* [2003] (11638-2414).
- Cando vexas ó teu veciño afeitare, pon as túas barbas a remollar.* [2004] (45653-4906).
- Cando *junio chega, afía a *hoz e *limpia a *era.* [2004] (45643-3906).
- Cando *seas pai, comerás ovos.* [2004] (45679-7537).
- Canta máis prèsa, máis vagar.* [2003] (11656-4203).
- Cántaro que moitas veces vai á fonte ou deixa no camiño a asa ou a fronte.* [1998] (17330-11194).
- Canteiriño, canteirete, moi alegrete pero pouco cartete.* [2001] (11203).
- Canto máis burro, máis peixe.* [2003] (11632-1803).
- Canto máis burro, máis peixe.* [2003] (11631-1703).
- Canto máis burro, máis peixe.* [2007] (30620).
- Canto máis doce é o mel, máis zugan as abellas nel.* [2003] (11677-6302).
- Canto máis doce é o mel, máis zugan as abellas nel.* [2004] (45697-9304).
- Canto máis grande, máis burro.* [2007] (30642).
- Canto máis lle dan ó tolo, máis o tolo quere.* [2004] (45697-9303).
- Canto máis prima, máis se lle arrima.* [2004] (45664-6002).
- Canto máis rico, máis porco.* [2004] (45621-1701).
- Canto máis se folga, máis preguiza se ten.* [1998] (17330-15263).
- Canto máis se ten, máis se quer.* [1998] (17330-26490).
- Canto máis un se agacha, máis o cu se lle ve.* [2007] (30642).
- Canto tes, canto vales.* [2007] (30641).
- Cantos máis días pasan de xaneiro, máis allos perde o alleiro.* [2007] (30617).
- Cara de beato e uñas de gato.* [1998] (17330-11195).
- Carto ganado, carto papado.* [2001] (11203).
- Casa con dúas portas mala é de gardar.* [2004] (45618-1405).
- Casa por renda e muller sen facenda atópase onde se queira.* [2004] (45690-8603).
- Casa sen lume e sen labrada semella corpo sen alma.* [2004] (45690-8610).
- Casa sen xente, niño de ratos.* [2004] (45688-8406).
- Casamento con foguetes acaba sempre a cachetes.* [2003] (11674-6011).
- Casar e compadraz, cada cal co seu igual.* [1998] (17330-21384).
- 2** *Cásate con el si che deixa o anel.* [2003] (11615-0104). [2004] (45663-5902).
- Cásate Xan, que Deus dará pan.* [2004] (45697-9311).
- Casa, a que vivas; terras, as que labres; viñas, as que plantes.* [2003] (11632-1809).
- Casa, na que vives; e terra, a que viras.* [2003] (11670-5605).
- Castañas en Nadal saben ben e parten mal.* [2004] (45678-7412).
- Castañas no Nadal saben ben e pártense mal.* [1995-1997] (21122-07170).
- Castañas no Nadal saben ben e prestan mal.* [2003] (11660-4624).
- Castañas, noces e viño fan as ledicias do san Martiño.* [2007] (30644).
- Castañas, noces e viño fannos ledicias de san Martiño.* [1995-1997] (21121-06137).
- Castañas, viño novo e chourizos no mes de santos son viciños.* [2007] (30619).
- 2** *Cava miúdo e fondo, terás colleita dabondo.* [2004] (45683-7903). [2004] (45682-7805).
- Cávame tarde, arréndame cedo e xa che pagarei o que che debo.* [1995] (417118).
- Cazador e troiteiro non ten boa meda nen bo palleiro.* [1998] (17330-12203).
- Cazador e troiteiro, nin meda nin palleiro.* [1995-1997] (21118-04088).
- Cazadores, xastres e zapateiros son os máis mentireiros.* [2007] (30623).

- Cazadores, xastres e zapateiros son os máis mentireiros.* [2007] (30643).
- Cebada e regalo fan o bon cabalo.* [1998] (17330-12205).
- Ceguei e casei, que se non cegara non casaba.* [1998] (17330-12212).
- 2** *Centavo aforrado, centavo gañado.* [2004] (45660-5607). [2004] (45618-1413).
- 2** *Centeo alto ou baixo: en marzal, todo espigado; en maio, todo granado.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-08218).
- Ceo aguado, herba no prado.* [1998] (17330-09151).
- 2** *Ceo empedrado, solo mollado.* [2004] (45612-0809). [1995-1997] (21126-11383).
- Ceo empedrao, *suelo mollaio.* [1995-1997] (21116-06121).
- Ceo escamado, vendaval ó rabo.* [2003] (11635-2110).
- Ceo escamado, vendaval seguro.* [2001] (11203).
- Ceo ovellado, en tres días mollado.* [1998] (17330-09152).
- 3** *Coa lúa de xaneiro vese a formiga no carreiro.* [2004] (45625-2112). [2004] (45623-1909). [2007] (30627).
- Coa medida que midas tamén serás medido.* [1998] (17330-19348).
- Coa muller e co diñeiro non xogues, compañeiro.* [2007] (30632).
- Coa muller e co diñeiro non xogues, compañeiro.* [2007] (30617).
- 6** *Coas bragas enxoiatas non se pillan as troitas.* [2004] (45665-6107). [2004] (45684-8014). [2004] (45647-4307). [2003] (11672-5804). [2004] (45689-8510). [1996] (417119).
- Coas bragas enxoiatas non se pillan troitas.* [2004] (45679-7515).
- Coas glorias fóronse as memorias.* [2004] (45662-5862).
- Coas mans enxoiatas non se pillan as troitas.* [2004] (45617-1310).
- Coas pernas enxoiatas non se pillan as troitas.* [1995-1997] (21117-02035).
- Cociña quente, inverno ledó.* [2004] (45690-8605).
- 3** *Coidan os namorados que os demais teñen os ollos pechados.* [2004] (45647-4323). [2003] (11661-4703). [2004] (45679-7517).
- Colle fama e bóatate a durmir.* [2004] (45675-7104).
- 4** *Cóllese antes a un mentireiro cá un coxo.* [2003] (11616-0203). [2004] (45676-7206). [2003] (11671-5706). [2007] (30631).
- Cóllese primeiro a un mentireiro que a un coxo.* [2003] (11648-3404).
- Cóllese primeiro a un mentiroso que a un coxo.* [2003] (11667-5306).
- Cóllese primeiro un mentireiro que un coxo.* [2003] (11673-5905).
- Come máis un día de sol en febreiro que cantos cabalos ten o reino.* [2003] (11677-6317).
- Come para vivir, non vivas para comer, que podes perder.* [1998] (17330-13214).
- Comer e rañar todo é empezar.* [2004] (45664-6001).
- Comer e rañar todo é empezar.* [2004] (45633-2901).
- Comer e rañar todo é empezar.* [2004] (45644-4007).
- Comer e rascar todo é empezar.* [2007] (30626).
- Comerás do porco e xa verás como mudas de acordo.* [2003] (11636-2214).
- Comezar mal e acabar ben poucos ollos o ben.* [1998] (17330-13215).
- Comida fría e bebida quente nunca fixeron bo ventre.* [1998] (17330-13217).
- Como chove na casa do pobre!* [2001] (11203).
- Como sementares e estercares, así collerás cando segares.* [2003] (11632-1811).
- Compra a quen herdou, que non sabe o que custou.* [2001] (11203).
- Con bon sol abre os cornos o caracol.* [1998] (17330-12198).
- Con cacho de pan e viño andas o camiño.* [2007] (30641).
- Con caracois, figos e brevas, auga non bebas.* [1998] (17330-12199).
- Con dous que se queiran, con un que coma basta.* [1995] (41786).
- Con o viño xa un home anda en camiño.* [2003] (11669-5510).
- Con paciencia e saliva non hai cousa que non se consiga.* [1998] (17330-23432).
- Con pan e con viño ándase o camiño.* [2004] (45686-8212).
- Con pan e viño ándase ben o camiño.* [2007] (30644).
- 5** *Con pan e viño ándase o camiño.* [2004] (45654-5017). [2004] (45641-3705). [1995-1997] (21116-03060). [1995-1997] (21116-01009). [2003] (11652-3806).
- 2** *Con pan e viño xa se anda o camiño.* [1995] (41771). [2001] (11203).
- Con pan e viño xa un home anda en camiño.* [2003] (11668-5410).

- Con pequena brasa quéimase unha casa.* [1998] (17330-08143).
- Con peras, viño bebas.* [2007] (30639).
- Con quen paces e non con quen naces.* [2007] (30639).
- Con quen ten muíño que coidar non te poñas a enredar.* [2004] (45662-5863).
- Con virtude e bondade adquirese autoridade.* [2004] (45629-2513).
- Consello que non é pedido non será ben recibido.* [1995-1997] (21122-07189).
- Consello que non toma o que o dá, pouco eficaz será.* [1995-1997] (21122-07188).
- Contra a morte non hai home forte.* [2004] (45695-9104).
- Conversación con persoa lida é media vida, coa non lida é aburrída.* [1998] (17330-13228).
- Corazón sinxelo non precisa coitelo.* [1998] (17330-13230).
- Corpo que moito se cura pouco dura.* [1998] (17330-13232).
- Corta cardos en abril e de cada un naceránche mil.* [2004] (45662-5825).
- Corvo agoreiro, vaite lixeiro, que nesta porta non hai carne morta.* [1995-1997] (21127-13476).
- 2** *Costa abaixo tódolos santos axudan.* [2001] (11203). [2004] (45697-9307).
- Costureira das albañás cose de balde e pon as liñas.* [1996] (417119).
- 3** *Costureira sen dedal cose pouco e cose mal.* [2003] (11652-3805). [2004] (45650-4610). [2003] (11641-2705).
- Costureira sen dedal cose pouco e faino mal.* [1996] (417119).
- Costureira sen dedal cose pouco e iso mal.* [2007] (30625).
- Costureira sen dedal cose pouco e mal.* [2003] (11655-4110).
- Costureira sen dedal cose pouco, cose mal.* [2003] (11674-6002).
- Coucear contra un aguillón só o fai un pasmón.* [2007] (30640).
- 3** *Cousas veredes que pasmaredes.* [2004] (45642-3808). [2004] (45668-6409). [2004] (45658-5411).
- 4** *Cría corvos e sacaranche os ollos.* [2003] (11646-3210). [2004] (45623-1916). [2007] (30626). [2003] (11642-2807).
- Cría corvos que che quitarán os ollos.* [1995] (417103).
- Cristo gañado, Cristo papado.* [2007] (30633).
- Cuando as barbas do teu veciño vexas pelar, pon as túas a remollar.* [2007] (30626).
- Cuando o río soa, auga leva.* [2007] (30626).
- Cuando o taberneiro vende a bota ou sabe a peixe ou está rota.* [2007] (30626).
- Cuco a cantar, boi a temblar.* [2004] (45614-1003).
- Cuco a cantar, sembrador a sembrar.* [2004] (45614-1004).
- Cumple co teu deber aínda que teñas que perder.* [1995] (417111).
- Cura, avogado e doutor, canto máis lonxe mellor.* [2004] (45689-8509).
- Chegando a san Martiño, trompos no camiño.* [2003] (11619-0506).
- Chegar e encher non sempre pode ser.* [1998] (17330-09155).
- Choiva abril e maio aínda que non choiva todo o ano.* [2004] (45646-4208).
- Choiva por san Xoán quita viño e non dá pan.* [1995] (41785).
- Choiva por san Xoán tolle o viño e non dá pan.* [1996] (417119).
- Choros de vellas fan chorar as pedras.* [1998] (17330-09160).
- Choupín torgallo, a tixola con beluga e allo.* [2004] (45632-2806).
- Choupín, choupeiriño, dime onde está o teu compañeiro.* [2003] (11615-0106).
- 2** *Choupín, choupiñeiro, dime onde está o teu compañeiro.* [2004] (45632-2803). [2004] (45663-5904).
- Chova por abril e maio e non chova en todo o ano.* [2003] (11677-6327).
- Chove e fai sol, vai o demo pra Ferrol: cargado de *tenedores pra pegarllas ós señores e cargado de culleres pra pegarllas ás mulleres.* [1995-1997] (21122-07190).
- Chove, chove na casa do pobre.* [2004] (45690-8604).
- Chuvia con sol, marchan as meigas para Ferrol.* [2003] (11618-0404).
- Chuvia de abril enche o carro e o carril.* [2003] (11677-6323).
- Chuvia de outubro, seis lúas cubre.* [2001] (11203).
- Chuvia en agosto, nin bo Nadal nin bo magosto.* [2007] (30624).
- Chuvia en febreiro, bon prado e bon centeo.* [1998] (17330-09161).
- Chuvia en marzo, nin o mexo dun rato.* [2003] (11677-6318).

- 4** *Chuvia na mar e vento na ría, auga para todo o día.* [2007] (30623). [2007] (30643). [2007] (30628). [2007] (30640).
- 2** *Chuvia polo agosto é mel e mosto.* [1995-1997] (21116-06116). [1995-1997] (21127-13446).
- Da boa nai busca a filla e da boa cepa enxerta a viña.* [2001] (11203).
- Dá Deus nozes a quen non ten dentes.* [1998] (17330-23427).
- Da flor de xaneiro ninguén enche o celeiro.* [1995-1997] (21128-13483).
- 2** *Da flor de xaneiro ninguén enche o celeiro.* [1995-1997] (21116-08214). [1995-1997] (21121-06128).
- Da muller e da pescada, a máis adiantada.* [2001] (11203).
- Da ocasión vén a tentación.* [2003] (11662-4803).
- Da panza sai a danza.* [2007] (30626).
- Da Pascua á Ascensión, corenta días son.* [2001] (11203).
- Da rapa á rebola veña o demo e os colla.* [2003] (11659-4505).
- Dalas duras e comelas maduras.* [2004] (45662-5806).
- Dálle ó rabo o can non por ti, senón polo pan.* [2007] (30644).
- Dálle unha trincadura á fruta que esté madura.* [2003] (11630-1608).
- Dáme pan e chámame can.* [1995] (417112).
- Dáme pan e dáme viño e serei un bo amigo.* [2004] (45661-5709).
- 2** *Dar é de señor e pedir de servidor.* [2004] (45644-4004). [2004] (45650-4621).
- Dar é de señor e pedir é de servidor.* [2004] (45642-3827).
- 2** *Dar é de señor, pedir é de servidor.* [1995-1997] (21116-01015). [2007] (30644).
- Dar, prestar e fiar todo é dar.* [1995-1997] (21127-13447).
- Das carnes, o carneiro; das aves, a perdiz e, sobre todo, a codorniz.* [2004] (45638-3419).
- De amigo reconciliado e de home disimulado garda o teu lado.* [1998] (17330-21394).
- De ben nacidos é ser agradecidos.* [2003] (11633-1908).
- De Lugo, nen boa festa nen bo burro, mais montadores, os mellores.* [1998] (17330-20364).
- De malas fadas logo se enchen as casas.* [1998] (17330-17309).
- De marco a marco non hai arco.* [1998] (17330-19337).
- 2** *De media pataca nace unha pataqueira.* [2004] (45627-2305). [2004] (45625-2122).
- De morrer ninguén se escapa, nen o rei nen o papa.* [1998] (17330-24443).
- De namorado a louco vai moi pouco.* [1998] (17330-23420).
- 3** *De neno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro; e de vello, can.* [1995-1997] (21126-12403). [2001] (11203). [2004] (45695-9109).
- De onde se quita e non se pon, logo se chega ó fondo.* [1998] (17330-25454).
- De Pascua a Ascensión corenta días son.* [2004] (45638-3405).
- De pequeniño verás que boi terás.* [1995] (41776).
- De pequeno, capitán; de casado, burro; e de vello, can.* [1995-1997] (21116-10334).
- De san Pedro a san Xoán, cinco días van.* [2001] (11203).
- De san Xoán a san Pedro cinco días van no medio.* [2003] (11677-6303).
- De Santos a Nadal é inverno natural.* [2004] (45651-4713).
- 2** *De Santos a Nadal, inverno natural.* [2004] (45615-1105). [2004] (45670-6618).
- De Santos a Natividade é inverno de verdade.* [2007] (30644).
- De Santos á Natividade é inverno de verdade.* [1995-1997] (21116-08242).
- De Santos a *Navidá é inverno de verdá.* [2007] (30620).
- De sembrar e de casar consello non queiras dar.* [2004] (45623-1912).
- 7** *De tal pao, tal *astilla.* [2004] (45662-5881). [2004] (45627-2301). [2004] (45625-2103). [2004] (45664-6014). [1998] (17330-23423). [2004] (45673-6903). [2003] (11648-3402).
- 5** *De tal pau, tal *astilla.* [2007] (30626). [2003] (11668-5403). [2004] (45639-3502). [2004] (45612-0803). [2003] (11669-5503).
- De tal ver, tal esperar: de pais cochos, fillos marraos; de pais tortos, fillos tropezoños.* [1995-1997] (21126-11380).
- De xogador a ladrón non hai un escalón.* [2007] (30620).
- De *donde non hai, nada se pode sacar.* [2003] (11615-0101).
- Debaixo da manta o mesmo é a preta que a branca.* [1998] (17330-20368).
- Debaixo de mel hai moitas veces fel.* [1998] (17330-14240).
- Decembro, mes dos santos, neve nos altos.* [1995-1997] (21129-14506).

- Deica pasa-lo corenta de maio, ningunha vella quita o saio.* [2004] (45683-7906).
- Deitarse sen débada e erguerse con ela, non é boa aquela.* [1995-1997] (21127-13449).
- Deixa a carne un mes que ela a ti deixaratate tres.* [2004] (45662-5831).
- Deixa o vicio por un mes e el che deixará por tres.* [2004] (45634-3015).
- Deixa que despois de maio vén san Xoán.* [2004] (45642-3825).
- Deixa vir maio, deixa vir xuño, heiche de dar cereixas coma puños.* [2001] (11203).
- Dende que teño ouvellas e crías, todos me dan os bos días.* [2004] (45665-6108).
- 4** *Dende que teño ovellas e crías todos mandan os bos días.* [2003] (11672-5806). [2004] (45647-4308). [2004] (45679-7510). [2003] (11661-4704).
- Denosiña picando, campás tocando.* [2004] (45612-0801).
- Desconfía e acertarás.* [2004] (45682-7809).
- Desde arriba no monte o mar parece unha fonte.* [2003] (11620-0612).
- Desde que entra *Navidá se non te mato hoxe, mátoe mañá.* [1995-1997] (21122-07187).
- Desde que os outros comen non fan falta *cucharas.* [2007] (30642).
- Despois da Peregrina vén o inverno axiña.* [2001] (11203).
- Despois da tempestade vén a calma.* [1998] (17330-26486).
- 3** *Despois de san Martiño deixa a auga e bebe o viño.* [1995-1997] (21116-01002). [1995-1997] (21116-09290). [1995-1997] (21117-02028).
- Despois de san Martiño deixa a auga e bebe viño.* [2004] (45623-1910).
- Despois do san Martiño deixa a auga e bebe o viño.* [1995] (41777).
- Despois do san Martiño deixa a auga, bebe o viño.* [1995-1997] (21125-10342).
- Detrás do maio vén san Xoán.* [2004] (45650-4603).
- Detrás do traballo vén o pago.* [2004] (456100-9610).
- Detrás virá quen bon me fará.* [1995] (41786).
- Deus ama o pobre e axuda o rico.* [1995-1997] (21116-09286).
- 2** *Deus aberta pero non afoga.* [2004] (45668-6405). [2003] (11626-1204).
- Deus apreta pero non afoga.* [2007] (30633).
- Deus axuda a quen madruga.* [2004] (45676-7207).
- Deus axuda a quen moito madruga.* [2001] (11203).
- Deus bendiga quen non me faga perder tempo.* [1995-1997] (21116-10323).
- Deus castiga sen pan e sen pedra.* [2004] (45612-0805).
- 5** *Deus dálle pan a quen non ten dentes.* [2004] (45694-9001). [2004] (45666-6202). [2004] (45692-8810). [2004] (45647-4314). [2004] (45623-1905).
- Deus é grande e o mundo pequeno.* [1995-1997] (21127-13450).
- Deus nos teña de man, nos saque do inverno e nos meta no verán.* [2007] (30619).
- Dezasete de xaneiro, san Antonio verdadeiro e o día 13 de san Xoán a súa festa lle fan.* [1995-1997] (21122-07209).
- Día da Candelaria, inverno fóra; se chove ou venta, aínda entra.* [2003] (11660-4617).
- Día de Entroido e día de Pascua cada larpeiro na súa casa.* [1995-1997] (21118-04074).
- 3** *Día de moito, vispera de nada.* [1995-1997] (21127-13458). [1995-1997] (21124-10311). [1995-1997] (21116-06143).
- Día de Nicolás está a neve de pau en pau e senón no chan.* [1995-1997] (21116-09288).
- Día de san Nicolao, anda a néboa de pao en pao e senón no chao.* [2004] (45642-3818).
- Día de san Nicolao, está a neve de pao en pao e senón no chao.* [2007] (30644).
- Día de san Nicolás, está a neve de pau en pau e senón no chan.* [1995-1997] (21125-10339).
- Día de santa Lucía mengua a noite e crece o día.* [1995-1997] (21116-03064).
- Días de maio, días de amargura, tan pronto *amanece como é noite escura.* [2007] (30619).
- Diga a miña veciña e teña o meu fol fariña.* [2003] (11636-2216).
- 2** *Diga o que diga a mala veciña, que o meu fol teña fariña.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-03056).
- Digo e redigo que a bola non é pantrigo.* [1995-1997] (21116-06117).
- Digo e redigo que a man é para o trigo.* [1995-1997] (21127-13452).
- Digocho filla, enténdeme nora.* [2004] (45668-6413).
- 17** *Dime con quen andas e direiche quen *eres.* [2004] (45650-4626). [2003] (11638-2416). [1995-1997] (21117-02031). [1995-1997] (21116-11351). [2007] (30643). [2004] (40516-0310). [1995-1997] (21116-06124). [2004] (45658-5409). [2004] (45660-5612). [2004] (45635-3101). [2003] (11673-

- 5901). [2004] (45686-8206). [2003] (11647-3303). [2007] (30629). [2003] (11648-3406). [2004] (45648-4417). [1995-1997] (21127-13460).
- 9** *Dime con quen andas e direiche quen es.* [2007] (30633). [2007] (30626). [2004] (45621-1707). [2007] (30642). [2004] (45668-6412). [2004] (45649-4505). [2004] (45672-6807). [2004] (45675-7102). [2001] (11203).
- Dime con quen andas e eu che direi quen eres.* [2003] (11662-4804).
- Dime con quen andas e eu direiche quen eres.* [2003] (11660-4607).
- Dime con quen andas e eu direiche quen es.* [1995-1997] (21119-05111,21616,21617).
- Dime con quen vas e direiche a onde irás.* [1998] (17330-21388).
- Dime con quen vas e direiche quen es.* [1995] (41785).
- Dime de *lo que presumes e eu direiche do que careces.* [2007] (30634).
- Dime do que presumes e direiche do que careces.* [2007] (30623).
- Discuten dous se un quere.* [2007] (30642).
- Ditoso mes que comeza con Santos e termina con san Andrés.* [1995-1997] (21116-08241).
- Ditoso mes que comeza con Santos e termina con santo André.* [2007] (30644).
- Ditoso o mes que comeza por Santos e remata en san Andrés.* [1996] (417119).
- Ditoso o mes que entra con Santos e remata con san Andrés.* [2001] (11203).
- Do arbo caído, todos fan leña.* [2007] (30626).
- Do diñeiro a verdade, a metade da metade.* [2007] (30626).
- Do dito ó feito hai moito treito.* [1995] (41785).
- Do dito ó feito vai un gran *pleito.* [2004] (45623-1906).
- Do mar, o salmón; e da terra, o lacón.* [1998] (17330-19336).
- Do mellor amigo, a peor pedrada.* [2004] (45635-3102).
- Do monte sae o que o monte queima.* [2004] (45695-9105).
- Do murmurador *huirás: alábate por diante e burlase por detrás.* [1995-1997] (21122-07193).
- Do que non sabes, non fales.* [2001] (11203).
- Do que se perde non se ve gozo.* [1995-1997] (21116-09296).
- Do que vén dado non se pode dicir que é pouco e malo.* [1995-1997] (21127-12431).
- Do ver nace o querer e do non ver nace o esquecer.* [2007] (30639).
- Doce galiñas e un galo comen máis que un cabalo.* [2001] (11203).
- Dormir e gardar a leira, non hai maneira.* [1998] (17330-14249).
- Dos homes que coñecín só Adán tivo xuicio: casou con muller sin nai e viviu no paraíso.* [2003] (11617-0304).
- Dos teus fillos *solo esperes o que con teus pais fixeres.* [2003] (11626-1205).
- Dous médicos e o cura, morte segura.* [1995-1997] (21122-07204).
- Dous non pegan se un non quere.* [2004] (45634-3023).
- Dous non pelexan si un non quere.* [2003] (11618-0414).
- Dous non rin se un non quere.* [2003] (11650-3607).
- Dous non riñen, se un non quere.* [2003] (11621-0704).
- 3** *Dous non riñen, si un non quere.* [2003] (11633-1905). [2003] (11622-0810). [2003] (11631-1702).
- Dous que dormen nun xergón vólvense da mesma opinión.* [1998] (17330-14248).
- 4** *Dun erro faise un enterro.* [2003] (11617-0308). [2003] (11618-0409). [2003] (11630-1604). [2003] (11623-0902).
- Durmir cun ollo aberto e outro pechado.* [2004] (45684-8016).
- Duro con duro non fan bo muro.* [2004] (45661-5710).
- É de ben marido [sic] ser agradecido.* [2003] (11665-5106).
- É de ben nacido ser agradecido.* [2003] (11628-1410).
- É de ben nacidos ser agradecidos.* [2003] (11638-2417).
- É mellor comer un ovo que pasar sin dous.* [2004] (45634-3018).
- É mellor estar *solo que mal acompañado.* [2004] (45634-3007).
- É mellor malo coñecido que bo por coñecer.* [2004] (45639-3507).
- É moi *bellaco quen axuda ó forte contra o fraco.* [2004] (45626-2205).
- É peor o remedio cá enfermidade.* [2004] (45668-6421).
- E se o grande é agudo poñe o pequeno no cu dun burro.* [2003] (11674-6004).
- É unha boa empanada a vida do que non ten nada.* [1998] (17330-18315).
- En abril abre a porta ao gando e déixao ir.* [2007] (30635).

- 2** *En abril abre a porta ó gando e déixao saír.* [1995-1997] (21123-09254). [1995-1997] (21122-07179).
- En abril ábrelle a porta ó gando e déixao ir.* [2004] (45662-5826).
- En abril berra o porco no cubil.* [2003] (11660-4621).
- En abril déixame durmir que en maio de meu me caio.* [2003] (11651-3708).
- En abril déixame durmir.* [2003] (11643-2903).
- En abril inda está o porco no cubil.* [2004] (45662-5827).
- 2** *En abril sae o cuco do cubil.* [2001] (11203). [2004] (45697-9320).
- En abril, a chuvia enche o carro e mais o barril.* [2003] (11677-6324).
- En abril, a sardiña val pernil.* [2003] (11677-6336).
- En abril, a sardiña vale pernil.* [1995-1997] (21122-06161).
- 2** *En abril, augas a mil.* [2004] (45687-8303). [2007] (30620).
- En abril, augas mil e en maio enche o carro o carril.* [2001] (11203).
- 2** *En abril, augas mil e todas collen nun barril.* [2004] (45645-4102). [2001] (11203).
- En abril, augas mil pero todas caben no barril.* [1995] (41791).
- En abril, augas mil, veñan as mil e non veñan as de abril.* [1995-1997] (21118-04090).
- 84** *En abril, augas mil.* [2004] (40516-0303). [1995-1997] (21117-01017). [2004] (45668-6406). [2003] (11621-0701). [2003] (11638-2401). [2004] (45650-4617). [2004] (45653-4909). [2004] (45673-6901). [2003] (11640-2601). [2004] (45617-1315). [2003] (11622-0806). [2003] (11675-6101). [2007] (30631). [2003] (11663-4908). [2003] (11643-2901). [2004] (45641-3706). [2007] (30630). [2004] (45681-7705). [2003] (11660-4603). [2003] (11625-1104). [2003] (11667-5301). [2003] (11649-3503). [1995] (41764). [2004] (45686-8209). [2004] (45680-7601). [2003] (11619-0503). [2003] (11644-3005). [2003] (11647-3311). [2004] (45622-1809). [2003] (11624-1002). [2003] (11657-4302). [2003] (11658-4403). [2003] (11645-3107). [2004] (45663-5908). [1998] (17330-22405). [2003] (11642-2801). [2004] (45611-0701). [2004] (45654-5005). [2004] (45693-8909). [2004] (45692-8806). [2004] (45610-0601). [1995-1997] (21122-07180). [2003] (11664-5002). [2004] (45682-7802). [2004] (45694-9013). [2003] (11666-5201). [2003] (11632-1801). [1995] (41760). [2007] (30632). [2003] (11631-1704). [2003] (11641-2701). [2004] (45640-3605). [2003] (11655-4103). [2004] (45619-1502). [2003] (11669-5501). [2003] (11618-0401). [2004] (45613-0906). [2003] (11650-3602). [2004] (45638-3413). [2004] (45607-0201). [2004] (45658-5407). [2003] (11676-6205). [2003] (11646-3208). [2004] (45648-4403). [2004] (45659-5503). [2004] (45675-7101). [2003] (11627-1304). [1995-1997] (21125-11346). [2003] (11668-5401). [2007] (30623). [2004] (45672-6803). [2003] (11659-4508). [2007] (30639). [2007] (30619). [2007] (30636). [2007] (30621). [2007] (30638). [2007] (30622). [2007] (30618). [1995-1997] (21129-14498). [2003] (11630-1601). [2003] (11626-1201). [2004] (45676-7201). [2001] (11203).
- En abril, cada pedra mil.* [2003] (11654-4006).
- En abril, cada pinga val por mil.* [2003] (11677-6325).
- En abril, espigas mil.* [2004] (45651-4708).
- En abril, o salmón para min; no maio, para o criado; e no san Xoán, para o can.* [2004] (45697-9321).
- En abril, patacas ó terril.* [2001] (11203).
- En agosto aínda o mel é mosto.* [2001] (11203).
- En agosto beber e en setembro arder.* [2004] (45613-0910).
- En agosto faise o entrecosto.* [1995-1997] (21129-14502).
- En agosto marcha/escapa o sol coma un lostro.* [2001] (11203).
- En agosto secan montes e en setembro secan fontes.* [2007] (30624).
- En agosto trae o rostro.* [2003] (11649-3506).
- En agosto, sol baixo, sol posto.* [1995] (41792).
- En agosto, sol posto, noite conosco.* [2007] (30620).
- En agosto, sol posto, noite conosco.* [1995-1997] (21116-01013).
- En agosto, sol posto, noite *conozco.* [2004] (45643-3908).
- En agosto, sol posto, noite *conozo.* [2004] (45650-4622).
- En agosto, viño mosto.* [2004] (45662-5836).
- En boca cerrada non entran moscas.* [2001] (11203).
- 2** *En boca pechada non entran moscas.* [2004] (45619-1512). [2004] (45666-6209).
- En bragas enxoiatas non se collen troitas.* [1995-1997] (21116-10322).
- En can vello todo son pulgas.* [2001] (11203).
- 5** *En decembro, descansar; en xaneiro, traballar.* [2004] (45670-6620). [2004] (45647-4318). [2004] (45615-1106). [2004] (45620-1604). [2004] (45617-1307).
- En febreiro comerá máis o sol que tódolos cabalos do reino.* [2004] (45683-7908).

- En febreiro mete obreiro, pan che comerá pro traballo che fará.* [2007] (30620).
- En febreiro mite o obreiro.* [2007] (30619).
- En febreiro saca o boi do centeo.* [2004] (45662-5869).
- En febreiro sae o oso do oseiro.* [2004] (45662-5871).
- En febreiro, a verza vale carneiro.* [1995-1997] (21122-07206).
- En febreiro, cada suco seu regueiro.* [2007] (30630).
- En febreiro, un día de sol e outro de braseiro.* [2001] (11203).
- En guerra e amores, por un pracer cen dolores.* [2004] (45659-5507).
- En guerra e amores, por un pracer cen dores.* [2004] (45626-2202).
- En inverno e verán, gandeiro e hortelán.* [2001] (11203).
- En Lestrove, nin bo porco nin bo home.* [2004] (45624-2008).
- En maio aínda a auga corre atrás do arado.* [2003] (11649-3508).
- En maio aínda a vella arde o tallo, se o ten seco ou mollado.* [2003] (11659-4509).
- En maio aínda a vella non sacou o saio.* [2004] (45696-9206).
- En maio aínda a vella queima o saio e si se achega moito e ben, quéimalle as pernas tamén.* [2007] (30620).
- En maio aínda a vella queima o tallo, aínda que *sea de carballo.* [1998] (17330-22404).
- En maio aínda a vella queima o tallo; e a miga que lle quedou, para san Xoán a deixou.* [2001] (11203).
- 19** *En maio aínda a vella queima o tallo.* [2003] (11649-3504). [2004] (45681-7706). [2003] (11640-2602). [1995-1997] (21122-07181). [2004] (45617-1303). [2004] (45693-8904). [2004] (45631-2704). [2004] (45691-8705). [2001] (11203). [2004] (45620-1607). [2003] (11652-3801). [2003] (11641-2702). [2003] (11660-4611). [2003] (11658-4405). [2004] (45682-7801). [2003] (11654-4003). [2003] (11668-5402). [2003] (11655-4102). [2003] (11664-5008).
- En maio corre a auga por detrás do arado.* [2004] (45659-5506).
- 2** *En maio de meu me caio.* [2003] (11643-2904). [2001] (11203).
- En maio de sono me caio.* [2001] (11203).
- En maio inda a vella queima o saio.* [2004] (45646-4202).
- 3** *En maio inda a vella queima o tallo.* [2004] (45684-8006). [2004] (45676-7212). [2004] (45685-8117).
- En maio inda o boi bebe no agro.* [1995] (41790).
- En maio non quites o saio.* [2007] (30633).
- En maio non te quites o saio.* [2003] (11660-4608).
- En maio saca o saio.* [2004] (45627-2304).
- En maio xa a vella queima o tallo.* [2004] (45663-5909).
- En maio, a auga detrás do arado.* [2004] (45654-5006).
- 3** *En maio, a vella aínda queima o tallo.* [2003] (11669-5502). [2003] (11644-3008). [1995-1997] (21117-02023).
- En maio, a vella queima o saio.* [2004] (45622-1808).
- En maio, a vella queima o talo.* [2004] (45673-6902).
- 8** *En maio, a vella queima o tallo.* [2003] (11642-2803). [2004] (456100-9604). [2003] (11676-6204). [2003] (11618-0402). [2003] (11617-0309). [2003] (11667-5302). [2003] (11623-0903). [2003] (11643-2902).
- En maio, a vella quéimalle os pés ó tallo.* [1995-1997] (21116-10320).
- En maio, anque corra a auga detrás do arado.* [2004] (40516-0307).
- En maio, calquera besta é cabalo.* [2004] (45651-4710).
- En maio, carril e carro.* [2001] (11203).
- En maio, millo sementado, cal enxoiro, cal mollado.* [2004] (45677-7305).
- En maio, o millo sementado cal enxoiro, cal mollado.* [2007] (30619).
- En maio, toda a auga coma o mexo dun rato.* [2001] (11203).
- En mallo, aínda a vella queima o tallo.* [2004] (45672-6804).
- 5** *En martes, nin te cases nin te embarques.* [2001] (11203). [2007] (30632). [2004] (45618-1408). [2004] (45680-7605). [2004] (45640-3601).
- En martes, non te cases nen te embarques.* [1998] (17330-19342).
- 2** *En martes, non te cases nin te embarques.* [2004] (45681-7707). [2004] (45612-0812).
- En marzo aínda a vella anda cos coiriños debaixo do brazo.* [2003] (11664-5009).
- En marzo aínda bebe o boi no prado.* [2007] (30635).
- 2** *En marzo e abril sae o cuco do cubil.* [2003] (11658-4406). [2003] (11657-4303).

- 2** *En marzo e abril sempre foron revoltas as augas do Sil.* [1995-1997] (21116-08220). [2007] (30644).
- En marzo e abril *sale o cuco do cubil.* [2003] (11676-6206).
- En marzo espigas catro, en abril espigas mil.* [2004] (45688-8412).
- En marzo marzolo, trebón e raiolo.* [2003] (11617-0310).
- En marzo non quere molla-lo rabo o gato.* [1995-1997] (21116-06149).
- En marzo tes que podar e cavar, se queres colleitar.* [2001] (11203).
- En marzo, a *veleta nin dúas horas está quieta.* [2001] (11203).
- En marzo, auga canta mexa un rato.* [2004] (45693-8908).
- En marzo, espigas catro; e en abril, espigas mil.* [2004] (45680-7608).
- En marzo, espigas catro; en abril, espigas mil; e en maio, todo espigado.* [2001] (11203).
- En marzo, merenda e descanso.* [2003] (11649-3505).
- En marzo, nin rabo de gato mollado.* [1995-1997] (21118-04079).
- En marzo, podar e cavar, se queres colleitar.* [2004] (45651-4706).
- En marzo, tanta auga como mexa un rato.* [2004] (40516-0304).
- En novembro cavar non se che lembre; a aixada de cavar emprégaa en aburutar.* [2001] (11203).
- 5** *En novembro cavar non che me lembro.* [2004] (45617-1306). [2004] (45615-1104). [2004] (45665-6102). [2004] (45647-4316). [2004] (45620-1602).
- En outono bota as patacas e garda cedo ás vacas.* [2004] (45688-8413).
- En primavera, *a sangue se altera.* [2003] (11634-2005).
- En san Andrés colle o porco polos pés.* [2001] (11203).
- En san Blas, o xurelo da p'atrás.* [2003] (11639-2509).
- En san Martiño abre o teu viño.* [2004] (45618-1415).
- 2** *En san Martiño mata o teu porquiño.* [2004] (45691-8708). [2004] (45680-7606).
- En san Martiño proba o teu viño.* [2004] (45680-7607).
- 2** *En san Martiño, trompos ó camiño.* [2004] (45650-4608). [2004] (45680-7604).
- En san Miguel, a *borracheira sabe a mel.* [2003] (11630-1610).
- En san Xoán aínda a vella ten tres días para cardar lan.* [2001] (11203).
- 17** *En san Xoán, a sardiña molla o pan.* [2004] (45686-8210). [2004] (45664-6004). [2003] (11675-6102). [2004] (45650-4607). [2003] (11640-2610). [2004] (45645-4104). [2003] (11633-1904). [2003] (11643-2905). [2003] (11622-0807). [1995-1997] (21124-10303). [2003] (11634-2003). [2004] (45617-1318). [2007] (30620). [2004] (45693-8910). [2003] (11631-1708). [2003] (11644-3006). [2003] (11621-0708).
- En san Xoán, a sardiña pinga no pan.* [1995] (41779).
- 2** *En san Xoán, as dez con día dan.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-08225).
- En san Xoán, as doce con día dan.* [2003] (11663-4906).
- 2** *En san Xoán, as nove con día dan.* [1995-1997] (21118-04076). [2001] (11203).
- En san Xoán, as nove día dan.* [2003] (11618-0412).
- En san Xoán, pouco queixo e moito pan.* [2007] (30620).
- En san Xoán, tanto queixo como pan.* [2004] (45677-7306).
- En Santa Lucía mingua a noite e medra o día.* [2001] (11203).
- 2** *En sardiñas e terneiras, as galegas son as primeiras.* [2004] (45612-0815). [2004] (45667-6305).
- En setembro colle o viño e non durmas no camiño.* [2007] (30620).
- En setembro como e vendo; pero non sexa tanto o comer que non deixes para vender.* [1995-1997] (21125-11344).
- En setembro como e vendo; pero non sexa tanto o comer que non deixes que vender.* [1995-1997] (21123-09279).
- En setembro como e vendo; pro non sexa que tanto comer non deixes pra vender.* [1995-1997] (21122-07207).
- 2** *En setembro e outono bebe o viño vello e deixa o novo.* [2004] (45665-6101). [2003] (11661-4701).
- 2** *En setembro non hai vella que non treme.* [1995-1997] (21116-08237). [2007] (30644).
- En setembro non hai vella que treme.* [1995-1997] (21121-06138).
- En setembro ou caen pontes ou arden montes.* [1998] (17330-25453).

- En setembro ou secan as fontes ou levan as pontes.* [2001] (11203).
- 2** *En tempos de fame non vin a ninguén comer merda.* [2004] (45691-8702). [2004] (45696-9202).
- En tempos de guerra voan mentiras por mar e por terra.* [2004] (45626-2201).
- En terra de lobos ouvea coma todos.* [1998] (17330-22410).
- 2** *En terra de lobos, hai que ouvear coma todos.* [2001] (11203). [2007] (30618).
- En xaneiro busca a lebre co cu no bulleiro.* [2001] (11203).
- En xaneiro mete o can e cu no palleiro.* [1995] (41772).
- En xaneiro mete obreiro.* [2001] (11203).
- En xaneiro o home vive a carón do caldeiro.* [2004] (45651-4701).
- En xaneiro planta o teu alleiro.* [2001] (11203).
- En xaneiro pon os pés no braseiro.* [2001] (11203).
- En xaneiro saben as verzas a carneiro.* [2007] (30620).
- En xaneiro sobe ó outeiro: se ves negrexar ponte a bailar, se ves verdexar ponte a chorar.* [1995] (41767).
- En xaneiro vive o home a carón do caldeiro.* [2007] (30620).
- En xaneiro vrao, nin palla nin grao.* [2007] (30620).
- 2** *En xaneiro xa a abella pon os pés no salgueiro.* [1995-1997] (21122-07182). [1995-1997] (21123-09256).
- 2** *En xaneiro, a faneca vale carneiro.* [2004] (45699-9508). [2004] (45681-7709).
- 3** *En xaneiro, a raia sabe a carneiro.* [2003] (11632-1810). [2003] (11621-0707). [2003] (11644-3011).
- En xaneiro, mellor carballo que castiñeiro.* [2007] (30620).
- En xaneiro, se non neva polo san Xulián, neva polo san Vicente, que é o seu irmán.* [2001] (11203).
- En xaneiro, sete lobos no carreiro.* [1995-1997] (21118-04071).
- En xaneiro, sete lobos ó carreiro.* [2001] (11203).
- En xaneiro, un pouco ó sol e outro ó fumeiro.* [1995-1997] (21124-10300).
- En xulio arder e patacas coller.* [2007] (30620).
- En xuño se pica o sol, nin muller nin caracol.* [2001] (11203).
- Encarnado ó mar, bois a arar; encarnado ó monte, bois á corte.* [2003] (11670-5603).
- Ensinando é como se aprende.* [1998] (17330-18318).
- Enterro sen choros e romaría sen gaita non ten gracia.* [2004] (45695-9108).
- Entre ergue-los brazos e dobla-los codos quita a gana de brincar a todos.* [1995-1997] (21127-13469).
- Entre maio e san Xoán, quince días para cardar.* [2001] (11203).
- Entre marido e muller ninguén se debe meter.* [1998] (17330-19338).
- Entre marzo e abril sae o cuco do codril.* [2003] (11669-5508).
- Entre marzo e abril sae o cuco do cubil, e entre san Xoán e a Sega marcha o cuco para a súa terra.* [1995-1997] (21123-09260).
- 12** *Entre marzo e abril sae o cuco do cubil.* [2004] (45689-8511). [2003] (11647-3314). [2001] (11203). [2003] (11672-5805). [1995] (417120). [2003] (11638-2408). [2003] (11664-5003). [2004] (45631-2710). [2004] (45611-0706). [1995-1997] (21124-10319). [1995-1997] (21117-02022). [2004] (45679-7511).
- Entre marzo e abril sae o cuco do seu cubil.* [1995-1997] (21116-10321).
- Entre marzo e abril se non vén o cuco, quere vir a fin.* [2004] (45662-5828).
- 2** *Entre marzo e abril *sae o cuco do cubil.* [2003] (11668-5408). [2004] (45614-1002).
- Entre marzo e abril, si o cuco non vén, o mundo dá fin.* [2004] (45614-1006).
- Entre noivos e irmáns non metas as mans.* [1995-1997] (21122-07203).
- Entre parentes non metas os dentes.* [1998] (17330-24444).
- Entre primos e irmáns que *nadie meta as mans.* [2004] (45653-4910).
- Entre san Xoán e a sega vaise o cuco para a súa terra.* [1995-1997] (21116-06153).
- Entre Santos e Nadal arriero non vaias ó sal.* [2007] (30631).
- Entre Santos e Nadal, inverno carcoal.* [2007] (30615).
- Entre Santos e Natal, arreeiriño non vaias ó sal.* [2007] (30636).
- Entre Santos e Natal, inverniño carcoal.* [2007] (30616).
- Entre xaneiro e febreiro abre o salgueiro e que marche o canteiro.* [2001] (11203).
- Erreiro dunha besta, cesteiro dunha cesta e pescador dunha cana perden máis ca gañan.* [2007] (30619).

- Escoita ben á vella e rite da súa consella.* [1998] (17330-18323).
- Escribáns e ameixeiras libremos Deus da miña leira.* [1998] (17330-18326).
- Esquece a quen che esquece que ben cho merece.* [1998] (17330-18333).
- Está un morrendo e aínda aprendendo.* [2004] (45665-6109).
- Está un morrendo e inda aprendendo.* [2004] (45684-8020).
- Estaba a noite como a boca dun lobo.* [1995-1997] (21123-09270).
- Estar como rato encima do queixo.* [2007] (30641).
- Estaricar a perna ata onde a manta deixa.* [2004] (45662-5814).
- Esterco de feito, grao polo peito. Esterco de folla, grao pola trolla. Esterco de palla, grao pola barba. Esterco de silva, grao pola crisma.* [1998] (17330-17299-02).
- Esterco do meu corral levaréiche á feira e vendereiche por un real.* [2003] (11645-3101).
- Estudiante enamorado nunca chega ó aprobado.* [2003] (11646-3206).
- Estudiante namorado nunca chega ata o aprobado.* [2003] (11659-4501).
- 4** *Facendo e desfacendo vai a nena aprendendo.* [2004] (45668-6403). [2004] (45658-5401). [2004] (45642-3824). [2004] (45669-6504).
- Fachenda de montaña, nada na eira e fame na casa.* [1998] (17330-17308).
- Fágase o milagre, faga ou non o demo.* [2004] (45618-1407).
- 6** *Fai ben e non mires a quen.* [2007] (30642). [1995] (41790). [2004] (45637-3310). [2003] (11647-3309). [2007] (30628). [1995-1997] (21123-09259).
- Fai máis o que quere que o que pode.* [2003] (11634-2007).
- Fai o ben e non mires a quen.* [2004] (45641-3707).
- Fai o que eu che diga e nunca fagas o que eu faga.* [2007] (30642).
- Fala moito de caza e mércaa na praza.* [1998] (17330-12201).
- Falando enténdese a xente.* [2004] (45642-3809).
- Falar pouco e mal si de fungos tes que falar.* [2004] (45669-6508).
- Falas da caza e mércalas na praza.* [2004] (45662-5811).
- Falten augas mil e non falten en abril.* [2003] (11677-6326).
- Fame que agarda fartura, non é fame ningunha.* [1995] (41786).
- Fas mal? Espera outra cousa igual.* [1998] (17330-17307).
- Febreiriño corto, cos seus días vinteoito; se dura máis catro, non para can nin gato.* [2001] (11203).
- Febreiriño curto cos seus días 28 o que ben *sepa contar 29 lle ha de dar.* [2003] (11643-2906).
- Febreiriño tolo si dura máis catro non queda nin can nin gato.* [2007] (30639).
- Febreiro camiseiro, nin boa meda nin bo palleiro.* [2001] (11203).
- Febreiro camiseiro, nin meda nin bo palleiro.* [2004] (45685-8103).
- Febreiro cos seus vinteoito, non deixa pouco nin moito.* [2001] (11203).
- Febreiro curto cos seus 28 ou 29, se durara máis ou catro non quedaban can nin gato.* [2007] (30631).
- Febreiro curto cos seus vinteoito, se tivera máis catro non quedaría can nin gato, nin ratiño no burato, nin corniñas ó carneiro, nin as orellas ó pregoeiro.* [1995-1997] (21125-10343).
- Febreiro espadeiro, nen boa meda nen bo palleiro.* [1998] (17330-18331).
- Febreiro mete obreiro.* [2001] (11203).
- Febreiro quente trae un demo no ventre.* [2004] (45651-4704).
- Febreiro uvas dá, se non as dá, xa as dará.* [2003] (11660-4619).
- Febreiro, cada suco, seu regueiro.* [2007] (30629).
- Febreiro, cebadeiro.* [2007] (30639).
- Febreiro, febreirín, o máis curto e o máis ruín.* [1995] (417116).
- Febreiro, febreiriño, cos teus días vinteoito se duraran máis catro non duraba nin can nin gato.* [2007] (30619).
- Febreiro, sempre ó cu quente do pucheiro.* [2001] (11203).
- 4** *Febreiro, xeada na leira e cachopo na lareira.* [2004] (45615-1109). [2004] (45647-4322). [2004] (45617-1308). [2004] (45662-5870).
- Feita a lei, feita a trampa.* [1998] (17330-22401).
- Ferro e pau, pouco na mau.* [2003] (11677-6334).
- Festas e vodas, poucas e boas.* [1995-1997] (21126-12399).
- Filla deshonrada, nen *viúda nen casada.* [1998] (17330-15256).

- Fillo de cabra cabrito ha de ser.* [2004] (45648-4420).
- Fillo de lobo lobito é.* [1998] (17330-22411).
- Fillo es e pai serás, como o fixeches así o terás.* [1995] (41775).
- Fillo non temos e nome poñémoslle.* [2003] (11667-5303).
- Fillos criados, traballo cobrado.* [2003] (11672-5810).
- Fillos criados, traballos cobrados.* [2003] (11666-5202).
- Fillos criados, traballos dobrados.* [1995-1997] (21126-11388).
- Fillos criados, traballos dobrados; e casados, multiplicados.* [2004] (45647-4321).
- Fillos criados, traballos dobrados.* [2004] (45684-8019).
- 3** *Fillos criados, traballos dobrados.* [2004] (45665-6110). [2004] (45689-8515). [2001] (11203).
- Fío e agulla é media vestidura.* [1998] (17330-15257).
- Flores de outono, fame para o ano novo.* [2001] (11203).
- 2** *Flores en outono, fame en Ano Novo.* [2003] (11661-4711). [2004] (45679-7525).
- Fogo, muller e mar fan o home *peligrar.* [2003] (11675-6109).
- Folión, foliote que anda o rabo do porco no pote.* [1998] (17330-15266).
- Froita cara non é sana.* [2007] (30620).
- 2** *Fun a Lalin e como fun, vin.* [1995-1997] (21122-07171). [1996] (417119).
- Fuxe da ocasión e non terás desazón.* [1998] (17330-15267).
- Fuxir do perigo é cordura e non temelo é *locura.* [1998] (17330-24450).
- Gaiola feita, paxaro morto.* [2007] (30632).
- Gaitas e camiños dánnos amigos.* [2004] (45662-5845).
- Gaivota á terra, mariñeiros á merda.* [2004] (456101-9707).
- Gaivotas a porto, tempo revolto.* [2003] (11638-2404).
- 14** *Gaivotas a terra, mariñeiros á merda.* [2003] (11628-1401). [2003] (11653-3904). [2004] (45616-1214). [2003] (11655-4101). [2003] (11676-6209). [2003] (11627-1308). [2003] (11639-2504). [2003] (11649-3510). [2004] (45630-2614). [2003] (11635-2109). [2003] (11647-3301). [2004] (45694-9004). [2003] (11625-1108). [2004] (45634-3002).
- Gaivotas á terra, mariñeiros á merda.* [2004] (45642-3812).
- Gaivotas na horta, treboada na costa.* [2004] (45688-8402).
- Gaivotas na terra, mariñeiros para merda.* [2003] (11650-3605).
- 4** *Gaivotas no porto, tempo revolto.* [2003] (11649-3509). [2003] (11667-5305). [2003] (11626-1206). [2003] (11650-3604).
- Galga saída, a lebre parida.* [2004] (45656-5215).
- Galgo que vai tras dúas lebres, sen ningunha volve.* [2004] (45656-5201).
- 2** *Galiña en casa rica, sempre pica.* [2004] (45656-5202). [2004] (45692-8805).
- Galiña gorda e por pouco diñeiro non pode ser, compañeiro.* [2007] (30635).
- Galiña gorda por pouco diñeiro non poder ser, compañeiro.* [2003] (11635-2104).
- 2** *Galiña poñedora e muller silenciosa valen calquera cousa.* [2004] (45656-5204). [2001] (11203).
- Galiña vella fai un bo caldo.* [2004] (45656-5216).
- Galiña xentil, botada en marzo e sacada en abril.* [2004] (45656-5203).
- Galo no poleiro non quere compañeiro.* [1995-1997] (21123-09266).
- Galo que canta algo ten na garganta.* [2004] (45656-5206).
- Galope do meu cabalo non leva, no corpo queda.* [2004] (45656-5207).
- Ganancia inocente non a verás facilmente.* [2004] (45629-2514).
- Gaña agora que eres xove para que poidas disfrutalo de vello.* [2004] (45656-5217).
- Gaña pouco pero gaña sempre.* [2004] (45656-5205).
- Garda sempre que comer pero nunca gardes que facer.* [2004] (45623-1911).
- Gasta en festa e viño o que has de deixar ós sobriños.* [2007] (30618).
- Gasta en festas e viño o que has de deixar ó sobriño.* [2007] (30640).
- Gastar e non ter non pode ser.* [1998] (17330-16280).
- Gato con luvas, pouco cazador.* [2004] (45608-0404).
- Gato enratado non quere pescado.* [2004] (45656-5208).
- Gato escaldado á auga fría lle ten medo.* [2007] (30632).
- Gato escaldado, auga fría lle pon medo.* [2003] (11647-3306).
- Gato farto non é larpeiro.* [2007] (30636).

- Gato maullador, nunca bo cazador.* [2004] (45656-5209).
- Gato mirador nunca foi bon cazador.* [1998] (17330-16284).
- Gato sen rabo non é gato.* [2004] (456101-9701).
- Gato sen rabo non é un gato.* [2004] (45630-2605).
- Gato sin rabo non é gato.* [2004] (45694-9009).
- Gatos e mulleres boas uñas teñen.* [2004] (45656-5210).
- Gomo de marzo non vai ó cabazo.* [2007] (30619).
- Gran de trigo non fai graneiro pero axuda ó compañeiro.* [2003] (11667-5309).
- Grande tamén é o demo e ninguén o quere.* [2004] (45681-7702).
- Guiso requentado e amigo reconciliado dálles de lado.* [2004] (45656-5212).
- Gusto segredo non é gusto enteiro.* [2004] (45656-5218).
- Hai que gardar das risas para as choras.* [2001] (11203).
- Hai tantos homes bos coma corvos brancos.* [2001] (11203).
- Haxa pombas no pombal que pombas no faltarán.* [1998] (17330-12207).
- Herba mala nunca morre.* [2007] (30642).
- Home a quen moitos temen, a moitos ten que temer.* [1998] (17330-16295).
- Home avisado vale por dous.* [2004] (45662-5856).
- 3** *Home casado, muller é.* [2003] (11636-2220). [2004] (45695-9111). [2004] (45699-9511).
- Home casado nin muller é.* [2003] (11636-2221).
- Home casado, burro amolado.* [2003] (11625-1111).
- Home casado, burro escarallado.* [2003] (11636-2218).
- Home casado, burro estropeado.* [2003] (11636-2219).
- Home coxo e can rabelo desconfía deles coma do demo.* [1995-1997] (21116-03050).
- 2** *Home chorón, home fodón.* [2004] (45634-3013). [2004] (45657-5301).
- Home peludo, home forzado.* [2003] (11638-2411).
- 2** *Home peludo, valente forzado.* [2003] (11657-4301). [2003] (11658-4401).
- Home pequeno, fol de veneno.* [2007] (30632).
- 9** *Home pequeno, fol de *veneno.* [1995] (41766). [2004] (45657-5305). [1995-1997] (21118-04085). [2007] (30630). [2003] (11656-4201). [2004] (45632-2808). [2004] (45623-1902). [1995-1997] (21122-07192). [2007] (30641).
- Home pequeno, largo barreno.* [1995-1997] (21126-12397).
- Home que fía, muller que asubía, a galiña que non pon, na miña casa non.* [2007] (30640).
- Home que fía, muller que asubía, ghaliña que canta como o capón, na miña casa non.* [2004] (45670-6611).
- Home refraneiro, home de pouco diñeiro.* [1996] (417119).
- Home seco e man de fame librate que non te agarre.* [1995-1997] (21118-04087).
- Home solteiro, home gaiteiro.* [2003] (11625-1112).
- Home troiteiro, mala meda e mal palleiro.* [2001] (11203).
- Home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro.* [2007] (30620).
- Home xastre e muller costureira, nin boa meda nin bo palleiro.* [2001] (11203).
- Hórreo no camiño, alegre o peregrino.* [2001] (11203).
- Horta, muller e muíño queren uso continuo.* [2001] (11203).
- Hoxe fermosura e mañán sepultura.* [1998] (17330-21382).
- Imos vivindo, ora andando, ora tropezando.* [2004] (45679-7538).
- Inda que o negro tome baño, non se fai branco.* [2003] (11661-4709).
- Ir por a *lana e saír *trasquilado.* [2007] (30626).
- Labrador barallán nin colle viño nin pan.* [2004] (45697-9305).
- Labrador barallán non colle viño nen pan.* [1998] (17330-21391).
- Labrador barallán non colle viño nin pan.* [2007] (30619).
- Labrador lacazán non ten callos na man.* [2001] (11203).
- 3** *Labrador sen horta, fame á porta.* [2004] (45697-9306). [2004] (45680-7609). [2004] (45688-8415).
- Labradores novos, o pan polas silveiras.* [1995-1997] (21116-06123).
- Labradores novos, pan polas silveiras.* [1995-1997] (21126-11382).
- Ládreme quen queira mentras eu teña cartos na faltriqueira.* [1998] (17330-22395).
- Ladrón que rouba a ladrón ten cen anos de perdón.* [1998] (17330-22396).
- Lancha nova todo é peixe.* [2003] (11667-5304).
- Lareira, como sexa, é mellor tela.* [2004] (45688-8407).
- Lareira, como sexa, pero o mellor é tela.* [1995-1997] (21116-09291).

- Leva o teu fío ó concello e uns diranche que é branco e outros que é negro.* [1998] (17330-13225).
- Libro fechado non fai letrado.* [1998] (17330-22407).
- Limpa e arranxa a eira cando está agosto á beira.* [1998] (17330-14254).
- Lingua murmuradora nunca falta e sempre sobra.* [1998] (17330-22409).
- Liño bo, liño malo, todo florece en maio.* [2001] (11203).
- Lúa con risco, chuvia e ventisco.* [2001] (11203).
- Lúa no crecente, cornos polo oriente.* [1998] (17330-20359).
- Lúa no mingunte, cornos para adiante.* [1998] (17330-20360).
- Lúa nova con treboada, trinta días á mollada.* [2001] (11203).
- Lúa nova con treboada, trinta días de mollada.* [1998] (17330-20361).
- Maceira na horta, rapaces na porta.* [1996] (417119).
- Maceiras na horta, rapaces á porta.* [2004] (45697-9314).
- Maceiro na horta, rapaces á porta.* [1995-1997] (21122-07173).
- Maceiros na horta, rapaces á porta.* [2004] (45662-5879).
- Maio e xuño, cereixas nun puño.* [1995] (41761).
- Maio fai o trigo e agosto, o viño.* [1998] (17330-20367).
- Maio hortelán dá moita folla e pouco pan.* [2007] (30643).
- Maio hortelán dá moita talla e pouco pan.* [2007] (30623).
- Maio hortelán, moita folla e pouco gran.* [2004] (45662-5838).
- Maio louro e san Xoán claro como o ollo do galo.* [2007] (30633).
- Maio louro e san Xoán claro vale máis cós bois e o carro.* [2007] (30627).
- Maio louro e san Xoán claro valen máis cós bois e o carro.* [2007] (30636).
- Maio louro, ollo de touro.* [2007] (30631).
- Maio maiolo é o mes que vén *solo.* [2003] (11647-3312).
- 2** *Maio maiolo, o peor pode se-lo mes que vén logo.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-08223).
- Maio pardo e san Xoán claro.* [1995] (41760).
- Maio pardo, san Xoán claro.* [1995-1997] (21117-02025).
- 3** *Maio ventoso, para o labrego, fermoso; e para o mariñeiro, penoso.* [1995-1997] (21121-06133). [2007] (30644). [1995-1997] (21116-08222).
- Maio, a auga tras o arado e a beber o boi no prado, no principio ou no acabo.* [2004] (45645-4103).
- 3** *Máis fai o querer que o poder.* [2003] (11673-5904). [2003] (11664-5001). [2007] (30627).
- Máis mantén pan duro que figo maduro.* [1998] (17330-20369).
- Máis ou menos toda la ten pelos.* [1998] (17330-21389).
- Máis que ningún bolo quero o que se fai no forno.* [1998] (17330-08139).
- Máis sabe o demo por vello que por demo.* [2007] (30615).
- Máis sabe o díaño por vello que por díaño.* [1998] (17330-26491).
- Máis ten o rico cando empobrece que o pobre cando enriquece.* [1998] (17330-18316).
- Máis val calar que mal falar.* [2007] (30620).
- Máis vale a liberdade con pobreza que cadea con riqueza.* [1998] (17330-22406).
- Máis vale calar que con tercos disputar.* [2004] (45652-4802).
- 2** *Máis vale calar que mal falar.* [2004] (45607-0206). [2001] (11203).
- Máis vale cheirar de vivo a merda que de morto a incenso e cera.* [1998] (17330-09157).
- Máis vale lamber que morder.* [1998] (17330-22399).
- 2** *Máis vale malo *conocido que bo por *conocer.* [2004] (45628-2403). [2004] (45626-2207).
- Máis vale malo *conosido que bo por *conoser.* [2004] (45687-8309).
- 2** *Máis vale maña ca forza.* [2004] (45668-6418). [2003] (11642-2812).
- 5** *Máis vale maña que forza.* [2004] (45673-6912). [2003] (11650-3603). [2004] (45641-3715). [1998] (17330-20371). [2001] (11203).
- Máis vale o malo *conocido que o bo por *conocer.* [2004] (45660-5604).
- Máis vale o ruín que o bo sen coñecer.* [2004] (45625-2114).
- Máis vale pan con amor que galiñas con dor.* [2004] (45648-4405).
- 2** *Máis vale paxaro en man ca cen voando.* [2007] (30618). [1995-1997] (21127-13453).
- Máis vale paxaro en man que cen voando.* [2004] (45641-3711).

- 5** *Máis vale paxaro en man que cento voando.* [1995-1997] (21116-11353). [2007] (30625). [2004] (45692-8804). [2004] (45618-1403). [2004] (45642-3806).
- Máis vale paxaro en man que un cento voando.* [2004] (45676-7209).
- Máis vale paxaro en mao ca cen voando.* [2007] (30631).
- Máis vale páxaro en *mano, que cento voando.* [2004] (45660-5609).
- 2** *Máis vale paxaro na man que cen voando.* [2001] (11203). [2004] (45649-4507).
- 3** *Máis vale paxaro na man que cento voando.* [2004] (45617-1319). [2004] (45687-8305). [2004] (45673-6904).
- 3** *Máis vale paxaro na man que centos voando.* [2004] (45658-5412). [2004] (45639-3504). [2004] (45668-6417).
- Máis vale pequeno e aghudo que ghrande e burro.* [2004] (45624-2004).
- Máis vale pequeno e aghudo que grande e burro.* [2004] (45681-7703).
- 6** *Máis vale pequeno e agudo que grande e burro.* [2004] (45631-2705). [1998] (17330-16296). [2003] (11648-3403). [2001] (11203). [2004] (45699-9504). [2004] (45634-3009).
- Máis vale pouco e ben gañado que moito e mal logrado.* [1998] (17330-25457).
- 2** *Máis vale pouco pecar que moito confesar.* [1995-1997] (21126-12407). [1995-1997] (21127-13456).
- Máis vale pouco que nada.* [2001] (11203).
- 2** *Máis vale previr que curar.* [2004] (45675-7109). [2007] (30633).
- 2** *Máis vale previr que lamentar.* [2004] (45612-0808). [2004] (45668-6416).
- Máis vale previr que logo lamentar.* [2004] (45648-4402).
- Máis vale quedar torto que morto.* [2001] (11203).
- Máis vale ruín coñecido que bo por coñecer.* [1995] (417102).
- Máis vale só que mal acompañado.* [2001] (11203).
- 6** *Máis vale tarde que nunca.* [2007] (30625). [2007] (30633). [2004] (45639-3511). [2004] (45657-5303). [2007] (30615). [2004] (45655-5101).
- 2** *Máis vale ter que desexar.* [2004] (45633-2907). [2004] (45664-6010).
- Máis vale ter que *desear.* [2003] (11618-0413).
- Máis vale ter un bo enemigo que ter un mal veciño.* [2003] (11635-2102).
- Máis vale un amigo na praza que diñeiro na arca.* [2001] (11203).
- Máis vale un en man que cento voando.* [2004] (45675-7105).
- Máis vale un hoxe que dez mañáns.* [2004] (45648-4407).
- Máis vale un mal concerto que un bon preito.* [1998] (17330-13226).
- Máis vale un meigo que cen meigas.* [2004] (45662-5878).
- 2** *Máis vale un paxaro na man que cento voando.* [1998] (17330-24448). [1995] (41760).
- Máis vale un pequeno e agudo que un grande e burro.* [2003] (11645-3106).
- Máis vale unha colorada que cen descoloridas.* [2004] (45618-1404).
- Máis vale unha na man que cen voando.* [2007] (30615).
- Máis vale unha segura que dúas a dúbida.* [1998] (17330-25473).
- Máis vale volta de chave ca consello de frade.* [2007] (30619).
- Máis vale *solo que mal acompañado.* [2004] (45682-7811).
- Máis vale *sudar que *estornudar.* [2004] (45648-4408).
- Máis *chuletas e menos *servilletas.* [2004] (45648-4406).
- Mal acaba o que mal anda.* [1998] (17330-27497).
- 2** *Mal amigo é o que come o meu comigo e o seu consigo.* [1995-1997] (21127-12432). [1995-1997] (21116-05103).
- Mal ano agardo se por febreiro anda en mangas de camisa o xornaleiro.* [1995] (417117).
- Mal de moitos, consolo de bobos.* [2004] (45634-3020).
- Mal lle vai ó rato se non sabe máis dun burato.* [1998] (17330-25464).
- Mal por mal non se debe dar.* [2004] (45662-5873).
- Mal tempo, boa cara.* [2004] (45648-4415).
- 4** *Mala herba nunca morre.* [2004] (45637-3308). [2004] (45624-2003). [2004] (45612-0817). [2004] (45629-2501).
- Man lavada, saúde ben gardada.* [2001] (11203).
- Mandar rapaces á vendima é causa perdida.* [2004] (45662-5875).
- 9** *Mans que non dades que esperades.* [2004] (45668-6408). [1995-1997] (21116-03059). [2007] (30644). [2004] (45650-4627). [2004] (45642-3807). [2004] (45666-6203). [2003] (11671-5708). [2004] (45658-5402). [2003] (11616-0202).

- Marido na cama, fame na casa.* [2004] (45690-8606).
- Mariñeiro que dorme peixes non colle.* [1998] (17330-19341).
- Martes, nin te cases nin te embarques.* [2004] (45692-8807).
- Marzal marzal, pola mañá cara de rosa e pola tarde cara de can.* [2003] (11619-0508).
- Marzo amola e abril esfolo.* [2004] (45651-4705).
- Marzo chuvioso e abril ventoso.* [2004] (45685-8105).
- Marzo enganador: un día malo e outro peor.* [2001] (11203).
- Marzo famento, máis opulento.* [1995] (417118).
- 2** *Marzo florido e abril chuvioso fan a maio florido e fermoso.* [2003] (11617-0312). [2003] (11622-0802).
- Marzo marzadas, treboadas, sol e saraibadas.* [2007] (30622).
- Marzo marzal, pola mañá boa cara, pola tarde cara de can.* [2004] (45672-6802).
- Marzo marzal, pola mañá cara de can: ás doce unha raiña, pola noite corta como unha fouciña.* [1995] (41775).
- Marzo marzal, pola mañá cara de risa, pola tarde cara de can.* [1995-1997] (21129-14497).
- Marzo marzal, pola mañá cara de rosa e pola tarde cara de can.* [2003] (11664-5007).
- Marzo marzal, pola mañá cara de rosa, pola tarde cara de can.* [1995-1997] (21127-13466).
- Marzo marzal, pola mañá cariña de rosa, pola tarde cariña de can.* [2007] (30639).
- Marzo marzal, pola mañán cara de can e pola tarde gran barrigal.* [2003] (11654-4005).
- Marzo marzal, pola mañán cara de rosas e pola tarde cara de can.* [2004] (45689-8503).
- Marzo marzal, pola mañán cara de rosa, pola tarde cara de can.* [2003] (11653-3907).
- Marzo marzal, pola mañán cariña de rosas e pola tarde cara de can.* [2004] (45616-1202).
- Marzo marzán, á mañá cara de risa e á noite cara de can.* [2004] (45617-1309).
- Marzo marzán, á mañá cara de risa e á noite cara de can.* [2004] (45646-4201).
- Marzo marzán, á mañán cara de rosa e á noite cara de can.* [2004] (45685-8111).
- Marzo marzán, cara de can, a mediodía sol de raiña i-a noite corta coma unha fouciña.* [2007] (30629).
- Marzo marzán, cara de can; "cala, que aí vén o meu irmán abril e cos coiros á feira t'ha de fairir".* [2007] (30633).
- 3** *Marzo marzán, cara de can.* [2007] (30631). [2007] (30619). [2007] (30630).
- Marzo marzán, pola mañá cara de can, pola tarde cara de vran.* [2003] (11649-3502).
- 2** *Marzo marzán, pola mañá cara de rosa e pola tarde cara de can.* [1995-1997] (21124-10317). [2004] (45610-0608).
- 2** *Marzo marzán, pola mañá cara de rosas, pola noite cara de can.* [1995-1997] (21125-10338). [1995-1997] (21116-15001).
- Marzo marzán, pola mañá cariña de rosa e pola tarde cara de can.* [2007] (30620).
- Marzo marzán, pola mañá cariña de rosa, pola tarde cara de can.* [2003] (11660-4614).
- Marzo marzán, polo día cara de rosa e pola noite cara de can.* [2004] (45613-0904).
- Marzo marzoco, pola mañá cara de porco e ó mediodía mellor o facía.* [1995-1997] (21117-01020).
- Marzo marzolas, treboadas e raiolas.* [2004] (45677-7303).
- 6** *Marzo marzolo, trebón e raiolo.* [2003] (11672-5803). [2004] (45620-1605). [2004] (45617-1301). [1995] (41778). [1995] (41785). [2001] (11203).
- Marzo venteiro, abril chuvisqueiro secan as fontes e arden os montes.* [2004] (45655-5109).
- Marzo ventoso e abril chuvioso fan a maio florido e fermoso.* [2003] (11675-6105).
- Marzo ventoso e abril chuvioso fan o ano/un maio máis florido e fermoso.* [2001] (11203).
- Marzo ventoso e abril chuvioso fan vir o maio florido e fermoso.* [2007] (30616).
- 2** *Marzo ventoso e abril chuvioso sacan a maio florido e fermoso.* [2007] (30615). [2007] (30639).
- Marzo ventoso e abril chuvioso sacan a maio frorido e fermoso.* [2007] (30622).
- Marzo ventoso e abril chuvoso traen a maio florido e fermoso.* [1996] (417119).
- Marzo ventoso, abril chuvoso.* [1996] (417119).
- Marzo ventoso: para o labrador, fermoso e para o mariñeiro, desastroso.* [2001] (11203).
- Marzo, iguarzo.* [2007] (30615).
- Marzo, marzán, á mañá cara de rosa e á tarde cara de can.* [2001] (11203).
- Marzo, marzán, de día cara de risa, de noite cara de can.* [2001] (11203).
- Marzo, pelarzo.* [1995] (41772).

- Maula mercar e maula vender calquer o sabe facer.* [1998] (17330-19344).
- Mellor o rogo dun amigo que o ferro dun inimigo.* [1998] (17330-25468).
- 2** *Mellor só que mal acompañado.* [2003] (11641-2709). [2004] (45650-4619).
- Menea a cola o can non por ti, senón polo pan.* [1995-1997] (21122-07199).
- Mentir non costa cartos.* [2004] (45648-4404).
- Mentres ande na leira o xugo, que ande na casa o fuso.* [2001] (11203).
- Mentres capo non asubío.* [1995] (41780).
- Mentres se capa, non se asubía.* [2001] (11203).
- Mes bonito que comeza con Santos e remata por san Andrés.* [1995] (41760).
- Meu pai manda a miña nai, miña nai mándame a min e eu mando a miña irmá porque primeiro nacín.* [2003] (11659-4506).
- Mil e mil son cento vinte, dezanove e tres son quince, quen de nove saca dez, tódalas contas van ó revés.* [1995-1997] (21122-07210).
- Millo/mainzo raro, espigas ó carro; millo/mainzo mesto, nin ó carro nin ó cesto.* [2001] (11203).
- Miña nai e maíla túa van xuntas á romería, a miña nai vén borracha pero a túa xa non se tiña.* [2004] (45645-4109).
- Miña nai e maíla túa van xuntas a san Cibrán, deixan as portas abertas e levan as chaves na man.* [2004] (45645-4108).
- Moi mal me quer o que nun compromiso me quixo meter.* [1998] (17330-13222).
- Moita chuvia en xaneiro, mala anada.* [2003] (11677-6309).
- Moitas olas ó lume e un garvanzo a cocer.* [2004] (45647-4304).
- Moitas olas ó lume e un garvanzo a cocer.* [2004] (45679-7533).
- Moito come o tolo e máis tolo é quen llo dá.* [1995-1997] (21127-13443).
- Moito e ben non fai ninguén.* [2004] (45649-4501).
- Moito e ben non hai quen.* [2004] (45612-0813).
- Moito gañou o que noutro escarmentou.* [2004] (45662-5859).
- Moito gasta o hóspede que vén pero máis gasta o que o mantén.* [1998] (17330-21381).
- 2** *Moito tes que saber para cogomelos comer.* [2003] (11615-0108). [2004] (45663-5910).
- Moitos durmindo fan máis que moitos oíndo.* [2004] (45662-5877).
- Moitos oficios ten Pericón e ningún bon.* [2003] (11636-2254).
- 2** *Moitos parentes hai para aconsellar, mais para non remediar.* [2004] (45641-3717). [2004] (45625-2120).
- Moitos poucos fan un moito.* [2004] (45662-5834).
- 3** *Monte duro, pan seguro.* [1998] (17330-19353). [2004] (45679-7502). [2003] (11672-5809).
- Morren os gatos e alégranse os ratos.* [1998] (17330-23414).
- Morreu o can, acabouse a rabia.* [2004] (45664-6012).
- 2** *Mosca soa non fai verán.* [2004] (45679-7503). [2004] (45647-4310).
- Mula que fai "hin" e muller que charla latín non se fixeron para min.* [1998] (17330-16294).
- Muller bonacha non ten conta da súa conacha.* [2003] (11673-5907).
- Muller costureira e home troiteiro, nin boa meda nin bo palleiro.* [2001] (11203).
- Muller delgada, ben enconada.* [2003] (11629-1511).
- Muller doente, muller pra sempre.* [2007] (30621).
- Muller e forno con un hai abondo.* [2003] (11617-0306).
- Muller fraca, cona de vaca.* [2003] (11615-0105).
- Muller lareira ou puta ou meiga.* [2004] (45694-9011).
- Muller lareira, puta ou meiga.* [2004] (456101-9714).
- Muller larmeira ou puta ou meiga.* [2004] (45695-9103).
- Muller morta non fala.* [2001] (11203).
- 5** *Muller morta, sete á porta.* [2004] (45630-2616). [2004] (45698-9409). [2004] (456101-9703). [2003] (11640-2609). [2004] (45694-9005).
- Muller morta, sete na porta.* [2003] (11651-3709).
- Muller peluda, muller forzada.* [2004] (45634-3011).
- Muller peluda, na cama cogonuda.* [2004] (45634-3012).
- Muller prosmeira, ou puta ou meiga.* [2003] (11629-1508).
- Muller que asubía e galiña que canta coma o capón, na miña casa non.* [2004] (45646-4206).
- Muller riseira, ou puta ou peideira.* [1995-1997] (21126-12427).
- 2** *Muller *flaca, cona de vaca.* [2003] (11629-1512). [2003] (11633-1902).
- Mulleres salameira, puta ou meiga.* [2003] (11626-1207).

- Muller, vento e ventura axiña mudan.* [2001] (11203).
- 2** *Na casa de ferreiro, coitelo de pau.* [1995] (41784). [1995-1997] (21116-05094).
- Na casa do abade comede e bebede.* [1998] (17330-01002).
- Na casa do ferreiro, coitelo de pau; e na do carpinteiro, sentarse no chao.* [2001] (11203).
- 2** *Na casa do ferreiro, coitelo de pau.* [2004] (45623-1903). [2004] (45621-1702).
- Na casa do ferreiro, coitelo de pau; e na do carpinteiro, sentarse no chau.* [2007] (30632).
- 4** *Na casa do ferreiro, coitelo de pau.* [2004] (45675-7107). [2004] (45670-6607). [2007] (30625). [2004] (45666-6210).
- 2** *Na casa do ferreiro, *cuchillo de pau.* [2003] (11664-5005). [2003] (11634-2006).
- Na casa do que anda a traballar pode ronda-la fame, mais non pode entrar.* [2004] (45662-5861).
- Na guerra do amor o que foxe é o vencedor.* [2003] (11636-2236).
- Na lúa de xaneiro vese a formiga no carreiro.* [2001] (11203).
- Na minguante de xaneiro corta o teu madeiro.* [2001] (11203).
- Na moita necesidade coñécese o amigo de verdade.* [2001] (11203).
- Na primavera, o sangue altera.* [2004] (45607-0207).
- Na sepultura amolece ata a carne máis dura.* [1998] (17330-26478).
- 2** *Na terra de lobos, hai que ouvear coma todos.* [1995-1997] (21127-13471). [2007] (30640).
- Na terra do home o que non traballa non come.* [2004] (45650-4602).
- Na terra dos lobos, hai que ouvear coma todos.* [1995-1997] (21123-09271).
- 2** *Na terra do meu home o que non traballa non come.* [2003] (11652-3810). [2003] (11656-4205).
- Na terra do meu home quen non traballa, non come.* [1996] (417119).
- Na terra e no mar afoga o que non sabe nadar.* [2004] (45688-8401).
- 3** *Na terra, galo; e no mar, galiña.* [2003] (11635-2108). [2003] (11665-5109). [2004] (45695-9106).
- Nadal mollado e xaneiro ben mollado.* [2004] (45615-1108).
- Nadal mollado, xaneiro ben xeado.* [2004] (45616-1210).
- Nadal mollado, xaneiro xeado.* [2001] (11203).
- Nadal mollado, xaneiro xiado.* [2007] (30620).
- Nas ponlas das arboriñas chían merlos e andoriñas.* [2004] (45611-0707).
- Nas unllas e nos pés has imitar a quen es.* [1995-1997] (21126-12417).
- Nas uñas ou nos pés has de tirar a quen es.* [2004] (45664-6015).
- Néboa de setembro trae o sur no ventre.* [2001] (11203).
- Néboa no Miño, a auga vén de camiño.* [2001] (11203).
- Nen a viña ó pé do camiño, nen a casa á beira do río.* [1998] (17330-26495).
- Nen herba no trigo, nen sospeita no amigo.* [1998] (17330-18322).
- Nen ola a lume sen touciño, nen comida na mesa sen viño.* [1998] (17330-25456).
- Nen voda sen canto, nen enterro sen pranto.* [1998] (17330-08134).
- Nenas, barbas de home, canto dá, canto come.* [1995-1997] (21126-12406).
- Neve febreiriña pica a galiña.* [2007] (30620).
- 3** *Neve febreiriña tarde vén e logo camiña.* [2004] (45650-4625). [2004] (45642-3819). [1995-1997] (21116-05097).
- Nin casa á beira do río, nin viño ó pé do camino.* [2007] (30634).
- Nin de vello nin de novo sentes o cu no coio.* [1995-1997] (21126-12405).
- Nin o cura nin o Papa: de cagar ninguén se escapa.* [2001] (11203).
- Ningún mono ve o seu rabo.* [2007] (30632).
- Ningún pote sen caldiño e ningún xantar sen bo viño.* [1995-1997] (21116-09294).
- No agosto nin muller, nin viño, nin mosto.* [2001] (11203).
- No agosto nin viños, nin muller, nin mosto.* [2004] (45677-7308).
- No camiño de Santiago tanto anda o coxo coma o sano.* [2003] (11677-6306).
- No camiño de Santiago, tanto anda o coxo coma o san.* [1995-1997] (21123-09267).
- No Carballiño hai moita auga e pouco viño.* [2001] (11203).
- No Carballiño, bo pan e bo viño.* [2001] (11203).
- No día de san Martiño abilla o teu viño.* [2004] (45697-9318).
- 2** *No día de san Xoán, a sardiña molla o pan.* [2003] (11624-1008). [2003] (11625-1105).
- No día trece, nin te cases nin te embarques.* [2007] (30637).
- No entroido cura o coiro.* [2001] (11203).

- No estercar e no sachar, non debes reparar se queres colleitar.* [1998] (17330-17298).
- No magosto, castañas con mosto.* [2007] (30632).
- No maio aínda a vella queima o tallo.* [2004] (45686-8207).
- No maio de meu caio.* [2007] (30615).
- No mal de morte non hai médico que acerte.* [2003] (11637-2307).
- No martes, non te cases nin te embarques, nin o teu porquiño mates.* [2004] (45664-6013).
- No marzo pola mañán trémelle a boca ó can, a mediodía enxamea a colmea e á noite chove e escarpetea.* [2007] (30636).
- No mes de abril fai queixos a mil.* [2001] (11203).
- No mes de maio, a vella queima o saio.* [2003] (11627-1309).
- No mes de maio, a vella queima o tallo.* [2003] (11630-1603).
- 2** *No mes de maio, María queima o saio.* [2003] (11619-0501). [2003] (11624-1006).
- No mes de marzo e abril sae o cuco do cubil.* [1995-1997] (21116-10331).
- No mes de Nadal, cada ovella ó seu corral.* [2004] (45674-7005).
- No mes de outono sementa o trigo, Ramón.* [1995-1997] (21116-06154).
- No mes de outono, a carne cómea o seu dono.* [1995-1997] (21117-01019).
- No mes de san Martiño pon para el e para o veciño.* [1995] (41770).
- No mes de san Xoán, a sardiña molla o pan.* [2003] (11642-2802).
- 2** *No mes de san Xoán, as sardiñas mollan o pan.* [2003] (11663-4910). [2003] (11646-3209).
- No mes de san Xoán, auga canto mexa un can.* [2004] (45638-3404).
- No mes de Santos sacha a horta e capa o rancho.* [2001] (11203).
- No mes de xaneiro e cos pés no braseiro.* [2007] (30620).
- No mes de xaneiro non se dan os bos días nin se quita o sombreiro.* [2001] (11203).
- No mes de xaneiro sube ó outeiro: se ves verdexar, ponte a chorar; e se ves terrexar, ponte a cantar.* [2001] (11203).
- No mes de xaneiro súbete ó outeiro; se velos terrexar, ponte a cantar.* [2004] (45679-7522).
- No mes de xaneiro súbete ó outeiro; se ves terrear, ponte a cantar; e se ves reverdear, ponte a chorar.* [1995-1997] (21116-06147).
- No mes de xaneiro súbete ó outeiro: se velos teus campos verdexar, ponte a chorar; se os ves terrexar, ponte a cantar.* [2004] (45665-6105).
- No mes de xaneiro, cada surco seu regueiro.* [2007] (30641).
- 2** *No mes de xaneiro, sete lobos ó carreiro.* [1995-1997] (21129-14495). [1995-1997] (21116-08212).
- No mes dos mortos, mata os porcos.* [2004] (45688-8416).
- No mingunte de xaneiro corta o teu madeiro.* [2004] (45688-8417).
- No nacer e no morrer todos iguais temos que ser.* [1998] (17330-23419).
- No que outro toca, nin poñas man nin abras boca.* [2003] (11675-6114).
- No san Blas, dúas horas máis.* [2004] (45686-8211).
- 2** *No san Martiño mata o teu porquiño.* [2004] (45654-5002). [2004] (45612-0811).
- No san Martiño xa podes matar o teu porquiño.* [2004] (45620-1603).
- No san Martiño, antes morto que sen viño.* [2007] (30621).
- No san Martiño, trompos ó camiño; e en san Amaro, trompos ó faiado.* [2007] (30621).
- No san Martiño, trompos ó camiño.* [2004] (45654-5001).
- No san Xoán aínda veñen dez días para cardar lan.* [2001] (11203).
- No tempo de cuco na mañá me mollo e na tarde me enxougo.* [2007] (30623).
- No tempo do cuco pola mañá me mollo e pola tarde me enxougo.* [2007] (30628).
- No tempo dos figos non hai amigos.* [1998] (17330-17314).
- No tomar e dar é fácil berrar.* [1995-1997] (21127-13448).
- No trato e en ovellas, non méta-lo que teñas.* [1995-1997] (21126-11384).
- No venres non cases a filla nin tezas a tea.* [2007] (30637).
- No xaneiro súbete o outeiro; se ves verdexar, bótate a chorar; se ves secar, bótate a cantar.* [2007] (30624).
- No xaneiro, a raia sabe a carneiro.* [2003] (11619-0505).
- Noites alegres, mañáns tristes.* [2007] (30632).
- Non amanses poldros se queres ter ben os ósos.* [2007] (30635).
- Non as fagas, non as temas.* [2003] (11675-6115).

- Non busques a moza na romaría, búscala na casa coa roupa de cada día.* [2004] (45689-8504).
- Non comer por ter comido non che é mal perigo.* [2003] (11629-1507).
- Non deitarás sen saber algo máis.* [1995] (41786).
- Non deixes pa mañán o que poidas facer hoxe.* [2004] (45635-3112).
- 2** *Non deixes para mañá o que poidas facer hoxe.* [2004] (45637-3307). [2003] (11662-4810).
- Non deixes para mañán o que poidas facer hoxe.* [2004] (45641-3714).
- Non deixes pra mañá o que poidas facer hoxe.* [1995-1997] (21122-07184).
- Non é limpo o que limpa, senón o que non lixa.* [1998] (17330-22408).
- Non é máis rico o que máis ten, senón o que menos necesita.* [2004] (45686-8201).
- 3** *Non é ouro todo o que reloce.* [2004] (45682-7810). [1995] (417101). [1998] (17330-19349).
- Non é ouro todo o que reluce.* [2003] (11663-4907).
- Non é pobre o que ten pouco, senón o que cobiza moito.* [1998] (17330-24452).
- Non é sempre mellor o camiño máis curto.* [2004] (45648-4419).
- Non é só de nós a eira, nela malla quen queira.* [1996] (417119).
- Non é só de nós a eira, pois malla nela quen queira.* [1995-1997] (21127-13474).
- Non fala mellor quen máis voces dá.* [2004] (45648-4409).
- Non firmes carta que non leas, non bebas agua que non vexas.* [1998] (17330-15258).
- Non firmes sen ler, nen bebas sen comer.* [1998] (17330-15259).
- 3** *Non hai atallo, sen traballo.* [2007] (30620). [2001] (11203). [2004] (45678-7409).
- Non hai ben que por mal non veña.* [1995-1997] (21118-04092).
- Non hai bo que non poida ser mellor nin malo que non poida ser peor.* [2004] (45625-2121).
- Non hai cousa pequena que o seu valor non teña.* [1998] (17330-14234).
- Non hai dúas sen tres.* [2004] (45630-2606).
- Non hai mal que cen anos dure, nin corpo que o resista.* [1995-1997] (21127-13455).
- 4** *Non hai mal que cen anos dure.* [1995] (41762). [2003] (11618-0406). [2004] (45619-1506). [2004] (45633-2909).
- Non hai mal que dure cen anos, nin corpo que o resista.* [1995] (41786).
- 10** *Non hai mal que por ben non veña.* [2004] (45622-1803). [1995-1997] (21127-13454). [2004] (45619-1516). [2004] (45629-2504). [2003] (11618-0405). [2004] (45686-8205). [2004] (45668-6410). [2004] (45612-0807). [2001] (11203). [2004] (45642-3830).
- Non hai mellor bocado que o furtado.* [1998] (17330-08133).
- Non hai mellor lotería que o traballo de cada día.* [2004] (45689-8507).
- Non hai moito que non se acabe, nin pouco que non chegue.* [1995-1997] (21123-09257).
- Non hai muller máis esbarrigada cá dos tres meses embarazada.* [1995-1997] (21126-12414).
- Non hai nin moito que non chegue, nen moito que non remate.* [2004] (45619-1509).
- Non hai palleiro sen palla.* [2003] (11656-4210).
- Non hai pedra por dura que sexa que non amoleza.* [1998] (17330-24449).
- Non hai pega sen mancha negra.* [2001] (11203).
- Non hai peor cego que o que non quere ver.* [2004] (45650-4615).
- Non hai peor cuña que a da mesma rama.* [2004] (45664-6016).
- 3** *Non hai pouco que non chegue nin moito que non se acabe.* [2001] (11203). [1995-1997] (21122-07183). [1995-1997] (21126-12408).
- 2** *Non hai quinto malo.* [2004] (45630-2610). [2004] (456101-9710).
- 3** *Non hai refrán que non diga unha verdade.* [2004] (45679-7539). [2004] (45647-4303). [2004] (45670-6601).
- Non hai sabado sin sol e María sen amor.* [2004] (45674-7003).
- Non hai segredo que o tempo non descubra.* [1998] (17330-26474).
- Non hai tres sen catro.* [2004] (45628-2407).
- Non hai vida que non sexa reñida.* [2001] (11203).
- Non lle pidas o mal ó veciño que vén polo camiño.* [2001] (11203).
- Non lle pidas peras ó olmo.* [2004] (45649-4503).
- 2** *Non pidas a quen pediu, nin sirvas a quen serviu.* [2003] (11652-3807). [1995-1997] (21116-09285).
- Non pode pecar de gula quen nunca tuvo fortuna.* [1998] (17330-16291).
- 2** *Non por moito madrugar amañece máis cedo.* [2001] (11203). [2004] (45616-1203).
- Non por moito madrugar amence máis cedo.* [1995-1997] (21126-11377).
- Non por moito madrugar amence máis pronto.* [2004] (45650-4612).

- Non por moito madrugar amence máis *temprano.* [2003] (11644-3016).
- Non por moito madrugar ó día has de apurar.* [1995] (41773).
- 2** *Non por moito madrugar te levantas máis *temprano.* [2003] (11669-5505). [2003] (11668-5405).
- Non por moito madrugar *amanece máis cedo.* [2004] (45641-3704).
- Non por moito rezar te has de salvar.* [1998] (17330-25465).
- Non por moito madrugar *amanece máis cedo.* [2003] (11632-1804).
- Non queiras para *nadie o que non queiras para ti.* [2004] (45662-5884).
- Non queres caldo, dúas tazas.* [2004] (45631-2713).
- Non sabe gobernar o que non sabe negar.* [1998] (17330-16287).
- Non se agarran as troitas coas bragas enxoitas.* [2007] (30641).
- Non se fai o palleiro sin palla.* [2004] (45665-6104).
- 3** *Non se fai palleiro sen palla.* [2004] (45684-8012). [2001] (11203). [2001] (11203).
- Non se gaña o pan sen afán.* [1998] (17330-16276).
- Non se gañou Zamora nunha hora.* [2003] (11676-6203).
- 2** *Non se pescan as troitas coas pernas enxoitas.* [1995-1997] (21123-09261). [1996] (417119).
- Non se pode estirar o pé máis cá manta.* [2001] (11203).
- Non sintas o tempo perdido, senón o que poidas perder.* [1995-1997] (21116-09283).
- Non sirvas a quen serviu e non pidas a quen pediu.* [2001] (11203).
- Non sirvas a quen serviu, nen mandes a quen mandou.* [1998] (17330-26480).
- Non sirvas a quen serve, nen pidas a quen pide.* [2004] (45654-5009).
- 2** *Non te arrimes ós señores, nin ás varandas dos corredores.* [2004] (45627-2308). [2004] (45625-2119).
- Non te deitarás sen saber algo máis.* [2004] (45684-8021).
- Non te deitarás sen saber unha cousa máis.* [2004] (45623-1918).
- Non te fies da cara, que ata ó pai o fillo engana.* [2001] (11203).
- Non te fies do ceo estrelado nin do amigo reconciliado.* [2001] (11203).
- Non te fies, nen confíes, nin prestes e vivirás coma as xentes.* [1998] (17330-17313).
- Non te ilusiones, eres de barro e pronto romperás como un cacharro.* [2004] (45652-4803).
- Non te rías do mal do veciño, que vén o teu polo camiño.* [2001] (11203).
- 2** *Non ter lume nin fume.* [2004] (45684-8009). [2004] (45615-1103).
- Non ter máis que o día e a noite.* [1995-1997] (21127-13479).
- Non todo o que reloxe é ouro.* [2004] (45624-2007).
- 2** *Non todo o que reluce é ouro.* [2003] (11644-3012). [2004] (45640-3610).
- Non todos os días son martes de Entroido.* [1995-1997] (21126-12415).
- Non vendas a pel do oso sen antes darlle caza ó oso.* [1995-1997] (21116-10325).
- Non vendimes uva mollada e quítallo ó pobre se o ten.* [2004] (45625-2109).
- Noras e xenros todo son remendos.* [2004] (45623-1914).
- Noreste de serán, vendaval pola mañá.* [2001] (11203).
- 3** *Norte escuro, vendaval seguro.* [2003] (11651-3710). [2001] (11203). [1998] (17330-23426).
- Nos días de gloria esquecense as memorias.* [1998] (17330-16286).
- Novembro tronado, malo po pastor, peor po gando.* [2004] (45671-6703).
- Novembro, que *dichoso é este mes, que entra con Santos e remata con san Andrés.* [1995-1997] (21129-14505).
- Nubes á montaña, vellas á borralla; nubes á ribeira, vellas á raxeira.* [2001] (11203).
- Nubes a nacente, choiva de repente.* [2004] (45659-5508).
- 2** *Nunca crego caeu de carballo.* [1995] (41770). [1995] (417113).
- 2** *Nunca chove a ghusto de todos.* [2004] (45673-6909). [2004] (45687-8308).
- Nunca chove a gusto de todos.* [2004] (45676-7210).
- Nunca chove como trona.* [2007] (30632).
- Nunca chove ó gusto de todos.* [2004] (45612-0806).
- Nunca choveu que non arraiara.* [2004] (45639-3509).
- 6** *Nunca choveu que non escampara.* [2007] (30636). [2004] (45619-1503). [2004] (45616-1213). [2007] (30633). [2004] (45675-7103). [2007] (30632).

- Nunca choveu que non escampase.* [2001] (11203).
- Nunca digas desta *agua non beberei.* [2004] (45664-6005).
- 2** *Nunca é tarde cando a *dicha é boa.* [2003] (11644-3002). [2004] (45629-2506).
- Nunca faltou un roto para un descosido.* [2001] (11203).
- Nunca moito custou pouco.* [1998] (17330-23428).
- Nunca mordas a man que te alimenta.* [2007] (30625).
- Nunca o can morde á cadela.* [1998] (17330-19354).
- Nunca pidas a quen pediu, nin sirvas a quen serviu.* [2007] (30617).
- Nunca sirvas a quen sirveu, nin pidas a quen pideu.* [2004] (45664-6008).
- Nunca te deitarás sen saber algo máis.* [2004] (45691-8709).
- 2** *Nunca te deitarás sen saber unha cousa máis.* [1995-1997] (21116-03054). [2004] (45635-3104).
- Nunca te deitarás sin saber unha cousa máis.* [2003] (11662-4805).
- Nunca te *acostarás sen saber unha cousa máis.* [2004] (45619-1511).
- Nunca un lobo come a outro.* [2004] (45662-5847).
- O abril que non chove deixa o labrego pobre.* [2004] (45616-1204).
- O abril que non chove deixa ó labrego pobre.* [2004] (45677-7304).
- 2** *O aforrar non é por moito traballar, senón por moito gañar e pouco gastar.* [1995-1997] (21127-12430). [1995-1997] (21116-05101).
- 2** *O amigo e o bo tempo múdanse co vento.* [2001] (11203). [2001] (11203).
- 2** *O amigo leal e franco ese é un merlo branco.* [1995-1997] (21116-05104). [1995-1997] (21127-12433).
- O amigo verdadeiro vai ó Pico o vinte de xaneiro.* [2001] (11203).
- O amor e a lúa se non medra, recúa.* [2004] (45683-7907).
- O amor é fogo, pero con el non se coce o cazolo.* [1995-1997] (21128-13492).
- O amor e o viño sacan o home de liño.* [2004] (45697-9319).
- O bo comer e o bo vivir xuntos non *solen vir.* [2003] (11675-6106).
- O bo nome vale máis que toda a riqueza para un home.* [1998] (17330-23425).
- O bo repartido chega a moitos.* [2004] (45634-3021).
- O bo taberneiro antes de vender o viño bautízao primeiro.* [1995-1997] (21122-07165).
- O bo taberneiro bautiza o viño primeiro.* [2007] (30625).
- O bo viño trae a venda consigo.* [2003] (11677-6304).
- O boi ceibo lámbese por calquera lado e preso por ningún costado.* [1995-1997] (21116-06152).
- O boi, onde paze; e o home, onde nace.* [1998] (17330-23431).
- O bon compañeiro fai o camiño máis lixeiro.* [1998] (17330-13221).
- O bon esmoleiro non debe ser bullangueiro nen pregoeiro.* [1998] (17330-18330).
- O bon estudante, morto de sono e farto de fame.* [1998] (17330-17305).
- O bon ladrón que entra na casa, primeiro mira a saída cá entrada.* [1998] (17330-22397).
- O cabalo na cuadra, coma ou non, paga.* [1995-1997] (21123-09275).
- O caldeiro no lameiro e o pote no trasfugueiro.* [1998] (17330-11187).
- O calor ó remate do mes, volta outra vez.* [2004] (45683-7905).
- O can no palleiro nunca quere compañeiro.* [2001] (11203).
- O capón que se fai galo, azoutalo.* [2004] (45662-5853).
- O cárcere e a cuaresma para os pobres se fixeron.* [1998] (17330-12200).
- O cardo non mata aínda que o mande a estaca.* [1998] (17330-13231).
- O caro é ás veces barato e o barato adoita saír caro.* [1995-1997] (21127-13442).
- O caro é ás veces barato e o barato adoita ser caro.* [1995-1997] (21116-06113).
- 2** *O casado casa quere.* [2003] (11656-4208). [2007] (30632).
- O castiñeiro é moi pillo, por unha risada perdeu a añada.* [1995] (41777).
- O cebo é o que engana, non o pescador nen a cana.* [1998] (17330-12208).
- O coello polo san Xoán e a perdiz por *Navidá.* [1995-1997] (21122-07163).
- O coello por san Xoán e a perdiz polo Nadal.* [2003] (11660-4626).
- O coello por san Xoán e a perdiz por Navidade.* [2004] (45662-5855).
- O comer e cozar o mal está en comezar.* [1998] (17330-13216).

- O comer non fai fame e o beber non fai sede.* [1995] (41770).
- O cuco no abril vive e no maio revive.* [2004] (45662-5829).
- O de novo baila dereito e o de vello aínda lle dá xeito.* [2003] (11644-3014).
- O de que novo non traballa, de vello durme na palla.* [2004] (45669-6503).
- O derradeiro, ou moi cargado ou vai baldeiro.* [2003] (11670-5601).
- O dez de agosto é san Lourenzo e vén co seu caldeiro penzo.* [2001] (11203).
- O dezaoitto de xullo é santa Mariña e vén coa súa regazadiña.* [2001] (11203).
- O día de calor arrúpate mellor.* [1998] (17330-11190).
- O día de Candelaria se chove ou venta aínda o inverno entra e se flora xa vai fóra.* [2004] (45617-1316).
- O día de san Xoán créballe a primeira raíz ó pan.* [2007] (30620).
- O día de santa Lucía mengua a noite e crece o día.* [1995-1997] (21124-10298).
- O día dous de febreiro é a Candelaria: se a Candelaria chora, inverno fóra; se ri, inverno aquí; que chore que deixe de chorar, mitá do inverno está de pasar.* [1995-1997] (21116-03063).
- O diñeiro do pobre aínda que queira acougar non pode.* [1998] (17330-14245).
- O diñeiro é para contalo e as chaves para gardalo.* [1995-1997] (21127-13451).
- O diñeiro é para contalo, as chaves para gardalo.* [1995-1997] (21116-06118).
- O escribán nunca escribe en van.* [1998] (17330-18325).
- O escudeiro cando non ten que comer colle a viola e ponse a tanxer.* [1998] (17330-18327).
- O exemplo é a mellor *enseñanza.* [2007] (30626).
- Ó feito, peito.* [2007] (30621).
- O fungo bo pronto deixa de selo.* [2004] (45669-6506).
- O galgo que moitas lebres levanta algunha mata.* [1998] (17330-15270).
- O galo de xaneiro vale un carneiro.* [2007] (30635).
- O galo, cando canta, é que é día.* [2001] (11203).
- O gando de pico non fai ó dono rico.* [2004] (45688-8414).
- O gato de escaldado ten medo á auga fría.* [1995-1997] (21117-02040).
- O gato escaldado da auga fría escapa.* [2001] (11203).
- O hábito non fai ó monxe.* [2004] (45633-2906).
- O home cazador ten fama de comedor.* [2007] (30616).
- O home é lume e a muller estopa, vén o demo e sopra.* [1998] (17330-17304).
- O home e o can van a onde lle dan.* [2004] (45636-3206).
- 3** *O home e o oso, canto máis feo, máis fermoso.* [2001] (11203). [1995-1997] (21118-04082). [1995-1997] (21122-07200).
- O home e o oso, canto máis peludo, máis fermoso.* [1995-1997] (21116-10324).
- O home falador nin por eso é máis cazador.* [2004] (45623-1915).
- O home propón, Deus dispón e a muller todo o descompón.* [2001] (11203).
- O home que ten fame e frío facilmente é sometido ó seu inimigo.* [1995-1997] (21116-05099).
- O inferno está cheo de bos desexos; e o ceo, de boas obras.* [2004] (45697-9308).
- O inimigo non vale de testigo.* [1998] (17330-21386).
- O inverno non pasou ata que abril non se acabou.* [2007] (30620).
- O labor comenzado que non cho vexa sogro nen cuñado.* [1998] (17330-21390).
- Ó levar a fama, levar o proveito.* [2004] (45664-6011).
- O liño que se sembra por san Marcos, nin vén nado nin no saco.* [2004] (45670-6613).
- O louco e o ar deixádeos pasar.* [1998] (17330-20358).
- O lume de fóra, nin quenta nin chora.* [1995-1997] (21126-12409).
- O lume do ladrón arde por baixo e por riba non.* [1998] (17330-20365).
- O maio louro e san Xoán claro vale máis que os bois e o carro.* [2007] (30617).
- 4** *Ó mal tempo, boa cara.* [1995-1997] (21117-01018). [2007] (30636). [2004] (45668-6415). [2003] (11660-4605).
- O malo vaia e veña, e o bo nunca se perda.* [1998] (17330-19345).
- O malo, amalo.* [2003] (11636-2237).
- O mar desde os montes parecen fontes.* [2003] (11635-2111).
- O marido ámao como amigo e témeo como inimigo.* [1998] (17330-19340).

- O marido ten que ter prudencia e a muller paciencia.* [1998] (17330-19339).
- 2** *O martes, nin te cases nin te embarques.* [2003] (11619-0504). [2003] (11625-1114).
- O martes, non te cases nin te embarques.* [2003] (11624-1003).
- Ó matar os porcos, praceres e xogos; ó comer as morcillas é risas, e ó pagar os diñeiros, dores choriqueiros.* [2004] (45679-7536).
- O medo é libre, cada un ten o que quere.* [2004] (45636-3210).
- O mellor amigo non é o veciño.* [2004] (45662-5846).
- O mellor da mosedá está na tenda.* [2004] (45670-6608).
- O Miño leva a fama e o Sil leva a auga.* [1995-1997] (21122-07197).
- O moito estirar fai ás veces quebrar ou rachar.* [1998] (17330-17303).
- O moito folgar tamén chega a cansar.* [1998] (17330-15264).
- 2** *O morto e o arrimado, ós tres días apestan.* [2004] (45618-1411). [2004] (45660-5608).
- O nabo é serión e un ano está debaixo do torrón; a liñaza, aferventada, ós tres días está nada.* [1995-1997] (21126-12425).
- O namorado non quere ser aconsellado.* [1998] (17330-23421).
- O neno é como a cera, faise del o que se queira.* [2004] (45629-2510).
- O neno e o can van según os afán.* [1995-1997] (21126-11379).
- O neno e o can, según o afán.* [1995-1997] (21122-07201).
- O nome dura máis có home.* [1998] (17330-23424).
- O norte a chover é como o borracho a beber.* [2003] (11648-3408).
- O ollo do amo engorda ó cabalo.* [2001] (11203).
- O ollo do dono engorda ó cabalo.* [1995] (41786).
- O outono a chegar, porco a cebar.* [2003] (11655-4107).
- O pan ben arrendado éncelle a eira ó seu amo.* [2001] (11203).
- O pan de millo mantén a fame na casa.* [2001] (11203).
- 2** *O pan de trigo ou de centeo, máis vale no bandullo que no seo.* [2004] (45642-3817). [1995-1997] (21116-01008). [2007] (30644).
- O pan que foi ben sachado enche o hórreo do seu amo.* [2001] (11203).
- O pan que non se vende despois de ir á feira é coma fariña que non se peneira.* [2007] (30644).
- O pan que non se vende despois de ir á feira é como fariña que non se peneira.* [1995-1997] (21116-01014).
- 6** *Ó pan, pan; e ó viño, viño.* [2007] (30636). [2004] (45698-9403). [2004] (45660-5613). [2004] (45692-8808). [2004] (45654-5012). [2004] (45642-3822).
- Ó pan, pan; ó viño, viño e ó gazpacho, boi pepiño.* [2004] (45661-5703).
- O pan, *polo cor e o viño, polo sabor.* [2007] (30639).
- 2** *Ó pasa-lo carrameiro, ten coidado, mariñeiro.* [1995-1997] (21122-07177). [1995-1997] (21123-09252).
- O pastor no mes de san Xoán come tanto queixo coma pan.* [1995-1997] (21116-06125).
- O patrón é o patrón e sempre ten razón, queiras ou non.* [2003] (11635-2107).
- O paxaro cando chove mete o rabo na silveira, así fai unha moza cando non ten quen a queira.* [2004] (45658-5406).
- O pecado calado, medio perdoado.* [2004] (45607-0203).
- O peixe de maio a quen cho pide dállo.* [2003] (11677-6341).
- O peixe de maio que o parta un raio.* [2004] (45651-4711).
- O pequeno e o can é según o afán.* [1995-1997] (21117-02032).
- O piollo na camisa lavada corre que traspón.* [2007] (30629).
- Ó pisa-lo carrameiro ten coidado mariñeiro.* [1996] (417119).
- O pito de xaneiro vale por un carneiro.* [1995] (41788).
- O primeiro de abril van os burros onde non deben de ir.* [2007] (30638).
- O primeiro de maio van os burros ó ensaio.* [2007] (30638).
- O primeiro millo é dos paxaros.* [2007] (30620).
- O que a bo árbore se arrima, boa sombra che cobixe.* [2003] (11647-3302).
- O que a ferro mata, a ferro morre.* [1998] (17330-17311).
- O que a lonxe vai casar, chata leva ou vai buscar.* [1995-1997] (21116-03062).
- O que a *bo árbore se arrima, boa sombra *lle cobixa.* [1995-1997] (21117-02034).
- 2** *O que algo quere, algo lle costa.* [2004] (45634-3010). [2004] (45640-3607).

- 3** *O que algo quere, algo lle custa.* [2004] (45622-1805). [2004] (45662-5860). [2001] (11203).
- O que ás doce do día está na praza ou non ten que xantar ou non ten casa.* [1998] (17330-25458).
- O que atope tallada de carne que a coma e que cale.* [1998] (17330-26484).
- Ó que bebe viño, chéiralle o fociño.* [2001] (11203).
- 3** *O que ben vai, ben parece.* [2003] (11641-2704). [2003] (11674-6001). [2003] (11652-3802).
- O que cala fastidia a quen fala.* [2004] (45644-4008).
- O que cala, ben fala.* [1998] (17330-11186).
- O que canta seu mal espanta.* [2007] (30636).
- O que come de pé nunca cheo é.* [2004] (45672-6808).
- O que compra e minte na súa bolsa o sinte.* [2004] (45618-1406).
- O que con auga se cura, pouco dura.* [2004] (45662-5851).
- O que con cans se deita con pulgas se levanta.* [1995-1997] (21117-02033).
- O que con ferro mata, co ferro morre.* [2003] (11670-5607).
- O que con ferro mata, con ferro morre.* [2004] (45621-1704).
- O que con pequenos se deita, cagado se levanta.* [1995-1997] (21126-11385).
- O que con rapaces se deita, cagado se levanta.* [2004] (45625-2102).
- O que con rapaces se deita, cagao se levanta.* [2007] (30634).
- O que con rapaces se deita, caghado se levanta.* [2004] (45640-3603).
- O que con rapaces se deita, mexado se levanta.* [2003] (11642-2809).
- O que che dan dado non debes desprezalo.* [1998] (17330-14236).
- O que che é burro, tanto é aquí coma en Lugo.* [2007] (30640).
- O que che é burro, tanto e eiquí coma en Lugo.* [2007] (30618).
- 2** *O que chega tarde, nin oe misa nin come carne.* [2004] (45623-1917). [2003] (11655-4108).
- O que chora non mama.* [2004] (45617-1320).
- O que dá consellos non dá diñeiro.* [2003] (11635-2101).
- O que dá de último dá dúas veces.* [2003] (11641-2710).
- O que de cogumelos se farta non lle ten medo á morte.* [2004] (45669-6507).
- O que de mozo non traballa de vello dorme en palla.* [2004] (45650-4601).
- 3** *O que de mozo non traballa de vello dorme na palla.* [2004] (45641-3716). [2004] (45625-2106). [1995-1997] (21127-13468).
- O que de noite asubía polo demo pía.* [2003] (11642-2805).
- O que de novo non aforra un misto, de vello non ten un cristo.* [2001] (11203).
- 7** *O que de novo non traballa, de vello dorme na palla.* [2004] (45644-4005). [2004] (45668-6404). [1995-1997] (21117-02036). [2004] (45658-5403). [2004] (45643-3901). [2004] (45672-6801). [2001] (11203).
- O que de novo non traballa de vello durme na palla.* [2004] (45642-3803).
- O que de si mesmo se esquece, sete tundas ó día merece.* [1998] (17330-18332).
- 4** *O que de vello queira folgar, de novo ten que traballar.* [2004] (45643-3910). [2007] (30644). [2004] (45644-4002). [1995-1997] (21116-01010).
- O que de vello quere folgar, de novo ten que traballar.* [2004] (45672-6805).
- O que debía e pagou, tiña dor e sanou.* [1998] (17330-14241).
- O que deixa aberto o seu caixón convida ó ladrón.* [1998] (17330-11184).
- O que desexa o mal do veciño, o seu ben en camiño.* [2004] (45664-6006).
- O que dorme o día de Asunción é todo o ano dormiñón.* [2004] (45613-0909).
- O que é do común é de todos e non é de nengún.* [1998] (17330-13224).
- O que en agosto non dá cebada en san Xoán non fai xornada.* [1998] (17330-12206).
- 2** *O que en maio se molla, en maio se enxuga.* [2001] (11203). [2004] (45647-4326).
- O que en marzal non poda a súa viña perde a vendima.* [1995-1997] (21122-06160).
- O que en marzo defende, compra máis do que vende.* [2001] (11203).
- O que en si confía erra cada día.* [1998] (17330-13227).
- O que enredou a meada que saiba desenredala.* [1998] (17330-19346).
- O que fai un cesto fai un cento, se lle dan vergas e tempo.* [1995-1997] (21123-09268).
- O que fala sen *freno fala o seu e o *axeno.* [1995-1997] (21116-09282).
- O que foi a Castela perdeu a *silla.* [2007] (30615).

- O que foi a León *perdió o *sillón.* [2003] (11618-0415).
- O que foi señor séntalle mal ser servidor.* [1998] (17330-26479).
- 2** *O que ha de ser casado, a todo ha estar preparado!* [2003] (11618-0411). [2003] (11617-0301).
- O que ha de ser casado, a todo ha estar prestado.* [2003] (11622-0804).
- O que lonxe vai casar ou tacha leva ou tacha vai buscar.* [2001] (11203).
- O que lonxe vai casar trampa leva ou vai buscar.* [1995-1997] (21126-11366).
- O que lonxe vai casar, chata leva ou vai buscar.* [1995] (41777).
- O que lle pide mal para o veciño vénlle o seu polo camiño.* [2004] (45612-0802).
- O que lle rouba a un ladrón ten cen anos de perdón.* [2004] (45657-5308).
- 4** *O que madruga Deus lle axuda.* [2003] (11644-3001). [2004] (45668-6424). [2003] (11645-3108). [2003] (11669-5506).
- Ó que madruga Deus lle axuda.* [2007] (30636).
- O que madruga Deus o axuda.* [2007] (30626). [2001] (11203).
- 2** *O que madruga *Dios lle axuda.* [2003] (11668-5406). [2003] (11620-0606).
- 2** *O que máis dá non é o que máis ten.* [2003] (11674-6013). [2003] (11652-3804).
- 2** *O que mal anda, mal acaba.* [2004] (45657-5304). [2003] (11670-5606).
- O que mata unha abella paga cen anos pena; e quen mata un abellón, ten cen días de perdón.* [2004] (45683-7910).
- O que mata unha ovella ten cen anos de pena.* [2004] (45662-5818).
- O que mellora a Ramiro, a Xoán séntalle coma un tiro.* [2001] (11203).
- O que moito come nunca a lexos chega.* [2004] (45636-3209).
- O que moito dá logo se cansa.* [1998] (17330-14239).
- O que moito fala enfada.* [1998] (17330-17310).
- O que naceu para trapo nunca chegará a ser toalla.* [2003] (11637-2306).
- 2** *O que nada non afoga.* [2007] (30627). [2003] (11659-4503).
- 2** *O que no caldo bota viño de vello faise mociño.* [1995-1997] (21122-07167). [1998] (17330-11188).
- O que non aforra auga nin leña non aforra cousa que teña.* [2004] (45625-2115).
- O que non aforra un misto non aforra un cristo.* [2004] (45672-6809).
- O que non bima, non vendima.* [2001] (11203).
- O que non cava a terra non sabe o que hai nela.* [2001] (11203).
- O que non corre *vola.* [2003] (11667-5310).
- 11** *O que non chora non mama.* [2003] (11644-3004). [2004] (45627-2302). [2003] (11634-2008). [1998] (17330-22413). [2004] (456100-9601). [2003] (11656-4204). [2004] (45625-2124). [2004] (45639-3505). [2004] (45692-8809). [2004] (45657-5306). [2004] (45694-9002).
- O que non é delgado de fame, non hai gordo que lle gane.* [2004] (45668-6420).
- O que non fuma nin bebe, o demo llo leva por outro camiño.* [2003] (11670-5608).
- O que non garda non ten.* [2007] (30620).
- O que non herda non medra.* [1998] (17330-16293).
- O que non leva o ladrón aparece nun *rincón.* [2004] (45634-3022).
- 3** *O que non mata engorda.* [2001] (11203). [2003] (11655-4109). [2004] (45668-6419).
- 2** *O que non pasa nun ano pasa nun día.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-08240).
- O que non queira ser criticado que non dea a ocasión.* [2004] (45635-3108).
- Ó que non quere unha cunca, dánselle dúas.* [2004] (45635-3107).
- O que non quere, por que o queres?* [2003] (11667-5311).
- O que non sabe podar, non sei para qué á viña vai.* [2001] (11203).
- O que non tapa a goteira terá que face-la casa enteira.* [2004] (45690-8607).
- O que non ten carro nin bois ten que ir antes ou despois.* [2004] (45625-2104).
- O que non ten cu non pode cagar.* [2003] (11629-1503).
- O que non ten esforzo non merece xantar nen almorzo.* [1998] (17330-18328).
- O que non ten mañas non come castañas.* [2001] (11203).
- O que non ten pan xa ceou.* [2003] (11650-3609).
- O que non xoga nin perde nin gana.* [2007] (30620).
- O que o médico erra, encóbreo a terra.* [1998] (17330-19347).
- O que organiza o seu traballo non precisa pregoalo.* [2004] (45679-7501).

- O que ós 20 anos non casa, ós 30 non ten casa e ós 40 non é rico, é un borrico.* [2004] (45641-3713).
- O que ós seus cria, boa tea fia.* [2001] (11203).
- O que ós trinta non é home, ós corenta non casou, para rapazas casadeiras ese paxaro voou.* [2004] (45658-5405).
- O que outro usou a min pouco me durou.* [2007] (30632).
- O que paga o que debe desempeña o que ten.* [2003] (11632-1812).
- O que parte e reparte lévase a mellor parte.* [1995-1997] (21117-02038).
- O que perde a noite o gaña o día.* [2007] (30637).
- O que podes facer hoxe non o deixes para mañá.* [2003] (11644-3003).
- O que poidas facer hoxe non o deixes pa mañá.* [2003] (11631-1707).
- O que poidas facer hoxe non o deixes para mañán.* [2003] (11647-3310).
- 2** *O que poidas facer hoxe non o deixes para mañán.* [2003] (11632-1802). [2003] (11621-0702). [2003] (11626-1202).
- O que poidas facer hoxe non o deixes pra mañá.* [2003] (11620-0607).
- O que pola noite asubía polo demo pía.* [2003] (11659-4504).
- O que polo seu gusto morre ata a morte lle sabe.* [2007] (30621).
- O que por san Silvestre vai e alí dorme, en un ano chega e noutro volve.* [2004] (45609-0510).
- O que queira peixe que molle os pés.* [2004] (45640-3609).
- O que queira ser rico que tome o carabullo polo pico.* [1998] (17330-11197).
- 6** *O que queira troitas que molle os pés.* [2004] (45625-2123). [2004] (45628-2401). [2004] (45684-8013). [2004] (45642-3805). [2004] (45668-6429). [2004] (45687-8307).
- Ó que quere a sardiña achégalle a brasiña.* [2007] (30642).
- 2** *O que quita e non pon logo chega ó fondón.* [1995-1997] (21116-06145). [1995-1997] (21124-10313).
- O que roe as duras ben pode roer as maduras.* [1998] (17330-14251).
- 2** *O que rouba a un ladrón ten cen anos de perdón.* [2004] (45655-5102). [2007] (30636).
- O que rouba a un ladrón ten mil anos de perdón.* [2004] (45682-7806).
- O que sabe chegar e bicar non se pode queixar.* [1998] (17330-09156).
- O que se abriga debaixo da folla dúas veces se molla.* [2003] (11647-3304).
- O que se abriga debaixo das follas dúas veces se molla.* [2004] (45635-3109).
- O que se abriga debaixo dunha folla dúas veces se molla.* [2004] (45628-2402).
- O que se abriga debaixo dunha folla dúas veces se molla.* [2004] (45687-8304).
- O que se conforma coa súa sorte é feliz ata a morte.* [2007] (30624).
- O que se deixa chincar deixarase montar.* [1998] (17330-09162).
- O que se fai pola noite pola mañá aparece.* [2004] (45619-1515).
- O que se levanta cedo repara o seu e mais o alleo.* [1998] (17330-12211).
- O que se muda *Dios o axuda.* [2003] (11650-3610).
- 2** *O que se pica allos come.* [2004] (45639-3510). [2003] (11670-5604).
- O que se pica é porque allos come.* [2003] (11659-4507).
- 4** *O que sementa e cria tanto gaña de noite como de día.* [2004] (456100-9608). [2004] (45689-8514). [2003] (11661-4707). [2004] (45647-4311).
- O que tarde chega de pé se queda ou non se senta.* [1998] (17330-26477).
- O que tarde vendima cómenlle as uvas e cáganlle na viña.* [1995] (417118).
- O que ten a lingua aguda ten a costela dura.* [2004] (45622-1802).
- O que ten a lingua aguda ten que ter a costela segura.* [2001] (11203).
- 2** *O que ten a *lingua aguda ten a *costilla dura.* [2004] (45633-2911). [2004] (45631-2706).
- O que ten boca se equivoca.* [2004] (40516-0302).
- 2** *O que ten burro e vai a pé ben burro é.* [1995-1997] (21127-12435). [1995-1997] (21116-05106).
- 4** *O que ten cu ten medo.* [2007] (30641). [2003] (11631-1705). [2003] (11633-1901). [1998] (17330-14235).
- O que ten dúbida sempre acerta.* [1998] (17330-14253).
- O que ten fame e non come é porque non pode.* [2001] (11203).
- O que ten mala sorte ata polo cu lle vén a morte.* [1995-1997] (21126-12423).
- O que ten maña sempre apaña.* [1998] (17330-20372).
- O que ten mulleres, cabras e bestas sempre ten novidades frescas.* [2004] (45689-8506).

- O que ten rabo de palla ten medo que lle arda.* [2001] (11203).
- 2** *O que ten tenda que a atenda e se non que a venda.* [1995-1997] (21116-06141). [1995-1997] (21124-10309).
- O que ten unha cabra e a vende, ben se entende.* [1995-1997] (21116-03045).
- O que vive da labranza vive da esperanza.* [1998] (17330-21392).
- O que vive pobre e morre rico é ben borrico.* [1995-1997] (21127-12440).
- O que xaxúa en san Xoán ou é parvo/tolo ou non ten pan.* [2001] (11203).
- O que *rie de último, *rie *mejor.* [2003] (11663-4905).
- 2** *O que *rie último, *rie mellor.* [2004] (45633-2908). [2003] (11646-3205).
- Ó raposo durmente non lle amence a galiña no dente.* [1995-1997] (21126-11386).
- Ó rico empréñalle a besta e maila vaca; e ó probe, a muller e a gata.* [2004] (45667-6301).
- O río cando *sona auga leva.* [2003] (11638-2406).
- 2** *O río cando *sona, a auga leva.* [2003] (11665-5107). [2003] (11628-1409).
- O san Antón verdadeiro é o dezasete de xaneiro.* [2001] (11203).
- O sol de marzo mata a dama no palazo.* [2007] (30629).
- 2** *O sol de xaneiro non ten compañeiro.* [2001] (11203). [2007] (30622).
- O sol en marzo queima á raiña no pazo.* [2001] (11203).
- O sol madrugador volve o can ó palleiro.* [1995-1997] (21118-04084).
- 2** *O sol madrugueiro mete o can no palleiro.* [1995-1997] (21116-01003). [1995-1997] (21117-02043).
- O sol madrugueiro mete o can ó palleiro.* [1995-1997] (21124-10308).
- O tempo contado logo para.* [2003] (11636-2201).
- O tempo dáo Deus de balde.* [2003] (11636-2202).
- O tempo de facer os queixos bos é no tempo das nabizas.* [1995-1997] (21116-04069).
- O tempo e o diñeiro corren a paso lixeiro.* [2003] (11636-2203).
- O tempo é ouro.* [2004] (45678-7404).
- O tempo fai culleres.* [2003] (11636-2204).
- O tempo non agarda por ninguén.* [2003] (11636-2205).
- O tempo non anda para atrás.* [2003] (11636-2206).
- O tempo todo o cubre e todo o descubre.* [2003] (11675-6107).
- O tempo trai lado.* [2003] (11636-2207).
- O tendeiro e a muller sempre teñen que facer.* [1998] (17330-26489).
- O traballo nunca loce se a ganancia é pouca.* [1998] (17330-20362).
- O un de abril van os burros onde non deben ir.* [2007] (30615).
- O vagar fai culleres.* [2003] (11636-2208).
- O vello mal falado fai ó neno desvergoñado.* [1995] (41786).
- O verán de san Martiño son tres días máis un pouquiño.* [2001] (11203).
- O verao de san Martiño en cuanto un can pasa o camiño.* [2007] (30624).
- O viño de cepas vellas quenta as orelas.* [1995] (41767).
- O viño do Ribeiro fai andar ó lixeiro.* [2001] (11203).
- O viño e a uva, canto máis pinta, máis madura.* [1995-1997] (21126-12419).
- O viño e o señor hai que recibilos con honor.* [2004] (45677-7309).
- O viño que é chispeiro non precisa pregoeiro.* [1995] (41767).
- O viño que oe canta-lo peixe árdelle o eixe.* [1995] (417118).
- O viño, bebelo a modiño, gotiño a gotiño.* [2001] (11203).
- O Xoán come a carne e deixa o pan.* [2007] (30638).
- Obra empezada, medio acabada.* [2003] (11667-5307).
- Ola sin touciño ou é de estudante ou é de mesquiño.* [1998] (17330-23430).
- 4** *Ollo á mexada, si fungos da muña, van na empanada.* [2003] (11617-0307). [2003] (11615-0109). [2004] (45669-6501). [2004] (45632-2802).
- Ollo de ferreiro, gramil de carpinteiro.* [2003] (11677-6342).
- Ollo de xastre e compás de carpinteiro.* [2003] (11677-6343).
- 2** *Ollo por ollo, dente por dente.* [2004] (45660-5605). [2004] (45662-5883).
- Ollos que non ven, corazón que non doe.* [2003] (11670-5609).
- 9** *Ollos que non ven, corazón que non sente.* [2003] (11669-5511). [2001] (11203). [2004] (45644-4006). [1995-1997] (21126-11376). [2003] (11660-4609). [2007] (30618). [2007] (30639). [2003] (11662-4801). [2003] (11666-5205).

- 3** *Ollos que non ven, corazón que non sinte.* [2003] (11647-3315). [2003] (11622-0808). [1995-1997] (21117-02037).
Ollos que non ven, golpe que levas. [2007] (30628).
- 3** *Once meses piden pan e só no agosto llo dan.* [1995-1997] (21121-06139). [1995-1997] (21116-08236). [2007] (30644).
Onde entra o beber, sae o saber. [2007] (30639).
Onde fogo se fai, fume sae. [1998] (17330-15261).
Onde hai abellas, hai o mel delas. [1998] (17330-16292).
Onde hai bocadiño, alí está o bacoriño. [1998] (17330-08131).
- 3** *Onde hai galo, non canta a galiña.* [2003] (11655-4106). [2003] (11656-4207). [2003] (11652-3803).
Onde hai galo, non canta galiña. [1998] (17330-15272).
Onde hai gana, hai maña. [1998] (17330-15274).
Onde hai ouro, busca o tesouro. [2004] (45668-6427).
- 6** *Onde hai patrón, non manda mariñeiro.* [2003] (11665-5108). [2004] (45634-3004). [2003] (11635-2106). [2001] (11203). [2003] (11652-3809). [2007] (30625).
Onde hai querer, todo se fai ben. [2003] (11636-2238).
Onde hai, calquera goberna. [1998] (17330-16288).
Onde houbo lume, sempre cinsa queda. [1995-1997] (21116-09292).
Onde menos se pensa, salta a lebre. [1998] (17330-22400).
Onde nada hai, nada se saca. [2003] (11634-2010).
Onde non hai can, o zorro é capitán. [2004] (45625-2105).
Onde non se perde, algunha cousa se gaña. [1998] (17330-16277).
Onde non vexas burro, non botes carga. [2007] (30632).
Onde o boi pace, o home nace. [2001] (11203).
Onde o gasto é máis que o proveito, dá o trato por desfeito. [1998] (17330-16282).
Onde se saca e non se pon, logo se chega ó fondón. [2001] (11203).
Onde viven cen, vive ti tamén. [1995-1997] (21126-11387).
Onte vaqueiro, hoxe cabaleiro. [2004] (45634-3016).
Orellas, cuncos e pantorras escáldaas pra que non morras. [2004] (45632-2807).
- Os arroaces brincan no mar, forte norte vai dar/entrar.* [2003] (11677-6339).
Os bens do sacristán por onde veñen, van. [2001] (11203).
Os contos non enchen. [2003] (11650-3601).
Os de Palmeira beben caña pola cunca da vieira. [2001] (11203).
Os de Sanguñedo, nin vergoña nin medo. [2007] (30615).
Os días de san Xoán non sei por onde se van; en cambio os de outono teñen para todo. [2001] (11203).
Os días nones son os peores. [2001] (11203).
Os días por san Blas, hora e media máis. [2004] (45654-5008).
- 3** *Os enxamios de san Xoán se se quedan, logo se van.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-08224). [1995-1997] (21121-06130).
Os mares desde os montes parecen fontes. [2003] (11665-5110).
Os palotes de rebusco teñen *doble gusto. [2004] (45663-5906).
Os palotes do rebusco teñen dobre gusto. [2004] (45632-2804).
Os palotes rebusco teñen *doble gusto. [2004] (45669-6502).
Os pementos de Padrón, uns que pican, outros non. [1995] (41760).
Os pitos de xaneiro debaixo das aas levan o diñeiro. [2007] (30620).
Os porcos de xaneiro en maio non dan diñeiro. [2001] (11203).
Os que cabra non teñen e cabritos venden, de *donde lles veñen? [2004] (45625-2118).
Os que han ser casados han ser imitados. [1995-1997] (21122-07202).
Os que ós 20 non casan, ós 30 non ten casa e ós 40 non é rico, é un borrico. [2004] (45625-2116).
Os rapaces e leña verde todo é fume. [2007] (30641).
Os ríos non crecen con auga limpa. [2004] (45629-2515).
Os tronos de abril enchen carro e carril; e os de maio, carril e carro. [2001] (11203).
Os viños e os amores canto máis vellos, mellores. [1998] (17330-26494).
Ou nas mans ou nos pés has parecete a quen es. [1995] (417104).
Ou nas uñas ou nos pés, has de imitar a quen es. [2001] (11203).
Outono cegar, porco cebar. [2007] (30620).

- 3** *Outono quente trae o demo no ventre.* [2004] (45625-2111). [2007] (30620). [2004] (45627-2310).
Outono quente, inverno doente. [2007] (30622).
Ouvella que bala, bocado que perde. [2004] (45629-2505).
Ouvella que berra, bocado que perde. [2004] (45673-6906).
- 3** *Ovella que bala, bocado que perde.* [2007] (30637). [2007] (30628). [2007] (30642).
- 7** *Ovella que berra, bocado que perde.* [2004] (45633-2902). [2004] (45642-3801). [2001] (11203). [2003] (11628-1403). [2007] (30643). [1995-1997] (21116-03048). [2001] (11203).
- Ovella que fala, bocado que perde.* [2003] (11639-2506).
- Pa un roto, un descosido.* [2004] (45668-6411).
Paga o que debes e saberás de que padeces. [1998] (17330-24433).
Paga o que debes e sanarás do mal que tes. [1995-1997] (21126-11370).
Pagando pouco a pouco pódese ir pagando todo. [1995-1997] (21126-11372).
Pai ganador, fillo gastador. [2003] (11620-0601).
Pais traballadores, fillos perguizáns. [2007] (30629).
- 2** *Palabra e pedra solta non ten volta.* [2004] (45607-0202). [1998] (17330-24435).
- Pallas ó palleiro e galiñas no galiñeiro.* [1998] (17330-24438).
- 3** *Pan con fartura e viño con mesura.* [2004] (45642-3828). [2007] (30644). [2004] (45650-4623).
- 2** *Pan de panadeiro e viño de taberna nin farta nin goberna.* [1995-1997] (21116-01012). [2007] (30644).
- Pao de coxo, pao de neno.* [1995-1997] (21126-12410).
- Pao do coxo, pao do demo.* [2001] (11203).
- 2** *Papas e bolos, comida de todos.* [2003] (11641-2707). [2003] (11674-6006).
- Papas ó home de oficio? Pape o diaño a quen as fixo.* [1995-1997] (21126-12418).
- Para a gana de comer non hai pan reseso.* [1998] (17330-15275).
- 2** *Para a túa casa, o madeiro córtao sempre en xaneiro.* [1995-1997] (21128-13484). [1995-1997] (21116-08215).
- Para dar boas claudias o claudieiro, enxértao primeiro.* [2001] (11203).
- Para embarcar o primeiro, para desembarcar o derradeiro.* [1998] (17330-14255).
- Para gustos pintanse cores.* [2004] (45634-3019).
- Para gustos, cores; e para olores, as flores.* [2003] (11646-3207).
- 2** *Para mostra basta un botón.* [2003] (11676-6202). [2003] (11658-4410).
- Para o can vello todas son pulgas.* [2001] (11203).
- Para o dano que está feito xa non hai xeito.* [1998] (17330-14238).
- 2** *Para o ladrón da casa non hai chaves.* [2004] (45688-8408). [2004] (45690-8609).
- Para o pobre sempre é noite.* [2001] (11203).
- Para presumir hai que sufrir.* [1995] (41786).
- Para santa Catalina, o galo coa galiña.* [2004] (45609-0502).
- Para todo hai solución menos para a morte.* [1998] (17330-20374).
- Para un famento non hai pan duro.* [1995] (41774).
- Parvo é o que entra na horta e non come froita.* [1995-1997] (21127-12436).
- Pascuas enxoiatas, nin moitas nin poucas.* [2004] (45638-3406).
- Pascuas molladas, boas anadas.* [2004] (45682-7808).
- Pascuas molladas, moitas anadas; pascuas enxoiatas, nin moitas nin poucas.* [2001] (11203).
- Pascuas molladas, *señal de boas anadas.* [2004] (45638-3407).
- Pataca allea, bolsa chea.* [2003] (11620-0605).
- Patacas da lúa de febreiro van no cesto e veñen no sombreiro.* [2003] (11664-5010).
- Paxariño, ponte en vela, o que boa fai, boa lle espera.* [2003] (11637-2304).
- Paz na casa e guerra fóra.* [2003] (11677-6335).
- Pedir o inxusto para que nos dean o xusto.* [2004] (45662-5815).
- Pensa ben e non pensarás en ninguén.* [2004] (45695-9107).
- Pensa mal e acertarás.* [2004] (45648-4418).
- Pensa moito e fala pouco.* [2007] (30620).
- 2** *Pensa o ladrón que son todos da mesma condición.* [2003] (11669-5507). [2003] (11668-5407).
- 2** *Pensa o ladrón que todos son da súa condición.* [2003] (11650-3606). [2004] (45634-3017).
- Pensa o ladrón que todos son os da súas condicións.* [2004] (45631-2707).
- Perdiz moi azorada está medio asada.* [1995-1997] (21122-06162).

- Perdóoche o mal que fas polo ben que me sabes.* [2004] (45647-4302).
- Perdóoche o mal que me fas polo ben que me sabes.* [2004] (45615-1101).
- Pescador de cana máis perde que gana.* [2007] (30620).
- Pescador, cazador e gaiteiro, sempre pouco diñeiro.* [2001] (11203).
- Pillase antes un mentiroso que un coxo.* [2007] (30641).
- Pillase primeiro a un mentireiro que a un coxo.* [2003] (11639-2508).
- Pobre da cebola que vai para a tixola.* [1998] (17330-12209).
- Pobre do rato que non *sepa máis dun buraco.* [2004] (45668-6426).
- Poda curto e ara fondo, terás viño e pan abondo.* [2001] (11203).
- 2** *Poda en marzo, *vendimia no regazo.* [2003] (11621-0706). [2003] (11632-1808).
- Poda polos Santos, anque sexa nun canto.* [2001] (11203).
- Poda tardeiro e sega temperán: collerás uvas e gran.* [2001] (11203).
- 6** *Pola boca morre o peixe.* [2003] (11656-4206). [2001] (11203). [2003] (11634-2001). [2003] (11671-5709). [2004] (45688-8403). [1995-1997] (21116-11361).
- Pola Candelaria, se chove como venta, inda o inverno entra.* [2004] (45685-8116).
- Pola mañá cara de rosa e pola tarde cara de can.* [2004] (45683-7909).
- Pola noite tódolos gatos son pardos.* [1995-1997] (21116-11360).
- Pola porta coñécese a casa.* [2004] (45690-8608).
- Pola santa Lucía é tan longa a noite coma o día.* [2001] (11203).
- Pola santa Lucía mengua a noite e crece o día.* [1995-1997] (21117-02024).
- Pola santa Mariña deixa/pousa a sacha e colle a fouciña.* [2001] (11203).
- Pola santa Mariña sementa a nabiña.* [2001] (11203).
- Pola santa Mariña tal como vexas a viña, tal a vendima.* [2004] (45677-7307).
- Pola santa Mariña trae a súa regazadiña.* [1995] (41797).
- Polo abril só poda o labrego ruín.* [2001] (11203).
- Polo abril xa só poda o labrego ruín.* [2004] (45662-5830).
- 2** *Polo Advento é tempo de chuvia, neve e vento.* [2004] (45616-1209). [2004] (45677-7312).
- Polo carnaval come a cacheira, que está sal.* [2001] (11203).
- Polo carnaval tella o teu pallal.* [2001] (11203).
- Polo entroido, amiguiño, coida o teu abriguiño.* [2001] (11203).
- Polo fume sabes onde está o lume.* [2007] (30633).
- Polo magosto, castañas e mosto.* [2001] (11203).
- 2** *Polo mes de Santos xa baixa a neve ós campos.* [2001] (11203). [2007] (30622).
- Polo mes de Santos xa hai neve polos campos.* [2004] (45616-1208).
- 3** *Polo Nadal, cada ovella no seu corral.* [1995-1997] (21116-08243). [2007] (30644). [1995-1997] (21121-06134).
- Polo Nadal, cada ovella ó seu corral.* [2007] (30635).
- Polo Nadal, cada ovella ó seu curral.* [2001] (11203).
- Polo Nadal, frío cordial.* [2004] (45615-1107).
- 6** *Polo pan baila o can.* [2007] (30620). [1995-1997] (21126-12402). [2007] (30636). [2003] (11616-0206). [2003] (11671-5702). [2003] (11634-2002).
- Polo san Andrés, neve nos pés.* [2001] (11203).
- 3** *Polo san Antón apreta o baldón.* [1995-1997] (21123-09280). [1995-1997] (21117-02029). [1995-1997] (21125-10337).
- Polo san Bartolomeu di o inverno: aló vou eu.* [1995-1997] (21124-10302).
- Polo san Brais teñen os días dúas horas máis.* [1998] (17330-08142).
- Polo san Brais, a cegoña verás.* [2001] (11203).
- 2** *Polo san Brais, hora e media máis.* [1995-1997] (21116-05095). [1996] (417119).
- Polo san Brais, unha hora máis.* [2004] (45637-3304).
- Polo san Lorenzo está a chuvia detrás do fento.* [2007] (30630).
- Polo san Lucas suca boi suca.* [1995-1997] (21116-06155).
- 3** *Polo san Martiño abilla o teu viño.* [2004] (45686-8204). [2004] (45654-5011). [2004] (45694-9012).
- Polo san Martiño abilla o viño.* [2007] (30639).
- Polo san Martiño andas as nocas a rociño.* [2007] (30639).
- Polo san Martiño baldoa o teu viño.* [2001] (11203).
- 3** *Polo san Martiño bebe o teu viño.* [2004] (456101-9706). [2004] (45676-7202). [2004] (45630-2602).
- Polo san Martiño celebra o magosto e bebe o viño.* [1995] (41777).

- Polo san Martiño colle o porco polo fuciño.* [1995] (41789).
- Polo san Martiño come pan e bebe viño.* [2007] (30628).
- Polo san Martiño deixa a auga e bebe o viño.* [2004] (45685-8109).
- Polo san Martiño empeza a matansa do porquiño; e ó chegar san Andrés, cada día tres.* [2004] (45638-3416).
- 2** *Polo san Martiño mata o porquiño.* [2004] (45646-4203). [2007] (30618).
- Polo san Martiño mata o teu porquiño e chama ó teu veciño.* [2001] (11203).
- 21** *Polo san Martiño mata o teu porquiño.* [1995] (41795). [2007] (30628). [2004] (45674-7006). [2004] (45659-5501). [2004] (45694-9008). [2004] (45676-7204). [2004] (45682-7803). [2004] (45698-9406). [2007] (30620). [2007] (30635). [2004] (45642-3814). [2004] (456101-9705). [2004] (45628-2404). [2004] (45630-2603). [2004] (45685-8108). [2004] (45686-8203). [2004] (45637-3303). [2007] (30622). [1995] (41770). [2004] (45613-0901). [2001] (11203).
- Polo san Martiño mátase o porco e próbase o viño.* [1995] (41766).
- Polo san Martiño mira o teu viño.* [2004] (45698-9407).
- Polo san Martiño non se sementan fabas nin liño.* [2004] (45616-1207).
- Polo san Martiño proba o teu viñiño e mata o teu porquiño.* [2004] (45624-2005).
- Polo san Martiño proba o viño e mata o teu porquiño.* [2001] (11203).
- Polo san Martiño sementa o teu alliño.* [2007] (30617).
- Polo san Martiño vai ve-lo teu viño.* [2004] (45670-6615).
- 13** *Polo san Martiño, trompos ó camiño.* [1995-1997] (21122-07174). [2004] (45685-8107). [2004] (45659-5502). [2004] (45686-8202). [2004] (45670-6616). [2004] (45694-9007). [2004] (45628-2405). [2004] (45630-2601). [2004] (45637-3302). [2004] (45698-9405). [2004] (45612-0810). [2004] (456101-9704). [2004] (45676-7203).
- 2** *Polo san Mateo vendima ti, vendimo eu.* [1995-1997] (21116-08238). [2007] (30644).
- Polo san Matías tan longas son as noites coma os días.* [2001] (11203).
- Polo san Matías, igual as noites e os días.* [2007] (30620).
- Polo san Miguel sabe o touciño a mel.* [2001] (11203).
- Polo san Miguel, as uvas están coma o mel.* [2007] (30620).
- Polo san Simón pon o tapón.* [2004] (45685-8113).
- Polo san Simón ponlle á pipa o baldón.* [1995] (41775).
- Polo san Simón pouosa o timón.* [1995-1997] (21116-06156).
- Polo san Simón proba o viño e o porco polo san Martiño.* [2001] (11203).
- 2** *Polo san Tomé agarra o cocho polo pé.* [2004] (45674-7008). [2001] (11203).
- Polo san Vicente pon os nabos da semente.* [2001] (11203).
- Polo san Xoán acaba de sementar o teu pan.* [2001] (11203).
- Polo san Xoán baila o sol no chan.* [2007] (30622).
- Polo san Xoán come a sardiña e deixa o pan.* [2007] (30628).
- Polo san Xoán sécalle a primeira raíz ó pan; polo san Pedro sécalle a do medio; e pola santa Mariña bótalle a fouciña.* [1995-1997] (21129-14500).
- Polo san Xoán, a fouce na man.* [2003] (11632-1805). [2001] (11203).
- 5** *Polo san Xoán, a sardiña molla o pan.* [2004] (45638-3418). [2004] (45647-4319). [2004] (45611-0705). [2004] (45676-7215). [2004] (45608-0401).
- Polo san Xoán, a sardiña molla/unta o pan.* [2001] (11203).
- 3** *Polo san Xoán, a sardiña pinga no pan.* [2001] (11203). [2004] (45616-1206). [2004] (45642-3813). [2004] (45689-8505).
- Polo san Xoán, a sardiña unta o pan.* [2007] (30636).
- Polo san Xoán, as nove con día dan.* [1995] (41764).
- Polo san Xoán, o fouce na man.* [2003] (11631-1706).
- Polo san Xoán, sete días de cardar.* [2001] (11203).
- Polo santo Tomás ladran as pitas e cantan os cans.* [1995-1997] (21116-11348).
- Polo trinta de maio aínda a vella queima o tallo.* [1995-1997] (21116-01005).
- Polo xaneiro rega os outeiros e en san Xoán, herba che darán.* [2007] (30620).
- Por abril sae o cuco do cubil.* [1995] (41777).
- 3** *Por abril, augas mil.* [2004] (45635-3118). [2003] (11654-4002). [2004] (45608-0402).
- Por agosto, frío no rostro.* [1995] (41786).
- Por agosto, sol baixo, sol posto.* [1995] (41799).
- Por dar unha esmola, ningún se avergoña.* [1998] (17330-18329).

- Por detrás do bico vén o pelico.* [2004] (45606-0103).
- Por febreiro abrigate con dúas capas e un sombreiro.* [2001] (11203).
- 2** *Por maio aínda a vella queima o tallo.* [1995] (41765). [1995] (41760).
- 2** *Por marzo non podes nin a folla nin o pé.* [2004] (45610-0604). [2004] (45614-1001).
- Por moito que queira ser, en xullo pouco ha de chover.* [2001] (11203).
- Por moito sol que faga non deixes a capa na casa.* [2004] (45662-5819).
- Por moito sol que faga non deixes a capa.* [2007] (30620).
- Por moito trigo non é mal ano.* [1995-1997] (21126-12395).
- Por Pascua, trompos á ascua.* [2004] (45635-3116).
- Por san Andrés, cada día tres.* [2004] (45681-7712).
- Por san Antón apreta o baldón.* [2004] (45670-6617).
- Por san Antón, a galiña pon.* [2004] (45609-0506).
- Por san Bieito rega afeito.* [2007] (30616).
- Por san Blais, dúas horas máis.* [2004] (45676-7211).
- Por san Blas venta, inda o inverno entra.* [2004] (45629-2508).
- Por san Blas, a parra podarás.* [2003] (11664-5004).
- Por san Blas, a *cigüeña verás.* [2003] (11664-5006).
- Por san Blas, as cigoñas verás.* [1995-1997] (21116-09297).
- Por san Blas, dúas horas máis e por santa Lucía sácallas á noite e ponllas ó día.* [2004] (45635-3106).
- Por san Blas, podarás.* [2004] (45685-8119).
- Por san Blas, unha hora máis.* [2004] (45685-8118).
- Por san Blas, unha horiña máis.* [2004] (45609-0505).
- Por san Brais, a cegoña verás e se non a ves mal ano terás.* [2004] (45671-6708).
- 6** *Por san Brais, dúas horas máis.* [2004] (45697-9301). [2004] (456101-9713). [2004] (45693-8913). [2007] (30620). [1995] (41775). [2001] (11203).
- Por san Brais, hora e media máis.* [2007] (30627).
- Por san Brais, unha hora máis.* [2004] (45681-7713).
- Por san Clemente debe de estar tapada a semente.* [2004] (45609-0509).
- 3** *Por san Cristovo, o millo tapa o corvo.* [2007] (30644). [1995-1997] (21121-06132). [1995-1997] (21116-08226).
- Por san Isidro o Labrador vaise o frío e vén o sol.* [2004] (45609-0501).
- Por san José, os sapos empezan a ver.* [2004] (45609-0504).
- Por san Martiño bebe o teu viño.* [2004] (45699-9510).
- 2** *Por san Martiño mata o teu porquiño.* [2004] (45610-0609). [2004] (45678-7402).
- Por san Martiño mira o teu viño.* [2004] (45625-2108).
- Por san Martiño non se sementan fabas nin liño.* [2004] (45677-7311).
- Por san Martiño proba o teu viño a ver se é auga ou é viño.* [2004] (45681-7711).
- Por san Martiño proba o teu viño.* [2004] (45638-3410).
- Por san Martiño, pan e viño.* [2003] (11654-4004).
- 5** *Por san Martiño, trompos ó camiño.* [2004] (45681-7710). [2004] (45699-9505). [2004] (45610-0606). [2004] (45657-5309). [2004] (45655-5103).
- Por san Matías anda o entroido ás porfias.* [2004] (45670-6612).
- Por san Miguel están as uvas o mesmo có mel.* [2004] (45646-4205).
- Por san Simón apreta o baldón.* [2004] (45638-3409).
- Por san Simón e san Judas collidas as uvas tanto verdes como maduras.* [2004] (45609-0508).
- Por san Vicente, cebolas da semente.* [2003] (11654-4001).
- Por san Xoán colle a ovella pola lan.* [2007] (30635).
- 18** *Por san Xoán, a sardiña molla o pan.* [2003] (11649-3511). [2003] (11664-5012). [2004] (45619-1501). [2004] (45621-1708). [2003] (11653-3902). [2004] (45641-3710). [2004] (45624-2009). [2003] (11660-4612). [2004] (45629-2507). [2004] (45653-4908). [2003] (11618-0407). [2004] (45697-9302). [2004] (45671-6707). [2004] (45655-5105). [2003] (11630-1609). [1995] (41771). [2003] (11626-1209). [2003] (11619-0502).
- Por san Xoán, a sardiña pinga no pan.* [2004] (45613-0902).
- Por san Xoán, as sardiñas pingan o pan.* [2007] (30627).
- Por santa Eulalia, o tempo cambia.* [2001] (11203).
- Por santa Lucía a empequenar as noites e medran os días.* [2004] (45610-0602).

- 2 *Por santa Lucía abre primeiro o día.* [2003] (11671-5703). [2003] (11634-2004).
- 2 *Por santa Lucía baixan as noites e medran os días.* [2004] (45654-5003). [2004] (40516-0309).
- Por santa Lucía é tan larga a noite como o día.* [2007] (30634).
- Por santa Lucía mengua a noite e medra o día.* [1995-1997] (21116-10329).
- Por santa Lucía quitalle á noite e ponlle ó día.* [2004] (45637-3305).
- Por santa Lucía tan grande é o día coma a noite.* [2007] (30623).
- Por santa Mariña colle o sacho e deixa a fouciña.* [2003] (11649-3507).
- Por santa Mariña choca a galiña.* [2004] (45646-4204).
- Por santa Mariña deita a túa galiña.* [2007] (30616).
- Por santa Mariña deixa a sacha e colle a fouciña.* [2003] (11654-4007).
- Por Santiago e santa Ana pintan as uvas e para a virxen de agosto xa están maduras.* [2004] (45609-0503).
- Por santo André, o viño mosto é.* [2007] (30616).
- Por Santos colle ó porco polo pé.* [1995] (41770).
- Por Santos medran os campos.* [1995-1997] (21116-06120).
- Por Santos xa neva nos actos e por san Andrés neva nos pés.* [2007] (30634).
- Por setembro ou levan as pontes ou secan as fontes.* [1995] (41778).
- Por unha palla arde un palleiro.* [2001] (11203).
- Por xaneiro berra a ovella, tamén o carneiro.* [1996] (417119).
- Por xaneiro mete o mellor obreiro, mellor no cabo ca no primeiro.* [1995] (41788).
- Por xaneiro, o can mete o cu no palleiro.* [1996] (417119).
- Por xaneiro, o ferreiro vale carneiro.* [2001] (11203).
- Por xuño, a moita calor non asusta ó bo labrador.* [2004] (45671-6701).
- Porco cebeiro non quere compañeiro.* [1995] (41788).
- Porco fiado ronca todo o ano.* [1995-1997] (21126-11368).
- Posta do sol colorada, do norte virá a ventada.* [2001] (11203).
- Pouca terra ben esterçada vale por moita mal traballada.* [2001] (11203).
- Poucas chuvias en xaneiro enchen o celeiro.* [2004] (45612-0814).
- Pouco a pouco vaise lonxe.* [1998] (17330-22412).
- Pouco dás e pouco levas.* [2003] (11642-2810).
- Pouco e ben repartido chega pa todos.* [2004] (45664-6009).
- Pouco me gusta o biscoito cando non é moito.* [1998] (17330-08129).
- Pra misa e pro muiño non esperes polo veciño.* [1995-1997] (21122-07164).
- 2 *Predicar co exemplo é o mellor argumento.* [1995] (417111). [2001] (11203).
- Predica, meu *fraille, que por un oído me entra e polo outro me *sale.* [2004] (45640-3606).
- Preguntando aquí e alá a todas partes chegarás.* [2004] (45652-4805).
- Preguntándose chégase a Roma.* [2004] (45642-3810).
- 2 *Procura o mellor, espera o peor e colle o que viñer.* [2004] (456100-9606). [2004] (45679-7506).
- Procura ser puntual e nada che sairá mal.* [2004] (45652-4801).
- Prometer e non dar fai os parvos alegrar.* [1998] (17330-25459).
- Que chova abril e maio *aunque non chova en todo o ano.* [2007] (30636).
- Que chova en abril e maio aínda que non chova en todo o ano.* [2003] (11677-6328).
- Que nas uñas ou nos pés has de imitarte a quen es.* [1995] (41761).
- Que ten muller, ten o que ha mester.* [2003] (11636-2222).
- Queixo pesado, pan liviano.* [1995-1997] (21126-11391).
- Quen a boa árbore se xunta, boa sombra lle dá.* [1995-1997] (21116-11355).
- Quen a cuberta está si chove: ¡que tonto é si se move!* [2004] (45652-4807).
- Quen a ferro mata a ferro morre.* [1998] (17330-25470).
- Quen a moitos ha manter moito ten que ter.* [1998] (17330-20370).
- Quen alaba a un tonto a súa tontería é máis tonto *todavía.* [2004] (45659-5509).
- Quen algo debe non durme como quere.* [1995-1997] (21126-11369).
- Quen algo quere, algo lle custa.* [1995] (41786).
- Quen anda a elas atopa cadelas.* [2004] (45630-2609).
- Quen ara en xaneiro ara pro ano enteiro.* [1995-1997] (21122-06158).
- Quen atopa un amigo atopa un tesouro.* [2007] (30633).

- Quen avisa non é traidor.* [2007] (30642).
Quen ben ata ben desata. [2007] (30639).
Quen ben che quer faiche chorar. [2003] (11642-2806).
Quen ben te queira farate chorar. [2004] (45630-2613).
Quen ben te quere farate chorar. [1995-1997] (21116-11358).
Quen cala e come aproveita o seu escote. [2004] (45619-1513).
Quen canta o seu mal espanta. [1995-1997] (21116-11357).
Quen come e é calado non perde bocado. [1995-1997] (21127-12441).
Quen come e está calado non perde bocado. [1995-1997] (21116-06112).
Quen comunidade desexa convén que comúñ sexa. [1998] (17330-13223).
Quen con rapaces se deita mexado levántase. [1995] (417110).
Quen che fai festas que non acostuma facer algo de ti quer. [1998] (17330-17312).
Quen dá pan ten que dar ensino. [1995] (41790).
Quen de loucura enferma tarde ou nunca sana. [1998] (17330-20356).
Quen de mozo non traballa de vello dorme na palla. [1996] (417119).
Quen dunha *sale cen anos dura. [1995-1997] (21126-12412).
Quen é ruín na súa terra tamén é ruín fóra dela. [1998] (17330-25467).
Quen en ruín lugar pon a viña tira el só nun día a vendima. [1998] (17330-20363).
Quen entra sen pedir licencia ou é da casa ou é *sinvergüenza. [2001] (11203).
Quen foi a León perdeu o *sillón. [2003] (11623-0908).
2 *Quen foi a Sevilla perdeu a *silla.* [2003] (11623-0909). [2003] (11620-0611).
Quen gasta e mente, a bolsa llo sente. [1998] (17330-16281).
Quen leva zapatos brancos en xaneiro ou non ten outros ou non ten diñeiro. [1998] (17330-27499).
Quen madruga Deus lle axuda. [2004] (45693-8903).
Quen madruga Deus o axuda. [2007] (30637).
Quen madruga *Dios lle axuda. [2007] (30634).
9 *Quen mal anda mal acaba.* [2003] (11656-4209). [2003] (11625-1101). [2003] (11623-0906). [2003] (11648-3410). [2003] (11675-6104). [2004] (45660-5611). [2004] (45664-6003). [2003] (11624-1005). [1995-1997] (21126-11374).
Quen mal di mal ha de oír. [1998] (17330-14244).
3 *Quen mal se goberna moitas veces se queixa.* [2004] (456100-9609). [2004] (45684-8018). [2004] (45647-4312).
Quen mestura o viño coa auga, de dúas cousas boas fai unha mala. [2001] (11203).
Quen mexa e non bota un peido é unha gaita sen pandeiro. [1995] (41770).
2 *Quen moito abarca pouco apreta.* [2004] (45662-5817). [1995-1997] (21127-13463).
Quen moito dorme lagañas cria. [1998] (17330-22398).
Quen moito dorme o seu e o *axeno perde. [2003] (11675-6112).
Quen moito dorme pouco aprende. [2007] (30637).
Quen moito fala pouco escoita. [2001] (11203).
Quen moito gana moito gasta. [2001] (11203).
Quen non cae non se ergue. [1998] (17330-11183).
2 *Quen non chora non mama.* [2003] (11620-0613). [1995] (41790).
Quen non é dono de si non é dono de nada. [1998] (17330-14246).
Quen non entra no mar nel non se pode afogar. [2004] (45662-5849).
Quen non fuma nin bebe viño lévao o demo por outro camiño. [1995] (41768).
Quen non mata este ano engorda para o ano. [1995] (41791).
Quen non sabe de mar non sabe de marear. [1998] (17330-19335).
Quen non traballa que non coma. [2004] (45648-4401).
3 *Quen nun libro saiba ler algo pode aprender.* [2004] (45679-7505). [2003] (11661-4706). [2004] (45647-4325).
Quen nun libro saiba *leer algo pode aprender. [2003] (11672-5808).
Quen ós seus non agarima a ninguén agarimo pida. [2004] (45633-2910).
Quen parte e reparte leva a mellor parte. [1998] (17330-24446).
Quen queira mal a unha veciña que lle dea en abril sardiñas. [1995-1997] (21116-10335).
Quen queira pescar deberase mollar. [1998] (17330-24451).
Quen queira pescar ten que se mollar. [2001] (11203).
Quen queira ter bon entrecosto que cebe no agosto. [1998] (17330-18321).

- 3** *Quen queira troitas que molle os pés.* [2004] (45626-2206). [2004] (45654-5014). [2004] (45627-2307).
- Quen rouba a ladrón ten cen anos de perdón.* [1995] (41775).
- Quen se pica allos come.* [1995] (41781).
- Quen se tapa da choiva debaixo dunha árbore con follas dúas veces se molla.* [1995] (41786).
- Quen sementa en mala terra non recolle máis ca herba.* [1995-1997] (21116-10330).
- Quen sementa ventos recolle tempestades.* [1998] (17330-26493).
- Quen ten a muller parida ten que correr abaixo e arriba.* [1995-1997] (21116-06151).
- Quen ten a panza chea non cre na fame allea.* [1998] (17330-24442).
- Quen ten cu ten medo.* [2003] (11671-5704).
- Quen ten lingua a Roma vai.* [2004] (45619-1514).
- Quen ten tenda que a atenda e se non que a venda.* [2001] (11203).
- 2** *Quen ten tres e gasta catro escusa de saco.* [1995-1997] (21126-12392). [1995-1997] (21116-10333).
- Quen ten unha hora boa non as ten todas.* [1998] (17330-21378).
- Quen ten vergoña nin come nin almorza.* [2003] (11667-5308).
- 2** *Quen todo o quere todo o perde.* [2004] (45697-9316). [2007] (30639).
- Quen traballos pida que malos traballos o persigan.* [2004] (45662-5880).
- Quen vai a Santiago e non vai a Padrón ou fai romaría ou non.* [2007] (30644).
- Quen vaia a Santiago e non vaia a Padrón ou fai romaría ou non.* [1995-1997] (21116-08227).
- Quen viste de pano ruín viste dúas veces no ano.* [1998] (17330-24441).
- Quen vive de recordos vive entre mortos.* [1998] (17330-27496).
- Quen *auna por san Xoán ou é tolo ou non ten pan.* [2004] (45625-2107).
- Quenta máis o traballo cá leña de carballo.* [1996] (417119).
- Quéntate co traballo e non co lume de carballo.* [1995-1997] (21121-06131).
- Quéntate co traballo e non co lume do carballo.* [1995-1997] (21116-08239).
- Quéntate co traballo e non con leña de carballo.* [1996] (417119).
- Quéntate con traballo e non co lume do carballo.* [2007] (30644).
- Quérelle o corvo ó seu corviño.* [2003] (11653-3906).
- Querer e esquecer non todos o poden facer.* [1998] (17330-18334).
- Querer e esquecer todos o poden facer.* [1995-1997] (21128-13487).
- 3** *Ramos mollados e Pascuas enxoitas, bo ano de froitas e troitas.* [1995-1997] (21121-06129). [1995-1997] (21116-08221). [2007] (30644).
- Rapaz que está moi calado, malo, malo!* [2004] (45648-4410).
- Raposo que moito dorme nunca boa galiña come.* [1998] (17330-25462).
- Raposo que moito dorme, galiña gorda non come.* [2001] (11203).
- Rei morto, rei posto.* [2004] (45687-8306).
- Río revoltoso, ganancia de pescadores.* [2007] (30620).
- Rogarlle ó santo ata saír do charco e despois de saído, santo esquecido.* [2004] (45662-5803).
- S'en marzo maiea, en maio marcea.* [2004] (45655-5106).
- Sabe máis o demo por ser vello que por demo.* [2003] (11648-3401).
- 3** *Sabe máis o demo por vello que por demo.* [1995] (41780). [2004] (45668-6425). [2001] (11203).
- Saca o teu ó mercado e uns dirán que é negro e outros que é branco.* [1995-1997] (21127-12428).
- Saches ben ou saches mal, sacha á beira do carreiral.* [2001] (11203).
- Sae nun pé choupin malo é.* [2004] (45632-2805).
- San Antonio verdadeiro, dezasete de xaneiro; a súa festa lle fan o día trece de san Xoán.* [1995-1997] (21124-10299).
- San Antón, san Antonciño, a ver se me buscas un mociño.* [2001] (11203).
- San Benito molla o pito.* [2004] (45613-0911).
- San Cristovo, millos ó covó.* [2004] (45670-6602).
- 2** *San Martiño, trompos ó camiño.* [2004] (45691-8704). [2004] (45696-9205).
- 2** *San Miguel das uvas maduras, tarde vés e pouco duras.* [2004] (45674-7009). [1995-1997] (21118-04072).
- San Miguel das uvas, unhas verdes e outras maduras.* [2007] (30633).
- San Migueliño das uvas, tarde vés e pouco duras.* [2001] (11203).
- San Salvador é moi regador.* [2004] (45613-0912).
- San Silvestre, meighas fóra.* [2004] (45670-6603).
- San Xoán claro como o ollo do galo.* [2007] (30631).

- San Xoán garda a chave do pan; san Martiño, a do viño; e san Andrés, a do porquiño.* [2003] (11629-1501).
- San Xoán, san Xoanás é o mes que nace o rapaz.* [2003] (11647-3313).
- Santa Lucía abre o primeiro día.* [2003] (11665-5103).
- Santa Lucía quita-la noite e poñe-lo día.* [2003] (11639-2505).
- Santa Lucía quita na noite e poñe no día.* [2003] (11663-4912).
- Santa Lucía quitalle á noite e auméntalle ó día.* [2004] (45624-2001).
- Santa Lucía quitalle á noite o ponlle ó día.* [2004] (45685-8120).
- Santa Lucía saca da noite e pon no día.* [2003] (11664-5014).
- Santa Lucía saca da noite e poño do día.* [2003] (11644-3007).
- Santa Mariña bota a súa reghesadiña.* [2004] (45613-0913).
- 2** *Santa Rita Rita o que se dá non se quita.* [2003] (11669-5509). [2003] (11668-5409).
- Santa Rita, santa Rita o que se dá non se quita.* [2004] (45699-9501).
- Santos de Natal, inverniña caroa!, arriero non vaías ó sal si perdes o burro e o caudal.* [2007] (30633).
- Sardiña que leva o gato tarde ou nunca volve ó prato.* [2004] (45649-4512).
- Sarna con gusto non pica pero mortifica.* [1995] (41770).
- 6** *Sarna con gusto non pica.* [2004] (45697-9313). [2004] (456100-9605). [1998] (17330-25471). [2004] (45622-1804). [2007] (30621). [2004] (45666-6207).
- Sartén furada non frite nada.* [2003] (11620-0608).
- Se a avaricia fora tiña, estaríamos todos tiñosos.* [2007] (30631).
- Se a barba do veciño ves cortar, pon a túa a remollar.* [2001] (11203).
- Se a Candelaria ri, inverno aquí; se a Candelaria chora, inverno fóra; que chore que deixe de chorar mitá do inverno está de pasar.* [1995-1997] (21116-11349).
- Se a Candeloria ri, o inverno vén aí. Se a Candeloria chora, o inverno vai fóra. E se ventea, o inverno medea.* [1995] (41772).
- Se a envexa fose tiña, todo o mundo a tiña.* [2001] (11203).
- Se a neve cae na lama, pola auga chama.* [2007] (30640).
- Se abril empeza ruín e termina ruín, non ten principio nin fin.* [2004] (45638-3402).
- Se as ras cantan en xaneiro, sinal de fume en todo o eido.* [1995-1997] (21116-05096).
- Se as ras cantan no xaneiro, sinal de fame en todo o eido.* [2004] (45642-3816).
- Se bebes para olvidar, paga antes de comezar.* [2007] (30615).
- Se ben o fas, ben o terás.* [2004] (45664-6017).
- Se cazares, non te gabes; e se non cazares, non te enfades.* [1998] (17330-12204).
- Se chove antes do mediodía, poida que chova durante todo o día.* [2007] (30640).
- Se chove día da Asunción, pérdese o nentellón.* [2004] (45685-8114).
- Se chove en xaneiro, pipas ó fumeiro.* [2004] (45659-5510).
- Se chove en xaneiro, pon as redes ó fumeiro.* [2003] (11660-4616).
- 2** *Se chove o 17 de xaneiro, pipas ó fumeiro.* [2004] (45617-1313). [2004] (45693-8902).
- Se chove o día da Ascensión, chove corenta días un si e un non.* [2003] (11662-4808).
- Se chove o día da Ascensión, lentellas poucas e trigo mourón.* [2004] (45693-8901).
- Se chove o día da Asunción, dentallas poucas e trigo mourón.* [2004] (45638-3414).
- Se chove o día de san Antonio de xaneiro, pipas ó fumeiro.* [2004] (45613-0908).
- Se chove pola Ascensión, corenta días chove: día si, día non.* [2001] (11203).
- Se chove pola Ascensión, chove corenta días si e corenta non.* [1995] (41790).
- Se chove pola Ascensión, erbella non.* [1995] (41783).
- Se chove polas candeas, a metade do inverno vai fóra; que chova, que chova, que deixe de chover, a metade do inverno está por ver.* [2001] (11203).
- Se chove polo 17 de xaneiro, pipas ó fumeiro.* [2004] (45638-3408).
- Se dous cans rifan contra un lobo, cómeno todo.* [2007] (30643).
- Se en agosto non secaron tódalas fontes, en setembro secarán ben os montes.* [2007] (30620).
- Se en novembro oes que trona, a colleita será boa.* [2001] (11203).
- Se falta máis por falar que falte por calar.* [2004] (45652-4804).

- Se matas o porco polas navidades, non o saiban as túas amizades, pero se o mata o veciño, procura topalo no seu camiño.* [2007] (30643).
- 2** *Se me vou e se me quedo é que marcho pero non me ausento.* [1995-1997] (21127-12439). [1995-1997] (21116-05108).
- Se no marzo sentes tronar, colle a chave do pallar.* [2003] (11660-4615).
- Se non comes castañas, non sábe-las mañas.* [1995] (41777).
- 3** *Se non che sobra o pan, non críes can.* [2004] (45642-3831). [2004] (45643-3909). [1995-1997] (21116-01011).
- Se non che sobra o pan, non críes un can.* [2004] (45650-4629).
- Se non che sobra pan, non críes can.* [2007] (30644).
- Se non hai vento, fai bo tempo.* [2001] (11203).
- Se non tes a razón, por moito berrar non chan de dar.* [2003] (11635-2105).
- Se o abril vén mollado, no maio canta o río e baila o prado.* [2007] (30619).
- Se o diñeiro fora merda, os pobres nacerían sen cu.* [2001] (11203).
- Se o mes de agosto vén claro, bo magosto e bo nabo; pero se vén nubrado, poucas castañas e nabos furados.* [2007] (30635).
- Se o mes de agosto vén claro, bo magosto e bo nabo; se vén nubrado, poucas castañas e nabos furados.* [1995-1997] (21125-11347).
- 2** *Se o Nadal nada, sinal de boa anada.* [2001] (11203). [2001] (11203).
- Se o raposo fora tan listo como din non se sabía.* [1996] (417119).
- Se o río fai ruído é porque auga leva.* [2003] (11659-4510).
- Se o río *sona é que auga leva.* [2007] (30631).
- Se ó vello lle quitan a pinguiña e maila cociña que o soteren axiña.* [1995] (41768).
- Se polo Nadal neva, todo se aleda.* [2007] (30622).
- 2** *Se por marzo canta a ra, no maio xa calará.* [1995-1997] (21121-06140). [2004] (45642-3821).
- Se pos as patacas no mes de febreiro, còllenche nun sombreiro.* [2001] (11203).
- Se queres boas castañas para o magosto, ten que chover en agosto.* [2007] (30617).
- Se queres buscar a moza, n'a busques na romería búscala na súa casa vistida d'a cada día.* [2003] (11674-6009).
- Se queres comer patacas en maio, plántaas na semana do san Paio.* [2004] (45685-8106).
- Se queres comer patacas en maio, ponas en san Paio.* [2004] (45654-5004).
- Se queres comer patacas en san Xoán, bótaas cando o pan.* [1998] (17330-24447).
- Se queres coñecer o que te quer ben, pidelle algo que non tes e el ten.* [1998] (17330-13229).
- Se queres facer boa caña, hai que dar una boa maña.* [2007] (30634).
- Se queres que a auga corra, quitalle o terrón á presa.* [1995-1997] (21123-09258).
- Se queres que eu che cante, a paga por diante.* [2001] (11203).
- Se queres que te siga o can, dálle pan.* [2003] (11651-3701).
- Se queres saber o que vale un ducado, pídeo emprestado.* [1998] (17330-14250).
- Se queres tallar bo entrecosto, empeza a cebar en agosto.* [1995-1997] (21124-10305).
- Se queres ter allo fino, planta por san Martiño.* [2007] (30640).
- Se queres ter bo allal, seméntao no Nadal.* [2007] (30617).
- 2** *Se queres ter bo canastro, corta os vimbios en marzo.* [2007] (30644). [1995-1997] (21116-08219).
- Se queres ter bo entrecosto, ceba no agosto.* [2001] (11203).
- Se queres ter boa fama, que non che dea o sol na cama.* [2001] (11203).
- Se queres ter bos nabos, en san Xoán tes que sementalos.* [1998] (17330-23418).
- Se queres ter mel, castra a colmea por san Miguel.* [2007] (30623).
- Se queres ter o teu home gordiño, despois do caldo dálle un gotiño sempre que sexa de viño.* [1998] (17330-11189).
- Se queres ter sana a illarga, non cargues moita carga.* [1998] (17330-21385).
- Se queres un consello, pidello ó vello.* [1995-1997] (21118-04070).
- Se queres vir comigo, trai contigo.* [1998] (17330-13219).
- Se sementas perexil en maio, teralo para todo o ano.* [2001] (11203).
- Se setembro non ten frutas, agosto tivo a culpa.* [2001] (11203).
- Se te colle o sol na cama o primeiro de maio, andas todo o ano esmaiado.* [2004] (45638-3415).

- Se te deitas cedo, vivirás sempre san.* [2004] (45652-4806).
- Se te morde un alacrán, busca viño e busca pan que mañá te enterrarán.* [1995-1997] (21123-09274).
- Se te morde unha donicela, busca a camisa p'a terra.* [1995-1997] (21123-09273).
- Se te traba un alacrán, busca vida e busca pan que mañá te enterrarán.* [2004] (45679-7504).
- Se trona ó *poniente, colle o gando e vente.* [2007] (30621).
- Seas mentireiro ou seas verdadeiro, nunca seas can de palleiro.* [2004] (45649-4506).
- Segredo que de dous é xa segredo non é.* [1998] (17330-25472).
- Segundo fagas a túa cama, así dormirás.* [2007] (30633).
- Seitura pa segar e agosto pa mañar, 31 han de levar.* [2007] (30615).
- Seitura regar, agosto mañar e trinta e un han de levar.* [2007] (30633).
- Sementa e cría e terás alegría.* [1998] (17330-26475).
- Sempre berra e poñe un ¡jay!! e para pagar unha copa aínda lle ten que pagar o seu pai.* [2003] (11645-3105).
- Sempre fala o porco que máis cheira.* [2004] (45693-8914).
- Sempre que teñas algunha *duda conserva a *lengua muda.* [2004] (45652-4809).
- Sempre ten que haber un as que mate o tres.* [2003] (11640-2605).
- Sempre *sale a falar quen ten por que calar.* [2003] (11675-6111).
- Sen palla non se enche un palleiro.* [2001] (11203).
- Sena pouco, come máis, durme en alto e vivirás.* [2004] (45607-0204).
- Sente nova e leña verde todo é fume.* [1995] (41770).
- Ser bo entre malos é moito traballo.* [1998] (17330-08140).
- Sermón, visita e discurso: non máis de media horiña.* [2004] (45652-4810).
- Seso ten de borrico quen vive pobre para morrer rico.* [2004] (45626-2204).
- Sete limosnas non fan un xantar.* [2003] (11650-3608).
- 3** *Sete nun pé, choupín malo é.* [2004] (45669-6510). [2003] (11615-0107). [2004] (45663-5907).
- Setembro é tonto ou seca as fontes ou solaga as pontes.* [2007] (30637).
- Setembro ou leva as pontes ou seca as fontes.* [2004] (45662-5876).
- Setembro ou leva pontes ou seca fontes.* [2004] (45671-6705).
- 4** *Setembro ou seca as fontes ou leva as pontes.* [2004] (45685-8101). [1995-1997] (21116-06142). [1995-1997] (21124-10310). [2007] (30622).
- Setembro ou secan as fontes ou caen as pontes.* [1995-1997] (21129-14503).
- Si a abella ves beber, moi pronto verás chover.* [2004] (45607-0210).
- Si a esperanza é perdida, que queda de bo na vida?* [2004] (45629-2512).
- Si chove día de san Antonio de xaneiro, pipas ó fumeiro.* [2004] (45685-8112).
- Si no marzo oes tronar, prepara as cubas e o lagar.* [2007] (30620).
- Si para a túa casa é madeiro, córtao no xaneiro.* [2004] (45689-8501).
- Si para a túa casa é o madeiro, córtao no xaneiro.* [2004] (45616-1211).
- Si polo san Xurxo chove, de cen cereixas fican nove.* [1998] (17330-09150).
- Si queres saber si hai auga no pozo, espera un outono fermoso.* [2003] (11634-2009).
- Si te traba un alacrán, busca viño e busca pan que mañá te enterrarán.* [2003] (11661-4710).
- Si ti non me queres, no mundo sobran mulleres.* [1995-1997] (21118-04086).
- Si *junio é húmedo e *caliente, verás o campesiño *sonriente.* [2004] (45643-3903).
- Sinal de fame en todo o eido, cando as ras cantan no xaneiro.* [1995-1997] (21122-06157).
- Sobras de ricos, comida de pobres.* [2004] (45649-4502).
- Sofre un burro a carga, mais non a sobrecarga.* [2004] (45679-7507).
- Sogra e sogro, can e gato, non comen ben no mesmo prato.* [2001] (11203).
- 2** *Sogra e sogro, gata e gato nunca comen ben no mesmo prato.* [2003] (11620-0609). [2003] (11624-1009).
- 3** *Sogra, avogado e doutor, canto máis lonxe mellor.* [2007] (30644). [2004] (45644-4009). [2004] (45667-6302).
- Sogra, cuñada e muller son malas de coñecer.* [2003] (11618-0408).
- Sogra, cuñada e muller son malas de coñecer.* [1995-1997] (21118-04091).
- Sogra, moza e xenro son a entrada do inferno.* [1995-1997] (21118-04093).

- Sogra, nora e xenro son a entrada no inferno.* [2003] (11635-2103).
- Soia en abril, abre a man e déixaa ir.* [2003] (11677-6337).
- Sol de *niebla, tarde pela.* [2004] (45647-4301).
- Sol madrugador do inverno mete o can no palleiro.* [1995-1997] (21116-03047).
- Sol madrugador, mula que fai "hin" e muller que sabe moito latín nunca tran bon fin.* [1995-1997] (21116-03046).
- Sol madrugante, mozo ruante e mula que fai "hin..." nunca terán bo fin.* [1995-1997] (21116-03049).
- Sol madrugueiro, auga no rueiro.* [2001] (11203).
- Sol que moito madrega pouco dura.* [2004] (45607-0209).
- Solteiriño e corentón, que sorte tes, ladrón.* [2007] (30617).
- Sombra de laiteiro, fungos da muña no abeiro.* [2003] (11615-0110).
- Sombra de lateiro, fungos da muña no abeiro.* [2004] (45632-2801).
- Sombra de lateiro, fungos na muña no abeiro.* [2004] (45663-5901).
- Sonaba un cego que vía e sonaba o que el quería.* [1998] (17330-09147).
- Tabaco, muller e viño mellor para min que para o viciño.* [1998] (17330-26483).
- Tal o corvo, tal o ovo.* [1998] (17330-14233).
- Tan bo é Xan coma Pedro.* [2001] (11203).
- Tanto dá a auga na pedra qu'a rompe.* [2007] (30633).
- Tanto di Xan coma seu irmán.* [2004] (45693-8905).
- Tanto dure a mala veciña coma a neve marceliña.* [2001] (11203).
- Tanto en febreiro no selleiro, tanto en marzo no braseiro.* [1995-1997] (21116-08216).
- Tanto en febreiro no solleiro, tanto en marzo no braseiro.* [1995-1997] (21128-13489).
- Tanto leva o diaño o roubado como o ben gañado.* [1998] (17330-14243).
- Tanto lle quere a *paloma ó seu *palomiño como o corvo ó seu corviño.* [2004] (45636-3204).
- Tanto peca o que *roba a horta como o que espera na porta.* [2004] (45629-2517).
- Tanto ten Xan coma o seu irmán.* [2001] (11203).
- Tanto vai o cántaro á fonte que ó final rompe.* [2004] (45618-1410).
- Tantos días de xaneiro, tantos allos no alleiro.* [1995-1997] (21118-04077).
- Tantos días de xaneiro, tantos allos perde o alleiro.* [2001] (11203).
- Tantos días en xaneiro, tantos allos no alleiro.* [1995-1997] (21126-12394).
- Tantos días ten xaneiro, tantos lobos no carreiro.* [1995-1997] (21126-12404).
- Tápame os nomes e non os homes.* [2004] (45648-4414).
- Tarde e mal, dúas veces mal.* [1998] (17330-26485).
- Tarde ou cedo, o gando vai para a corte ou para o cortello.* [1998] (17330-15269).
- Tellado feito de contado non tarda en ser retellado.* [1998] (17330-26488).
- Temporá é a castaña que por setembro refaña.* [2007] (30639).
- Ten o inverno por pasado se ves a febreiro empapado.* [2004] (45671-6702).
- 2** *Ten ventura o que a procura.* [2003] (11637-2309). [2003] (11628-1405).
- 5** *Tendo saíde e comendo ben, o traballo non mata a ninguén.* [2004] (45631-2712). [2004] (45679-7508). [2004] (45647-4309). [2004] (45689-8513). [2003] (11672-5807).
- Teño tres veciños pero fáltanme tres galiñas.* [2003] (11640-2607).
- Terra sen *abono acaba co seu dono.* [2001] (11203).
- 4** *Tiran máis dúas tetas que dúas carretas.* [2004] (45655-5110). [2004] (45657-5307). [2003] (11630-1605). [2004] (45634-3008).
- Todo colle nun xarriño sabéndoo acomodar.* [2004] (45618-1412).
- Todo fiel cristián está obrigado a facer un cigarro detrás dun balado.* [1995-1997] (21127-13470).
- Todo o que entra á rede é peixe.* [2004] (45696-9201).
- 2** *Todo o que entra na rede é peixe.* [2004] (45628-2406). [2004] (45691-8701).
- Todo o que entra sae.* [2004] (45634-3001).
- 2** *Todo o que vai á rede é peixe.* [2007] (30642). [2004] (456101-9709).
- Todo o que vén á rede é peixe.* [2004] (45630-2615).
- Tódolos camiños chegan a Roma.* [2004] (45622-1801).
- Todos me saben o viño que levo.* [2004] (45625-2113).
- Todos os santos teñen novena e algúns como o santo Cristo de Ourense.* [2004] (45679-7523).

- Torcer para dentro, andar de trencos; torcer para fóra, andar que mora.* [2003] (11636-2249).
- Traballa e non comerás palla.* [2007] (30633).
- Traballar é virtude; non traballar, saúde.* [2004] (456100-9607). [2003] (11661-4708).
- Tras dunha dor nunca falta outra maior.* [1998] (17330-14247).
- Trastes vellos, ó faiado.* [2003] (11677-6301).
- Treboada polo leste, calma ó nordeste.* [2001] (11203).
- Tres anos de can novo, tres anos de novo can; tres anos de can vello, tres anos de vello can.* [2004] (45649-4504).
- Tres días hai no ano de gran veneración: *Jueves Santo, Corpus Cristo e o día da Asunción.* [2004] (40516-0305).
- Tres días hai no año que se enche ben a panza: o santo, o *cumpleanos e o día da matanza.* [2004] (45648-4416).
- Tres fillos e unha nai, catro demos para un pai.* [2004] (45623-1904).
- Trinta días leva novembro con abril, xuño e setembro; vinte e oito ten un; os demais a trinta e un.* [2007] (30622).
- Trinta días leva *noviembre con abril, *junio e *septiembre.* [2007] (30638).
- Trinta días ten setembro con abril, xuño e novembro; de vinteoito só hai un e os demais de trinta e un.* [2007] (30633).
- Tronos en maio anuncian mal ano.* [1998] (17330-26492).
- Un bo lume na lareira e un bo pote na cadea.* [1995-1997] (21116-09293).
- Un bo lume na lareira quenta o xantar e a cea.* [1995-1997] (21116-09295).
- Un bo viño alegre o ollo, *limpia o dente e *sana o *vientre.* [2004] (45648-4412).
- Un cravo saca outro.* [1995] (41797).
- Un chopiño de augardente deixa o corpo quente.* [2001] (11203).
- Un de febreiro, dous candeeiro e tres san Braiseiro.* [2001] (11203).
- Un é *esclavo das súas palabras e dono do seu segredo.* [2003] (11675-6110).
- Un fillo casado na beira da porta é unha cabra na horta.* [1995] (41770).
- Un gran non enche o celeiro pero axuda o compañeiro.* [2007] (30644).
- Un gran non enche o celeiro pero axuda ó compañeiro.* [1995-1997] (21116-03057).
- Un gran non fai granxeiro pero axuda o compañeiro.* [2004] (45660-5606).
- Un gran non fai un graneiro pero axuda o compañeiro.* [2004] (45618-1402).
- Un grao non enche o celeiro mais axuda o compañeiro.* [1998] (17330-16289).
- Un grao non fai graneiro pero axuda o compañeiro.* [1995-1997] (21122-07186).
- Un home é un home e un gato é un bicho.* [2001] (11203).
- Un home é un home, e un gato é un bicho, e unha muller, un capricho.* [2003] (11625-1115).
- Un home é un home, un gato é un bicho, e unha muller, un capricho.* [2004] (45655-5107).
- Un home non está para mozas cando mexa nas botas.* [1998] (17330-19351).
- Un médico cura, dous *dudan e tres, morte segura.* [2004] (45623-1907).
- Un ollo no *plato e outro no gato.* [1995-1997] (21126-12393).
- Un pai para cen fillos e non cen fillos para un pai.* [1998] (17330-24434).
- 4** *Un só non é ninguén pero dous xa son alguén.* [2004] (45665-6103). [2004] (45670-6619). [2004] (45679-7532). [2004] (45647-4317).
- Un traballo sen proveito é facer o que está feito.* [2004] (45629-2511).
- Un vello e unha vella cásanse pola moeda, a moeda acaba e o vello quédase.* [2004] (45645-4105).
- Un vello, dúas veces meniño.* [2007] (30641).
- 3** *Un *clavo quita a outro.* [2003] (11638-2409). [2003] (11628-1407). [2003] (11665-5105).
- Unha cousa é predicar e outra dar trigo.* [2003] (11637-2308).
- 2** *Unha da boca lle sae e outra no corpo lle queda.* [2004] (45647-4305). [2004] (45679-7521).
- Unha estudante enamorada nunca chega a aprobar.* [2003] (11663-4909).
- Unha idea saca a outra como pasa coas cereixas.* [1998] (17330-21383).
- Unha mala palabra é como unha coitelada.* [2004] (45662-5848).
- Unha mazá non cae lonxe da súa árbore.* [2007] (30633).
- Unha mentira ben composta moito vale e pouco costa.* [2004] (45648-4413).
- Unha noite no muiño, unha noite non é nada, unha semana enteira, esa si que é muiñada.* [2004] (45635-3113).

- Unha ouvella branca trae un año negro.* [2004] (45621-1705).
- Unha pa saber e outra pa aprender.* [2004] (45668-6422).
- 2** *Unha por outra non é pecado.* [2004] (45636-3213). [2004] (45634-3003).
- Unha pulga nun can é coma o sol no verán.* [1995-1997] (21123-09276).
- Unha vez ó ano non fai dano.* [2004] (45636-3211).
- Uns levan a fama e outros cardan a *lana.* [2001] (11203).
- Uns nacen con estrelas e outros nacen estrelados.* [2004] (45648-4411).
- Uns saben o que fan e outros fan o que saben.* [2004] (45667-6310).
- Uns saben o que fan, outros fan o que saben.* [2004] (45629-2516).
- Vaca gabada, leite nos cornos.* [2007] (30615).
- Vaca mexada, vaca preñada.* [1995-1997] (21126-12421).
- Vaca que non come cos bois ou comeu antes ou come despois.* [2007] (30635).
- Vaca vella, á feira con ela.* [2007] (30641).
- Vai a vella morrendo e vai aprendendo.* [2004] (45642-3823).
- 2** *Vai o vello morrendo e vai aprendendo.* [1995] (41770). [2004] (45635-3103).
- Vai o vello morrendo, vai aprendendo.* [2004] (45619-1508).
- Vaiche o vello morrendo e vai aprendendo.* [2004] (45647-4315).
- Vaite, febreiriño corto, cos teus días 28, que se duras máis catro non queda can nin gato.* [2004] (45689-8502).
- Vaite, febreiriño corto, cos teus días vinteoito, que si duras máis catro, non queda nin can nin gato.* [2004] (45677-7302).
- Vaite, febreiriño curto, cos teus días 28 que si duras máis 4 non queda can nin gato.* [2007] (30630).
- Vaite, febreiriño curto, cos teus días vinteoito, que si tiveras máis catro non quedaba can nin gato.* [1995-1997] (21124-10318).
- Vaite, febreiro, cos teus 28 días; se chega a ter máis catro, non queda nin can nin gato.* [2004] (45638-3411).
- Vaite, febreiro, cos teus 28 que se duraras máis catro non quedaba can nin gato.* [2004] (45693-8912).
- Vaite, febreiro, cos teus 28 que, se duras máis 4, xa non queda can nin gato.* [2004] (45643-3904).
- Vaite, febreiro, cos teus vinteoito, se duraras máis catro non quedaba pé nin ghato.* [2004] (45613-0907).
- Vaite, *febrero, cos teus 28, se duran máis catro, non queda can nin gato.* [2004] (45635-3115).
- Vai, febreiro, cos teus vinteoito, se tiveses máis catro, non quedaba can nin gato.* [1995] (41769).
- Val máis pequeno que grande e burro.* [2003] (11655-4104).
- Vale máis a quen Deus axuda que o que cedo madruga.* [2004] (45619-1510).
- Vale máis andar ca ornear.* [2003] (11640-2604).
- Vale máis arrieiro dunha besta que criado dunha recua.* [2001] (11203).
- 2** *Vale máis caer en gracia que ser gracioso.* [2003] (11648-3409). [1995-1997] (21116-04068).
- Vale máis dar ca pedir.* [2007] (30634).
- Vale máis descoser que romper.* [1998] (17330-14242).
- Vale máis maña que forza.* [2003] (11641-2708).
- Vale máis o que o sol cría que o que a auga deixa.* [2001] (11203).
- Vale máis o ruín coñecido có bo por coñecer.* [2001] (11203).
- Vale máis o ruín coñecido que o bon por coñecer.* [1995-1997] (21116-03061).
- Vale máis pan duro que consello de burro.* [1998] (17330-24440).
- Vale máis paxaro na man que cento voando.* [1995] (41783).
- Vale máis pequeno agudo que grande burro.* [2001] (11203).
- 2** *Vale máis pequeno e agudo que grande e burro.* [1995] (417105). [2003] (11662-4809).
- 2** *Vale máis pouco pecar que moito confesar.* [1995-1997] (21116-03051). [2007] (30617).
- Vale máis ruín coñecido, bo por coñecer.* [2007] (30641).
- 2** *Vale máis ser pequeno e agudo que grande e burro.* [2003] (11674-6003). [2003] (11641-2706).
- Vale máis solteiro que mal casado.* [2004] (45695-9110).
- 2** *Vale máis tarde que nunca.* [2003] (11640-2603). [2004] (45634-3006).
- 2** *Vale máis ter que desexar.* [1995] (41795). [1995] (41781).
- Vale máis un día de sol de febreiro ca tódolos cabalos do reino.* [1995-1997] (21116-06126).
- Vale máis un paxaro en mao que cen voando.* [1995-1997] (21118-04081).

- Vale máis un pequeno agudo que un grande burro.* [2004] (45621-1703).
- Vale máis un queixo de nabo que catro de maio.* [1995-1997] (21126-11389).
- Vale máis unha muller guisando que cen latricando.* [1998] (17330-23416).
- Vale más paxaro na man que cen *volando.* [2003] (11644-3009).
- Vale más ter que *desear.* [2003] (11644-3013).
- Vello que se cura, cen anos dura.* [2004] (45649-4513).
- Vén marzo, que fai andar ca man debaixo do brazo.* [2004] (45638-3412).
- Vende na casa e merca na feira se queres saír da laceira.* [1998] (17330-21393).
- Vento do mar e chuvia na ría, temos para todo o día.* [2001] (11203).
- Vento do norte, auga forte.* [2007] (30620).
- Vento, riqueza e ventura non son cousa segura.* [2001] (11203).
- Veña maio pardo e san Xoán claro.* [1995-1997] (21116-06148).
- Verán que dura, outono que asegura.* [2004] (45671-6704).
- Veraneando vaixe o tempo voando.* [2004] (45671-6710).
- Vese a palla no ollo do veciño e non se ve a viga no propio.* [1998] (17330-24437).
- Vestir a uso, calzar a gusto.* [2003] (11677-6305).
- Viña entre viñas e casas entre veciñas.* [2001] (11203).
- Viño quitado, bebelo ou tirallo.* [2007] (30639).
- Viños e amores, os máis vellos son os mellores.* [1995] (41768).
- Viños e amores, os vellos son os mellores.* [1995-1997] (21127-13473).
- Viños e amores, os vellos son os mellores.* [2004] (45697-9309).
- Vista larga e lingua corta é deixar o que non importa.* [2004] (45649-4509).
- Xa che irei pagando, si..., pero cando?* [1995-1997] (21126-11373).
- Xamais digas que é caro o que che dan dado.* [1998] (17330-14237).
- Xaneiro é bo mes para o carboeiro.* [1995] (417115).
- Xaneiro mollado, bo para o campo e malo para o gado.* [1995] (417114).
- 3** *Xaneiro verceiro, nin boa meda nin bo palleiro.* [1995-1997] (21116-09287). [1995-1997] (21123-09278). [1995-1997] (21125-10336).
- Xaneiro xeado, febreiro trastornado, marzo airoso e abril chuvioso sacan a maio florido e fermoso.* [2004] (45645-4101).
- Xaneiro xeeiro, febreiro verceiro, marzo ventoso, abril chuviñoso, maio pardo e san Xoán claro son as chaves de todo ano.* [1995-1997] (21126-11367).
- Xaneiro xioso, frebeiro ventoso, marzo cariñoso fái o ano fermoso; abril chuvoso e maio nevoado e san Xoán claro vale máis cós teus bois e có teu carro.* [2007] (30637).
- Xaneiro, alleiro.* [2001] (11203).
- Xaneiro, ñeiro; febreiro, cabrileiro.* [2003] (11660-4618).
- Xaneiro, frío ou temperado, pásalo arroupado.* [2001] (11203).
- Xaneiro, oveiro.* [2001] (11203).
- Xaneiro, xeadeiro.* [2001] (11203).
- Xeada enriba da lama, de seguido a choiva faille a cama.* [2007] (30619).
- Xeada na lama, a choiva faille a cama.* [1995] (41779).
- 2** *Xeada na lama, auga na cama.* [1995-1997] (21126-12401). [2001] (11203).
- 16** *Xente nova e leña verde todo é fume.* [2003] (11642-2808). [1995] (417113). [2001] (11203). [2004] (45640-3611). [2003] (11662-4806). [2004] (45616-1212). [1995-1997] (21126-11381). [2004] (45618-1414). [1996] (417119). [2004] (45667-6304). [2003] (11616-0204). [2003] (11668-5404). [1998] (17330-27498). [2003] (11669-5504). [2004] (45646-4210). [2003] (11637-2302).
- Xente nova e leña verde todo se volve fume.* [1995-1997] (21122-07172).
- Xente nova, leña verde é todo fume.* [2003] (11638-2403).
- 7** *Xente nova, leña verde todo é fume.* [2003] (11664-5015). [2003] (11628-1402). [2003] (11673-5903). [2003] (11671-5707). [2003] (11658-4402). [2003] (11639-2501). [2003] (11665-5102).
- Xente nova, leña verde.* [2003] (11676-6210).
- Xente *castellana, xente sa.* [2004] (45656-5211).
- Xogan os burros e perden os arrieiros.* [1995-1997] (21126-12396).
- Xogar e perder, pagar e calar.* [2007] (30620).
- Xullo arder e patacas coller.* [2007] (30622).
- Xullo, o mes máis curto cando hai peculio.* [2001] (11203).
- Xunio claro como ollos de galo.* [2007] (30639).
- Xunta de pastores, ovelas mortas.* [2007] (30637).

- Xuntando bens e males resultan os anos iguais.* [2004] (45649-4510).
- Zapateiro aos teus zapatos e déixate doutros tratos.* [2007] (30640).
- Zapateiro, ós teus zapatos.* [2003] (11676-6201).
- Zarrota, zarroteira dime onde está a túa compañeira.* [2004] (45663-5905).
- *Cree o ladrón que todos son da súa condición.* [2004] (45687-8311).
- *Dichoso mes que entra con Santos e termina con san Andrés.* [2004] (45638-3403).
- *Dios aperta pero non afoga.* [2004] (45658-5404).
- 2** **Dios aperta pero non afoga.* [1995-1997] (21127-13462). [2003] (11673-5908).
- *Donde as dan, as toman.* [2004] (45641-3709).
- *Donde entre o aire i-o sol, non entra o doctor.* [2004] (45643-3907).
- 2** **Donde non hai, non se pode sacar.* [2003] (11628-1408). [2003] (11638-2415).
- *Donde te queren moito, coida de ir pouco.* [1998] (17330-25461).
- *Flaco sen fame non hai gordo que lle gane.* [2004] (45631-2711).
- 5** **Gaviotas a terra, mariñeiros á merda.* [2003] (11621-0703). [2003] (11616-0207). [2003] (11626-1203). [2003] (11658-4404). [2003] (11623-0907).
- 3** **Gaviotas á terra, mariñeiros á merda.* [2003] (11615-0103). [2004] (45698-9402). [2004] (45633-2905).
- *Gaviotas a terra, mariñeiros ó mar.* [2004] (45660-5601).
- *Gaviotas al puerto, marineros al huerto.* [2003] (11624-1010).
- *Gaviotas en terra, mariñeiro á merda.* [2004] (45699-9509).
- 2** **Gaviotas en terra, mariñeiros á merda.* [2003] (11631-1710). [2003] (11633-1906).
- *Gaviotas en terra, mariñeros á merda.* [2003] (11664-5011).
- 2** **Gaviotas na terra, mariñeiros á merda.* [2003] (11637-2301). [2004] (45681-7708).
- *Gaviotas ó porto, mar revolto.* [2003] (11660-4604).
- *Gaviotas á terra, mariñeiros á merda.* [2003] (11643-2911).
- *Hasta 40 de maio non sáque-lo saio.* [2004] (45674-7004).
- *Hasta mediados de maio non quíta-lo saio.* [2003] (11621-0709).
- 2** **Hasta mediados de maio non quite-lo saio.* [2003] (11617-0311). [2003] (11622-0801).
- *Hasta o 30 de maio non te quite-lo saio.* [2003] (11653-3901).
- *Hasta o 40 de maio non quites o saio.* [2004] (45610-0603).
- *Hasta o 40 de maio non sáque-lo saio.* [2004] (45686-8208).
- *Hasta o 40 de maio non saques o saio.* [2004] (45668-6401).
- *Hasta o 40 de maio non te quites o saio.* [2004] (45681-7704).
- 2** **Hasta o 40 de maio non te quites o saio.* [2004] (45660-5602). [2004] (45641-3708).
- *Hasta o 40 de maio, a vella non saca o rabo.* [2003] (11639-2510).
- 2** **Hasta o corenta de maio non quites o saio.* [2004] (45613-0905). [2004] (45699-9506).
- *Hasta o corenta de maio non saques o saio.* [2003] (11638-2402).
- *Hasta o trinta de maio non quite-lo saio.* [2004] (45678-7405).
- *Hasta o *cuarenta de maio non sáque-lo saio.* [2004] (45644-4010).
- *Hasta san Cristovo, millo ó covo.* [2003] (11625-1106).
- *Hasta san Martiño pinca o ramalliño e despois de san Martiño todo é fame e frío.* [2004] (45674-7007).
- *Hasta san Martiño, pan e viño; de san Martiño en diante, fame e frío.* [2003] (11649-3501).
- *Más vale maña ca forza.* [2003] (11654-4009).
- *Nadie diga de ningún porque non digan del mal algún.* [2003] (11637-2305).
- *Pitillo guapo, moito papel e pouco tabaco.* [2003] (11623-0910).
- *Piitillo guapo, moito papel, pouco tabaco.* [2003] (11620-0604).
- *Xulio cando é normal, pouca auga no manantial.* [1995-1997] (21129-14501).
- **** *A palabras necias, oídos sordos.* [1998] (17330-24436).
- **** *A quien madruga, Dios le ayuda.* [2003] (11627-1310).
- **** *Abril y mayo son los días más largos de todo el año.* [1995-1997] (21127-13465).
- 2** ****** *Año de nieves, año de bienes.* [2003] (11625-1109). [1995-1997] (21127-13457).
- 2** ****** *De tal palo, tal astilla.* [2003] (11627-1305). [2004] (45629-2503).
- 2** ****** *Dime con quién andas y te diré quien eres.* [2003] (11625-1107). [2004] (45674-7002).
- **** *Dime con quién andas y te diré quién eres.* [2003] (11627-1306).

- **El que espera desespera.** [2003] (11663-4914).
**El que madruga Dios le ayuda. [2004] (45674-7001).
2 **El que madruga Dios le ayuda. [2003] (11624-1007). [2003] (11625-1103).
**El que nada debe nada teme. [2007] (30638).
**En abril, agua a mil. [2004] (45699-9507).
4 **En abril, aguas mil. [2004] (456100-9603). [2004] (45685-8104). [2003] (11623-0904). [2004] (45629-2502).
**En boca cerrada no entran moscas. [2007] (30638).
**Jaula hecha, pájaro muerto. [2003] (11663-4911).
**Más vale pájaro en mano que ciento volando. [2003] (11627-1303).
**No hay mal que por bien no venga. [2003] (11624-1004).
**Nunca es tarde cuando la dicha es buena. [2003] (11663-4913).
**Ojos que no ven, corazón que no siente. [2003] (11625-1117).
**Palabras necias, oídos sordos. [2003] (11625-1116).
4 **Perro ladrador, poco mordedor. [2003] (11625-1102). [2003] (11627-1302). [2003] (11624-1001). [2007] (30638).
**Santa Rita Rita lo que se da no se quita. [2004] (45681-7701).
**Sin engaño, el día de san Juan es de los más largos del año. [2004] (45643-3905).
**Tiran más dos tetas, que dos carretas. [2003] (11627-1301).

3. Índice de referencias dos informantes

11203 A CORUÑA. Boqueixón. O Forte: Álvarez Losada, Ramón e alumnos do Colexio Couto do Forte³

116 A CORUÑA. Camariñas

11615 Castiñeiras Vidal, Paula
 11616 Lema Martínez Dor, Tania
 11617 Rey Pouso, Isabel
 11618 Tedín González, Silvia
 11619 Cabrejo Martínez, Tamara
 11620 Bermúdez Carril, Begoña
 11621 Castro Martínez, Alberto
 11622 López Parga, Caterina
 11623 Barbeira, Sabrina
 11624 Pasantes Campaña, Lara
 11625 Oanes, Pati
 11626 Barreiro Regueira, Aldo
 11627 Souto, Pedro
 11628 Suárez López, Denis
 11629 M., Manuel e F., Salvador
 11630 Seijo Rabuñal, Miguel Anxo
 11631 Mouzo Campos, Juan R.
 11632 Santos Suárez, Cristian
 11633 Martínez Roa, Santiago
 11634 López, Fátima

11635 Camariñas. Camelle: Tajos Más, Marta
 11636 Castro Rojo, Borja
 11637 Suárez Pasantes, Roberto
 11638 Bértolo Martínez, Mirian
 11639 Suárez Romar, Pablo
 11640 Eva María
 11641 Pereira Lema, Yessica
 11642 Muíño, Paula
 11643 Manuel
 11644 Banos Valiña, Jesús
 11645 Blanco Touriñán, Noel
 11646 Lema Suárez, Soraya
 11647 Anónimo
 11648 García Romero, Jessica
 11649 Moreira Devesa, Digna
 11650 Mouzo Santos, Verónica
 11651 Caamaño Bermúdez, Martín
 11652 Dios Romero, Isabel
 11653 Toja, Berta
 11654 Trillo Rodríguez, Alberto
 11655 Bermúdez Canosa, Jéssica
 11656 Lema Nión, Olalla
 11657 López Blanco, Raquel
 11658 Trillo Lema, Tamara
 11659 Castro Cures, Tania
 11660 Mella Lema, Mercedes
 11661 Anónimo
 11662 Dopazo, Alicia
 11663 Samanta
 11664 Blanco López, Verónica

³ Recentemente soubemos que o propio Centro publicou unha escolma de tradición oral, na que se inclúen estes refráns (ALVAREZ 2001). Nesta edición citamos polos manuscritos dos alumnos que o Centro tivo a amabilidade de entregar ó Centro Ramón Piñeiro para traballos deste tipo.

11665 Lema Castiñeira, Ramón
11666 Rey Gómez, Loli
11667 Mónica
11668 Catro, Faustino
11669 Dos Santos López, José Manuel
11670 López García, Judit María
11671 Camariñas. Dor,A Ponte do Porto: Lema Blanco,
Verónica
11672 V. M. María
11673 Rodríguez Touriñán, Andrés
11674 Camariñas. Mouzo: Pazos Méndez, Jessica
11675 Anónimo
11676 Méndez Pose, Irán
11677 Anónimo

173 A CORUÑA. Ribeira

17330 Pena Romay, Antonio

211 LUGO Castro de Rei. Castro Ribeiras do Lea: Equipo de Normalización Lingüística⁴

21112 Varios alumnos
21116 Varios alumnos
21117 Álvarez Méndez, Jennifer e Rodrigo
21118 Fernández Castro, Secundino
21119 González Penelas, Jaime e Mónica
21120 García Corral, José Luís
21121 Bello, Iván e Castro, Elva
21122 Rodríguez Castro, Carlos
21123 Díaz Uría, Sonia
21124 Pérez Varela, José Dositeo
21125 Legaspi Castro, María Luísa
21126 Balado Blanco, Javier
21127 Abelleira Santiso, Atilano (70 anos), Maciñeiras
Abellería, Pablo
21128 Lage López, Margarita
21129 Táboas Teijeiro, Santiago
21616 Cospeito. Bexán: Rivas Ares, Xesús. 89 anos
21617 Cospeito. Bexán: Rivas Ares, Xosefa. 81 anos

306 OURENSE. Bande

30615 Fernández Álvarez, Óscar
30616 Pérez Álvarez, Xosé Luis
30617 Dacuña Vázquez, Inés

30618 Alonso de Araújo, Lidia
30619 Rodríguez Costa, Lilia
30620 Bande. Muíños: Montero Otero, Felipe
30621 Trigo Silva, Juan
30622 Bande. Corvelle: Victorino Domínguez,
Inmaculada
30623 Pérez Madrid, Claudia Lucía
30624 Sanz Blas, Vanesa
30625 Alonso Romero, Sandra (13 anos)
30626 Novais Álvarez, Gabriel
30627 Rodríguez Giráldez, Lucía
30628 González García, Alba
30629 Pereira Fernández, Marta
30630 Quintos Vázquez, Brais
30631 Saavedra Martínez, Estefanía
30632 Quintáns Glez, Alba
30633 Fernández Prados, Vanessa
30634 Paz Alosó, Óscar
30635 Pérez Diz, Amable
30636 Pérez Rodríguez, Marina
30637 De Brito Calleiros, Luís Xosé
30638 González Ferreira, Iván
30639 Álvarez Alonso, Nohelia
30640 Bande. Muíños: Domínguez Otero, Iago
30641 Bande. Vereá: Álvarez Pérez, Tania
30642 Bande. Sarreaus: Alonso Barroso, Nieves (15
anos)
30643 Sousa Gómez, Alejandro
30644 Pérez Pérez, Monserrat

417 PONTEVEDRA. A Estrada. O Foxo

Recollidos por David Otero
417100 Florentino (40 anos)
417101 Fina (32 anos)
417102 Ramón (65 anos)
417103 Ascensiona (62 anos)
417104 Amparo (82 anos)
417105 Antonio (68 anos)
417106 J. Francisco (30 anos)
417108 M. Carne (38 anos)
417110 Ramón (35 anos)
417111 Manuel (35 anos)
417112 Francisco (65 anos)
417113 Florinda (60 anos)
417114 Lola (67 anos)
417115 Francisco (44 anos)
417116 Emilio (57 anos)
417117 Luísa (49 anos)
417118 Felisa (70 anos)
417119 Otero Fernández, David
417120 Martín (12 anos)

⁴ O Centro publicou unha escolma de tradición oral, na que se inclúen estes refráns (ENL VELEIRO:2000). O CIRP recibiu unha fotocopia parcial dunha publicación en formato revista que incluía o dato de que este material se recollera nos cursos 1995-1996 e 1996-1997. Nós citamos por esa edición e referimos a 1995-1997 tódolos refráns dese Centro.

- 417121 José Aurelio (33 anos)
41760 María (78 anos)
41761 María Xosé (37 anos)
41762 Aurora (91 anos)
41763 Carmen (59 anos)
41763 Carmen (59 anos)
41764 Ana (34 anos)
41765 Sindo (37 anos)
41766 Sindo (67 anos)
41767 Mª Carme (40 anos)
41768 Raquel (9 anos)
41769 Isabel (65 anos)
41770 Florinda (65 anos)
41771 Gómez, Luz (33 anos)
41772 Rosa García (63 anos)
41773 Mercedes (36 anos)
41774 María (32 anos)
41775 Elvira (64 anos)
41776 Otilia (66 anos)
41777 Manola (32 anos)
41778 Alicia (63 anos)
41779 Roibal, Agustín (77 anos)
41780 Piñeiro, Xosé (35 anos)
41781 María Teresa (31 anos)
41782 Josefina (33 anos)
41783 Francisco (10 anos)
41784 José (70 anos)
41785 José Aurelio (34 anos)
41786 Guerrero, Juana (63 anos)
41787 Antonio (40 anos)
41788 Dolores (92 anos)
41789 Dolores (30 anos)
41790 Josefina (32 anos)
41791 Francisco Manuel (10 anos)
41792 Manuel (13 anos)
41793 José Manuel (38 anos)
41794 Fina (72 anos)
41795 María Teresa (31 anos)
41796 Elvira (33 anos)
41797 Carme (60 anos)
41798 Anuncia (59 anos)
41799 Carlos (40 anos)
- 456 PONTEVEDRA Valga**
45606 Castro Fernández, Elisabeth
45607 Campaña (Santa Cristina): Blanco Lajos, Antonio
45608 Cordeiro (Santa Comba): Barreiro Suárez, Xesús Manel
45609 Setecoros (San Salvador): Álvarez García, Rosa María (14 anos)
- 45610 Setecoros (San Salvador): Magariños Gil, Rubén (15 anos)
456100 Setecoros (San Salvador): Diz Rodríguez, Rocío
456101 Cordeiro (Santa Comba): Silva Lestido, Víctor
456102 Campaña (Santa Cristina): Martínez da Torre, Adrián
45611 Cordeiro (Santa Comba): Anónimo (15 anos)
45612 Cordeiro (Santa Comba): Saborido Baleirón, José Carlos (14 anos)
45613 Setecoros (San Salvador): Souto Gontad, Sandra (15 anos)
45614 Cordeiro (Santa Comba): Eiras Santiago, Luis Manuel (16 anos)
45615 Campaña (Santa Cristina): Martínez Calvo, Sergio (16 anos)
45616 Fomo, Cordeiro (Santa Comba: Busto Padín, Fátima María (16 anos)
45617 San Miguel de Valga: López González, Cristina
45618 Campaña (Santa Cristina): Rodríguez Taibo, Carla (14 anos)
45619 Cordeiro (S.Comba de Louro): Cascallar Mondragón, María
45620 Campaña (Santa Cristina): Mariño Cascallar, Alba María (15 anos)
45621 San Miguel de Valga: Diego Duro, María Pilar
45622 San Miguel de Valga: Vidal Bralo, Laura (14 anos)
45623 Setecoros (San Salvador): Buceta Viñas, Andrea (14 anos)
45624 San Miguel de Valga: Sanmarco Janeiro, Ana Isabel
45625 Xanza (Santa María): Cascallar Aboy, Iván
45626 Campaña (Santa Cristina): Torres Boo, Tania
45627 Setecoros (San Salvador): Escariz Jamaro, Francisco (14 anos)
45628 Campaña (Santa Cristina): Campañó Otero, Pablo
45629 Cordeiro (Santa Comba): Eiras Isorna, Marta (14 anos)
45630 Campaña (Santa Cristina): Martínez da Torre, Sara (13 anos)
45631 Senín, Xanza (Santa María): Portas Magán, Alicia (16 anos)
45632 Campaña (Santa Cristina): Pardal González, Sabino
45633 Xanza (Santa María): Bandín Gómez, Samantha
45634 Campaña (Santa Cristina): Busto Santalla, Neves (14 anos)
45635 Baño, Xanza: Esperón Blanco, Verónica (16 anos)
45636 Campaña (Santa Cristina): Busto Santalla, Ana (14 anos)
45637 Rodríguez Sánchez, Alexandre (14 anos)
45638 Setecoros (San Salvador): Couselo Otero, Margarita (16 anos)
45639 Setecoros (San Salvador): Arca Aboy, Patricia

- 45640 Cordeiro (Santa Comba): Mosquera Castiñeiras, Nerea (15 anos)
- 45641 Mato Devesa, Mónica
- 45642 Touceda Iglesias, Natalia
- 45644 Anónimo
- 45645 Casal Sanmarco, Alba
- 45646 Anónimo
- 45647 Miguéns, Maribel
- 45648 Pardal Carbia, Aida
- 45649 Escariz Jamarco, Vanessa
- 45650 Devesa Pereira, Graciela
- 45651 Castro Bello, Alba
- 45652 Anónimo
- 45653 Torres Velo, Kely
- 45654 Suárez Canabal, Laura
- 45655 Llerena Potel, Marta Cristina
- 45656 García Boo, José María
- 45657 Anabel
- 45658 Barreiro Piñeiro, Cristina
- 45659 Paz Díaz, Adrián
- 45660 Losada López, Anxo
- 45661 Bodaño Muñiz, María del Carmen
- 45662 Anónimo
- 45663 Gómez Barros, Mariluz
- 45664 Senín Senín, María Nieves
- 45665 Bandín, Rubén
- 45666 Rodríguez Blanco, Gustavo
- 45667 Suárez Canabal, Sandra
- 45668 Vigo Cascallar, María
- 45669 Refojo Blanco, Sandra
- 45670 Cerqueiras Blanco, Sergio
- 45671 Gallas Otero, María Pilar
- 45672 Temperán Piñeiro, Irene
- 45673 Anónimo
- 45674 García Martínez, Cristina
- 45675 Burés Mouriño, Sonia
- 45676 Ponte Valga (San Miguel): Romero Ferro, Natalia
- 45677 A Devesa. Campaña: Gil Magariños, Manuel
- 45678 Cordeiro (Santa Comba): Somoza Lerín, María Dolores
- 45679 Setecoros (San Salvador): Valero Martínez, Natalia
- 45680 Campaña (Santa Cristina): Pardal González, Agustina
- 45681 Ferreirós. Cordeiro: Rey Gil, Ana María
- 45682 Cordeiro (Santa Comba): Santiago Lego, Estefanía
- 45683 Rodríguez Bouzón, Susana
- 45684 Xanza (Santa María): González Castroagudín, Raquel
- 45685 Cordeiro (Santa Comba): Barreiro Couselo, Beatriz
- 45686 Cordeiro (Santa Comba): Suárez Rodríguez, Pablo
- 45687 Setecoros (San Salvador): López Piñeiro, Yago
- 45688 Campaña (Santa Cristina): Rodríguez Magariños, José
- 45689 Ferreirós. Cordeiro: Gil Gómez, Daniel
- 45690 Setecoros (San Salvador): Montero Campos, Cristina
- 45691 Cordeiro (Santa Comba): Caamaño Gómez, Cristina
- 45692 Cardo Castañeda, Pablo
- 45693 Desabanda (San Miguel): Magán, Cristian
- 45694 Setecoros (San Salvador): Bello Jamarco, Iganacio
- 45695 Campaña (Santa Cristina): Bustos Santalla, José A.
- 45696 Cordeiro (Santa Comba): Carbia V., Anxo
- 45697 Bernárdez Pedroso, Anxo
- 45698 Xanza (Santa María): Rodríguez Calvo, Manoel
- 45699 Senín. Xanza (Santa María): Ríos Santiago, Martín

4. Referencias bibliográficas

- ÁLVAREZ LOSADA, Ramón (2001): *Refráns, cantigas, adiviñas... de Boqueixón*. CPI “Antonio Orza Couto” O Forte. Boqueixón: Edición do C.P.I.
- EQUIPO DE NORMALIZACIÓN LINGÜÍSTICA-C. P. VELERIO DOCAMPO (Castro Ribeiras de Lea): *Anacos da nosa cultura: refráns, adiviñas, lendas..., celebracións e oficios..., aparellos...*. Lugo: Citania Publicacións.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2002): *Refraneiro galego máis frecuente*. Vigo: La Voz de Galicia.
- (1997): “Deus e o demo no refraneiro galego”, en *Actas del I Congreso Internacional de Paremiología (Homenaje al Prof. Pedro Peira Soberón) 17-20 de abril de 1996. Paremia 6*, 1997,207-222.

Recensiones

GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*¹. Madrid: Anthropos, 527 páxinas².

O manual de García-Page responde a expectativas moito máis amplas das que apunta o seu modesto nome coa palabra *Introducción*. Máis ben ó contrario, trátase dunha sólida e completa monografía que sen dúbida se vai converter na obra de referencia da fraseoloxía española do século XXI. Este libro súmase, así, ás xa consagradas publicacións de Alberto Zuluaga (pioneiro coa súa *Introducción al estudio de las expresiones fijas* 1980), de Gloria Corpas (*Manual de fraseología española* 1996) e de Leonor Ruiz (*La fraseología del español coloquial* 1998; *Las locuciones en español actual*, 2001), piares da fraseoloxía do español que reflicten a situación de absoluta expansión que está vivindo a disciplina fraseolóxica en España desde hai máis ou menos década e media.

O volume de García-Page é definido polo seu autor, con razón, como “manual de estudio”. En efecto, o seu máis de medio millar de páxinas contén unha ampla parte do saber da fraseoloxía do español no nivel lingüístico da sintaxe (capítulo 5), da lexicoloxía (capítulo 6), da semántica (capítulo 7) e da pragmática (capítulo 8) e recolle as teorías máis significativas que se escribiron ó respecto. Así mesmo, ademais do dominio que demostra o autor sobre os contidos das publicacións dos distintos autores que cita, é un mérito innegable, ó que alude o propio García-Page na páx. 14, a confección dun corpus de locucións, numeroso e variado, a partir dos dicionarios máis representativos da fraseoloxía española.

A concepción que o autor ten da fraseoloxía é estreita, en contraposición á doutros fraseólogos como Gloria Corpas ou Harald Burger, quen aceptan as colocacións e as paremias como partes integrantes do material fraseolóxico. García-Page ten por obxecto de estudo exclusivamente as locucións, excluindo as colocacións, os predicados de verbo soporte, os compostos sintagmáticos, os refráns e outras clases de paremias (sí inclúe, en cambio, un grupo de enunciados unimembres como os lugares comúns, as frases proverbiais e os refráns que se comportan como locucións). Por outra parte, as locucións que el inclúe poden ter estrutura de oración (páx. 47, páx. 92).

---

¹ Esta reseña enmárcase dentro dun proxecto de investigación sobre fraseoloxía e fraseografía contrastiva (FRASESPAL) do *Ministerio Ciencia e Innovación* (código HUM2007-62198/FILO) financiado con fondos FEDER e dirixido na USC por Carmen Mellado Blanco.

² Tradución de Xacinta Varela Martínez.

Desde este punto de vista, García-Page defende unha postura pouco frecuente na fraseoloxía actual, xa que neste momento téndese á integración de co-ocurrencias fixas aínda que non revelen idiomaticidade, como poden se-las colocacións ou as estruturas de verbo soporte.

Este feito é unha proba do carácter particular das teorías defendidas polo autor, que, por outra parte, o destacan como lingüista independente, altamente orixinal nas súas formulacións e dunha gran lucidez nas súas propostas e hipóteses de traballo. As súas teses están ben expostas e sustentadas por un gran continxente de exemplos e por un elevadísimo número de publicacións dos máis variados autores dedicados ó estudo da fraseoloxía do español. García-Page demostra coñecer ben os traballos fraseolóxicos das súas case 70 páxinas de bibliografía, sábeos explotar e explicar maxistralmente en cada un dos apartados do libro.

Se tivese que destacar un dos aspectos nesta monografía sería, certamente, a capacidade de síntese que transmite o autor, a mestría expositiva e o dominio da inmensa bibliografía sobre a fraseoloxía española e sobre gran parte da europea³. Como contrapartida, habería que comenta-la excesiva lonxitude das notas ó final de cada capítulo. Por pór un exemplo, o capítulo 2 (“Visión panorámica: estado de la cuestión, terminología, características”) ten unha extensión de 29 páxinas e as notas abarcan 36 páxinas coa letra pequena. Moitas das notas seméllanse pola súa envergadura máis ás características do texto principal que ás das notas marxinais e interrompen a lectura fiada do libro polo feito de estaren colocadas ó final dos capítulos. Así mesmo, dentro destas notas, detectamos críticas –que nós consideramos, ás veces, excesivas– cara á postura doutros investigadores (vid. páx. 428-429).

Pasemos agora a enumerar en detalle os capítulos e subcapítulos dos que consta o libro:

Unha boa parte do volume, capítulos 2-4, ocúpaa a delimitación das locucións doutras unidades lingüísticas que o autor non considera fraseolóxicas. Trátase dun aspecto aínda problemático dentro dos estudos fraseolóxicos, xa que a fixación do obxecto de estudo da fraseoloxía depende da perspectiva, dos criterios aplicados e, incluso, da escola lingüística do investigador. O caos terminolóxico en que está sumida, aínda hoxe, a disciplina fraseolóxica queda patente nas páxinas 15-212 do libro e ó autor haille que agradecer que puxese orde nese *mare magnum* clasificatorio, como tamén polo que respecta ás autorías dos distintos termos que designan “fraseoloxismo” e os seus tipos.

A investigación fraseolóxica española segue sumando, na actualidade, un bo número de estudos sobre terminoloxía e tipos de unidades fraseolóxicas que resultan de aplica-los criterios máis dispares. Estes traballos que pretenden *poner vallas al campo* están, hoxe

---

³ Polo que respecta á investigación alemá, o autor faise eco das publicacións máis significativas e transcendentales de grandes autores alemáns (como Wolfgang Fleischer e Harald Burger) e doutros que, non sendo alemáns, escriben regularmente nesta lingua (como Dmitrij Dobrovol'skij) todos eles piares indiscutibles da fraseoloxía europea actual. Desde unha perspectiva teórica, os estudos da antiga Alemaña Democrática, desde os anos 70, serviron de ponte e nexo de unión lingüística entre a investigación dos países eslavos, sobre todo da ant. Unión Soviética, que foi pioneira na fraseoloxía desde os anos 40, e a Europa Occidental.

por hoxe, bastante deostados en gran parte de Europa e deixaron de ser claramente unha das prioridades de investigación. Nós compartimos esta visión, xa que consideramos que o obxectivo primordial da fraseoloxía non debe consistir en etiquetalar estruturas fixas da lingua, senón na descrición rigorosa dos fraseoloxismos en tódalas súas facetas, é dicir, no seu nivel gramatical, léxico-semántico e pragmático, independentemente das características formais que revelen. Por outra parte, chámalo-la atención que entre os autores que García-Page elixe para as propostas de clasificación da fraseoloxía do español cite a Álvarez de la Granja (2002/[2003]), quen se dedica basicamente ó galego.

No repaso dos criterios que definen habitualmente as locucións, o autor menciona a pluriverbalidade, a fixación, a idiomaticidade, a institucionalización, a estrutura non oracional, a frecuencia, a nominación, as anomalías e as figuras de repetición, trazos todos eles que son comentados con rigor. En especial, os trazos da estrutura pluriverbal, a fixación, a variación (potencial), a idiomaticidade e a institucionalización son tomados como referencia para defini-lo grupo das locucións. Por outra parte, García-Page relativiza os citados aspectos e puntualiza con grande acerto que os criterios definitorios non o son tanto, xa que tamén aparecen nas paremias, compostos ou colocacións, polo que non son exclusivos das locucións. En canto ó criterio da estrutura non oracional, que o autor desestima para as locucións, encontramos algunhas inconsistencias na forma de cita-las unidades fraseolóxicas (páxs. 30-31), por exemplo na páxina 161: *No haber color* (o verbo en infinitivo deixa aberta a posibilidade de variación nos tempos verbais, que realmente non se dá), *No haber por donde cogerlo* (cérrese a opción de feminino (*la*) do crítico non referencial: é posible *Esa historia que cuenta no hay por donde cogerla...*), *No van por ahí los tiros...* (aquí si que cabería pór no enunciado o verbo en infinitivo, pois pódese dicir por exemplo: *Y los tiros no iban por ahí*). Algúns enunciados son incompletos: *Sonar la flauta* debería rexistrarse como [*A ver/por si*] *suenan la flauta*, xa que estas son as súas formas habituais (con *Sonar la flauta* a secas actualizaríase o significado literal da construción).

En xeral, a forma de cita-las locucións por parte de García-Page é adecuada, o cal é un gran mérito dado o elevado número de unidades que se manexan en toda a obra. Non obstante, ó longo do libro encontráronse certas imprecisións, como na páxina 419, xa que, a forma correcta non é *saber de pe a pa*, senón *saberse de pe a pa*; a locución *importar un comino/rábano/pimiento/pepino/higo/bledo* (páx. 372) leva obrigatoriamente un actante dativo, co que a forma completa sería *importarle a alg. un comino/...*, e a expresión *de pelo en pecho* non só se pode aplicar na práctica ós homes, senón tamén ás mulleres, co significado ‘valente’ (unha mirada rápida en *google* ratifica esta observación). Neste caso, a imaxe subxacente á locución é considerada determinante polo autor, posto que, na súa opinión, é a propia realidade que designa a que determina a restrición semántica de uso. De tódalas maneiras, é conveniente non confundi-lo significado literal co figurado e nesta locución é precisamente o figurado o decisivo para a selección semántica. A outros enunciados fáltalle-lo circunstante co que xeralmente aparecen no discurso, como en *Quedar cuerda* (páx. 161), que debería aparecer como *Quedar [todavía/aún] cuerda para rato*.

Por outra parte, consideramos refráns moitas das estruturas que o autor clasifica como *locucións* oracionais, como por exemplo na páxina 160: *El hábito no hace al monje, Cada maestrillo tiene su librillo, Una golondrina no hace verano, La experiencia es la madre de la ciencia* etc. O propio autor reconece que non hai criterios formais que delimiten claramente as locucións dos refráns por iso pensa que non é un despropósito incluír “ciertos refranes unimembres” atípicos na súa fisionomía morfolóxica no grupo das locucións, tendo en conta, ademais, que “la comunidad lingüística actual ya los siente como meros modismos” (páx. 158). Esta declaración resulta un pouco contradictoria co que se recolle na páxina 380 (nota 15), xa que neste caso se di que a opinión do falante medio non sempre constitúe un “criterio fiable”. Nós partimos da base de que as afirmacións sobre o saber e/ou o sentir colectivos –para que poidan ter validez científica– hai que contrastalas amplamente por medio de enquisas a informantes.

Dentro do bloque dos capítulos que se ocupan da clasificación das locucións, unha das pasaxes máis interesantes paréceno-lo apartado 3.8.4.4. (O valor diacrítico do *se*), onde se pon de manifesto a diferenza semántica que implica a aparición de *se* nas locucións. Trátase dun tema bastante desatendido no marco da fraseoloxía española que require gran dedicación. No capítulo de García-Page fanse agudas apreciacións e contribúese a paliar-la deficiencia investigadora neste campo.

En canto ó resto dos capítulos, que en xeral supoñen un compendio das publicacións parciais dos distintos temas realizadas por García-Page nas últimas dúas décadas, os aspectos abordados son os seguintes: no quinto capítulo, estúdanse as estruturas sintácticas recorrentes, a saber, as frases elativas (o sintagma prepositivo, a comparativa estereotipada, a consecutiva enfática etc.), o binomio, as estruturas fixas negativas, as construcións con clíticos etc.; no sexto capítulo, trátanse os fenómenos léxicos máis relevantes da fraseoloxía, como son as palabras “idiomáticas” (“elementos únicos” segundo a terminoloxía alemá e eslava), os arcaísmos, os somatismos, as palabras tabú, as locucións con numerais e deícticos etc. Neste mesmo capítulo, expóñense os principais campos léxicos que interveñen como compoñentes fraseolóxicos, como son os nomes de animais, de plantas, de cores, de profesións ou de instrumentos musicais. O apartado 6.5., dedicado ás palabras tabú, constitúe desde o noso punto de vista unha achega fundamental á fraseoloxía española por ser, segundo nos consta, o único autor que se dedicou a este campo léxico e do que aínda quedan parcelas por explorar, como por exemplo as relacionadas coa pragmática: as situacións de uso e o seu valor comunicativo, os actos de fala que representan etc. O capítulo sétimo ten por tema os principais fenómenos semánticos, como son a idiomaticidade, as relacións semánticas de orde sintagmática e paradigmática (polisemia, sinonimia, antonimia etc.), a tropoloxía e as “implicaciones”.

O subcapítulo da sinonimia bota luz sobre este controvertido tema, non obstante, non compartimos de todo a visión do que o autor chama “sinonimia externa” e custaríanos traballo admitir como sinónimos locucións como *estar a partir un piñón* e *matarse por el otro*. Como o mesmo autor indica na nota a pé de páxina 30 (páx. 423), é o contexto o que determina a sinonimia, posto que dúas locucións poden ser sinónimas nunha situación comunicativa determinada e non noutra. Como ocorre cos monolexemas,

resulta difícil que as unidades fraseolóxicas de significado pleno (é dicir, que non sexan adverbiais) poidan revelar sinonimia, xa que no sistema da lingua nada é gratuíto e cada locución ten a súa razón semántica de ser. Poucas veces dúas locucións son intercambiabes no mesmo contexto, a non ser que teñamos en conta os casos de hiponimia, nos que o intercambio xera forzosamente cambios de sentido. As locucións, sobre todo as verbais, as cales se caracterizan por un significado máis difuso (cfr. Mellado Blanco 2004:71)⁴ son dificilmente intercambiabes nos contextos e, en todo caso, estes casos de sinonimia hai que detectalos indutivamente sobre estudos empíricos de comportamento real das locucións no discurso e nunca *a priori*. O feito de que as locucións idiomáticas desenvolvan polisemia en función das situacións de uso dificulta, aínda máis, a tarefa de determinar sinónimos “externos”. Resúltanos moi acertada a decisión de García-Page de diferenciar claramente entre variantes sinónimas e locucións sinónimas reais (páx. 402), pese ós casos fronteirizos que existen. Un método que axuda moito a diferenciar entre ámbolos tipos de estruturas é o da imaxe subxacente: se hai dúas imaxes distintas, son sinónimos, se non, non.

O capítulo oitavo é, ó noso modo de ver, un dos máis prometedores e orixinais, xa que estuda un campo aínda bastante virxe dentro da fraseoloxía: a pragmática en tódalas súas manifestacións, xa sexan actos ilocutivos, a intencionalidade do falante, a ironía, o dobre sentido, a deixé, as máximas griceanas aplicadas á fraseoloxía ou os marcadores e operadores. Así mesmo, analízanse brevemente as restricións de uso vinculadas ó referente, ó falante, ó tempo e lugar, ó estrato social etc., aspecto este que reviste especial transcendencia para as definicións lexicográficas das locucións se con elas se persegue un uso activo correcto e adecuado á situación comunicativa. O tema das modificacións ou ocasionalismos, que pola súa idiosincrasia podería formar parte do capítulo oitavo (comportamento textual das locucións), aparece xa no capítulo cuarto (páxs. 260-281) baixo a denominación “variaciones libres”. A nosa esperanza é que este magnífico estudo introdutorio de García-Page verba da pragmática dea pronto os seus resultados e se estude con profundidade empiricamente, para o que é conveniente recompilar *corpora* específicos. Os estudos textuais representan, ó noso parecer, o futuro da lingüística en xeral e, en particular, da fraseoloxía. Se o fin último da investigación fraseolóxica é a descrición semántica, gramatical e pragmática das unidades fraseolóxicas (cfr. Dobrovól’skij 2009)⁵ aínda estamos por facerlle fronte ó terceiro reto, que supón o piar dos outros dous.

Para concluír, unha vez enumerados os contidos do libro, pasemos a citar dous dos aspectos que botamos en falta ou que foron tratados, ó noso entender, de maneira moi sucinta. Así, unha vertente desatendida no volume é a fraseográfica, á que, cando menos, se lle debería dedicar un pequeno capítulo dada a súa transcendencia na didáctica das locucións. Pola contra, si que hai no volume alusións ós dicionarios; en xeral, trátase de críticas entre liñas ós dicionarios actuais, sexan ou non fraseolóxicos

---

⁴ Vid. Carmen Mellado Blanco (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán. Un estudio léxico-semántico*. Berlín / Frankfurt a.M. / Nueva York: Peter Lang.

⁵ „Zur lexikografischen Repräsentation der Phrase (mit Schwerpunkt auf zweisprachigen Wörterbüchern)“, en MELLADO BLANCO, Carmen (ed.): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Tübingen: Niemeyer (Reihe Lexicographica Series Maior 135), 149-168.

(p. ex. na páxina 226 ou 419), sobre todo, pola falta de homoxeneidade na forma do enunciado na entrada ou na descrición do significado. Esta idea sobre os dicionarios percíbese claramente no apartado 7.2.2.3. (“Sinonimia externa o interfraseolóxica”), no cal se indica que determinadas locucións poden aparecer como sinónimas de se teren en conta certos dicionarios ou como locucións de distinto significado de seguírmo-las definicións doutros dicionarios.

No volume atopamos de menos, igualmente, un capítulo dedicado á teoría valencial, que segue constituíndo na actualidade o marco teórico de referencia para o estudo morfosintáctico dos fraseoloxismos, revestindo especial importancia en lexicografía e en fraseodidáctica, xa que esta teoría facilita a forma completa dos enunciados. Por último, con respecto ó punto 7.2.5. (“Tropología”), consideramos escaso o espazo que se lle dedica á metáfora (sete liñas en total), un dos tropos con maior protagonismo e repercusión nas locucións idiomáticas. Tamén é certo que o libro de García-Page ten unha presentación eminentemente morfolóxica e non tanto semántica; as máis de 500 páxinas de volume converteríanse polo menos no dobre se se decidise incluí-la perspectiva semántica.

Como balance final, queremos destaca-lo rigor desta gran monografía, así como o seu carácter de manual de estudo fundamental para toda a investigación futura no terreo da fraseoloxía española.

Carmen Mellado Blanco
Universidade de Santiago de Compostela

GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006) (eds): *Discurso, Lengua y metalenguaje – Balance y perspectivas*. Hamburgo: Editorial Buske, 182 páxinas.

Este libro foi produto dun proxecto de investigación que leva como título *Lo metalingüístico en español. Estudio semántico, discursivo, fraseolóxico, sintáctico y sígnico. Aplicaciones en la enseñanza del español* (ref. BFF2002-00801), e que pretendía mostrar, por un lado, os límites da metalinguaxe e, polo outro, dunha maneira máis concreta, describi-lo metalingüístico no español actual de España. Este proxecto xurdiu da necesidade de cubri-la parcela de investigación relativa a todo o metalingüístico da lingua, ámbito que estivo practicamente desatendido na tradición lingüística do español.

As distintas colaboracións que encontramos neste libro son resultado dos traballos presentados nunha xornada celebrada na Universidade de Navarra, o 18 de novembro de 2005, co título de *Lo metalingüístico en español: balance y perspectivas*, xornadas que tiveron lugar ó finaliza-lo proxecto citado anteriormente e que pretendían amosa-lo panorama investigador deste ámbito da Lingüística. As contribucións que forman o volume abordan o fenómeno do metalingüístico desde distintas perspectivas lingüísticas, como a das partículas discursivas, a fraseolóxica (fraseoloxía con verbos de lingua e fraseoloxía somática), a historiográfica e a filosófica. A teoría de Coseriu

sobre a linguaxe primaria, a metalinguaxe e o “universo do discurso” constitúen, pola súa parte, o marco de varios dos traballos que inclúe a monografía.

Acín Villa e Fernández Bernárdez interézanse pola descrición dos significados e polos “efectos de sentido” dalgúns partículas metalingüísticas da lingua española.

Acín Villa detense nas partículas metadiscursivas que teñen a súa orixe nos signos de puntuación empregados na escritura e que quedaron fixadas na linguaxe (despois dun proceso de gramaticalización) e son útiles na organización do discurso.

Fernández Bernárdez analiza como actúan as partículas metalingüísticas como atenuantes semántico-pragmáticos. Estas sérvencelle ó falante para expresarlle ó interlocutor que determinada expresión non recolle con exactitude o contido lingüístico que pretendía comunicar e, polo tanto, serven para previr posibles desacordos. Así como tamén se analizan as diferenzas específicas deste tipo.

Álvarez Castro fai unha reflexión sobre a historia da recepción de nocións e termos e mais unha presentación de parte da súa investigación sobre a evolución e o desenvolvemento da noción de *universo y discurso* na obra de Coseriu. Para iso, toma como referencias a tradición e a novidade. Tamén recolle unha mostra significativa de obras lexicográficas e manuais que determinan a recepción da noción coseriana.

Aznárez Mauleón revisa o seu estudo “La fraseología metalingüística con verbos de lengua en español actual” no que se mostraba a información que ofrecían os dicionarios xerais e fraseolóxicos máis destacados sobre as expresións fraseolóxicas metalingüísticas. Esta revisión débese á publicación do *Diccionario fraseológico documentado del español actual*, o cal supón algunha novidade no seu campo.

Casado Velarde dános unha visión xeral das distincións establecidas polas unidades léxicas, expresións e refráns metalingüísticos do español. Toma como base da lingüística o saber metalingüístico dos falantes, mostrando cómo as unidades léxicas, expresións e refráns metalingüísticos do español establecen distincións. Tamén sinala de que maneira concepcións tradicionais reflicten un coñecemento verdadeiro e profundo da actividade da fala.

Esparza Torres examina as relacións entre metalinguaxe e historiografía partindo do máis xeral ata o específico e abordando diferentes aspectos como o metalingüístico e a historia lingüística; lingua obxecto, metalingua e delimitación das tradicións lingüísticas; concepción da lingua; os prólogos; o aproveitamento dos textos metalingüísticos para a historia da lingua; a terminoloxía lingüística; a explicación dos feitos e, por último, metalinguaxe e discurso metalingüístico. Tamén se amosa a bibliografía máis relevante no marco da historiografía lingüística española.

Flamarique mostra os logros e dificultades da teoría do significado e a corrente ontoloxista da linguaxe. Presenta a linguaxe desde unha dimensión cognoscitiva dándolle así unha perspectiva filosófica na teoría da linguaxe. A relación entre linguaxe e coñecemento establécese, por un lado, como coñecemento lóxico-lingüístico e, polo outro, como “mundo obxectivado”.

González Ruíz considera as distincións intuitivas dos falantes que están arquivadas nas linguas como unha fonte de coñecemento mancomunado moi interesante para os lingüistas e para a ensinanza das linguas. Entende a cultura lingüística como o modo no que as linguas comprenden a linguaxe, mediante as delimitacións e distincións obxectivadas na súa lingua.

Loureda Lamas trata o uso metalingüístico da linguaxe primaria. No seu artigo, entende este, en primeiro lugar, como unha posibilidade da linguaxe en xeral que se comproba nos discursos, sen prexuízo da estruturas propias existentes nas linguas; en segundo lugar, seguindo a Coseriu, como un caso especial da función obxectiva ou designativa e, en terceiro lugar, as unidades lingüísticas vense como meras formas concretas que, como feitos físicos, non son significativas e non pertencen como tales formas a categoría verbal ningunha.

Olza Moreno trata o tema da metáfora e o coñecemento da linguaxe partindo dun conxunto de fraseoloxismos metafóricos e metonímicos do español e do francés actuais baseado en distintos lexemas somáticos. Realiza unha análise contrastiva cun corpus de máis de 130 unidades fraseolóxicas de ámbolos dous idiomas. A conclusión acaba sendo a confirmación de que o saber lingüístico reflectido na súa fraseoloxía somática constrúese a partir de conceptualizacións similares.

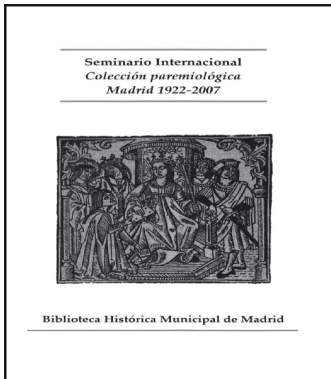
Este volume representa un gran paso no importante ámbito metalingüístico da lingua. Desde unha perspectiva fraseolóxica, agrádese as achegas que contribúen a esclarece-la orixe, funcionamento e finalidades das unidades fraseolóxicas relacionadas co falar. Trátase, sen dúbida, dunha frutífera investigación que abre o paso a futuros estudos neste campo, algúns dos cales xa tivémo-la ocasión de ler en distintas revistas e monografías dedicadas ó tema.

Claudia Herrero Kaczmarek⁶
Universidade de Santiago de Compostela

---

⁶ Este traballo deuse a coñecer no marco dun proxecto de investigación de fraseoloxía hispano-alemá subvencionado por fondos FEDER del *Ministerio de Educación y Ciencia* (HUM2007-62198/FILO), baixo a dirección da profesora titular Carmen Mellado Blanco da Universidade Santiago de Compostela.

LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007*. Madrid: Biblioteca Histórica Municipal de Madrid, 270 páxinas.

O libro obxecto de recensión é o resultado do Seminario Internacional “*Colección Paremiológica, Madrid, 1922-2007*”, celebrado nos días 26, 27 e 28 de setembro de 2007 en Madrid, na sede do Museo de los Orígenes (Casa de San Isidro), e organizado pola Biblioteca Histórica Municipal en colaboración co Grupo de Investigación *Fraseología y Paremiología* (UCM 940235) da Universidad Complutense de Madrid (Departamento de Filología Francesa e Facultad de Ciencias de la Documentación) e a revista *Paremia*. Este evento contou coa dirección de Carmen Lafuente, Julia Sevilla Muñoz e Fermín de los Reyes Gómez.

O obxectivo principal do seminario foi dar a coñece-la *Colección Paremiológica* que o Concello de Madrid lle comprou ó libreiro Melchor García Moreno en 1922 con destino á Biblioteca Municipal, dende 1991 Biblioteca Histórica Municipal. A *Colección* confórmana na actualidade 973 volumes, se ben partiu de 480 descritos polo libreiro nun catálogo publicado en 1918 pola súa conta.

As quince intervencións que integran o libro céntranse no estudo da *Colección Paremiológica* dende distintas perspectivas: literaria, bibliográfica, lingüística, traditolóxica etc. Esta colección caracterízase pola variedade e amplitude do seu contido, polas distintas linguas nas que se presentan as obras (español, latín, grego, italiano, francés, portugués, galego, catalán etc.), por reuni-los grandes repertorios de refráns impresos dende o século XVI, polo importante número de obras españolas que conteñen refráns e por posuír exemplares únicos ou raros. Estas características quedan patentes nas intervencións dos investigadores que participaron neste simposio como se ha poder comprobar a continuación:

Andrés Gallego Barnés (Université de Toulouse-le Miral), en “Las dos ediciones de *El estudioso cortesano* del humanista aragonés Juan Lorenzo Palmireno”, presenta e compara as dúas edicións coñecidas da obra (Valencia 1573 – Alcalá 1587) e destaca a importancia da colección de refráns presentes nas dúas edicións *Refranes de mesa, salud y buena criança* (inserida como o recurso dun estudante cortesán para saír airoso das reunións sociais). En “Un ejemplo de evolución en las ediciones de Hernán Nuñez en la *Colección Paremiológica*”, **Germán Conde Tarrío** (Universidade de Santiago de Compostela) amosa, como se explicita no título, a evolución da edición príncipe de *Refranes o proverbios en romance*, editada en Salamanca en 1555, do Comendador Hernán Nuñez (primeira colección paremiolóxica romance), comparándoa coas que se

atopan na Biblioteca Histórica (1619, 1621 e 1804) ata a edición crítica do ano 2001 realizada por Louis Combet, Julia Sevilla, Germán Conde e Josep Guia. Dado que, nunha comunicación deste estilo, o cotexo completo sería inabarcable, restrínxese o estudo á letra “A” das edicións. **Fermín de los Reyes Gómez** (Universidad Complutense de Madrid) analiza en “Juan y Luis Rufo y sus “*Apotegmas*” os manuscritos do que se cre que son *Las Seiscientas Apotegmas* (1596) e *Las Quinientas* (traballo inédito ata que o publicou Sbarbi en 1881), obras de Juan e Luis Rufo, pai e fillo, que se atopan na Biblioteca coas signaturas PAR.67, o primeiro, e PAR.816, o segundo. Como resultado desta análise, xorden dúbidas sobre os textos que conteñen os manuscritos e o que parecían dúas edicións manuscritas das obras anteriores, quizais poidan conter unha obra perdida de Juan Rufo, las *Trescientas*.

Atendendo ás versións españolas de dúas obras, **Jesús Cantera Ortiz de Urbina** (Universidad Complutense) e **M.ª Antonella Sardelli** (Università degli Studi di Bari, Italia) presentan “Los apotegmas de Erasmo en su versión española de Juan Jarava” e “*La Zucca* (1551) de Anton Francesco Doni y su versión española”.

A primeira das intervencións amósanos brevemente a figura de Erasmo, a versión española que dos *Apophthegmata* realizou Juan Jarava (Amberes 1549) e o concepto de apotegma que manexa esta obra, afastándose do estrito concepto de ‘dito breve e sentencioso atribuído a un personaxe célebre’, xa que recolle *relatos en relación con personajes de una cierta notoriedad o relevancia en la Historia de la Antigüedad griega y latina*, tantos como 900 sobre 235 personaxes.

Pola súa banda e dende unha perspectiva literaria, **M.ª Antonella Sardelli** estuda a cantidade, tipoloxía e funcións das paremias introducidas no primeiro libro de *La Zucca*, o Ramo de la Zucca, comparando a impresión veneciana de 1589 coa tradución española (edición de Venecia de 1551), conservada na *Colección*. Afirmar que a tradución española é bastante fiel ó documento orixinal tendo en conta as 128 paremias que contén o libro I. Como anexo á súa intervención, presenta unha relación das paremias estudadas, a súa correspondencia española e o tipo de paremia ó que se refire.

Tamén dende unha perspectiva literaria e ó mesmo tempo tradutolóxica, aborda o estudo da *Comedia Eufrosina* (edición de 1555), de Jorge Ferreira de Vasconcelos, **Lucilia Chacoto** (Universidade do Algarve e Onset-CEL, Centro de Estudos da Linguagem) en “Las paremias en la Comedia Eufrosina de Jorge Ferreira de Vasconcelos” onde, ademais de estuda-las paremias presentes e a súa función na obra, fai unha análise comparativa coa tradución de Fernando de Ballesteros y Saavedra (1631). O descoñecemento do texto sobre o que traduce e as compilacións paremiolóxicas empregadas dificultan as conclusións. As diferenzas entre a obra de partida e a de chegada son significativas (623 paremias na primeira, 571 na segunda), prodúcense omisións, adicións e cambios que a autora pon de manifesto ó mesmo tempo que destaca as dificultades da tradución no terreo da paremioloxía, presentes aínda hoxe, canto máis no século XVI.

A medio camiño entre a literatura e a paremioloxía atopámo-las comunicacións “Un diccionario fraseolóxico del Siglo de Oro: la *Fraseología o Estilística castellana* de Julio Cejador y Frauca” de **Abraham Madroñal Durán** (Instituto da Lingua Española,

CSIC) e “Interés paremiológico de los *Diálogos familiares* de Juan de Luna” de **M.ª Teresa Barbadillo de la Fuente** (Universidad Complutense), obra eminentemente práctica do século XVII, destinada á ensinanza da lingua española, unha mostra da fala da época que contén fraseoloxismos, locucións e refráns (55, segundo a transcripción da autora). A pesar da brevidade da fonte paremiolóxica é importante o seu estudo para poñela en relación con outros escritos gramaticais e lexicográficos dos séculos de ouro.

Dun interese puramente paremiolóxico parten as dúas intervencións seguintes: “Refranes metereológicos y del calendario en *Refranes o proverbios en romance* de Hernán Nuñez (1555)” de **Pilar Río Corbacho** (Universidade de Santiago de Compostela), onde se analizan as paremias xeocosmolóxicas presentes na obra, 491 (10 formas son galegas) e a clasificación que delas fai a autora e “Estereotipos de España en los dichos y refranes del Barón de Nervo” de **Didier Tejedor de Felipe** (Universidad Autónoma de Madrid) na que, tras analiza-la figura do francés Barón de Nervo (1804-1897) e presenta-las súas obras sobre España, analiza *Dictons et proverbes espagnols* (1874), onde se recollen 245 *dictons e proverbes* españoles de temática diversa coa súa tradución ó francés, considerando o proverbio un estereotipo, unha crenza compartida por unha comunidade que pode ser verdadeiro ou non.

Ó comezo dixemos que unha das características máis destacables da *Colección* é a variedade de linguas nela presentes, cuestión da que dan fe os dous traballos que analizan “El fondo griego de la Colección paremiológica (Biblioteca Histórica Municipal)” de **Elvira Chelmi** (Universidade Nacional e Kapodistriaca de Atenas, Grecia) e “Estudio comparado latín-italiano-español de paremias referidas al amor” de **Mari Carmen Barrado Belmar** (Universidad Complutense).

Para rematar, as seguintes conferencias presentan tres grandes paremiólogos europeos do século XIX e as obras que deles se poden consultar na Biblioteca Histórica Municipal. **Ascensión Aguerri Martínez e Luis Barrio Cuenca Romero** (Biblioteca Histórica Municipal), ademais de recalar na figura de Sbarbi (1834-1910), deixan aberta unha nova vía de investigación sobre os posibles títulos do século XVII da actual colección que pertenceran a este paremiólogo en “José María Sbarbi en la *Colección paremiológica*. Libros impresos en el siglo XVII”; **Julia Sevilla Muñoz** (Universidad Complutense), en “Las obras de Pierre-Marie Quitard en la *Colección paremiológica* (Biblioteca Histórica Municipal)”, estuda as tres obras presentes na colección –un dicionario de refráns, estudos sobre refráns franceses e un repertorio comentado de refráns franceses sobre a muller, o amor, a amizade e o matrimonio–, obras complementarias entre si, segundo a autora, posto que primeiro recompila un corpus de refráns que anota con todo tipo de informacións, despois estuda esas formas e, por último, mestura ámbalas facetas, a paremiográfica e a paremiolóxica, na última obra presentada. En 1982, estas obras xa foran estudadas pola profesora **Sevilla Muñoz** na elaboración da súa memoria de licenciatura. **Marina García Yelo** (Universidad Complutense) analiza a figura de “Georges Duplessis en la Colección paremiológica: *Petite encyclopédie des proverbes français* y *La fler des proverbes français*”, outro gran paremiólogo francés do século XIX, a través das ditas obras.

Queda reflectido nesta densa e, ó mesmo tempo, asequible miscelánea, *Seminario Internacional Colección paremiológica*, o interese pola potenciación da investigación no eido da paremioloxía dende diversas perspectivas e linguas. Moitas das comunicacións, que son interesantes novidades científicas, suscitan a continuidade da investigación, deixan novas portas abertas, mostrando gran variedade de campos desde onde é posible seguir investigando.

Vanessa Fernández Pampín
Universidade de Santiago de Compostela

MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Colección Lexicographica Series Maior 135 / Supplementbände zum Internationalen Jahrbuch für Lexikographie. Tübingen: Max Niemeyer Verlag, 255 páxinas.

Nos últimos anos asistimos, particularmente no ámbito europeo, a un aumento considerable de estudos teóricos dedicados á lexicografía da fraseoloxía⁷. Obsérvase ademais, malia que en menor medida, un incremento de dicionarios idiomáticos, xa sexan monolingües ou bilingües (*vid.* nota 1) e téndese a prestarlle máis atención á fraseoloxía nos dicionarios xerais, en primeira liña nos monolingües. Tendo en conta o baixo nivel de que se partía, sen dúbida realizáronse moitos logros e aprécianse considerables melloras tanto na macroestrutura coma na microestrutura; podemos chegar a afirmar que estamos a vivir o mellor momento de todos os tempos neste eido.

Se ben todo isto responde a unha realidade incuestionable, non é menos certo que a distancia entre a teoría e a práctica fraseográfica segue a ser, cando menos, significativa, o que se debe, sen dúbida, ao feito de que os dicionarios se seguen a escribir, na súa meirande parte, practicamente de costas ás reflexións teóricas sobre lexicografía. Ademais, as limitacións tanto de formato coma económicas que impón a impresión en papel fan que o volume de unidades recollidas, a súa descrición e a ilustración mediante exemplos se vexan reducidos e fiquen, polo tanto, incompletos. O auxe que está a experimentar a lingüística de corpus non repercutiu ata agora directamente na concepción xeral dos dicionarios, que por norma non adoitan considerar os contextos para elaborar definicións e inclúen comentarios pragmáticos a miúdo insuficientes (ás veces mesmo para un emprego pasivo do dicionario).

O volume que aquí se presenta, *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher* (2009), aborda precisamente esa distancia entre a teoría e a práctica fraseográficas e achega solucións para que este camiño por percorrer se acurte o máximo posible. A monografía contén doce contribucións de fraseólogas e fraseólogos de renome internacional, na súa maioría autores de dicionarios idiomáticos ou coordinadores de

---

⁷ Unha panorámica destes traballos, cunha ampla lista de referencias bibliográficas, pode verse do capítulo 15 ao 25 do segundo volume de *Phraseologie / Phraseology: Ein internationales Handbuch zeitgenössischer Forschung / An International Handbook of Contemporary Research* (2007). Editado por BURGER, Harald; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; KÜHN, Peter; NORRICK, Neal R. Tamén ofrece unha valiosa lista de publicacións ao respecto a obra recentemente publicada de MIEDER, Wolfgang (2009): *International Bibliography of Paremiology and Phraseology*. Berlin / New York: Gruyter Verlag.

grupos de investigación dedicados á fraseografía. Consideramos que precisamente no elenco de autores tan relevantes na fraseografía europea actual radica un dos maiores acertos da obra.

O marco xeral do libro é a lingüística de corpus e a chamada *Funktionslehre* que propugna o deseño dos dicionarios atendendo en primeiro termo aos destinatarios aos que se pretende chegar. Os aspectos que a grandes trazos son abordados nesta obra son a vertente da combinación sintagmática e semántica, a representatividade dos corpus para a selección de material e a cuestión da autenticidade dos bancos de datos.

O fío condutor dos traballos do libro podería resumirse na idea de que para facer bos dicionarios idiomáticos cómpre centrarse en como se comportan os fraseoloxismos no discurso oral e escrito. Para describir o significado (de defender que o significado vén determinado polos usos contextuais prototípicos) cumprirá acudir irremediabilmente ao texto. Outro aspecto tratado é o da frecuencia como criterio para a selección do material fraseolóxico na macroestrutura e a súa descrición na microestrutura. Nalgunhas achegas analízanse polo miúdo as vantaxes e as desvantaxes que supoñen os dicionarios con soporte informático en comparación cos impresos.

A monografía aparece dividida en diferentes capítulos, que á súa vez se agrupan en dous grandes bloques: unha parte dedicada á fraseografía monolingüe do alemán (traballos de **Harald Burger**, **Stefan Ettinger**, **Vida Jesenšek**, **Elisabeth Piirainen**, **Hans Schemann** e **Kathrin Steyer**) e outra dedicada á fraseografía bilingüe (achegas de **Dmitrij Dobrovól'skij**, **Tatjana Filipenko**, **Eva Glenk**, **Erla Hallsteinsdóttir** e **Antje Heine**, que analizan o alemán en relación co ruso, co portugués do Brasil, co islandés, co danés e co finlandés). Reproducimos a seguir os títulos das contribucións (todas elas en alemán) e os nomes das autoras e dos autores:

Carmen Mellado Blanco: “Einführung. Idiomatische Wörterbücher und Metaphraseografie: zwei Realitäten, eine Herausforderung” (“Introdución. Dicionarios idiomáticos e metafraseografía: dúas realidades, un desafío”);

Harald Burger: “Semantische Aspekte der deutschen Phraseografie: die aktuelle Praxis – allgemeine und phraseologische Wörterbücher im Vergleich” (“Aspectos semánticos da fraseografía alemá: a praxe actual. Comparación de dicionarios xerais e fraseolóxicos”);

Stefan Ettinger: “Haben die Männer am Grill die Hosen an? Phraseografie und Sprachwirklichkeit” (“Levan os homes os pantalóns postos cando fan unha grellada? Fraseografía e realidade lingüística”);

Vida Jesenšek: “Phraseologische Wörterbücher auf dem Weg zu Phraseologiedatenbanken” (“Dicionarios fraseolóxicos en vías de converterse en bancos de datos de fraseoloxía”);

Elisabeth Piirainen: “Dialektale Phraseografie – Randerscheinung, Ergänzung oder Herausforderung einer modernen Phraseografie”

(“Fraseografía dialectal: fenómeno marxinal, complemento ou desafío dunha fraseografía moderna”);

Hans Schemann: “Zur Anlage idiomatischer Wörterbücher. Einige Maximen und Reflexionen” (“Sobre a situación dos dicionarios idiomáticos. Algunhas máximas e reflexións”);

Kathrin Steyer: “Zwischen theoretischer Modellierung und praxisnaher Anwendung. Zur korpusgesteuerten Beschreibung usueller Wortverbindungen” (“Entre a modelación teórica e a aplicación achegada á práctica. Sobre a descrición *corpus-driven* de combinacións usuais de palabras”);

Dmitrij Dobrovól’skij: “Zur lexikografischen Repräsentation der Phrase (mit Schwerpunkt auf zweisprachigen Wörterbüchern)” (“Sobre a representación lexicográfica dos fraseoloxismos (incidindo nos dicionarios bilingües)”);

Tatjana Filipenko: “Darstellung von deutschen und russischen Idiomen in zweisprachigen Wörterbüchern” (“Representación de fraseoloxismos alemáns e rusos en dicionarios bilingües”);

Eva Glenk: “Probleme der zweisprachigen Phraseografie: Die kommunikative Äquivalenz der Formeln des Sprachenpaares brasilianisches Portugiesisch / Deutsch” (“Dificultades da fraseografía bilingüe: a equivalencia comunicativa das fórmulas no par portugués do Brasil e alemán”);

Erla Hallsteinsdóttir: “Zweisprachige Lernerphraseografie aus funktionaler Sicht” (“Didáctica da fraseografía bilingüe dende un punto de vista funcional”);

Antje Heine: “Möglichkeiten und Grenzen der Korpusanalyse für die Lexikografie am Beispiel eines Wörterbuchs deutscher Funktionsverbgefüge mit finnischen Äquivalenten” (“Posibilidades e limitacións da análise de corpus para a lexicografía en base a un dicionario de construcións verbonominais alemáns con equivalencias en finlandés”).

Como se apunta na introdución da obra (Mellado 2009:2-3), as deficiencias na confección de dicionarios atópanse no nivel da macroestrutura e da microestrutura. Entre as primeiras destacan as relativas á escolla das unidades que conforman os dicionarios, información que normalmente se omite nos prólogos, onde tampouco se fai alusión aos criterios seguidos á hora de considerar os distintos tipos de unidades fraseolóxicas. Na microestrutura, a maioría dos dicionarios presentan deficiencias na forma de citar o enunciado de cada unidade, sobre todo no caso de existiren diferentes variantes da mesma. Tampouco se adoitan explicitar as restricións morfosintácticas e as definicións non son exactas (omítese principalmente información pragmática).

Como se apunta ao inicio desta recensión, unha boa utilización da lingüística de corpus e das bases de datos textuais podería contribuír a mellorar sensiblemente os déficits actuais dos dicionarios. A observación de datos de uso real e a consecuente descrición do comportamento dos fraseoloxismos no contexto (por exemplo, en relación ás restricións morfosintácticas e estilísticas) leva, certamente, a unha nova concepción de dicionarios, quizais máis complexa, pero sen dúbida máis acorde coa realidade lingüística de cada unidade.

Na maioría dos artigos abórdase a limitación do emprego de recursos informáticos para elaborar o contido dos dicionarios, particularmente no que se refire á extracción do significado, onde na práctica se conta coa reflexión que o autor de cada entrada fai en cada caso particular. Efectivamente, as bases de datos textuais son coleccións de datos susceptibles de seren analizadas mediante aplicacións informáticas, mais onde non é posible facer unha diferenciación automática do significado. No entanto, cómpre sinalar a posibilidade de que esta tarefa se poida axilizar nun futuro mediante a adaptación a este campo de aplicacións de análise semántica por extracción de palabras clave e cotexado con redes semánticas.

Así mesmo, nos traballos do volume alúdese á homoxeneidade das bases de datos que se manexan: a maioría dos datos proceden de textos xornalísticos. O retrato robot que se obtén do emprego dos fraseoloxismos está, ás veces, deformado por este feito e os contextos non son representativos da lingua en xeral. Ademais, na linguaxe xornalística son moi frecuentes as modificacións, polo que é preciso aplicar unha peneira adicional para que non se inclúan no corpus os fraseoloxismos modificados. Por outra banda, con respecto ás expresións cun alto grao de expresividade (consideradas tradicionalmente como núcleo da fraseoloxía), o lexicógrafo e o lingüista de corpus enfróntanse ao problema de que estas adoitan empregarse no discurso oral e, como é sabido, os recursos para obter material falado auténtico e procesalo informaticamente aínda son moi limitados e custosos.

Outro tema controvertido, xa antes sinalado, é o da frecuencia, para o que parece haber certo consenso á hora de consideralo como criterio que se debe aplicar para elaborar os corpus de unidades dos dicionarios ou, por exemplo, para constatar cambios semánticos. Porén, a cuestión é a seguinte: cal é a cifra de corte para ver se un fraseoloxismo é frecuente? A partir de cantos exemplos para cada fraseoloxismo podemos afirmar que un uso é normal nun contexto normal e non desviado da norma? A partir de cantos exemplos sabemos que a forma canónica dun enunciado é unha e non outra, que unha variante constitúe a forma base e as demais son variantes desta? Estas e outras preguntas están aínda por resolverse.

Como contrapartida, son moitas as utilidades dos programas de análise informática, por exemplo, para medir o grao de co-ocorrência de dúas palabras nos textos, que nos pode dar información acerca da súa estabilidade e do seu grao de fraseoloxización, información interesante para a tarefa de selección do material fraseolóxico dos dicionarios. Así mesmo, descubriuse que existe unha interesante relación entre co-ocorrência léxica e recorrencia de determinados esquemas sintácticos, o que ofrece información sobre o comportamento sintáctico-semántico das unidades fraseolóxicas.

Por último, a lingüística de corpus pode dar os seus mellores froitos en descubrir novos esquemas sintácticos recorrentes que, ata agora, se consideraban irregulares na lingua, mais a dita recorrencia textual suxire que se cuestionen os conceptos de norma e parámetros sintácticos.

Para concluír, gustárame destacar o enorme valor desta obra de referencia nos vindeiros anos, non só pola talla dos autores e autoras dos traballos, senón tamén por abrir novas perspectivas e reflexións na maneira de concibir e confeccionar dicionarios idiomáticos. Esta monografía ten, sen dúbida, o mérito de poder ser considerada unha guía práctica para detectar e corrixir definitivamente os erros en que se adoita incorrer ao elaborar dicionarios, empregando para iso as posibilidades e avances que nos brindan a lingüística de corpus e a análise textual.

Patricia Buján Otero⁸
Universidade de Vigo

SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán. Salamanca: Centro de Cultura Tradicional Ángel Carril, Diputación de Salamanca, 326 páxinas.*

Unha vez máis, o equipo formado por Julia Sevilla e Jesús Cantera deléitanos cunha obra conxunta sobre os refráns. Son xa moitos os seus traballos, tanto por separado como en colaboración, nos que tratan as paremias sempre desde perspectivas diferentes e variadas. Esta vez, a obra que presentan aquí ten o valor que lle dá a madurez a tódalas cousas feitas con tempo e agarimo: recolle os froitos da experiencia e dos esforzos pasados ofrecendo un estudo á vez científico e divulgativo sobre a vida do refrán en España a través dos séculos e das influencias alleas.

Esta obra nace dunha proposta feita en novembro do ano 2000 polo etnógrafo Ángel Carril Ramos, director do Centro de Cultura Tradicional da Diputación de Salamanca, a Julia Sevilla e Jesús Cantera. Durante o tempo que durou a redacción do libro, estableceuse entre os tres unha sensibilidade común polo mundo da paremia que fixo que xuntaran os esforzos en prol dun resultado de calidade. A obra finalmente viu a luz na primavera do 2002 cun notable éxito, polo que houbo unha reimpresión no 2008 polo mesmo centro editor, un centro que destaca polo seu labor a favor da cultura tradicional.

O libro componse de varios capítulos e a súa elaboración repártese entre os dous autores. Anuncian desde a introdución a autoría de cada capítulo, ocupándose cada cal dun, excepto o da universalidade temática do refrán que fixeron conxuntamente. Así, **Jesús Cantera** trata os antecedentes do refrán, do refrán na literatura medieval española, do refrán xudeo-español, dos refráns en relación coa vida do campo e a meteoroloxía. **Julia Sevilla**, pola súa banda, encárgase da definición e tipoloxía do refrán, do refrán na literatura clásica, do refrán no español de América, do refrán laboral e do presente do refrán. Aínda que este reparto pode insinuar dúas partes nesta

---

⁸ Este traballo enmárcase dentro do proxecto de investigación sobre fraseoloxía contrastiva FRASESPAL financiado polo Ministerio de Educación y Ciencia (código HUM2007-62198/FILO) con fondos FEDER.

obra, en realidade non se diferencian nin polo estilo nin polos puntos de vista. Ó contrario, esta división, aínda que non se anunciara, non se adiviña, o que demostra o ben compenetrados que están os autores. Por outra parte, a disposición dos capítulos fundáméntase en criterios de progresión cronolóxica que lle dá cohesión a toda a obra.

Non temos que esquecer-lo título como primeiro indicio do contido deste libro. Composto cun refrán, *Pocas palabras bastan*, e co anuncio dos aspectos tratados, *Vida e interculturalidad del refrán*, este título achégalle ó lector a información necesaria para animalo á lectura. Abrindo o libro, atopámonos co relato da traxectoria vital do refrán español, que empeza máis aló dos primeiros testemuños escritos que dan fe do seu uso, como se afirma na introdución (p. 13): “En efecto, el pueblo ha ido utilizando de modo continuado en sus diálogos cotidianos refranes y frases proverbiales y los ha ido transmitiendo durante siglos por tradición oral”. Podemos comprobar que, aínda que o Medioevo marca o inicio das primeiras coleccións de refráns, ese gusto pola recompilación chega incluso ata hoxe. Nomes ilustres do nivel do marqués de Santillana, Pedro Vallés, Hernán Núñez, Juan de Mal Lara, Gonzalo Correas, José M.ª Sbarbi, Julio Cejador, Francisco Rodríguez Marín, Luis Martínez Kleiser, Juana Campos, Ana Barella, seguido dun longo *et caetera*, configuran a longa e rica bibliografía paremiográfica española.

Se nos internamos máis na lectura, descubrímo-los antecedentes históricos do refrán español. Dánsenos exemplos que sitúan as súas orixes na Biblia, como no caso de *Ojo por ojo, diente por diente* (p. 31) que corresponde ó que se di en *Éxodo* 21, 24, *Ojo por ojo, diente por diente, mano por mano, pie por pie, fuego por fuego, herida por herida, contusión por contusión*; no mundo grecolatino, coa paremia *Un clavo saca otro clavo* (p. 57) que aparece en grego na *Política* (1314 a) de Aristóteles e en latín nas *Tusculanae disputationes* (IV, 75) de Cicerón; e no mundo árabe, como o demostra o exemplo *Aunque la mona se vista de seda, mona se queda* (p. 71), que lembra aínda a súa orixe árabe e a tradución do mesmo sería *No pasaría el mono de ser mono aunque le vistieras de brocado de seda/de oro*. Descubrimos tamén os seus usos na literatura medieval española. Así nolo afirman os autores: “[...] el *Libro de Buen Amor*, el *Libro del caballero Zifar* y *La Celestina* pueden ser considerados como un verdadero archivo de refranes y sentencias” (p. 87). O seu emprego chega mesmo á literatura clásica en numerosos autores, desde Francisco Delicado no século XVI ata Baltasar Gracián no XVII, pasando por Mateo Alemán, Cervantes ou ben Lope de Vega e moitos máis. De paso percorrémolos eidos nos que se desenvolve o refrán, aproximándose ó xudeoespañol (non deixa de sorprendérno-la evidente relación entre a paremia sefardí *El mazal de la fea, la ermoza lo desea* e a española *La suerte de la fea la bonita la desea*, p. 144) e á traslación do refrán castelán á América latina. Contemplámolo rico caudal paremiolóxico hispanoamericano que abrangue refráns e frases proverbiais inspirados no español do século XVI, pero que se conservan na súa forma indíxena orixinal, como, por exemplo, o refrán araucano *Al hombre se lo conoce por su compañero*, que corresponde ó español *Dime con quién andas y te diré quién eres* (p.147) ou ben que desenvolven variantes do español, como o refrán chileno *La sarna nos pica menos cuando la sobrellevamos*, que lembra a forma castelá *Sarna con gusto, no pica (pero mortifica)* (p. 151). Do refraneiro hispanoamericano destácase nesta obra

a paremioloxía mexicana estudada polo seu principal representante, Herón Pérez Martínez. A pesar de ter moito avanzado neste campo, reconece “que todavía queda mucho por hacer [...] como la confección, por un lado de un refranero de índole diacrónico que contenga los refranes que han formado parte del habla mexicana en cualquier momento de su existencia, y por otro, de un refranero sincrónico que incluya refranes empleados hoy en día en las distintas hablas mexicanas” (p. 159).

Non obstante, a riqueza do refrán reside na universalidade da súa temática, polas situacións da vida cotiá ás que aluden, polas normas de conduta que nos ofrecen, polos moitos e diversos conceptos que abranguen, como os da avaricia e do aforro ou os da beleza e da fealdade. Neste estudo, a comparación de refráns españois, sobre todo de índole moral, cos doutras linguas permítenos “viajar a otras culturas, descubrir sus semejanzas y diferencias, así como remontarnos en el tiempo al mundo del Medioevo, cuna de la mayoría de los refranes españoles” (p. 167). Ese percorrido polo tempo e polo espazo fai tamén unha incursión polos refráns meteorolóxicos e laborais e o seu emprego nos textos literarios, ata chegar ó seu uso no presente, nas letras españolas, na lingua falada, nos medios de comunicación, na publicidade, na escola e no mundo da investigación.

Con esta lectura decatámonos do feito de que a importancia que tivo o refrán na vida social, relixiosa e literaria de España desde o Medioevo ata hoxe está na base do seu rico caudal paremiolóxico actual, ó punto de que a súa influencia traspasara as fronteiras do país. Así, ese caudal constitúe, á súa vez, unha fonte inestimable da literatura oral occidental, reforzada tamén polos xudeus-españois que deixaron España a finais do século XV e que durante cinco séculos transmitiron o seu acervo cultural dunha xeración a outra, espaxándose ó seu paso. Pola súa banda, o español de América, formado a partir do español do século XVI, reflicte esa influencia pola proporción de refráns de orixe española que garda, ata un 80% dos empregados en Hispanoamérica. Isto é representativo da incidencia determinante que tiveron as paremias dentro e fóra de España.

En definitiva, o refraneiro ábre-nos as portas ó pasado, a unha sociedade en contacto coa natureza, coa xente do campo e do mar, con seus oficios, algúns deles hoxe desaparecidos, pero que reviven grazas ós refráns. Moitos son os que xa non se utilizan, pero os que sobreviven fano pola súa capacidade de adaptación. Así nolo afirman os autores (2008:289):

Los refranes que abordan una temática atemporal siguen utilizándose en la sociedad eminentemente urbana, si bien de forma discreta y no con tanta profusión como antaño.

Malia o menor índice de frecuencia que se rexistra hoxe en día en canto ó seu uso, estamos a vivir un rexurdimento dos refráns en moitos ámbitos da comunicación (a radio, a televisión, a prensa, a publicidade) que grazas a telos en conta no seus titulares contribuíron positivamente á súa conservación. Nas escolas tamén, a reforma educativa dos anos noventa permitiu recupera-lo estudo dos refráns, dándolles entrada nos manuais de lingua española, tanto de lingua materna como de lingua estranxeira. Pero foron, sobre todo, as investigacións que se están desenvolvendo no mundo universitario

actual, tanto español coma estranxeiro, as que máis lle propiciaron un novo impulso, xa non como elemento de uso, senón como obxecto de estudo. Nesta nova orientación teñen moito que ver tres revistas paremiolóxicas: *Proverbium* en Estados Unidos, *Paremia* en España (impulsada por Julia Sevilla) e *De proverbio* en Australia; así como grupos de investigación, entre os cales cabe destaca-lo primeiro equipo de investigación paremiolóxica interuniversitaria, integrado por 12 especialistas de catro universidades (a Universidad Complutense de Madrid, a Universidad de Murcia, a Universidade de Santiago de Compostela e a Universitat de Valencia) e que non deixou de crecer e de dirixir numerosos proxectos paremiolóxicos.

En conclusión, a reedición desta obra demostra o grande interese que espertou no público, achegando –de forma amena e rigorosa á vez– o mundo da paremioloxía española aínda ós máis profanos no tema. Estase certamente a vivir un rexurdimento do refrán, non tanto xa como acto de fala, senón máis ben como verdadeiro obxecto de estudo científico. Isto, ó fin e ó cabo, outórgalle as súas credenciais no cumio do saber.

M.ª Isabel González Rey

Universidade de Santiago de Compostela

SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús [dirs.] (2000/2008): 1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso. Madrid: Ediciones Internacionales Universitarias, 2ª edición, 438 páxinas.

Alá polos anos 80, a paremioloxía contrastiva empeza a deixarse ver en obras de sona como as de Cantera e De Vicente (1983-1984), *Selección de Refranes y Sentencias*, ou a de Arthaber (1989), *Dizionario comparato di proverbi e modi proverbiali*. A necesidade deste tipo de traballos motivou a aparición de teses de doutoramento e de libros que profundaron un pouco máis na paremioloxía contrastiva europea.

En 1998, editábase *877 refranes españoles con su correspondencia catalana, gallega, vasca, francesa e inglesa*, traballo que fora emprendido por catro paremiólogos: Burrel Arguís encargouse do catalán e do inglés; Calzacorta Elorza responsabilizouse da lingua vasca; Cantera Ortiz de Urbina e Sevilla Muñoz, ademais de realizar a coordinación de todo o traballo, ocupáronse da lingua castelá e francesa e Conde Tarrío foi o responsable da lingua galega.

Na anterior edición, avisábase o lector de que este libro só era un anticipo dun traballo moito maior. E así foi: no ano 2001 aparece nas librerías *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*, obra na que interviron catorce paremiólogos, cada un deles responsable dunha parcela lingüística: Arora, español de América; Arroyo Ortega, francés; Barbadillo de la Fuente, castelán; Blanco García, provenzal; Burrel Arguís, inglés; Piñel López e Zurdo Ruiz-Ayúcar, alemán; Presa González e Matyjaszczyk Grenda, linguas eslavas; Tourouver, ruso; Ould Mohamed-Baba e Ruiz Girela, árabe, e Cantera Ortiz de Urbina e Sevilla Muñoz, así mesmo directores deste traballo, linguas

castelá e francesa. O interese desta obra deu como resultado unha segunda edición no ano 2008.

Na obra que dirixen Sevilla Muñoz e Cantera Ortiz de Urbina, as formas non aparecen illadas, senón que, ademais de ofrecer unha explicación que ten como finalidade axudarlle ao lector a comprender mellor o seu significado, algunhas paremias presentan:

variantes, en moitos casos, formas tomadas do refraneiro do español de América. Por exemplo, a número 410, *El tiempo perdido no se recupera*, presenta as seguintes paremias: *El tiempo perdido los santos lo lloran* (California, Ecuador, México, Nicaragua, Nuevo México, Texas) e *El tiempo perdido hasta los santos lo lloran* (Costa Rica, Guatemala, Honduras, México, Nicaragua, Venezuela).

sinónimos. Por exemplo, a número 914, *Quien roba a un ladrón, ha/tiene cien años de perdón*, leva como forma equivalente *No hay mejor invención que engañar al engañador*.

antónimos. Por exemplo, a número 281, *De tal palo, tal astilla*, ofrécenos como forma contraria *De padre santo, hijo diablo*.

Todos estes datos complementáanse coa correspondencia, sempre que sexa posible, da paremia en alemán, árabe, francés, inglés, italiano, polaco, provenzal e ruso.

A obra péchase cun índice temático, cun índice de palabras e cun índice de paremias por linguas, o que lle ofrece unha gran facilidade ao lector para atopar unha determinada forma sentenciosa.

Na introdución desta obra, páxina 9, os responsables da súa edición deixan moi claro cales son os obxectivos que se pretenden acadar con ela:

Contribuir a la enseñanza/aprendizaje del español como lengua materna y extranjera, facilitar la comprensión de los enunciados sentenciosos e impulsar las investigaciones sobre las manifestaciones lingüísticas de la sabiduría popular.

Creemos que a valía de *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso* está, ademais de no seu innegable interese didáctico e etnográfico, na axuda que lles presta aos tradutores e a todas aquelas persoas que se aventuran no estudo doutras linguas diferentes á súa, porque a fraseoparemioloxía é quizais a rama que máis problemas presenta á hora da tradución: este libro achéganos a este mundo e os seus resultados son moi positivos, como así o demostra o feito de que nestes intres os lectores decidiran coas súas demandas que había que reeditar este interesante traballo de catorce fraseoparemiólogos.

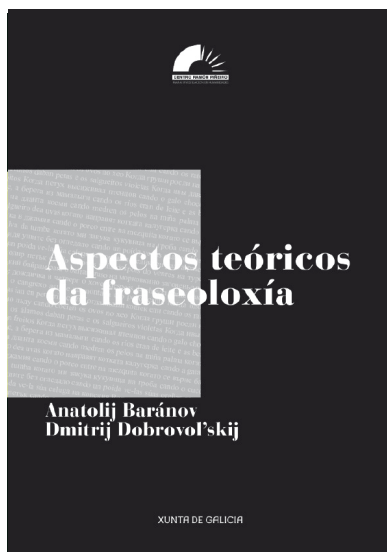
Germán Conde Tarrío
Universidade de Santiago de Compostela

Novas

Novas

Baránov, Anatolij; Dobrovol'skij, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades; 652 pp.

Índice

Introdución ó problema

Parte 1. Categorías fundamentais da fraseoloxía

Capítulo 1. A idiomaticidade e o concepto de unidade fraseolóxica (UF)

1.0. Formulación do problema

1.1. A categoría da idiomaticidade e os seus compoñentes

1.2. A fixación como categoría lingüística

1.3. Está relacionada a fixación coa idiomaticidade?

- 1.4. A categoría da irregularidade e o principio de economía
- 1.5. O limiar da irregularidade á hora de definir unha UF

Capítulo 2. Elementos da tipoloxía dos fraseoloxismos

- 2.1. UUFF vs. proverbios
- 2.2. Palabras aladas
- 2.3. A fraseoloxía gramatical
- 2.4. O concepto de fórmula de fala

Parte 2. A semántica e a sintaxe das UUFF

Capítulo 3. O plano do contido das UUFF: a forma interna como parte da semántica

- 3.1. A figuratividade das UUFF na perspectiva cognitivo-psicolóxica e lingüística
- 3.2. O compoñente figurativo na semántica das UUFF: efectos semánticos e métodos de interpretación lexicográfica
- 3.3. Funcións das entidades materiais como signos
- 3.4. A forma interna como fenómeno lingüístico e cognitivo

Capítulo 4. O plano do contido das UUFF: a modelación cognitiva do significado real dunha UF

- 4.1. Formulación da tarefa
- 4.2. Conxunto das principais operacións cognitivas
- 4.3. Modelación cognitiva do significado real das UUFF

Capítulo 5. O aspecto nacional-cultural da fraseoloxía

- 5.1. As características específicas nacional-culturais na fraseoloxía: o enfoque comparativo
- 5.2. O carácter específico nacional-cultural na fraseoloxía: o enfoque introspectivo

Capítulo 6. As UUFF: a semántica da sintaxe

- 6.1. A negación nas UUFF: restricións semántico-sintácticas
- 6.2. A pasivización das UUFF: semántica e sintaxe

Parte 3. As UUFF e o dicionario

Capítulo 7. O Tesouro da idiomática

- 7.1. Sobre o problema da construción dun Tesouro das UUFF rusas
- 7.2. O *Dicionario tesouro da idiomática rusa actual*: fundamentos teóricos
- 7.3. O Tesouro como obxecto de investigación semántica: significados cuantificadores na idiomática rusa
- 7.4. O «comezo» e o «final» na idiomática rusa

Capítulo 8. As UUFF no dicionario monolingüe

- 8.1. O novo *Dicionario fraseolóxico ruso*: fundamentos do proxecto e criterios de realización
- 8.2. A polisemia regular no campo da idiomática

Parte 4. As UUFF no discurso

Capítulo 9. A semántica das UUFF e a intención comunicativa

- 9.1. Formulación do problema e material de investigación
- 9.2. O papel da metáfora na organización dos textos do discurso de conciliación

9.3. Propiedades discursivas das UUFF e das metáforas e a súa representación no dicionario

Capítulo 10. A idiomática de autor

10.1. A UF de autor: cara a unha definición do concepto

10.2. As UUFF nas obras de F. M. Dostoievski

10.3. Unha expresión de Dostoievski: *по крайней мере* [*pola medida extrema*] como «delimitador» da forza dunha proposición

10.4. A fraseoloxía d' *A Dama de picas* de Púxkin

Capítulo 11. Características discursivas, estilísticas e temporais das UUFF

Conclusiones

Lista de abreviaturas empregadas

Bibliografía

Índice de formas lingüísticas

Índice de materias

Índice de autores

Coloquio Internacional de Fraseografía

Durante os días 22 e 23 de maio de 2009 tivo lugar na Universidade de Santiago de Compostela o *Coloquio Internacional de Fraseografía*, no edificio da USC, Casa de Europa. O Coloquio contou con relatores invitados de renome internacional do campo da fraseoloxía e a fraseografía, procedentes de España, Alemaña, Eslovenia e Suíza, na súa maioría autores de dicionarios idiomáticos.

Foron unhas xornadas que destacaron polo seu alto nivel científico e nas que se expuxeron teorías e técnicas de traballo para a elaboración de dicionarios idiomáticos. E, como os relatores invitados dirixen proxectos de investigación nacionais e internacionais, o Coloquio converteuse nun foro de diálogo e intercambio de ideas acerca do deseño e valores innovadores dos proxectos fraseográficos en curso.

O auxe que está a experimentar no noso país a fraseoloxía espéllase no gran número de publicacións da última década. Malia este avance, na práctica lexicográfica referida á fraseoloxía topámonos coa contradición de que os dicionarios idiomáticos e xerais non aproveitan todo o desenvolvemento innovador da teoría lexicográfica. Para contribuír a salvar este déficit, con este encontro, o primeiro especificamente de fraseografía en España, quíxose crear un espazo idóneo para a reflexión e reconsideración das cuestións esenciais na elaboración de dicionarios idiomáticos, monolingües ou bilingües, dende unha perspectiva aplicada e tendo sempre en conta os avances da teoría metalexográfica. Para iso contouse coa presenza de autores de dicionarios idiomáticos e cos investigadores que actualmente máis destacan na fraseografía do español e o alemán e que lideran proxectos de investigación europeos ou financiados polo Ministerio de Ciencia e Innovación.

Co Coloquio Internacional de fraseografía o grupo de investigación FRASESPAL, procura o intercambio científico e a transmisión e aprendizaxe de novas metodoloxías de traballo fraseográfico. A monografía resultante do encontro será un punto de referencia na fraseografía aplicada dos próximos anos.

Ponentes e ponencias por orde de intervención

ALONSO RAMOS, Margarita (Univ. da Coruña). “No importa si es una colocación o no, descríbela”.

CORPAS PASTOR, Gloria (Univ. de Granada). “*Nadando entre dos aguas* o cómo trasvasar unidades fraseológicas de una a otra orilla”.

FRASESPAL Grupo de investigación (Univ. de Santiago de Compostela, Univ. do Minho, Univ. de Murcia, Univ. de Salamanca, Univ. de Sevilla, Univ. de Vigo). “Presentación del proyecto FRASESPAL. La ordenación onomasiológica de un corpus idiomático alemán-español / Die onomasiologische Anordnung eines deutsch-spanischen idiomatischen Korpus”.

- HÄCKI BUHOFER, Annelies (Univ. de Basel, presidenta de EUROPHRAS). “Fraseografía en una lengua pluricéntrica - Phraseografie in einer plurizentrischen Sprache”.
- JESENŠEK, Vida (Univ. de Maribor, Eslovenia). “Sprichwörter im Netz. Über das parömiologische Projekt *SprichWort*”.
- LÓPEZ TABOADA, Carme e SOTO ARIAS, Rosario (IES Eusebio da Guarda, A Coruña). “Presentación do *Diccionario de fraseoloxía Galega, 2008*”.
- LUQUE DURÁN, Juan de Dios (Univ. de Granada): “Alusión, intertextualidad y juegos del lenguaje. La explotación del *Diccionario Lingüístico-cultural del Español* para la creación de textos argumentativos”.
- PAMIES, Antonio e TUTÁEVA, Kamila (Univ. de Granada). “Intertextualidad, argumentación y juegos de lenguaje: la explotación lexicográfica de los fraseologismos y elementos lingüístico-culturales del español en el *Diccionario Lingüístico-cultural del Español*”.
- PENADÉS MARTÍNEZ, Inmaculada (Univ. de Alcalá). “El *Diccionario de Locuciones del Español Actual* (DILEA)”.
- RUIZ GURILLO, Leonor (Univ. de Alicante). “El tratamiento de la Fraseología en el *Diccionario de Partículas Discursivas del Español*”.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (Univ. Complutense). “Los aspectos fraseográficos del Proyecto de Investigación *El mínimo paremiológico*”.
- STEYER, Kathrin (colaboradora científica do IDS, Mannheim, directora do proxecto *Usuelle Wortverbindungen*). “Korpusbasierte Phraseografie – Methoden und Beschreibungsformen”.
- TORRENT-LENZEN, Aina (Univ. de Colonia e Viena). “Objetivos y alcances de la Fraseología bilingüe español-alemán de descodificación”.
- VÁZQUEZ ROZAS, Victoria (Univ. de Santiago de Compostela). “Esquema actancial y uso lingüístico. Notas sobre las descripciones verbales en un proyecto de Lexicografía valencial”.

Páxina web do congreso: <http://www.usc.es/frasespal>.

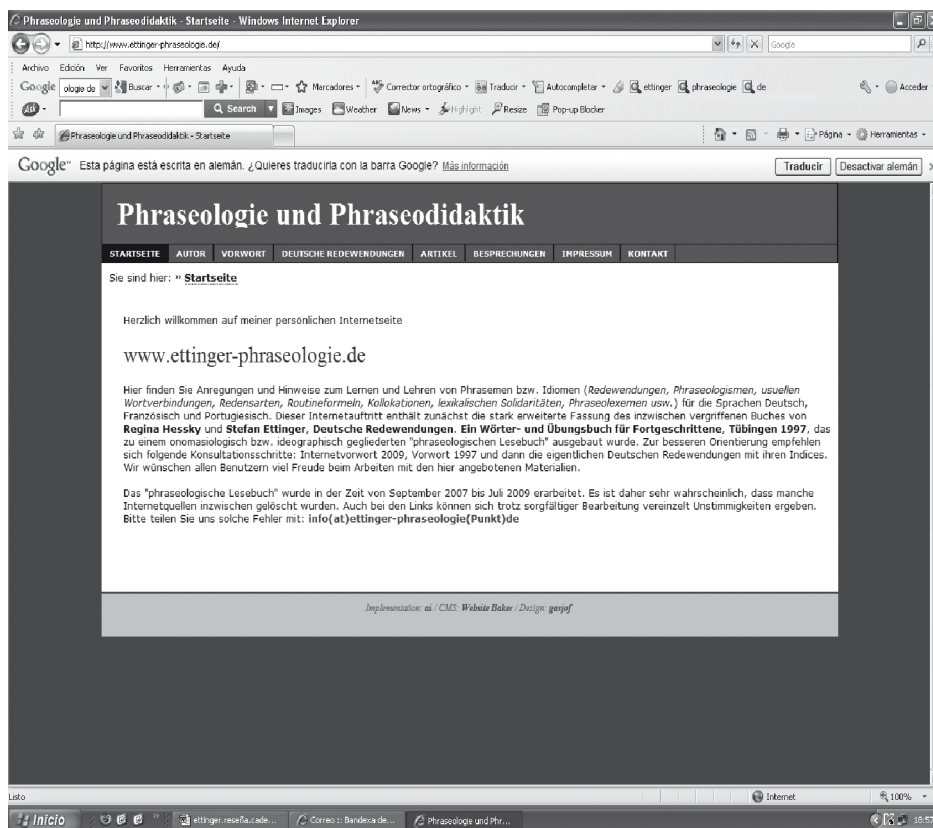
Unha novidosa páxina web fraseolóxica

<http://www.ettinger-phraseologie.de> (Stefan Ettinger, Univ. Augsburg)

Saudamos con entusiasmo a creación da páxina da internet <http://www.ettinger-phraseologie.de> por parte do profesor Stefan Ettinger. Este traballo xorde da idea de ofrecer en formato electrónico o dicionario de ETTINGER, Stefan; HESSKY, Regina (1997): *Deutsche Redewendungen. Ein ideographisch gegliedertes Wörter-, Übungs- und Lesebuch für Fortgeschrittene*. Tübingen: Niemeyer.

A páxina ofrece tódalas unidades fraseolóxicas recollidas na versión de 1997, ordenadas de xeito alfabético ou ben polos campos onomasiolóxicos ós que pertencen. A grande achega deste dicionario continúa a se-la súa macroestrutura, que segue unha

ordenación onomasiolóxica. Este tipo de ordenación favorece o uso activo do dicionario –de cara á codificación de textos– así como a memorización das unidades fraseolóxicas de acordo co seu significado, e isto resulta altamente proveitoso no proceso de adquisición dunha lingua estranxeira. A versión electrónica do dicionario non efectuou cambios na clasificación onomasiolóxica, xa que segue utilizando as mesmas subdivisións dos campos conceptuais con letras e números. Ademais da busca dos fraseoloxismos de acordo co seu significado, tamén é posible a súa localización alfabética.

A gran novidade do dicionario electrónico é que os fraseoloxismos veñen acompañados de exemplos reais extraídos da internet (entre setembro de 2007 e xullo de 2009, polo cal é posible que algúns enderezos da internet xa non sexan actuais). Nisto diferénciase da versión impresa de 2007 na que os exemplos eran literarios ou construídos. Os exemplos seleccionados da internet teñen a vantaxe de ofrecer usos reais dos fraseoloxismos no seu contexto e de serviren de testemuño de eventuais transformacións no seu significado actual.

De todos estes cambios, fronte á versión de 1997, dáse conta no enlace da páxina, chamado *Vorwort* ('Prólogo'). Entre as modificacións introducidas tamén se encontra a dos significados dos fraseoloxismos dos grupos A.1, A.2 e A.3. Nestes grupos, Ettinger ofrece definicións propias coa peculiaridade de incluír comentarios pragmáticos moi útiles á hora do emprego activo das unidades (p. ex. se o fraseoloxismo se usa basicamente en futuro, na terceira persoa etc.). O autor céntrase, nunha primeira fase, só nos grupos arriba aducidos dada a dificultade de analizar estas características en detalle para cada fraseoloxismo. Un estudo dos trazos pragmáticos só se pode realizar de xeito fiable partindo dun corpus que sexa o suficientemente extenso como para permitir extraer conclusións xerais de uso. Coma na versión impresa de 1997, aquí tamén se ofrece unha ampla variedade de exercicios co seu correspondente apartado de respostas, o que favorece o uso autodidáctico da obra. Os exercicios divídense en varios bloques: os que exercitan a forma, os que exercitan o significado, exercicios orientados ó seu recoñecemento no texto e, por último, exercicios para entende-los fraseoloxismos no seu contexto prototípico de uso. Os exercicios acompañaos unha folla de traballo deseñada especialmente polo autor para que o estudante da fraseoloxía alemá elabore o seu propio elenco de fraseoloxismos coas características máis importantes. Por último, un apartado sobre os criterios clasificatorios dos fraseoloxismos (no prólogo), unha rica páxina con bibliografía sobre fraseodidáctica, con útiles fontes e enderezos da internet, así como un apartado sobre a obra do autor proporcionannos unha boa panorámica sobre o estado actual da fraseodidáctica do alemán.

A xeito de conclusión, a páxina <http://www.ettinger-phraseologie.de> do profesor Ettinger constitúe un importante paso adiante na investigación fraseolóxica, na fraseografía con formato electrónico e na fraseodidáctica. A dixitalización do dicionario e do libro de exercicios *Deutsche Redewendungen. Ein ideographisch gegliedertes Wörter-, Übungs- und Lesebuch für Fortgeschrittene* permite un aproveitamento óptimo das prestacións desta grande obra.

Carmen Mellado Blanco

Universidade de Santiago de Compostela

Libros, revistas ou artigos recibidos

- AARLI, Gunn e MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A. (2008): “Las variantes geográficas de las UF: innovaciones y ajustes”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 15-23.
- AASLAND, Erik (2009): “Two Heads are Better Than One: Using Conceptual Mapping to Analyze Proverb Meaning”, en *Proverbium* 26, 2009, 1-18.
- ADELEKE, Durotoye A. (2009): “Yoruba Proverbs as Historical Records”, en *Proverbium* 26, 2009, 19-48.
- AIERBE MENDIZÁBAL, Axun (2008): “La traducción a la lengua vasca de las unidades fraseológicas”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 27-44.
- (2007): “Las unidades fraseológicas eventivas del lenguaje administrativo español y su traducción a la lengua vasca”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 13-23.
- ALVARADO ORTEGA, María Belén; RUIZ GURILLO, Leonor (2008): “Unidades de la conversación y fraseología: acerca de la autonomía de las fórmulas rutinarias”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 25-40.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2008) (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- ASSAM, Bouazza (2008): “Enfoque discursivo de la traducción de la fraseología: aplicación a la traducción del árabe al español”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 45-59.
- AUGUSTO, M. Celeste (2008): “O elemento zoomórfico na paremiologia: uma abordagem léxico-semântica contrastiva”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 193-210.
- AYUPOVA, Roza (2008): “The convergence of languages and its influence on the phraseological fund”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 45-53.
- BARÁNOV, Anatolij (2009): Véxase DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; BARÁNOV, Anatolij (2009).
- BARRADO BELMAR, Mari Carmen (2008): “Religión, sacerdotes, monjes y monjas en los proverbios italianos y españoles”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 227-251.

- BARRIERAS, Mònica; COMELLAS, Pere (2007): “Visibilidad de la diversidad lingüística en el entorno escolar de Barcelona: prospección y proyectos”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingüística, 319-328.
- BARRIOS RODRÍGUEZ, María A. (2007): “La enseñanza del español a extranjeros: propuesta de tres guiones culturales del español de España”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingüística, 163-172.
- BARSANTI VIGO, María Jesús (2008): “Análisis del primer y último refrán de Sancho en *El Quijote* de Ludwig Tieck”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 61-74.
- BARTLOTTI, Leonard N. e SHAH KHATTAK, Wali (eds.) (2009): *Rohi Mataluna: Pashto Proverbs*. Oregon: Resource Publications.
- BATISTA RODRÍGUEZ, José Juan (2008): ROMERO GANUZA, Paula; BATISTA RODRÍGUEZ, José Juan; GARCÍA PADRÓN, Dolores.
- BELL, Evan Robert (2009): *An Analysis of Tajik Proverbs*.
- BELL-CORRALES, Maritza (2008): Véxase CORRALES MARTIN, Norma; BELL-CORRALES, Maritza (2008).
- BENCHIK, Violetta (2008): “Calcos fraseológicos del portugués en el español canario”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 55-62.
- BENÍTEZ RODRÍGUEZ, Enrique (2008): “Proverbios, tópicos y mitología clásica: relación con el refranero castellano (I)”, en *Paremia* 17, 2008, 153-166.
- BILLERE, Olga (2008): “L’analyse comparative des proverbes français et lettons”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 253-262.
- BIZARRI, Hugo Oscar (2008): “El refrán en el tránsito del Humanismo al Renacimiento (La invención de la ciencia paremiológica)”, en *Paremia* 17, 2008, 27-40.
- BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka; SPÁSSOVA KÓSTOVA, Nadezhda (2008): “O contributo búlgaro para o desenvolvemento da fraseología e da fraseografía”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 41-52.
- BREITENBACH, T. E. (2009): “Creating a New Painting of Proverbs; Proverbidioms IV: Who Missed the Boat?”, en *Proverbium* 26, 2009, 49-84.
- BRUMME, Jenny (2008): “La traducción de la frase hecha. El caso del castellano de Cataluña”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 75-92.
- (ed.) (2008): *La oralidad fingida: descripción y traducción. Teatro, cómic y medios audiovisuales*. Madrid: Iberoamericana / Frankfurt am Main: Vervuert, 65-80.

- BRUMME, Jenny; RESINGER, Hildegard (eds.) (2008): *La oralidad fingida: obras literarias. Descripción y traducción*. Madrid: Iberoamericana / Frankfurt am Main: Vervuert.
- BUCKINGHAM, Luisa (2007): “Las funciones lingüísticas y el discurso académico español”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 25-35.
- CALDERÓN RIVERA, Álvaro (2007): “Connotaciones peyorativas y despectivas de nuestra ‘ch’, ¿fenómeno fonosimbólico?”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 113-118.
- CALVO PÉREZ, Julio (2007): “Espines léxicos en español y quechua”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 37-50.
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008): “Los refranes geográficos del Programa fragmentario de un juglar cazarro y la referencia a Santo Domingo de la Calzada (La Rioja)”, en *Paremia* 17, 2008, 19-26.
- CASCÓN DORADO, Antonio (2008): “La Historia de Roma en la fraseología castellana”, en *EPOS. Revista de Filología XXIV*, 2008. Madrid: Facultad de Filología de la UNED, 19-35.
- CASTROVIEJO MIRÓ, Elena (2008): “Deconstructing Exclamations”, en VILLALBA, Xavier (ed.): *Catalan Journal of Linguistics. Exclamatives at the Interfaces* 7, 41-90.
- CATALÀ, Dolors (2008): Véxase CHACOTO, Lucília; CATALÀ, Dolors (2008).
- CEJADOR Y FRAUCA, Julio (2008): *Diccionario fraseológico del siglo de Oro (Fraseología o estilística castellana)*. Barcelona: Ediciones del Serbal.
- CHACOTO, Lucília (2008): “Vale mais um gosto na vida que três vinténs na algibeira – Las estructuras comparativas en los proverbios portugueses”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 87-103.
- CHACOTO, Lucília; CATALÀ, Dolors (2008): “Estudio contrastivo de los proverbios portugueses y españoles en el ámbito de las profesiones”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 141-157.
- COMELLAS, Pere (2007): Véxase BARRIERAS, Mónica; COMELLAS, Pere (2007).
- CONCA, Maria; GUIA, Josep (2008): “Unitats fràsiques en textos versificats. Notícia de l’*Espill*, obra catalana del segle XV de gran interès fraseològic”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 53-75.
- CONDE TARRÍO, Germán (ed.) (2008a): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang.
- (2008b): “Un alto en el trabajo: el *descanso* en los refranes castellano, francés y gallego”, en *Paremia* 17, 2008, 59-70.

- CORRALES-MARTIN, Norma; BELL-CORRALES, Maritza (2008): “Estudio morfosintáctico de refranes españoles desde la perspectiva de la gramática verbal”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 77-86.
- CORTÉS ZABORRAS, Carmen; TURCI DOMINGO, Isabel (2007): “La construcción del sujeto en las revistas de viajes”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 65-73.
- CORVO SÁNCHEZ, Mª José (2002): *Juan Ángel de Zumaran: Un maestro de lenguas español entre los alemanes en el Siglo XVII. Una aportación a la historia de la enseñanza de Lenguas Extranjeras*. Tese de doutoramento dirixida pola Dra. Helena Cortés Gabaudan. Vigo: Universidade de Vigo (Tese publicada na Colección *Vitor* 108, Universidad de Salamanca).
- CRAIG, Margaret (2007): “Metaphor and Possession in Oceanic Languages”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 85-94.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2008): “Ejemplos de interculturalidad a partir de transferencias de paremias españolas al griego moderno y su utilidad práctica”, en *Paremia* 17, 2008, 71-78.
- (2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2008).
- DEMELENNE, Dominique (2007): “Educación bilingüe en Paraguay como ejemplo de transformación de las prácticas de enseñanza en un contexto pluricultural”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 1-11.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij; BARÁNOV, Anatolij (2009): *Aspectos teóricos da Fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2008): Véxase PIIRAINEN, Elisabeth; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2008).
- DÍAZ, Olga María (2007): “Le langage humoristique”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 191-197.
- DOYLE, Charles Clay (2009): “‘Use It or Lose It’: The Proverb, Its Pronoun, and Their Antecedents”, en *Proverbium* 26, 2009, 105-118.
- ESTEBA RAMOS, Diana (2007): “Una visión del mundo hispánico contenida en los ejemplos de las gramáticas del español como lengua extranjera en el Siglo de Oro”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 95-104.

- ETXEBARRIA AROSTEGUI, Maitena (2007): “Lenguas y culturas en contacto: diversidad sociolingüística en Colombia”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 291-301.
- FEIGE, Peter; SARDELLI, Maria Antonella (2008): “Los *Refranes neerlandeses* (1559) de Pieter Bruegel (alemán-español-italiano)”, en *Paremia* 17, 2008, 167-178.
- FERNÁNDEZ BAHÍLLO, Héctor (2007): “Entre archer y ‘arquero’: transculturalidad y poesía en la obra de un hispanista norteamericano”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 119-128.
- FIUZA DA SILVA REGIS, Jacqueline (2007): “Lengua e integración en Alemania: ¿cuánto *nominativ*, *dativ* o *akkusativ* (no) es necesario?”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 129-137.
- FUKUDA, Makiko (2007): “¿Globalización sin inglés?: experiencia de la colonia japonesa en Cataluña”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 139-148.
- GARCÍA MARCOS, Francisco Javier (2007): “Nuevos retos en la planificación del multilingüismo”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 149-162.
- GARCÍA PADRÓN, Dolores (2008): ROMERO GANUZA, Paula; BATISTA RODRÍGUEZ, José Juan; GARCÍA PADRÓN, Dolores.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2009): “Los nombres de color del español. De su composición y sus propiedades gramaticales”, en *Revue Romane* 44:1. E.U.A.: John Benjamins Publishing Company, 47-66.
- (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Madrid: Anthropos.
- GARCÍA ROMERO, Fernando (2009): “Pervivencia de la tradición proverbial grecorromana”, en *Proverbium* 26, 2009, 119-150.
- (2008): “Una golondrina no hace primavera”, en *Paremia* 17, 2008, 131-142.
- GARCÍA YELO, Marina (2008): “Estudio contrastivo de las paremias relativas a la casa en francés y en español”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 211-226.
- (2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; GARCÍA YELO, Marina (2008).
- GECK, Sabine (2008): “Fraseología de la despedida en alemán y español. Una aproximación cognitiva”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 363-382.

- GONZÁLEZ AGUIAR, María Isabel (2008): “La fraseología andaluza en la producción lexicográfica de José Mª Sbarbi”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 105-119.
- GONZÁLEZ ALAMEDA, Manuel Jesús (2007): “Las bases axiológicas del lenguaje y los campos hiponímicos mejicanos”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 303-308.
- GONZÁLEZ HERNÁNDEZ, Raúl Eduardo (2008): “Refranes y canciones en la obra de Margit Frenk”, en *Paremia* 17, 2008, 11-18.
- GONZÁLEZ REY, María Isabel (2008): “Le rôle de la phraséologie dans la mise en discours de la langue juridique”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 121-140.
- GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.) (2008): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač.
- GONZÁLEZ RODRÍGUEZ, Raquel (2008): “Exclamative Wh-Phrases as Positive Polarity Items”, en VILLALBA, Xavier (ed.): *Catalan Journal of Linguistics. Exclamatives at the Interfaces* 7, 91-116.
- GRANBOM-HERRANEN, Liisa (2009): “Proverbs from Childhood”, en *Proverbium* 26, 2009, 151-170.
- GUERBEK, Ekaterina (2008): “A importancia do significado literal do fraseoloxismo na tradución da obra literaria”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 93-105.
- GUIA, Josep (2008): Véxase CONCA, Maria; GUIA, Josep (2008).
- GUILLÉN MONJE, Gonzalo (2008): “Estudio contrastivo-culturológico de los antropónimos en unidades fraseológicas comparativas rusas y españolas: la Biblia y los santos”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 341-361.
- GUTIÉRREZ-REXACH, Javier (2008): “Spanish Root Exclamatives at the Syntax/Semantics Interface”, en VILLALBA, Xavier (ed.): *Catalan Journal of Linguistics. Exclamatives at the Interfaces* 7, 117-133.
- HAEGEMAN, Liliane; VAN DE VELDE, Danièle (2008): “Pleonastic *tet* in the Lapscheure dialect”, en VILLALBA, Xavier (ed.): *Catalan Journal of Linguistics. Exclamatives at the Interfaces* 7, 157-199.
- HAMMER, Françoise (2008): “*Dis-donc, c’est pas pour dire, mais entre nous soit dit*. Phraséologie et interaction conversationnelle”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 141-154.
- HELMUT, Rostock (2007a): *Lösungsschlüssel zum Lehrbuch der portugiesischen Sprache*. Hamburg: Helmut Buske Verlag.

- (2007b): *Lehrbuch der portugiesischen Sprache*. Audio-CD. Hamburg: Helmut Buske Verlag.
- HEWITT, Elena Carolina (2007): “Incluir a los padres: iniciativas desde Australia y los Estados Unidos para mejorar el lenguaje y rendimiento académico de los alumnos inmigrantes”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvística, 217-227.
- JOÃO MARÇALO, Maria (2007): “Expressing devotion in european portuguese: the ex-votos of Alentejo – Language and socio-cultural integration”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvística, 61-64.
- KOLBA, Kseniya (2008): “Los meses del año en el refranero español y ucraniano”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 179-191.
- KONSTANTINOVA, Anna (2009): “Individual Authorial Expressions on the Basis of Traditional Paremias in the Modern Anglo-American Press”, en *Proverbium* 26, 2009, 171-186.
- KUSTER, Helena (2008): “Der Kanon klassischer Zitate – Ein System im soziokulturellen Polysystem”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 155-167.
- LACHKAR, Abdendi (2008): “Masculin/féminin, discours phraséologique et société”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 169-182.
- LE BEL CABOS, Edith (2008): “Approche lexicographique et traductologique du ‘dire / decir’ dans la phraseologie française et espagnole”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 91-115.
- LEE, Alejandro (2009): “‘Preferible es un hijo deforme que una docena de hijas sabias como buda’: Refranes y resistencia en *Hija de la fortuna* de Isabel Allende”, en *Proverbium* 26, 2009, 187-216.
- LISYOVÁ, Ol’ga (2008): “La función de los adjetivos relacionales en las frases nominales”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 183-198.
- LLAVATA, Santiago Vicente (2008): “La locución adverbial *a temps / a tiempo* en el marco del humanismo peninsular”, en *Paremia* 17, 2008, 121-130.
- LOBATO PATRICIO, Julia (2007): “Ejemplo de transculturalidad y mediación intercultural: simbiosis entre la población de Rota y la base naval americana”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvística, 237-248.
- LUQUE CASTRO, Antonio (2007): “Construcciones reflexivas con sujeto inerte en latín. Vestigios de aculturación para la navaja de Ockham”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.):

- Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 271-280.
- LUQUE DURÁN, Juan de Dios e PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2007): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica.
- MANSILLA, Ana (2008): “Emotionen aus phraseologischer Sicht im Deutschen und im Spanischen”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 285-302.
- MARCOS GARCÍA, María Josefa (2008): “Descripción formal de las unidades fraseológicas en francés y en español”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 199-218.
- MARÍN CALVARRO, Jesús Ángel (2008): “Los enunciados fraseológicos en los textos dramáticos isabelinos y jacobeos y su traslado al español”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 117-130.
- MARKIČ, Jasmina (2007): “Interculturalidad y comunicación: aspectos lingüísticos y socio-culturales de la traducción literaria entre el español y el esloveno”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 309-318.
- MARTÍ SÁNCHEZ, Manuel (2008): “La hipótesis de la subjetivización en la pragmatización/ gramaticalización de los operadores pragmáticos”, en *Paremia* 17, 2008, 79-90.
- MARTÍN MARTÍN, José Miguel (2008): “El grado de conocimiento de las unidades fraseológicas en estudiantes de Traducción e Interpretación”, en *Paremia* 17, 2008, 189-200.
- MARTÍNEZ, Béatrice (2008): “La investigación sobre las paremias beti recopiladas por Théodore Tsalá”, en *Paremia* 17, 2008, 201-208.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan Antonio (2008): Véxase AARLI, Gunn; MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan Antonio (2008).
- MAYOL, Laia (2008): “Catalan ‘Déu n’hi do’ and Conventional Implicatures in Exclamatives”, en VILLALBA, Xavier (ed.): *Catalan Journal of Linguistics. Exclamatives at the Interfaces* 7, 135-156.
- MCKENNA, Kevin J. (ed.) (2009a): *The proverbial “Pied Piper”*. New York: Peter Lang.
- (2009b): “Proverbs in Sergei Eisenstein’s *Aleksandr Nevsky*”, en *Proverbium* 26, 2009, 217-236.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2008): “Wortbildung und ihr Verhältnis zur Idiomatik im Deutschen und Spanischen”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 159-178.

- MEŠKOVA, L'udmila ; OLEJÁROVÁ, Miriam (2008): "Les différences interculturelles des phrasèmes", en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 77-90.
- MOLINA PLAZA, Silvia (2008a): "English and Spanish Phraseology in Contrast: A Functional and Cognitive View", en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 131-145.
- (2008b): "De mujeres, gatos y otros animales: paremias y locuciones metafóricas y metonímicas en inglés y español", en *Paremia* 17, 2008, 91-100.
- MONTEIRO-PLANTIN, Rosemeire (2007): "Symbolisme chromatique et signification linguistique: la fluctuation métonymique du lilas dans la chanson brésilienne", en LUQUE DURÁN, Juan de Dios ; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 347-355.
- MOON, Jay W. (2009): *African Proverbs Reveal Christianity in Culture: A Narrative Portrayal of Builsa Proverbs Contextualizing Christianity in Ghana*. Eugene (Oregon): Pickwick Publications.
- NAUMOVA, Irina (2008): "Phraseographical mismatches in Russian and English", en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 63-76.
- NICOLAS, Claire (2008): "Locutions verbales et nombres cardinaux. Analyse contrastive français-espagnol", en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 323-340.
- NOLTE, Andreas (2009): "„Wie oft enthüllt im Un-Sinn sich der Sinn!“ Ein Vergleich der sprichwörtlichen Sprache bei Mascha Kaléko und Heinrich Heine", en *Proverbium* 26, 2009, 275-304.
- NUESSEL, Frank (2009): "Linguistic Commentary in Italian Proverbial Language", en *Proverbium* 26, 2009, 305-322.
- OLEJÁROVÁ, Miriam (2008): Véxase MEŠKOVA, L'udmila; OLEJÁROVÁ, Miriam (2008).
- OLZA MORENO, Inés (2009): *Aspectos sobre la semántica de las unidades fraseológicas. La fraseología somática metalingüística del español*. Tese de Doutoramento. Pamplona: Universidad de Navarra.
- ORTEGA ARJONILLA, Emilio (2007): "Ideología, Tradición y Cultura: factores para la comprensión de la traductología actual", en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 173-190.
- ORTIZ ÁLVAREZ, Maria Luisa (2008): "'Cada macaco no seu galho': um estudo dos padrões de uso dos provérbios brasileiros e seus equivalentes em espanhol e russo", en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 117-139.

- OZOLINA, Olga (2008): “Quelques aspects de la parémiologie comparative”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 219-231.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (2008): “Productividad fraseológica y competencia metafórica (inter)cultural”, en *Paremia* 17, 2008, 41-58.
- (2007): Véxase LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2007).
- PAPAGEORGIOU, Anthi (2008): “La traducción de algunos de los refranes de *La Celestina* al griego”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 107-116.
- PEDROSA, José Manuel (2008): “*La luna de enero y el amor primero*: refranes, canciones, creencias”, en *Paremia* 17, 2008, 111-120.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2009): “Weit verbreitete Idiome: Anregungen für den Umgang mit Phraseologismen im Fremdsprachenunterricht”, en FAN, Jieping; LI, Yuan (eds.): *Deutsch als Fremdsprache aus internationaler Perspektive. Neuere Trends und Tendenzen (Beiträge der internationalen DaF-Tagung an der Zhejiang Universität in Hangzhou, China, 7. - 9. September 2007)*, 500-509.
- (2009): “Dialektale Phraseologie: Randerscheinung, Ergänzung oder Herausforderung einer modernen Phraseographie?”, en MELLADO BLANCO, Carmen (ed.): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Tübingen: Niemeyer, 83-100.
- (2008): “Phraseology from an areal linguistic perspective”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 19-44.
- (2008): “Phraseology in a European framework: A cross-linguistic and cross-cultural research project on widespread idioms”, en GRANGER, Sylviane; MEUNIER, Fanny (eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 243-258.
- (2008): “Figurative phraseology and culture”, en GRANGER, Sylviane; MEUNIER, Fanny (Eds.): *Phraseology. An interdisciplinary perspective*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 207-228.
- (2008): “Niederdeutsche Phraseologie in europäischen Bezügen”, en *Nieder Deutsches Wort* 47/48, 159-175.
- (2008): “Phraseologie und Arealinguistik: ein interdisziplinärer Forschungsansatz”, en *Das Wort. Germanistisches Jahrbuch Russland* 2008, 115-128.
- PIIRAINEN, Elisabeth; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2008): *Zur Theorie der Phraseologie. Kognitive und kulturelle Aspekte*. Tübingen: Stauffenburg Verlag.
- PISOT DÍAZ, Rafael; TEODOROCI, Constantin (2008): “Una mirada a los frásicos del español y del rumano”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A*

- multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 147-168.
- QUEROL BATALLER, María (2007): “Los sustantivos deverbales en inglés y en español: el problema de los falsos amigos”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 329-338.
- QUINTÁNS SUÁREZ, Manuel (2009): *O noso refraneiro (I) estudo e clasificación temática / O noso refraneiro (II) do Fisterra galego e de Celanova*. Santiago de Compostela: Sotelo Blanco Edicións.
- QUIROGA, Walter (2008): “Estudio de los criterios lingüísticos de adaptación paremiológica en el corpus argentino”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 233-251.
- RESINGER, Hildegard (2008): Véxase BRUMME, Jenny; RESINGER, Hildegard (2008).
- REZNIKOV, Andrey (2009): *Modern Russian Anti-Proverbs*. Supplement Series of *Proverbium* 27. Burlington (Vermont): Queen City Printers Inc.
- RÍOS RUIZ-ESQUIDE, Emilio (2008): “Florilegio aforístico: El pensamiento aforístico de Unamuno”, en *Paremia* 17, 2008, 179-188.
- RIOTANA, Ustinova (2008): “Los refraneros en la clase de ELE”, en *Paremia* 17, 2008, 223-232.
- RODRÍGUEZ MARTÍN, Gustavo A. (2007): “Topónimos de la provincia de Badajoz en el refranero: consideraciones lingüísticas y etnográficas”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 209-216.
- RODRÍGUEZ RAMALLE, Teresa María (2008): “Análisis sintáctico y posición de las interjecciones impropias en la estructura funcional de la oración”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 252-270.
- RODRÍGUEZ VALLE, Nieves (2008): “La ‘creación’ de refranes en el *Quijote*”, en *Paremia* 17, 2008, 143-152.
- ROMERO GANUZA, Paula; BATISTA RODRÍGUEZ, José Juan; GARCÍA PADRÓN, Dolores (2008): “Aproximación contrastiva a las UF del campo semántico-conceptual de la ‘alegría’ en español y alemán”, en GONZÁLEZ REY, María Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 169-185.
- ROZUMKO, Agata (2009): “Cross-Cultural Pragmatics as a Resource for the Paremiological Study of ‘National Character’: A Contrastive Study of Polish and Anglo-American Proverbs”, en *Proverbium* 26, 2009, 323-344.
- RUIZ GURILLO, Leonor (2008): Véxase ALVARADO ORTEGA, María Belén; RUIZ GURILLO, Leonor (2008).
- (2008): Véxase TIMOFEEVA, Larissa; RUIZ GURILLO, Leonor (2008).

- SAN GINÉS AGUILAR, Pedro (2007): “El concepto de *Dao* en el pensamiento chino”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 369-380.
- SÁNCHEZ LEYVA, Mª José (2007): “Los procesos de significación como procesos de traducción intercultural”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 339-345.
- SANCHO CREMADES, Pelegrí (2008): “La traducció al català dels proverbis en *Astérix le Gaulois*”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 187-204.
- SARDELLI, Maria Antonella (2008): “Las manos en los fraseologismos italianos y españoles”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 303-321.
(2008): Véxase FEIGE, Peter; SARDELLI, Maria Antonella (2008).
(2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; SARDELLI, Maria Antonella (2008).
- SARDINHA, Maria da Graça (2007): “Du Portugais comme langue maternelle au Portugais comme langue étrangère. Quelles méthodologies?”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 257-262.
- SARSIKEYEVA, Gulnar (2007): “La transmission de la Couleur Nationale Kazakhe par la traduction en langue française de l’oeuvre littéraire de Moukhtar Aouézov la Jeunesse d’Abai”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios ; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 199-207.
- SCHARPENBERG, Margot (2009): “Pieter Bruegel d. Ä.: Die Niederländischen Sprichwörter, 1559”, en *Proverbium* 26, 2009, 345-350.
- SCURTU, Gabriela (2008): “Deux types d’équivalence pour les «expressions figées»”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 205-216.
- SEVILLA ARROYO, Florencio (dir.) (2009): *Edad de Oro XXVIII*. Madrid: Departamento de Filología Española, Universidad Autónoma de Madrid.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; GARCÍA YELO, Marina (2008): “El refranero hoy en Francia”, en *Paremia* 17, 2008, 209-222.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; CRIDA ÁLVAREZ, Carlos; ZURDO RUÍZ-AYÚCAR, María I. Teresa (eds.) (2008): *Estudios paremiológicos: I. La investigación paremiológica en España; II. Los refranes y El Quijote* [cd-rom]. Atenas: Ta Kalós Keimena. (Serie *El Jardín de las Hespérides*, n^o2).
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; SARDELLI, María Antonella (2008): *Estudios paremiológicos*. Atenas: Editorial Ta kalós keimena [cd-rom].
- SEIDL, Helmut A. (2009): *Medizinische Sprichwörter: Das große Lexikon deutscher Gesundheitsregel*. Norderstedt: Books on Demand Gmbh.

- SHAH KHATTAK, Wali (2009): Véxase BARTLOTTI, Leonard N.; SHAH KHATTAK, Wali (2009).
- SIEBOLD, Kathrin (2007): “El papel de la pragmática en la comunicación intercultural entre españoles y alemanes”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 281-290.
- SIERRA SORIANO, Ascensión (2008): “La phraseologie de la tauromachie dans la langue populaire: aspects sémantiques de la traduction espagnol-français”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 217-233.
- SILVA DOMÍNGUEZ, Carme (2007): “La precepción de los distintos colectivos de inmigrantes en la Comunidad Autónoma de Galicia. Estudios de sus denominaciones en la prensa escrita”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 357-367.
- SOLIÑO PAZÓ, María Mar (2008): “La traducción de unidades fraseológicas en la literatura infantil y juvenil alemana y española”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 235-246.
- SOSIŃSKI, Marcin (2008): “A equivalencia entre tipos de locucións en castelán e en polaco”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 271-280.
- SPÁSSOVA KÓSTOVA, Nadezhda (2008): Véxase BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka; SPÁSSOVA KÓSTOVA, Nadezhda (2008).
- SZÖTS, David (2000): *Notions religieuses dans les proverbes français et hongrois* [Vallási fogalmak megjelenése a francia és a magyar közmondásokban]. Tese de doutoramento dirixida polo Dr. Peter Barta. Budapest: Universidade ELTE.
- SZTUBA, Anna (2007): *La didáctica de la fraseología desde el enfoque cognitivo: vías de conexión, propuestas didáctico-metodológicas*. Tese de doutoramento dirixida pola Dra. María I. Teresa Zurdo Ayúcar. Madrid: Universidad Complutense.
- TADI, Nereus Yerima (2009): “Paremic Tropes and Polysemy: Tangle Metaphorical Proverbs”, en *Proverbium* 26, 2009, 351-366.
- TEODOROCI, Constantin (2008): Véxase PISOT DÍAZ, Rafael; TEODOROCI, Constantin (2008).
- THOMPSON, Tok (2009): “Getting Ahead in Ethiopia: Amharic Proverbs about Wealth”, en *Proverbium* 26, 2009, 367-386.
- TIMOFEEVA, Larissa; RUIZ GURILLO, Leonor (2008): “La ironía en locuciones nominales del español y del ruso”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 247-270.
- TORRALBO CABALLERO, Juan de Dios (2007): “Identidad andaluza en inglés: aproximación a la traducción inglesa de Pepita Jiménez”, en LUQUE

- DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 105-112.
- TSAKNAKI, Olympia (2008): “Proverbes transparents en grec moderne et en français”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 271-283.
- TURCI DOMINGO, Isabel (2007): Véxase CORTÉS ZABORRAS, Carmen; TURCI DOMINGO, Isabel (2007).
- VALEŠ, Miroslav (2007): “El shuar – lengua amenazada de los antiguos cazadores de cabezas”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 229-235.
- VAN DE VELDE, Danièle (2008): Véxase HAEGEMAN, Liliane; VAN DE VELDE, Danièle (2008).
- VAN DEN BROEK, Marinus A. (2009): “Das Sprichwort in Erwin Strittmatters *Wundertäter*”, en *Proverbium* 26, 2009, 85-104.
- VAN DEN BROEK, Raymond (2008): Véxase ZEHNHOFF, Hans-Werner am; VAN DEN BROEK, Raymond (2008).
- VARELLA, Stavroula (2007): “Perceptions of otherness in the Greek Culture: a diachronic overview”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 263-270.
- VARELA PINTO DE OLIVEIRA, Maria João (2007): *Medizinisches Wörterbuch Deutsch-Portugiesisch*. Hamburg: Helmut Buske Verlag GmbH.
- VAZ FEIJÓ, Glauco (2007): “Mundos y mitos en construcción: la reafirmación del ‘ser brasileño’ en una situación de encuentro intercultural”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 51-59.
- VEGA, Mária (2007): “Scots performing in Norn during the Up-helly-aa festival”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 249-256.
- VELASCO MENÉNDEZ, Josefina (2005): *Unidades fraseológicas deanimalísticas antropocéntricas en la Fraseología rusa (una aproximación al análisis temático)*. Tese de doutoramento dirixida pola Dra. María Sánchez Puig. Salamanca: Universidad de Salamanca. (Tese publicada na *Colección Vitor* 213, Universidad de Salamanca).
- VICHÉ, Carole (2007): “La langue: un passeport de migrant aux logiques multiples”, en LUQUE DURÁN, Juan de Dios; PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.): *Interculturalidad y lenguaje II. Identidad cultural y pluralidad lingüística*. Granada: Granada Lingvistica, 75-84.

- VILLALBA, Xavier (ed.) (2008): “Exclamatives: A Thematic Guide with Many Questions and Few Answers”, en VILLALBA, Xavier (ed.): *Catalan Journal of Linguistics. Exclamatives at the Interfaces 7*, 9-40.
- VILLALBA, Xavier (ed.) (2008): *Catalan Journal of Linguistics. Exclamatives at the Interfaces 7*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona.
- VYSHNYA, Natalia (2008): “Mínimo paremiológico ucraniano y peculiaridades de su traducción”, en *Paremia* 17, 2008, 101-110.
- WOLFE MANDERS, Dean (2006): *The Hegemony of Common Sense. Wisdom and Mystification in Everyday Life*. San Francisco State University Series in Philosophy 13. New York: Peter Lang.
- WOLFGANG, Mieder (2009a): “‘New Proverbs Run Deep’: Prolegomena to a Dictionary of Modern Anglo-American Proverbs”, en *Proverbium* 26, 2009, 237-274.
- (2009b): “*Nieman hât ân arebeit wistuon*” *Sprichwörtliches in mittelhockdeutschen Epen*. Supplement Series of *Proverbium* 28. Burlington (Vermont): Queen City Printers Inc.
- (2009c): “*Yes We Can*”: *Barack Obama’s Proverbial Rhetoric*. New York: Peter Lang.
- (2009d): *International Bibliography of Paremiology and Phraseology*. New York: Walter de Gruyter.
- (2008): “*Proverbs Speak Louder Than Words*”. *Folk wisdom in art, culture, folklore, history, literature and mass media*. New York: Peter Lang.
- WOLLIN, Carsten (2009): “Nec fallit sermo vulgari tritus in ore: Altfranzösische Sprichwörter im *Floridus Aspectus* des Petrus Riga”, en *Proverbium* 26, 2009, 387-412.
- ZAHARIEVA, Radostina (2008): “L’idée du mensonge à travers la phraséologie française et bulgare”, en ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (ed.): *Fixed Expressions in Cross Linguistic Perspective*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 263-283.
- ZEHNHOFF, Hans-Werner am; VAN DEN BROECK, Raymond (2008): “Im Sprichwort kann der Fuchs auch einmal ein Reh sein. Ein theoretisches Modell für die Übersetzung von Reptoren”, en GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (ed.): *A multilingual Focus on Contrastive Phraseology and Techniques for Translation*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 285-311.
- ZOUOGBO, Jean Philippe (2008): “Les études empiriques en parémiologie: les principaux axes méthodologiques pour les enquêtes et la constitution du corpus expérimental”, en CONDE TARRÍO, Germán (ed.): *Aspectos formales y discursivos de las expresiones fijas*. Frankfurt am Main: Peter Lang, 281-302.
- ZURDO RUÍZ-AYÚCAR, María I. Teresa (2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; ZURDO RUÍZ-AYÚCAR, María I. Teresa (2008).

Balance

Índice dos once primeiros números de *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 1,2000 – 11,2009

1. Relación de autores e traballos

1.1. Artigos

- AARLI, Gunn (2008): Véxase MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn (2008).
- ACUÑA, Ana (2006): “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas”, en *CFG* 8,2006,13-27.
- ALONSO RAMOS, Margarita (2006): “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións”, en *CFG* 8,2006,29-43.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas”, en *CFG* 4,2003,9-34.
- (2005): “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval”, en *CFG* 7,2005,13-40.
- ÁNGELOVA NĚNKOVA, Věselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas”, en *CFG* 10,2008,15-33.
- ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): Véxase ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier (2008).
- ARES LICER, Elisabete (2007): “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”, en *CFG* 9,2007,13-30.
- BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela (2005): “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación”, en *CFG* 7,2005,41-53.
- BÁRDOSI, Vilmos (2009): “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán”, en *CFG* 11,2009,17-47.
- BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico”, en *CFG* 8,2006,45-94.
- BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly (2009): “A fraseoloxía moncadiana”, en *CFG* 11,2009,49-64.
- BLANCO ESCODA, Xavier (2006): “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?”, en *CFG* 8,2006,95-110.
- BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka (2009): “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa”, en *CFG* 11,2009,65-79.
- BRUMME, Jenny (2008): “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica”, en *CFG* 10,2008,35-53.
- CARBONELL BASSET, Delfín (2005): “O clixé e a fraseoloxía tópica española”, en *CFG* 7,2005,55-73.
- CATALÀ GUITART, Dolors (2004): “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán”, en *CFG* 6,2004,11-26.
- (2008): “Elementos de descrición dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario”, en *CFG* 10,2008,55-65.

- CHACOTO, Lucília (2007): “A sintaxe dos proverbios. As estruturas *quem / quien* en portugués e español”, en *CFG* 9,2007,31-53.
- CONCA, María (2005): “Acheegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura”, en *CFG* 7,2005,75-89.
- CONDE TARRÍO, Germán (2004): “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos”, en *CFG* 6,2004,27-56.
- CORREIA, Anabela (2005): Véxase BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela (2005).
- CORVO SÁNCHEZ, Mª José (2008): “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos *Sprachbücher* de Juan Ángel de Zumaran”, en *CFG* 10,2008,67-78.
- CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto (2007): “Comparación das paremias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno”, en *CFG* 9,2007,55-66.
- DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006): Véxase BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij (2006).
- ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier (2008): “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura”, en *CFG* 10,2008,79-94.
- ETTINGER, Stefan (2008): “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación”, en *CFG* 10,2008,95-127.
- FERNANDES, Graça (2005): Véxase BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela (2005).
- FERRO RUIBAL, Xesús (2004): “Explicitación e implicitación fraseolóxica. Notas galegas”, en *CFG* 6,2004,57-80.
- (2007): “*Cando chove e dá o sol ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?*”, en *CFG* 9,2007,67-94.
- FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués”, en *CFG* 11,2009,81-111.
- FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega”, en *CFG* 4,2003,35-58.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2006): “O acrónimo fraseolóxico”, en *CFG* 8,2006,111-121.
- GARGALLO GIL, José Enrique (2007): “*Garda o teu saio para maio*. Consellos de abrigo no calendario romance de refráns”, en *CFG* 9,2007,95-112.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2004): “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego”, en *CFG* 6,2004,81-112.
- GONDAR PORTASANY, Marcial (2008): “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos “dicta” populares sobre o paseo e a paisaxe”, en *CFG* 10,2008,129-161.
- GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos (2008): Véxase ÁNGELOVA NÉNKOVA, Véselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI (2008).
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): “Castelán ‘a hecho’, galego ‘a eito’: dúas locucións de diferente fortuna”, en *CFG* 7,2005,91-117.
- (2004): Véxase SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2007).
- (2007): Véxase SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2007).
- (2009): Véxase SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2009).
- GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2004): “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada”, en *CFG* 6,2004,113-130.
- (2006): “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas”, en *CFG* 8,2006,123-145.

- GRYGIERZEC, Wiktoria (2009): Véxase FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria (2009).
- GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): “Aplicación da teoría de modelos semántico-estruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos”, en *CFG* 6,2004,131-139.
- HEINEMANN, Axel (2007): “La langue dans la langue: O tratamento metalexiconográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España”, en *CFG* 9,2007,113-135.
- JORGE, Guilhermina (2005): “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica”, en *CFG* 7,2005,119-133.
- KLEIN, Jean René (2006): “Problemas relacionados coa determinación da forma «canónica» nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)”, en *CFG* 8,2006,147-163.
- KÓTOVA, Marina (2005): “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía”, en *CFG* 7,2005,135-148.
- LACHKAR, Abdenbi (2008): “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para identificar as locucións estereotipadas expresivas”, en *CFG* 10,2008,163-173.
- LARRETA ZULATEGUI, Juan Pablo (2004): “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica”, en *CFG* 6,2004,141-147.
- LASKOWSKI, Marek (2009): “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica”, en *CFG* 11,2009,113-138.
- MANSILLA, Ana (2007): “A fraseoloxía da música na vida cotiá Un estudo contrastivo (alemán - español)”, en *CFG* 9,2007,137-144.
- MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn (2008): “Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes”, en *CFG* 10,2008,175-188.
- MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2003): “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro”, en *CFG* 4,2003,59-77.
- MASIULIONYTĖ, Virginija; ŠILEIKAITĖ, Diana (2007): “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, carraxe e ruindade na fraseoloxía lituana”, en *CFG* 9,2007,145-165.
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienco a través da súa monografía ‘Fraseoloxía Eslava’ (1980/trad. 2000)”, en *CFG* 6,2004,149-158.
- MENAKER, Angelika (2008): “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás”, en *CFG* 10,2008,189-205.
- MOGORRÓN HUERTA, Pedro (2005): “As locucións verbais nos dicionarios”, en *CFG* 7,2005,149-176.
- MOKIENKO, Valerii (2004): Véxase GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004).
- MOLINA PLAZA, Silvia (2008): “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos”, en *CFG* 10,2008,207-219.
- MORVAY, Károly (2004): “Por unha metafraseografía peninsular”, en *CFG* 6,2004,159-168.
- (2004): “Reflexións verbo da ‘Fraseoloxía eslava’ de V. Mokienco”, en *CFG* 6,2004,169-189.
- (2009): Véxase BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly (2009).
- MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María (2005): “Notas para unha análise comparativa das nocións de ‘restrición léxica’ e ‘colocación’”, en *CFG* 7,2005,177-190.
- NOGUEIRA SANTOS, Antonio (2006): “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *cão/gato-dog/cat*”, en *CFG* 8,2006,165-175.
- (2007): “Fraseoloxía comparada — hendíade en inglés e portugués”, en *CFG* 9,2007,167-171.

- NOUESHI, Mona (2008): “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo”, en *CFG* 10,2008,221-238.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETANA¹, José Manuel (2004): “Extracción automática de colocacións e modismos”, en *CFG* 6,2004,191-203.
- OLZA MORENO, Inés (2009): “*Habla, soy todo oídos*. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español”, en *CFG* 11,2009,139-162.
- PAZ ROCA, Mª Carmen (2004): “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego ‘caer’ e o correspondente inglés ‘to fall’”, en *CFG* 6,2004,205-219.
- PAZOS BRETANA², José Manuel (2004): Véxase PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETANA, José Manuel (2004).
- PEREIRA GINET, Tomás (2005): “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés”, en *CFG* 7,2005,191-223.
- PÉREZ MARTÍNEZ, Herón (2005): “Os ditos do ‘Diccionario de mejicanismos’ de Santamaría”, en *CFG* 7,2005,225-238.
- PIIRAINEN, Elisabeth (2007): “Locucións espalladas por Europa e máis alá”, en *CFG* 9,2007,173-193.
- QUITOUT, Michel (2009): “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía”, en *CFG* 11,2009,163-171.
- RÍO CORBACHO, Pilar (2005): “O ‘refrán meteorolóxico’: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación”, en *CFG* 7,2005,239-260.
- (2009): “BADARE: unha ferramenta de traballo na paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía”, en *CFG* 11,2009,173-190.
- SARDELLI, Mª Antonella (2009): “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano”, en *CFG* 11,2009,191-209.
- SCHEMANN, Hans (2007): “Factores modelo xeométricos descritibles e non descritibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego”, en *CFG* 9,2007,195-221.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2004): “O concepto ‘correspondencia’ na tradución paremiolóxica”, en *CFG* 6,2004,221-229.
- ŠILEIKAITĖ, Diana (2007): Véxase MASIULIONYTĖ, Virginija; ŠILEIKAITĖ, Diana (2007).
- SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2004): “Aplicacións didácticas dos refráns”, en *CFG* 6,2004,231-250.
- (2007): “Do verbo antigo en Johan Garcia de Guilhade”, en *CFG* 9,2007,223-232.
- (2009): “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas”, en *CFG* 11,2009,211-227.
- TORRENT-LENZEN, Aina (2009): “Lema, categoría e definiens na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán”, en *CFG* 11,2009,229-256.
- VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003): “Aproximación ó ‘mínimo paremiolóxico’ galego. Unha proposta didáctica”, en *CFG* 4,2003,9-116.
- (2003): Véxase FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003).
- VLASÁKOVÁ, Kateřina (2004): Véxase GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKÓVA, Kateřina (2004).
- WIRRER, Jan (2005): “‘Wat mehr regelt in Gesett’. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e

¹ Na edición do artigo figurou por error PAZOS GRANADA.

² Na edición do artigo figurou por error PAZOS GRANADA.

colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada”, en *CFG* 7,2005,261-276.

ZULUAGA OSPINA, Alberto (2005): “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos”, en *CFG* 7,2005,277-289.

1.2. Recadádivas

BARBEITO LORENZO, María Dolores (2005): “Frasas feitas do Concello das Neves”, en *CFG* 7,2005,293-301.

BELOSO GÓMEZ, Josefa (2003): Véxase VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003).

BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen, RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003a): “Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)”, en *CFG* 4,2003,173-343.

BUJÁN OTERO, Patricia (2003b): “El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto”, en *CFG* 4,2003,345-369.

(2003c): Véxase VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003).

EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): Véxase RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A (2003).

FERRO RUIBAL, Xesús (2003a): Véxase BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen; RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003).

(2003c): Véxase VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003).

(2006): “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas”, en *CFG* 8,2006,179-264.

(2007): Véxase VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007).

(2008): “Refraneiro de Grou (Lobios) recollido por Bieito Fernandes do Palheiro”, en *CFG* 10,2008,241-253.

FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina (2006): “‘Parecias selectas’. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llopiz Méndez”, en *CFG* 8,2006,267-315.

FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando (2009): “*Dichos y refranes en dialecto vianes* de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)”, en *CFG* 11,2009,259-282.

GROBA BOUZA, Fernando (2009): Véxase FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando (2009).

HERMIDA ALONSO, Anxos (2009): “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)”, en *CFG* 11,2009,283-304.

LÓPEZ BARREIRO, Margarita (2006): “Frasas feitas do Cachafeiro (Forcarei)”, en *CFG* 8,2006,317-327.

MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo (2007): “108 fórmulas galegas”, en *CFG* 9,2007,235-246.

PAZ ROCA, Mª Carmen (2003a): “Aportazón ao refraneiro. Coleición de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)”, en *CFG* 4,2003,129-141.

(2003b): Véxase BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen; RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003).

(2003c): Véxase VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003).

(2007): “Aínda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco”, en *CFG* 9,2007,247-293.

PAZ ROCA, Mª Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2004): “Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco”, en *CFG* 6,2004,253-264.

PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda (2008): “Frasas feitas de San Lourenzo de Abelendo”, en *CFG* 10,2008,255-264.

PRIETO DONATE, Estefanía (2009): “Refraneiro escolar galego do cambio de milenio”, en *CFG* 11,2009,305-369.

RIAL SANTOS, Raquel (2007): Véxase VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007).

- RIVAS, Paco (2000): “Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa”, en *CFG* 1,2000 (vol. monográfico; 90 pp).
- RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta (2003): Véxase BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen; RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003).
- RUÍZ LEIVAS, Cristovo; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A. (2003): “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos”, en *CFG* 4,2003,371-387.
- SALGUEIRO VEIGA, Emma M^a (2007): Véxase VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007).
- SOTO ARIAS, M^a do Rosario (2003): “Achegas a un dicionario de refráns galego castelán, castelán -galego”, en *CFG* 3, 2003 (vol. monográfico; 344 pp.).
- TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): “Refrancero galego”, en *CFG* 2,2000 (vol. monográfico; 192 pp.).
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003): “Refrancero galego e outros materiais de tradición oral. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal; Mª Carmen Paz Roca”, en *CFG* 5,2003. (vol. monográfico; CXVII + 1067 pp.).
- VÁZQUEZ, Lois (2003): “Refrancero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López”, en *CFG* 4,2003,143-171.
- VEIGA NOVOA, Cristina (2006): Véxase FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina (2006).
- VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007): “Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira, e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.”, en Anexo 1,2007 de *CFG* (Volume monográfico).
- VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003a): “Un manuscrito paremiolóxico de Murguía”, en *CFG* 4,2003,117-128.
- (2003b): Véxase BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen, RODRÍGUEZ AÑÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2003).
- (2004): Véxase PAZ ROCA, Mª Carme; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana (2004).
- (2007): Véxase VENTÍN DURÁN, José Augusto (2007).

1.3. Recensións

- ALESSANDRO, Arianna (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en *CFG* 8,2006,331-333.
- ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en *CFG* 9,2007,297-322.
- ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas*. Recensión de Jorge Leiva Rojo, en *CFG* 6,2004,267-270.
- (2004): Recensión de GONZÁLEZ REY, Mª Isabel (2002): *La phraseologie du français*, en *CFG* 6,2004,272-274.
- (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*. Recensión de Luis González García, en *CFG* 10,2008,267-274.
- ANDRÉS, Olimpia de (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2005).
- BIRIKH, Alexander K., MOKIENKO, Valerii M., STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Dicionario de

- fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas). Recensión de Ekaterina Guerbek, en *CFG* 7,2005,305-308.
- BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo*. Recensión de María Isabel González Rey, en *CFG* 7,2005,308-313.
- BUJÁN OTERO, Patricia (2005): Recensión de IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*, en *CFG* 7,2005,320-323.
- (2009): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*, en *CFG* 11,2009,384-388.
- CAÑIZO DURÁN, Leopoldo (2006): Recensión de LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*, en *CFG* 8,2006,337-340.
- CANTERA OTERO DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]).
- CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (20001/2008): Véxase SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (20001/2008).
- CARBONELL BASSET, Delfín (2004): *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)*. Recensión de Ana García Lozano, en *CFG* 6,2004,271-272.
- CASTRO OTERO, Salvador; DURÁN PAREDES, Lucía; GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel; HARGUINDEY BANET, Henrique; MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé; ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en *CFG* 7,2005,314-316.
- CASADO VELARDE, Manuel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).
- CONDE TARRÍO, Xermán (2008): Recensión de GONZÁLEZ REY, Isabel (2007): *La didactique du français idiomatique*, en *CFG* 10,2008,283-284.
- (2007a): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*. Recensión de Emma Mª Salgueiro Veiga, en *CFG* 10,2008,274-279.
- (2007b): *El componente etnolingüístico de la paremiología*. Recensión de Cristina Rodríguez Nieto, en *CFG* 10,2008,279-282.
- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*, en *CFG* 11,2009,391-392.
- CONSELLO DE REDACCIÓN (2004): “Noticia de traballos fraseolóxicos feitos en Galicia ou en curso de elaboración dende o ano 2000 e que están inéditos en prensa ou en elaboración”, en *CFG* 6,2004,285-288.
- COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal en *CFG* 7,2005,318-320.
- DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E. (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en *CFG* 8,2006,334-337.
- DURÁN PAREDES, Lucía (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador (2005).
- ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): Véxase GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006).

- ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en *CFG* 9,2007,301-304.
- FERNÁNDEZ PAMPÍN, Vanessa (2009): Recensión de LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007*, en *CFG* 11,2009,381-384.
- FERRO RUIBAL, Xesús (2005): Recensión de CASTRO OTERO, Salvador et alii (2005): *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo* en *CFG* 7,2005,314-316.
- (2005): Recensión de RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniza. Memorias*, en *CFG* 7,2005,316-318.
- (2005): Recensión de COUCEIRO, Xosé (2005): *Expresións populares da nosa comarca [Forcarei]*, en *CFG* 7,2005,318-320.
- (2006): Recensión de MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*, en *CFG* 8,2006,340-342.
- (2007): Recensión de LURATI, Ottavio (2002): *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee*, en *CFG* 9,2007,305-311.
- GARCÍA LOZANO, Ana (2004): Recensión de CARBONELL BASSET, Delfín (2004): *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)*, en *CFG* 6,2004,271-272.
- GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en *CFG* 11,2009,373-378.
- GIRÁLDEZ ARIAS, Isabel (2007): Recensión de SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979): *Diccionario Idiomático Português-Alemão*, en *CFG* 9,2007,314-318.
- (2007): Recensión de SCHEMANN, H. (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*, en *CFG* 9,2007,314-318.
- (2007): Recensión de SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (2005): *Diccionario Idiomático Português–Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias, en *CFG* 9,2007,314-318.
- GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María (2008): Recensión de LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de fraseoloxía galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia, en *CFG* 10,2008, 284-287.
- GONZÁLEZ BARREIRO, Xosé Manuel (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador (2005).
- GONZÁLEZ GARCÍA, Luis (2005): Recensión de SECO, Manuel, ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*, en *CFG* 7,2005,330-333.
- (2008): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2008): *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología*, en *CFG* 10,2008,267-274.
- GONZÁLEZ REY, Isabel (2002): *La phraseologie du français*. Recensión de María Álvarez de la Granja, en *CFG* 6,2004,272-274.
- (2005): Recensión de BOSQUE MUÑOZ, Ignacio (2004): *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo*, en *CFG* 7,2005,308-313.
- (2007): Recensión de PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)*, en *CFG* 9,2007,311-313.
- (2007): *La didactique du français idiomatique*. Recensión de Xermán Conde Tarrío, en *CFG* 10,2008,283-284.
- (2008): Recensión de NETZLAFF, Marion (2005): *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol*, en *CFG* 10,2008,294-298.

- (2009): Recensión de SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán*, en *CFG* 11,2009,388-391.
- GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas*. Recensión de Claudia Herrero Kacmarek, en *CFG* 11,2009,378-380.
- GUERBEK, Ekaterina (2005): Recensión de BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I. (1998): *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (Diccionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas), en *CFG* 7,2005,305-308.
- HARGUINDEY BANET, Henrique (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador (2005).
- HERRERO KACZMAREK, Claudia (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*, en *CFG* 10,2008,287-289.
- (2009): Recensión de GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel (2006): *Discurso, Lengua y metalenguaje –Balance y perspectivas*, en *CFG* 11,2009,378-380.
- IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002): *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos*. Recensión de Patricia Buján Otero, en *CFG* 7,2005,320-323.
- IOPPOLI, Eleonora (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007*. Recensión de Vanessa Fernández Pampín, en *CFG* 11,2009,381-384.
- LEIVA ROJO, Jorge (2004): Recensión de ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María (2003): *As locucións verbais galegas*, en *CFG* 6,2004,267-270.
- LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008): *Diccionario de fraseoloxía galega*. Vigo: Edicións Xerais de Galicia. Recensión de Xosé María Gómez Clemente, en *CFG* 10,2008,284-287.
- LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.) (2005): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología*. Recensión de Leopoldo Cañizo Durán, en *CFG* 8,2006,337-340.
- LURATI, Ottavio (2002): *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en *CFG* 9,2007,305-311.
- MARTÍNEZ GARCÍA, Xosé (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador (2005).
- MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en *CFG* 6,2004,275-279.
- (2005): Recensión de RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2004): *Diccionario temático de frases hechas*, en *CFG* 7,2005,323-329.
- (2006): Recensión de ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (eds.) (2005): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano*, en *CFG* 8,2006,331-333.
- (2007): Recensión de ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006): *Portugiesische Redewendungen*, en *CFG* 9,2007,301-304. (2008): *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht*. Recensión de Claudia Herrero Kacmarek, en *CFG* 10,2008,287-289.
- (2008): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*. Recensión de Alba Vidal Fernández, en *CFG* 10,2008,290-293.

- (2008): Recensión de OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*, en *CFG* 10,2008,298-303.
- (2009): Recensión de GARCÍA-PAGE, Mario (2008): *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones*, en *CFG* 11,2009,373-378.
- (ed.) (2009): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher*. Recensión de Patricia Buján Otero, en *CFG* 11,2009,384-388.
- MIEDER, Wolfgang (2004): *Proverbs: a handbook*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en *CFG* 8,2006,340-342.
- MOKIENKO, Valerii (2005): Véxase BIRIKH, Alexander K., MOKIENKO, Valerii M., STEPÁNOVA, Liudmila I. (2005).
- NETZLAFF, Marion (2005): *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol*. Recensión de Mª Isabel González Rey, en *CFG* 10,2008,294-298.
- NUNES, Manuela (2006): Véxase ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela (2006).
- OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, Maria Eugênia (2007): *Fraseografía teórica y práctica*. Por Carmen Mellado Blanco, en *CFG* 10,2008,298-303.
- PAMIES BERTRÁN, Antonio (eds.) (2005): Véxase LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN (2005).
- (2002): Véxase IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio (2002).
- PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)*. Recensión de Mª Isabel González Rey, en *CFG* 9,2007,311-313.
- PIIRAINEN, E. (2006): Véxase DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E. (2006).
- QUIROGA MUNGUÍA, Paula (2008): Recensión de ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006): *Hai Voluto la bicicletta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2*, en *CFG* 10,2008,304-307.
- RAMÓN, E. (2005): Véxase ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (2005).
- RAMOS, Gabino (2005): Véxase SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino (2005).
- ROCAMONDE GÓMEZ, Ramón (2005): Véxase CASTRO OTERO, Salvador (2005).
- RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda (2003): *Pequeno refraneiro alemán-galego*. Recensión de Cristina Veiga Novoa, en *CFG* 6,2004,279-283.
- RODRÍGUEZ NIETO, Cristina (2008): Recensión de CONDE TARRÍO (2007): *El componente etnolingüístico de la paremiología*, en *CFG* 10,2008,279-282.
- RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005): Véxase PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ SIMÓN, Francisca (2005).
- RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel (2005): *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniza. Memorias*. Recensión de Xesús Ferro Ruibal, en *CFG* 7,2005,316-318.
- RODRÍGUEZ VIDA, Susana (2005): *Diccionario temático de frases hechas*. Recensión de Carmen Mellado Blanco, en *CFG* 7,2005,323-329.
- SALGUEIRO VEIGA, Emma M^a (2008): Recensión de CONDE TARRÍO (2007): *Nouveaux apports à l'étude des expressions figées*, en *CFG* 10,2008,274-279.
- SCHEMANN, H. (2002): *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*. Recensión de Isabel Giráldez Arias, en *CFG* 9,2007,314-318.
- SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L. (1979): *Dicionario Idiomático Português-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias, en *CFG* 9,2007,314-318.

- (2005): *Diccionario Idiomático Portugués-Alemão*. Recensión de Isabel Giráldez Arias, en *CFG* 9,2007,314-318.
- SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS Gabino (2004): *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Recensión de Luis González García, en *CFG* 7,2005,330-333.
- SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (2008 [2002]): *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán*. Recensión de Mª Isabel González Rey, en *CFG* 11,2009,388-391.
- (dirs.) (2001/2008): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco – provenzal y ruso*. Recensión de Germán Conde Tarrío, en *CFG* 11,2009,391-392.
- SEVILLA MUÑOZ, Manuel (2007): Véxase LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia (2007).
- SIMONA, Federica (2006): Véxase ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006).
- SOTO ARIAS, María Rosario (2008): Véxase LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario (2008).
- STEPÁNOVA, Liudmila I. (2005): Véxase BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I.(2005).
- VEIGA NOVOA, Cristina (2004): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2004): *Fraseologismos somáticos del alemán*, en *CFG* 6,2004,275-279.
- (2004): Recensión de RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda (2003): *Pequeno refraneiro alemán-galego*, en *CFG* 6,2004,279-283.
- (2006): Recensión de DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E.: (2005): *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives*, en *CFG* 8,2006,334-337.
- (2007): Recensión de ALONSO RAMOS, Margarita (ed.) (2006): *Diccionarios y Fraseología*, en *CFG* 9,2007,297-322.
- VIDAL FERNÁNDEZ, Alba (2008): Recensión de MELLADO BLANCO, Carmen (2008): *Colocaciones y fraseología en los diccionarios*, en *CFG* 10,2008,290-293.
- WOTJAK, G. (eds.) (2006): Véxase ALMELA, R.; RAMÓN, E.; WOTJAK, G. (2006).
- ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLI, Eleonora; SIMONA, Federica (2006): *Hai Voluto la bicicletta... Esercizi su fraseología e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2*. Recensión de Paula Quiroga Munguía, en *CFG* 10,2008,304-307.

1.4. Novas

- Novas (2005): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía, en *CFG* 7,2005,337-338.
- Novas (2005): *Europhras*, en *CFG* 7,2005,338.
- Novas (2005): *Paremia*, en *CFG* 7,2005,338-339.
- Novas (2005): *Proverbium*, en *CFG* 7,2005,339-340.
- Novas (2006): Congreso Internacional de Fraseoloxía e Paremioloxía, en *CFG* 8,2006,345-351.
- Novas (2008): Fraseonet, en *CFG* 10,2008,311.
- Novas (2008): Frasespal, en *CFG* 10,2008,312-313.
- Novas (2009): Baránov, Anatolij; Dobrovol'skij, Dmitrij (2009): *Aspectos teóricos da fraseoloxía*. Santiago de Compostela: Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, en *CFG* 11,2009,395-397.

Novas (2009): *Coloquio Internacional de Fraseografía* (Santiago de Compostela), en *CFG* 11,2009,398-399.

Novas (2009): Unha novidosa páxina web fraseolóxica <<http://www.ettinger-phraseologie.de>> (Stefan Ettinger, Univ. Augsburg), en *CFG* 11,2009,399-401.

1.5. Publicacións recibidas na redacción

Libros e separatas recibidos na Redacción, en *CFG* 7,2005,340-343.

Libros, separatas e revistas recibidas na Redacción, en *CFG* 8,2006,352-363.

Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 9,2007,325-332.

Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 10,2008,313-331.

Libros, revistas ou artigos recibidos, en *CFG* 11,2009,402-416.

2. Procedencia dos autores

A	Universität Salzburg	Heinemann, Axel	
	Universität Wien (Universidade de Viena)	Torrent-Lenzen, Aina	
B	Université Catholique de Louvain	Klein, Jean René	
D	Fachhochschule Köln (Universidade de Ciencias Aplicadas de Colonia)	Torrent-Lenzen, Aina	
	Universität Bielefeld	Wirrer, Jan	
	Universität Tübingen	Zuluaga Ospina, Alberto	
	Universität Augsburg	Ettinger, Stefan	
	Steintfurt	Pirainen, Elisabeth	
E	Universidade da Coruña	Alonso Ramos, Margarita	
		González García, Luís (5)	
	Universidade de Santiago de Compostela Instituto da Lingua Galega		Álvarez de la Granja, María (3)
			Conde Tarrío, Germán (3)
			Fernández Pampín, Vanessa
			Gondar Portasany, Marcial
			González Rey, M ^a Isabel (7)
			Herrero Kaczmarek, Claudia (2)
			Mellado Blanco, Carmen (6)
			Muñiz Álvarez, Eva María
		Río Corbacho, M ^a Pilar (2)	
	Universidade de Vigo		Acuña, Ana
			Ares Licer, Elisabete
			Buján Otero, Patricia (2)
			Corvo Sánchez, M ^a José
			Gómez Clemente, Xosé María (2)
			Pereira Ginet, Tomás
	Centro de Linguas Modernas da Universidade de Santiago de Compostela		Guerbek, Ekaterina (2)
			Vlasáková, Katerina
	Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades		Beloso Gómez, Josefa
			Buján Otero, Patricia (2)
			Cañizo Durán, Leopoldo
		Ferro Ruibal, Xesús (14)	
		García Lozano, Ana	

	Giráldez Arias, Isabel (3)
	Groba Bouza, Fernando
	Paz Roca, M ^a Carmen (3)
	Prieto Donate, Estefanía
	Rodríguez Añón, Marta
	Rodríguez Nieto, Cristina
	Salgueiro Veiga, Emma M ^a (2)
	Veiga Novoa, Cristina (5)
	Vidal Castiñeira, Ana (6)
	Vidal Fernández, Alba
I.E.S. Eusebio da Guarda. A Coruña	Soto Arias, M ^a do Rosario (4)
Escola Oficial de Idiomas. Vigo	Barbeito Lorenzo, M ^a Dolores
	López Barreiro, Margarita
	Martíns Seixo, Ramón Anxo (2)
	Penín Rodríguez, Dorinda
Escola Oficial de Idiomas. Vilagarcía	Paz Roca, M ^a Carmen
Lugo (A Mariña)	Rivas, Paco
Madrid	Carbonell Basset, Delfín
Ourense	Eiroa García-Garabal, Juan A.
	Ruíz Leivas, Cristovo
Santiago de Compostela	Veiga Novoa, Cristina
Vigo	Hermida Alonso, Anxos
Revista <i>Estudios</i> (Madrid)	Vázquez, Lois
Euskal Eriko Unibertsitatea (Universidade do País Vasco)	Echevarría Isusquiza, Isabel
	Arbulu, Aguirre, Javier
Universitat Autònoma de Barcelona	Blanco Escoda, Xavier
	Català Guitart, Dolors (2)
Universidad Complutense de Madrid	Sevilla Muñoz, Julia
	Sardelli, M ^a Antonella
Universitat d'Alacant	Mogorrón Huerta, Pedro
Universitat de Barcelona	Gargallo Gil, José Enrique
Universidad de Granada	Pamies Bertrán, Antonio
	Pazos Breña, José Manuel
Universitat de Lleida	Biosca Postius, Mercè
Universidad de Málaga	Leiva Rojo, Jorge
Universidad de Murcia	Mansilla, Ana
Universidad de Navarra	Olza Moreno, Inés
UNED	García-Page, Mario
Universidad Politécnica de Madrid	Molina Plaza, Silvia
Universitat Pompeu Fabra	Brumme, Jenny
Universidad de Sevilla	Larreta Zulategui, Juan Pablo
Universitat de València	Conca, Maria
Universidad de Valladolid	Ángelova Nénkova, Véselka
	González-Espresati, Carlos
	Quiroga Munguía, Paula

EG	Universidade do Cairo	Noueshi, Mona
F	CPST- Université de Toulouse - Le Mirail	Quitout, Michel
GR	Universidade de Atenas	Crída Álvarez, Carlos Alberto
HU	Eötvös Loránd Tudományegyetem (Universidade Eötvös Loránd de Budapest)	Bárdosi, Vilmos
		Menaker, Angelika
		Morvay, Károly (3)
LT	Universiteto Vilnius	Masiulionytė, Virginija
		Šilekaitė, Diana
MA	Université Ibn Zohr, Agadir	Lachkar, Abdendi
MX	Colegio de Michoacán, México	Pérez Martínez, Herón
NO	Norges Handelshøyskole Forsiden (NHH)	Martínez López, Juan A,
	Universitetet i Bergen	Aarli, Gunn
P	Universidade de Lisboa	Jorge, Guilhermina
	Universidade do Algarve	Baptista, Jorge
		Fernandes, Graça
	Universidade do Algarve e Onset-CEL	Chacoto, Lucília
	Universidade de Lisboa	Bojilova Tchobánova, Iovka
	Universidade do Minho	Schemann, Hans
	L2F - Spoken Language Laboratory, INESC-ID Lisboa	Correia, Anabela
	San Pedro de Moel, Portugal	Nogueira Santos, Antonio (2)
PL	Uniwersytet Jagielloński w Krakowie	Grygierzec, Wiktoria
	Uniwersytet Zielonogórski	Laskowski, Marek
RU	Academia Rusa das Ciencias; Universidade Estatal de Moscova	Dmitrij Dobrovol'skij
	Academia Rusa das Ciencias	Baránov, Anatolij
	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet	Kótova, Marina
RU, D	Sankt-Peterbúrgskii Gosudárstvennii Universitet; Institut für Slawistik, Universität Greifswald	Mokienko, Valerii
UK	University of Wolverhampton	Paz Roca, M ^a Carmen (2)

Contido dos Cadernos de Fraseoloxía Galega

Cadernos de Fraseoloxía Galega 1,2000

RECADÁDIVA. RIVAS, Paco (2000): *Fraseoloxía do mar na Mariña luguesa*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 2,2000

RECADÁDIVA. TABOADA CHIVITE, Xesús (2000): *Refraneiro galego*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 3,2003

DICIONARIO. SOTO ARIAS, María do Rosario: *Achegas a un dicionario de refráns. Galego-castelán, castelán-galego*.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 4,2003

ESTUDOS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: “Proposta de clasificación semántico-funcional das unidades fraseolóxicas galegas”. FERRO RUIBAL, Xesús; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Notas para unha bibliografía paremiolóxica galega”. MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “O labor de fraseógrafo de Manuel Leiras Pulpeiro”. VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Aproximación ó *mínimo paremiolóxico* galego. Unha proposta didáctica”.

RECADÁDIVAS. VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Un manuscrito paremiolóxico de Murguía”. PAZ ROCA, María Carmen: *Aportazón ao refraneiro. Colección de refrás recollidos da tradición oral por Lois Carré (1898-1965)*. VÁZQUEZ, Lois: Refranero gallego. Colección hecha por el P. Gumersindo Placer López. BUJÁN OTERO, Patricia; FERRO RUIBAL, Xesús; PAZ ROCA, Mª Carmen; RODRÍGUEZ ANÓN, Marta; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: *Refraneiro do Seminario de Santiago (1947-1958)*. BUJÁN OTERO, Patricia: *El refrán y su sombra (Faro de Vigo) por José Sesto*. RUÍZ LEIVAS, Cristóbal; EIROA GARCÍA-GARABAL, Juan A.: “Fraseoloxía e terminoloxía dos cogomelos”.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 5,2003

RECADÁDIVA. VÁZQUEZ SACO, Francisco: *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. Edición de Josefa Beloso Gómez, Patricia Buján Otero, Xesús Ferro Ruibal; Mª Carmen Paz Roca.

Cadernos de Fraseoloxía Galega 6,2004

ESTUDOS. CATALÀ GUITART, Dolors: “Formalización lingüística dos adverbios compostos do catalán”. CONDE TARRIO, Germán: “Hernán Núñez (1555) e Gonzalo Correas (1627): os primeiros refraneiros galegos”. FERRO RUIBAL, Xesús: “Explicitación e implicación fraseolóxica. Notas galegas”. GÓMEZ CLEMENTE, Xosé María: “Os rexistros e os niveis de lingua na fraseoloxía: unha aproximación descritiva das locucións nun corpus textual galego”. GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: “A fraseodidáctica: un eido da fraseoloxía aplicada”. GUERBEK, Ekaterina; MOKIENKO, Valerii; VLASÁKOVÁ, Kateřina: “Aplicación da teoría de modelos semánticoestruturais das locucións á organización dun dicionario plurilingüe de sinónimos fraseolóxicos”. LARRETA

ZULATEGUI, Juan Pablo: “Colocacións verbais: estabilidade fraseolóxica vs. combinatoria sintáctico-semántica”. MELLADO BLANCO, Carmen: “A relevancia da teoría da modelabilidade de Valerii Mokienco a través da súa monografía *Fraseoloxía Eslava* (1980/trad. 2000)”. MORVAY, Károly: “Por unha metafraseografía peninsular”. MORVAY, Károly: “Reflexións verbo da *Fraseoloxía eslava* de V. Mokienco”. PAMIES BERTRÁN, Antonio; PAZOS BRETaña, José Manuel: “Extracción automática de colocacións e modismos”. PAZ ROCA, Mª Carmen: “Estudo das colocacións a través da análise de corpus: un estudo práctico das colocacións co verbo galego *caer* e o correspondente inglés *to fall*”. SEVILLA MUÑOZ, Julia: “O concepto *correspondencia* na tradución paremiolóxica”. SOTO ARIAS, M^a do Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luís: “Aplicacións didácticas dos refráns”.

RECADÁDIVA. PAZ ROCA, Mª Carmen; VIDAL CASTIÑEIRA, Ana: “Novo manuscrito paremiolóxico de Vázquez Saco”.

RECENSIÓNS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: *As locucións verbais galegas* (Jorge Leiva Rojo). CARBONELL BASSET, Delfín: *Diccionario inglés y español de modismos (Las frases que Usted necesita) A Spanish and English Dictionary of Idioms (The phrases you need)* (Ana García Lozano). GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: *La phraseologie du français* (María Álvarez de la Granja). MELLADO BLANCO, Carmen: *Fraseologismos somáticos del alemán* (Cristina Veiga Novoa). RODRÍGUEZ LEÓN, Mª Esmeralda: *Pequeno refraneiro alemán-galego* (Cristina Veiga Novoa).

Cadernos de Fraseoloxía Galega 7,2005

ESTUDOS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: “Glosario de locucións adverbiais do galego medieval”. BAPTISTA, Jorge; FERNANDES, Graça; CORREIA, Anabela: “Léxico-gramática das frases fixas do portugués europeo. Breve presentación”. CARBONELL BASSET, Delfín: “O clixé e a fraseoloxía tópica española”. CONCA, María: “Achegas da fraseoloxía á didáctica da lingua e a literatura”. GONZÁLEZ GARCÍA, Luís: “Castelán *a becho*, galego *a eito*: dúas locucións de diferente fortuna”. JORGE, Guilhermina: “Periplo pola fraseoloxía portuguesa: abordaxe lexicográfica”. KOTOVA, Marina: “Unha vez máis sobre a correlación entre paremioloxía e fraseoloxía”. MOGORRÓN HUERTA, Pedro: “As locucións verbais nos dicionarios”. MUÑIZ ÁLVAREZ, Eva María: “Notas para unha análise comparativa das nocións de *restrición léxica* e *colocación*”. PEREIRA GINET, Tomás: “Fiando paremias (I): glosario paremiolóxico multilingüe galego, portugués, castelán, francés, italiano e inglés”. PÉREZ MARTÍNEZ, Herón: “Os ditos do *Diccionario de mejicanismos* de Santamaría”. RÍO CORBACHO, Pilar: “O *refrán meteorolóxico*: estudo, comparación con outras linguas (castelán e francés) e proposta de nova denominación”. WIRRER, Jan: *Wat mebr regelt en Gesett*. Versión baixoalemá da Constitución do Estado alemán de Bremen. Tradución de termos monoverbais, pluriverbais e colocacións da linguaxe xurídica a unha lingua non estandarizada”. ZULUAGA OSPINA, Alberto: “Interpretación textolingüística de fraseoloxismos quixotescos”.

RECADÁDIVA. BARBEITO LORENZO, María Dolores: “Frasas feitas do Concello das Neves”.

RECENSIÓNS. BIRIKH, Alexander K.; MOKIENKO, Valerii M.; STEPÁNOVA, Liudmila I.: *Словарь русской фразеологии: Историко-этимологический справочник* (“Dicionario de fraseoloxía rusa: libro de referencias histórico-etimolóxicas”) (Ekaterina Guerbek). BOSQUE MUÑOZ, Ignacio: *Redes (las palabras en su contexto). Diccionario combinatorio del español contemporáneo* (María Isabel González Rey). CASTRO OTERO, Salvador et alii: *Unha maré de palabras. Contribución ao léxico do Morrazo*. COUCEIRO, Xosé: *Expresións populares da nosa comarca* [Forcarei] (Xesús Ferro Ruibal). IÑESTA MENA, Eva María; PAMIES BERTRÁN, Antonio: *Fraseología y metáfora: aspectos tipológicos y cognitivos* (Patricia Buján Otero). RODRÍGUEZ TRONCOSO, Manuel: *Historia dunha aldea galega. Coas mans encol do lume. Guntín da Caniça. Memorias*. RODRÍGUEZ VIDA, Susana: *Diccionario*

temático de frases hechas (Carmen Mellado Blanco). SECO, Manuel; ANDRÉS, Olimpia de; RAMOS, Gabino: *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles* (Luis González García).

Cadernos de Fraseoloxía Galega 8,2006

- ESTUDOS.** ACUÑA, Ana: “Relacións entre a literatura popular e a fraseoloxía. Novas achegas”. ALONSO RAMOS, Margarita: “Entón, ¿é unha colocación ou non?: análise contrastiva das colocacións”. BARÁNOV, Anatolij; DOBROVOL'SKIJ, Dmitrij: “Tesouro de fraseoloxía como problema semántico e lexicográfico”. BLANCO ESCODA, Xavier: “Significacións gramaticais e sentidos colocacionais: ¿máis ca unha simple coincidencia?”. GARCÍA-PAGE, Mario: “O acrónimo fraseolóxico”. GONZÁLEZ REY, Mª Isabel: “A fraseodidáctica e o Marco europeo común de referencia para as linguas”. KLEIN, Jean René: “Problemas relacionados coa determinación da forma «canónica» nunha base de datos de refráns franceses (DicAuPro)”. NOGUEIRA SANTOS, Antonio: “Fraseoloxía comparada portugués-inglés: *cão/gato dog/cat*”.
- RECADÁDIVAS.** FERRO RUIBAL, Xesús: “Locucións e fórmulas comparativas ou elativas galegas”. FERRO RUIBAL, Xesús; VEIGA NOVOA, Cristina: “*Pemias selectas*. Un manuscrito bonaerense (1956) de Vicente Llopiz Méndez”. LÓPEZ BARREIRO, Margarita: “Frases feitas do Cachafeiro (Forcarei)”.
- RECENSIÓNS.** ALMELA, R.; RAMÓN, E; WOTJAK, G. (eds.): *Fraseología contrastiva. Con ejemplos tomados del alemán, español, francés e italiano* (Carmen Mellado Blanco). DOBROVOL'SKIJ, D.; PIIRAINEN, E.: *Figurative Language: Cross-cultural and Cross-linguistic Perspectives* (Cristina Veiga Novoa). LUQUE DURÁN, J. de D.; PAMIES BERTRÁN, A. (eds.): *La creatividad en el lenguaje: colocaciones idiomáticas y fraseología* (Leopoldo Cañizo Durán). MIEDER, Wolfgang: *Proverbs: a handbook* (Xesús Ferro Ruibal).

Cadernos de Fraseoloxía Galega 9,2007

- ESTUDOS.** ARES LICER, Elisabete: “Deseño dun banco de datos de equivalencias entre unidades fraseolóxicas do portugués do Brasil (LO) e o galego (LM)”. CHACOTO, Lucía: “A sintaxe dos proverbios. As estruturas *quem / quien* en portugués e español”. CRIDA ÁLVAREZ, Carlos Alberto: “Comparación das pemias relacionadas coa meteoroloxía e os labores dependentes do clima en español e grego moderno”. FERRO RUIBAL, Xesús: “*Cando chove e dá o sol...* ¿Un fraseoloxismo internacional poliédrico?”. GARGALLO GIL, José Enrique: “*Garda o teu saio para maio*. Consellos de abrigo no calendario romance de refráns”. HEINEMANN, Axel: “La langue dans la langue: O tratamento metalexográfico das unidades fraseolóxicas seleccionadas nos dicionarios académicos do século XVIII en Francia, Italia e España”. MANSILLA, Ana: “A fraseoloxía da música na vida cotiá. Un estudo contrastivo (alemán - español)”. MASIULONYTĖ, Virginija; ŠILEIKAITĖ, Diana: “¿Como enfadarse en lituano? Comparacións fixas para expresar enfado, carraxe e ruindade na fraseoloxía lituana”. NOGUEIRA SANTOS, António: “Fraseoloxía comparada — hendiade en inglés e portugués”. PIIRAINEN, Elisabeth: “Locucións espalladas por Europa e máis alá”. SCHEMANN, Hans: “Factores modelo xeométricos descritibles e non descritibles para a constitución semántica de expresións idiomáticas e perspectivas de elaboración dun dicionario idiomático monolingüe e bilingüe galego”. SOTO ARIAS, María Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luis: “Do *verbo antigo* en Johan Garcia de Guilhade”.
- RECADÁDIVAS.** MARTÍNS SEIXO, Ramón Anxo: “108 fórmulas galegas”. PAZ ROCA, Mª Carmen: “Ainda novos manuscritos paremiolóxicos de Vázquez Saco”.
- RECENSIÓNS.** ALONSO RAMOS, Margarita (ed.): *Diccionarios y Fraseología* (Cristina Veiga Novoa). ETTINGER, Stefan; NUNES, Manuela: *Portugiesische Redewendungen* (Carmen Mellado Blanco). LURATI, Ottavio: *Per modo di dire. Storia della lingua e antropologia nelle locuzioni italiane ed europee* (Xesús Ferro Ruibal). PAMIES BERTRÁN, Antonio; RODRÍGUEZ

SIMÓN, Francisca: *El lenguaje de los enfermos (Metáfora y fraseología en el habla espontánea de los pacientes)* (Mª Isabel González Rey). SCHEMANN, H.; SCHEMANN-DIAS, L.: *Dicionario Idiomático Português-Alemão*; SCHEMANN, H.: *Idiomatik Deutsch – Portugiesisch*; SCHEMANN, H.; DIAS, I.: *Dicionario Idiomático Português–Alemão* (Isabel Giráldez Arias).

Cadernos de Fraseoloxía Galega 10,2008

ESTUDOS. ÁNGELOVA NÉNKOVA, Věselka; GONZÁLEZ-ESPRESATI, Carlos: “Alternancia e fixación do diminutivo nas unidades fraseolóxicas”. BRUMME, Jenny: “As unidades fraseolóxicas no castelán de Cataluña. Revisión dunha norma constituínte a partir da perspectiva histórica”. CATALÀ GUITART, Dolors: “Elementos de descrição dos adverbios fixos do catalán no dominio culinario”. CORVO SÁNCHEZ, Mª José: “Dúas seccións fraseolóxicas plurilingües nos *Sprachbücher* de Juan Ángel de Zumaran”. ECHEVARRÍA ISUSQUIZA, Isabel; ARBULU AGUIRRE, Javier: “Apuntamentos sobre fraseoloxía e literatura”. ETTINGER, Stefan: “Alcances e límites da fraseodidáctica. Dez preguntas clave sobre o estado actual da investigación”. GONDAR PORTASANY, Marcial: “A hermenéutica cultural como ferramenta para a fraseoloxía. O caso dos *dicta* populares sobre o paseo e a paisaxe”. LACHKAR, Abdenbi: “Literal/metafórico, proverbio/non proverbio? Para unha identificación das locucións estereotipadas expresivas”. MARTÍNEZ LÓPEZ, Juan A.; AARLI, Gunn: “Locucións e colocacións: algunhas causas da coaparición dos seus formantes”. MENAKER, Angelika: “As funcións da cor verde en unidades fraseolóxicas españolas, húngaras e alemás”. MOLINA PLAZA, Silvia: “Puntos de contacto e diferenza: a tradución de expresións idiomáticas e refráns metafóricos e metonímicos”. NOUESHI, Mona: “Os grandes pícaros nas anécdotas e modismos alemáns e árabes. Un estudo comparativo”.

RECADÁDIVAS. FERRO RUIBAL, Xesús: *Refraneiro de Grou (Lobios) recolecto por Bieito Fernandes do Palheiro*. PENÍN RODRÍGUEZ, Dorinda: “Frases feitas de San Lourenzo de Abelendo”.

RECENSIÓNS. ÁLVAREZ DE LA GRANJA, María: *Lenguaje figurado y motivación. Una perspectiva desde la fraseología* (Luis González García). CONDE TARRÍO, Germán: *Nonveaux apports à l'étude des expressions figées* (Emma Mª Salgueiro Veiga). CONDE TARRÍO, Germán: *El componente etnolingüístico de la paremiología* (Cristina Rodríguez Nieto). GONZÁLEZ REY, Isabel: *La didáctica du français idiomatique* (Xermán Conde Tarrío). LÓPEZ TABOADA, Carme; SOTO ARIAS, María Rosario: *Dicionario de fraseoloxía galega* (Xosé María Gómez Clemente). MELLADO BLANCO, Carmen: *Beiträge zur Phraseologie aus textueller Sicht* (Claudia Herrero Kaczmarek). MELLADO BLANCO, Carmen. *Colocaciones y fraseología en los diccionarios* (Alba Vidal Fernández). NETZLAFF, Marion: *La collocation adjectif-adverbe et son traitement lexicographique. Français – allemand – espagnol* (Mª Isabel González Rey). OLIMPIO DE OLIVEIRA SILVA, María Eugènia: *Fraseografía teórica y práctica* (Carmen Mellado Blanco). ZAMORA MUÑOZ, Pablo; ALESSANDRO, Arianna; IOPPOLL, Eleonora; SIMONA, Federica: *Hai voluto la bicicletta... Esercizi su fraseologia e segnali discorsivi per studenti di italiano LS/L2* (Paula Quiroga Munguía).

Cadernos de Fraseoloxía Galega 11,2009

ESTUDOS. BÁRDOSI, Vilmos: “Os perfís lingüísticos da man en francés, contrastados co húngaro, español, galego e alemán”. BIOSCA POSTIUS, Mercè; MORVAY, Károly: “A fraseoloxía moncadiana”. BOJÍLOVA TCHOBÁNOVA, Iovka: “Os somatismos máis frecuentes na fraseoloxía portuguesa”. FERRO RUIBAL, Xesús; GRYGIERZEC, Wiktoria: “Estereotipos na fraseoloxía: o caso galego-portugués”. LASKOWSKI, Marek: “Fórmulas rutineiras na teoría e na práctica”. OLZA MORENO, Inés: “*Habla, soy todo oídos*. Reflexo das accións e das actitudes do receptor na fraseoloxía somática metalingüística do español”. QUITOUT, Michel: “Traduci-los refráns. Elementos de tradutoloxía”. RÍO CORBACHO, Mª Pilar: “BADARE: unha ferramenta de traballo na

paremioloxía meteorolóxica e do calendario na Romanía”. SARDELLI, Mª Antonella: “Aproximación á elaboración do mínimo paremiolóxico italiano”. SOTO ARIAS, Mª Rosario; GONZÁLEZ GARCÍA, Luís: “Folclore contístico, fraseoloxía e paremioloxía. Interrelacións xenésicas”. TORRENT-LENZEN, Aina: “Lema, categoría e definiens na fraseografía monolingüe do español e bilingüe español-alemán”.

RECADÁDIVAS. FERRO RUIBAL, Xesús; GROBA BOUZA, Fernando: *Dichos y refranes en dialecto vianés de Laureano Prieto (1951) (ms. RAG-C170/5)*. HERMIDA ALONSO, Anxos: “Fraseoloxía de Matamá (Vigo)”. PRIETO DONATE, Estefanía: “Refrancero escolar galego do cambio de milenio”.

RECENSIÓNS. GARCÍA-PAGE SÁNCHEZ, Mario: *Introducción a la fraseología española. Estudio de las locuciones* (Carmen Mellado Blanco). GONZÁLEZ RUÍZ, Ramón; CASADO VELARDE, Manuel; ESPARZA TORRES, Miguel Ángel: *Discurso, Lengua y metalenguaje – Balance y perspectivas* (Claudia Herrero Kaczmarek). LAFUENTE NIÑO, Mª Carmen; SEVILLA MUÑOZ, Manuel; DE LOS REYES GÓMEZ, Fermín; SEVILLA MUÑOZ, Julia: *Seminario Internacional Colección paremiológica, Madrid, 1922-2007* (Vanessa Fernández Pampín). MELLADO BLANCO, Carmen (ed.): *Theorie und Praxis der idiomatischen Wörterbücher* (Patricia Buján Otero). SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús: *Pocas palabras bastan: vida e interculturalidad del refrán* (Mª Isabel González Rey). SEVILLA MUÑOZ, Julia; CANTERA ORTIZ DE URBINA, Jesús (dirs.): *1001 refranes españoles con su correspondencia en alemán – árabe – francés – inglés – italiano – polaco - provenzal y ruso* (Germán Conde Tarrío).

Anexos de Cadernos de Fraseoloxía Galega

Anexo 1,2007

RECADÁDIVA. VENTÍN DURÁN, José Augusto: *Refrancero de Moscoso e outros materiais de tradición oral*. Edición crítica de Xesús Ferro Ruibal, Raquel Rial Santos, Emma Mª Salgueiro Veiga, Ana Vidal Castiñeira e cunha nota biográfica de José Augusto Ventín Pereira.

CADERNOS DE FRASEOLOXÍA GALEGA

Notas para a presentación de colaboracións

1 *Cadernos de Fraseoloxía Galega (CFG)* é unha revista de temática fraseolóxica que posúe tres obxectivos fundamentais: a) difundir materiais fraseolóxicos galegos inéditos, b) contribuír á reflexión sobre o ámbito fraseolóxico e c) dar a coñece-los eventos e as publicacións máis importantes en volta da fraseoloxía, moi especialmente da fraseoloxía galega. Debe terse en conta que o termo fraseoloxía é entendido nun sentido amplo, dando cabida non só ás locucións, senón tamén ás colocacións, ós termos compostos sintagmáticos e ás paremias. De acordo con estes obxectivos, a revista subdivídise en catro seccións:

- 1) *Estudos*: publicaranse artigos de investigación orixinais sobre fraseoloxía, aceptándose tanto reflexións de corte esencialmente teórico como traballos aplicados (tradución, didáctica, fraseografía...). O corpus de análise pode se-lo repertorio fraseolóxico de calquera lingua.
- 2) *Recadativas*: publicaranse recolleitas orixinais de fraseoloxía galega.
- 3) *Recensións*: publicaranse recensións críticas orixinais de obras recentes de temática fraseolóxica.
- 4) *Novas*: daranse a coñecer congresos, proxectos, traballos e publicacións (obras recibidas na redacción) relacionados co ámbito fraseolóxico. Farase fincapé na difusión de traballos académicos inéditos.

2 A lingua de publicación é a galega seguindo as normas da Real Academia Galega. A revista ofrecerá un servizo gratuíto de tradución ó galego para os artigos dos investigadores que non puidesen redactalos directamente nesta lingua. Os artigos que cheguen á redacción poden estar escritos en calquera lingua románica da Península Ibérica, en francés, en italiano ou en inglés.

3 *CFG* ten unha periodicidade anual e editase en papel no último mes do ano. A partir de maio do ano seguinte, tódolos artigos publicados poden consultarse en PDF en <http://www.cirp.es>.

4 Os traballos deben elaborarse sobre as follas de estilo que se poden encontrar en <http://www.cirp.es>.

A extensión máxima desexable para os artigos da sección Estudos é de aproximadamente 3950 palabras (15 páxinas) e a mínima de 1830 palabras (8 páxinas), para as recensións un máximo de 1370 (5 páxinas) e un mínimo de 750 (3 páxinas). No caso das Recadávivas, aínda que se recomenda unha extensión similar á indicada para os traballos da sección Estudos, fanse algunhas excepcións en consideración ó carácter do material recollido.

Como se pode comprobar nas follas de estilo indicadas, tódolos artigos deben ir encabezados por un resumo e palabras clave. O resumo, as palabras clave e o título do artigo deben figurar tanto en galego como en inglés.

5 Os orixinais deberán enviarse en versión electrónica (compatible cos procesadores de texto máis usuais para PC) ó enderezo electrónico paremias@cirp.es. No caso de ser preciso, o autor deberá facer chegar á redacción da revista os permisos necesarios que aseguren o respecto á propiedade intelectual na reprodución dos materiais utilizados no artigo. Para tal caso, o enderezo postal é o seguinte:

Cadernos de Fraseoloxía Galega
Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
Estrada Santiago-Noia, Km. 1 – A Barcia
15896 Santiago de Compostela
Galicia (España)

6 Sistema de admisión. A data límite para o envío de traballos potencialmente publicables no ano en curso é o 1 de marzo. Os artigos recibidos ata esta data que, a xuízo do Consello de Redacción, cumpran os requisitos mínimos para a súa publicación, remitiranse en forma anónima a dous revisores expertos, os cales deberán emitir un informe tamén anónimo sobre a conveniencia da súa publicación. Os artigos publicaranse se os dous informes son positivos. Se só unha das avaliacións recomenda a publicación, os traballos remitiranse a un terceiro informante, de tal xeito que a súa valoración será definitiva.

Os autores dos traballos provisionalmente aceptados deberán realizar en breve prazo (dez días e, en todo caso, antes do 1 de maio) as oportunas modificacións ou, no seu caso, deberán presenta-las alegacións ós cambios solicitados.

En recibindo os traballos modificados, o Consello de Redacción deberá acorda-la súa aceptación ou o rexeitamento definitivo. O último día para a notificación da aceptación ou do rexeitamento por parte do Consello de Redacción é o 15 de maio.

7 Os editores dos traballos poderán alterar levemente os traballos recibidos. O obxectivo destas alteracións será o de corrixir erros mecánicos ou lingüísticos.

8 Os autores dos traballos publicados recibirán un exemplar da revista e 20 separatas. Noventa e cinco fraseólogos de Europa, América e África recibirán un exemplar de *CFG*, que manterá intercambio con outras publicacións similares.

PUBLICACIÓNS DO CENTRO RAMÓN PIÑEIRO
PARA A INVESTIGACIÓN EN HUMANIDADES
1994-2009

RECURSOS EN LIÑA

LINGÜÍSTICA

- ARRECADADA *Servizo de Terminoloxía Galega* (<http://www.cirp.es/rec2/arrecada.html>).
 BILEGA: *Bibliografía Informatizada da Lingua Galega* (<http://www.cirp.es/bdo/bil/>).
 CODOLGA: *Corpus Documentale Latinum Gallaeciae* (<http://balteira.cirp.es/codolga>).
 CORGA: *Corpus de Referencia do Galego Actual* (<http://corpus.cirp.es/corgaxml>).
 COTOVIA: *Conversor texto-voz* (<http://www.gts.tsc.uvigo.es/cotovia/cotovia.gl.html>).
 ES>GL: *Tradutor automático español-galego* (<http://www.xunta.es/tradutor/>).

LITERATURA

- BIRMED: *Bibliografía de Referencia da Lírica Medieval Galego-Portuguesa*
 (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=BIRMED>).
 MEDDB: *Base de datos da Lírica profana galego-portuguesa* (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p/=meddb2>).
 DITERLI: *Base de datos do Dicionario de termos literarios (letras A-D)*
 (<http://www.cirp.es/pls/bdo2/f?p=DITERLI>).

OBRAS IMPRESAS (I), EN DISQUETE (D), EN CD-ROM (CD) E/OU EN LIÑA (W)

<i>Medio(s)</i>	<i>Título</i>	<i>Nº publ.</i>
LINGÜÍSTICA		
I	<i>Repertorio bibliográfico da lingüística galega (desde os seus inicios ata 1994 inclusive).</i> Francisco García Gondar (dir.) et al.	11
I	<i>Euromosaic. Producción e reprodución dos grupos lingüísticos minoritarios da UE.</i> Peter Nelde, Miquel Strubell e Glyn Williams. [Mercedes Penoucos Castiñeiras (trad.)].	22
I, W	<i>Marco Europeo Común de referencia para as linguas: aprendizaxe, ensino, avaliación.</i>	115
I, W	<i>Niveis de competencia en lingua galega. Descrición de habilidades e de contidos adaptados ao Marco europeo común de referencia para as linguas (MECRL).</i> Elvira Fidalgo et al.	132
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2004).</i> Francisco García Gondar (dir.) et al.	144
I, W	<i>Bibliografía analítica da lingua galega (2005 e complementos de 2004).</i> Francisco García Gondar (dir.) e Silvana Castro García.	157
LINGÜÍSTICA: FRASEOLOXÍA		
I, W	<i>Actas do I Coloquio Galego de Fraseoloxía .</i>	30
I, W	<i>Refraneiro galego da vaca.</i> Pedro Benavente Jareño e Xesús Ferro Ruibal.	6
I, W	<i>As imaxes da lingua rusa. Ensaíos históricos, etimolóxicos e etnolingüísticos sobre fraseoloxía.</i> Valerij Mokienko. [Ekaterina Lossik (trad.)].	52
I, W	<i>Fraseoloxía eslava. Manual universitario para a especialidade de lingua e literatura rusas.</i> Valerij Mokienko. [Ekaterina Guerbek (trad.)].	53
I	<i>Aspectos teóricos da fraseoloxía.</i> Anatolij Baránov; Dmitriij Dobrovol'skij. [Fernando de Castro (trad.)]	172
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 1. Fraseoloxía do mar na mariña luguesa.</i> Paco Rivas.	54
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 2. Refraneiro galego.</i> Xesús Taboada Chivite.	55
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 3. Achegas a un dicionario de refráns galego-castelán, castelán-galego.</i> Mª do Rosario Soto Arias.	84
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 4. Estudos e recadádivas.</i> VV. AA.	85

I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 5. Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral.</i> Francisco Vázquez Saco.	86
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 6,</i> 2004.	107
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 7,</i> 2005.	118
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 8,</i> 2006.	129
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 9,</i> 2007.	146
I, W	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 10,</i> 2008.	156
I, W	<i>Fraseoloxía de Moscoso e outros materiais de tradición oral. Anexo 1,2007 de Cadernos de fraseoloxía galega.</i> José Augusto Ventín Durán.	147
I	<i>Cadernos de fraseoloxía galega 11,</i> 2009.	174
<hr/>		
LINGÜÍSTICA: TERMINOLOXÍA		
I+D	<i>Formulario notarial.</i> Victorino Gutiérrez Aller.	40
I+D	<i>Regulamentos municipais I.</i> Xoaquín Monteagudo Romero.	41
I	<i>Vocabulario multilingüe de organismos acuáticos.</i> Fernando Lahuerta Mouriño e Francisco X. Vázquez Álvarez.	63
I, W	<i>Vocabulario multilingüe de acuicultura.</i> Fernando Lahuerta Mouriño, Francisco X. Vázquez Álvarez e Xosé L. Rodríguez Villanueva.	78
I, W	<i>Dicionario galego da televisión.</i> Edith Pazó Fernández.	117
I, W	<i>O nome e o símbolo dos elementos químicos.</i> M. R. Bermejo, A. M. González-Noya e M. Vázquez.	134
I	<i>Glosario de termos para a avaliación de linguas.</i> Alte.	154
<hr/>		
LINGÜÍSTICA: LEXICOGRAFÍA		
I, W	<i>Dicionario Italiano-Galego.</i> Isabel González (dir.) et al.	64
I, W	<i>O libro das palabras (obra xornalística completa).</i> Constantino García. [Teresa Monteagudo Cabaleiro e María Carme García Arias (eds.)].	92
<hr/>		
LITERATURA E FONTES MEDIEVAIS		
I	<i>As Cantigas de Loo de Santa María.</i> Milagros Muíña, Fernando Magán Abelleira e M ^o Xesús Botana Villar.	106
I, W	<i>Cantigas de madre galego-portuguesas. Estudo de xéneros das cantigas líricas.</i> Paulo Roberto Sodré. [Antonio Augusto Domínguez Carregal e Marta López Macías (trads.)].	155
I	<i>Cantigas de Santa María, proposta de explotación didáctica.</i> Elvira Fidalgo e Milagros Muíña.	116
I	<i>Cantigas do mar de Vigo.</i> Antonio Fernández Guiadanes et al.	35
I, W	<i>Carolina Michaëlis e o Cancioneiro de Ajuda, boxe.</i> Mercedes Brea (coord.).	113
I	<i>Estudios galegos en homenaxe ó profesor Giuseppe Tavani.</i> Elvira Fidalgo e Pilar Lorenzo Gradín (coords.).	4
I	<i>Livro de Tristán e Livro de Merlin. Estudio, edición, notas e glosario.</i> Pilar Lorenzo Gradín e José António Souto Cabo (eds.).	72
I	<i>Lírica profana galego-portuguesa. Corpus completo das cantigas medievais, con estudio biográfico, análise retórica e bibliografía específica.</i> Mercedes Brea (coord.) et al.	19
I, W	<i>O cancionero de Pero Meendiz de Fonseca.</i> Laura Tato Fontaña.	148
I, W	<i>Orixes da Materia de Bretaña (A Historia regum Britanniae e o pensamento europeo do século XII).</i> Santiago Gutiérrez García.	75
I	<i>Tratado de Albeitaria.</i> José Luís Pensado Tomé (ed.).	105
I	<i>Pola melbor dona de quantas fez Nostro Senhor. Homenaxe á profesora Giulia Lanciani.</i> Mercedes Brea (coord.).	165
I	<i>Actas das I Xornadas das Letras Galegas en Lisboa.</i> Luís Alonso Girgado (coord.).	39
I	<i>Antoloxía do conto neozelandés.</i> María Fe González Fernández (ed.).	58
I	<i>Dicionario de termos literarios. A-D.</i> Equipo Glifo.	38

I	<i>Diccionario de termos literarios. E-H.</i> Equipo Glifo.	81
I	<i>Informe de literatura 1995.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	14
I	<i>Informe de literatura 1996.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	25
I, CD	<i>Informe de literatura 1997</i> (o CD-ROM tamén inclúe os dous informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	37
I, CD	<i>Informe de literatura 1998</i> (o CD-ROM tamén inclúe os tres informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	48
I, CD	<i>Informe de literatura 1999</i> (o CD-ROM tamén inclúe os catro informes anteriores). Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	62
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2000.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	73
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2001.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	79
I, CD	<i>Informe de literatura 1995-2002.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	93
CD	<i>Informe de literatura 2003.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	109
CD	<i>Informe de literatura 2004.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	119
CD	<i>Informe de literatura 2005.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	135
CD	<i>Informe de literatura 2006.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	145
CD	<i>Informe de literatura 2007.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	159
CD	<i>Informe de literatura 2008.</i> Blanca-Ana Roig Rechou (coord.) et al.	173
I	<i>Poética da novela de autoformación. O Bildungsroman galego no contexto narrativo hispánico.</i> M ^a de los Ángeles Rodríguez Fontela.	18
I	<i>Terra, mar e lume. Poesía de Bosnia-Herzegovina, Bulgaria, Croacia, Eslovenia, Macedonia, Montenegro e Serbia.</i> Úrsula Heinze de Lorenzo (intr., selección e trad.).	15
I	<i>Clave Orión. Números XII-XIII-XIV-XV.</i> Luz Pozo Garza (ed. e dir.)	164

LITERATURA: FACSIMILES		
I, W	<i>A Gaita Gallega (A Habana, 1885-1889).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.) / 2 ^a ed.: 2006.	51, 122
I	<i>A saudade nos poetas gallegos.</i> Ramón Cabanillas Enríquez e Eladio Rodríguez González. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	65
I+CD, W	<i>Aires d'a miña terra (Bos Aires, 1908-1909).</i> Carmen Fariña Miranda (ed.).	97
I	<i>Airiños d'a miña terra (A Habana, 1909).</i> María Cuquejo Enríquez (ed.).	112
I	<i>Alba. Hojas de poesía. Follas de poesía (A Coruña, 1948 – Vigo, 1956).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	8
I+CD, W	<i>Alma Gallega (Montevideo, 1919-1967).</i> Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	126
I, W	<i>Araza (Montevideo, 1929-1930) / Raza Celta (Montevideo, 1934-1935).</i> Luís Alonso Girgado e María Vilariño Suárez (eds.).	125
I	<i>Aturuxo. Revista de poesía e crítica (Ferrol, 1952-1960).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	2
I	<i>Aturuxos.</i> Ramón Armada Teixeira. [Luís Alonso Girgado (ed.)].	77
I	<i>Bohemia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 25 de abril de 1915).</i> Luís Alonso Girgado (intr.) e Marisa Moreda Leirado (ed.).	152
I, W	<i>Centro gallego (Montevideo, anos 1917-1918, números 1-13).</i> Luís Alonso Girgado e María Cuquejo Enríquez (eds.).	108
I	<i>Cristal (Ponvedra, 1932-1933).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	29
I, W	<i>Cultura Gallega (A Habana, 1936-1940)</i> [Facsimile dos anos 1936-1937]. Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	45
I	<i>Doutrina e ritual da moi nobre orde galega do Sancto Graal.</i> Vicente Risco. [Afonso Vázquez-Monxardín Fernández (ed.)].	31
I+CD, W	<i>Eco de Galicia. (A Habana, 1917-1936)</i> [Facsimile dos anos 1917-1918]. María Lojo Abeijón (ed.).	96

CD	<i>El gallego. Periódico semanal. Órgano de los intereses de su nombre.</i> Manuel Quintáns Suárez e Marisa Moreda Leirado (eds.).	150
I, W	<i>Eufonia (Buenos Aires 1958-1959).</i> Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Manuel Quintáns Suárez (eds.).	111
I, W	<i>Galicia. Revista do Centro Galego (Montevideo, 1929, número 151).</i> María Cuquejo Enríquez (ed.).	114
I, W	<i>Galicia. Revista del Centro Gallego.</i> Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilarinho Suárez (eds.).	130
I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada (A Habana, 1902-1930)</i> [Facsímile dos anos 1904-1905]. María Vilarinho Suárez (ed., estudo e índices).	151
I+CD, W	<i>Galicia. Revista semanal ilustrada. (A Habana, 1902-1930)</i> [Facsímile dos anos 1902-1903]. Luís Alonso Girgado (ed.).	138
I+CD, W	<i>Galicia Moderna. Semanario de Intereses Generales (A Habana, 1885-1890).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	76
CD, W	<i>Galicia Nueva (Montevideo, 1918).</i> Luís Alonso Girgado (ed.).	124
I	<i>Galiza. (Mondoñedo 1930-1933).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	42
I	<i>Gelmírez. Hojas de otoño a primavera (Santiago de Compostela, 1945-1946).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	12
I	<i>La Alborada (A Habana, 1912).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	43
I	<i>La Noche. Suplemento del Sábado (Santiago de Compostela, 1949-1950).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	20
I	<i>La Primera Luz;</i> Manuel Martínez Murguía. [Vicente Peña Saavedra e Manuel Fernández González (eds.)].	60
I	<i>La Tierra Gallega (A Habana 1894-1896).</i> Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	80
I	<i>La Tierra Gallega (A Habana, 1915).</i> Luís Alonso Girgado (ed.).	44
CD, W	<i>La Unión Gallega.</i> Manuel Quintáns Suárez (ed.).	133
I, W	<i>Mundo gallego. Revista de Galicia en América (Bos Aires, 1951-1952).</i> Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilarinho Suárez (eds.).	142
I	<i>Nós. Páxinas gallegas do diario da Cruña 'El Noroeste' (1918-1919).</i> Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.).	69
I	<i>Plumas e Letras en 'La Noche' (1946-1949).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	13
I	<i>Posío (Ourense, 1945-1946).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	9
I	<i>Posío, Arte y Letras (Ourense, 1951-1954).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	17
CD, W	<i>Prensa galega en Arxentina (1907-1963): Lar Galician / Alalá / Alborada / Alén Mar.</i> Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilarinho Suárez (eds.).	139
I	<i>Resol (Galicia 1932-1936), Bos Aires (1937-1938), Galicia (1990).</i> Luís Alonso Girgado et al. (eds.).	28
I	<i>Sandade (Verba galega nas américas (México, D.F., 1942-1953).</i> Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilarinho Suárez (eds.).	149
I, W	<i>Sueria. (Bos Aires, 1913. Revista gallega regionalista) / (Bos Aires, 1916. Revista gallega).</i> Luís Alonso Girgado (intr.), Marisa Moreda Leirado e María Vilarinho Suárez (eds.).	140
I+CD, W	<i>Tapal.</i> Carmen Fariña Miranda (ed.).	88
I+CD, W	<i>Tierra Gallega: Seminario regional ilustrado (Montevideo, 1917-1918).</i> Carmen Fariña Miranda (ed.).	110
I, W	<i>Universitarios. Revista de la F.U.E. (Santiago de Compostela 1932-1933).</i> María Cuquejo Enríquez e Luís Alonso Girgado (eds.).	123
I, W	<i>Yunque. Periódico de vanguardia política.</i> Luís Alonso Girgado, Marisa Moreda Leirado e María Vilarinho Suárez (eds.).	137
CD, W	<i>Escolma de almanaques galegos (1865-1929) [Bos Aires - A Habana - Galicia].</i> Manuel Quintáns Suárez (ed.).	158

I	<i>1985. Almanaque gallego.</i> F. Lage e G. Díaz (dirs.) [Manuel Quintáns Suárez, Alexandra Cilleiro Prieto, Élica Abal Santorum e Luís Alonso Girgado (eds.)]	160
I	<i>Lérez. Revista do centro pontevedrés de Bos Aires (1962).</i> Luís Alonso Girgado (ed.).	161
CD, W	<i>Prensa galega da Arxentina (1935-1964).</i> Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	162
I	<i>Céltiga. Bos Aires (1924-1932). Revista gallega de arte, crítica, literatura y actualidades.</i> Luís Alonso Girgado, Élica Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	163

LITERATURA: NARRATIVA E POESÍA RECUPERADA

I	<i>A cruz de salgueiro.</i> Xesús Rodríguez López. [Manuel González e María González (eds.)].	23
I, W	<i>A obra narrativa en galego.</i> Manuel Lugo Freire. [Modesto Hermida García e Xabier Campos Villar (eds.)]. / 2ª edic.: 2006.	57, 121
I	<i>Alira de Elfe, A Reina Loba e outros relatos.</i> Manuel Lois Vázquez. [Manuel López Vázquez (ed.)].	26
I	<i>As noites no fogar e outros textos.</i> Ángel Vázquez Taboada. [Anxo Tarrío Varela e Alexandra Cabaleiro Carro (eds.)].	70
I	<i>Baixo do alpendre e outros relatos.</i> M. P. Amor Meilán. [Mª Teresa Araujo García (ed.)].	27
I	<i>Escolma.</i> Manuel Martínez Murguía. [Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo (eds.)].	61
I	<i>Escolma.</i> Eladio Rodríguez González. [Constantino García, Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro (eds.)].	68
I	<i>Folla Bricia. Poesía galega Completa.</i> Xosé Crecente Vega. [Ricardo Polín (ed.)].	82
I	<i>Gallegada e outros textos en prosa</i> de Valentín Lamas Carvajal. [Rafael Adán Rodríguez (ed.)].	102
I, W	<i>Narradores ocasionais do século XIX (Relato breve).</i> [Modesto Hermida (coord.)].	101
I	<i>O vento segrel.</i> Augusto Mª Casas. [Luís Alonso Girgado e Carmen Fariña Miranda (ed.)].	83
I, W	<i>Obra galega.</i> Xosé Otero Espasandín. [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	128
I	<i>Obra galega.</i> Xulio Sigüenza. [Luís Alonso Girgado e Josefa Beloso Gómez (eds.)].	59
I, W	<i>Obra narrativa en galego.</i> Amador Montenegro Saavedra. [Eulalia Agrelo Costas e Isabel Mociño González (ed., intr. e notas)].	141
I	<i>Obra narrativa en galego.</i> Aurelio Ribalta y Copete. [Mª Eulalia Agrelo Costas (ed.)].	56
I	<i>Obra narrativa en galego.</i> Heraclio Pérez Placer. [Isabel Soto López (ed.)].	34
I	<i>Obra narrativa en galego.</i> Uxío Carré Aldao. [Modesto Hermida García e Mario Romero Triñanes (eds.)].	66
I	<i>Paja brava de El Viejo Pancho e outras obras.</i> José A. Y Trelles. [Gustavo San Román (ed.)].	32
I	<i>Relatos e outras prosas.</i> Roque Pesqueira Crespo. [Mª Teresa Araújo García (ed.)].	71
I	<i>Salayos e outros poemas.</i> Manuel Núñez González. [Amelia Rodríguez Esteves (ed.)].	36
I	<i>Sulco e vento.</i> Álvaro de las Casas. [María Cuquejo Enríquez (ed.)].	95

FILOSOFÍA E ENSAIO

I	<i>A filosofía krausista en Galicia.</i> Ramón López Vázquez.	3
I	<i>Castelao humorista.</i> Siro López.	16
I, W	<i>Celestino Fernández de la Vega. Pensador do novo galeguismo.</i> Ramón López Vázquez.	143

I	<i>Ética xeral.</i> Ramón del Prado. Ramón López Vázquez.	49
I	<i>Fundamentos antropolóxicos da obra de Castela.</i> Anxo González Fernández.	46
I	<i>Hamlet e a realidade cunqueira.</i> Anxo González Fernández.	10
I	<i>Historia do pensamento antropolóxico en Galicia.</i> Alfredo Iglesias Diéguez.	50
I	<i>O Padre Feixoo, escolástico.</i> Ramón López Vázquez.	7
I	<i>O pensamento rexeneracionista de Eloy Luís André (Do europeísmo ó galeguismo).</i> Ramón López Vázquez.	21
I	<i>Suma da lóxica.</i> Guillermo De Ockham. [Xosé Calviño Pueyo (trad.)].	47
I	<i>Ramón Piñeiro: sobre a sandade e outros temas.</i> Luís Rey Núñez.	94
I	<i>Roberto Nóvoa Santos. (Nova interpretación antropolóxica).</i> Ramón López Vázquez.	99
<hr/>		
CINE		
I	<i>Filmografía galega. Longametraxes de ficción.</i> Ángel Luís Hueso Montón e José M ^a Folgar de la Calle (coords.).	33
I	<i>Filmografía galega. Curtametraxes.</i> Ángel Luís Hueso Montón e José M ^a Folgar de la Calle (coords.).	74
<hr/>		
RAMÓN PIÑEIRO E CADERNOS RAMÓN PIÑEIRO		
I	<i>Lembranza de Ramón Piñeiro. Catro discursos.</i> VV. AA.	1
I	<i>Ramón Piñeiro</i> (video-libro). Carlos Casares Mouriño.	24
I	<i>Conversa con Ramón Piñeiro.</i> Manuel Rico Vereá.	87
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (I).</i> Ramón Piñeiro: dúas lecturas. Anxo González Fernández e Ramón López Vázquez.	89
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (II).</i> Ramón Piñeiro: cronobiografía e cartas. Luís Alonso Girgado e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	90
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (III).</i> Bibliografía e hemerografía de Ramón Piñeiro: unha contribución. Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Teresa Monteagudo Cabaleiro.	91
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IV).</i> Ideas sobre a lingua galega na obra de Manuel Murguía. José Ángel García López.	98
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (V).</i> Cartas de Ramón Piñeiro a Ricardo Carballo Calero. Luís Alonso Girgado, María Cuquejo Enríquez e Carmen Fariña Miranda (eds.).	100
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VI).</i> Idacio Lémico: <i>Chronica</i> (379 – 469). Xoán Bernárdez Vilar.	103
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VII).</i> Antón e Ramón Villar Ponte. Unha irmandade alén do sangue. Emilio Xosé Ínsua López.	104
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (VIII).</i> Diálogos na néboa. Álvaro Canqueiro e Ramón Piñeiro na xénese da literatura galega de posguerra. Manuel Forcadela.	120
I, W	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (IX).</i> Sobre o humor de Cervantes no <i>Quixote</i> . Siro López.	127
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (X).</i> A pretensa nostalxia da autoridade (Unha interpretación parcelar d'O porco de pé de Vicente Risco). Alba Martínez Teixeiro.	136
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XI).</i> Cartas a Filgueira Valverde e outros. Luís Alonso Girgado, Élida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	166
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XII).</i> Cartas de Ramón Piñeiro a José Luís Pensado. Luís Alonso Girgado, Élida Abal Santorum e Alexandra Cilleiro Prieto (eds.).	167
I	<i>Cadernos Ramón Piñeiro (XIII).</i> Epistolario de Ramón Piñeiro a Isidor Millán González-Pardo (1952-1971). Luís Cochón e Miro Villar (ed., intr. e notas).	168
I	<i>Homenaxe a Ramón Piñeiro.</i> Alexandra Cilleiro Prieto e Élida Abal Santorum (eds.)	169
I	<i>Ramón Piñeiro. Letras Galegas 2009. Ramón Piñeiro na lembranza (catálogo).</i> Siro López.	170
Véxase tamén o apartado de Filosofía e Ensaio.		

OUTROS

I	<i>Epistolario galego de Miguel de Unamuno.</i> Alexandre Rodríguez Guerra.	67
I	<i>Guía de alimentación.</i> Pedro Benavente Jareño.	5
I	<i>Redes e peixes. Saberes dun mariñeiro.</i> Xavier Rodríguez Vergara.	153
I, W	<i>Escritos sobre Federalismo e Galeguismo.</i> Aureliano Pereira. [Esther Martínez Eiras (trad.)].	131
I	<i>Máis aló da nación unificadora: en defensa do federalismo multinacional.</i> Alain Gagnon	171

